This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

GAC

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

DRIE- EN- TWINTIGSTE DEEL.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Uit de geloofwaardigſte Schryvers en egte Gedenkſtukken zamengeſteld.

Met Plaaten.

DRIE- EN- TWINTIGSTE DEEL.

BEGINNENDE MET DEN JAARE 1759 EN EINDIGENDE MET DEN JAARE 1765, BEVATTENDE HET TYDPERK DER MINDERJAARIGHEID DES ERFSTADHOUDERS WILLEM DEN V.

TEN ONMIDDELYKEN VERVOLGE VAN WAGENAARS VADERLANDSCHE HISTORIE.

Te AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

MDCCLXXXIX.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VYF- EN- TACHTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Inleiding. Ziekte en Dood der Gouvernante. Beſchryving van haar Perſoon en Character. Bekendmaakingen van dit Overlyden. Men neemt in Holland, de voorheen gemaakte Schikkingen aan. Rouwbeklag by de Vorſtlyke Weezen bepaald. De Hertog van BRUNSWYK *in den Eed genomen, ten opzigte van het Krygsvolk. Aanſchryving aan de Steden, wegens de Magiſtraats beſtellingen. Handeling der Bondgenooten over de Voorzieningen, en het aanneemen derzelve. Rouwbeklaagen ten Stadhouderlyken Hove. Benoemde Voogden over de Vorſtlyke Spruiten. Beſchikking omtrent de Begraafenis der Gouvernante. Het Lyk op een Paradebed ten toon gelegd. Gekist. De Begraafenisſe.*

LXXXV. BOEK.

Lykredenen te haarer Gedagtenisſe gehouden. De oude Prinſes van Oranje komt uit Friesland in 's Gravenhaage. Wat men haar, gedurende de Minderjaarigheid des Stadhouders, in Friesland hadt opgedraagen. Het invoeren van het Plan van Voorzieninge ontmoet te Kampen heftigen wederſtand. De Prins van NASSAU WEILBURG *verzoekt Carolina ten Huwelyk. Door de Gouvernante toegeſtemd. Zy verzoekt de toeſtemming der Staaten. Zwaarigheid om daar in te bewilligen, wegens de Godsdienst-belydenis van den Prins. Drie Gewesten bewilligen terſtond. De Ridderſchap te Utrecht maakt zwaarigheid. In Holland is men het over dit ſtuk geheel niet eens. Het Plan van Delft niet omhelsd. Zeeland, als mede Stad en Lande, ſtemmen in 't Huwelyk. De Prins, op zyn Elfden Jaardag ter Vergadering van hun Hoog Mogenden ingeleid. Visch- en Jagt vermaak zyne Hoogheid aangedaan. Door den Marquis* D'AFFRY *begroet. De Engelſche Zeerooveryen gaan den ouden gang. Frankryk, Zweeden, en Rusland behandelen onze Schepen als Onzydigen. Schepen van St. Euſtatius, en Curacao komende, in Engeland opgebragt, en op 't punt om verbeurd verklaard te worden. Amſterdamſche en Rotterdamſche Kooplieden leveren een Verzoekſchrift daar tegen by den Staat in. Het Vonnis over die Schepen uitgeſteld. Verbeurtverklaaring van dezelve en andere Schepen. Klagten deswegen by den Staat, en Beloften van Voorzieninge. Een Gezantſchap na het Hof van Groot-Brittanje over deeze zaak*

zaak benoemd. Onderhandeling alhier met YORKE. *Voorſlag door hunne Hoog Mogenden hem geddan. Dezelve voldeedt niet. Ontwerp van Overeenkomst naar 't begrip van het Engelsche Hof. Gedagten der Amſterdamſche Kooplieden hier over. 't Gezantſchap komt in Engeland, krygt gehoor. 's Lands Zeemagt verſterkt en Convoyen verleend. Moedbetoon van eenige Hollandſche Vlootvoogden tegen de Engelſchen: de gevallen van* J. SELS, J. H. DOL VAN OURYK *en* A. L. BETTING. *Schipper* JAN DEKKER *redt zich manmoedig. De Franſche Afgezant* D'AFFRY *levert een ſterk Vertoog in.* YORKE *eischt dat 'er geen Kanon en Oorlogsbehoeften, door de Hollanders, na Frankryk gebragt worden. Nader Vertoog van* D'AFFRY *over dit beletten des Toevoers. Plakaat wegens het onvermengd houden van de Haring na Frankryk gevoerd. Steenen aan de Zeedyken. De Noordplaſſen by Hazardswoude drooggemaakt.*

LXXXV. BOEK.

Terwyl ons Vaderland nog zugtte onder den drukkenden overlast der *Engelſche* plaageryen ter Zee, om welker afweering zo veele poogingen vrugtloos waren aangewend; terwyl de eertyds rustige dagen der Gouvernante, door deeze benadeelingen van Handel en Zeevaard, om welker afweering men haar geduurig aanging, in dagen van onrust veranderd waren; terwyl binnenslands eene en andere gebeurte-

1759. Inleiding.

LXXXV. dood, op haar geheel afdaalde, in gevol-
BOEK. ge van de gemaakte ſchikkingen by 's
——— Lands Staaten (*), als Gouvernante en
1759. Voogdeſſe der minderjaarige Spruiten, de eenig overgebleevene vrugten van haar Huwelyks bedde, de Erfſtadhouder WILLEM DE V en Prinſes CAROLINA. Ruim zeven Jaaren hadt zy deeze Waardigheden bekleed toen zy het tydlyke met het eeuwige verwiſſelde.

Haare gedaante was, eer lichaams ongemakken de bevalligheden deeden ſmelten, ſchoon, haar weezen minzaam, haare houding vorſtlyk. De Godsdienſtige beginzels haarer Moeder, die zo veel werks van verſtandige Godsvrugt maakte, en daarom een Geleerden en Schranderen SAMUEL CLARKE ten haaren Hove hoogſchatte, hadt zy vroegtydig ingezogen, op Kunsten, en Weetenſchappen zich toegelegd; verſcheide Taalen ſprak zy vaardig en nauwkeurig; van 't geleezene wist haar vast geheugen, door een groot oordeel onderſchraagd, een gepast gebruik te maaken; by deeze Zielsvermogens in de Staatkunde bedreeven, wil men dat haar Gemaal haar ſteeds tot zyne Raadgeeffter gebruikte, en kwam dit alles haar byzonder te ſtaade, toen zy zo vroeg deezen moest derven, en de gewigtigſte poſten in *Nederland*, zelve aanvaarden, 't welk zy deedt met eene grootere maate van kloekmoedigheid dan men

(*) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hiſt.* bl. 4.

men van haare Sexe, in zulk een hartgrievenden toeſtand, kon verwagten. FREDRIK DE GROOTE, Koning van *Pruiſſen*, door eenen Brieve van der Staaten Afgezant VERELST te *Berlyn*, van haaren dood berigt, ſchreef in antwoord: „ De „ Bekendmaaking, die gy my, van het „ ſterfgeval van Mevrouw de Prinſes Gou„ vernante hebt gelieven te doen, heeft „ al de ſmerte, die ik by de eerſte tyding „ van dat treurig en droevig voorval ge„ voelde, hernieuwt. Bezwaarlyk kan ik „ nog bedaaren van de ontroeringe, waar „ mede ik bevangen werd. Ik heb eene „ Vriendin verlooren, die, door haare „ Grootmoedigheid, Wysheid, en eene „ haare Sexe te boven gaande kragt van „ Vernuft, al myne agting verdiende. Ik „ zal haar altoos gedenken (*)"

LXXXV. BOEK. 1759.

Het geheele voorgaande Deel onzer Geſchiedenisſe heeft de bedryven van de Gouvernante ANNA, ten aanzien van deezen Staat vermeld, en getoond, hoe zy de genegenheid der Landzaaten wist te winnen, en aan zich te verbinden; onverdeeld dezelve te behouden, gaat bykans het menschlyke te boven; dan geheeler zou zy dezelve bewaard hebben, indien de ontſtaane Oorlog tuſſchen *Frankryk* en *Engeland*, by welken dit laatstgemelde Ryk den *Nederlanden* ter Zee zo geweldig veel afbreuks deedt, en zo groote ſchade toebragt, haare Ge-

(*) *Univerſal Magaz.* Vol. XXV. p. 106.

LXXXV. BOEK. 1759.

lyke Weezen, af te leggen: en teffens te verneemen, of wylen haare Koninglyke Hoogheid, by eene beflooten Acte, waar toe zy, volgens een Staatsbefluit van den tienden van Sprokkelmaand des Jaars MDCCLII, gevolmagtigd was geweest, eenige Perfoonen benoemd hadt tot de Opvoeding van hunne Hoogheden, en het noodige omtrent het openen daar van te beſchikken.

De Hertog van *Brunswyk* in den Eed genomen, ten opzigte van het Krygsvolk.

Vermids door dit zelfde Staatsbefluit aan LOUIS, Hertog van *Brunswyk*, volgens eene Inſtructie, geduurende de Minderjaarigheid der Vorſtlyke Kinderen, het Gezag over 't Krygsvolk van den Staat was opgedraagen en door hem aangenomen, vondt men goed, nog ſtaande de Vergadering, dien Hertog te ontbieden, om den Eed, in die hoedanigheid, af te leggen, gelyk onverwyld met de noodige plegtigheden geſchiedde: van welke ſchikking de Militaire Officieren, by Brieven, kundſchap kreegen om zich daar mede overeenkomſtig te gedraagen. — Hoe uitgebreid ook het Krygsgezag mogt weezen den Hertog toebetrouwd, en door hem bezwooren, hieldt deeze Lastbrief wel duidelyk in, dat hy zich geenzins zou bemoeyen met eenige zaaken de *Religie*, *Politie*, *Finantie* of *Juſtitie* raakende; noch ook met eenige andere zaaken, byzonder ſtaande ter beſchikkinge van hun Ed. Groot Mogenden, of van de Bondgenooten, noch ook met zaaken van de Unie en Verbintenisſe tuſſchen de Bondgenooten opgerigt, en veel min zich

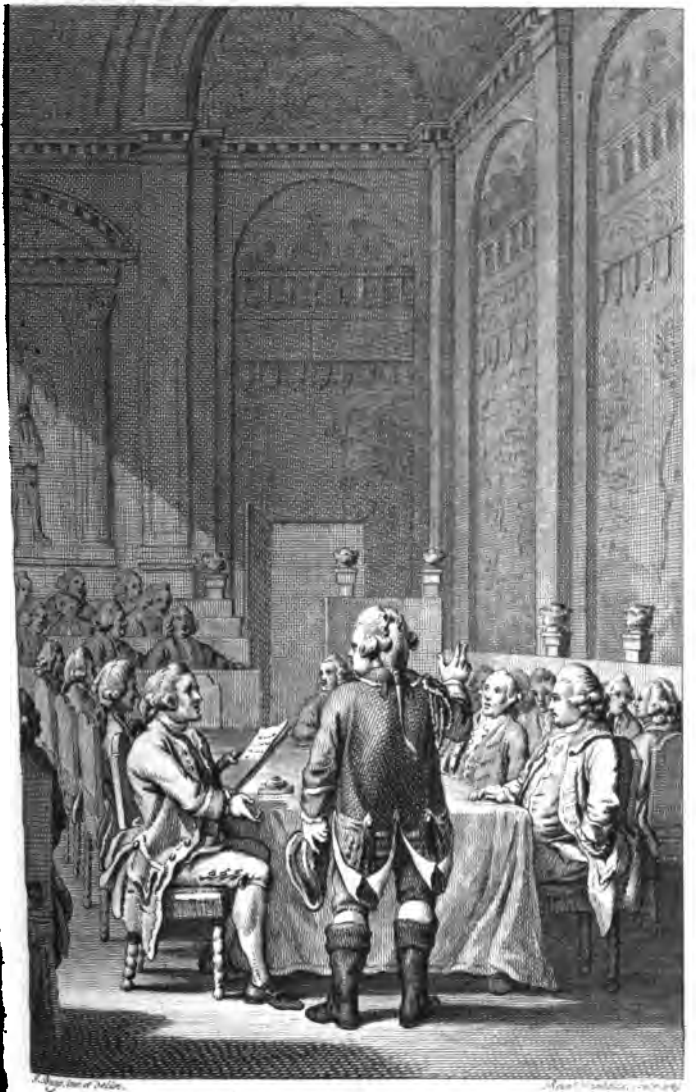

Den Hertog van BRUNSWYK, als Veld-maarſchalk, in den Eed genomen.

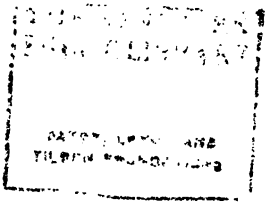

zich mengen, 't zy rechtſtreeks, of van ter zyde, in de Geſchillen, die tuſſchen de Bondgenooten, of eenige van dezelven, of ook wel tuſſchen de Leden en Kwartieren van eene of andere Provincie, mogten ontſtaan; ten ware wederzydſche Partyen hem verzogten zyne goede dienſten van Tuſſchenſpraak en Bemiddeling te willen aanwenden, of ook dat de allerzyds Belanghebbenden de zaak aan zyne Uitſpraak of Beſlisſing onderwierpen. — Desgelyks zou hy, binnen het Grondgebied van dit Gewest, zich geen Gezag mogen aanmaatigen, buiten uitdruklyke bewilliginge of overgave van hun Ed. Groot Mogenden, of hunne Gecommitteerde Raaden; en, over zulks, onder voorwendzel van Last of Volmagtiging van hunne Hoog Mogenden, of onder eenigen anderen tytel, ſchyn, of kleur, niet mogen onderneemen te doen, of te werkſtellen, op het Grondgebied van dit Gewest, veel min iets te onderneemen of uit te voeren tegen de eene of andere Leden of Steden deezes Landſchaps, noch ook tegen eenige Regeerders, Bedienden, of Ingezetenen van 't zelve, hoe, waar, of op welk eene wyze, het ook zou mogen zyn. — Met zodanig een welberaaden overleg, en voorzigtige onderſcheiding, ſtelden Staaten van *Holland* perk aan den Invloed en 't Gezag eens Mans, in het Krygsweezen, tot zulk een hoogen trap verheeven; dit hadden ook de overige Gewesten gedaan, in hunne Reglementen de Voogdyſchap betreffende.

LXXXV. BOEK. 1759.

In-

LXXXV. BOEK. 1759.

Ingevolge deezes Plans van Voorzieninge moeſten de Benoemingen van Steden en Collegien, welke gehouden waren, dezelve aan den Stadhouder aan te bieden, om Burgemeesteren, Schepenen en Wetten te veranderen, naar behooren en agtervolgende de Privilegien der Steden en Plaatzen, dezelve aan hun Ed. Groot Mogenden toezenden, om 'er de verkiezinge uit te doen, als uitoefenende de Voogdye over den Minderjaarigen Prins. — De Secretaris BOEI kreeg last des eene Lyst te verzoeken, by den Heere DE LARREY, Secretaris van wylen haare Koninglyke Hoogheid, die ze hem overleverde: waar op dezelve aan de Steden, Plaatzen en Collegien gezonden werd om zich diensvolgens te gedraagen. — Dit geſchiedde zonder wederzeggen, uitgenomen, dat die van *Rotterdam* daar op verklaarden zich te moeten houden aan vroegere Aantekeningen, op de Jaarlykſche Beſtellinge der Regeeringe in hunne Stad, gedaan; en die van *Hoorn* aanmerkten, of de *Boongangers*, op de Lyst vermeld, tot de Benoeming wel behoorden, en aan zich behielden het vry overleg hunner Lastgeeveren.

Aanſchryving aan de Steden, wegens de Magiſtraats beſtellingen

Het meergemelde Staatsbeſluit by *Holland*, wegens de Voorzieninge, was nimmer in de Algemeene Staatsvergadering ingebragt; doch dewyl, zints dien tyd, alle de Gewesten de noodige Schikkingen daar op beraamd en vastgeſteld hadden (*), hielt

Handeling der Bond genooten over de Voorzieningen, en het aanneemen derzelven.

(*) Wy hebben deze in het XXII D. onzer *Vaderl. Hiſt.* opgegeven bl. 5. 157. 165. 199. 204. 217. 219.

hielt het oogmerk om 't zelve in de Vergadering te openen, grootendeels op: dan men beſloot, egter, door Gelastigden uit *Holland*, by de betuiging van de ſmertlyke droefheid over het ontydig afſterven der Vrouwe Gouvernante, aan de Bondgenooten verzekering te geeven, van hun opregt oogmerk en geneigdheid om de goede Verſtandhouding, en de noodige Eensgezindheid tuſſchen de hooge Bondgenooten te bewaaren, hart en handen in een te ſlaan, om dezelve te handhaaven, als waar door alleen de Staat buitenslands agtbaar, en, onder GODS zegen, binnenslands gelukkig kon weezen. *Zy* hadden, daarenboven, in last te ontdekken den Raadſlag genomen, omtrent den tyd, wanneer de Minderjaarigheid zou eindigen, te weeten met den ouderdom van Achttien Jaaren; en dat de Erfſtadhouder of Erfſtadhouderesſe, met de Vyftien Jaaren Zitting zouden mogen hebben in de Vergadering van hunne Hoog Mogenden en in den Raad van Staaten, naa vooraf gedaanen Eed van Geheimhouding. — Dat, geduurende de Minderjaarigheid, het geeven der Patenten zou geſchieden, gelyk in Stadhouderlooze tyden, vastgeſteld was; doch, zo mogelyk, met overleg van den Hertog van *Brunswyk*, aan welken Veldmarſchalk ook door hun de Magt en 't Gezag over de Krygsmagt van den Staat, op eene medegedeelde Inſtructie, was opgedraagen — dat het Admiraal Generaalſchap, of 't bevel

LXXXV. BOEK. 1759.

LXXXV. vel over de Krygsmagt te water, voor als
BOEK. nog onbeschikt, en tot nader besluit, op
——— dien voet zou gelaten worden, voor zo veel
1759. de bediening van Admiraal Generaal betrof, als vóór de Verheffinge van zyn laatst overleden Hoogheid was geschiedt. — Dat hunne Hoog Mogenden over de Landen der Generaliteit, als Voogden, alles zouden waarneemen wat tot het Erfstadhouder en Capitein Generaalschap behoorde, uitgenomen voor zo verre 't bevel over het Krygsvolk aan den meergemelden Hertog was opgedraagen. — Dat zy ook in die hoedanigheid, aan zich behielden het verleenen van Pardonnen en Gratien in die Landen. — Als mede dat de Inkomsten, en Wedden des Erfstadhouders, in zyne onderscheidene Waardigheden, betaald zouden worden aan den Domeinraad van den zelven.

Wanneer wy ons de Voorzieningen in andere Gewesten beraamd, en zo zigtbaar op de leest van *Holland*, althans wat de Vergadering van hunne Hoog Mogenden betrof, geschoeid, herinneren, zullen wy ons geenzins verwonderen, dat de gegeevene opening van hun Ed. Groot Mogenden, aldaar met dankzegging werd ontvangen, en de Afgevaardigden der andere zes Landschappen, niet aarselden om eenpaarig het voorgestelde te omhelzen, en in een Besluit te veranderen. De Griffier gaf hier van kennis aan den Hertog van *Brunswyk*, met verzoek om dien last wel op zich te wil-

willen neemen en nog ſtaande de Vergadering den Eed te komen afleggen, gelyk kort daar op geſchiedde. LXXXV. BOEK.

1759.

Rouwbeklagen ten Stadhouderlyken Hove.

Te deezer gelegenheid leverde de Hertog aan hunne Hoog Mogenden een Papier over, verzegeld met vyf Cachetten, als twee van haare Koninglyke Hoogheid, één van den Hove van *Holland*, één van ieder der twee Commisſariſen van denzelven Hove, inhoudende de Benoeming van Perſoonen, tot de Opvoeding der Vorſtlyke Kinderen, door Hoogſtdezelve eigenhandig ingevuld en ondertekend. Dit ontſloeg de Gelaſtigden van hun Ed. Groot Mogenden tot het doen van het Rouwbeklag ten Stadhouderlyken Hove, van den gegeeven laſt om na dit ſtuk te verneemen. — Deeze Heeren volbragten het Rouwbeklag, by monde van den Raadpenſionaris, met betuigingen van de uiterſte droefheid over 't ſmertlyk verlies dier Vorſtinne, zo dierbaar voor den Staat; en bygevoegde verzekering van altoos hunne liefde en agting voor hunne Hoogheden te zullen betoonen, en tot derzelver welweezen alles te willen aanwenden. De Hertog beantwoordde dit bezoek met dankbetuiging voor deeze nieuwe blyk van de gunſtige gevoelens hunner Ed. Groot Mogenden; verzoekende hun verdere Vriendſchap en byſtand, in hoope dat GOD de Vorſtlyke Spruiten in ſtaat zou ſtellen, om, in naavolging hunner Vooroudereu, ten eenigen tyde, met de daad te mogen betoonen, hoe zeer hun het dierbaar Vaderland, en byzonder *Holland*

LXXXV. BOEK. 1759.

land ter harte ging: herinnerende de Hertog de Bezending, hoe haare Koninglyke Hoogheid, met ſtervende lippen, op 't nadruklykſte hadt verzogt haare Kinderen, aan hun Ed. Groot Mogenden aan te bevelen. — De Algemeene Staaten, en de Raad van Staaten, bleeven niet in gebreke om deeze Pligtpleeging by de Vorſtlyke Weezen te volbrengen; en werd dit eerlang gevolgd door ſtaatlyke Bezendingen uit de byzondere Gewesten, als mede van de *Zuid*- en *Noordhollandſche* Synoden, die elk op hunne wyze, het Rouwbeklag deeden, en van den Hertog, hoofdzaaklyk 't zelfde antwoord als de Afgevaardigden van *Holland* ontvingen.

Benoemde Voogden over de Vorſtlyke Spruiten.

By de opening der Acte, die de benoemde Perſoonen, ter Opvoeding beſtemd, bevatte, waar van een Dubbel ten Hove berustte, bleek, dat wylen Haare Koninglyke Hoogheid benoemd hadt, voor *Gelderland*, Jonkheer ANDRIES SCHIMMELPENNING; voor *Holland* en *Westfriesland*, Jonkheer FREDERIK HENDRIK VAN WASSENAAR en Mr. JOAN ABBEKERK KRAP; voor *Zeeland*, Jonkheer JAN VAN BORSSELE; voor *Utrecht*, JAN DANIEL D'ABLAING; voor *Friesland*, Jonkheer EPO SJUK VAN BURMANIA; voor *Overyſſel*, Jonkheer J. S. SIGISMUND HEIDEN; voor *Stad* en *Lande*, A. A. IDDIKINGE. In deeze Heeren vondt zy de noodige vereischten om zorge te draagen, dat haare Kinderen in de beginzelen van de

de waare Gereformeerde Religie, zo als dezelve in de publieke Kerken deezer Landen geleerd wordt, zouden onderweezen, en voorts onderrigt worden van de waare belangen van den Staat, ten einde bekwaam te zyn, om, ten beste van den Lande, de hooge Waardigheden te bekleeden, haaren Zoon, of by aflyvigheid dien, haare Dogter opgedraagen. Ten flot verzoekende dat deeze Benoeming Staatsgewyze bekragtigd en die Perſoonen daar toe gelast mogten worden. LXXXVI BOEK. 1759.

De Uitterſte wil dier Vorſtinne ſtelde tot toeziende Voogden over haare naageläatene Kinderen, en derzelver Goederen, aan, haaren Vader, zyn *Groot Brittanniſche* Majeſteit GEORGE DEN II, en haare behuwd Moeder, Mevrouw MARIA LOUISA, Prinſeſſe van *Heſſenkaſſel*, Douariere van wylen JOAN WILLEM FRISO; en tot werklyken of beſtuurenden Voogd, zyne doorlugtige Hoogheid LOUIS ERNST, Hertog van *Brunswyk Wolfenbuttel*, Generaal in dienſt van hunne Hoog Mogenden, en thans aangeſtelden repreſenteerenden Capitein Generaal over de Troepen van den Staat der *Vereenigde Nederlanden*. Deeze regelde, als Voogd, den Rouw voor 't Stadhouderlyk Hof, en, als verbeeldende den Capitein Generaal, dien der Officieren onder de Landmilitie.

Beſchikking omtrent de Begraafenisſe der Gouvernante.

Afgevaardigden van *Gelderland* tot Algemeene Staatsvergadering den voorſlag gedaan hebbende, om, ten betoon van agting

LXXXV. BOEK. 1759.

ting en genegenheid voor de overledene Gouvernante, haar Lyk ten koste van de gezamenlyke Landſchappen ter Aarde te beſtellen, verwierf dit voorſtel eerlang eene algemeene goedkeuring.

Het Lyk op een Paradebed ten toon gelegd.

Naar 't gebruik omtrent Vorſtlyke Perſoonadien werd het gebalzemd Lyk van haare Koninglyke Hoogheid, in een wit Satyñ Nagtgewaad, met zwarte zyden ſtrikken en linten belegd gekleed, om den hals met een Palantin van kant omtoogen en de armen met Lubbens en de handen met witte kabretlederen Handſchoenen vercierd, ten toon gelegd, op een kostbaar Paradebed, in een Treurzaal, welker toeſtel aan de hooge Geboorte en Waardigheden van de Overledene beantwoordde, en teffens geſchikt was om eene ſomberheid in den geest der aanſchouweren te verwekken. Deeze Treurzaal was het eigenſte vertrek van het Stadhouderlyk Kwartier, 't geen, in den Jaaren MDCCLI ten zelfden einde gediend hadt, en waar in de toen overleden Stadhouder veertien dagen lang ten toon gelegen hadt. Dan het leevenloos overſchot der Gouvernante werd ſlegts zes dagen, te weeten van den vyfden tot den tienden van Sprokkelmaand, openlyk vertoond. Verbaazend groot was de toevloed der aanſchouweren, in dit korte tydsbeſtek, eene daar van opgemaakte Lyst wyst uit dat derzelver getal zeven- en- dertig duizend, negen honderd vyf- en- vyftig Menſchen beliep.

Lykst. De Hoftinnegieter hadt middelerwyl een Tin-

Tinnenkist of Lykbusſe vervaardigd, wel- LXXXV.
ker fraay maakzel het oog veeler kykeren BOEK.
ten huize des Kunstnaars lokte, waar ze ——
twee dagen van een ieder kon bezigtigd 1759.
worden. Dezelve was achthoekig, naa het voeten einde vernauwende, zeer glad gepolyst; het dekzel eenigzins verheeven, met een ſchuins opgaanden rand, waar in, boven het Aangezigt een ovaal Glas, omringd met de beeldtenis van eene zich rond krommende Slange; welker ſtaart in den bek ſtak; boven op den kop der Slange waren de afbeeldzels van twee Menſchen ſchonken, kruislings boven den anderen geplaatst, waar op een Doodshoofd rustte: De Hofzilverſmit hadt het zyne toegebragt om deeze Lykbusſe te vercieren, met een zilveren Plaat ter hoogte van het Hart, op het dekzel vastgehegt, waar de Wapens van haare Koninglyke Hoogheid, met een daar op toepaſſelyk Byſchrift, pronkten: Onder deeze Plaat zag men den Tyd zeer kunſtig afgebeeld, door een vliegend Wicht, houdende in de eene hand een Seisſen, en in de andere een ledig geloopene Zandlooper, met twee wieken aan 't boven einde; alles met een fraay loofwerk omvlogten. Een weinig laager was een Oranje- en Diſteltak, verbeeldende de Vereeniging der Huizen van *Engeland* en *Oranje*; aan ieder van deezen twee takken hingen twee vrugten, en onder deeze twee takken ſtonden twee ſchreiende Kinderen; zynde dit alles met keurlyk loofwerk omvlogen. Te weder zyden van het dekzel

LXXXV. BOEK. 1759.

en den ſchuins opgaanden rand, was de afbeelding van een Eikentak, met Bladeren en Akervrugten, zinſpeelende op de Oudheid van den Oranjeſtam. — Het Lyk in deeze Kist gelegd werd zo veel mogelyk tegen allen verderf bewaard; en die Kist vervolgens in een daar om voegende Eikenkist gezet.

De Begraafenisſe.

De noodige Beſchikkingen tot de groote Plegtigheid der Begraafenisſe, op den drieen- twintigſten van Sprokkelmaand bepaald, gemaakt zynde, hadt dezelve ten gemelden dage voortgang. De Lykſtaatie kwam, in de meeſte opzigten, overeen met die van wylen haaren Gemaal (*) in eenige week dezelve 'er om blykbaare redenen van af.

Dat in den trein zich minder Krygsvolks vertoonde, werd daar aan toegeſchreeven, dat haare Koninglyke Hoogheid, in haar leeven, alleen in naam van den Minderjaarigen Erfſtadhouder, Gezag over 's Lands Zee- en Landmagt, en alleen aan het Hof dat bevel voerde als Gouvernante en Voogdesſe van den Minderjaarigen Capitein Generaal, wier post het niet was, in perſoon, 's Lands Krygsmagten in Oorlogstyden tegen den Vyand aan te voeren. Uit dien hoofde voegden ook veele cieraaden als Krygs- en Veldheerstekens by deeze Lykſtatie niet. De vier hoeken van het kleed dat

(*) Zie dezelve in 't XXII Deel onzer *Vaderl. Hist.* bl. 11.

dat het Vorstlyk Lyk van WILLEM CAREL HENDRIK FRISO bedekte, werden door de vier eerſte en hoogſte Bevelhebberen der Land- en Zeemagt gedraagen; doch thans opgehouden door vier eerſte Heeren uit het Staatsbewind; ter aanduidinge, dat wylen haare Koninglyke Hoogheid wel de Raadsvergaderingen; maar geenzins de Veld- of Zeetochten bywoonde. Het Zwaard van Souverainiteit zag men thans mede niet; dewyl dit Eereteken, 's Vorſten Souverain gezag in deszelfs *Duitſche Staaten* verbeeldde, 't welk de Overledene Prinſeſſe alleen als Voogdeſſe over, en in den naam van den Jongen Vorst, bediend hadt. Zy was geene Geboore Prinſeſſe van *Oranje* en *Naſſau*, en derhalven kwamen de Paarden en Standaarden met die Wapenen hier niet te paſſe; doch werden voegelyk vervangen door de vier Kwartieren *Saxen*, *Brandenburg*, *Brunswyk* en *Engeland*. — Zo min, en om dezelfde reden, als geene Afgezanten van buitenlandſche Mogendheden, noch de Raad van Staaten, de Lykſtatie van den jongst overleden Stadhouder bywoonden (*), vonden zy plaats in deeze. LXXXV. BOEK. 1759.

In *'s Gravenhaage*, te *Delft*, en onder den weg tuſſchen die Hofplaats en Stad was alles bezorgd wat tot geregeldheid en ter voorkominge van ongelukken kon dienen: de Nieuwe Kerk geheel ontruimd, ter hoog-

(*) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hiſt.* bl. 11.

LXXXV. BOEK. 1759. „ dat de Vorstlyke Tombe, door hem ge„ zien, de Bewaarplaats was der Overblyf„ zelen van zyne Doorlugtige Voorvade„ ren, die, door hunne uitmuntende be„ dryven, de Eer verworven hadden van „ zulke Eertekens naa hunnen dood naa te „ laaten, welken hy moest naavolgen, „ wilde hy, naa zyn overlyden, ook der„ gelyk eene Gedagtenis verwerven. — „ Dat hy, desgelyks, gezien hadt de „ Plaats, waar de Lichaamen der Afge„ storvenen verborgen worden tot aan den „ Oordeeldag, op welke ook zyn Lichaam „ komen zou naa zyn overlyden, en dat „ hy, derhalven, hier zo behoorde te lee„ ven, dat hy daar GODS Oordeel over „ 't geen hy in zyn Leeven verrigt hadt, „ mogt kunnen afwagten."

Om vyf uuren verliet de Erfstadhouder, en het verdere Gevolg, *Delft*, en kwam ten zes uuren in *'s Gravenhaage* te rug. De *Delftsche* Schuttery, kreeg, op 't verzoek der Capiteinen, vryheid om Compagnies wyze onder de wapenen, door de Nieuwe Kerk te mogen trekken, en de Lykcieraaden en de wonder fraaye Verlichting te beschouwen; waar naa zy, door de Magistraat, by voorraad, bedankt werden voor de beweezene Eere aan de overledene Vorstinne: een dankbetuiging door hun Edel Groot Agtbaaren, 's anderen daags staatlyker herhaald; weinig dagen laater kreeg ieder Schutter een Afdrukzel des dank betoons van 't Stadhouderlyk Huis. Welke eer de *Haagsche* Schuttery desgelyks genoot.

Zo

Hofplaats als in *Delft*, was de ter Aanſchouweren veel grooter, te Begraafenisſe van wylen zyn . Te laatst gemelder Stede gandelingen tot vier Dukaaten voor ter en tot honderd vyftig Guldens Kamer, om 'er de Plegtigheid uit uwen. LXXXV. BOEK. 1759.

lleen gedagt de oudſte Leeraar der ide Gemeente in *'s Gravenhaage*, J STAVEREN., op verzoek zyns raads, in eene Lykreden, de begraaorſtinne; niet alleen werden in *Veeriſſingen*, en in de overige Domeien den Huize van *Oranje* en *Naſſau* ende, Lykredenen gedaan over de leſſe van den Heer dier Heerlykheniet alleen hieldt men aan de Vyf ſchoolen deezer Landen plegtige Oratien, over den dood eener Vor-, die den Rector Magnificentisſimus er Academien vertegenwoordigt hadt; in veele Steden en Plaatzen, die byere betrekkingen niet hebbende, ginde Leeraars, van onderſcheide Gezindn hunne Gemeentens voor in Rouwbe-. De Treurgalm der Dichteren zweeg nzins; doch liet zich in luide jammerten hooren. Lykredenen, te haarer Gedagtenisſe, gehouden.

Naa het wyken van de drukte der Bearafenisſe, werd de Grootmoeder der orſtlyke Spruiten, tot mede toeziende oogdesſe over de Naalaatenſchap van aare Koninglyke Hoogheid aangeſteld, ie doorgaans te *Leeuwaarden* haar verblyf hieldt, De Oude Prinſes van Oranje, komt uit *Friesland* in *'s Graavenhaage*.

LXXXV. BOEK. 1759.

hieldt, in *'s Gravenhaage* verwagt, en het *Oude Hof* te haarer ontvanginge gereed gemaakt. Zy kwam, den weg over *Enkhuizen*, *Hoorn* en *Alkmaar* genomen hebbende, op den twee- en- twintigſten van Lentemaand aldaar aan. De Prins Erfſtadhouder, de Prinſes CAROLINA, nevens de Prinſen van *Brunswyk* en *Nasſau Weilburg*, met de Heeren en Dames tot het Stadhouderlyk Hof behoorende, hadden zich, tegen de aankomst dier Vorſtinne, op 't *Oude Hof* laaten vinden. Teder waren de welkom omhelzingen der Vorstlyke Weezen, by het ontmoeten hunner Vaderlyke Grootmoeder, die tot het einde van Zomermaand in *'s Graavenhaage* bleef.

Wat men haar in *Friesland*, geduurende de Minderjaarigheid van den Prins, hadt opgedraagen.

Korten tyd, naa de ontvangene leedmaar des overlydens van Mevrouwe de Gouvernante, hadden de Hooge Vergaderingen van *Friesland*, als mede de Magiſtraat, de Bevelhebbers der Burgerye, benevens de Kerkenraaden der Hervormde Gemeentens te *Leeuwaarden*, een ſtaatlyk Rouwbeklag by deeze hoogbejaarde Vorſtinne afgelegd. — Overeenkomſtig met het Plan van Voorzieninge in *Friesland* beraamd (*) hadden de Volmagten van 't Kwartier der Steden in Sprokkelmaand, beſlooten aan deeze Prinſesſe Douariere van *Oranje* en *Nasſau*, de Raadsbeſtelling in de Steden van dit Gewest, geduurende de Minderjaarigheid haares Kleinzoons, en de Be-

(*) Zie ons XXII Deel, bl. 202.

Beſlisſing der Geſchillen, welke deswegen zouden mogen ontſtaan op te dragen; en dit volvoerd door eene Bezending van Burgemeesteren uit vier Steden, die zy bedankte voor het vertrouwen op haar geſteld, den opgelegden last gunſtig aanneemende. Gelyk zy ook de opgedraage Begeeving der Rondgaande Ampten, welke voor de Steden van *Friesland* open vielen, welker Opdragten 's Jaarlyks aan den Erfſtadhouder pleegen gedaan te worden, aanvaardde. LXXXI. BOEK. 1759.

De eenigzins nieuwe gedaante van Regeeringsvorm, uit de Beſluiten van Voorziening ontſtaande, greep in alle de Gewesten ſtand, zonder ergens wederſpraak te ontmoeten, dan alleen in *Overyſſel*, waar wy gezien hebben, dat reeds veel te doen viel toen het ingeleverd Plan, Staatsgewyze zou bekragtigd en vastgeſteld worden (*). De tyd nu gebooren zynde op welken het ſtand zou grypen, reezen deswegen in *Kampen*, eenige onaangenaame en vry hoogloopende geſchillen. Wanneer de Gezwoore Gemeente te dier Stede, den jongſten van Louwmaand, de Verkiezing der Regeeringe, naar gewoonte, gedaan hadt, zondt de Magiſtraat de gedaane Keuze, overeenkomſtig met de thans, huns oordeels, kragt gekreegen hebbende Schikking, aan Ridderſchap en Steden, de Staaten des Gewests, en wilde de Naamen der

Het invoeren van het Plan van Voorzieninge ontmoet te *Kampen* heftigen weder-ſtand.

(*) Zie ons XXII Deel, bl. 205.

LXXXV. BOEK. 1759.

der goedgekeurde Heeren van de Magiſtraat vervolgens, ten overſtaan van de Gezwoore Gemeente, naar gewoonte, van het Raadhuis doen afkondigen. Dan deeze de Regeerings-beſchikking niet goedgekeurd hebbende, verklaarde zich daar tegen, waar op de Afkondiging van de nieuwe Magiſtraat geſchiedde op denzelfden voet, als in Stadhouderlooze tyden het gebruik medebragt. De groote Meerderheid der Gemeente, voorziende dat uit het meergemelde Reglement iets ten haaren nadeele zou kunnen getrokken worden, liet, in Lentemaand, ter Staatsvergaderinge van *Overyſſel*, eene zeer klemmende Tegenverklaaring indienen.

Daar in beweerende, dat aan den eenen kant, de Gezwooren Gemeente, wel verre van tot dit Plan de toeſtemminge gegeeven te hebben, altoos verklaard hadt zich aan 't zelve niet te kunnen onderwerpen; maar, in tegendeel, de Regten en Privilegien van hunne Stad en Burgerye, hun aanbevolen, en met Eede bezworen, te zullen handhaaven. Terwyl, aan den anderen kant, de Gezwooren Gemeente met de Magiſtraat de Souverainiteit van de Stad vertoonende, zy ook te gader alle de deelen van Oppermagt uitoefenende, twee gelyken over elkander niet konden gebieden; hebbende de Magiſtraat zelve, in den Jaare MDCCLV op verzoek der Gemeente moeten verklaaren, dat zy buiten en tegen den wil dier Gemeente, haar gelyk in magt, geene Wetten, Reglementen, of eeni-

eenige Verandering omtrent de oude Re- LXXXV.
geerings geſteltenisſe maaken konden. Dat, BOEK.
by gevolge, zo lang de Gezworen Ge- ——
meente, dit Plan van Voogdyſchap niet 1759.
erkend, of de daar by gemaakte verande-
ring, raakende de Magiſtraats-keuze, niet
goedgekeurd hadt, de Magiſtraat, met geen
het minſte regt, naamens hunne Stad,
daar in hadt kunnen toeſtemmen, en dus
alleen, om dat eenige weinige Leden het
met de Magiſtraat, hielden en haare Ko-
ninglyke Hoogheid daar omtrent eene Be-
ſlisſing verleende, dit Stuk mede in de
Staatsbeſluiten brengen. — Eenpaarigheid
van Stemmen werd hier vereischt; en ſtondt
dit ſtuk niet ter Beſlisſinge van haare Koning-
lyke Hoogheid. Zy verzogten deswegen
de Staaten om hun, en hunne Burgery, by
deeze hunne Vryheid, Regten en Privile-
gien te handhaaven, daar in te ſtyven, te
beſchermen, en te beſchutten tegen een ie-
der, die daar op eenige daadlyken inbreuk
zou willen doen, en dus ook mede tegen
de Magiſtraat, die zy alleen dit Jaar ge-
koozen en als Burgemeesteren, Schepen
en Raaden, voor den Jaare MDCCLIX
hadden laaten afleezen, by aldien hun Wel
Ed. Hoog Agtbaaren mogten onderſtaan,
om de Gezwooren Gemeente en Burgery
aan hunne Magt zodanig te onderwerpen,
dat die genoodzaakt zouden worden, met
de Gemeensman M. LEPIDUS, in zyne
Redenvoering tot het Volk, by SALUS-
TIUS, te moeten klagen. *Zy, die geſteld*
zyn om ons Regt te bewaaren en voor te
ſtaan,

LXXXV. BOEK. *ſtaan, hebben de Magt van hunne Bediening tegen ons zelf gekeerd!*

1759. Het bleef hier niet by. De tyd der Verpagting van de Gemeene Middelen nadende. Staaten van *Overyſſel* moesten daar toe een beſluit neemen, en werd in *Kampen*, volgens gewoonte, de toeſtemming der Gezwooren Gemeente verzogt. Dan dezelve nam deeze gelegenheid waar om het, huns oordeels, aangedaane ongelyk herſteld te krygen, vorderende, dat de Magiſtraat de inbreuk op haare Privilegien voor af moest afdoen, en zonder bepaaling, van dat zo genaamde *Regt van Tutele*, voor zo verre het de Keuren van *Kampen* betrof, of eenige betrekking hadt tot daar van ouds in kragt zynde Privilegien en Regten, afzien: naardemaal zy dit ſtuk voor de Vryheid der Stad en Burgerye, mitsgaders voor het Regt van hunne vrye Raadpleegingen en Verkiezingen van zo veel gewigts oordeelden, dat zy tot geen ander punt van beraadſlaaging konden overgaan, zo lang de Magiſtraat, deeze Nieuwigheid niet hadt afgedaan, en alzo verklaard, dat zy vervolgens de Gezwooren Gemeente ongeſtoord zou laaten by die Regten, Privilegien en Vryheden, tot hier toe, zonder iemands wederzeggen, genooten. — Deeze weigering, door de Afgevaardigden van *Kampen* ter Staatsvergadering ingebragt, veroorzaakte eene onvoorziene vertraaging in de raadſlagen der Staaten. Twee Heeren werden derwaards Afgevaardigd om hunne goede dienſten aan te

wen-

wenden, tot het verwerven der Toeſtemming deezer Stad, aan welker Regeering ook uit naam der Staaten een Brief kwam, dezelve onder 't oog brengende, de zwaare en buitengewoone ongelegenheden, onvermydelyk te wagten uit gebrek van de noodige Toeſtemminge tot het doen der Verpagtingen, waar van de tyd zo naby op handen was. — De Gezwooren Gemeente, op dit ſtuk vergaderd, bragt een bewilligend Beſluit uit, zo verre de Verpagting van de Middelen voor het Gewest betrof; doch belangende de Stads laſten bleeven zy by hunne voorheen gedaane Verklaaring, en zouden zich, des aangaande met de Magiſtraat niet in laaten, veel min daar in toeſtemmen, zo lang deeze niet voldaan hadt aan den jongst gedaanen eiſch. In dit antwoord nogmaals met de vryheidlievendſte taal ſpreekende; „ Hoe", laaten zy zich onder andere hooren: „ hoe zou de Gezwooren Gemeente „ het voor GOD, die de Geever en In„ ſteller der Vryheid is, of voor de Bur„ gers en Naakomelingen, kunnen verant„ woorden, dat zy, met verlaatinge van „ hunne aloude Regten, Privilegien en „ Eminentien, zich onderwerpen zouden „ aan eene onafhanglyke Regeeringe van „ de Magiſtraat, die, door het ſtaande „ houden van dat zogenaamde Reglement, „ met de daad bewyzen te vermeenen, de „ Wetten, Regten, en Coſtumen der „ Stad te kunnen voorbygaan? En hoe zul„ len de Leden der Gezwooren Gemeen„ te,

LXXXV. BOEK. 1759.

LXXXV. BOEK. 1759.

„ te, als vrye Lieden, voortaan een vrye
„ Raadpleeging kunnen houden, of op ee-
„ ne vrye wyze hunne vrye gedagten mo-
„ gen uitbrengen, wanneer de Heeren van
„ de Magiſtraat, tegen hun wil en oog-
„ merk, ja tegen hunne Beſluiten en Ver-
„ klaaringen, naamens hunne Stad, eene
„ toeſtemming mogen uitbrengen, gelyk
„ zy, om langs dien weg eene onbepaalde
„ en langduurige Regeering in te voeren,
„ gedaan hebben, omtrent het *Reglement*
„ *van Tutele*? Daar zy, door de toenmaalige
„ verzoeken, en nu weder door de her-
„ haalde aanmaaningen, by de Gezwooren
„ Gemeente tot het toeſtemmen in de Mid-
„ delen der Verpagtinge, met de daad
„ toonen onwettig gehandeld te hebben, en
„ alleen geen toeſtemming kunnen uitbren-
„ gen, en dat alles wat zy, wegens deeze
„ Stad, buiten medewerking der Gezwoo-
„ ren Gemeente, doen of gedaan hebben,
„ voor van geener waarde en wederregt-
„ lyk gekeurd moet worden (*)."

De Prins van *Naſſau Weilburg* verzoekt CAROLINA ten Huwelyk. Door de Gouvernante toegeſtemd.

Eene der laatſte Leevensbedryven van de overledene Gouvernante betrof de Egtverbintenisſe van haare Dogter, Prinſes CAROLINA, met CAREL CHRISTIAAN Prins van *Naſſau Weilburg*, die zints eenige tyd in den Krygsdienſt van den Staat bevorderd, thans den rang van Generaal Major bekleedde, Colonel en Capitein van een

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 699 en 999. Voor 't Jaar 1761. bl. 1036 enz.

CAREL CHRISTIAAN
PRINS VAN NASSAU WEILBURG &c&c&c

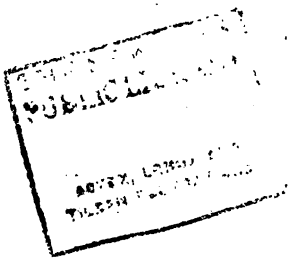

een Regiment Voetvolk en Gouverneur van *Bergen op Zoom* was. Deeze Prins, drie- en- twintig Jaaren bereikt hebbende, hadt het hart der zestien Jaarige Prinſesſe gewonnen, en zy haar hand beloofd, indien Haar Moeder, en 's Lands Staaten, dit Huwelyk wilden toeſtemmen. De Gouvernante, getroffen, door de goede hoedanigheden van den Prins, met haare Dogter uit een en hetzelfde Huis gebooren, en voerende denzelfden Naam, en bewoogen door deezer betuigde genegenheid, om met Hem een wettig Huwelyk aan te gaan, verleende een gunſtig oor aan dit verzoek, en eene mondlyke toeſtemming. LXXXV. BOEK. 1759.

De toeſtemming der Staaten wierd vereischt, uit hoofde van de Bepaaling, „ wegens de Overerving der Erfſtadhouderlyke Waardigheden, op Vrouwlyke „ Afſtammelingen, welke geene plaats zou „ hebben, dan ingeval deezen, met byzondere Toeſtemming en Goedvinden der „ Staaten, zouden trouwen met een Prins, „ Belydenis doende van den Chriſtelyken „ Hervormden Godsdienst, zo als die geleerd werd in de Openbaare Kerken deezer Landen, en niet bekleed zynde met „ de Koninglyke of Keurvorstlyke Waardigheid (*)." — Daags voor haar afſterven hadt de Gouvernante, by rondgaande Brieven, aan alle de Geweſten, den Aan- **Zy verzoekt de toeſtemming der Staaten.**

(*) WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* XX D. bl. 123. CERISIER *Tafereel* X D. bl. 402.

LXXXV. BOEK. 1759.

Aanzoek des Prinſen van *Naſſau Weilburg*, en haar Toeſtemming, te verſtaan gegeeven, —— met verzoek dat de Staaten dit Huwelyk met hunne Goedkeuring wilden vereeren, en wel byzonder dat de Kinderen, daar uit ſpruitende, opgevoed wordende in de Gereformeerde Religie, en daar van Belydenis doende, de Voorregten der Erfopvolging zouden blyven genieten.

Zwaarigheid om daar in te bewilligen, wegens de Godsdienst-belydenis van den Prins.

Het laatſte lid des verzoeks, met zo veel aandrangs voorgeſteld, ontſtondt hier uit, dat de Prins van *Naſſau Weilburg*, ſchoon wel uit *Naſſauſchen Stamme* geſprooten, tot de Linie van WALRAM behoorde; eene der drie Zydtakken (*), die Belydenis doet van de *Lutherſche* Leere. De ſtrydigheid hier van met even opgegeevene Staatswyze vastgeſtelde Bepaaling baarde by de Gewesten, toen zy den Verzoekbrief der Gouvernante ontvingen, vry veel overlegs, en verſchils van gevoelens.

Drie Gewesten bewilligen. De Ridderſchap in *Utrecht* maakt zwaarigheid.

Overyſſel, *Gelderland* en *Friesland* toonden zich terſtond gereed, om, zonder eenigzins te twyfelen, of eenige zwaarigheid in 't midden te brengen, in allen deele, het verzoek van haare Koninglyke Hoogheid, middelerwyl overleden, toe te ſtemmen. — In *Utrecht* waren de begrippen der drie Leden van Staat niet éénpaarig. Die van de Stad *Utrecht* wilden daar in bewilligen, zon-

(*) Naamlyk *Naſſau Saarbrugge*, *Naſſau Uſingen* en *Naſſau Weilburg*, van de Linie van OTTO was alleen één Zydtak, die van *Naſſau Dietz* overgebleeven.

zonder dat de gegeevene Goedkeuring aan het Huwelyk van haare Hoogheid met een Prins van de *Augsburgſche Geloofsbelydenisſe* in gevolg zou getrokken worden, en waren gereed, om, daar deeze Goedkeuring ſtreedt met de Letter des Staatsbeſluits van den Jaare MDCCXLVIII, nevens de twee andere Leden van Staat, elkander van den Eed daar op afgelegd te ontſlaan. De *Heeren Geëligeerden* ſtonden in 't zelfde gevoelen, zonder zich, wegens het ontſlag van den Eed, te verklaaren. — Doch de Ridderſchap vondt groote zwaarigheden in de toeſtemming, voor reden geevende, dat zy zich, door de heiligſte verbintenisſen, verpligt rekenden tot het nauwkeurig naakomen en helpen handhaaven, van de Schikking op de Erfopvolging vastgeſteld. Kon zyne Hoogheid de Prins van *Naſſau Weilburg* niet goedvinden, vóór het aangaan des verzogten Huwelyks, Belydenis te doen van den Openbaaren Godsdienst deezer Landen, dan kon het van hun met geene billikheid gevergd werden, in die Egtverbintenisſe toe te ſtemmen, overeenkomſtig de uitgedrukte begeerte van haare Koninglyke Hoogheid. Wel ſcheen, als een gereed redmiddel, voor handen, dat de drie Leden van Staat zich onderling, en eenpaarig, van den gedaanen Eed op dit ſtuk ontſloegen, en, ten wille van dit Huwelyk, zonder dat het invloed zou hebben op 't vervolg, de Voorbedingen der Opvolging niet te laaten gelden. Maar dat zy, bedenkende met hoe veel omzigtigheid

LXXXV. BOEK. 1759.

LXXXV. BOEK. 1759.

het Reglement beraamd, alle mogelyke voorzorge tot deszelfs beſtendigheid gebruikt, en dit het eerſte geval was, waar in het genomene Voorbehoedzel goldt, niet dan met aandoening konden overweegen, welke onvoordeelige denkbeelden 's Lands Ingezetenen, indien men dus te werke ging, zouden kunnen vormen van de Voorzigtigheid hunner Overheid in het neemen, en van derzelver Standvastigheid in het handhaaven der Beſluiten, die op 's Lands welzyn eene onmiddelyke betrekking hadden, en op welker welberaadenheid en onveranderlykheid, het allerſterkst betrouwd behoorde te worden. Dat de Schikking der Opvolging, niet dan met rypen raade en met overleg en goedkeuring, gemaakt was van wylen zyne Doorlugtige Hoogheid, wien het kennelyk aan geene gelegenheid ontbroken hadt, om, was zulks door hem raadzaam geoordeeld, in ſtede van de woorden, *van de waare Chriſtelyke Gereformeerde Religie, zodanig als die in de Publieke Kerken deezer Landen geleerd wordt*, te doen ſtellen van de *Proteſtantſche Religie*. Die Vorst hadt, overzulks, het dienſtig voor den Staat en de belangen van zyn Huis geoordeeld, deeze Voorwaarde zo, en niet anders, te bepaalen. Dit Reglement, daarenboven, was aan te merken als een altoos duurende Grondwet der Regeering van den Lande, van welke men in geen punt, op eenigerlei wyze, kon afgaan, zonder het geheel te verzwakken. Een Ontſlag van één der Voorbehoedzelen, en wel in 't eerſte

ſte geval, waarin dezelve moeſten werken, maakte alle andere onvast, en ſtelde de beraamde Orde der Erfopvolging op losſe ſchroeven; 't geen in de gevolgen hoogstgevaarlyk kon zyn voor den Staat en het Vorstlyk Huis. De plegtigſte betuiging dat dit van geen gevolg voor het toekomende zou weezen, betekende niets; die betuigingen by herhaaling gedaan omtrent eenig Beſluit, maakten 't zelve in 't einde kragtloos, en die betuiging zelve tot eene ydele pligtpleeging. Eindelyk was het onzeker of de Manlyke Afſtammelingen, uit dit Huwlyk geſprooten, ooit in 't geval zouden komen der Erfopvolginge tot het Stadhouderſchap, en zou het, derhalven, zeer onvoorzigtig weezen, uit voorzorge voor een zo onzeker geval, nadeel toe te brengen aan de beſtendigheid van eene Wet, by welker onveranderlykheid, en 't Land en 't Stadhouderlyk huis zulk een groot belang hadt; te meer daar de Heeren Staaten, indien het geval ooit gebeurde, als dan deswegen zodanig zouden kunnen voorzien, als zy ten meeſten nutte van den Lande raadzaam vonden, zonder noodig te hebben de toevlugt te neemen, tot het middel van Ontſlag des tegenwoordigen Reglements. — Zy waren, derhalven, van oordeel, dat de Staaten het Huwelyk zouden toeſtemmen, en het verzoek der Gouvernante, ten aanzien der Opvolging inwilligen, ingevalle de Prins mogt goedvinden, vóór de voltrekking des Huwlyks, Belydenis te doen van den Hervormden

LXXXV. BOEK. 1759.

LXXXV. BOEK. 1759.

Godsdienst, zo als dezelve in de Publieke Kerken deezer Landen geleerd wordt; doch, zo Hoogstdezelve daar in zwaarigheid mogt maaken, dan zou het Reglement op de Erfopvolging volkomen in zyn geheel blyven en nooit kunnen bygebragt worden, ten voordeele der Manlyke Spruiten, welke uit dit Huwlyk mogten voortkomen.

In *Holland* is men over dit ſtuk niet eens.

Alle de Leden der Staatsvergadering van *Holland* hadden den Verzoekbrief der Gouvernante overgenomen; de byzondere Raadſlagen inkomende waren verre van éénpaarigheid, en eene vlotte goedkeuring. De twee eerſtſtemmende Steden, *Dordrecht* en *Haarlem* hadden op dit ſtuk 't zelfde inzien, als wy wegens de Edelen te *Utrecht* breed ontvouwd hebben, in zo verre de onverbreeklykheid der Grondwet wegens de Erfopvolging betrof, en de ongeraadenheid om 'er in deezen van af te gaan. „By „ de Landwet," lieten die van *Dordrecht* zich hooren, „ was voorgeſchreeven wat „ 'er, met opzigt tot de Overerving der „ Stadhouderlyke Waardigheden, in het „ Vorſtlyk Huis van *Oranje* en *Naſſau*, „ naauwkeurig moest gedaan en wat 'er „ ſtipt gelaaten moest werden; dat niemand, wanneer hy by de Wet bleef, „ zich verantwoordelyk maakte, daar hy „ gevaar liep om zich aan verwyt bloot te „ ſtellen, zo haast de afwyking de allergeringſte gevolgen naa zich ſleepte. Alle „ voorzigtigheid vereischte, derhalven, „ die Grondwet, in alle haare deelen, zorgvuldig en heilig te onderhouden, hier by „ hadt

„ hadt de Stadhouder, zo wel als de Staaten, LXXXV.
„ het hoogſte belang; zo lang die Wet on- BOEK.
„ geſchonden bleef, genoot ieder zyne ——
„ Regten en Voorregten, en werd nie- 1759.
„ mand eenige reden tot klagten of verwyt
„ gegeeven; doch, wanneer men de banden
„ daar van ééns losmaakte, met hoe veele
„ bepaalingen, die losmaaking ook mogt
„ geſchieden, liep men gevaar om van den
„ eenen ſtap tot den anderen te komen,
„ en het geheele zamenſtel te zien onder-
„ mynen, en daar uit alle nadeelige gevol-
„ gen voor den Staat voortvloeyen." Wel mogten die van *Dordrecht* de voltrekking van het Huwelyk lyden; doch konden niet van zich verkrygen om ontſlag van die Wet te verleenen. — *Haarlem* oordeelde zich heilig aan deeze Grondwet te moeten houden.

Delft leverde naderhand een Plan in om by Staaten van *Holland*, de Raadpleeging op het verzoek in den Brief van wylen haare Koninglyke Hoogheid vervat gemaklyker te maaken: hier in beſtaande, dat door de Heeren van de Ridderſchap en verdere Gecommitteerden tot het groote Beſoigne zou overwoogen worden, hoedanig eene voorziening, in tyd en wylen, by eene buitengewoone Schikking van hun Ed. Groot Mogenden, uit derzelver Souveraine Magt en Gezag, tot handhaaving der vastgeſtelde Regeeringsvorm, en ter begunſtiging van het Manlyk Oir, uit dit Huwlyk herkomſtig, zou kunnen en behooren te geſchieden. Doch de Leden, die

Het Plan van *Delft* niet omhelsd.

LXXXV. BOEK. 1759.

zwaarigheid in de Toeſtemming maakten, te weeten de negen Steden *Dordrecht*, *Haarlem*, *Amſterdam*, *Gouda*, *Rotterdam*, *Schiedam*, *Brielle*, *Alkmaar* en *Enkhuizen*, oordeelden by hun weigerend Beſluit te moeten blyven, hunne Gevolmagtigden gelaſtende dit middelend Plan ter Staatsvergaderinge af te ſlaan. Met de *Ridderſchap* ſtemde voor dit Huwlyk, op de wyze, zo als het door haare Koninglyke Hoogheid verzogt was, *Delft*, *Leyden*, *Gornichem*, *Schoonhoven*, *Hoorn*, *Edam*, *Monnikendam*, *Medemblik* en *Purmerende*; elk bragt in meer en min uitgewerkte Vertoogen, zyn Raadſlag ter Staatsvergaderinge; dan 't was onmogelyk de gewenschte Eenpaarigheid te bewerken by Staaten van *Holland*, tot groot misnoegen der geenen, die met zekeren Schryver beweerden, dat men het Beſluit des Jaars MDCCXLVIII voor geen Grondwet hadt aan te merken (*).

Zeeland en *Stad en Lande* draagen toeſtemming.

Staaten van *Zeeland* hadden, dit Beſluit egter als een Grondwet aanmerkende, waar van men, voor deeze reis, afging, vaardig in den Huwlyksvoorſlag toeſtemming gedraagen. Dit deeden ook die van *Stad en Lande*, zonder een enkel woord van het toen

(*) *Het Diplema nader beſchouwd*, op naam van *A. de Chalmot en Comp.* te *Leeuwaarden* gedrukt, doch herkomſtig uit eene *Leydſche Drukkery*, en, zo men wil van *E. Luzac*: de Staatkundige Schryver, zal voor deeze Plaatswisſeling, zyne genoegzaame reden gehad hebben.

toen vastgeſtelde te reppen (*). Hoe dit hooge Huwlyk, ondanks het marren eener vlotte en algemeene toeſtemming, voltrokken werd ſtaat ons, op zyn tyd, te melden.

De Prins ter Vergadering van H. H. Mogenden op zyn elfden Jaardag ingeleid.

De diepe Rouwe, waar in het Stadhouderlyk Huis gedompeld lag, verboodt den Elfden Jaardag des Stadhouders, met openlyke vreugdbedryven ten Hove te vereeren, ſchoon in de Hofplaats zelve, en elders, die dag niet zonder uiterlyke viering voor by liep. Merkwaardig nogthans was deeze Jaardag: dewyl men den jongen Vorst, zeer onverwagt voor veelen, en niet zonder een ongunſtigen opſlag van zommiger oog, ter Vergadering van hunne Hoog Mogenden, toen reeds, inleide om tegenwoordig te zyn by het overleveren van den Staat van Oorlog. Men hadt dit niet voor den vervulden Ouderdom van *Vyftien* Jaaren, en naa het afleggen des *Eeds van Geheimhouding*, overeenkomſtig met het bepaalde in het *Plan van Voorzieninge*, verwagt. Hy kwam 'er even vóór den Raad van Staaten, en plaatſte zich, op verzoek van hunne Hoog Mogenden, in den Stadhouderlyken Stoel; gemelde Raad volgde hem, en deedt den Heer JACOB PHILIP, *Ba-*

(*) *Staat der Beſluiten van de byzondere Geweſten, nopens het Huwlyk van Mev. de Prinſesſe* CAROLINA, *met den Heere Prinſe van* NASSAU WEILBURG. Zie ook *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 952—977. 1094. en de Advyſen der byzondere Leden van Holland, *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 558—584.

LXXXV. BOEK. 1759.

Baron van den Boetzelaar, *Heer van Nieuwveen*, wegens de Ridderſchap van *Holland* te deezer Vergaderinge afgevaardigd, als Voorzittend Lid, eene Aanſpraak aan den zo vroegtydig op den Eerſtoel zyner Vaderen geplaatſten Stadhouder. De Raad van Staaten vertrok naa 't eindigen deezer Aanſpraake, na deszelfs gewoone Vergaderkamer: waar op ook zyne Hoogheid, afſcheid van de Hooge Vergadering genomen hebbende, na 't Stadhouderlyk Kwartier keerde.

Visch en Jagt vermaak zyne Hoogheid aangedaan. Door den Marquis d'AFFRY begroet.

Min vreemd was het dat hy, door zynen Voogd, den Hertog van BRUNSWYK geleid, op de Schuttersdoele in *'s Gravenhaage*, de Cieraaden en Opſchriften voor de Meiboomen geſchikt ging bezigtigen, en den optocht dier Schutterye met zyne tegenwoordigheid vereerde, vergezeld van zyne Grootmoeder de Vorſtinne Douariere van *Oranje* en *Naſſau*, en zyne Zuſter Prinſes CAROLINA. — Voeglyker aan zyne Jaaren keurde men 't dubbel vermaak op een Speelreisje na beide de *Katwyken* hem aangedaan. De Viſſchers van *Scheveningen* verledigden zich, daar hy den weg nam over dat Dorp, om, onder zyn oog, naby het ſtrand, in zee te viſſchen: en deedt de *Baron van Waſſenaar*, eenige Haazen, te vooren opgevangen, en tot de komst van zyne Hoogheid opgeſlooten gehouden, op eene vlakte niet verre van *Katwyk* buiten, loslaaten, terwyl de Jagthonden dat Wild na ſnelden, en een klein Jagtvermaak aan den Prins, en diens hoog Reisgezelſchap

by

by gemelden Edelman te *Katwykbinnen* voorts ter maaltyd onthaald, opleverden. — Dat de Marquis D'AFFRY, op eene allerſtaatlykſte wyze, den Prins Erfſtadhouder een Bezoek gave om hem kennis te geeven van zyne onlangs bekomene verheffinge tot Afgezant des Konings van *Frankryk*, en dat hy een even ſtaatlyk wederbezoek by deezen aflei, was niets meer dan de Hofplaats voor eenige Jaaren beſchouwd hadt, wanneer de Marquis DE BONAC deezen Prins, toen hy in *'s Gravenhaage* kwam, begroette (*).

De *Engelſche* Zeerooveryen gaan den ouden gang.

Zaaken van meer gewigts trekken onze aandagt; en zullen wy dezelve wederom op 't oude onaangenaame voorwerp moeten veſtigen. Schoon de *Engelſche* Afgezant, in Wintermaand des jongſtverſtreeken Jaars, de onaanneemelyke eiſchen van den Koning zynen Meeſter voordraagende, dezelve beſlooten hadt met eene betuiging van diens leedweezen, over de Buitenſpoorigheden en Geweldaadigheden door de *Engelſche* Kaapers gepleegd, en van diens bereidvaardigheid om deeze Rooveryen te beteugelen (†), leerde de Ondervinding de waarheid dat 'er een wyd verſchil

(*) Zie *Vaderl. Hiſt.* XXII Deel, bl. 40 enz. Wy hebben daar de wederzydſche Staatſie beſchreeven, om iets van dien aart, ter Gedagtenisſe van dusdanige Pligtpleegingen, in onze Geſchiedenis te boeken, voorts kunnen wy ons daar van ontſlaagen agten, zo niets byzonders het melden vordert.

(†) Zie ons XXII Deel, bl. 416.

LXXXV. BOEK. 1759.

schil is tusschen zeggen en doen. — De tydingen, wegens het aantasten, ophouden, mishandelen, rooven, opbrengen en verbeurt verklaaren onzer Schepen, door de *Engelschen*, klonken op een zelfden toon als in den voorleden Jaare. De Regtspleegingen op een wisselvalligen, langwyligen, dikwyls hoogstonregtvaardigen en altoos zeer kostbaaren voet, tegen de opgebragte Schepen voortgezet wordende, begonnen de Schippers, op last hunner Meesteren, met de Kaapers Overeenkomsten te treffen, en derzelver eischen met Geld af te maaken, ten einde zy hunne reizen konden voortzetten, en ontheeven mogten weezen van de Uitspraaken der Regtbanken, die het Regt kromden en de Verongelykten verdrukten: want zeer klein was het getal der vrygesprookenen. Schoon in Zomermaand de Roofzugt eenigzins zat scheen, of de gelegenheden om zich voldoening te verschaffen minder voorkwamen, spreidde dezelve met Oogstmaand de klaauwen uit, tot zy in de laatste Maanden weder eenigzins rust nam, en de opbrengingen verminderden. Niet weinig bragt daar aan toe, dat, in dien tyd, verscheide Havens van *Frankryk*, zich door *Engelsche* Vlooten zodanig bezet vonden, dat 'er geen Schepen konden uit- of inkomen, 't welk de *Hollandsche* Koopvaarders belette derwaards te stevenen en gelegenheid gaf, dat in 't laatst van Wynmaand, de Gelastigden der Buitenlandsvaarderen te *Amsterdam*, op bevel van Burgemeesteren, de *Rouaansche* Beurt-

1759.

Beurtſchepen, het vaaren derwaards verboden.

Niet geheel vry van aanranding der *Franſchen* bleef onze Scheepvaard; doch eene heuſche behandeling, vondt in die enkele gevallen plaats; en werd de opbrenging der weinigen gevolgd van Vrygeeving, en het verwyzen der Kaapers in de koſten. — Regt wedervoer een *Hollandsch* Galjootſchip van *Bourdeaux* na *Stettin* vaarende door een *Zweedsch* Oorlogſchip op de kust van *Pomeren* genoomen, en te *Straalzond* opgebragt: de Schipper beweezen hebbende in *Holland* t'huis te hooren, werd Schip en Laading beide vry verklaard, en hem vergund na de plaats zyner beſtemminge te zeilen. —— Men toonde ook in *Rusland* met ons in vriendſchap te willen blyven: de goederen van twee Schepen door den *Ruſſiſchen* Admiraal MISCHWKOPF genomen en opgebragt, waren, volgens een Brief van den Groot Kanſelier, Graaf van WORONZOW, aan den Heer DE ZWART, vry gegeeven.

Frankryk, Zweeden en Rusland, behandelen onze Schepen als Onzydigen.

Een byzonder voorval gaf aanleiding dat de *Amſterdamſche* en *Rotterdamſche* Kooplieden, zich op nieuw tot 's Lands Staaten keerden, met betrekking tot de *Nederlandſche* Schepen van *St. Euſtatius* en *Curacao* gekomen, en in *Engeland* opgebragt. Om 't zelve recht te verſtaan zal de zaak zelve eenige toelichting behoeven. Niets is gebruikelyker dan dat op de Reeden der *Hollandſche* Volkplantingen in de *West-Indien* de Goederen, voor een zeer groot gedeel-

Schepen van *St. Euſtatius* en *Curacao* komende, in *Engeland* opgebragt, en op 't punt om verbeurd verklaard te worden.

LXXXV. BOEK. 1759.

deelte, gelaaden worden uit kleine van elders aankomende Vaartuigen, in 't algemeen onder den naam van *Barken* bekend: 't geen blykbaar geſchiedt om de dubbele moeite van opſlaan, weder afgeeven, verwerken, en daar mede gepaardgaande gansch geene geringe vermeerdering van koſten, uit te winnen. Op dit gebruik, by de Tractaaten tusſchen *Engeland* en deezen Staat geheel onaangeroerd en dus vry gelaaten, wordt by het aflaaden der Schepen niet gelet; en de Goederen van den Wal, of uit die Barken, ingeſcheept, naar dat de gelegenheid zich aanbiedt, zonder dat men Aantekening houdt, welke Goederen van Land of uit Vaartuigen komen. — In 't laatst van Louwmaand kreeg men tyding, dat de Regters van het Admiraliteitshof te *Londen* voor hadden, den zesden van Sprokkelmaand, uitſpraak te doen over de Schepen van de gemelde Eilanden opgebragt, en, indien wegens dezelve niet geregtlyk beweezen kon worden, welke Goederen uit Barken, welke van Land ingenomen, en voor welke Rekening de ingelaadene Goederen afgezonden waren, en Schip en Laading verbeurd te verklaaren. – Kon men wegens de plaats van waar men de Goederen, volgens gebruik, aan boord genomen hadt, onmogelyk geregtlyke Bewyzen opleveren; 't was den Kooplieden niet min ondoenlyk te weeten voor wiens Rekening de Goederen waren in gelaaden: dewyl de *West-Indiſche* Afzenders, by het afzenden niet altoos

mel-

melden of die Goederen geheel voor hunne eigene Rekening of voor Rekening van hun en eenige anderen waren. Hun ontbraken ook, zo dit geval eener nauwkeurige opgave eens plaats vondt, de Papieren, van welken de *Engelſchen* de Schippers beroofd, hun, als mede de Gemagtigden der Kooplieden, den toegang tot dezelve geweigerd hadden. In gevolge hier van lagen 'er veele Goederen der Kooplieden in de opgebragte Schepen, aan hun toegeſchikt, zonder dat zy het eens wiſten, en veel min voor wiens Rekening dezelve waren. Van de *Twintig* Schepen, in de laatst verloopene twaalf Maanden uit *America* herwaards geſtevend, waren 'er ten minſten *Negentien* door *Engelſchen* genomen en opgebragt, welker Papieren zich in handen der Neemeren bevonden. Ja, was 'er niet nu en dan een enkel Schip, in de Havenen deezer Landen aangekomen, veelen zouden nog geheel onkundig geweest hebben van het aandeel, 't welk zy, voor zichzelven of voor hunne Vrienden, in de genomene en opgebragte Laadingen hadden. LXXXVI BOEK. 1759.

De onmogelykheid, derhalven, om deezen dubbelen eisch te voldoen en het doorſtraalend oogmerk van denzelven, om, onder dien dekmantel, de Verbeurtverklaaring wel zeker te neemen, ten einde den Handeltak op die Eilanden geheel te knakken, bewoog de Kooplieden van *Amſterdam* en *Rotterdam*, een Verzoekſchrift op te ſtellen en door Gevolmagtigden, by hun-

De *Amſterdamſche* en *Rotterdamſche* Kooplieden leveren by den Staat een Verzoekſchrift daar tegen in.

LXXXV. BOEK. 1759.

hunne Hoog Mogenden in te leveren, met bede, dat zy deeze zaak, en derzelver gevolgen, in ernſtige overweeging geliefden te neemen, en zodanige middelen te beraamen als ter ſtremminge van dergelyke verhaaſte Regtsvorderingen, in eene zaak over welke men nog bezig was met onderhandelen tuſſchen beide de Mogenheden, zouden kunnen ſtrekken.

Het Vonnis over die Schepen uitgeſteld.

De kortheid des tyds tuſſchen het overleveren van dit Verzoekſchrift, op den eerſten van Sprokkelmaand, en den geſtelden dag ter Uitſpraake, maakte allen ſpoed noodwendig, en ontbrak die niet: vermids nog dien eigen dag een Boode aan den *Nederlandſchen* Gezant te *Londen* werd afgevaardigd met laſt, om, indien mogelyk te bewerken, dat, ſtaande de Onderhandelingen tuſſchen den Staat en zyne *Groot Brittanniſche* Majeſteit, de zaaken, die Schepen betreffende, in haar geheel mogten blyven. — Zo veel ingangs vondt dit voorſtel, dat men het uitſpreeken der gedreigde kort aanſtaande Vonniſen des Admiraliteitshofs over die Schepen, by voorraad, tot op den vier- en- twintigſten van Sprokkelmaand opſchortte.

Verbeurtverklaring van dezelve, en andere.

Intuſſchen was men voortgevaaren met andere Schepen, of vry te geeven, of voor goeden prys te keuren, en hadt, even voor de Aankomst van den laatstgemelden Boode, een Schip van *St. Martin* na *Amſterdam* vaarende en opgebragt, dit laatſte lot moeten ondergaan, om dat het zelve een gedeelte zyner Laadinge uit Barken hadt in-

ingenomen. De bepaalde dag brak aan tot welken het Vonnis over de zeven- en- twintig *Hollandſche St. Euſtatius-* en *Curaçao-Vaarders* was uitgeſteld. Men hadt zich gevleid, dat het gedaan verzoek iets zou betekenen, en hoope geſchept uit eenen Brieve in Louwmaand door Mr. WOOD, Secretaris van den *Britſchen* Staatsdienaar PIT, aan den *Nederlandſchen* Gezant HOP geſchreeven, wegens het ontſlag van *Surinaamſche* Schepen, en de verzekering dat hy de zelfde Gemaklykheid, zo verre het van den Heer PIT afhing, wegens eenige andere, die zich in het zelfde geval bevonden, zou aantreffen. Doch het *Britſche* Admiraliteitshof, ging den ouden gang van veroordeelen: het ſtreek dit Vonnis, dat, dewyl de Schippers en Wedereiſchers dier genomene Schepen, niet hadden kunnen goedvinden te verklaaren, welke Goederen men van den Wal der *Hollandſche* Volkplantingen gelaaden, of uit Barken overgeſcheept hadt, onder voorgeeven van des geene Aantekening gehouden te hebben, niet denkende dat daar op in *Engeland* zou kunnen gezien worden; en daar benevens ook, zo zy voorgaven, ten vollen beweezen hebbende, dat veele, of de meeſte, Goederen, aan Ingezetenen der *Vereenigde Nederlanden* toebehoorden, en dat zelfs het voeren van *Franſche* Goederen, volgens het Zeeverdrag van MDCLXXIV, uitdruklyk geoorlofd was, het Geregtshof, die goederen hieldt voor *Franſchen Eigendom;* weshalven het de Laadingen der ze-

LXXXV. BOEK. 1759.

LXXXV. BOEK. 1759.

ven- en- twintig Schepen verbeurd verklaarde, ten voordeele der Neemeren, mids zy de Schepen den Eigenaaren te rug gaven en de vragt betaalden: dan één Schip moest met de Laading in het lot der overgave aan de Neemeren deelen: dewyl de Schipper een gedeelte zyner Laadinge te *Guadeloupe* hadt ingenomen.

Klagten deswegen by den Staat, en beloften van Voorziening.

De tyding van deeze Verbeurtverklaaring kwam in aller yl herwaards over. Vier aanzienlyke Kooplieden van *Amſterdam*, tot Gevolmagtigden der Belanghebberen in deeze opgebragte Schepen aangeſteld, draalden niet om van deeze hun grievende gebeurtenisſe 's Lands Vaderen kennis te geeven, derzelver kragtigen byſtand verzoekende tegen Veroordeelingen, tot hunnen volſtrekten ondergang ingerigt. — Het bekomen Antwoord voldeedt, als niets minder behelzende dan eene belofte, dat men zodanige Beſluiten zou tragten te neemen, die, zo zy de herſtelling der geledene ſchade niet uitwerkten, ten minſten tot Eere van den Staat, en Veiligheid van den Koophandel in het toekomende, zouden ſtrekken.

Een Gezantſchap na 't Hof van *Londen* over deeze zaak benoemd.

Ter bereiking van dit, den Lande zo wenschlyk einde, ſloegen Staaten van *Holland*, in Lentemaand, ter Algemeene Staatsvergaderinge voor, een Buitengewoon Gezantſchap na het *Groot Brittanniſche* Hof af te vaardigen, om de Klagten, wegens de Beroovinge, Opbrenginge en Verbeurtverklaaringe der *Nederlandſche* Schepen den Koning zelve voor te draagen, en, zo het mo-

mogelyk was daaromtrent Schikkingen te beraamen met de Staatsdienaaren zyner Majeſteit, die zouden dienen om, in 't vervolg, zodanige Geweldenaaryen te voorkomen, en om de Vriendſchap met het Hof van *Londen*, dus lang onderhouden, aan te kweeken. Alle de Geweſten ſtemden in dien voorſlag. *Zeeland* met voorbehouding van ook iemand daar toe te mogen benoemen, als de Staaten van hun Gewest zulks mogten goed vinden; *Overyſſel* onder goedkeuring hunner Zenderen. — Tot dit Gezantſchap werden benoemd de Heeren JACOB BOREEL JANSZ., wel eer Schepen der Stad *Amſterdam*, thans werklyk Raad en Advocaat Fiscaal by het Collegie der Admiraliteit te dier Stede; JAN VAN DER POL Oud-Schepen dier Stad, die in den voorleden Jaare, by de Gouvernante het woord voerde (*) en meermaalen, ook nog weinig weeken geleden, by 's Lands Vaderen de zaak der verdrukte Zeehandelaaren handhaafde, en GERRIT MEERMAN, Raad en Penſionaris der Stad *Rotterdam*. LXXXV. BOEK. 1759.

Doch, eer wy verſlag doen van hunne verrigting, ſtaat ons te vermelden, wat 'er, omtrent deeze zaak, gedaan was, in de Onderhandelingen hier te Lande aangevangen met den *Engelſchen* Afgezant YORKE, wien men van het beſluit tot dit Gezantſchap kennis liet geeven, met bygevoegde betuiging van het vertrouwen hunner Hoog Mo- Onderhandeling alhier met YORKE.

(*) Zie het XXII D. onzer *Vadert. Hiſt.* bl. 400.

LXXXV. BOEK. 1759.

Mogenden, dat dit bewys van agtinge voor de Vriendſchap zyner *Groot-Brittanniſche* Majeſteit, aan deszelfs Hof welgevallig zou weezen, en ſtrekken ter bevorderinge van de langgewenschte afdoening deezer zaak.

Voorſlag door H. H. Mogenden hem gedaan.

Het Vertoog, door den Afgezant YORKE, in 't laatst der voorgaande Wintermaand, ingeleverd (*), was onderzogt, en baarde een Voorſlag van wegen hunne Hoog Mogenden, tot eene nadere Overeenkomst ter wegruiming der gereezene Geſchillen, die den Afgezant in Louwmaand, werd ter hand geſteld. Dezelve kwam hier op neder. „ Dat, naardemaal „ 'er eenige moeilykheden waren ontſtaan, „ wegens de meeninge van het Zeetractaat „ des Jaars MDCLXXIV, byzonder betrekking hebbende tot de Zeevaard en „ Koophandel van wederzydſche Onderdaanen en Inwoonderen na de *Americaanſche* Volkplantingen, behoorende „ aan zodanige Mogenheid, met welke „ één der Verbintenis aangaande Partyen, „ in vollen Oorlog zou zyn: welke Handel of Vaard den wederzydſchen Onderdaanen niet zou weezen geoorlofd; en, „ ter oorzaake van die gereezene moeilykheden, verſcheide Schepen en Goederen, in eigendom behoorende aan Onderzaaten der Algemeene Staaten, genomen en opgebragt waren in verſcheide „ Ha-

(*) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hiſt.* bl. 414.

„ Havenen van *Groot-Brittanje*, als mede in verſcheide Havenen, dier Kroone in *Noord-America* toebehoorende, over zulks aan de zyde des *Engelſchen* Hofs, eerst en voor alles behoorde te worden vastgeſteld, dat alle Schepen der gemelde Onderzaaten, geduurende deezen Oorlog tuſchen *Engeland* en *Frankryk*, genomen, en tegen welke geene Gedingen, ter laatſte inſtantie waren aangevangen, terſtond kost- en ſchadeloos zouden worden ontſlaagen: en wel omtrent die zich in *Engeland* bevonden, binnen vyftien dagen naa het tekenen der Acte en Overeenkomst; binnen het zelfde tyds beſtek, moeſten omtrent de Schepen in de *Americaanſche* of andere Havens der *Engelſche* Kroone opgebragt, de noodige bevelen tot het hierby bepaalde Ontſlag worden afgevaardigd; en zulks, zonder eenige uitzondering der Plaatzen in *America*, werwaards dezelve beſtemd waren, ten tyde van derzelver vertrek, of waar dezelve mogten opgehouden weezen; en gevolglyk, dat de Schepen, die een Maand vóór de tekening der Acte, in vertrouwen op 't bovengenoemde Tractaat, gezeild mogten weezen, geenzins in beſlag zouden genomen worden; of, indien 'er zich reeds eenigen in dit geval mogten bevinden, als dan, zonder eenig uitſtel, kost- en ſchadeloos ontſlag zouden bekomen, op de vertooning van derzelver Papieren, bewyzende dat dezelve, ten minſten een Maand vóór de te-

LXXXV. BOEK. 1739.

LXXXV. BOEK. 1759. „ tekening der Acte, uit de Havenen „ der Republiek waren gezeild: welverſtaande dat hier in geenzins zouden begreepen weezen zoodanige Contrabande „ Goederen, die eenig Schip zou voeren, „ welke by het meergemelde Tractaat „ waren verbeurd verklaard. — Dat, wyders, ten opzigte van zodanige Schepen „ of Goederen, toebehoorende aan Ingezetenen der Republiek, welke reeds „ verbeurd verklaard en verkogt zouden „ mogen zyn, de daar van gekomene „ Gelden aan den regten Eigenaar zouden „ worden betaald. — En, wat de Schepen betrof, waaromtrent de Regtsgedingen hingen voor het hoogſte Geregtshof, zouden van zyne Majeſteit zodanige bevelen gegeeven worden, waar door „ dezelve terſtond zouden ophouden." — Zy voegden 'er by „dat, dewyl, ter gelegenheid van deezen Oorlog, Klagten „ van wegen zyne *Groot Brittanniſche* Majeſteit ingekomen waren, dat Schepen, „ onder *Hollandſche* Vlaggen vaarende, „ met Dubbele Papieren voeren, en men, „ aan de andere zyde, van wegen de Algemeene Staaten geklaagd hadt over Buitenſpoorigheden, door *Engelſche Kaapers* of Schepen, die zich dus lieten „ noemen, aan de *Hollandſche* Schepen „ gepleegd, by wederzydſche Mogenheden zou goedgevonden worden, dat alle de geenen, by welken men Dubbele „ Papieren zou vinden, 't zy veronderſteld worde, dat dezelve toebehoorden

„ aan

„ aan Onderdaanen van zyne *Groot Brit-* LXXXV.
„ *tanniſche* Majeſteit, of aan die van de BOEK.
„ Algemeene Staaten, niet zouden worden
„ te rug gevraagd, noch van de zyde zy- 1759.
„ ner *Groot Brittanniſche* Majeſteit, noch
„ van die hunner Hoog Mogenden: en
„ dat, om te zekerder te zyn, wat daar
„ door is te verſtaan, by deeze Acte
„ zou worden verklaard, dat de *Paspoor-*
„ *ten* of Zeebrieven en *Convoicedullen*,
„ door twee onderſcheidene Mogenheden
„ gegeeven, alleen zouden verſtaan wor-
„ den Dubbelde Papieren te zyn; en
„ diensvolgens geen Vrygeleibrief of ee-
„ nig Geſchrift, in eene andere, dan, de
„ *Engelſche* of *Duitſche* Taale geſchreeven
„ daar voor zou worden gehouden; doch
„ dat ingevalle beweezen zou worden zo-
„ danig Papier, onder verſcheide benaa-
„ minge, en in de plaatze van een Zee-
„ brief of Convoicedul, gebruikt te wee-
„ zen, de Capitein van zodanig een Schip,
„ in dat geval, zou worden aangemerkt
„ als een Onderdaan of Inwoonder van ee-
„ ne andere Mogenheid dan die geene,
„ tot welke hy met de daad behoorde."

Hoe weinig deeze Voorſlag voldeedt bleek, eensdeels uit een nader Vertoog door dien Gezant gedaan, en anderdeels uit een Ontwerp van de *Engelſche* zyde in Sprokkelmaand, overgeleverd. In het eerſte betuigt hy, dat het Ontwerp der Staaten „ bevonden was niet aanneemelyk te weezen;" het overtollig oordeelende over den inhoud uit te

Dezelve voldeedt niet.

LXXXV. BOEK. 1759.

breiden. Alleen had hy zynen last te openen, die hier op uitkwam. — Dat de Koning, aangaande het Ontflag der *Hollandſche* Schepen, in de *Engelſche* Havenen opgebragt, geenzins kon afwyken van de Regelen hem door de Rykswetten voorgeſchreeven; de Kroon kon nooit eene buitengewoone Uitſpraak, ten verzoeke van eenige Mogenheid, hoe genaamd, geeven. Het Tractaat van MDCLXXIV, opgehelderd door het Tractaat van MDCCXVI, bepaalde de wyze van Regtsoefening, omtrent de Schepen en Onderdaanen der beide Natien, wanneer zy, in tyden van Oorlog, in eenige Havenen der Wederzydſche Mogenheden werden opgebragt. — Wat het Uitſtel der Regtsoefeningen, 's Konings Raad ten laste gelegd, betrof, werden hunne Hoog Mogenden verzogt, een nader onderzoek te doen; dewyl 'er zich groote redenen opdeeden om te gelooven, dat zodanig een Onderzoek daadelyk zou toonen, dat die dit durfden ſtellen, hunne Hoog Mogenden zogten te misleiden. 't Was meermaalen gebeurd, dat verſcheide van die gedaane Klagten, in plaats van waarheid, der opmerkinge en tusſchenkomſte hunner Hoog Mogenden onwaardig bevonden waren. — Omtrent de Contrabande Goederen hadt men zich, tot nog toe, ongewillig betoond tot eene nadere uitlegging te komen; 'er werd tyd vereischt om vast te ſtellen, welke ſoorten van Scheepsbouw-Materiaalen daar in behoorden begreepen te weezen. Aan een na-

der

der onderzoek moest dit worden overgelaaten. — Niet minder moeite baarde het bepaalen hoedanig de Papieren behoorden te weezen ingerigt, waar mede de Capiteins der Schepen van beide de Natien dienden voorzien te zyn, ten einde allen agterdogt voortekomen. De Admiraliteits Heeren hadden hunne Regelen, naar welke zy verpligt waren zich te gedraagen: deeze waren aan beide de Natien gemeen, en ieder geval moest naar deszelfs byzondere omſtandigheden worden beſlischt. LXXXV, BOEK, 1759.

By dit ſchor luiddende Vertoog, ging een Ontwerp van Overeenkomst, naar 't beprip des *Engelſchen* Hofs, hier in beſtaande. „ Dat wederzyds verklaard zou „ worden, dat het VIII Artykel des Trac- „ taats van MDCLXXIV, zich geenzins „ uitſtrekte, noch behoorde te worden „ uitgelegd zich uit te ſtrekken, tot het „ verleenen van zodanige vryheid aan de „ Onderdaanen en Schepen der wederzydſche Verdraagende Mogenheden, om te „ mogen vaaren en handeldryven na eenige Volkplantinge, Bezittinge, of Plaatze in *America*, toebehoorende aan de „ vyanden van zodanig eene Mogenheid, „ welke in Oorlog zou geraakt zyn; noch „ om na *America* of na eenige Volkplantinge, Haven of Plaats daar in gelegen, „ te mogen voeren, of wederom van zodanig eene Volkplanting, Haven of „ Plaats te brengen, van eenige Plaats binnen de Grenzen van *America*, eenige „ Goederen of Koopmanſchappen, welke Ontwerp van Overeenkomst, naar 't beprip van het *Engelſche* Hof.

LXXXV. BOEK. 1759.

„ in eigendom toebehoorden aan de Vyanden van zodanig een Mogenheid, als dan in Oorlog weezende, of komende te geraaken. — Als mede dat het gemelde VIII Artykel zich niet uitstrekte, noch behoorde verstaan te worden zich uit te strekken, tot bescherminge van eenige Goederen of Koopmanschappen, in eigendom toebehoorende aan de Vyanden van een der beide in Verdrag treedende Mogenheden, onder voorwendzel van het Voorregt en de Vryheid, by het meergemelde Artykel toegestaan, in gevalle de Goederen waren gelaaden, of de reizen met dezelve aanvang genomen hadden, in Schepen of Vaartuigen, toebehoorende aan de Vyanden van één der Verbintenis aangaande Mogenheden, welke in Oorlog zoude mogen zyn of worden ingewikkeld: welke practyk, in het *Engelsch* doorgaans genaamd wordt *transhipping*, in het Hollandsch *overschepen*."

Gedagten der *Amsterdamsche* Kooplieden hier over.

Beide deeze weinig goeds en spoeds beloovende Stukken werden na de byzondere Gewesten toegezonden, om by derzelver Leden onderzogt te worden. Burgemeesters van *Amsterdam* stelden ze, gelyk meermaalen, in handen van Kooplieden, als best in staat om hier over te oordeelen, en des berigt te geeven. Zy namen ze in rype overweeging, en leverden een breedspraakig veel behelzend Antwoord in, wel geheel afschryvenswaardig, doch te lang om hier plaats te vinden, het voornaamste be-

beſtondt hier in. — Met groote ſmerte hadden zy gezien, dat, niet tegenſtaande de aangewende onvermoeide poogingen, om de Verſchillen uit den weg te ruimen, de zaaken zo weinig waren gevorderd, dat men zich niet kon vleijen een goed einde daar van te zullen zien. Met hoe veel voorzigtigheids en beleids het Ontwerp tot eene Overeenkomst, ook was opgeſteld, hoe zeer men daar in de denkbeelden gevolgd hadt, die men uit de Geſprekken met den Gezant YORKE oordeelde, aangenaamst aan het *Engelsch* Staatsbewind te zullen weezen, werd het, egter, verworpen, en uit naam des Konings onaanneemelyk verklaard; ja een Tegen-Ontwerp overgegeeven, 't welk de Handel te recht aanzag, als geſchikt om de laatſte hand aan de verdrukkinge en ondergang van alle Vaard en Koophandel te leggen, indien men in 't begrip mogt vallen, dat men ook zo verre aan *Engeland* moest toegeeven, dat men zich hier in aan 't zelve blindelings onderwierp. LXXXV. BOEK. 1759.

De Onderhandeling van den Staat met *Engeland*, hadt twee groote Oogmerken, om naamlyk vry te krygen de Schepen, door de *Engelſchen*, tegen de trouw der Verbonden, opgebragt; en om zekerheid voor de Vaard en Handel in het toekomende te verwerven. Toetſte men het Vertoog en het Ontwerp des *Engelſchen* Gezants, aan die twee groote oogmerken, de inhoud van het eene noch het andere, zou by bevinding daar aan voldoen. De

Aan-

LXXXV. BOEK. 1759.

Aanbiedingen van de zyde der Republiek verklaart men onaanneemelyk; het beding van de Vrygeeving der Schepen houdt men onmogelyk, en ſlaat het glad af; de Koning kan niet afgaan van de Rykswetten, en agt geeven op de Vertoogen van eenige Mogenheid, om, buiten geregtlyke beſliſſingen, ontſlag te verleenen. Spreekende gevallen weezen het tegendeel uit.

Dan hoe zeer het, den Zeehandeldryvenden ſmertte, dat zy, tot hunne groote ſchade, uitſtel op uitſtel moeſten verdraagen, nog gevoeliger waren zy, over eene Beſchuldiging, hun ten onregte aangedaan, als of zy met onwaarheden de Regeering zouden hebben zoeken te misleiden. Zy vorderen een nader onderzoek, ten einde moge blyken, wie het was die zogt te misleiden. Gerust was de Koophandel, dat de uitkomst alle de Klagten by de Hooge Regeering gedaan zodanig hadt bekragtigd, dat 'er geene onwaar of van zo weinig gewigts zouden gevonden worden, dat ze de aandagt der Regeeringe niet verdienden. Hadden die Klagten, in den beginne, wat meer gehoors mogen erlangen, zy zouden, buiten twyfel, de ſmert niet hebben om de zaak tot het tegenwoordig uiterſte gebragt te zien.

Het langer uitſtel om de gedagten over de vermeerdering der Contrabande Waaren te uiten, ſtrekte maar al te baarblyklyk om den Ingezetenen van den Staat de Vaard en Handel op *Rusland* en *Moscovien* te beletten. Het Vertoog van YORKE

wees

wees genoegzaam aan, dat men alle Scheeps-Materiaalen, als het den *Engelſchen*, volgens hun Stelzel van *Convenientie*, in 't hoofd kwam, daar onder zou begrypen. Wanneer de deur altoos open bleef om alle Schepen met *Oosterſche* en *Noordſche* Voortbrengzelen geladen, en verder als onze Havenen beſtemd, op te brengen en aan te houden. LXXXVI BOEK. 1759.

Hadt men van het vrygeeven der opgebragte Schepen, en van het vergoeden der Schade niets te verwagten, dan 't geen by den Regter ſtondt uitgeweezen te worden; men zou geene meerdere zekerheid voor het vervolg hebben, dat de Vaard en Handel van de Ingezetenen ongeſtoord zou kunnen geſchieden: de Middelen daar toe, door hunne Hoog Mogende voorgeſlaagen, werden niet genoegzaam geoordeeld, en men gaf voor nauwlyks Middelen te kunnen vastſtellen, geſchikt om allen vermoeden weg te neemen. Men verkoos in *Engeland* de zaak te laaten aan de langwylige Uitſpraak der Geregtshoven, die hunne Inſtructie hadden om naar dezelve te oordeelen, en die men voorgaf best in ſtaat te zyn om ieder zaak op zich zelve, volgens haare verdienſten, te beſlisſen. Hier door bleeven de Schepen der Handeldryvende Ingezetenen van den Staat in eene geduurige zwaarigheid van opgebragt te worden, en lange Regtsgedingen te moeten ondergaan, 't welk, buiten tegenſpraak, alle Vaard en Handel zou ſtremmen.

Voorts ontleden zy, in dit Vertoog, van

ſtuk

LXXXV. BOEK. 1759.

ſtuk tot ſtuk het boven opgegeeven *Engelsch* Ontwerp, en daalen af tot veele byzonderheden, verſcheide zwaarigheden, die oppervlakkig 'er niet in lagen opgeſlooten opperende, „ ten einde," gelyk zy zich uitdrukken, „ by andere Onderhandelingen de kleinigheden niet over 't hoofd „ gezien worden." — Met die wederleggende ontvouwing, meenden zy getoond te hebben, dat wy, door dit Tegen-Ontwerp, zouden verliezen het regt van de rechtſtreekſche en zydelingſche Vaard en Handel op de *Franſche* Volkplantingen in *America*, dat wy na onze Volkplantingen geene Goederen voor *Franſche* Rekeninge zouden mogen voeren, ook niet van daar na eenige Plaats, Volkplanting of Vaſtigheid der *Franſchen*, noch van daar of van onze Volkplantingen, herwaards, of na eenige andere Plaats van *Europa*, en dat alle Goederen, by wege van *Overſchepen* in onze Schepen genomen, 't zy in *Europa*, 't zy in *America*, aan Verbeurtverklaaring bloot zouden geſteld zyn.

En wat kon tegen alle die nadeelen ten voordeele bedongen worden? het Vertoog van den Heer YORKE gaf niets zodanigs op. Het ontzaglyk aantal Schepen in *Engeland* opgebragt, moest men aan de onzekerheid der Regtsgedingen overlaaten. De Schepen, die op Zee waren, en in 't vervolg hunne uit- of t'huisreize zouden moeten doen, bleeven aan dezelfde zwaarigheden onderhevig; men wilde geene ſchikking omtrent Papieren toeſtaan; men wees de

de Schippers na de Admiraliteitshoven; men repte noch roerde geen woord van het beteugelen der ongehoorde Buitenſpoorigheden van de Kaaperen, waar over meermaalen, zo bitterlyk was geklaagd; en ten laatſten, men wilde, omtrend de Scheeps-Materiaalen, het aangenomen Stelzel van *Convenientie* opzettelyk blyven volgen. LXXXV. BOEK. 1759.

Onder verbeteringe kwam het hun, derhalven, voor, dat 'er zich geen reden opdeedt waarom de Staat, zonder betere Voorwaarden te bedingen, in dit Tegen-Ontwerp zou treeden. Onder eene genoegzaame Beſcherming konden de Ingezetenen van de Republiek, voor 't grootſte gedeelte, in 't genot blyven van die Vaard en Handel, waar van men, door deeze Overeenkomst, zou afzien, en zy, of hunne Schepen en Goederen werden van geen erger natuure.

Zy zouden zich niet in laaten of de Onderhandeling met *Engeland* moest aangehouden, op eene andere wyze aangevangen, of geheel afgebrooken worden: dit liep buiten hun taak; dan, hoe zeer zy van harten wenschten dat zy, door iets toe te geeven, den overgrooten ſchat van hun in *Engeland* vastgehouden, konden wederkrygen, en dat zy, in 't vervolg zeker mogten zyn van hun Vaard en Handel gerustlyk te zullen kunnen voeren, zo konden zy niet bepaalen wat 'er toe gegeeven zou behooren te worden, of van welke eiſchen men eenigzins zou kunnen afſtappen. Verſchillende belangen maakten dit al-

LXXXV. BOEK. 1759.

allermoeilykst; doch, hoe zeer de belangen verdeeld en de gevoelens deswegen onderscheiden waren, stemden alle de Belanghebbenden hier in overeen, dat, al wilde men iets opofferen, en men deedt daar van, op nieuws, aanbiedingen aan *Engeland*, het voorgaande allen grond gaf om te vreezen, dat het niets zou vorderen. Immers hadt men gezien dat, zo lang de Kooplieden met yver hunne belangen inbragten, en eer de Onderhandelingen begonnen waren, van de zyde des Gezants YORKE voorgegeeven werd, dat alles zich gunstig zou schikken, als mede dat een groot aantal Schepen te gelyk zou vry gegeeven worden: mits men slegts aan onzen kant, eenige inschikkykheid wilde gebruiken, en afzien van de Vaard en Handel op de *Fransche* Eilanden. Vertrouwende op de goede belofte hadt de Regeering getoond in zo verre *Engeland* wel ten gevalle te willen zyn, en te verklaaren, dat het Verdrag van MDCLXXIV geene betrekking zou hebben tot de Vaard en Handel op de Volkplantingen van andere Mogenheden. Nu eischte men meer, en zogt alle onze Schepen na en van onze eigene Volkplantingen komende, aan een lang en moeilyk Onderzoek bloot te stellen, en men schreef ons zo veele Wetten voor, dat de Ruine van de Vaard en Handel op de *West-Indien* daar ganschlyk mede gemengd was. Te deezer oorzaake durfden zy zich niet vleijen, dat eene andere aanbieding van welk eene natuure dezelve

ook

ook zou mogen weezen, meer een gunſtige uitwerking zou doen. LXXXV. BOEK.

't Zou dan, huns oordeels, geraaden zyn, zich, in GODS naam, over te geeven aan den Regter, en hunne zaak te laaten aan de Gewoone Regtbank, hoopende, dat GOD Almagtig, de harten der Regteren tot kort, goed en onvertoogen Regt en Geregtigheid, ingevolge der heilige Tractaaten, zou neigen. — Niet te min bleeven zy altoos by die gedagten, dat het ten hoogſten noodzaaklyk was, om Vaard en Handel door een genoegzaam aantal Oorlogſchepen te beveiligen, om niet van den vryen Wil en Overheerſchinge van andere Natien af te hangen (*). 1759.

In deezen zo verre verwyderden ſtand, bevondt zich de zaak der Onderhandelinge alhier, toen het Gezantſchap boven vermeld (†) naar 't Hof van *Londen* beſtemd werd. De Heeren tot het bekleeden van 't zelve verzogt, aanvaardden die post, en ſtaaken, van één Secretaris en twee Klerken vergezeld, in 't begin van Grasmaand, naar *Engeland* over: waar zy, den zeventienden dier Maand, Gehoor kreegen by zyne Majeſteit, die op den voordragt van het Oogmerk hunner Bezendinge, by de gewoone verzekering van zyne Vriendſchap voor deezen Staat, betuigde. „ Indien 'er „ eenige Geſchillen ten opzigte van den „ Koop- 't Gezantſchap komt in *Engeland* en krygt gehoor.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 374.
(†) Zie hier boven, bl. 50.

LXXXV. BOEK. 1759.

„ Koophandel gereezen zyn, zo moeten „ dezelve aangezien worden als de gevol„ gen van eenen lastigen Oorlog, welken „ wy genoodzaakt zyn met *Frankryk* te „ voeren. Gylieden kunt hunne Hoog „ Mogenden verzekeren, dat Ik, van my„ ne zyde, zal poogen alle Hindernisſen in „ die zaak uit den weg te ruimen, en Ik „ ben verblyd, dat Gylieden met gelyke „ genegenheid herwaarts zyt overgeko„ men." — Wy zullen, vervolgens zien wat uitwerking deeze nieuwe Onderhandeling hadt (*).

's Lands Zeemagt verſterkt, en Convoyen verleend.

Het beste red- en hulpmiddel tegen de toeneemende kwaale der *Engelſche* Zeeroveryen, door de *Amſterdamſche* Kooplieden, in 't ſlot huns berigt en raadgeevenden Vertoogs, voorgedraagen, het verſterken der Zeemagt, en het verleenen van een genoegzaam Geleide, was eenigzins, ſchoon niet met voldoende kragt, te werk geſteld. Men beloofde zich eene betere werking; naardemaal de Algemeene Staaten, ſchoon de Afgevaardigden van *Stad en Lande* alleen op 't goedvinden hunner Zenderen bewilligden, en *Utrecht* met *Overyſſel* het doen eener Aantekeninge daar tegen zich voorbehielden, in Sprokkelmaand, beſlooten vyf- en- twintig Schepen van Oorlog uit te ruſten: en, naar een oud gebruik, wanneer men met 's Lands Zeemagt iets ernſtigs voor heeft, het Plakaat vernieuwden, 't welk het werven van Bootsvolk voor

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 289 en 292.

voor vreemde Dienſten verboodt, en het Bootsvolk om zich in vreemden Dienst te begeeven, of, zich 'er in begeeven hebbende, langer daar in te blyven; ten einde deeze Landen van Inlandsch Krygs- en Scheepsvolk niet te laaten ontblooten, daar men het tegenwoordig, ten dienſte van den Lande, genoegzaam kon plaatzen. Van deezen moedgeevenden aart was een tweede Plakaat, de ſchikkingen behelzende omtrent het ligten van den *Tienden Man* der *Groenlandſche* en den *Vyfden Man* van andere Schepen om de Manſchap te bekomen op de in dienst geſtelde Oorlogſchepen (*). — Veele Convoyen naa verſchillende Havens werden dit Jaar verleend, en de vermindering der *Engelſche* Kaaperyen was daar aan grooten deels toe te ſchryven. Op meer dan eene wyze dienden zy den Koophandel en Zeevaardy ten aanmerklyken voordeele.

LXXXV. BOEK. 1759.

Mogten wy, in den voorleden Jaare, reeds gewaagen van eenen onverſchrokken Capitein HARINGSMA, van eenen moedigen BINKES (†), wy mogen thans niet onvermeld laaten, een en ander Vlootvoogd, die de eer van 's Lands vlagge, op eene meer dan gemeene wyze ophieldt. Een *Engelſche* Kaaper hadt de ſtoutheid om op de Reede van *Mallaga*, een *Hollands* Koopvaardyſchip, van onder het Geſchut van vier *Hollandſche* Oorlogſchepen, weg te neemen; de Schout-by-Nagt JOOST SELS

Moedbetoon van eenige *Hollandſche* Vlootvoogden tegen de *Engelſchen*.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 290 en 293.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXII D. bl. 418, 419.

LXXXV. SELS beval terſtond met ſcherp van de
BOEK. Oorlogſchepen op den Kaaper te ſchieten,
——— en werden 'er terſtond zes gewapende ſloe-
1759. pen afgezonden, om den moedwil van den Kaaper te beteugelen: deeze waren egter hier toe niet in ſtaat, waarop een der Oorlogſchepen last kreeg anker te ligten, en den Geweldenaar te agtervolgen: het Koopvaardyſchip werd hernomen, en behouden ter Reede gebragt. — Capitein JAN HENDRIK DOL VAN OURYK, die, in de Haven van *Livorno* ten ankerliggende, een *Engelsch* Oorlogsfregat zag binnen komen, met een genoomen *Smirna-Vaarder* eischte dit Schip te rugge, en kreeg 't zelve: in de Straat van *Gibraltar*, ontmoette hy een *Hollandſchen* Koopvaarder, reeds door een *Engelſchen* Kaaper genomen, deeze het *Hollandſche* Convoy naby gekomen, klaagde dat men hem zonder rede te *Gibraltar* wilde opbrengen, waar op de Zee-Capitein de *Engelſchen* van het Koopvaardyſchip afnam, dezelve te *Cadix* bragt, en de verloſte zyne reis vervolgde. — Van meer gewigts was de Ontmoeting van Capitein ANNIUS LODEWYK BETTING, met de *Engelſche* Vloot, onder het bevel van de Admiraalen BOSCAUWEN en BRODERICK, zeventien Schepen van Linie ſterk. Op de hoogte van *Cartagena* wegens tegenwind met zyne onderhebbende Koopvaardyſchepen moetende kruiſen, kwamen vyf *Engelſche* Oorlogſchepen op dezelve af, die ze niet alleen onderzogten; maar zich ook meeſter maak-

ten

ten van die den wil na *Marſeille* hadden, *Engelſche* Officieren 'er op ſtelden en de Scheepspapieren onder zich namen, met bevel aan de Schippers dat zy de *Engelſche* Oorlogſchepen zouden hebben te volgen. Capitein BETTING zag deeze mishandeling der *Hollandſche* vlagge niet, of vaardigde onmiddelyk een zyner Officieren af na boord des *Engelſchen* Admiraals BOSCAUWEN, met de vraag of het diens orders waren dat de *Hollandſche* Schepen aan zyn Convoy toevertrouwd, zouden onderzogt en opgebragt worden? - Schoon deeze berigten liet, dat hy daar toe geene bevelen gegeeven hadt, bleeven egter de vyf Oorlogſchepen de na *Marſeille* beſtemde Koopvaarders, als goeden prys, met zich voeren. De *Hollandſche* Zee-Capitein, van ongeduld en verontwaardiging brandende, deedt daar op ſein om den *Engelſchen* Admiraal te ſpreeken, en zette alle zeilen by om hem te naderen. De Commandant der vyf Oorlogſchepen dit ziende, en zich geen goeden uitſlag van dit mondgeſprek beloovende, beſloot de Papieren aan boord der ſlinks veroverde Schepen te rug te zenden, de *Engelſche* Officieren 'er af te neemen, en dus dezelve te ontſlaan, 't Scheen dat de *Engelſche* Admiraal zich niet nader wilde laaten ſpreeken, of zich aan voldoening, wegens de toegelaatene ſchennis, wilde onttrekken, althans hy zette, toen het *Hollandsch* Oorlogſchip jagt maakte om by hem te komen, alle zeilen by. Tot den nagt zeilde Capitein BETTING hem na, de

LXXXV. BOEK. 1759.

LXXXV. BOEK. 1759.

duisternis deedt de *Engelſche* Vloot uit zyn gezigt geraaken, en hy vervoegde zich, niets meer kunnende uitwerken, weder by de Koopvaarders onder zyn Geleide, die hy veilig te *Marſeille* bragt, ontrukt aan de klaauwen van laaghartige Roovers, die, op het gezigt van Regts eisch, den prooy verlieten, en zich van den nagt bedienden om alle verantwoording te ontduiken.

Schipper JAN DEKKER redt zich moedig.

't Ontbrak den *Nederlandſche* Schipperen aan geen moedbetoon, als zy eenigzins in ſtaat van tegenweer den vyand het hoofd konden bieden. Schipper JAN DEKKER leverde hier van blyken. Hy was, onder het Geleide der Zee-Capiteins DIRK HARTOG en JACOB DE WILDE, met eene Vloot van omtrent vyftig Koopvaardyſchepen, uit de *West-Indien* behouden tot voor den *Hollandſchen* wal gekomen, en met vyf *Zeeuwſche* Schepen na *Vliſſingen* moetende, op de hoogte van de *Maas* van 't Convoy geſcheiden, zeilende als Commandeur van dit vyftal. Reeds in de *West-Indien* hadden de *Engelſche* Kaapers het byzonder op zyn Schip gemunt, 't zelve naauwkeurig doen uitſchilderen, en met eene ganſche menigte te gelyk op hem gepast; doch, hadt hy om die verkenning te ontwyken, zyn Schip, kort vóór zyn vertrek, laaten verſchilderen. Dit kon hem niet beveiligen voor de aanmadering eens *Engelſchen* Kaapers in het opkomen der Gronden: alles duidde aan dat deeze op hem een kans zou waagen. De wakkere DEKKER, welbedaard en van het noodige tot tegenweer

weer voorzien, riep zyn Scheepsvolk zamen, en vroeg wat te doen, indien deeze Roover hun aantaste? 't Rustig Volk antwoordde éénpaarig, dat zy, in 't gezigt van 't Land zynde, niet voorneemens waren zich te laaten neemen en opbrengen; maar dat zy vegten zouden, zo lang zy ſtaan konden. Van den moed zyns kloekberaaden Volks verzekerd, liet hy alles in gereedheid brengen om te ſlaan, maakte klein zeil om den op hem aan zeilenden Vyand te toonen dat hy hem niet vreesde: deeze, die toerusting en het onverzaagd inwagten ziende, hadt geen lust zyne kragten te beproeven, op gemaklyker buit wagtende, deinsde hy af, en loefde op. LXXXV. BOEK. 1759.

Niets moeilyker in de daad, dan het bewaaren der Onzydigheid omtrent Oorlogende Mogenheden, die, door jalouſy gedreeven, met een naauwlettend oog, alles gade ſlaan, wat eenigzins als daar van verwyderende kan aangemerkt worden; eene bezwaarlykheid, welke natuurlyk vermeerdert in een Land, waar de Koophandel, niet ligt eene gelegenheid tot winst onaangegreepen laat voorbyglippen. De *Franſche* en *Engelſche* Gezanten in *'s Gravenhaage*, deeden by aanhoudenheid voorſtellen hier toe betrekkelyk. — De Graaf D'AFFRY leverde, in Zomermaand, onder andere een nadruklyk Vertoog in, by 't welk hy betuigde, dat de Koning, zyn Meeſter, wegens de Ongemakken van den Oorlog, en nog meer wegens de Ongeregtigheden, den Handeldryvenden Onderdaanen der Re-

De *Franſche* Afgezant D'AFFRY levert een Vertoog in.

LXXXV. BOEK. 1759.

publiek aangedaan door de *Engelſche* Oorlogſchepen en Kaaperen, zeer geraakt, hem bevolen hadt hun Hoog Mogenden kennis te geeven, dat zyn Majeſteit Hun ernſtig aanmaande, op den Handel hunner Onderdaanen een byzonder en gunſtig oog te vestigen. „ Het Hof van *Londen*" ſprak hy, „ misbruikt het goed Vertrouwen en de „ Inſchiklykheid van uwe Hoog Mogenden. De Koning myn Meeſter biedt u „ een gedeelte van zyne Magt aan, om de „ groote Verongelykingen uwe Vlagge „ aangedaan, te wreeken. Zo uwe Hoog „ Mogenden deeze Aanbieding niet aanneemen hoopt zyne Majeſteit, egter, van „ uwe gunſtige genegenheid en goede „ meeninge, dat zy zich over deszelfs „ Magt niet ontzetten zullen, welke hy „ aanwendt om zyne Vyanden te bedwingen, en tot den Vrede te noodzaaken. „ De Koning verlaat zich al te zeer op de „ gelukkige Vereeniging, die tusſchen zyne Majeſteit en uwe Hoog Mogenden „ tot ſtand gebragt is, dan dat dezelve „ zich verbeelden zou, dat zy door de „ kunſtige Aanzoeken zich zullen laaten „ vervoeren, welke men by hun doen „ durft, om aan *Engeland* byſtand te verleenen, in gevalle zyne Majeſteit eene „ Onderneeming tegen de drie Koningryken van *Groot-Brittannien* mogt werkſtellig maaken." — Voorts bragt hy hun Hoog Mogenden onder 't oog, dat men, in eenige Gewesten, verborgen Onderneemingen deedt; dewyl verſcheide

In-

Ingezetenen, de Wetten van den Staat overtreedende, aan de Galliëerde Armee Levensmiddelen leverden: en maande hun ten ernſtigſte aan tot het volſtandig betragten eener naauwkeurige Onzydigheid. LXXXV. BOEK. 1759.

Op een geheel anderen en volſtrekten klaagtoon was het Vertoog geſtemd, door den Heer YORKE, in Herfſtmaand, ter Algemeene Staatsvergaderinge overhandigd. Hy vangt aan met het vermelden van herhaalde Berigten, door zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit ontvangen, wegens een verboden Koophandel, door eenige *Nederlandſche* Kooplieden, ten voordeele van *Frankryk* gedreeven, beſtaande in Kanon en Oorlogsbehoeften, aan boord van *Hollandſche* Schepen uit de *Oostzee* naar *Holland* overgevoerd: een Koophandel niet alleen ſtrydig tegen de Verbintenisſen, welke, volgens de Tractaaten, behoorden ſtand te grypen; maar ook onbeſtaanbaar met de Onzydigheid, met de daad of ſtilzwygend, aangenomen. „ Zyne Majeſteit ſtelde te „ veel vertrouwen in de Vriendſchap van „ de Republiek, om een oogenblik te twy„ felen of hunne Hoog Mogenden zouden „ beletten, dat zynen Vyanden, door hun„ ne Onderdaanen byſtand verleend werd, „ veel min dat zy zouden toelaaten dat „ men in hunne Steden Arſenaalen maak„ te."

YORKE levert een Vertoog in wegens de Krygsbehoeften aan *Frankryk* verſchaft.

't Was hun Hoog Mogenden niet alleen door 't algemeen gerugt bekend, dat 'er op

LXXXV. BOEK. 1759. de kuſten van den Oceaan groote toebereidzels geſchiedden; doch zy waren ook, door den *Franſchen* Afgezant, onderrigt, hoe dat Hof ten oogmerk hadt, een inval te doen in de Koningryken van zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit: dusdanig eene bekentenis geregtigde den Koning zyn Meeſter, om maatregels te zyner beveiliginge te beraamen, en uit kragt der Tractaaten, meer te verzoeken dan hy tegenwoordig deedt.

De oplettenheid der *Engelſche* Vlooten ſtrekten ten beletzel om de Oorlogsbehoeften, openlyk in de Havenen van *Frankryk* te voeren, dit noodzaakte die Mogenheid geheimer middelen, ter bekominge van dezelve, in 't werk te ſtellen; deeze hoopte men te vinden door het gebruiken van geleende Naamen van byzondere Perſoonen, en door deezen de Oorlogsbehoeften langs de Binnenvaarten van dit Land, en de *Hollandſche* Plaatzen, tot aan *Duinkerken* en elders toe, te doen brengen. — Hier tegen verzogt hy eene onverwylde en kragtdaadige voorziening.

Deezen eisch drong hy aan, door te gewaagen van de Oplettenheid, welke zyne Majeſteit onlangs betoond hadt omtrent de Vertoogen van hunne Hoog Mogenden wegens de Buitenſpoorigheden der *Engelſche* Kaaperen, door, by eene Acte van het Parlement, derzelver Koerſen en Onderzoekingen te bepaalen — door te reppen van de goede uitwerking, welke de Koophandel-

dry-

dryvende Steden deezer Geweſten onder- LXXXV.
vonden, en de Vryheid van Scheepvaard, BOEK.
welke zy genooten te midden der Oneenig- ——
heden die *Europa* beroerden, waar door 1759.
hun Koophandel veel verder uitgebreid was dan zedert veele Jaaren. „ Zulk eene „ weezenlyke blyk van Vriendſchap en „ Toegeevenheid, (zo durfde hy zich uit- „ laeten) van de zyde des Konings, behoor- „ de eenige erkentenis te vinden; ten min- „ ſten moest het aan de Kooplieden, die „ zo ſchielyk geweest waren in zich over „ *Engeland* te beklaagen, niet vryſtaan tot „ Buitenſpoorigheden te vervallen, die het „ ſtrengſte Onderzoek van hun Gedrag had- „ den kunnen regtvaardigen. Hunne Hoog „ Mogenden zouden daaromtrent ongetwy- „ feld alle mogelyke oplettenheid gebrui- „ ken."

In 't voorbygaan herinnert hy zyne herhaalde Vertoogen, wegens de Overvoeringen, door de Fortreſſen van de Republiek, ten dienſte van *Frankryk*, gedaan om de Staaten van zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit te overweldigen: en verwyt dat, in meer dan één geval, het Hof van *Weenen*, by hunne Hoog Mogenden gebruikt was, en men zich van deszelfs Naam bediend hadt om Oorlogs- en Mondbehoeften, voor de *Franſche* Troepen te doen doortrekken, onder den dekmantel van het Barrierre Tractaat, waar aan dat Hof zich niet meer hieldt, naa dat men *Frankryk* in 't bezit geſteld hadt, van de Havenen van *Oosten-*

LXXXV. BOEK. 1759.

tende en *Nieuwpoort*. — Men hadt dit Tractaat nooit gemaakt om voor *Frankryk* van nut te weezen tegen *Groot-Brittanje* (*).

Nader Vertoog van D'AFFRY over dit beletten.

Daar men aan dit Voorſtel des *Britſchen* Afgezants gehoor verleend hadt, en de uitvoer van Yzer, Geſchut en Kogels te *Amſterdam* zwaarigheid ontmoette, verſcheen de Graaf D'AFFRY, in Wynmaand, met een Vertoog om aan te wyzen, hoe die zwaarigheid met de Onzydigheid, door hun Hoog Mogenden omhelsd, ſtreedt, en het ophouden, deezer Krygsbehoeften, van zyne Majeſteit niet anders zou kunnen aangezien worden, dan als eene verbreeking van dezelve: dewyl zyne Vyanden, onder den dekmantel dier Onzydigheid van de Onderdaanen der Republiek allen noodigen onderſtand trokken. Weshalven hy verzogt, dat, zonder uitſtel, die Stukken Geſchut en Kogels, langs de Binnenvaarten en Kanaalen van *Amſterdam* na de *Nederlanden* mogten gevoerd worden: dat men geen de minſte agt zou geeven, op de heerſchende en van allen grond ontbloote eiſchen eener nabuurige en jalourſche Mogenheid, die, niet te vrede met het belemmeren des Zeehandels, regt meende te hebben, om Wetten in 't hart des Lands voor te ſchryven, en wier Volksſtelzel tot niets anders ſtrekte, dan tot verderf der Ingezetenen van

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 874.

van den Staat, indien zy denzelven niet kon doen deelen in de ongelukken en gevaaren van den Oorlog (*).

1759.

Deeze Vertoogen, zo ſtrydige belangen voorſtaande, konden niet wel anders dan zeer verſchillende Beoordeelingen ontmoeten; deezen hielden dat des *Franſchen* Afgezants 't geen van Hulp ſprak, voor een Syreenen-zang, terwyl anderen de aangeboode Hulp, als eene daad van Edelmoedigheid ophemelden; eenigen oordeelden de klagten des *Engelſchen* Afgezants gegrond, daar zommigen zich niet genoeg konden verwonderen over de onbeſchaamdheid van eenige trekken onze Scheepvaard betreffende.

Plakaat wegens het onvermengd houden der Haring na *Frankryk* gevoerd.

Verwierven 's Landsvaders, in den voorleden Jaare, den vryen Invoer van Gezouten Haring in *Frankryk* (†) ten grooten voordeele dier Visſcherye, de tyd der vangst naderende vervoegde zich de *Franſche* Afgezant by hunne Hoog Mogenden met voordragt,

(*) *Nedrl. Jaarb.* 1759. bl. 1041. Tot een ſtaal wegens het wederzyds uitvoeren van Krygsvoorraad, in deezen Oorlog, kan dienen, dat onder het Diſtrict van het Collegie der Admiraliteit te *Amſterdam*, in den Jaare 1756, na *Frankryk* zyn uitgevoerd 300,000 Ponden Yzer Kanon en 100000 Ponden Buskruid, en na *Londen* 7000 Snaphaanen. — In 't Jaar 1757 na *Londen* 140,0000 Ponden Buskruid, en na *Stade* 5310000 Ponden Buskruid. — In 't Jaar 1758 na *Stade* 250000 Ponden Buskruid, en in 't Jaar 1759 desgelyks na *Stade* 160000 Ponden Buskruid.

(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXII D. bl. 456.

LXXXV. BOEK. 1759.

dragt, hoe 't veelligt kon gebeuren, dat de *Hollandſche* Haring, met *Engelſche* vermengd, na dat Ryk zou gevoerd worden: weshalven hy het noodig keurde, dat de Staaten die vermenging verboden, en dat de Schepen, die Haring in de Havens van *Frankryk* zouden brengen, met Getuigſchriften mogten voorzien worden, dat de in te brengen Haring alleen van de *Hollandſche* vangst was. Aan dit tweeledig verzoek werd door een breedvoerig Plakaat voldaan (*). En vergunden de Algemeene Staaten aan de Groote Viſſchery de Vryheid van 't betaalen der Laſten, die met deezen Jaare ten einde liep, op nieuw, de drie eerſtvolgende Jaaren (†).

Steenen aan de Zee-Dyken, door knaagd: vreeze deswegen bedaard.

Verwekten, in het Dertigſte Jaar deezer Eeuwe, en de daar op eerſt volgende, de Paalwormen, die de Gordingen der Dyken in ons Vaderland zo noodzaaklyk om 't zelve, waar de Natuur het niet met Duinen beſchut heeft, voor 't geweld des Zeewaters te dekken, doorknaagden, eene algemeene ontzetting: dewyl eene omtrent drie Eeuwen lang goed bevondene, ſchoon kostbaare, Zeeweeringe, als niet langer te vertrouwen, ons ontviel; hadt men zich geluk gewenſcht met den door nood bedagten vond om, door Steenen in plaats van Hout den drang en ſlag van 't water af te keeren, en de Dyken met eene ſchuine glooijing

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 740.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 1044.

jing van Kei- en klipſteen te beveiligen; was het, hoe hoog ook de koſten daar van liepen, by ervaarne Werklieden een ſpreekwoord geworden, *Steenen aan den Dyk is de behoudenis van 't Land, en beſteedde kosten* (*), in Louwmaand deezes Jaars deedt zich een verſchynzel op, 't geen ook de veilige zekerheid van dit Beſchermmiddel ſcheen te wederſpreeken, en werd het eerst ontdekt juist aan dien zelfden Dyk waar men de Paalwormen 't eerst beſpeurd hadt, den *Westkappelſchen* naamlyk op het Eiland *Walcheren*. Men bragt te *Middelburg* waar de Staaten diens Eilands vergaderen, een *Doornikſchen* of harden *Arduinſteen*, omtrent honderd en vyf- en- twintig Ponden zwaar, op dezelfde wyze als de Houtenpaalen voortyds van Wormen doorvreeten, en geheel en al doorknaagd. Men vondt 'er eene menigte van Wormen in, die, nog leevende, door den Steen kroopen; eenige evenaarden in Langte en Dikte eens mans vinger; de Kop van ieder Worm was met twee zaagſchulpjes gewapend, waar mede hy ſchuurende en wryvende door den Steen kon heen arbeiden; derzelver zelfſtandigheid was ſlymerig als die der Slekken, en wrongen zy, aangeraakt wordende, zich even als deezen, in een (†). — Veel gerugts maakte die ontdekking, de vrees be-

LXXXV. BOEK. 1759.

(*) *Tafereel der Nederl. Geſchiedenisſen* X Deel, bl. 204.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 317.

LXXXV. BOEK. 1759.

bekroop niet weinigen, dat deeze Diertjes, het beſte middel ter beveiliging der Zeedyken beraamd, zouden kunnen verydelen: kon een oogſchynelyk zo zwak ſchepzel de hardſte Steenen doorknaagen, dan was het uit met alle menschlyke red- en hulpmiddelen. — Doch dit ſchrikbaarende verdween welhaast, toen het oog eener weiverlichte Natuurkunde ontdekte, dat, zulke Steen-doorknaagende Wormen, ſchoon op onze Kuſten ongemeen, gansch geene nieuwigheid waren, zynde de by de Liefhebberen der Natuurlyke Hiſtorie zeer bekende *Pholas*, die in menigte in de *Middellandſche Zee*, als mede aan de Kust van *Provence*, onder op den grond, of ook hooger in het water, gevonden worden; zeer gemaklyk, begreep men konden deezen, door 't een of ander toeval, aan onze Kust overgevoerd weezen, zonder dat men daar uit eene algemeene vernieling van onze kostbaare Steenen Dykglooijingen te dugten hadt (*).

On-

(*) De Ondervinding heeft hier aan tot dus lange beantwoordt, ſchoon men ook elders dergelyke doorboorde Steenen ontdekte, en in *Zeeland* in 't Jaar 1773 wederom ten grooten getale. De Eerw. J. F. MARTINET vondt ze, in den Jaare 1764, by het opmaaken der Nieuwe Sluis boven *Medemblik* aan de Zee, over het Eiland *Wieringen*. De arbeiders aan die Sluis hadden hunne Belofte, om dien Natuuronderzoeker Steenen met de Wormen daar in te zenden, niet gehouden. *Verhandel. van de Hollandſche Maatſch. der Weetenſch.* XI Deel, bl. 243. — Men kan Wormen van dien of foortge-

Onder 's Lands daadlyke rampen deezes Jaars mag men tellen het grootendeels afbranden van het aanzienlyk Dorp *Stryen*, het voornaamſte in een *Waard*, welke daar van den naam draagt. Onvoorzigtigheid veroorzaakte dien Brand, op den twee- en- twintigſten van Bloeimaand, in een enkel huis ontſtooken en uitgeborſten, duurde het ſlegts weinig oogenblikken of dezelve, door een ſterken wind aangezet, verſpreidde zich in tien huizen teffens, het drooge riet, waar mede ze meest gedekt waren, vatte dien gereedlyk, en leedt het maar één uur naa de eerſte ontdekking deezes onheils of meer dan honderd huizen, deelden in dat zelfde akelig lot, en deeden het Dorp naar een vuurpoel gelyken. Graanen en Koopmanſchappen op Solders en in Schuuren, Huisraad en Kleinodien, onder verſcheide welgeſtelde Dorpelingen van niet weinig betekenis, werden in een zo ſchielyk opkomend en voortſlaand vuur een prooy der vlammen, welker woede door twee kleine Brand-Spuiten deezes Dorps niet kon geſtuit worden, en repte de Roofzugt, te midden van 's Naaſtens leed, de handen: de zwaare houten Deuren in de Sluis brandden tot het water toe af, en men telde, naa het blusſchen van den Brand, dat 'er honderd twee- en- twintig Huizen

LXXXV. BOEK. 1759. 't Dorp *Stryen* brandt meeren deels af.

gelyken aart, beſchreeven en afgebeeld vinden in de *Uitgezogte Verhandel.* by HOUTTUYN IV Deel, bl. 230.

LXXXV. BOEK. 1759.

zen (*) behalven veele Stallen, Schuuren en andere Gebouwen van minder omſlags, door de vlammen vernield waren. De Kerk, die, benevens de Paſtory, en het Dorphuis, boven den wind geſtaan hadt en, dus behouden was gebleeven, verſtrekte tot een Herberg voor de Ongelukkigen, die, ſchoon zich onder dezelven de voorheen vermogendſte Dorpelingen bevonden, het noodige voedzel niet konden bekomen van de medogenheid der geenen, die zy anders gewoon waren te helpen. De nabygelegen Dorpen kweeten zich in 't verleenen van den noodigen Onderſtand, en het nabuurig *Dordrecht* muntte uit, in Liefdaadigheid veel doende om het leed hier geleden te verzagten (†).

De *Noordplasſen* by *Hazerswoude* droog gemaakt.

Het jaarlyks verveenen der daar toe geſchikte Landen baart, met den tyd, gedugte Waterplasſen, en worden de Plaatzen daar aan gelegen, ſchoon voor eene geruime wyle welvaarende, door het weg baggeren van den grond, eerlang aan Armoede, Verval, en eenen geheelen Ondergang blootgeſteld; en tot de gemeene Wegen, Polderkaden, Dyken en Vaarten uitgeveend zynde, is het overgebleevene niet in ſtaat om de koſten tot het noodig onderhoud, te draagen, waar door deeze gevaar loo-

(*) Men telde te *Stryen* 161 Huizen, vóór dit ongeval, zonder de Huizen, die aan den Weg of de buitenzyde van het Dorp ſtaan, daar onder te rekenen.

(†) *Nederl. Jaark.* 1759 bl. 678.

loopen om ten onbruike en van zo noodige Gemeenſchap, met de na by liggende Steden afgeſneeden te worden; terwyl de Afſlag of geheele Kwytſcheldinge van Verpondingen en Morgengelden, door 's Lands Hooge Magten, verleend, ten nadeele van 's Lands Inkomst ſtrekt. Dit ſchroomlyk en nadeelig uitzigt hadt reeds voor lange, de Schouten en Ambagtsbewaarders van *Haerswoude*, *Benthuizen*, *Noordwaddingsveen*, *Hoogeveen*, *Zoeterwoude* en *Benthorn*, bedagt doen zyn om de uitgeveende Plaſſen, ten Weſten van de eerstgemelde Heerlykheid, gemeenlyk de *Noordplaſſen* geheeten, droog te maaken en te bedyken. Zich, om Vryheid tot dit Werk te verzoeken, by Staaten van *Holland* vervoegd hebbende, was dezelve wel verleend; doch 't gebruik daar van agterwege gebleeven, waarſchynlyk om dat men geen kans zag ter bekominge van de daar toe benoodigde groote Geldſommen, en genoegzaamen Vrydom van laſten. Thans hadden gemelde Heeren een Reglement gevormd, om die uitgeſtrektheid Waters op vier duizend twee honderd en tachtig Morgen begroot, met een Dyk te omvangen en in Land te hervormen. Zy leverden 't zelve, nevens de daar toe noodige Ophelderingen en gepaſte drangredenen over, met verzoek om ontheffing van verſcheide Landslaſten voor een aantal Jaaren, en vrydom tot het opneemen van Gelden. Hun verzoek ontmoette eene allergunſtigſte bejegening. Waar op zy de Intekening ter deelneeminge in die Droogmaakerye openzetten, de

LXXXV. BOEK. 1759.

LXXXV. BOEK. 1759.

koſten op 800,000 Guldens geſteld zynde; rekende men den Deelneemeren, uit de voordeelen van het drooggemaakte Land, ruim zeven ten Honderd 's Jaarlyks te zullen kunnen ter hand ſtellen (*). Het Werk deezer Droogmaakerye werd daar op aangevangen, en eerlang voltrokken. Men bediende zich, in 't zelve ten deele van de nieuw verbeterde Vyzel- en Tonnemolens (†) ten deele van de oude Schepradmolens, 't welk gelegenheid gaf tot verregaande verdeeldheden, en vaak ſtrydige verklaaringen wegens de werking deezer Werktuigen; terwyl eenigen de nieuwe Vinding voorſtonden, en anderen beweerden dat het ouden Gebruik beter was (§).

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 878—934.
(†) Zie het XXII Deel onzer *Vaderl. Hist.* bl. 289.
(§) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 1051. 1092. Voort 't Jaar 1762. bl. 212. en 226.

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZES- EN- TACHTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Watervloed in 't Jaar MDCCLX. *Aardbeevingen ten deezen tyde. Aanblik van Vrede. Voorſtel, door den Hertog van* BRUNSWYK, *daar toe van de Engelſche en Pruiſſiſche zyde gedaan. Hoe van de Franſche, Ooſtenrykſche en Ruſſiſche zyde beantwoord. Van geen gevolg, en het volduuren des Krygs door den een den ander ten laſte gelegd. Dood des Konings van Engeland* GEORGE DEN II. *zyn Opvolger zet den Oorlog voort. De Beroovingen en Verbeurtverklaaringen onzer Schepen door de Engelſchen houden aan. Valſche Betichtingen onzer Zeehandeldaaren. Het Veilgeld voor een Jaar verdubbeld. De Deenen, zich tegen 't zelve verzettende moesten het egter betaalen. Het leveren van den* LXXXVI. BOEK.

LXXXVI. BOEK. *Tienden- en Vyfden-Man, ten dienst der Oorlogſchepen, opgeheeven. 't Vredes verdrag met de Algerynen nader opgehelderd. Het Huwelyk van den Prins van* NASSAU WEILBURG *met* CAROLINA *voortgezet. Bekendmaaking daar van aan de onderſcheidene Geweſten. Hoe Holland zich in deeze zaak gedroeg. Hoe Utrecht. Holland kant zich ter Algemeene Staats ergadering aan tegen het doen eener Gelukwenſching, die egter geſchiedt. Zwaarigheid by Holland gemaakt om van wegen dat Gewest eene Gelukwenſching af te leggen. Gelukwenſchingen. De Prins van* NASSAU WEILBURG *tot Generaal van de Infantery van den Staat verheeven. Huwelyksgaven van Friesland en Overyſſel aan Prinſes* CAROLINA. *Voltrekking des Huwelyks. Vreugdebedryven. Gelukwenſching der Staaten van Holland. Begroetingen der Nieuw Getrouwden. Twee Maaltyden door den Prins van* NASSAU WEILBURG *gegeeven. Beſchryving der Feeſtzaalen. De Jaardagen van den Erfſtadhouder en van* CAROLINA *gevierd. De Prinſes van* NASSAU WEILBURG *bevalt van een Prins, by den Doop* WILLEM GEORGE BELGICUS *geheeten. Hoogloopend geſchil over de Regeeringsbeſtelling te Kampen. De Magiſtraat zegepraalt op de Gemeente. Behandeling van Burgemeeſter* ROLDANUS. *Geſchillen in Gelderland over het uitvoeren des Reglements van Voogdyſchap.* LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL *tot Raad van Goes aangeſteld. Bepaaling van een Artykel in het*

het Reglement der Regeeringsbeſtellinge te dier Stede. Geſchil tuſſchen Holland en Stad en Lande over de Lyfrenten. De Schepen en Goederen der Groningeren in Holland in beſlag genomen. Die der Hollanderen in Groningen. Staaten van Stad en Lande vervoegen zich met beklag by de andere Bondgenooten. Staaten van Holland verdeedigen hun gehouden gedrag. Die van Stad en Lande verantwoorden zich. De zaak ter bemiddeling aan de Algemeene Staaten voorgeſteld. Staaten van Holland wederleggen de gedaane verantwoording. De wederzydſche hardigheden verzagten. Het Geſchil bygelegd. Eene veilige Legplaats voor de Schepen agter de Horst wordt verwaarloosd.

LXXXVI. BOEK.

Was men bedagt en maakte men een aanleg, om, gelyk wy, in 't Slot onzes laatſten Boeks melden, een gedeelte weg geveend Land weder het hoofd boven te doen ſteeken, en den vrugtbaaren grond te vermeerderen, met den aanvang des Jaars MDCCLX dreigde, na een vry ſtrengen Winter, die het Ys tot eene meer dan gewoone dikte hadt doen zamenſtollen, het Rivier-water, door Ysdammen in den loop geſtuit, in een anderen oord, het Land onder water te zetten, en deedt het met de daad. Die Opſtoppingen veroorzaakten, in 't laatst van Louwmaand, twee Dykbreuken zeer naby elkander in de Dyken aan de Rivier de *Maas*; de

Watervloed in 1760.

LXXXVI. BOEK. 1760.

de een aan de Noordzyde dier Riviere, waar door eenige Dorpen in het *Ryk van Nymegen*, en het ganſche Land tuſſchen *Maas* en *Waal* overſtroomd werden; de andere aan de Zuidzyde, ſchuins daartegen over, welke het geheele *Ravenſteinſche*, en een gedeelte der *Meierye* van *'s Hertogenbosch*, onder water zette. Een Ysdam in de Rivier de *Merwede* tuſſchen *Hardingsveld* en *Gornichem* kropte het water in dezelve, als mede in de *Maas* en *Waal*, ter ongemeene hoogte op, en veroorzaakte een Doorbraak in het uiterſte gedeelte van de *Bommelerwaard*, als mede een in den *Brakelſchen Dwarsdyk*.

Bejammerenswaardig was het Lot der Ingezetenen deezer ſtreeken: doch hun leed kwam in geen vergelyking by het gevaar en 't onheil, door de Rivier de *Lek* aan de Stad *Schoonhoven*, en het onheil aan *Krimpener-* en *Lopiker-Waarden* toegebragt. — In *Schoonhoven*, waar het water zes- en- zestig duimen boven Klokkengeſlag gereezen was, en gevolglyk op zommige plaatzen met den kruin der Dyken gelyk ſtondt, werdt in 't holst van den nagt, op de tyding dat een nabygelegen Dorp *Klein Ammers*, door 't verzinken van den Dyk, gedreigd werd met den ſtroom te zullen wegſpoelen, twee maalen alarm geſlaagen. De Inwoonders waren, eer het verzamelde Volk dit Dorp bereikt hadt, het gevaar, door onvermoeiden vlyt, te boven gekomen, doch naauw was die vrees verdweenen, of, op eenigen afſtand, liep de

Stroom

Stroom ter plaatze, waar gebrek aan Manſchap 't benoodigde om dat geweld te keer te gaan niet aanvoerde, over den Dyk, allengskens killen, en eindelyk een volſlaage Doorbraak, vormende. De Alarmklok waarſchuuwde de Landlieden om zich, met hun goed, op de best mogelyke wyze, te bergen. De ganſche *Krimpener Waard* liep onder: dit deedt het water in de *Lek* vallen; en hoopte men de *Lopiker Waard*, door opkisting voor een dergelyk lot te beveiligen. Doch de hoop op deezen arbeid, verdween. Een losbarſtende Ysdam gaf ſchot aan 't water, 't welk met een alles mede rukkend geweld, voorby *Schoonhoven* ſtroomde; doch een ander beneden die Stad ontmoetende, daar voor ſtaan bleef, en dezelve in 't uiterſte gevaar bragt; dewyl het water ter hoogte van negen- en-zestig duimen boven 't Klokkengeſlag ſteeg, en dus hooger dan by Menſchen geheugen: de Kiſtingen, aan den Rivierkant binnen de Stad gemaakt, begonnen te wyken en uit te barſten, het water, op eenige plaatzen, uit den grond te wellen, de keiſteenen uit de Straaten dringende. Het gevaar *Schoonhoven* dreigende verminderde door het los worden van den hinderlyken Ysdam, en het eenigzins zakken des waters; dan het Ys, 't geen zich gezet hadt in de Doorbraken van den Dyk, ſchoot uit dezelve, voerde het ſtuk Dyks, tuſſchen de twee Gaten ſtaande gebleeven, weg, en maakte 'er één Dykbreuk van, waar door 't water, met groot geweld, zich in de *Krimpener*

LXXXVI. BOEK. 1760.

LXXXVI. BOEK. 1760.

beſpeurde men dezelve aldaar weder, en ook in meest alle Gedeeltens van dit Gemeenebest, ſchoon in eene mindere maate dan nu vier Jaaren geleden (*); doch ſterker dan men te *Maaſtricht* in den voorleden Jaare waarnam. Het getal der Schuddingen wordt van zommigen tot één, van anderen tot twee, van eenigen tot meer gebragt, de ſtrekking werd niet bepaald waargenomen alleen meldde men uit den *Briel*, dat ze Westzuidwest en Noordnoordoostwaards geloopen hadt. De gewoone verſchynzels, het gevoel van 't beweegen des Gronds, het zien ſlingeren der hangende Huiscieraaden, het hooren kraaken van Deuren en Venſters, kondigden dit ontzettende verſchynzel aan. 'Er waayde bykans geen Wind; maar een gerommel, als 't geluid eens op eenen grooten afſtands afgeſchooten Kanons, vervulde de lugt; en nam men, op zommige plaatzen, tot meer dan ééne reize, lichtende verſchynzels, als van Weerlicht, in den Dampkring waar. — In *Zeeland* was de Aardſchok ſterker dan in eenig ander Gewest, te *Middelburg* hadt de Klok aangeſlaagen; te *Zierikzee* was de Beweeging in 't Water zo ſterk dat de Vaartuigen heen en weder ſlingerden; niet verre van *Bergen op Zoom* verlieten eenige Schippers hunne kooijen, om te zien wat 'er gaans was, meenende zommigen dat een Yſchots van onder hunne

(*) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hiſt.* bl. 280.

ne Vaartuigen wegſchoof. In *Maaſtricht* waren eenige Schoorſteenen nedergeſtort, en zommige Muuren geborſten. Geen rampen van meldenswaardig aanbelang vergezelden, dit gedugt verſchynzel (*).

In deezen Winter deedt zich een aanblik van Vrede op tusſchen de Oorlogende Mogenheden, en dezelve vertoonde zich in *'s Gravenhaage*. De Hertog van BRUNSWYK, deedt, uit naam des Konings van *Groot Brittanje* en van *Pruiſſen*, aan de Staatsdienaaren der Hoven van *Weenen*, *Petersburg* en *Verſailles*, 't volgend voorſtel, „ dat haare *Groot Brittanniſche* en „ *Pruiſſiſche* Majeſteiten, met medelyden „ aangedaan over de rampen door den Oor„ log, zints eenige Jaaren ontſtooken, „ reeds daadlyk veroorzaakt, en die 'er „ onvermydelyk verder uit zouden moeten „ voortvloeijen, oordeelden in gebreke te „ zullen blyven, ten aanzien van de pligten „ der Menschlykheid, en omtrent het wel„ vaaren hunner Onderdaanen, indien zy „ nalieten geſchikte middelen aan te wen„ den om den voortgang te ſtuiten van een „ zo verwoeſtenden ramp, en het hunne „ toe te brengen tot het herſtel der open„ baare rust. Met dit oogmerk, en om „ de zuiverheid hunner Oogmerken aan „ den dag te leggen, hadden zy beſlooten, „ te verklaaren, dat zy zich gereed von„ den,

Voorſlag van Vrede van de *Engelſche* en *Pruisſiſche* zyde.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 861. Voor 't Jaar 1760. bl. 60.

LXXXVI. BOEK. 1760

„ den, Gevolmagtigden te zenden op zulk „ eene plaats die men de gevoeglykſte „ keurde, en aldaar met de zodanigen, „ die de Oorlogende Mogenheden daar toe „ mogten goedvinden te kiezen, te handelen „ over een vaſten en algemeenen Vrede, ter bereiking van een zo heilzaam „ einde (*)."

Hoe van de *Franſche*, *Oostenrykſche* en *Ruſſiſche* zyde beantwoordt.

Op dit voorſtel, den vyf- en-twintigſten van Slagtmaand des voorleeden Jaars gedaan, werd eerst den derden van Grasmaand deezes Jaars dit antwoord, door opgemelde Hoven, gegeeven. „ Dat zyne „ Catholyke Majeſteit, zyne Bemiddeling „ aangeboden hebbende in den Oorlog tuſſchen *Frankryk* en *Engeland* ontſtooken; „ en die Oorlog daarenboven geen gemeenſchap hebbende met dien, welken de „ de twee Keizerinnen en derzelver Bondgenooten, desgelyks eenige Jaaren tegen „ den Koning van *Pruiſſen* gevoerd hadden, zyn Christlyke Majeſteit gereed „ was, om, onder medewerking der aangebodene en aangenomene goede dienſten „ zyner Catholyke Majeſteit, over eenen „ afzonderlyken Vrede met *Engeland* te „ handelen. — Wat den Oorlog met zyne „ *Pruiſſiſche* Majeſteit, aanbelangde, was „ de Keizerin Koningin van *Hongaryen* en „ *Bohemen*, de Keizerin aller *Ruſſen*, en de „ Koning van *Frankryk* gereed om de „ voorgeſlaagene Vredesonderhandeling, „ aan

(*) *Univerſal Magaz.* Vol. XXV. p. 330.

„ aan te gaan. Doch, dewyl zy, uit „ kragte der aangegaane Verdragen, zich „ tot niets, den Vrede raakende, konden „ inlaaten, dan veréénigd met hunne „ Bondgenooten, was het noodig, dat, „ om in ſtaat geſteld te worden tot eene „ bepaalde verklaaring ten deezen opzig- „ te, aan hunne *Groot Brittanniſche* en „ *Pruisſiſche* Majeſteiten, voor af alle de „ Mogenheden, in den Oorlog tegen den „ Koning van *Pruisſen* betrokken, tot die „ zamenkomst genoodigd wierden, als „ de Koning van *Poolen*, Keurvorst van „ *Saxen*, en de Koning van *Zwee-* „ *den* (*)."

LXXXVI. BOEK. 1760.

Van geen gevolg, elk gaf den ander de ſchuld van het volduuren des Kryge.

Men zag in *Engeland* dit Antwoord aan als een teken, dat de Vrede deezen Zomer niet zou getroffen worden, het laaten verloopen van bykans vier maanden hieldt men voor een blyk, van geene hartlyke belangſtelling in de gedaane aanbieding; en dat men van dien kant dezelve, met geene voeglykheid, kunnende van de hand wyzen, de toevlugt nam tot vertraagingen, vast beſlooten hebbende ten minſten nog een Veldtocht te waagen. *Frankryk* en *Ooſtenryk* hadden ook daar toe alle toebereidzels en ſchikkingen gemaakt. — Zo ongunſtig als men in *Engeland* over de Vreegezindheid van Partyen oordeelde, zo ongunſtig dagt men aan den anderen kant over de opregtheid van het *Engelſche* Hof in den gedaanen

(*) *Univerſal Magaz.* Vol. XXVI. p. 199.

LXXXVI. BOEK. 1760.

nen voorſlag. Zeker was het dat, op den negenden van dien eigenſten Slagtmaand, wanneer de Hertog van BRUNSWYK eenige dagen laater den bovengemelden Voorſlag deedt, de Koning van *Engeland* met den Koning van *Pruiſſen* eene Verbintenis hadt aangegaan, ſtrekkende om de voorgaande te vernieuwen, en te bekragtigen, daar by zich verbindende, om in ééns aan zyne *Pruiſſiſche* Majeſteit de ſom van 670,000 Ponden Sterling te ſchieten; welke ſom deeze zich verbondt te beſteeden, tot het in ſtandhouden en vermeerderen zyner Legermagt, om hunne gemeene zaak, op de kragtdaadigſte wyze, voor te ſtaan; teffens onderling bepaalende om geen Vrede te ſluiten, geen Beſtand aan te gaan, geen Onzydigheid te omhelzen, of iets van dergelyk een aart te doen met de Mogenheden, die deel in den Oorlog genomen hadden, dan met wederzydsche toeſtemming (*). Ingevolge hier van werd de Oorlog voortgezet.

Dood van GEORGE DEN II. Zyn Opvolger zet den Oorlog voort.

De dood des Konings van *Engeland* GEORGE DEN II, den vyf- en- twintigſten van Wynmaand, in het zeven- en- zeventigſte Jaar zyn Ouderdoms, en het vier- en- dertigſte zyner Regeering voorvallende, maakte in den gevoerden Kryg geene verandering. Zyn Kleinzoon en Opvolger, GEORGE DE III betuigde, by zyne verheffing op den Throon, zyn oog-

(*) *Univerſal Magaz.* Vol. XXVI. p. 46.

bogmerk om dien voort te zetten, en in zyne Aanſpraak aan beide de Parlements Huizen naderhand, zyn genoegen, over den voorſpoed der *Britſche* Wapenen in de *West*- en *Oost-Indien*, en het wederſtaan der *Franſche* Krygsmagt in *Duitschland*, waar zyn Bondgenoot de Koning van *Pruiſſen* de aanmerkelykſte voordeelen bevogt; zich verheugende, door de ſterkte zyner Zeemagt, de zeer verzwakte *Franſche* in de Havens opgeſlooten gehouden, en den Koophandel van dat Ryk tot de laagſte ebbe gebragt te hebben (*).

LXXXVI. BOEK. 1760.

Tot deeze laagte zogt men ook den Zeehandel der *Nederlanderen* te brengen. Want het was, ingevolge van deezen aanhoudenden Oorlog, dat onze Scheepvaard aan dezelfde Stoorenisſen, Vertraagingen, Beroovingen, Opbrengingen en Verbeurtverklaaringen, bleef blootgeſteld. De meeſte Schepen van en na de *West-Indien* vaarende, door de *Engelſchen* in hunne Havens opgebragt, werden genoegzaam alle, op de onregtmaatigſte wyze, met derzelver Laadingen, voor de laagere Regtbanken verbeurd verklaard: de meeſte Eigenaars beriepen zich op hooger Regters; doch agtervolgden, die beroepingen niet even zeer. Veelen vonden het geraaden zich met de Kaapers te verdraagen, hunne Schepen en Laadingen liever vry te koopen dan den onzekeren uitſlag van een kostbaar en langduu-

De Beroovingen en Verbeurtverklaaringen onzer Schepen door de *Engelſchen* houden aan.

(*) *Univerſal Magaz.* Vol. XXVII. p. 219. 260.

LXXXVI. BOEK. 1760.

duurig Regtsgeding af te wagten; zy durfden, door zo veele voorbeelden afgeſchrikt, zich niet veel goeds belooven. Eenigen vleiden zich dat de hooge Regtbanken in *Engeland* ongekreukt regt zouden doen, volgens het Regt der Volken, en de Verbonden tuſchen dat Ryk en ons in weezen, zy vervolgden hunne Appellen van de Vonniſen der laagere Regteren met allen yver; doch veel al vrugtloos. Nu en dan werd een Schip vry gegeeven, dat rechtſtreeks na of van de eigen Vaderlandſche Volkplantingen voer; doch werden, daar en tegen alle die na de *Franſche West-Indien* beſtemd geweest, of op de terugreize van daar genomen waren, zonder onderſcheid, verbeurd verklaard, hoewel reeds herhaalde keeren bondig was aangetoond, dat die Handel, niet alleen volgens de Verdragen; maar zelfs volgens het Regt der Volken, den *Nederlanderen* vry ſtondt.

Valſche Retichtingen onzer Zeehandelaaren.

Om een ſchyn van geoorloofdheid aan zulk eene Regtsverkragting te geeven, ontzag men zich niet, onzen Landgenooten, van hunne wettig verkreegene Goederen ontzettende, teffens van Bedrog en Oneerlykheid te beſchuldigen, en de Eer der Zeehandelaaren op de ondraaglykſte wyze te beledigen. Men deedt het geval in zulk eene gedaante voorkomen, dat elk uit het vonnis moest opmaaken, dat de Ingezetenen van den Staat, op eene bedrieglyke wyze, den Handel in de *West-Indien* dreeven, dat men de echte Zeebrieven verborg, en zich van andere bedien-

de;

de; men wendde het vinden van dezelve voor, en ſchreeuwde, dat de Opbrengingen en Verbeurtverklaaringen, waar over de *Nederlanders* zo ſterk klaagden, gegrond waren. Dan men bleef niet in gebreke om die laage en onregtvaardige Handelwyze des Geregtshofs in helderen dag te haalen (*). — Of dit iets toegebragt hebbe tot een omzigtiger Vonnisvelling, kunnen wy niet verzekeren; wel dat de Schepen, in 't laatst deezes Jaars, min ſlegte bejegeningen te lyden hadden, eenige op het neemen weder ontſlaagen, en andere met de Laading, by Vonnis, vrygegeeven wierden; ja, omtrent één Schip te *Nieuw York* opgebragt, en daar, ſchoon met verbeurte van de Laading, ontſlaagen, vernietigden de Lords dit Vonnis, en veroordeelden den Neemer om de Goederen, of derzelver Waarde, te rug te geeven met de Intresſen van den tyd der verkoopinge tot den tyd der betaalinge toe. Dit Schip was van

LXXXVI. BOEK. 1760.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 205. 532. 533. 674. De handelwyze van *'s Konings Raad der Appellen*, gemeenlyk de *Lords der Appellen* genaamd, om de Eer der *Nederlandſche* Zeehandelaaren te bevlekken, wordt in een helder en *Engeland* beſchaamend licht geſteld in een Onderzoek van het Vonnis over 't Schip de *Snip* uitgeſprooken, met alle de Bylaagen geplaatst in de *Nederl. Jaarb* 1760. bl. 211—279. Uit dit breedſpraakig en wel opgeſteld ſtuk kan men ten klaarſten ontdekken, wat 'er zy van den zogenaamden verbooden Handel, die de *Hollandſche* Schepen, op de *Franſche West-Indien*, geduurende deezen Oorlog, dreeven.

LXXXVI. BOEK. ——— 1760.

van *Curacao* na *Amſterdam* beſtemd; doch de Verbeurtverklaaringen der Schepen en Laadingen van of na de *Franſche* Volkplantingen vaarende genomen, bleeven ſtand houden (*).

Ingevolge hier van ſtrekten deeze Schepen ten prooye der *Engelſchen*, indien ze, door geen Geleide gedekt, hun in handen vielen, 't geen, ter oorzaake van de ſchaarsheid van 't zelve, vaak gebeurde. Inmiddels werden de Algemeene Staaten te raade, om, ter goedmaakinge der koſten tot de buitengewoone Uitrustinge van Convoyers der *Nederlandſche* Koopvaardyſchepen, voor den tyd van één Jaar, het Buitengewoone Veilgeld te verdubbelen met één ten Honderd op de Inkomende en een half ten Honderd op de Uitgaande Goederen. In de Afkondiging ten dien einde, met den aanvang van Sprokkelmaand, uitgevaardigd, was bepaald; „ dat de Schepen van „ deeze Landen, die, elders gelaaden „ zynde, in de Havenen van deezen Staat „ invielen, om van de veiligheid des Con„ voys genót te trekken, zo wel als die „ geenen, welken, het Land voorby vaa„ rende, zich egter onder het Convoy be„ gaven, en deszelfs beſcherming genoo„ ten, insgelyks, die buitengewoone Be„ lasting, op een gelyken voet, zouden moe„ ten draagen." Doch werd, ten deezen aanziene, in Bloeimaand, eene nadere uitleg-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 1094.

legging en opheldering afgekondigd, hier in beſtaande, „ dat van de Schepen, be- „ hoorende aan de Ingezetenen van den „ Staat, welke, uit eenige oorzaake, in „ 's Lands Havenen invielen, en daar naa „ zich van de uitgaande Convooyen wil- „ den bedienen, alleen zou worden gevor- „ derd het verdubbelde inkomende buiten- „ gewoone Veilgeld, of één ten Honderd „ van de waarde van derzelver Laading „ zonder meer; en dat van de Koopvaar- „ dyſchepen, die zich onder weg onder „ het Convoy begaven, of door 's Lands- „ Schepen afgehaald en onderſchept wer- „ den, en volgens den last der Lands-Ca- „ piteinen het geleide en de beſcherming „ genooten, niets uit hoofde van de Ver- „ dubbeling van het Verdubbeld Veilgeld „ zou worden afgeëischt. —— Voorts „ zou, geduurende den tyd, dat het ver- „ dubbelde buitengewoon Veilgeld zou „ ſtand grypen, van alle Schepen, zonder „ onderſcheid, welke, volgens het alge- „ meen Plakaat, het enkel Lastgeld ver- „ ſchuldigd waren, een dubbel Lastgeld „ worden geheeven." LXXXVI. BOEK. —— 1760.

Gaarne wilden de Zeehandelaars hier te Lande, deezen Last dragen, in 't vooruitzigt eener meerdere Beſcherming; dan verſcheide Schippers, Onderdaanen des *Deenſchen* Konings, verzogten, naa het vaſtſtellen van deezen Last, des bevryd te mogen weezen; doch derzelver verzoek vondt geen ingang: dewyl het oogmerk deezer Verdubbeling mede bragt, dat de *Vreemde* De *Deenen*, zich tegen 't zelve verzettende, moesten het egter betaalen.

LXXXVI. BOEK. 1760.

Schepen, zo wel als de *Nederlandſche*, met deeze Belasting zouden worden bezwaard, en het aan Vreemden zeer onverſchillig behoorde te weezen, om welke redenen een Souverain het noodig vondt zekere Belasting in te voeren, ten nutte van deszelfs Land (*).

Het leveren van den Tienden en Vyfden Man opgeheeven.

By gelegenheid der opgemelde nadere Verklaaring, wegens het verdubbelde buitengewoon Veil- en Lastgeld, vondt men goed, den vyftienden van Bloeimaand, te bepaalen, tot het Tydſtip, dat de vordering van den Tienden Man der *Groenlandsvaarderen* van den Vyfden Man der *Koopvaardyvaarderen* zou ophouden (†), 't welk de Scheepvaard van eene zeer groote belemmering ontſloeg, en boven al aangenaam was aan de *Frieſche* Scheepsrederyen, als die, meer dan eenig ander Gewest, de Schepen met eigen Landsvolk bemannen. In dit Landſchap was de Scheepvaard zodanig toegenomen, dat, daar men zeer weinig Jaaren geleden, doorgaans niet meer dan *twee honderd* Schepen ter Buitenlandſche Vaard in Zee bragt, thans meer dan *zes honderd* den *Oceaan* bevoeren.

't Vredesverdrag met de *Algerynen* nader opgehelderd.

Schoon de Vrede met de *Algerynen*, in den Jaare MDCCLVII, tot ſtand gebragt was (§), hadden zy zich, niet geheel ont-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 85. 539. 541.

(†) Zie hier boven bl. 67. en *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 541.

(§) Zie ons XXIV Deel, bl. 333.

onthouden van Zeeſchennis te pleegen, door het neemen van een Schip en het verbeurdverklaaren der Laadinge; welk bedryf zy, hoe zeer ſtrydig met het zo onlangs geſlooten Vredeverdrag, daar mede beſtaanbaar keurden. 's Lands Capitein REINST derwaards geſchikt, bewerkte, in Bloeimaand deezes Jaars, eene Verbreeding van het derde Artykel des Verdrags, aan de *Algerynſche* zyde geſchonden: by welke de Dei en Regeering van *Algiers* voor den rechten zin van dit Artykel verklaarden; „ dat, ingevalle eenige Oorlog„ ſchepen of Kaapers van *Algiers* eenige „ Schepen van hunne Hoog Mogenden, „ voorzien van een *Algiersch Paspoort*, „ mogten ontmoeten, dezelve onverhin„ derd zouden laaten vaaren, en niet ver„ mogen daar uit te neemen eenige Perſoo„ nen, Goederen, Effecten, of wat het „ ook zyn mogt, niets uitgezonderd, on„ der eenig voorwendzel, hoewel die „ Schepen gelaaden waren met Goederen „ behoorende aan de Vyanden van *Algiers*; „ zy zouden het niet mogen doen onder „ voorwendzel van die Goederen benoo„ digd te zyn, of daar voor te willen be„ taalen; maar die Schepen, zonder eenig „ Onderzoek, naa het zien van het Pas„ poort, onverhinderd de Reize laaten „ vervolgen." — En beloofde de Dei met de Regeering, „ dat indien het, nog„ thans, mogt gebeuren dat eenig Oorlog„ ſchip of Kaaper van *Algiers* eenig *Hol„ landsch* Schip opbragt, of Goederen

LXXXVI. BOEK. 1760.

LXXXVI. BOEK. 1760.

„ daar uit nam, het opgebragte en genomene te zullen wedergeeven, en den „ Capitein des Oorlogſchips, of des Kaapers te ſtraffen; en voortaan zulke ſtrikte bevelen te zullen geeven, dat de *Algerynſche* Onderdaanen zich voor die „ ſchennisſen zouden wagten." — Zo handhaafden hunne Hoog Mogenden de Scheepvaard tegen de Roofzugt der *Algerynen*, en beloofden de Gevolmagtigde Scheepsbevelhebber REINST, op het ſluiten deezer Verbreeding des Vredesverdrags, de toegezegde Geſchenken, van wegen hunne Hoog Mogenden, te zullen ter hand ſtellen; zonder dat zy, door dit te doen, afzagen van hunne wettige eiſchen om voldoening, wegens het neemen en verbeurtverklaaren des Koopvaardyvaarders, 't welk aanleiding tot deezen naderen Handel gegeeven hadt (*).

Het Huwelyk van den Prins van *Naſſau Weilburg* met CAROLINA voortgezet.

Ons Geſchiedblad vermeldde hoe, in den voorleden Jaare (†), *Gelderland*, *Zeeland*, *Friesland*, *Overyſſel*, met *Stad* en *Lande* tot de Egtverbintenisſe van Prinſes CAROLINA, met den Prins van NASSAU WEILBURG, hunne Toeſtemming gaven; hoe de Leden der *Utrechtſche* Staatsvergaderinge deswegen niet zamenſtemden; als mede hoe deeze zaak by *Holland*, door oneenpaarigheid, nog hing. Vyf Geweſten geheel, volgens 't oogmerk der

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 1048.
(†) Zie hier boven bl. 34. 49.

der overleedene Gouvernante, in dit Huwelyk bewilligende, terwyl in de twee overige eenige Leden, om voor heen bygebragte redenen, zwaarigheid bleeven maaken, beſlooten de Hooge Gelieven de voltrekking van hunnen Egt voortgang te doen hebben op den vyfden van Lentemaand deezes Jaars. Zyne Koninglyke Majeſteit van *Groot Brittanje*, haare Hoogheid Mevrouwe de Prinſesſe Weduwe van *Oranje* en *Naſſau*, toeziende Voogden van de Erfſtadhouderlyke Kinderen; de Hertog van *Brunswyk*, beſtuurende Voogd in de *Vereenigde Nederlanden*, en de Regeerende Hertog van *Brunswyk*, beſtuurende Voogd in de *Duitſche* Staaten, hadden éénpaarig daar toe verlof verleend. LXXXVI. BOEK. 1760.

Van dit voorneemen kreeg, in Sprokkelmaand, de Voorzittende Heer ter Algemeene Staatsvergadering kennis, by monde des Hertogs van *Brunswyk*, die deswegen by Brieven de Staaten der Onderſcheidene Geweſten, en ook het Landſchap *Drente* verſtendigde. Eenige dagen laater vaardigde de Prins van *Naſſau Weilburg* Brieven af aan de Geweſten, en 't gemelde Landſchap, in welken hy zich der Genegenheid en Vriendſchap van de Staaten aanbeval, die hy, door dit Huwelyk gehegt wordende aan de belangen der *Vereenigde Gewesten*, zou tragten te verdienen. Dat de Antwoorden hier op van Vyf Geweſten ingekomen, de merktekens der hartlykſte goedkeuring droegen, zal niemand in twyfel trekken; doch de nieuwsgierigheid verlan- **Bekendmaaking daar van naa de onderſcheidene Geweſten.**

LXXXVI. BOEK.

langen te weeten, hoe *Holland* en *Utrecht* zich in deeze thans netelig geworden zaake gedroegen.

1760.

Hoe *Holland* zich in deeze zaak gedroeg.

By Staaten van *Holland* was men, naa veelvuldig gehoudene Overleggingen, tot geene Eenpaarigheid gekomen, buiten welke, naar de orde der Regeeringe, geen ontſlag van eene Wet kan verleend worden: dan de geneigdheid der meeſte Bondgenooten tot den Voortgang deezes Huwelyks verneemende, verklaarden zy de Voltrekking van 't zelve te zullen *aanzien*, zonder zich daar tegen te kanten, terwyl zy het Beſluit van den zestienden van Slagtmaand des Jaars MDCCXLVII voor onverkort, en, als een *onveranderlyke Grondwet van den Staat*, in zyn geheel hielden. — In den Brief der Bekendmaakinge des Hertogs van het voorneemen der Vorſtlyke Perſoonadien aan Staaten van *Holland* hadt hy: dewyl in dit Gewest het Huwelyk ſtondt voltrokken te worden, om Ontſlag verzogt van het gaan der Huwelyks-geboden, waar in zy bewilligden: naardemaal vroegere Staatsbeſluiten Voorbeelden opleverden van het verleenen van dusdanige Ontheffingen aan Vorſtlyke Perſoonen.

De Raadpenſionaris van deeze twee Beſluiten den Hertog van *Brunswyk* kennis geevende, bedankte deeze voor 't laatstgenomene: met byvoeginge, ten opzigte van het eerſte, dat hy wel gewenscht hadt, wanneer zyn genoegen volkomen zou zyn geweest, dat hun Ed. Groot Mogenden had-

hadden kunnen goedvinden, zich met de Beſluiten der meeſte Geweſten te veréénigen, en aan het Verzoek van wylen haare Koninglyke Hoogheid te voldoen; doch hy beval, daar zulks niet hadt kunnen zyn, de hooge Gelieven aan hunne Genegenheid. LXXXVI. BOEK. 1760.

Staaten des Lands van *Utrecht* 's Hertogs Bekendmaakings Brief beantwoordende, betuigden deel te neemen in deeze heuchlyke Gebeurtenisſe, en ſtortten hunne Zegen wenſchen over dezelve uit; doch wat het Verzoek van wylen de Gouvernante betrof, moeſten zy, uit hoofde van de Oneenpaarigheid der ingebragte Raadſlagen, ten ſlot bekennen, dat, volgens hunne Regeeringsgeſteltenisſe, geen Beſluit hadt kunnen vallen. Hoe *Utrecht*.

Wanneer de Voorzitter ter Algemeene Staatsvergadering den verzogten Voorſlag des Hertogs van *Brunswyk* wegens dit hooge Huwelyk deedt, en het Beſluit genomen werd dien Heer, uit naam van hunne Hoog Mogenden, te bedanken voor de gedaane Bekendmaaking, en tevens te betuigen, dat deeze Huwelyksverbintenis, Hoogstdezelven zeer aangenaam was, hielden de Afgevaardigden van *Holland* het aan zich, op morgen, des wegen eene nadere Verklaaring te geeven: de aanweezende Heer uit Staaten van *Utrecht* zeide ongelast te zyn. 's Anderen daags leverden de Afgevaardigden van *Holland* eene Aantekening in overéénkomſtig met het by hun ge- *Holland* kant zich ter Algemeene Staatsvergadering aan tegen het doen eener Gelukwenſching, die egter geſchiedt.

LXXXVI. BOEK. 1760.

genomen Beſluit (*). Dit wekte het misnoegen der Afgezondenen van de Vyf gaave toeſtemming draagende Geweſten, die het intrekken van dit Beſluit en der Aantekeninge zogten te bewerken; doch te vergeefsch. *Utrecht* was als nog ongelast. En hielden, de Vyf Geweſten, daar *Holland* weigerend bleef, aan zich het doen eener Tegenaantekeninge. Deeze Gewesten ontvingen een Brief des Hertogs van *Brunswyk* zyn leedweezen behelzende, over den uitſlag der Raadpleegingen in *Holland*, met dankzegging voor het betoond doorſlaand blyk van genegenheid der Vyf Geweſten voor het doorlugtig Huis, en voor Mevrouwe de Prinſeſſe CAROLINA in 't byzonder, hun aanmaanende daar aan de hand te houden, zo dat het Beſluit by hun en hunne Hoog Mogenden, op dat ſtuk genomen, ſtand bleef grypen.

Zwarigheid by *Holland* gemaakt om, van wegen dat Gewest, geen Gelukwenſching te doen.

In de Algemeene Staatsvergadering, waar die haapering voorviel, was bepaald om by de Prinſes CAROLINA en haaren Vorſtlyke Bruidegom, als mede den Prins Erfſtadhouder, eene Pligtpleeging van Gelukwenſching af te leggen. Hier toe werden, benevens den Raadpenſionaris, en den Griffier, eenige Heeren benoemd, die met veel ſtaatlykheids deezen last volvoerden. De Raadpenſionaris ter Vergadering van *Holland* van het beraamde by hunne Hoog Mogenden wegens die Gelukwenſching,

(*) Zie hier boven, bl. 106.

ſching, verſlag doende, gaven de Heeren van de Ridderſchap en Edelen in bedenking of men niet zou kunnen goedvinden, uit het midden dier Vergaderinge Afgevaardigden, ten zelfden einde, te benoemen. De Raadpenſionaris werd verzogt na te zien of, en in hoe verre, in vroegeren tyde, dergelyke gevallen plaats gehadt hadden. — Deeze haalde, uit de vroegere Landsgeſchiedenisſen, en Staatsbeſluiten, een en ander Trouwgeval aan, in welke, uit naam van huu Ed. Groot Mogenden, dergelyke Gelukwenſchingen gedaan waren. De Heeren van de Ridderſchap hier door geſterkt, drongen hun voorſlag aan, als ten uiterſten welvoeglyk; en te meer gepast, dewyl de Meerderheid der Vergaderinge van *Holland* van gevoelen geweest was om, overeenkomſtig het verzoek van wylen de Gouvernante, in het Huwelyk te ſtemmen: hier by voegden zich de Steden, die met hun in dit zelfde begrip ſtonden, en wilden de Gelukwenſching af leggen. Doch de Afgevaardigden der Steden, de Minderheid uitmaakende, vonden het niet buiten bedenking, of zodanig eene Benoeming, als men het korts genomen Beſluit van het Huwelyk te zullen *aanzien*, naging, wel met voegelykheid zou kunnen geſchieden. Zy bragten op de ingeleverde Voorbeelden aanmerkingen in 't midden ter aantooninge, dat de gevallen, huns inziens, ongelyk ſtonden; maar, dewyl, door 't ge-

LXXXVI. BOEK. 1760.

LXXXVI. BOEK. 1760.

gemelde Staatsbeſluit, de ongeſchondenheid der Grondwet van zestien November MDCCXLVIII, bewaard was, konmen onverhinderd zaaken doen, die de Hoflykheid en Welleevenheid ſcheenen te vereisſchen ten opzigte van Perſoonen van eene hooge Geboorte en aanzienlyke Kwaliteiten, en dat het benoemen van Gelastigden ter Gelukwenſching, hier toe zou kunnen gebragt worden, doch zy meenden dit niet te mogen beſlisſen; maar tot kennis hunner Zenderen te moeten brengen: weshalven zy het voorſtel der Heeren van de Ridderſchap overnamen.

Gelukwenſchingen.

Dan, hoe zeer Staaten van *Holland* hier huiverden, en 'er niets van viel, benoemden verſcheide andere Regeerings Vergaderingen, die in 't meergemelde Huwelyk bewilligd hadden, gelyk ook het Hof van *Holland*, Leden uit derzelver midden, om dergelyke Pligtpleegingen, als hunne Hoog Mogenden, af te leggen. De *Raad van Staaten* ging hier voor, en werd gevolgd door den Voorzitter en Raadsheeren uit den Hove van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*. Tusſchen beiden lagen de Afgevaardigden van *Friesland* ter Algemeene Staatsvergaderinge, ingevolge van den last der Staaten van dat Gewest, de bezoeken van Gelukwenſching af, terwyl die van *Stad en Lande* hun voetſpoor betraden. De Leeraars der *Hervormde* en *Lutherſche* Gemeentens in de Hofplaatze boezemden hunne Zegenwenſchen by hunne Hoogheden uit, ook

ook geſchiedde zulks, uit naam van de Prinſesſe Weduwe van *Oranje en Naſſau*, door eenen Kamerheer.

1760.

Het bleef by geene bloote Gelukwenſchingen berusten. De Hertog van *Brunswyk* vervoegde zich by hunne Hoog Mogenden, hun, daar zy de Egtverbintenis des Prinſen van *Naſſau Weilburg* aan Prinſes CAROLINA met hunne Goedkeuring wel hadden willen vereeren, in bedenking geevende of zy deezen Prins, die dus eene nadere betrekking tot deezen Staat ſtondt te krygen, en zulke uitmuntende hoedanigheden bezat, voor 't Gemeenebest niet van grooter nuttigheid zouden kunnen doen zyn, door hem eene aanzienlyker Krygbediening aan te bieden, en wel aan hem op te draagen, de waardigheid van *Generaal der Infanterie* van den Staat. —

De Prins van *Naſſau Weilburg* tot Generaal der Infantery van den Staat verheeven.

Een Beſluit overeenkomſtig met den Voorſlag werd den volgenden Dag genomen, en draalden *Holland*, *Overyſſel*, *Stad en Lande* niet om, op voordragt van *Zeeland*, dien Vorst de gewoone Jaarlykſche Wedde van Tien duizend Guldens toe te leggen (*). In *Friesland* was men reeds bedagt geweest om dien Vorst aan 't hoofd des Krygsmagt van den Staat te plaatzen, en, *by eene expres daartoe gezogte gelegenheid*, gelyk de Staaten zich uitdrukten, tot Generaal van 't Voetvolk te verheffen op de bovengemelde Wedde: en verſtonden zy,

(*) *Nederl. Jaark.* 1760. bl. 502.

LXXXVI. BOEK. zy, overzulks met het hoogſte genoegen, dat aan dit verlangen door hunne Hoog Mogenden reeds voldaan was.

1760. Huwelyks gaven van *Friesland* en *Overyſſel* aan CAROLINA.

Staaten van *Friesland* hadden, daarenboven, ten betoon van hunne voldoening over deeze Verbintenis, vaſtgeſteld haare Hoogheid CAROLINA, een Geſchenk van *Vyf duizend* Guldens ééns, en een Jaarlykſchen Lyftogt van gelyke ſomme aan te bieden (*). — Die van *Overyſſel* beſlooten tot eene Huwelyks gave *Een duizend* Ryksdaalders ten eerſten aan Prinſes CAROLINA te ſchenken, en haar voorts, haar leeven lang, even zo veel 's Jaarlyks toe te leggen. — Op eene Landſchaps vergadering in *Gelderland* was in overweeginge genomen de Huwelyksgave op *Drie duizend* Guldens te bepaalen, en voorts *Drie duizend* Guldens 's Jaarlyks aan CAROLINA toe te leggen. Een der Leden maakte hier omtrent zwaarigheid, en kon 't voorſtel niet tot éénpaarigheid gebragt worden (†).

De Voltrekking des Huwelyks.

De dag des hoogen Huwelyks gekomen zynde, werd de Vorſtlyke Bruid en Bruidegom, volgens de daar toe beraamde Statie, naar de groote Kerk in *'s Gravenhaage* gevoerd, die, ten deezen einde, met Affchutzels en Geſtoeltens voorzien was, in, op, en om welke ieder zich naar zyn rang ſchikte. De oudſte Leeraar

ELAN-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 190. 192.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 194. 366.

1760.

ELANDUS VAN STAVEREN zegende dit Huwelyk in; onder den toevloed eener verbaazende menigte Aanſchouweren, te grooter om dat by niemands heugenis een dergelyke Vorstlyke Egt geſlooten was; de laatſte geſchiedde, in den Jaare MDCXLV toen LOUISA van *Oranje* aan den Keurvorst van *Brandenburg* trouwde. —— Het *Oude Hof*, ter vieringe van het Bruilofsfeest beſtemd, ontving het Vorstlyk Paar, de verdere Hoogvorstlyke Perſoonen, met derzelver Hofgevolg, de Staaten Generaal, en de Raaden van Staat, die de Huwelyksbeveſtiging, volgens verzoek, bygewoond hadden, en als Feestgenooten ten Bruilofsmaaltyd gevraagd waren. Van buiten was 't zelve uitmuntend verlicht en met gepaste Decoratien opgecierd; de groote Zaal, Koninglyk toegeſchikt, waar ontelbaare lichten flikkerden, boodt het oog der Gaſten Bloemfeſtoenen aan door de beroemdſte Meeſters geſchilderd en andere Zinnebeelden, terwyl de pragt, ryklykheid en netheid des Bruilofstafels, alle beſchryving overtrof; in twee Vleugels, en in andere Vertrekken, waren desgelyks lange en kunſtig vercierde Tafels aangeregt. Een heerlyk Muzyk ſtreelde het oor der Gasten, afgewisſeld door het blaazen der Trompetten en het ſlaan der Keteltrommen by het drinken der Gezondheden.

Vreugdebedryven.

De geheele Hofplaats was van negen tot één uur, in gevolge eener daar toe uitgevaardigde Afkondiging verlicht, en hadt,

LEEUW. BOEK. 1760.

vervuld met Vreemdelingen van allerwegen toegevloeid, dien dag in de Huwlyksvreugd een ryklyk deel genomen. Elders vierde men deeze Trouwdag door het houden van Maaltyden en Feestplegtigheden. In *Gelderland* ſtak *Doesburg* en *Arnhem*; in *Holland Purmerende*; in *Friesland Leeuwaarden*; in *Overyſſel Deventer* uit; op verſcheide Plaatzen in de *Generaliteits Landen*, dan boven al te *Bergen op den Zoom*, waar de Prins van *Nasſau Weilburg* Gouverneur was, bedreef men groote vreugde. Twee heerlyk gewerkte Gedenkpenningen vereeuwigden deezen Huwelyksdag.

Geluk-wenſching der Staaten van *Holland*.

Staaten van *Holland* op deezen Dag het eerst vergaderd, naa dat zy in Sprokkelmaand geſcheiden waren (*), werd de Bekendmaakingsbrief des Huwelyks door den Prins van *Nasſau Weilburg* den zestienden dier Maand aan hun geſchreeven, medegedeeld; waar op zy die ten zelfden dage, met toewenſching van 's Hemels zegeningen, over het thans voltrokken Huwelyk, beantwoordden.

Begroetingen der nieuw getrouwden.

Daags naa de Huwelyks voltrekking hielden de Nieuwgetrouwden het Morgen Ontbyt in 't openbaar, in 't Stadhouderlyk Kwartier, onder 't aangenaam geſchal van Pauken en Trompetten, en ontvingen de Gelukwenſchingen over den voltrokken Echt van veele Heeren van Regeering. 's Avonds werd de *Vorſtinne* van *Nasſau Weil-*

(*) Zie hier boven bl. 110.

Weilburg met haaren Gemaal, door den Erfstadhouder en den Hertog van *Brunswyk* vergezeld, in staatsie naar het toen fraay verlichte Hotel haars Egtgenoots gebragt, en onder een vloed van Zegewenschen daar gelaaten. —— Staaten van *Zeeland* deeden, door eene staatlyke Bezending, het hooge Paar en den Erfstadhouder gelukwenschen: 't welk ook eenigen tyd daar naa verrigt werd door Staaten van *Gelderland*. Die van *Utrecht* lieten het berusten by de reeds gedaane zegen toebiddende Beantwoording der Huwlyksbekendmaakinge (*). De stad *Purmerende* deedt van wegen de Regeering door een Afgevaardigden, het hooge Paar, kort naa den voltrokken Egt, begroeten. Afgezondenen der *Synoden* van *Zuid-* en *Noordholland* volbragten die zelfde Pligtpleeging.

LXXXVI. BOEK. —— 1760.

Twee Maaltyden door den Prins van *Nassau Weilburg* gegeeven.

De Prins van *Nassau Weilburg*, ontving, korten tyd naa zyne Egtverbintenisse, van de aanzienlyke Broederschap der *Ridderen van St. Joris*, op den Ouden Doele in 's *Gravenhaage*, de eer om onder hun tot Lid te worden aangenomen (†). — Het Hotel aan het Tournooiveld, door deezen Vorst bewoond, te klein zynde om hem met zyne Gemalinne te huisvesten, als mede om de groote menigte te ont-

(*) Zie hier boven bl. 107.

(†) Zie, wegens deeze *Ridder Orde*, en de Aanneeming van WILLEM DEN V in dezelve, ons XXII Deel, bl. 136.

LXXXVI. BOEK. 1760.

ontvangen, welke hy beſloot twee Maaltyden ter Gedagtenisſe van zyn Huwelyk te geeven, hadt hy, voorneemens om het te herbouwen en grooter te maaken, de Tuin agter 't zelve doen ſlegten, en op den grond houten Geſtichten laaten opſlaan in welke de Feestgenooten, met gemak en luiſter, konden ontvangen worden. Geen overblyfzels houden dezelve in gedagtenisſe, 't is 't blad der Geſchiedenisſe alleen 't welk de geheugenis van dusdanig een toeſtel bewaart. Eene korte beſchryving oordeelen wy niet ongepast, en zal der Naakomelingſchap teffens een denkbeeld geeven, hoe het hier te lande aan geen Vinding en Smaak ontbreekt als de gelegenheid het betoon daar van vordert.

De Feestzaalen beſchreeven.

Door 't midden van 't Hotel liep eene groote Gaanderye, aan derzelver einde werd een Gebouw vervaardigd van vyf Vertrekken; het voorſte was ter Balzaal geſchikt, de twee Vleugels tot Speelzaalen verordend, het middelſte en agterſte, vormden, in de gedaante van een T, een ongemeen groote Eetzaal. Ruim genoeg was de Balzaal om tusſchen de acht en negen honderd Gaſten te ontvangen, en even als de andere overdekt met eene ſoort van platten koepel, van binnen fraay beſchilderd met Feſtonnen, Tropheën, en andere Cieraaden, ondersteund door eene groote menigte gebeeldwerkte en geſchilderde pylaſters, ieder met de noodige Lampen op de Feesttyden voorzien. Aan beide de einden deezer Zaale was een Balcon, voor een

een Choor Muzykanten; onder ieder van dezelve de noodige plaats om ververſchingen voor de Feestgenooten te zetten. Rondsom de zaal waren zittingen twee hoog voor de Dames, en naby ieder Balcon was een groote Porte Briſe, door welke men naa de gereedgemaakte Speelzaalen ging. Midden in het agterſte beſchot van de Balzaal zag men één, in het binnenwaards beſchot van ieder der Speelzaalen, twee, en agter in elk der laatstgemelden nog één, en dus in 't geheel zeven ruime Porte Briſes, door welke men in de Eetzaal kon gaan, die geſlooten zouden blyven geduurende den Baltyd, en te gelyk allen geopend worden als de verlichtingen en tafel cieraaden in de Eetzaal gereed zouden weezen, om 't oog der Feestgenooten te verrukken, gelyk zy ook aan dat oogmerk voldoende, aller verwondering gaande maakten. — De geheele Eetzaal was van binnen beſchilderd met Boomen, Vergezigten, Dreeven, Tuincieraaden, hier en daar afgebrooken door groote Spiegels en Lampions, en in het agterſte vertrek van dezelve ging men tusſchen twee ongemeen fraay met Bloemkranſſen omvlogten Pylaaren in de gedaante van Dadelboomen. — Zes Tafels ſtonden in deeze Eetzaal. Een dwars over het Middenvertrek na den kant van de Balzaal, waar op, ten Feesttyde, een Deſert pronkte, verbeeldende de Buitenmuradien en het Ontwerp van het nieuw Gebouw, 't welk de hooge Gastheer ten oogmerk hadt te volgen in het verbouwen

LXXXVI BOEK. 1760.

CLXXXVI. BOEK. 1760.

van deszelfs Hotel. Agter deeze tafel volgden twee langwerpig vierkante Tafels, lynrecht tegen over elkander geplaatst in de langte van het Midden-vertrek; op die ter rechter zyde was, by de Feesthouding een Defert geschikt verbeeldende een *Chineesch* Landschap, beplant met allerlei *Chineesche* Vrugtboomen, en bebouwd met Tempels en Pagoden, waar voor eenige *Chineezen* hunnen Godsdienst scheenen te verrigten; op die ter slinker zyde stondt, by het Feest, een Defert vertoonende een Wilde Zwynen- en Hartenjagt, in een bergagtig bosch. In het Agterste vertrek stonden drie Tafels, op de middelste en grootste zagmen, by den Maaltyd, een Defert, uit vyf stukken bestaande, in 't midden een Grot en Fonteinwerk, verder reezen 'er twee *Romeinsche* Praalgevaartens, en aan beide de einden een Tempel: De twee overige Tafels waren ovaal, en het Defert op die aan de rechte hand verbeeldde een Tuin, met een Fontein, Parterres, Vyvers, Bloemen en andere groenende Gewassen; dat, voor de Tafel ter slinker hand geschikt, was een Landschap, doorsneeden van eene bogtige Rivier, op welke veelerhande Schepen en Vaartuigen scheenen te zeilen. Voorts waren alle de Tafels met *Saxisch* Beeldwerk, en mengerlei andere Tafelcieraaden opgeluisterd.

In deeze kunstig toegerigte Zaalen, aan deeze vindingryk gedekte Tafels vierden de Vorstlyke Egtgenooten, op den zestienden van Bloeimaand, de blyde Gedag-

nis van den voltrokken Trouw. De Feestgenooten bestonden, in den Prins Erfstadhouder, den Hertog van *Brunswyk*, de voornaamste Leden van Regeering, verscheide buitenlandsche Gezanten en andere Personen van Rang. De verlichte Middengevel der Voorpuye des Hotels kundigde de Feestvreugd aan. — Den drie- en twintigsten dier zelfde Maand dienden dezen zelfde toebereidzels tot een Bal en Festyn, aan de Officieren en voornaamste Bedienden des Prinsen van *Nassau Weilburg*, van zyne Doorluchtige Hoogheid de Erfstadhouder, en van den Hertog van *Brunswyk*, alsmede aan de voornaamste Meesters, die tot het bouwen en vercieren van dit Gesticht het hunne hadden toegebragt, en aan verscheide voornaame Burgers uit *'s Gravenhaage* en het nabuurig *Delft*, benevens derzelver Egtgenooten. De Vorstlyke Nieuwgetrouwden zaten ter laatstgemelde gelegenheid niet mede aan; doch gingen, toen de Genoodigden zich aan de Tafels geschikt hadden, rondsom dezelve, met de verpligtendste beuschheid de Feestgenooten na hunnen welstand en vergenoeging vraagende; met dankbetuiging en een overvloed van zegenwenschen beantwoord (*).

1760.

De drukte der toebereidzelen tot en de volvoering van de Huwelykspligtigheden des Vorstlyken Paars hadt, noch den Achtienden Jaar-

De Jaardagen van den Erfstadhouder en CAROLINA gevierd.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 143—195. 291. 586. 366. 597.

LXXXVI. BOEK. 1760.

Jaardag van de Prinſes Bruid, noch den Dertienden van haaren Broeder, den Erfſtadhouder, ongevierd doen blyven. Beiden ontvingen zy de Gelukwenſchingen van de Heeren van Regeering, Buitenlandſche Gezanten, en andere voornaame Perſoonadien. Beider Jaardagen ſchonken koſtbaare Feſtyns en Bals op welken eenige honderden van Perſoonen verſcheenen, met die rykheid van gewaad, welke te dier gelegenheden, het Hof doet ſchitteren.

CAROLINA bevalt van een Zoon.

De Wenſchen van Vrugtbaarheid over de Getrouwden bleeven niet onvoldaan: want eer het Jaar zynen kring beſloot, beviel de Vorſtinne van *NaſſauWeilburg* in het Kraambedde van een Prins. By de Kennisgeeving dier gelukkige Verlosſinge, op den achtienden van Wintermaand, aan hunne Hoog Mogenden, verzogt de blyde Vader, dat Hoogstdezelven het Gevaderſchap over den jonggeboorenen wilden op zich neemen. Een verzoek door hun aanvaard. Over den Dag der Doopplegtigheid gevraagd lieten zy deezen aan den Prins van *NaſſauWeilburg*; en wat den Naam belangde, werd die van BELGICUS, van wegen hunne Hoog Mogenden, aan den jongen Prins toegedagt, en voorts beſlooten deezen tot eene Gedagtenisſe, of zogenaamde Pillegifte, een Jaargeld van *Vier duizend Guldens* te ſchenken, over te leveren in een Gouden Doos, ter waarde van *Vier honderd zilveren Ducatonnen*; welke laatſte ſom men ook beſtemde om in de Kraamkamer uit te deelen; als mede dat, by de Doopplegtigheid, *Twee hon-*

honderd en vyftig Guldens aan den Armen zou worden uitgereikt. Behalven de vier Heeren uit het midden hunner Hoog Mogenden benoemd tot het verzogte Peterſchap (*), bekleedde de Erfſtadhouder in eigen perſoon die post, de Afgezant YORKE verbeeldede den Koning van *Groot Brittanje*, en de Heer BENTINCK haare Doorlugtige Hoogheid de *Prinſes Douariere van Oranje en Naſſau*. In luiſterryke Staatſie begeleidde dit aanzienlyk Peterſchap, den Vader en 't Kind op den dertienden van Louwmaand des Jaars MDCCLXI ten Doop. De oudſte Leeraar ELANDUS VAN STAVEREN, die het Hooge Huwelyk hadt ingezegend, deedt by deeze Doopplegtigheid eene Redenvoering, waar op zyn Amptgenoot JOANNES MUNNIKKEMOLEN, dezelve toediende en de Doopnaamen WILLEM GEORGE BELGICUS aan den jonggebooren Prins gaf. De ingezamelde ſom voor de Armen bedroeg *Negentien honderd zeven- en- zeventig Guldens*. — Hoe aanzienlyk deeze Liefde gift was, de *Franſche* Kerk mogt op aanzienlyker boogen: wanneer, eene wyl daar naa, de Vorſtinne van *Naſſau Weilburg*, in dezelve het eerſte openlyk offer haarer Dankerkentenisſe toebragt, wegens de onder-

LXXXVI. BOEK. 1760.

(*) Zy waren, volgens Staatsbeſluit, genomen uit de Vier Geweſten, volgende op dat Gewest, 't welk ten dage der Plegtigheid zou voorzitten; en dus uit *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland*, en *Stad en Lande*.

LXXXVI. BOEK. —— 1760.

derstenninge des Hemels in haare Verlossinge en Herstellinge genooten: de giften op dien dag by de drie gehoudene Leerredenen ingezameld, beliep *Elf duizend vyfhonderd en drie- en-zeventig Guldens*, geschikt tot den opbouw van een *Fransch Diaconiehuis* in *'s Gravenhaage*, waar aan men reeds zints eenige tyd gearbeid hadt. De Pillegift door hunne Hoog Mogenden bestemd, werd eerlang door de zelfde Leden hunner Vergaderinge, die over den Doop als Peters geslaan hadden, aan den Prins van *Nassau Weilburg* staatlyk overgehandigd, en met dankzeggінge ontvangen (*).

Geschil te *Kampen* over de Regeeringsbestelling.

Het hoogloopend Geschil tusschen de Magistraat en de Gemeente te *Kampen*, in den voorleden Jaare verre van afgedaan (†), hervatte, met toeneemende kragt, toen, in Louwmaand deezes Jaars, de dag der Regeeringsveranderinge naderde. Het tydstip was nu gebooren waar in zou moeten blyken of het *Reglement van Tutele*, ten opzigte van de Verkiezinge der Magistraatspersoonen dier Stad zou stand houden, dan niet. De Magistraatsleden hadden besloten 't zelve op de kragtdaadigste wyze te handhaaven, en de Gemeente was niet min vast bepaald om geen het minste haarer Regten af te staan. Op den *Zuiveringsmond*, (zo genaamd dewyl als dan alle de Le-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 1030. Voor't Jaar 1761. bl. 27—44. 318.

(†) Zie hier boven, bl. 27 enz.

Leden der Gezwoorene Gemeente zich te zuiveren hebben, van alles wat hun zou kunnen verhinderen om, 's anderen daags, zonder smet van handen en van harten ter Boon te gaan,) kwamen de Leden van de Magistraat en der Gezwooren Gemeente voltallig zamen. Op het voorleezen der gewoone Stukken, liet de Magistraat, ter aanduidinge dat zy het *Reglement van Tutele* wilden doen standhouden, met zeer veel nadruks volgen. „ Alles voor zo verre „ daar in, by de temporeele Schikkingen „ van het Reglement van Tutele geene „ Verandering gemaakt is." Eenige Leden van de Gemeente antwoordden; „ Geen „ zodanig Reglement te kennen, noch te „ willen in agt neemen." — Naa eenige onderhandeling, over den Eed der Keurnooten, dien de Magistraat wilde toelaaten als ondergeschikt aan het *Reglement van Tutele*, terwyl de Gemeente, alle verbindende kragt van 't zelve ontkennende, begeerde ingevolge van dien Eed de Keur te doen, naar 't Oude Gebruik, voer de Gemeente voort met de vervulling van twee, door versterf, opengevalle plaatzen in haar Lichaam. De twee met eenpaarigheid van stemmen gekoozene Mannen moesten door de Magistraat beëedigd, en in hunne Amptsbedieningen aangesteld worden, indien men de zaaken op dien voet als voor den Jaare MDCCXLVII behandelde; doch, volgens het vastgestelde by het betwiste Reglement, moest die Beëedinging verwylen tot het inkomen der Goedkeu-

LXXXVI. BOEK. 1760.

LXXXVI. BOEK. 1760.

keuring van Ridderſchap en Steden, als oefenende de Voogdye van den Minderjaarigen Stadhouder. Deeze kon de Gemeente, zonder de geheele zaak in geſchil over te geeven, niet afwagten, en verzogt daar om eene onmiddelyke Beëediging der nieuw verkoozene Leden: wederzydſche verwyten van wanordes, en de overlaating van dezelve ter verantwoordinge van Party volgden hier op. Doch de Magiſtraat, ziende, dat 'er geen verzetten aan de Gemeente op was, als die bleef beweeren niets te eiſchen dan alleen 't welk „ in overeen„ komst van de nooit betwiſte Stads Wet„ ten, Regten en Privilegien, behoorde „ te geſchieden," ſtondt toe dat de Gezwoore Gemeente kon treeden tot *Zuivering van haar Lichaam*, waar toe deeze Dag geſchikt was; 't welk geſchiedde.

De Vergadering ſcheidde om 's anderen daags, naar gewoonte, 's morgens ten zeven uuren weder op 't Raadhuis zamen te komen, ten einde de Keurpredikatie by te gaan woonen, en verder de plegtige verkiezing der Magiſtraat te laaten geſchieden. Een Lid der Gemeente, de plaats des afweezigen Voorzitters bekleedende, verzogt wanneer beide de Lichaamen der Regeeringe, in de Raadkamer vergaderd waren, dat de Magiſtraat „ de goedheid wilde heb„ ben om de nieuw gekoozene Leden in „ den Eed te neemen." 't Schorre Antwoord des Voorzittenden Burgemeeſters luidde. „ Dat die Leden by hun Wel Ed. „ Hoog Agtb. niet bekend waren!" Hier

op

op las men de Naamen voor als mede het Beſluit van Raad en Meente op het doen der Keuze. Dit alles, zonder eenige wanorde geſchied zynde, vervoegden zich alle tegenwoordig zynde Leden, op een ſtaatlyke wyze naar de Kerk. Dan, by deezen optocht, deedt zich een ongewoon verſchynzel op. Een Ordonnantie Sergeant van de Bezetting der Stad, hoedanig een zich daags te vooren op het Plein van het Stadhuis voor de Raadkamer vertoond hadt, liet zich wederom by 't Stadhuis zien, met zyn hellebaard, ging mede naar de Kerk, en onthieldt zich in dezelve, geduurende de Keurpreek en Godsdienſtoefening, agter de Magiſtraats Bank, en vervoegde zich, naa het eindigen van dezelve, weder op 't Stadhuis. De Leden der Gezwooren Gemeente, die tegen de Magiſtraat hun ſtreng ſtyf hielden, maakten uit deeze nieuwigheid op, dat dezelve ten oogmerk hadt het Krygsvolk van den Staat te gebruiken om hunne zaak te onderſtutten, en door te dryven tegen hunne Mede Regenten. Zy vonden zich in dit gevoelen verſterkt, toen zy ontdekten, dat de Wagten van den voorgaanden dag, en deezen, vermeerderd waren, en 'er eenige Ruiterspaarden gezadeld en gereed ſtonden om, op 't eerſte bevel, te kunnen op zitten, als mede dat de geheele Bezetting dien dag last hadt, binnen haare Kwartieren of Inwooningen te blyven.

LXXXVI. BOEK. 1760.

De Boontrekking geſchiedde en het lot wilde dat van de zeven Leden der Gemeente, die het met de Magiſtraat hielden, ſlegts

één,

LXXXVI. BOEK. 1760.

één, en Elf van de tegen ſtroevende Heeren Gouden Boonen trokken. Hun werd, egter, de gewoone Keurnooten Eed voorgeleezen, en zonder eenige zwaarigheid van de zyde der Magiſtraat afgenomen. Naa deeze Beëediging verlieten de overige Leden der Gezwooren Gemeente het Raadhuis; doch de Heeren van de Magiſtraat gingen, ingevolge van de gewoonte, zints den Jaare MDCCXLVIII gehouden, naa de Kamer der Gezwooren Gemeente, om daar vergaderd te blyven tot dat de Keur zou afgeloopen weezen, geen Lid van de Gemeente, den toegang willende vergunnen tot eene Vergaderkamer, die anders, en van ouds af, op dien dag hun open ſtondt. — De Magiſtraat liet weeten dat zy op den Raadhuize vergaderd zou blyven tot zo lange de Keurnooten aan hun de Keur zouden hebben overgegeeven, om dezelve, ingevolge van het *Reglement van Tutele*, aan Ridderſchap en Steden, ter goedkeuring over te brengen. De Keurnooten wilden de gedaane Keur doen bekendmaaken; doch de Secretaris verklaarde dat het hem verboden was; de Roededraager gelast de gewoone Klok by het doen van Afkondiginge te trekken, voldeedt niet aan 't bevel, als last hebbende om alle Bevelen en Boodſchappen der Keurnooten aan de Magiſtraat over te brengen. In 't einde kreegen zy ten beſcheid. „ Dat, vermids „ de Magiſtraat niet hadt kunnen verwag„ ten, dat de Keurnooten zich met zo veel „ hevigheid, tegen de Magiſtraat, en 't Re-

„ gle-

„ *Gelement van Tutele*, zouden hebben verzet, LXXXVI.
„ daarom den Secretaris gelast hadt geen BOEK.
„ Afkondiging van de Keur te doen, en ——
„ den Roededraager verboden de Klok te 1760.
„ trekken, dat voorts de Keurnooten zich
„ wel zouden beraaden, en niet langer
„ zwaarigheid maaken om de Keur over te
„ leveren; naardemaal de Magiſtraat anders
„ zodanige Schikking zou maaken, als zy
„ vermeenen zou te behooren." — Deeze aanmaaning niets vermogende om de Keur te doen overleveren vóór de Afkondiging, boodſchapte de Secretaris; „ dat deeze
„ Heeren Oud-Burgemeeſters zich, in ge-
„ volge van het *Reglement van Tutele*, voor
„ gecontinueerd hielden."

De Keurnooten verklaarden, voor den Jaare MDCCLX niemand als Schepenen of Raaden te zullen erkennen, dan de door hun verkoozenen. De Secretaris zei hun aan, dat ze ontſlaagen wierden: dan zy weigerden van Oud-Burgemeeſteren ontſlaagen te worden, en vonden geene mogelykheid om hunne Keur behoorelyk te laaten afleezen, met welke zy laat in den avond de Raadkamer verlieten. Dit alles vermelden zy breedvoerig in eene Tegenverklaaring by Ridderſchap en Steden ingeleverd, de Magiſtraat afmaalende als Leeden, die zich, op eene zeer onregtmaatige wyze, in eene aangemaatigde Regeering hadden nedergezet, met wegneming der aloude Vryheid, en ſchennis der Privilegien; dezelve verſcheide misdryven daar tegen verwytende: met aandring op het oude Regt der

Meen-

LXXXVI. BOEK. 1760.

Meente toekomende; betuigende in 't ſlot zich te verklaaren tegen alle Beſluiten en Conſenten, van welk eene natuur ook, die Oud-Burgemeeſters ter Vergaderinge van hun Ed. Mogenden zouden willen uitbrengen: dewyl zy deeze Heeren, zo lang de Keur niet was openbaar gemaakt, nooit voor de Wettige Magiſtraat der Stad zouden erkennen, of zich in eenige Raadpleegingen in laaten.

Eer nog deeze Tegenverklaaring, ſchoon wel ras overgeleverd, ter Vergadering van Ridderſchap en Steden dienen kon, verſcheen de tyd der Jaarlykſche Rekeningen van Stads Eigendommen en Inkomſten, welker naazien moest geſchieden door acht Heeren, vier uit den Raad, en vier uit de Meente. Drie Leden der Meente tot het naazien der Rekeningen gekoozen, tot de zeven- en- twintig, die zich tegen de Magiſtraat hadden aangekant, behoorende, oordeelden zich in geene handeling met Heeren door Keurnooten niet wettig gekoozen, maar die zich zelven op 't kuſſen gehouden hadden, te mogen in laaten: zy bleeven t' huis. Men ſchikte dit zo goed mogelyk. Dan de dag der openbaare Afhooring en Sluiting daar zynde, vergaderde de Gezwooren Gemeente, en op het Voorſtel „ of men, dewyl 'er nog geene „ Afkondiging van de Heeren gedaan was, „ en men dus niet wist wie Burgemeeſters „ waren, wel met de Oud-Burgemeeſte„ ren, die zich zelven hadden *geconti-*
nueerd, kon handelen?" gaf de Meer-

der-

derheid een ontkennend Antwoord; waar naa de Voorzitter eene Verklaaring voorlas, die eene groote Meerderheid goedvondt dat gedaan zou worden aan Oud-Burgemeesteren, by welken dezelve werd ingeleverd. In deezen beklaagen zy zich over de behandeling hun aangedaan; betuigende, dat zy die Heeren voor geen Wettige Magistraat erkennen konden, noch met hun, als zodanig handelen; en alles wat zy in die aangenomen hoedanigheid volvoerden, voor van geener waarde hielden; besluitende met de verzekering van niets onbeproefd te zullen laaten om van het aangedaan Geweld ontheeven, en in hun Regt hersteld te worden; overal zouden zy deze bekendmaaking doen, „ in die hoope en „ dat vertrouwen, dat zy, onder de Re„ genten van dit ons lieve Vaderland, nog „ wel zulke Beminnaars van Vryheid zou„ den vinden, die hun, als Bondgenoo„ ten, hunne Regten en Privilegien zou„ den willen helpen handhaaven en ver„ deedigen."

LXXXVIe BOEK. 1760.

De Minderheid der Meente vaardigden 'er twee af naa de Magistraat, toen naa 't overleeveren deezer Verklaaring, alle de andere Leden van 't Raadhuis afgingen. Zy vroegen, „ hoe zy zich in dee„ den moesten gedraagen?" onder betuiging van geen deel te willen hebben in de gedaane en overgegeevene Verklaring. Men nam hier genoegen in; en ten blyk daar van werden, in tegenwoordigheid der gebleevene Leden, de Rekeningen open-

DXXXVI. lyk afgehoord en geſlooten. Op de inge-
BOEK. leverde Verklaaring bragt de Magiſtraat
——— deezen raadſlag in; „ dat dezelve, naa
1760. „ zo veele minnelyke, doch vrugtlooze,
„ poogingen, om de gemeene zaak in rus-
„ te en goede orde, en de tegenverklaa-
„ rende Leden binnen de paalen van re-
„ delykheid en pligt te houden, zich ein-
„ delyk genoodzaakt vondt, om alle zaa-
„ ken ter harte te neemen, en gebruik te
„ moeten maaken van het hoog Gezag hun
„ van GOD en 't *Volk* tot deeze einden ver-
„ leend en toevertrouwd, en, daarom,
„ naa rype overweeging van alles, een
„ beſluit te neemen om, in hoedanigheid
„ van *Regters*, zodanig te handelen en te
„ verſtaan als zy, naar bevindinge van zaa-
„ ken, zouden oordeelen te behooren. In-
„ tuſſchen alle die Leden der Meente te
„ zamen, en elk in 't byzonder, buiten de
„ waarneming van derzelver Ampten en
„ verdere Bedieningen daar toe behooren-
„ de, geſteld houdende, tot dat zy nader
„ over deeze zaak zouden geraadpleegd en
„ een eindlyk beſluit genomen hebben."

In gevolge van deezen zogenaamden zag-ten Raadſlag, ontboodt men, 's anderen daags, alleen de Zeven Leden der Meente, die het met de Magiſtraat hielden; en drie der anderen aan de beurt liggende om het Rentmeeſterſchap te krygen, ontvingen de weet, dat zy in de begeevinge daarvan voorby zouden moeten gegaan worden, indien zy, vóór den avond, der Magiſtraat geene genoegdoening gaven, zy weigerden zulks,

zulks, en werden de Rentmeesterschappen toegekend aan drie der Zeven Leden, die men in deeze posten handhaafde. — Tegen de naastkomende Vergadering van Ridderschap en Steden, die te deezen Jaare in Kampen stondt gehouden te worden, op welke de Magistraat ten oogmerk hadt de Magistraatskeur, naar inhoud van het *Reglement van Tutele*, ter goedkeuringe in te brengen, vervaardigden de Meerderheid der Meente eene tweede Tegenverklaaring nog sterker dan de eerste, behelzende een verslag van alle de Regtsaanmaatingen, drukkende en dringende handelwyze der Magistraat; doch al de vrugt hier van was dat ze, met de stukken daar toe betreklyk, in handen der Magistraat van *Kampen* gesteld wierd. LXXXVI. BOEK. 1760.

Dus gerugsteund leverden zy de Magistraatskeur, by welken zy zich zelven, als in de Burgemeesterlyke waardigheid blyvende, voordroegen, ter Vergadering over, en werd dezelve, nevens die van *Deventer* en *Zwolle*, door Ridderschap en Steden, in naam des Minderjaarigen Stadhouders, goedgekeurd, en van den Raadhuize afgeleezen. De Magistraat stelde Amptenaars aan, met voorbygang van alle de Leden der Meente, die zich deezer schikkinge onttrokken, en uitdeeling van de Ampten onder de Zeven volgbaare Leden, die men alleen voor de Gezwooren Gemeente erkende, waar mede alleen men alle Stadszaaken behandelde, en alleen de Toestemming vroeg, ten aanzien van het stuk der Geldmidde-

LXXXVI. BOEK. 1760.

len. – Een derde Tegenverklaaring ter hooge Landſchaps Vergadering over de Onwettigheid hier van door de Meerderheid ingebragt, werd, even als de voorige, aan de Magiſtraat van *Kampen* verzonden, die goedvondt een *Hiſtorisch Verhaal van 't geen 'er, tuſſchen de Heeren van de Magiſtraat der Stad Kampen en eenige Leden van de Gezwooren Gemeente aldaar was voorgevallen, ten aanziene van het ten uitvoer brengen van het Reglement van Tutele in den Jaare* MDCCLIX en MDCCLX, op te ſtellen, en te doen drukken. Alle Leden van de Magiſtraat keurden het opgeſtelde Verhaal goed, uitgezonderd de Heer ROLDANUS. De Magiſtraat zich in diervoege op den Eerſtoel handhavende ſpoedde het Regeeringsjaar ten einde; en dreigde de gewoone Keurdag, in 't volgend Jaar, naderende, dezelve nieuwe moeilykheden te zullen baaren.

De Magiſtraat zegepraald op de Gemeente.

Doch de Magiſtraat wist dezelve meesterlyk te voorkomen, door daags te voren drie zaaken te beſluiten, *Voor eerst* ſchaften zy de Plegtige Keurpredicatie af; *ten tweeden* den Keurnooten Eed; en *ten derden* lieten zy door de Zeven hun trouw aankleevende en bevoorregte Leden der Meente, twee nieuwe Gemeenslieden kiezen, in ſtede der twee, die in den voorleden Jaare, wegens de zweevende Verſchillen, niet in den Eed genomen waren. Geheel hadden zy de handen ruim, de verrigtingen op den Keurdag in den Jaare MDCCLXI gingen naar wensch, de gemaak-

maakte Naamlyst aan de Magiſtraat overgegeeven, en door dezelve by Ridderſchap en Steden ingeleverd, kreeg daar eene gereede goedkeuring. — Geen wonder dat de Meerderheid der vergeete Meente, deeze nieuwigheden, ſtrydig met de Grondwetten der Regeeringe, niet ongemerkt lieten doorgaan; doch zich deswegen in een vierde Tegenverklaaring, op 't ernſtigſte beklaagde by de Staaten van *Overyſſel*. Hunne klagten werden in den wind geſlaagen, en alle verdere pogingen hun belet, doordien de Gemagtigden van *Kampen*, ter Staatsvergaderinge een Voorſtel lieten doen, „ dat voortaan geene Verzoekſchriften, of „ Stukken van de proteſteerende Leden „ uit de Gezwooren Gemeente, door den „ Voorzittenden Heer der Vergaderinge „ zouden aangenomen, ter leezinge voort„ gebragt; maar ongeleezen, weder te rug „ of uitgegeeven mogten worden," zy noemden dezelve *aanſtootlyk*, *oneerbiedig*, *nutloos*, *moeilykheden verwekkende* zo voor hun Ed. Mogenden als hun Wel Ed. Groot Agtbaaren. De Staaten vonden goed dit Voorſtel aan te neemen, en der Meerderheid van de Meente den weg van beklag op te delven. LXXXVI. BOEK. 1760.

Burgemeeſter ROLDANUS, die in al deezen handel zyner dertien Mede Raadsleden, van den beginne af, niet bewilligd, en 'er zich onlangs openlyk tegen verklaard hadt, thans in den Raad voorzittende, gaf by de eerſte voorkomende gelegenheid, dat Raad en Meente eene Vergadering Behandeling van Burgemeeſter ROLDANUS.

§. XXXVI. moest houden, last aan de Roededraagers
BOEK. de zeven- en- twintig Leden der Meente,
——— zo wel als de Zeven overigen, op te roe-
1760. pen: doch die Stadsbedienden kreegen ter-
ſtond van zyne Mede Regenten tegenge-
ſtelde order. Daarenboven, beſlooten zy,
den Voorzitter, om dat hy de Party der
proteſteerende Leden gekoozen hadt, voor
een gedeelte buiten de Bediening van zyn
Ampt te ſtellen, hem gelaſtende, dat hy by
alle Raadpleegingen, over die Leden der
Gemeente te houden, zou moeten opſtaan,
als mede, dat hy tot de Vergaderingen, daar
toe in 't byzonder aan te leggen, niet zou
worden opontboden. De onaangenaamhe-
den deezer bepaalingen in de uitoefening
van een Ampt, om dat hy paal en perk wil-
de ſtellen aan overhaaſtend geweld, moest
deeze Heer niet lang verduuren, de dood
bevrydde hem van die kwelling, en het
zien doen van den laatſten ſtap der ver-
drukkinge. Want, wanneer, op het in 't
licht geeven van het gemelde *Hiſtorisch Verhaal der Magiſtraat*, de Leden der Ge-
zworen Gemeente zich aangezet gevonden
hadden, om door den druk gemeen te maa-
ken een Werkje ten tytel voerende *Juſtifi-
catie van het Gedrag van de Groote Meerder-
heid der Gezworene Gemeente der Stad Kam-
pen by gelegenheid van het arreſteren van het
Reglement en Tutele* in den Jaare MDCCLV
en het ten uitvoerbrengen van 't zelve in
den Jaare MDCCLIX en MDCCLX en
MDCCLXI, werd hetzelve als *ſchadelyk*
en *ſchandelyk*, opgehaald en het verkoo-
pen,

pen, op eene boete van Driehonderd Gouds- guldens, verboden (*). Zo wilde men der misnoegden laatſte pooging verydelen, en in 't ongeſtoord bezit der Regeeringe blyven; gelyk, voor eene lange wyl, gelukte. LXXXVI. BOEK. 1760.

In 't nabuurig *Gelderland* ontſtonden desgelyks, wegens de Uitvoering des Reglements van Voogdyſchap, om deezen tyd, zeer onaangenaame verwyderingen. Dit greep te *Zutphen* ſtede, by de vervulling eener opengevalle Schepensplaats; en te *Bommel* by de verkiezing van een Kwartiersman. In beide de gevallen hielden Staaten van *Gelderland* de Stads Magiſtraat de hand boven 't hoofd, en deeden dier Verkiezing, ondanks alle tegenkantingen, gelden (†). Wy hebben om de gelykaartigheid, en den afloop dier voorvallen, een kleinen vooruittret in den tyd gedaan, en keeren tot de Gebeurtenisſen deezes Jaars weder. Geſchillen in *Gelderland* over de Uitvoering van het Reglement van Voogdyſchap.

Van minbelangryken doch, om 't gevolg, meldenswaardigen aart, was het gebeurde te *Goes* in de Verkiezing van Mr. LAURENS PIÉTER VAN DE SPIEGEL. L. P. v. d. SPIEGEL tot Raad van *Goes* aangeſteld. Bepaaling van een Artykel in het Reglement der Regeerings beſtellinge.

(*) Zie 't *Hiſtoriſch Verhaal*, en de *Juſtificatie*, *Keurpredikatie van den Eerw.* J. M. VAN DER UPWICH *over* Jeſ. I. *gedaan den* 7 *Jan.* 1784. 't Voorberigt. *Nederl. Jaarb.* 1761. bl. 1051 — 1107 en 1234.

(†) Zie wegens *Zutphen*. *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 691. Voor 't Jaar 1761. bl. 419. Wegens *Bommel*. *Nederl. Jaarb.* 1761. bl. 279 — 315.

LXXXVI. BOEK. 1760. GEL tot Raad dier Stad; in den Jaare MDCCLIX tot Secretaris aldaar aangeſteld, en vóór ruim vyf maanden met eene Ingebooren Burgereſſe getrouwd, oordeelden zeventien Leden van den Raad hem, als benoembaar tot die post, te kunnen voor draagen aan de Vyf voorzittende Leden van Staat, die, ingevolge van het Reglement omtrent de Voogdye van den Minderjaarigen Stadhouder, uit een tweetal, de Verkiezing van Nieuwe Raaden deeden. Twee Raadsleeden in het begrip ſtaande, dat het grootſte gedeelte der Regenten, op eene byzondere byeenkomst, buiten hun weeten, afgeſprooken hadden, dien *Secretaris* tot *Raad* te benoemen, meenden dit te zullen kunnen weeren, door het bybrengen eens Artykels uit het Reglement op het aanſtellen van Raaden dier Stad inhoudende, „ dat, by afſterven, vertrek, of andere redenen, één „ of meer Raadsplaatzen komende open te „ vallen, dezelve zal of zullen door de „ Vroedſchap, binnen den tyd van dertig „ dagen, werden vervuld met een Perſoon of Perſoonen uit de notabelſte en „ gequalificeerdſte uit de Burgery binnen „ dezelve Stad, ten minſten hebbende geweest *drie jaaren* Poorters en Burgers, „ of getrouwd zynde met eene Ingebooren „ Burgereſſe, den tyd van *één Jaar.*" Zy leverden deswegen een Tegenverklaaring in by de Vyf voorzittende Leden van Staat: welhaast door de Meerderheid des *Goeſchen* Raads in 't breede beantwoord.

Bei-

Beide deeze Stukken ingezien zynde, oordeelden de Vyf voorzittende Leden van Staat, dat, daar het aankwam op de Uitlegging van een Privilegie, de zaak niet tot hunne tafel, maar tot de volle Vergadering der Staaten van *Zeeland* behoorde, die de Meerderheid des Raads van *Goes* in 't gelyk ſtelde, den Heer VAN DE SPIEGEL verkiesbaar verklaarde, en aan het in geſchil ſtaande Artykel, deezen zin gaven, „ dat een opengevallen Raadsplaats „ moet worden vervuld door een Perſoon, „ die ten minſten drie Jaaren Poorter en „ Burger der Stad geweest was, ten waare hy met eene Ingeboorene Burgeresſe was getrouwd, wanneer de tyd van „ één Jaar Burgerſchap genoeg is." De Raaden van *Goes* deeze Uitſpraak der Staaten bekomen hebbende, maakten dezelve bekend. Om, in 't vervolg, daar omtrent geen verſchil te hebben, en tegen te gaan de verkeerde uitlegging deezes Artykels, 't welk men zou kunnen ontleenen uit de Opgave van den Schryver des *Tegenwoordigen Staats van Zeeland* (*), die van de Regeerings beſtellinge der Stad *Goes* handelende, 't zelve dus te nedergeſteld hadt „ ten minſten geweest hebbende „ drie Jaaren Poorter of Burger, of één „ Jaar getrouwd met eene Ingeboorene „ Burgeresſe," welke verſchikking en verplaatzing van woorden niet anders kon wor-

LXXXVI. BOEK. 1760.

(*) *Tegenwoordige Staat van Zeeland*, bl. 58.

LXXXVI. BOEK. 1760.

worden opgevat dan *dat één Jaar getrouwd te zyn geweest met eene Ingeboorene Burgeresse*, het tweede vereischte ter bevoegdheid om verkooren te worden uitmaakte (*). De te regtbrenging van een misstelling in een zo geagt Werk, waar uit veelen hunne Regeeringskundigheden ontleenen, deedt ons dit anders louter persoonlyk voorval plaats geeven.

Geschil tusschen *Holland* en *Stad en Lande* over de Lyfrenten.

Een oud geschil, in den voorleden Jaare, met veel heftigheids hervat tusschen *Holland* en *Stad en Lande*, werd dit Jaar afgedaan. 't Verdient eenigzins hooger opgehaald, en in deszelfs onaangenaamen voortgang naa gegaan te worden. Wanneer in het vyf- en zestigste Jaar der laatst verstreekene Eeuwe de *Vereenigde Staat* zich ingewikkeld vondt in den Oorlog tegen *Engeland* en den Bisschop van *Munster*, en de Krygsbenden van den laatstgemelden reeds den bodem van *Stad en Lande* betraden, waren de Staaten van dat Gewest, nevens de overige Bondgenooten, in de noodzaaklykheid om alles wat zy konden aan te wenden tot stuiting van eenen verderen Indrang des Vyands. Groote en vaardig opgebragte Geldsommen werden hier vereischt. Onder andere beslooten zy Geld op Lyfrenten in *Holland* op te neemen: welke zy beloofden, van half Jaar tot half

(*) *Notulen van Zeeland* 14 en 21 April 1760, *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 384—406.

half Jaar, te *Amſterdam* te zullen betaalen, onder de ſterkst mogelyke verbintenisſen, door de Regtsgeleerden eene daadlyke Pandneeming geheeten. LXXXVI. BOEK. 1760.

De betaaling deezer *Hollandſche Lyfrenten* hieldt geregeld aan tot den Jaare MDCLXXXV, wanneer men beſloot daar mede voor eenigen tyd, op te houden, en ze zints meerendeels onbetaald liet. De wettige Geregtigden tot deeze Inkomſten van deugdlyk verſtrekte Penningen, beklaagden zich over dit Beſluit by de Staaten van *Stad en Lande*, en dit vrugtloos bevindende vervoegden zy zich tot de Staaten van *Holland*, ten einde deezen by het Bondgenootſchaplyk Gewest die betaaling zouden bewerken. Zy bragten hun de Wettigheid van deeze Schulden onder 't oog, met verzoek om dezelve aan hunne klaagende Ingezetenen niet langer onbetaald te laaten. Herhaalde Schuldbekentenisſen en Beloften van de klaagenden te zullen te vrede ſtellen volgden; doch in de zaak zelve kwam geene verandering. De klagten der Schuldeiſcheren hielden aan. Dit bewoog Staaten van *Holland*, in den Jaare MDCCXXXI, deeze zaak, by eenen zeer hartigen Brieve, aan te dringen; maar dezelve werd door geen wederſchryven beantwoord. Ondanks die onvriendlyke behandeling vaardigden gemelde Staaten, in 't volgend Jaar, een tweeden en veel dringender Brief af, verzekerende dat dit de laatſte zou weezen, en zy dit werk niet langer dan tot Bloeimaand des volgenden Jaars

LXXXVI. BOEK. 1760.

ven onmiddelyk dat onaangenaam weder-vaaren over.

't Zelve baarde groote verſlaagenheid onder de Ingezetenen, en maakte het misnoegen der Staaten gaande, die deeze Schuldvordering met den tytel van *Verouderde Pretenſien* beſtempelden, en het Gedrag der Staaten van *Holland verongelykend* noemden, verbiedende den Ingezetenen van hun Gewest, in de eerſte plaats, eenige Penningen, uit welken hoofde zy dezelve ook mogten ſchuldig zyn, aan *Hollandſche Ingezetenen* te voldoen. Ook lieten Burgemeeſters en Raad van *Groningen* by voorraad, twee *Amſterdamſche* Beurtſchepen, daar ter Stede liggende, in beſlag neemen, als ook de Goederen eens Kraamers met Koopmanſchappen op de Markt ſtaande. Een volgend Staats plakaat lag de ſterke Hand op alle Bezittingen, Schulden, Goederen, geene uitgezonderd, die aan Ingezetenen van *Holland* toebehoorden; en verwittigden zy den Ingezetenen van hun Landſchap geene Koopmanſchappen of Turf naar *Holland* te zenden, dan op eigen gevaar. Van deeze Beſluiten gaven zy eenvoudig kennis aan Staaten van *Holland*. —— Ten tyde dat het eerſte berigt, wegens het in beſlag neemen der *Groningſche* Goederen inkwam, ſtondt een Bediende gereed om eene aanzienlyke Geldſomme, ſtrekkende tot betaaling van een gedeelte des aandeels van *Stad en Lande*, in de aflosſing van Obligatien en Intresſen ter Generaliteit, naa *'s Gravenhaage* te bren-

De *Hollandſche* in *Groningen* aangehouden.

brengen. In ſtede van hem te laaten verreizen, vaardigden zy een Brief af aan hunne Hoog Mogenden, met berigt, dat die Gelden in gereedheid waren, en reeds verzonden zouden geweest zyn, indien zy niet bedugt waren geworden voor het aanſlaan der Gelden in *Holland*, verzoekende een veiligen weg te mogen weeten, langs welken zy, dit Geld onverhinderd, ter beſtemder plaatze konden bezorgen. Op 't verzoek van hunne Hoog Mogenden verleenden Staaten van *Holland* vry geleide voor dit Geld. LXXXVI. BOEK. 1760.

Staaten van *Stad en Lande* vervoegden zich by de Bondgenooten.

Verder vervoegden zich de Staaten van *Stad en Lande*, met een Brief van beklag, aan Staaten van *Gelderland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Overyſſel* en *Friesland*, wegens de *ſtrenge*, *harde*, *onvriendelyke* en *onnatuurlyke* behandeling der Staaten van *Holland*, als die zich het regt aanmaatigden om Beſlag te verleenen op Goederen der Ingezetenen, in geenen deele voor de Schulden des Gewests verbonden, of aanſpraakelyk; en ſtrydig handelende met het Verdrag der *Unie* om de verſchillen en oneenigheden, *niet door geweld;* maar langs *vriendelyke en zagte wegen*, uit den weg te ruimen. Zy gaven den Vyf Bondgenooten in ernſtige bedenking, welke zwaarigheden hunne Ingezetenen boven 't hoofd zouden kunnen hangen, indien andere Schuldeiſchers, naar inhoud van hunne nog ſterker Schuldbrieven, dit voorbeeld volgden; als mede de ſtremming en verwarring van den onderlingen Koophandel, onvermydelyk aan dee-

ze

LXXXVI. BOEK. 1760.

ze Handelwyze verknogt, verzoekende de medewerking van hunne Hoog Mogenden om Staaten van *Holland* van het genomene Beſluit te doen afzien, en de gedaane Arreſten ſchadeloos op te heffen.

Staaten van *Holland* verdeedigen hun gehouden gedrag.

De regtmaatigheid van den Eisch der *Hollandſche* Schuldeiſcheren, ten grondſlage ſtrekkende van de Magtverleening aan dezelver Gevolmagtigden, tot het bekomen van Vergoeding, gevoegd by de hoonende uitdrukkingen door de Schuldenaars gebezigd in de Plakaaten by hun tot Wedervergelding uitgevaardigd, bewoog de Staaten van *Holland* by een Publicatie opening te geeven van de billyke redenen, op welke hunne Verlofgeeving tot de reeds gedaane Arreſten, en die vervolgens uit kragte daar van zouden gedaan worden, ſteunden; en by die zelfde openbaare Afkondiging te verklaaren dat zy alle *Groningſche* Eigendommen, en Schulden, die in *Holland* betaald moeſten worden, in beſlag namen. — Ten zelfden dage dat Staaten van *Holland*, door deeze Publicatie, voor de eerſte keer, iets aan 't Gemeen bekend maakten wegens dit verſchil met *Stad en Lande*, beſlooten die Staaten niet alleen openlyk bevel te geeven aan de Provinciaale Bedienden toeziende op de Sluikeryen aan de uiterſte grenzen des Landſchaps, om alle *Hollandſche* Schepen en Goederen in beſlag te neemen; maar ook om allen, die aan *Hollandſche* Ingezetenen iets mogten te verantwoorden hebben of ſchuldig zyn, te gelaſten nauwkeurige aantekeningen daar van

van te maaken, en aan de Landſchaps Secretaris ter hand te ſtellen. LXXXVI. BOEK.

Staaten van *Stad en Lande* beantwoordden, vervolgens, in 't breede, de Publicatie der Staaten van *Holland*, hunnen Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergaderinge, de tegenbedenkingen opgeevende om aan te toonen, dat het niet betaalen geenzins aan *Onwilligheid;* maar aan *Onvermogen*, moest worden toegeſchreeven; en *dat zy geene Juſtitie* geweigerd hadden in de Regterlyke vervordering van die ſchuld; verder van zich afweerende de blaam van den *weinigen Ernst, en de Intentie om niets van de Schulden te willen betaalen;* met een herhaald Vertoog van 't geen in den Brieve aan de Vyf Geweſten was bygebragt, gepaard met de veelvuldige Bezwaaren uit deeze handelwyze voortvloeiende. 1760. Staaten van *Stad en Lande* verantwoorden zich.

Hun Hoog Mogenden, met deezen hoogloopenden Twist der Bondgenooten begaan, booden de verſchilvoerende Geweſten hunnen dienſt aan ter vereffening der Oneenigheden, by welke alle Geweſten belang hadden. Die van *Stad en Lande* namen deeze Aanbieding aan, en benoemden acht Gevolmagtigden, die met den aanvang deezes Jaars MDCCLX, in *'s Gravenhaage* verſcheenen. 't Voorſtel der Algemeene Staaten vondt ook ingang by Staaten van *Holland*, die de Bemiddeling omhelsden; doch onder uitdruklyk beding, dat, indien Staaten van *Stad en Lande* geen ernſtiger Aanbiedingen deeden, en traden De zaak ter bemiddelinge aan H. H. Mogenden voorgeſteld. Staaten van *Holland* wederlegden de gedaane Verantwoording.

LXXXVI. BOEK. 1760.

in de billyke eiſchen desaangaande voorgeſteld, hunne Hoog Mogenden, noch iemand der Bondgenooten, hun eenigzins zouden willen dringen om af te zien van de middelen van nadruk, thans te werk geſteld. Zy benoemden, behalven de Gewoone Afgevaardigden wegens *Holland* in de Vergadering van hunne Hoog Mogenden Zitting hebbende, de Penſionariſen der Steeden *Haarlem*, *Delft* en *Amſterdam* en een Burgemeeſter van *Alkmaar*, om tot afdoening der verſchillen mede te werken; dan lieten ten zelfden dage, de boven gemelde Verdeediging door Staaten van *Stad en Lande* ter Algemeene Staatsvergadering ingeleverd, geenzins onbeantwoord: maar gingen in een wydluftig Vertoog die *Pretenſe Juſtificatie*, gelyk zy dezelve noemden, te keer, als opgevuld met zeer veele verkeerde Aanduidingen, Bewysredenen, en verregaande Bedreigingen, alleen ingerigt om hunne afgeperſte, doch rechtmaatige, handelwyze, in het haatlykſt daglicht te ſtellen.

De hardigheden verzagten.

De Onderhandelingen ſlaagden zo verre dat, in 't begin van Grasmaand, die van *Stad en Lande*, verſtaan hebbende, hoe Staaten van *Holland*, verklaard hadden geene verdere Inbeſlagneemingen tot den Eerſten van Zomermaand te zullen laaten doen, uithoofde van de Agterſtallige *Hollandſche* Lyfrenten, indien zy zulks alvoorens deeden ten opzigte van de *Hollandſche*, in deezen voorſlag bewilligden, en ook de reeds aan-

aangehouden Schepen ontſloegen. Die van *Holland* deeden daar op, de reeds gedaane Arreſten in volle kragt houdende, alle verdere, tot den geſtelden tyd, verbieden; onder het uitdruklyk beding, dat, dit tydperk vrugtloos verloopen zynde, zy, noch de Belanghebbers, daar aan in geenen deele verder zouden gehouden weezen; maar geregtigd om alle zodanige verdere bekwaame middelen weder by de hand te neemen, als zy ter eindelyke voldoeninge van deeze eiſchen meest oirbaar zouden vinden. — Wanneer deeze tyd verſtreeken was, waren de Verſchillen nog niet vereffend; doch 'er deedt zich meer hoops op, om die gewenschte uitkomst te zien: 't welk Staaten van *Holland* bewoog, dien tyd te verlengen tot den Eerſten van Oogstmaand, teffens, op het aanhouden van Party, bewilligende in het ontſlag der tot nu toe in beſlag genomene Schepen, onverminderd de verdere gedaane Arreſten. Door deeze Schikkingen kreeg de Scheepvaard en Handel weder den vryen loop. LXXXVI. BOEK. 1760.

Het Geſchil bygelegd.

't Leedt tot het laatſte van Herfstmaand wanneer het vergelyk, door de wederzydſche Afgevaardigden, getroffen, en eene Overeenkomst beraamd werd, by welken de Staaten van *Stad en Lande* aan de Belanghebbenden in de Lyfrenten, van hunne Agterſtallen, die behoorelyk gewettigd wierden (*), Zestig Guldens van de Honderd

(*) De welbeweezene Schulden beliepen eene

LXXXVI. BOEK. 1760.

derd zouden betaalen, tien in Geld, en Vyftig in Schuldbrieven ten laſte van *Stad en Lande*, tegen den Jaarlykſchen Intrest van Twee en een half ten Honderd. Dit Werk kreeg eerlang, in de Vergaderingen der Bondgenooten, de noodige bekragtiging, de wederzydſche Arreſten werden opgeheeven, en de betaaling geſchiedde ingevolge van de gemaakte Schikking (*). Terwyl, overeenkomſtig met de voorwaarde, onder welken Staaten van *Zeeland* hunne goede dienſten in het byleggen deezes Geſchils hadden aangeboden, de Inwoonders van alle Geweſten zonder onderſcheid, in deeze Beraaming deelden (†).

Eene veilige Legplaats voor de Schepen in *Texel* agter de *Horst*.

In een Land, waar de Zeevaard, met alle reden, voor een der eerſte bronnen van Welvaard gehouden wordt, is eene veilige Reede voor de Koopvaarders een onwaardeerlyk goed, en geene ſchatten zou men bykans te groot kunnen noemen om dezelve te verkrygen, indien ze konden ſtrekken om dien zegen te koopen, in zo verre menſchlyke voorziening denzelven kan verſchaf-

Som van *f* 1109313 - 16 - 0, welker betaaling zou geſchieden met *f* 110918 - 9 - 0 in Geld, en met *f* 554644 - 2 - 0 in Obligatien.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 1022—1040. 1052—1080. 1115. 1133. Voor 't Jaar 1760. bl. 4—33. 289. 320. 363. 979. Voor 't Jaar 1761. bl. 834. 876. J. KOK *Vaderlandsch Woordenboek* XVIII D. Art. *Groningen*.

(†) *Notul. van Zeeland*, 18 Aug. en 14 Octob. 1760.

ſchaffen. Dat onze Reede aan den *Texel-ſtroom* de veiligſte by lange naa niet is, getuigen de veelvuldige Scheepsrampen, by Storm en Ysgang: en heeft de waakzaame zorg van 's Landsvaderen niet verzuimd, door groote kosten, zeer veel toe te brengen tot eene meerdere beveiliging van zo veel ſchats, als menigmaal aldaar zich blootgeſteld vindt aan de dreigendſte Zeegevaaren. Op kuſten, aan zo veel veranderings onderworpen als de *Texelſche* (*), kan zich eene gelegenheid op doen, die aangegreepen, met weinig koſten, de gezogte veilige Legerplaats oplevert. Zonder eenige koſten van noemenswaardig aanbelang boodt zich, ten deezen dage, zulk een Reede aan by den *Texelſchen* Wal. Een Zandbank, onder den naam van de *Horst* bekend, vormde aan den Zuid- en Westkant van *Texel*, door 't verloop der diepte, een arm, die, als 't ware, de daar agterkomende Schepen omvatte. Kleine Koopvaarders hadden 'er zich reeds zints eenigen tyd, met veel vrugts, van bediend, allengskens werden zy van grootere gevolgd, vry diep gaande Schepen zogten 'er berging; zo dat meer dan Vyftig op één tyd, in eene rei agter die Zandbank geſchaard lagen, even als de Schepen in de Laag voor *Amſterdam*. Capiteins en Schippers verheugden zich over die

LXXXVI. BOEK. 1760.

(*) Zie *Verhandelingen van de Holl. Maatſch. der Weetenſchappen te Haarlem*, XXI. D. bl. 195 enz.

LXXXVI. BOEK. 1760.

die Legplaats, tegen Noorde- en Noord-weſte-Winden gedekt, en zo gereed om uit te loopen als de Wind daar toe gunſtig opwaaide. Het naast bygelegen *Texelſche* Dorp, de *Hoorn*, veelvuldig bezoek krygende van de daar liggende Schepen, bevlytigde zich om allen noodigen voorraad en ververſching in gereedheid te hebben, het bloeide door een ryk vertier. — De menigte van Zeevaarenden, die deeze veilige Legplaats verkoozen, klaagden over het onzeker beſtellen en de hoogloopende Brievenport aan en van de Schepen agter de *Horst* liggende; de Boekhouders en Reeders vonden de Naamen der aldaar invallende, of van daar vertrekkende, Schepen of geheel niet, of zo gebreklyk, opgegeeven, dat het niet weinig belemmerings veroorzaakte. Overzulks werden Commisſarisſen der Poſteryen van *Holland* en *Weſtfriesland*, op een Schriftlyk Verzoek van veele Kooplieden en Schippers, te raade, om, in Wynmaand deezes Jaars, voor Rekening van 't Gemeene Land, een Postſchuit aan te leggen, bepaald om de Brieven aan de daar leggende Schepen te brengen en 'er van af te haalen, als mede de Naamen van de daar aangekomene, en van daar afgezeilde, Schepen op te neemen, ten einde ze mede op de Lysten der Zeetydingen konden geplaatst worden (*).

Het

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 889.

Het liet zich aanzien of men deeze gunſtige gelegenheid en veilige Legplaats zou te raade houden, door die Zandbank te doen aanhoogen, en duin te vormen van het onderſchepte ſtuivend zand. Van den uithoek der *Horst* af tot den *Texelſchen* Wal zette men ſtrooboſchen ten dien einde, by het verhoogen en onderſtuiven voegde men 'er andere aan toe, en hadt, op eenige plaatzen, dit aangevangen werk een oogſchynlyken gewenſchten uitſlag. Des kundigen dien arbeid aanſchouwende, hadden gaarne gezien, dat een Werk, 't geen in de gevolgen, op den duur, zo heilryk voor de Scheepvaard weezen kon, met meer vastigheids aangelegd en beter bezorgd wierd; zy vreesden, dat het los opgevangen en niet wel verbonden zand, by een Storm en hoogen Vloed, zou wyken en al den arbeid geheel nutloos in de diepte weggevoerd worden: 't gevreesde gebeurde eerlang. En, waar aan ook het verwaarloozen eener betere, zeer mogelyke, bezorging moet worden toegeſchreeven, door zommigen gezogt in de baatzugtige inzigten eener Stad in 't *Noorder-Kwartier*, hoogst bejammerens is het, dat men die Reede niet behouden, of althans daar toe de beſte maatregelen en middelen niet in 't werk geſteld heeft. Binnen korte Jaaren verviel die Reede tot de voorheen weinigbeduidenheid om ſlegts kleine Vaartuigen te bergen, en werd de nieuwlings aangelegde Postſchuit noodeloos. —— Door de *Horst* te behouden

Dezelve wordt verwaarloosd.

LXXXVI. BOEK. 1760.

zou ook, misschien, een nu dreigend deerlyk verloop in de *Texelsche* Zeegaten voorgekomen, of althans verminderd weezen (*).

(*) Medegedeelde Berigten. De Heer JACOB OTTEN HUSLEY heeft, in zyn uitgewerkt Antwoord aan *de Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen te Haarlem*, op de eene Vraag, wegens de *Texelsche Zeegaten*, eene waarneeming, die ons tot deeze gedagten opleidt. „ De Aftekeningen van de *Horst*" zegt hy (wyzende op Plaat I en II.) „ toonen duidelyk, „ dat dezelve door de schuuring van de Stroo„ men, aan de Zuidzyde, dat is na den *Helder„ schen* Wal, important is afgenomen, en daar en „ tegen derzelver rug, met een ronden hoek te„ gen het Nieuwe- of Noorder-gat uitsteekt; en „ derzelver aanwinning aldaar toont genoegzaam, „ dat het zelve Gat dagelyksch in vermogen moet „ verliezen, en allengskens zal verzanden: waar „ door te vreezen staat dat hetzelve door den tyd „ zal toeloopen, en de *Horst* aan de *Haax* zal „ vastgehegt worden." *Verhandelingen der Maatschappy* XXIII Deel, bl. 22.

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZEVEN- EN- TACHTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Nieuwe Voorſlag eener Vredes Onderhandelinge aan de Hoven van Londen en Berlyn. Frankryk wil eerst eenen afzonderlyken Vrede met Engeland ſluiten. Staatsdienaars van wederzyden afgevaardigd. De Onderhandelingen begonnen, voortgezet, geſtremd, en afgebrooken. Gevegt van een Fransch en Engelsch Schip by 's Gravezande. BOREEL *trekt, als Buitengewoon Gezant na Londen. De Vriendſchap tuſſchen dat Hof en deezen Staat herleeft. Geſchil te Dordrecht, over de Regeeringsbeſtelling. Kerktwist in Zeeland.* HOLTIUS *over zyn ſchryven door den Raadpenſionaris onderhouden. Plakaat wegens het uitgeeven van Godgeleerde Werken.* LEOPOLD GENNETE *maakt zich als een Waterwerktuigkundige hier bekend. Overeenkomst met hem aangegaan. Het werk ver-*

LXXXVII. BOEK.

LXXXVII. BOEK.

wylt. GENNETE *verlaat het Land en blyft weg. De Proef beantwoordt in geenen deele. De gemaakte Overeenkomst vernietigd. Octroyen aan Uitvindingen verleend. De Hollandſche Maatſchappy der Weetenſchappen te Haarlem, met Goedkeuring en Opene Brieven van Staaten van Holland begiftigt. 't Genootſchap* Pro Excolendo Jure Patrio, *te Groningen opgerigt. Het Octroy der West-Indiſche Maatſchappye verlengd. Twee Aardbeevingen. De Oorlog dreigt algemeen te zullen worden. De dood der Ruſſiſche Keizerinne* ELIZABETH *brengt eene groote verandering te wege. Czaar* PETER DE III, *wordt Bondgenoot van* FREDERIK DEN GROOTEN. *'t Gedrag van* CATHARINA DE II, *ten zynen opzigte. De Vrede tuſſchen de Oorlogende Mogenheden geſlooten. Den Engelſchen den Doortocht des Krygsvolks over 't Grondgebied van den Staat toegeſtaan. Pooging om de Zeemagt van den Staat te verſterken. Capitein* DEDELS *moedig gedrag. 't Verzoek der Houthandelaaren te Amſterdam vindt ingang by de Staaten. De Graaf* D'AFFRY *neemt affcheid van den Staat. 't Geval van Jonkheer* ONNO ZWIER VAN HAREN. *Aanzienlyke Posten door hem bekleed. Familie beſchuldiging tegen hem ingebragt. Vertrek uit Holland. Wederkomst. Uit de Staatsvergadering geweerd. Openbaare Twiſtſchriften. Voortzetting des Geſchils. Uitſpraak des Hofs van Friesland. Bepaalingen der Drukperſe, de* EMILE VAN ROUSSEAU *verboden. Grafteken voor* BOERHAVE *te Leyden opgerigt.*

rigt. *Menigte van Kaſſotten op onze Stranden.* WILLEM CAREL LODEWYK *gebooren.* GEORGE WILLEM BELGICUS *overleden.* WILLEM DE V, *ter hooge Vergaderingen ingeleid, om 'er, onder den Eed van Geheimhouding, zittinge te neemen. Vreugdbetooningen te dier gelegenheid in 's Gravenhaage.* WILLEM DE V *van de Kinderziekte herſteld. Bedeſtonden in Gelderland geëindigd. Friesland en Holland vergunnen den Prins zitting in de Vergaderingen. Verval van Handel en Fabryken. Zwaare Bankbreuken. Waar door veroorzaakt. Vrugtlooze Voorſlag van Hamburg om een voornaam Handelhuis te helpen. Het Handel verloop neemt toe. Middelen van herſtel vergeefsch voorgeſlaagen. De Koophandel herleeft. Staatsbeſluit op een Voorſtel des Konings van Pruiſſen den Handel betreffende. Geſchil tuſſchen Staaten van Utrecht en Directeuren der Societeit van Suriname. Kerkvergadering der Utrechtſche Geeſtlykheid. Geſchil te Leeuwaarden over de Magt der Kerklyken. 't Gedrag van den Eerw.* BLOM. *De zaak loopt ten zynen nadeele af. De Clasſis van Leeuwaarden wraakt de Stellingen diens Leeraars. De Graaf* VAN WARTENSLEBEN *te Caſſel verongelykt. De Algemeene Staaten trekken zich het geval huns Gezants aan, en vorderen Voldoening. De Landgraaf van Heſſen Caſſel zoekt die te ontduiken. De Staaten blyven op de Voldoening aandringen. De Landgraaf geeft dezelve. Nadere bepaaling omtrent den Graaf* VAN WARTENSLEBEN. *Strenge Winter des Jaars* MDCCLXIII.

De

LXXXVII. BOEK. *De Bommelerwaard breekt het volgende Jaar door. Watersnood in Gelderland en Overyssel. Handelingen over de Rivieren tusschen Gelderland, Holland en Utrecht. Bedyking van de Bovenkerker polder.*

1761. Nieuwen voorslag eener Vredehandeling, aan de Hoven van *Londen* en *Berlyn*.

Was de aanblik van Vrede tusschen de Oorlogende Mogenheden, in den voorleden Jaare, daar by gebleeven (*), in het Jaar MDCCLXI deedt zich weder een Vrede aanduidend verschynzel op, van geen meer gevolgs dan het voorgaande. De voorslag kwam thans van den anderen kant. De Keizerin Koningin, de Alleenheerschersse aller *Russen*, de Koning van *Frankryk*, en de Koning van *Poolen*, Keurvorst van *Saxen*, lieten, ten *Engelschen* Hove, door den Prins GALLITZIN, een gelykluidend Voorstel doen, om de jongst mislukte Vredesonderhandelingen te hervatten, de Hoven van *Londen* en *Berlyn* hier toe uitnoodigende, met aanwyzing van *Augsburg* tot de Handelplaats, als de gelegenste voor alle de belanghebbende Mogenheden, en betuiging van de gereedheid hunner Gevolmagtigden om aldaar te verschynen. — 't Leedt niet langer dan tot den aanvang van Grasmand, of hunne *Groot Brittannische* en *Pruisische* Majesteiten betuigden gereed te weezen om dit Werk, te genoemder Stede, aan te vangen.

Dan

(*) Zie hier boven bl. 93.

Dan de bepaaling van de Vredesonderhandeling te *Augsburg*, waar in alle de Bondgenooten der Keizerin Koningin betrokken waren, dagt den Koning van *Frankryk* niet genoegzaam, om een zo ſpoedig einde aan de jammeren des Oorlogs te maaken, als hy wenschte. Veelvuldige vertraagingen en verlegenheid baarende toevallen ſtonden 'er te wagten op eene zamenkomst, waar de belangen van *America*, met die van beide Keizerinnen, den Koning van *Poolen*, en den Koning van *Pruiſſen*, ſtonden vereffend te worden. — Om deeze hinderpaalen weg te neemen oordeelde die Monarch, met toeſtemming zyner Bondgenooten, het voegelyk aan te dringen op de afzondering dier twee Oorlogen, en liet, ten dien einde, een byzonder Vertoog ten Hove van *Londen* aanbieden, 't welk nog vóór het afloopen van Lentemaand geſchiedde, behelzende een algemeenen voorſlag, dat de beide Kroonen zouden blyven in 't Bezit van 't geen zy op elkander veroverd hadden; en dat de geſteltenis, waar in zy zich zouden bevinden, op den eerſten van Herfstmaand deezes Jaars, zulks voor de *Oost Indien*; en die op den eerſten van Hooimaand, dit voor de *West-Indien* en *Africa*, en die op den eerſten van Bloeimaand, het voor *Europa* zou bepaalen.

1761.

Frankryk wil een byzonderen Vrede ſluiten.

Engeland hadt toen op *Frankryk* bemagtigd *Kaap Breton*, geheel *Canada*, de Eilanden *Guadaloupe* en *Mariegalant*, en in *Africa*, 't Eiland *Goeree* met *Senegal*. *Eu-*

ro-

LXXXVII. BOEK. 1761.

ropa was, toen nog onkundig van den juisten ſtaat der zaaken tuſſchen die twee Kroonen in *Aſia*, en de tocht tegen *Belleisle* was nog niet aangevangen. — *Frankryk* bezat van *Engeland* het Eiland *Minorca*, hadt een gedeelte der Haven van *Duinkerken* verſterkt, in *Duitschland Hanau*, 't Landgraafſchap *Héſſen*, en de Stad *Gottingen* in 't Keurvorſtendom *Hanover* in zyne magt. *Caſſel* werd toen belegerd, en het ſtond geſchapen dat de Koning van *Frankryk* op den eerſten van Bloeimaand noch meer vermeesteringen zou gemaakt hebben. De Steden *Weezel* en *Gelder*, ſchoon in handen der *Franſchen*, konden niet worden aangeboden, als alleen by *Frankryk* voor de Keizerin in bewaaring.

Weder-zydſche Gezanten afgevaardigd.

Geheel *Europa* ſtondt verwonderd over de opofferingen, tot welke *Frankryk* zich gereed betoonde. De Hoven dat Ryk gehegen duidden zulks 's Konings Staatsdienaaren euvel, en niemand twyfelde of *Engeland* zou het gerust bezit der gemaakte Veroveringen, en de rust zyner Bondgenooten in *Duitschland*, boven de voortzetting des Krygs de voorkeus geeven. Het Antwoord van *Engelands* zyde ademde desgelyks eene uitgeſtrekte genegenheid om den Afzonderlyken Vrede, tot verhaaſting van de Algemeenen, te ſluiten. Het ſtemde in den voorſlag dat elk in 't bezit van 't bemagtigde zou blyven; doch bepaalde niets ſtelligs omtrent de voorgeſtelde Tydperken. *Engelands* voorſtel om een *Franſchen* Staatsdienaar te *Londen* te ontvangen, gaf geen on-

ongunſtig voorteken van de Vreegezindheid diens Hofs; het werd door *Frankryk* aangenomen, en ingevolge daar van ook bepaald dat een *Engelsch* Staatsdienaar zich aan 't *Franſche* Hof zou vervoegen. De Heer BUSSY vertrok na *Londen* en de Heer STANLEY na *Verſailles*. LXXXVII. BOEK. —— 1761.

De Hoven aan *Frankryk* verbonden, ſchoon zich niet aankantende tegen deeze Onderhandeling met *Engeland*, betoonden ongerustheid over het zenden der wederzydſche Staatsdienaaren. Dan zy vonden zich gerust geſteld, door 's Konings toezegging, dat hy hun in volkomen vertrouwen, berigt zou doen geworden van alles wat te *Londen* of te *Verſailles* verhandeld werd. 't Kwam Hoofdzaaklyk aan op het bepaalen der Tydperken van 't Bezit, en ontweek men, van de zyde van *Engeland*, in de Onderhandelingen, het ſtellig antwoorden deswegen. De voorgenomen Krygstocht op *Belleisle* veroorzaakte ongetwyfeld dit marren. Wanneer de *Engelſchen* 't zelve bemagtigd hadden, ſtelden zy die Tydperken twee maanden laater; en wilden wyders, dat de Afzonderlyke Vrede tusſchen *Frankryk* en *Engeland* onafhangelyk zou weezen van den uitſlag der beraamde Vredehandeling te *Augsburg*; als mede dat men, vóór den eerſten van Oogstmaand, dien Vrede tusſchen beide Kroonen volkomen tot ſtand zou brengen. De Onderhandelingen begonnen.

Hoe bezwaarlyk het *Frankryk* voorkwam, eenen Oorlog, die zich tot in de vier Wereld Voortgezet.

LXXXVII. BOEK. 1761.

relddeelen uitſtrekte, op een voorſtel in 't einde van Zomermaand gedaan, vóór 't begin van Oogstmaand te eindigen, ſtemde het daar in mondeling toe: doch wat het aangaan van den Afzonderlyken Vrede, onafhangelyk van den Algemeenen aanbelangde, moest de Koning eerſt de toeſtemming van het *Weener* Hof bekomen. Deeze volgde, onder uitdruklyk beding, dat 'er niets in zou vastgeſteld worden, ſtrydig met het belang van 't Huis van *Oeſtenryk*. — *Engelands* uitnoodiging aan *Frankryk* om eenige bepaalde openingen te geeven, wegens de gronden tot een Vergelyk, bragt dit Ryk in de onaangenaame omſtandigheid om zynen Vyanden te doen weeten, welke gunſtige voorwaarden het aanboodt, om tot herſtel des Vredes te geraaken; maar de verwagting dat *Engeland* waarlyk den Vrede bezinde, en de verzekerdheid van de aanneemelykheid der voorwaarden, deedt die Kroon beſluiten, eene breede Opgave deswegen te laaten opſtellen.

Geſtremd.

Toen het Vertoog, hier toe ſtrekkende vervaardigd, en de Postboode om 't zelve na *Londen* over te brengen gereed was, ontving de Koning van *Frankryk* eene nadere Verklaaring van de Keizerin Koningin, die het aangaan eens Afzonderlyken Vredes, aan twee voorwaarden verbondt. Het in 't bezit houden van de Landen den Koning van *Pruiſen* toebehoorende — en dat de Koning van *Groot Brittanje*, noch als Koning, noch als Keurvorst, den Koning van *Pruiſen* met Manſchap, of op eeni-

hige andere wyze zou ondersteunen, als mede dat zyne *Groot Brittannische* Majesteit op zich zou neemen, dat de *Hanoverſche*, *Hesſiſche*, *Brunswykſche* en de andere Hulpbenden, met den Keurvorst van *Hanover* in Verbintenis staande, zich niet zouden voegen by de Krygsmagt des Konings van *Pruisſen;* verder dat *Frankryk*, van zyn kant, zich zou verbinden om geene hulpe, hoe genaamd, te bieden aan de Keizerin Koningin, met haare Bondgenooten. Zo redelyk en aanneemelyk als deeze Voorwaarden den Koning van *Frankryk* voorkwam, zo zeer verlangde hy den Koning van *Engeland* gereed te vinden, om dezelve te omhelzen. —— Middelerwyl hadt de *Fransche* Staatsdienaar met den Heer PITT gesprooken van zekere Verbintenissen tusschen *Frankryk* en *Spanje*, betrekkelyk tot de geschillen van de laatstgemelde Kroon met *Groot Brittanje;* dit werd door dien Staatsdienaar, in den naam des Konings, op 't verst verworpen, als die niet zou gedoogen, dat de geschillen met *Spanje*, op eenigerlei wyze gemengd zouden worden, in den Vredehandel tusschen de twee Hoven; en verwagtte dat *Frankryk* zich nooit het regt zou aanmaatigen, om deel te neemen in de geschillen tusschen *Spanje* en *Groot Brittanje:* ook leverde hy hem, als geheel onaanneemelyk over, het voorgestelde met betrekking tot den Koning van *Pruisſen*. LXXXVII. BOEK. —— 1761.

Het Vertoog van *Frankryk*, de voorslagen van Vergelyk behelzende, werd over-

LXXXVII. gegeeven, door *Engeland* beantwoord, en
BOEK. gevolgd van een nader ontvouwing des
——— *Franſchen* Hofs. De Heer BUSSY liet
1761. den Staatsdienaar PITT weeten, dat het Vertoog, *Spanje* betreffende, 't geen zyne *Groot Brittanniſche* Majeſteit geweigerd hadt aan te neemen, geene bedreiging, noch het aanbod eener bemiddeling bevatte; dat, zo lang *Spanje* het goedkeurde, de Koning zyn Meeſter met zich zelven zou te raade gaan in 't geen de belangen dier Kroone betrof, ondanks de weigering eener Mogenheid, die zich daar tegen mogt verzetten. Dat *Frankryk*, het *Pruiſiſch* Grondgebied in *Westphalen* niet zou ruimen; en dat, wat het byſtaan der *Duitſche* Bondgenooten aanbelangde, kon zyne Majeſteit niet toeſtemmen om de onderlinge hulp tot het geeven van Manſchap te bepaalen: dewyl, in dit geval, de geſteldheid der Legers, het voordeel geheel aan de zyde van *Engelands* Bondgenoot zou doen overſlaan.

De *Spaanſche* Afgezant ten *Engelſchen* Hove, de Graaf DE FUENTES, gaf den Heer PITT, uit naam zyns Konings, te verſtaan, hoe deeze zich zeer verwonderde te hooren, dat het Berigtſchrift van *Frankryk* ſtoorenis gebaard hadt, by zyne *Groot Brittanniſche* Majeſteit, dat de *Catholyke* Koning, uit een beginzel van Menschlievenheid, allerzeerst verlangde den Vrede allerwegen herſteld te zien; en daarby, overtuigd dat zyne *Groot Brittanniſche* Majeſteit met dezelve gevoelens vervuld was, hoopte, dat deeze, op een tyd, wanneer

de

de rest van *Europa* het genot des Vredes zou geſchonken worden, niet afkeerig zou weezen om een einde te maaken aan de geſchillen met *Spanje*, eene Mogenheid, die aan *Engeland* zo veele blyken van Vriendſchap gegeeven hadt. LXXXVII. BOEK. 1761.

Afgebrokken.

De Heer BUSSY hadt, in de laatſtgeevingen hem met het laatſte Antwoord van zyn Hof toegezonden, bevel gekreegen om aan te dringen op de Wedergave der Schepen vóór de Oorlogsverklaaring genomen: en gevorderd dat de Schepen, vaarende onder de verzekerdheid van den Vrede, en op de trouwe der Verbintenisſen, in Zee genomen, ontſlaagen moeſten worden op het zelfde beginzel als men toegeſtaan hadt, dat de Schepen, zich by de Vredebreuke in de wederzydſche Havens bevindende, mogten vertrekken; zynde dit een gedeelte van het Regt der Volken, en uitdruklyk bedongen by de Vredeverdragen van *Utrecht* en *Aaken*. —— Toen het eindelyk Antwoord van *Frankryk* inkwam, ſchreef de Staatsdienaar PITT aan de Heer BUSSY, dat zyne *Groot Brittanniſche* Majeſteit, uit 't zelve, en het ingeleverd Vertoog, betreffende de wedergave der Pryzen vóór de Oorlogsverklaaring genomen, met leedweezen zag hoe het gewenſchte tydſtip, om een einde aan den Oorlog te maaken, nog verre van de hand was. —— *Engeland* beantwoordde deezen laatſten last met in te brengen, dat, daar zyne Allerchriſtlykſte Majeſteit, by herhaalinge, betuigd hadt, dat, indien de Onderhandeling tuſſchen de

LXXXVII. BOEK. 1761.

beide Kroonen, het verlangde einde niet mogt hebben, alle de Artykelen door *Frankryk* toegeſtaan, geenzins als toegeſtaan zouden worden aangemerkt, de Koning van *Engeland*, op zyn beurt, het ingewilligde om den Vrede te bevorderen, en de wedergaven *Frankryk* aangeboden, in het toekomende, als niet gedaan hieldt. In dit antwoord waren de zwaarigheden niet uit den weg geruimd, en de Heer STANLEY, geheel verbonden aan de letter van het hem overgezonden beſcheid, kon geene oplosſing daar van ſchenken. *Frankryk* werd derhalven, te raade in Herfstmaand, een nieuw Vertoog aan 't *Engelſche* Hof over te leveren. Dit, even min als het laatstvoorgaande, in den ſmaak van 't zelve vallende, werd onbeantwoord gelaaten, en de Heer STANLEY ſchreef den Hertog DE CHOISEUL om een Paſport tot zyn wederkeeren naar *Londen*, te verſtaan geevende, dat men het herroepen van den Heer BUSSY desgelyks verwagtte. Hier mede was de Vredeonderhandeling afgebrooken. En gaf men, over en weder elkander de ſchuld van dien ongelukkigen uitſlag. 't Valt buiten ons beſtek hier over te oordeelen, en breeder van deezen mislukten Vredehandel te ſpreeken. Het aangeſtipte was noodig om te doen zien, hoe de Oorlog, die zydelings betrekking tot deezen Staat hadt, onaangezien de poogingen om denzelven te eindigen, bleef voortduuren, en gelegenheid gaf tot eenige Gebeurtenisſen, wel-

welke ons Geſchiedblad moet vermelden (*).

In Louwmaand was onze kust, op eene zonderlinge wyze, getuigen van de Vyandlykheden tuſschen *Frankryk* en *Engeland*. Een *Fransch* Fregatſchip *la Felicité*, met Wynen, Leevensmiddelen en Oorlogsbehoeftens belaaden, voerende acht en twintig Stukken en honderd negen en tachtig Man, van *Duinkerken* naar de *West-Indien* beſtemd, gevoerd door Capitein DENEL, hadt, by 't eerſte uitzeilen, in 't Kanaal met een *Engelsch* Fregat, en vier kleinder *Engelſche* Vaartuigen, ſlaags geweest; doch was 't gevaar dier overmagt, door begunſtiging van den wind, en het gebruik der roeiriemen, gelukkig onder 't geſchut van *Calais* ontkomen. Tot herſtel weder naar *Duinkerken* gezeild, en van daar op nieuw uitgevaaren, overweldigde 't zelve een *Engelsch* Schip, 't welk voor eenen aanzienlyken losprys, met de overgave van twee Gyzelaars, vrykwam. Dan den volgenden dag, deedt zich een *Engelsch* Fregatſchip op, onder bevel van Capitein ELPHISTON van twee- en- dertig Stukken, nevens nog een *Engelsch* Schip, en een Bombardeer Galjoot, die jagt op hem maakten. Vergeefsch zogt hy het roeiende te ontkomen. Het *Engelsch* Fregat *the Richmond* geheeten, naderde door den wind begunſtigd, tot den afſtand van

1761. Gevegt van een *Fransch* en *Engelsch* Schip by *'s Gravezande*.

(*) *Univerſal Magaz.* Vol. XXVIII. p. 219. Vol. XXIX. p. 238. 291. 354.

LXXXVII. BOEK. 1761.

van een ſnaphaanſchoot; waar op een wederzydsch hardnekkig gevegt volgde. DENEL, tegen de overmagt niet beſtand, zogt al ſtrydende afdeinzende eene Haven te bereiken, en naderde onze kust naby *'s Gravezande*. Het Schip geraakte aan den grond; een Kanonkogel trof den Capitein, veelen ſneuvelden of werden gekwetst, door het onophoudelyk vuur der drie vyandlyke Schepen. Het Scheepsvolk, by 't vallen des waters, ziende dat 'er geen redden aan 't Schip was, bragt de Gekwetſten aan den Wal. De *Engelſche* Capitein eischte de overgave, onder bedreiging dat hy, indien ze niet oogenbliklyk daar toe beſlooten, hun allen over den kling zou laaten ſpringen, en het Schip in brand doen ſteeken. Zulks baarde onder de verdeedigingloozen zodanig een ſchrik, dat zy beſlooten allen de vlugt naa den wal te neemen, en het Schip ten prooye te laaten, niets medeneemende dan een weinig van hunne kleederen. Zo berooid kwam dit ongelukkig Scheepsvolk aan onze kust by *'s Gravezande*, laatende de *Franſche* Vlag van het vastzittend Fregat waaien. De *Engelſchen*, by 't wasſen des waters, naderende, ſtelden een *Engelſche* in ſtede, haalden 'er zo veele Leevensmiddelen en andere Goederen uit, als hun mogelyk was van eene ryke Laading, door de *Engelſchen* zelve op 30,000 Ponden Sterling begroot, en ſtaaken het vervolgens in brand. —— De gevlugte *Franſchen* poogden één der gemelde Gyzelaaren in hunne magt te houden, hier uit rees ongenoegen met

met ongeregeldheden gepaard, zo hoog loopende dat men van *'s Gravenhaage* eenigen uit de Gardes te voet, vergezeld van Dragonders, na het Dorp *Monſter* zondt. Ras waren die ongeregeldheden geſtuit, en het *Franſche* Schip tot op 't water afgebrand zynde, verlieten de *Engelſchen* de kust, waar op ons Krygsvolk terſtond weder te rug werd geroepen (*). De *Franſche* Afgezant D'AFFRY, door wiens bewerking, dit Schip in beſcherming van den Staat genomen geweest was, hadt last om wedergave, en herſtel van ſchade, te verzoeken; en beſlooten Staaten van *Holland*, ten Hove van *Groot Brittanje*, wegens de ſchennis des Grondgebieds, voldoening te vraagen (†). — Twee *Franſche* Kaaperſcheepen, werden door de *Engelſchen* genoodzaakt het aan de *Zeeuwſche* kust op 't ſtrand te zetten (§). Deeze en vroegere vyandlykheden door *Duinkerkſche* Kaapers op de *Zeeuwſche* Stroomen gepleegd, deeden het beſluit neemen, om de Admiraliteit van *Zeeland*, door een Onderſtandgeld in ſtaat te ſtellen, tot het houden van twee Gewapende Vaartuigen, ter voorkoming dier vyandlykheden (§§).

LXXXVII. BOEK. 1761.

Onze Scheepvaard hadt thans min van de *Engelſche*- dan van de *Franſche* Kaaperyen

BORREL trekt als buitengewoon Afgezant naa *Londen*. De Vriendſchap tuſſchen dit Hof met de Staat herleeft.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1761. bl. 116—119. *Univerſal Magaz.* Vol. XXVIII. p. 106.
(†) *Reſol. van Holl.* 14 Febr. 19 Maart 1761.
(§) *Nederl. Jaarb.* 1761. bl. 341.
(§§) *Reſol. van Holl.* 14 Febr. en 16 Mey 1761.

LXXXVII. BOEK. 1761.

ryen te lyden: de vry- en verbeurd-verklaaringen der opgebragte Schepen, in het eerstgemelde Ryk, kreegen eene meerdere gedaante van Regt, zelfs werd een Schip, door 't verzuim van den Prysmeester verongelukt, vry verklaard, en de Kaaper verweezen om de Waarde van het Schip en de Laading te vergoeden (*). — De banden tusschen *Groot Brittanje* en de *Vereenigde Gewesten*, geduurende den Oorlog tusschen *Frankryk* en *Engeland*, zo zeer gerekt, scheenen van derzelver verslapping te zullen bekomen. De Heer JACOB BOREEL JANSZ., een der Afgezanten in den Jaare MDCCLIX, om de Klaagvertoogen, wegens de Mishandelingen der *Nederlandsche* Scheepvaard aangedaan, ten *Londenschen* Hove te doen, werd thans door hunne Hoog Mogenden aangesteld tot buitengewoonen Afgezant, om GEORGE DEN III, wegens de Opvolging van zynen Grootvader in 't jongstverloopen Jaar overleden (†), en de komst ten Throon, te begroeten (§). Een *Engelsch* Koningsjagt voerde hem, onder geleide van een Fregat, derwaards, en zyne Aanspraak, te dier gelegenheid, ademde niets dan de naauwste vriendschaplyke Verbintenis tusschen dat Ryk en deezen Staat „ die," gelyk hy zich uitdrukte, „ door zo veele zamengepaarde belangen „ aan-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 267. 340.
(†) Zie hier boven, bl. 96.
(§) *Resol. van Holl.* 9 Jan. 14 Febr. 16 Mey 1761.

„ aangeſpoord worden, om onderling tot elkanders voordeel zamen te ſtreeven, en de ingeevingen eener weinig verlichte jalouſye te veragten!" Konings Antwoord behelsde de ſterkſte verzekeringen van vriendſchap en genegenheid tot dit Gemeenebest, welke hy, eenigen tyd daar naa, herhaalde by monde van den Ridder YORKE, die thans het negen Jaarig Character van *Miniſter Plenipotentiaris* verwisſelde, voor de aanzienlyker Waardigheid van *Buitengewoon Afgezant*, en als zodanig met groote Staatſie in de Vergadering van hunne Hoog Mogenden verſcheen, met Dankbetuiging voor de gedaane Gelukwenſching, en verzekering „ dat zyne *Groot Brittanniſche* „ Majeſteit altoos ten uiterſten oplettend zou blyven op alles, 't geen iets tot „ de weezenlykſte Belangen, de Veiligheid, „ en het Welzyn der Republiek, kon toebrengen. Terwyl de Koning, daarenboven, eene tedere genegenheid toedroeg, aan de doorlugtige *Oranjeloot*, in „ den ſchoot der Republiek, die aan zyne „ en hunner Hoog Mogenden Opzigt toevertrouwd, ten Voorwerp ſtrekte om „ hem en de Republiek des te meer te verbinden." — By deezen jongen Vorst lag YORKE eene plegtig Bezoek af, door een even plegtig beantwoord (*). LXXXVII. BOEK. 1761.

Zints den dood der Gouvernante rees 'er in *Dordrecht* een hoogloopend en openbaar uit- Geſchil te *Dordrecht* over de Regeeringsbeſtelling.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 599. 869.

LXXXVII. BOEK. 1761. uitbarſtend Geſchil, over de Regeringsbeſtelling, 't welk ten deezen Jaare, onder eene ſteeds aangroeiende verbittering, een einde nam. Wy moeten 'er, ſchoon het tot die Stad, en byzondere Perſoonen bepaald bleef, kortlyk van gewaagen, en vinden ons genoodzaakt, ten regten verſtande van den gereezen Twist, iets wegens de aanleidende oorzaak, te zeggen. 's Lands vroegere Gedenkſchriften wyzen uit hoe, in deeze oudſte Stad van *Holland*, wegens de Regeeringsbeſtellinge, verregaande oneenigheden ontſtonden; om ze niet hooger op te haalen hadt WILLEM DE III, als Stadhouder Schikkingen beraamd, die, voor eenigen tyd, Eensgezindheid te wegebragten. Naa den dood diens Vorſten vonden de Leden der Regeeringe geen beter middel ter bewaaringe van de Eensgezindheid, dan dat zy in twee Verdeelingen geſchikt, de Ampten en Commisſien evenredig onder elkander zouden verdeelen. Zy ſlooten eene Overeenkomst, by welke bepaald werd, wie tot de Burgemeeſterlyke Waardigheid zouden verkoozen worden; hoe men de Schepens- of Vroedſchaps-Ampten, en de plaatzen in het Collegie der Goede Luiden van Achten en der Veertigen begeeven zou, en welke Leden tot het bekleeden der Poſten in de Hooge Vergaderingen van den Lande en der Algemeene Staaten zouden benoemd worden. Het kon niet miſſen of in dus eene Overeenkomst moeſten zich, van tyd tot tyd, duiſterheden op doen, terwyl andere voorkomende omſtandigheden ook ee-

eenige byvoegingen vorderden, in gevolge hier van werd deeze eerſte Overeenkomst door nadere bekragtigd en vermeerderd. LXXXVII. BOEK.

De ſtandhoudende hoofdzaak bleef, naamlyk de Schikking in de twee gemelde Claſſen of Verdeelingen, en hieldt ſtand tot den Jaare MDCCXLVII, wanneer men aan den Stadhouder WILLEM DEN IV, de Verkiezing van den Hoofdofficier, Burgemeeſteren, Schepenen, en andere Amptenaaren, welke voorheen door den Oudraad pleeg te geſchieden, overleverde. Zyne Hoogheid gaf te kennen, dat, ſchoon hy wel wilde toeſtaan, dat men, by voorraad, bleef by het oude gebruik, en dus de Verdeeling van den Oudraad in twee Claſſen in weezen liet, zyns bedunkens, alles in die Claſſen moest gebragt worden, door de Regeerende Burgemeeſteren, zonder daar over vooraf, gelyk tot nog gebruiklyk geweest was eenige Byeenkomſten gehouden wierden, door Regeerende en Oud-Burgemeeſteren; als mede dat hy van de vriendlykheid der Regeeringe verwagtte, dat zy, alvoorens ergens toe te treeden, hem des kundſchap zouden geeven, en in vriendlyk overleg komen. In gevolge hier van werden Heeren Burgemeeſters gevolmagtigd om, in zaaken tot de Regeering der Stad *Dordrecht* behoorende, met zyne Hoogheid te raade te gaan: dergelyk eene volmagtiging kreegen zy, naa den dood diens Stadhouders, om met Mevrouwe de Gouvernante te handelen. 1761.

Toen WILLEM DE IV gemelde ver-

an-

LXXXVII. BOEK. 1761.

andering maakte, vondt men, in ieder der beide Clasſen, een even gelyk getal van Leden; doch, binnen het verloop van twaalf Jaaren, beſtondt, de een uit vier- en- twintig, de ander uit zeſtien Leden. Uit hoofde deezer ongelykheid werd, niet lang naa het overlyden haarer Koninglyke Hoogheid, door eenige Leden van de *Dordrechtſche* Regeeringe, beweerd, dat de Oude Overeenkomſten, die vóór den Jaare MDCCXLVII plaats gehad hadden, naa dien tyd niet in derzelver volkomen kragt gebleeven; maar door de herſtellinge der Stadhouderlyke Regeeringe, vervallen of wel verbrooken en vernietigd waren; en oordeelden dezelven, dat men op nieuws in overweeginge moest neemen, hoe de behandeling der Regeeringszaaken wederom tot de oorſpronglyke Gelykheid gebragt zou kunnen worden, of, anderzins, dat men een vaſten voet behoorde te beraamen op welken men, geduurende de Minderjaarigheid des Erfſtadhouders, de Eensgezindheid onder de Leden der Regeeringe zou kunnen bewaaren. Veel viel hier over te doen, en bleef het niet binnen de wanden van de Raadzaal der Stad. De Regeeringsleden, die den Heer C. B. DOLL VAN OURYK aan 't hoofd hadden, en de Overeenkomſten voor verbrooken hielden, te meer om dat wylen zyne Hoogheid, een tegenzin in dezelve ſcheen gehadt te hebben, maakten dit geſchil rugtbaar, en verdeedigden hun gehouden gedrag in openbaaren druk. Zulks ſpoorde den Burgemeeſter CORNELIS

DE

DE WITT, op wien de misnoegden het 't meest gelaaden hadden, aan, om deeze Verdeediging, desgelyks in 't openbaar, onder den naam van *Irenophilus*, te beantwoorden, met klem van redenen te wederleggen, en te bewyzen, dat, indien men de Regeering der Stad *Dordrecht* niet wederom op losse schroeven wilde gesteld zien, en de voorgaande onlusten doen herleeven, het eenigst middel was dezelve tot de twee Classen te brengen, of daarby te houden; terwyl zodanige in voorigen tyd gemaakte Bepaalingen nog in weezen waren, zo als de Oudraad der Stad *Dordrecht*, telkens hadt verklaard, wanneer dezelve, by het afstaan van Ampten en Bedieningen, daar over niet eerder hadt goedgevonden te beschikken, dan naa dat deeze, volgens het Voorschrift der Oude Overeenkomst, één-en-twintig dagen hadden opengestaan.

De Regeeringsleden, die het Voorstel gedaan hadden, lieten dit niet onbeantwoord. Burgemeester DE WITT kwam openlyk uit, dat hy de Opsteller en Uitgeever was, van het Geschrift, onder den naam van *Irenophilus* in 't licht gegeeven, teffens berigtende, dat het laatst ingeleverde Antwoord van zyn Party, geene Beantwoording inhieldt van 't geen hy, als *Irenophilus*, gesteld en beweerd hadt. Zyn gevoelen vondt ingang by de meeste braave en edelmoedig denkende Vaderlanders.

In deeze Regeeringstwist was het bykans onvermydelyk, dat 'er byzondere Persoonen met naame in betrokken wierden, 't welk

LXXXVII. BOEK. 1761. welk aanleiding gaf tot haatlykheden, te breedvoerig voor ons Geſchiedblad; doch die, blykens de oorſpronglyke ſtukken, ten voordeele van den Heer DE WITT uitliepen, en aan zyne zaak by de Burgers, een gunſtig aanzien gaven. Hier toe werkte desgelyks kragtdaadig mede, dat een der Stads Secretarisſen, uit het geheim Register der Stad, een woordlyk Affchrift vervaardigde van den Brief door Koning WILLEM DEN III, in den Jaare MDCXCV aan Burgemeeſteren geſchreeven, ter dooding van 't geen Party deswegen gezegd hadt, te weeten, dat zo lang deeze Brief in 't duiſter bleef, en niet erkend werd een egt ſtuk te zyn, uit denzelven geen bewys ten voordeele van het beſtaan der twee Classen kon worden getrokken; en om al de wereld te toonen, hoe weinig men de goede trouw hadt in agtgenomen, met volmondig te zeggen, dat van deezen Brief niets gevonden werd in de Registers van den Oudraad (*).

Kerktwist in *Zeeland.*

In *Zeeland* ſmeulde, zints het Jaar MDCCLVI, een vuur van Kerktwist, nu en dan met verwakkerde flikkeringen te voorſchyn komende, zomtyds op 't punt om in ligterlaije vlammen uit te barſten; doch

(*) Alle de Stukken tot dit Geſchil en daar uit voortvloeiende Oneenigheden behoorende, vindt men geheel in de *Nederl. Jaarb.* 1761. bl. 607—833. en het woordlyk Affchrift van deezen Brief bl. 785.

doch ten deezen Jaare gedempt, doordien de Hooge Overheid, wyslyk en voorzigtig, aan de drift der twistende Godgeleerden paal en perk stelde, maatregels beraamende om de verwyderingen te doen byleggen, en het dreigend gevaar van verderflyke scheuringen te weeren. 't Is der Kerklyke zaaken van ons Land kundigen te overbekend, dat men by de Clasis van *Walcheren*, behalven de gewoone Formulieren van Eenigheid, nog vyf Artykelen, betreffende de Gevoelens van den Hoogleeraar ROËL en de Kerkleeraaren BEKKER en VALK, laat ondertekenen. Dan, hoe algemeen zulks ook geschiedt heeft men 'er gevonden, die zwaarigheid omtrent derzelver verbindende kragt maakten. Dit deedt de Eerw. HUBERTUS VAN MONSJOU, en gaf zulks gelegenheid aan den *Vlissingschen* Kerkleeraar JAN JACOB BRAHÉ, een Werkje over den aart en natuur deezer Artykelen in 't licht te geeven. Over de Kerklyke goedkeuring aan 't zelve verleend rees niet weinig geschils; dan nog meer wegens den inhoud, byzonder betreffende het derde Artykel, de Leer der *Regtvaardigmaakinge*. Een Boekje, ten Tytel voerende, *Wolke van Getuigen voor de Leer der Regtvaardiginge door en uit het Geloove, verzameld by gelegenheid van het in 't licht geeven der Aanmerkingen over de vyf Walcherſche Artykelen, door* JAN JACOB BRAHÉ, ter Clasicaale Vergadering van *Walcheren*, te *Middelburg* vergaderd, ingeleverd, verwekte veel opziens. Daar 't zelve het Gevoelen, door BRAHÉ beweerd, bestreedt,

LXXXVII. BOEK. 1761.

LXXXVII. BOEK. 1761.

ſtreedt, en onbeſtaanbaar keurde met den inhoud van het Artykel door de *Zeeuwſche* Kerkvergaderinge voorheen vastgeſteld. Naamloos was dit Boekje, en werd de onbekende Schryver, door zommigen voor een *Nagtuil* geſcholden, en zyn Werk voor een *Libel*, een *allerſchandelykst Pasquil*, een *Prul*, en een *Waterlooze Wolk*, uitgekreeten. Men zou het als zodanig agter de bank geworpen hebben. Dan een der Leden bragt in 't midden, dat de inhoud van dit Boekje dierbaar was, en hy 'er zich aanhieldt: maar, wyl het zonder naam op tafel kwam, dat hy het daarom van de hand zou wyzen, ten ware iemand dat Boekje overnam. Waar op de *Middelburgſche* Kerkleeraar A. VAN DER SLOOT opſtondt en toonde, dat de zaak van te grooten belang was, om ze zo vlot van de hand te wyzen; dat waarlyk de byzondere begrippen van den Leeraar BRAHÉ, van te verren uitzigt waren, als ſtrydig tegen GODS Woord, tegen de Formulieren van Eenigheid, tegen de Hervormers, en beſte Godgeleerden, tegen de Bepaalingen, door de Claſſis zelve, in verſcheide Jaaren, by herhaalinge, met zo veel wysheids en naauwkeurigheids gemaakt, en als *Antinoniaansch* veroordeeld. Wyders zyne droefheid betuigende, over de ſchand- en ſmaadnaamen een Boekje gegeeven, 't welk het Leerſtuk der Regtvaardiginge, overeenkomſtig met de Heilige Schrift, de Formulieren van Eenigheid, de Leer der Hervormeren en der beſte Godgeleerden, voordroeg. „ Verre

„ was

„ was het," ſprak hy; „ met de Gere- LXXXVII.
„ formeerde Kerk gekomen, zo men, on- BOEK.
„ der den dekmantel van ſchendnaamen, ——
„ 't zelve durfde van de handwyzen: maar 1761.
„ indien dat de zaak was, daar 't op aan-
„ kwam, en waar van het al of niet behan-
„ delen van deeze groote zaak afhing, zo
„ iemand dat Boekje wilde overneemen,
„ dan verklaarde hy, met alle vrymoedig-
„ heid, zulks te doen." BRAHÉ zag zich in zyne verwagting te leur geſteld; de verklaaring van VAN DER SLOOT bewoog de meeſte volgende Leden daar mede in te ſtemmen; de Meerderheid beſloot nader over dit Boekje te handelen. Inmiddels klom de twist tuſſchen die twee Kerkleeraaren, op eenige Vergaderingen, zeer hoog, en geene vriendlyke bemiddeling kon denzelven dempen.

Naa zo veel Kerklyk woelens zondt de Heer Mr. PIETER BODDAERT, Secretaris van den Raad ter Admiraliteit in *Zeeland*, eene *Zedige Verdeediging* in 't licht, van de *Wolke der Getuigen*, welk Werkje hy voor 't zyne erkende. BRAHÉ gaf een Antwoord op de Bezwaaren van VAN DER SLOOT, met een Naaſchrift ter Wederlegginge van de *Zedige Verdeediginge* van den Heere BODDAERT. Het geſchil groeide met wederzydſche verbitteringe aan. Vertoogen tegen Vertoogen zagen het licht. Andere Schryvers mengden 'er zich in. Tot dat men beſloot de zaak, in Herfſtmaand deezes Jaars, Kerklyk af te doen. De Broeders in grooten getale opgekomen

LXXXVII. BOEK. 1761.

zynde, werd BRAHÉ, met meerderheid van ſtemmen, vry verklaard van Onregtzinnigheid en *Antinomianery*. VAN DER SLOOT verzette zich tegen die uitſpraak: weshalven het geſchaapen ſtondt, dat de verwyderingen, door dit Verſchil veroorzaakt, nog grooter zouden worden, niet alleen tusſchen de Leden der Clasſis zelve; maar ook tusſchen anderen: dewyl verſcheide Perſoonen reeds over dit Onderwerp een Penneſtryd voerden. Staaten van *Zeeland* vonden goed met hun gezag tusſchen beide te treeden, en de Clasſis van *Walcheren* te bevelen, alle verdere Handelingen over deeze zaak te ſtaaken, en te verbieden eenige Schriften over deeze Geſchillen in 't licht te geeven. Gelaſtende de Clasſis van *Walcheren*, „om, zo ſpoedig doenlyk, „ aan hun Ed. Mogenden over te geeven, „ Copien Authentiecq van de zogenaamde, „ doch nimmer door hun Ed. Mogenden „ geapprobeerde vyf Artykelen." Voorts moeſten BRAHÉ en VAN DER SLOOT ieder een kort, duidelyk en opregt Opſtel opmaaken, van hunne Gevoelens over de Regtvaardigmaakinge. En werd aan zulke Leden van de Clasſis, die oordeelen mogten, dat de verſchillende gevoelens over dit Gewigtig Stuk in de Gereformeerde Kerken deezer Landen, als te zaamen beſtaanbaar, zouden kunnen geleerd worden, vryheid gelaaten, om een Opſtel van Vereeniging te vervaardigen, met welgepaſte, aanneemelyke, en vooral Schriftuurlyke be-

woor-

woordingen (*). Hier mede was de Kerktwist gedempt.

Veel gerugts maakte, zints eenigen tyd, een naamloos Godgeleerd Geschrift, getyteld, *Examen van het Ontwerp van Tolerantie, om de Leere in de Dordrechtsche Synode vastgesteld, met de veroordeelde Leere der Remonstranten te vereenigen:* waar in, op eene haatlyke en onchristlyke wyze, aan veele Hoogleeraaren, en anderen, gevoelens werden aangewreeven, die zy nooit omhelsd; maar van welken zy een afkeer hadden: inzonderheid werd de nagedagtenis des Hoogleeraars VAN DEN HONERT, aangetast door zekeren Emeritus Predikant HOLTIUS, die bekend stondt voor den eersten Aanvoerder dier ontstaane Geschillen, met hevigheid, onbescheid en lastertaal van hem voortgezet. De Raadpensionaris werd gelast, deezen onrustigen Man voor zich te ontbieden en te onderhouden, wegens dit aanstootelyk en slegt gedrag, en het uitgeeven van Godgeleerde Schriften zonder Kerklyke Goedkeuring, en hem aan te zeggen, dat hy, buiten byzonder verlof en uitdruklyke toestemming, van hun Ed. Groot Mogenden, zich zou hebben te onthouden, van eenige Werken of Geschriften over Godgeleerde Stoffen, uittegeeven, of te doen uitgeeven, op straffe van de hoogste ongunst. HOLTIUS antwoordde; „ dat hy zich altoos als een „ ge-

1761. HOLTIUS over zyn schryven onderhouden. Plakaat wegens Godgeleerde Werken.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 263—324.

LXXXVII. BOEK. 1761.

„ gehoorzaam Onderdaan hebbende gedraa-
„ gen, niet in gebreke zou blyven, om
„ zulks mede in deezen te doen." — Dit geval gaf aanleiding tot vernieuwing en verbreeding van het Plakaat, in den Jaare MDCCXV, vastgeſteld, by 't welke aan allen, tot de Openbaare Kerk deezer Landen behoorende, verboden wordt eenig Geſchrift de Godgeleertheid betreffende uittegeven, zonder Naam of Kerklyke Goedkeuring (*).

L. OKNNÉ doet zich als een Waterwerktuigkundige kennen.

Ongunſtige Beoordeelaars van het Character der Landzaaten hebben te meermaalen geklaagd, dat men hier, ter aanmoediging van Kunſten en Wetenſchappen niets over hadt; doch konden zy, daar de Bewyſtukken voor het tegendeel te duidelyk ſpraken, om gelochend te worden, hun onbillyk oordeel op geene andere wyze regtvaardigen, dan met aan te merken, dat Voordeel aanbrengende Kunſten 'er van moesten uitgezonderd worden by een Landaart, die alles ten eigenbaat aanwendt. 't Is waarheid en geen ſchande, dat, over 't algemeen geſprooken, de *Nederlanders* zich meest op nut aanbrengende Kunſten toeleggen, en het deeze aan geene aanmoediging laaten ontbreeken. Een en andermaal hebben Vreemdelingen zich van deeze geestneiging bediend, en, door een veelbeloovend voorgeeven, van iets ongewoons te kunnen uitvoeren, zelfs kundigen

(*) *Reſol. van Holl.* 4 Aug. en 7 Aug. 1761.

gen beleezen, terwyl zy het veel gerugts maakend werk ſteeken laatende, toonden geen ander doel gehad te hebben, dan ten koſten van den voordeel bedoelenden *Nederlander*, eenen geruimen tyd te leeven, of zich te verryken. Hier van leverde dit Jaar een ſpreekend voorbeeld op, in den eindelyken afloop van het lang verwagte Waterwerktuig, des Heeren LEOPOLD GENNETÉ, een *Lotharinger* van afkomst, die op *Leydens* Hoogeſchool, Onderwys in de Natuur- en Wiskunde ontvangen, boven al de leſſen van den grooten 's GRAVESANDE genooten, en vervolgens, als Ingenieur en eerſte Wiskunſtenaar, een geruimen tyd in dienſt van zyne Roomſch-keizerlyke Majeſteit geſleeten hadt. De Waterwerktuigkunde ſcheen meer dan iets anders zyne aandagt bezig gehouden, en hy, in 't vervaardigen van Werktuigen, die het Water op eene meer dan gemeene hoogte gemaklyk, en zonder veel koſten, opwerkten, groote vorderingen gemaakt te hebben. LXXXVII. BOEK. 1761.

Het zo dikwyls opgeworpen plan, om het *Haarlemmer-Meir* te bedyken en droog te maaken, kort naa de aanſtellinge van den jongſt overleden Stadhouder, weder leevendig geworden zynde, raadpleegden de daar in belang hebbende Steden, Dykgraaf- en Heemraadſchappen ernſtig over dit ſtuk. Middelerwyl kwam de gemelde GENNETÉ hier te lande, en gaf aan Dykgraaf en Hoogheemraaden van *Rhynland* te

Overeenkomſt met hem aangegaan.

LXXXVII. BOEK. 1761.

kennen, dat hy meende een Waterwerktuig te zullen kunnen vervaardigen, 't welk nauwlyks de helft zou koſten van een Schepradmolen, en dat, zonder wind te behoeven, zo veel zou uitwerken, als tien Schepradmolens, wanneer zy aan den gang waren. Zyn voorſtel werd met graagte gehoord, en vondt zo veel goedkeurings, dat gemelde Heeren, dit niet alleen Staaten van *Holland* bekend maakten; maar ook in overweeging gaven, of zy niet zouden kunnen goedvinden om, wegens eene zaak van dat belang, eenige Heeren te gelaſten om met GENNETÉ nader te ſpreeken, en hun te volmagtigen, om, wanneer zy waarſchynlyk een goeden uitſlag voorzagen met hem, wegens het vervaardigen, en de beloonin-gen in gevalle het goed bevonden wierd, onder der Staaten goedkeuringe, eene overeenkomst te treffen. Dit verzoek geſchiedde by eenen aanpryzenden Brieve in Louwmaand des Jaars MDCCLI. Zeer ras kregen zy een voldoend Antwoord, en werden Dykgraaf en Hoogheemraaden van *Rhynland* gemagtigd, overeenkomſtig het gedaan verzoek, met GENNETÉ te handelen. Zy troffen, in de volgende maand eene Overeenkomst, de Koſten der Bouwſtoffen, de Arbeidsloonen, de Huur van de plaats, noodig om het Werktuig op te rigten, zouden voor Rekening van den Staat komen; en beantwoordde 't zelve aan de verwagting, dan zou de Uitvinder een Jaarrente van Duizend Dukaaten erlangen.

Wel-

Welhaast ſloeg hy de hand aan 't werk, agter het Pesthuis buiten *Leyden* op eene van alle kanten omheinde plaats, en verwagte men een vaardige volvoering. Het werk zammelde. GENNETÉ ſchreef het toe aan de groote moeite om de daar toe noodige Bouwſtoffen te bekomen, aan de zwaarigheden, die hy ontmoette by verſcheide Houtkoopers, Timmerlieden en Smeden, die gelyk hy voorgaf, uit vreeze dat aan zodanig een Werktuig veel minder Houts zou gaan, en veel minder Arbeidsloonen zouden verdiend worden, den voortgang van het Werk zogten te ſtremmen. De weigering der Smeden althans ſchynt aanleiding gegeeven te hebben, dat het Yzerwerk op 's Landswerf te *Amſterdam* vervaardigd werd. — In Wynmaand des Jaars MDCCLIV, was eindelyk het Werktuig in gereedheid; doch een Lek in een der Pompen belette den voortgang der Proefneeminge, welke GENNETÉ, ondanks alle minlyke en vriendlyke aanmaaningen, uitſtelde tot hy in Oogstmaand van 't Jaar MDCCLVI, zonder des kennis te geeven, uit het Land vertrok.

LXXXVII. BOEK. 1761.

Het werk verwylt en GENNETÉ vertrekt.

Vergeefsch wagtte men de wederkomst des Kunſtenaars, tot in Hooimaand des volgenden Jaars, wanneer men te raade werd, den Meeſter Timmerman, door GENNETÉ altoos aan het Werktuig gebruikt, over de voltooijing te ſpreeken, en met deezen een verdrag ten dien einde aan te gaan. Hy zet het werk voort, onder eene traage Briefwisſeling met GENNETÉ, die de be-

Hy blyft uitlandig.

LXXXVII. BOEK. 1761. loofde overkomst ſteeds uitſtelde. Om hem ſterker te dringen, vaardigden zy deezen Timmerman, in Herfstmaand des Jaars MDCCLVIII, naar *Luik*, de plaats waar GENNETÉ zich toen onthieldt, om nadere onderrigtingen wegens het afmaaken des Werktuigs te bekomen. In gevolge van dezelve was het, in Grasmaand des volgenden Jaars, in gereedheid gebragt, en werd GENNETÉ verzogt, ter Proefneeminge, binnen eenen bepaalden tyd, over te komen, of iemand daar toe te volmagtigen. Hy beantwoordde dit verzoek uit *Parys* in een Brieve aan den Raadpenſionaris gerigt, opgevuld met klagten over 't laſtig aandringen op zyn overkomst, en met eene weigering om de Proeve door een ander te laaten neemen; dan die genoeg uitwees, dat gebrek aan Geld, de hoofdrede was, die hem belette naar *Holland* weder te keeren, om zyn Werktuig te voltooijen. Een minzaamer Brief dan hy verdiende, noodigde hem herwaards, met aanbieding van de Reiskoſten, en een Daggeld van Tien Gulden eene Maand lang, die hy te *Leyden* zou blyven. Hy nam aan vóór den geſtelden tyd over te zullen komen; maar een nadere Brief verſchoof het weder tot het onzekere. Hier uit beſpeurden Dykgraaf en Hoogheemraaden van *Rhynland*, dat men zyne Wederkomst vrugtloos wagtte; en werden zy te raade van alles tuſſchen hun en den uitlandſchen Kunſtenaar voorgevallen, Staaten van *Holland* kennisſe te geeven, waar van zy denzelven, met Tyds-

be-

bepaaling en aandrang om overkomst, verwittigden. Thans kwam hy zo verre, dat naa het vervaardigen eeniger toevoegzelen, de Proeve door den Timmermans Baas zou genomen worden. Dan deeze wilde zulks niet op zich neemen, eer het Werktuig, zo verre het in afweezigheid van GENNETÉ gemaakt was, door hem zelve was goedgekeurd. Dus te leurgeſteld drongen zy op GENNETÉS overkomst aan; doch hy was en bleef afweezig, en eindelyk vernamen zy niets van hem. LXXXVII. BOEK. 1761.

De Proef beantwoordt in geenen deele.

De Heeren, wien het toevoorzigt en de uitvoering, van dit den Lande zo veel heils beloovende Werktuig was toevertrouwd, oordeelden het niet langer te mogen uitſtellen aan de Staaten van *Holland*, breedvoerige opening te geeven van het voorgevallene, in 't verloop van zo veele Jaaren met GENNETÉ, en te verzoeken, dat het Werktuig mogt onderzogt worden, om te beſlisſen of 't zelve aan de beloofde werking kon voldoen en van de verwagte nuttigheid weezen. Op dit verzoek beſlooten de Staaten de Hoogleeraars in de Philoſophie aan *Leydens* Hoogeſchool, te volmagtigen tot het nazien en beproeven des Werktuigs. - De Heeren J. LULOFS, P. VAN MUSSCHENBROEK en J. N. S. ALLEMAND, voldeeden aan dit Staatsbeſluit. Het onderzoek liep zeer ten nadeele van den Uitvinder, allen ſtemden zy overeen, „ dat 'er geen de minſte uitwerking van dit „ Werktuig te wagten was." In de byzondere opgaven, betuigde LULOFS,

LXXXVII. BOEK. ——— 1761.

„ dat 'er geen de minſte hoop was om door „ deeze Machine, de allergeringſte quan„ titeit water op te brengen." MUSSCHENBROEK, ging verder en beſloot, uit betoogde zwaarigheden; „ dat het on„ mogelyk was, om eenige beweeging in „ de Machine te brengen, veel min dat de„ zelve zou kunnen voldoen aan het oog„ merk van GENNETÉ, om 'er Water „ mede te kunnen oppompen." ALLEMAND keurde desgelyks het Werktuig onvoldoende aan het oogmerk; doch dewyl hy het Beginzel, waar uit GENNETÉ gewerkt hadt, zo veel de beſchouwing betrof, niet wraakte, vonden / Gecommitteerden tot zaaken de nieuwe Uitvindingen raakende, in wier handen de ingeleverde Berigtſchriften der Hoogleeraaren geſteld waren, goed, eene nadere verklaaring hier van te eiſchen van deezen Hoogleeraar, die dezelve eerlang liet toekomen.

De gemaakte overeenkomst vernietigt.

By 't verſlag van dit onderzoek, betuigden de Gecommitteerden van hun Edele Groot Mogenden, met betrekking tot de Nadere Verklaaringe van den Hoogleeraar ALLEMAND, dat in gevolge van dezelve, een geheel ander Werktuig dan 't geen GENNETÉ ontworpen hadt, zou moeten gemaakt worden, en dat het gemaakt zynde, hier te Lande onbruikbaar zou bevonden worden, wegens gebrek van genoegzaame Diepte der Gronden, om welke reden zy meenden van het verder onderzoek, van deeze Uitvindinge zich te mogen ontſlaan. ——— En met betrekkinge

ge tot de zaak van GENNETÉ zelve, dat zy met verontwaardiginge hadden gezien, deszelfs onbetaamelyk gedrag in dit geheele Werk gehouden, waar door hy het geduld en de toegenegenheid van Dykgraaf en Hoogheemraaden van *Rhynland* op het ſchandelykst hadt misbruikt, en eindelyk, door zyn heen gaan en weg blyven, uit deezen Lande, zeer klaar getoond van zyne Onderneeming geheel af te zien, weshalven, door zyn eigen gedrag, het verdrag, in den Jaare MDCCLI gemaakt, te eenemaale was vervallen. In Slachtmaand deezes Jaars MDCCLXI, werden gemelde Heeren, onder wier opzigt nu tien Jaaren geleden, dit Werk was aangevangen, gelast het vervaardigde aftebreken en ten gelde te maaken, op dat het zou kunnen ſtrekken tot minderinge der daar aan beſteedde koſten (*). — Allen, die zich door deezen Vreemdeling, en diens groote beloften, hadden laaten beleezen, ſchaamden zich over het te groot vertrouwen op hem geſteld; niet weinigen, die, reeds van den beginne, geen gunſtig denkbeeld daar van opgevat hadden, en zich, door het marren des werks, hier in geſterkt vonden, konden niet nalaaten, nu de uitſlag aan hunne verwagting beantwoordde, 'er den ſpot mede

LXXXVII. BOEK. 1761.

(*) *Reſol. van Holl.* 4 Febr. 19 Maart 3 April 4 Nov. 1761 en — *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 93 — 162. Waar men de Afbeeldingen, zo van GENNETÉs Werktuig, als van ALLEMANDE Opheldering aantreft.

LXXXVII. BOEK. 1761.

de te dryven: terwyl veelen, op het oude geſteld, beveſtigd werden in het wraaken van nieuwigheden, en voedzel raapten tot aankweeking van een dikwyls ſchadelyk vooroordeel. Wy hebben dit der optekeninge waardig geoordeeld, om de zeldzaamheid des gevals, het gerugt, 't welk hetzelve maakte, als mede om 'er een les van Voorzigtigheid, ten aanzien van dikmaals veel beloovende Vreemdelingen uit te doen ontleenen.

Octroijen aan Uitvindingen verleend.

Beter ſlaagde, daar zyne Uitvindingen in 't klein voldeeden, zekere FRANCOIS XAVIER D'ARLES DE LIGNIERE, in het verkrygen van 't verzogt Octroy op een Werktuig, tot het uitdiepen van Vaarten en Kanaalen, van een Ploeg of Krabbelaar om Rivieren te verdiepen en Zandplaaten weg te nemen; als mede van eene nieuwe ſoort van Waterpompen (*). — Ook erlangde JACOB GROENEWEGEN, van *Werkendam*, Octroy tot het maaken van een Waterwerktuig van eene geheel andere natuur, en zo men zich beloofde van voordeeliger uitwerking, dan de gewoone Scheprad-molens (†).

De Maatſchappy te *Haarlem* met open Brieve vereerd.

Dat het den Vaderen des Vaderlands niet ontbrak aan zugt tot het koeſteren en kweeken van Kunſten, Weetenſchappen, en Nieuwe Uitvindingen, bleek dit Jaar nog nader. De *Hollandſche Maatſchappy der Wee-*

(*) *Reſol. van Holl.* 1 April 1761.
(†) *Reſol. van Holl.* 4 Dec. 1761.

Weetenſchappen te Haarlem, in den Jaare MDCCLII opgerigt (*), was zedert in aanzien binnen- en buitenlands, in aantal van waardige Leden, zo Inwoonders als Vreemdelingen, grootlyks toegenomen: de uitgegeevene Verhandelingen met graagte gezogt, ſtrekten ten bewyze van den onvermoeiden yver, om te voldoen aan de verkoozene Spreuke, TER EERE GODS EN TEN NUTTE DES VADERLANDS. Met dit alles was die Maatſchappy niets meer, dan het bedryf van byzondere Perſoonen, niet geſtaafd, door het verklaarde welgevallen, en 't gezag der Hooge Overheid. Beſtuurders, dit in aanmerking neemende, en hoe in andere Landen, ſoortgelyke Maatſchappyen, by derzelver inſtandblyving en voortgang, de gunſtige goedkeuring van den Souverain verworven hadden, vervoegden zich ten dien einde by Staaten van *Holland*, welken het behaagde, op de plegtigſte wyze, door hun hoog Gezag goed te keuren, *de Hollandſche Maatſchappy der Weetenſchappen binnen de Stad Haarlem*, als mede derzelver aangenomen Spreuk, DEO ET PATRIÆ, en Zegel met het randſchrift SIGILLUM SOCIETATIS SCIENTIARUM BATAVO-HARLEMENSIS. Dit alles geſchiedde onverkort het regt van andere Steden; en zou het der Maatſchappye niet vryſtaan, openlyk te leeraaren, of eenige Stuk-

LXXXVII. BOEK. 1761.

(*) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hiſt.* bl. 56.

LXXXVII. BOEK. 1761.

Stukken te doen drukken, in eene andere Taale dan de *Nederduitſche*, of in die Taalen, in welke de Verhandelingen oorſpronglyk geſchreeven waaren. Deeze Open-Brief, den dertigſten van Hooimaand verleend, en met Dankbaarheid ontvangen, ſtrekte der Maatſchappye tot een nieuwe ſpoor en prikkel om haar begonnen werk, met allen yver, voort te zetten (*).

't Genootſchap *Pro excolendo jure Patrio* te Groningen opgerigt.

Aan de zugt eeniger Aanzienlyke Perſoonen, tot eene gegronde kennis van het *Vaderlandſche Regt*, was in *Groningen* een Genootſchap, ten Zinſpreuke voerende PRO EXCOLENDO JURE PATRIO, de geboorte verſchuldigd. Het werd, in Sprokkelmaand deezes Jaars, tot ſtand gebragt, wanneer de Hoogleeraar NICOLAUS ENGELHARD, 't zelve met eene gepaſte Redenvoering inwydde, en een Genootſchap, 't geen zo veel hy wist, éénig in zyn ſoort was aanmoedigde. Het oogmerk der Leden ſtrekte om in te dringen tot de kennis der Gronden van onze Regeering en Vaderlandſche Wetten; zy bepaalden zich, ten dien einde, niet alleen, tot het onderzoek van het Staats- en Burger-regt der *Vereenigde Nederlanden*; maar ſtrekten hun plan uit, tot alles wat daar toe rechtſtreeks, of van ter zyde

(*) *Reſol. van Holl.* 30 July 1761. *Verhandelingen van de Hollandſche Maatſchappy der Weetenſchappen*, VI Deel II St. *Voorber.* bl. XIII.

de, kon dienen, uit de Taal- en Oud- LXXXVIII. heidkunde, zo wel als uit de Natuurlyke BOEK. Hiſtorie van ons Vaderland, om zich dus —— den arbeid dier Medeleden, welker Let- 1761. teroefeningen de Regtsgeleerdheid niet volſtrekt bedoelden, mede ten nutte te maaken (*). En de Inrigting zelve en de Naamlyst der Leden, vervuld met een aantal geagte Mannen, bekend voor arbeidzaame Beoefenaars dier Weetenſchappen, deedt de gegrondſte hoope opvatten, dat de ſchoot diens Genootſchaps veel goeds zou baaren.

Met het afloopen van dit Jaar, ſtondt het laatſte Dertigjaarige Octroy aan de *West-Indiſche Maatſchappye* deezer Landen verleend (†) te eindigen. Het behaagde den Algemeenen Staaten op nieuw, dezelfde Voorregten aan dit Lichaam, voor 't zelfde tydvak, te vergunnen: met de daar in gemaakte veranderingen, ten opzigte van de vrye Vaard op de Kuſten van *Africa*, onder de bepaaling van zekere Recognitie aan de Maatſchappye, welke vergunning, in den Jaare MDCCLIV geſchonken (§), thans mede ten einde liep. Alleen was 'er eene verandering omtrent de Schepen en Goederen, over andere Landen, en Staaten herwaards aankomende; als mede dat tot de Vaard

Het Octroy der *West-Ind. Maatſchappye* verlengd.

(*) *Verhandelingen ter naſpooringe van de Wetten en Geſteldheid onzes Vaderlands, door een Genootſchap* Pro excolendo Jure Patrio, I Deel.

(†) WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* XIX D. bl. 32.

(§) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hiſt.* bl. 167.

LXXXVII. BOEK. 1761.

Vaand op *Afrika* Schepen van allerlei Lengte zouden mogen gebruikt worden; met eene nieuwe bepaling der Lastgelden daar van te betaalen (*).

Twee Aardbeevingen.

Eene Aardbeeving, die in *Spanje* geweldig was, de Bogt van *Frankryk* schokte, en ook in *Schotland* en *Ierland* bespeurd werd, namen eenigen in dit Land, op den laatsten van Lentemaand, waar. De Kerkkroonen in de *Joodsche* Synagoge te *Amsterdam*, 's namiddags omtrent twee uuren, van zelfbeweegende, gaven het daar te kennen; te *Maasland*[illegible] ontdekte men het niet alleen aan de slingeringen dier Kerkcieraaden, welke meer dan een voet heen en weder gingen; maar ook aan de Beweeging van het Water, welke de Schepen in de Haven op eene vreemde en ontzettende wyze slingerde. — Te *Maastricht* hoorde men, den vierden van Bloeimaand, 's avonds naa zeven uuren, eenig Gedruis, gevolgd van eenen stoot of beweeging van den grond, zo sterk dat de Menschen uit hunne Huizen, zich op straat begaven. 'Er was weinig winds, aan de lugt zag men roode streepen; doch naa de Aardbeevinge hieldt de wind op, en de lugt veranderde (†). Beide deeze Aardbeevingen hebben hier te Lande geene schade altoos veroorzaakt; doch wy moesten ze optekenen; dewyl dit schrikbaarend verschynzel, hoe zeldzaam an-

(*) *Resol. van Holl.* 2 Dec. 1761.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1761. bl. 1201.

anders in onze Jaarboeken, in de laatſte Jaaren, te meermaalen voorkwam. LXXXVII. BOEK.

Hoewel het zich met den uitgang des Jaars MDCLXI, en den aanvang des volgenden, liet aanzien, als of, by het afbreeken der afzonderlyke Vredehandelinge tuſſchen *Frankryk* en *Engeland* (*), het getal der Oorlogende Mogenheden, wel verre van te verminderen, ſtondt te vermeerderen, en zulks met de daad geſchiedde, mogt evenwel dit Jaar den dageraad des Vredes aanſchouwen. —— Dat *Spanje* zich in deezen Vredehandel mengde, en bedreigingen van *Engeland* den Oorlog aan te doen byvoegde, indien het aan de voorſlagen van *Frankryk* geen gehoor gaf, ontſtak de gemoederen der *Engelſchen* zeer tegen de *Spanjaarden*; en veelen, in ſtede van die vermeerdering van Vyanden tegen *Groot Brittanje* als nadeelig aan te zien, ſpelden dit Ryk daar uit groote voordeelen (†). Het *Spaanſche* Hof deeze neiging van het *Londenſche* beſpeurende, liet den tienden van Wintermaand, van't Jaar MDCCLXI, een Bevelſchrift afgaan naa alle Zeehavens diens Ryks om alle *Engelſche* Schepen, zich daar bevindende, op te houden (§). Eer dit Jaar eindigde, was de Oorlog van de *Spaanſche* zyde zo goed als verklaard, en het

1762. De Oorlog dreigt algemeen te zullen worden.

(*) Zie hier boven, bl. 161.

(†) *Univerſal Magaz.* Vol. xxix. p. 202. 216. 217.

(§) *Univerſal Magaz.* Vol. xxx. p. 44.

LXXXVII. BOEK. het ander was nauw begonnen, of van de *Engelſche* zyde zag eene Oorlogsverklaaring het licht, welhaast van eene ſtaatlyke in *Spanje* gevolgd.

1762.

Tuſſchen *Frankryk* en *Spanje* werd een allernauwſte Verbintenis geſlooten (*), en *Portugal* aangezogt daarin te deelen. De Koning vondt groote zwaarigheden om toe te ſtemmen in een allerdringendst aanzoek, wilde de Onzydigheid, dus lang gehouden, bewaaren, en boodt zyne bemiddeling tot den Vrede aan: de bedreigingen dat, ingevalle hy niet van die Onzydigheid afzag, *Spaanſche* Krygsbenden *Portugal* zouden inrukken, konden hem niet beweegen om deeze te laaten vaaren, en met die twee Mogenheden tegen *Engeland* zamen te ſpannen (†). Het volvoeren deezer bedreiging, bewoog den Koning van *Portugal*, den Oorlog aan *Spanje* te verklaaren, beantwoord door eene Oorlogsverklaaring van dat Hof, als mede van het *Franſche* (§). Wanneer de gedreigde inval in *Portugal* gedaan was, liet de Koning, door zyn Afgezant DE COSTA D'ALMEIDA DE SALEMA, by hun Hoog Mogenden, den Onderſtand vraagen in het Verdeedigend Verdrag van den Jaare MDCCIII bepaald (§§).

Dit

(*) *Univerſal Magaz.* Vol. XXIX. p. 375. 378. 379. Vol. XXX. p. 99. 142. 194.
(†) *Univerſal Magaz.* Vol. XXX. p. 254—259.
(§) *Univerſal Magaz.* Vol. XXXI. p. 42.
(§§) *Reſol. van Holl.* 16 Sept. 1762.

LXXXVII. BOEK. 1762.

Dit byster oorlogzugtige gelaat der zaaken in *Europa*, klaarde ten onverwagtſte op. De dood van de Alleenheerſcheresſe aller *Ruſſen*, op den vyf- en- twintigſten van Wintermaand des Jaars MDCCLXI, plaatſte PETER DEN III, op den *Ruſſiſchen* Throon. Deeze Vorst was geheel ingenomen met den Koning van *Pruiſſen* en hadt den Oorlog door ELIZABETH tegen FREDERIK DEN GROOTEN, in gemeenſchap met de Hoven van *Weenen* en *Verſailles* gevoerd, met leede oogen aangezien. Zo onbegrensd was de bewondering deezes Vorsts van den *Pruiſſiſchen* Monarch, dat hy, by 't leeven van ELIZABETH, aan een der vreemde Staatsdienaaren zyn ongenoegen betuigende, dat de Keizerin hem in *Rusland* hadt doen komen, 'er byvoegde „ was ik Hertog van „ *Holſtein* gebleeven, ik zou thans in *Pruiſ-* „ *ſiſchen* dienst het bevel over een Regi- „ ment gevoerd, en de eer gehad hebben, „ om in perſoon een zo groot Monarch te „ dienen, eene eer die ik veel hooger keur „ dan die van Groot-Hertog te weezen." Naa zyne Throonbeklimming gaf hy meermaalen den Koning van *Pruiſſen*, den naam van *Meeſter*. Met een zyner Gunſtelingen over dit onderwerp ſpreekende, was zyne taal. „ Gy weet ik ben een getrouw Die- „ naar van myn Meeſter geweest: want gy „ herinnert u, dat ik kundſchap van alle „ Kabinetsgeheimen aan hem liet toeko- „ men." Wanneer de Heer, dien hy in deezer voege aanſprak, op zulk een taal

De Dood der Ruſſiſche Keizerinne ELIZABETH brengt eene groote verandering te wege.

LXXXVII. BOEK. 1762.

ſcheen verbaasd te ſtaan, en marde met eenig antwoord te geeven, voerde de Keizer hem te gemoet. „ Waar voor vreest gy? „ het oude Wyf leeft niet meer, en zy kan „ u niet naa *Siberie* zenden." — Deeze bekende verkleefdheid des nieuwen *Ruſſiſchen* Monarchs aan den Koning van *Pruiſſen*, deedt eene wending van zaaken wagten, die ook bykans zo ſpoedig, als de dood van ELIZABETH, opdaagde (*).

Czaar PETER DE III, wordt Bondgenoot van FREDERIK DEN GROOTEN.

PETER DE III, liet aan de Afgezanten van *Ooſtenryk*, *Frankryk* en *Zweeden*, met den aanvang deezes Jaars, eenen voorſlag doen, dat hy den Oorlog moede, en, om den Vrede te bezorgen, gereed was alle de Vermeeſteringen, door de *Ruſſiſche* Wapenen gemaakt, op te offeren, hoopende dat de met hem verbonden Hoven van hunnen kant, even zeer aan het herſtel des Vredes, de voorkeur zouden geeven boven de voordeelen, welke zy niet dan met bloedſtorting konden verkrygen. Hoe zeer de Koning van *Frankryk* naa den Vrede betuigde te haaken, kon hy niet beſluiten een ſtap tot den zelven te doen, zonder medeweeten en toeſtemming zyner Bondgenooten (†). Doch Czaar PETER DE III, alle andere inzigten ter zyde ſtellende om zyne buitenſpoorige vooringenomenheid met het Character des Konings van *Pruiſſen* te voldoen, zondt, zonder zyner Bond-

(*) COXE *Travels* Vol. II. p. 8. 11. 12.
(†) *Univerſal Magaz.* Vol. XXX. p. 217. 218.

Bondgenooten goedkeuring aftewagten, of de belangen en eer zyns Ryks in 't oog te houden, een Gezant naar *Berlyn* om eene onmiddelyke bevrediging te bewerken. 1762. FREDERIK DE GROOTE, dien de krygskans tegen liep, en op 't punt ſcheen, om, door het aantal en de volharding zyner Vyanden, overmeeſterd te zullen worden, nam een voorſtel, geſchikt om hem te redden, uit eene engte waar uit geen menſchlyk vermogen hem kon helpen, zonder eenig verwyl aan, in Lentemaand werd de Wapenſtilſtand, in Bloeimaand de Vrede, en een Verdrag van verbintenis geſlooten. Czaar PETER DE III, liet zyne voorgaande Bondgenooten vaaren, zonder iets het minſte ten hunnen voordeele te bedingen. Hy riep niet alleen zyne Soldaaten uit het *Ooſtenryks* Leger te rugge; doch zondt, naa eenen korten tusſchentyd, eene verſterking van 20,000 Man aan zyn begunſtigden Held. Dus vervoegden zich, in 't verloop van weinig maanden, de *Ruſſiſche* Benden by het *Pruiſſisch* Leger, om diezelfde *Ooſtenrykers*, nog zo onlangs, door de wapenen der *Ruſſen* in *Sileſie* gebragt, uit dat Land te dryven. — *Zweeden* volgde de voetſtappen des Hofs van *Petersburg*, en tekende, in dien eigenſten Bloeimaand, den Vrede met het Hof van *Berlyn*.

LXXXVII. BOEK.

Scheen FREDERIK, door dien onverwagten en hem recht tydig komenden dood zyner Vyandinne, en de Throonbeklimming, zyns onbegrensden Bewonderaars, ge-

De Vrede tusſchen de Oorlogende Mogenheden geſlooten.

LXXXVII. BOEK. 1762. geholpen, de Zesmaandelyke Regeering des laatstgemelden dreigde hem op nieuw te dompelen in dien poel van verlegenheid, waar uit hy gered was. CATHARINA DE II, haaren Egtgenoot ontthroond, en, naa diens kort daar opvolgenden dood, het Ryksbeſtuur in handen genomen hebbende, nam andere maatregelen, en hadt reeds bevelen gegeeven, die het hervatten der vyandlykheden dreigden; maar het hooren leezen der Brieven tuſschen den Koning van *Pruiſſen* en haaren overleden Egtgenoot gewisſeld, behelzende veele heilzaame raadgeevingen, tegen de onbedagtzaame en onvoorzigtige maatregelen, welke de genegenheid der Keizerinne van hem vervreemde, en Lieden van den hoogſten Rang afkeerig van hem gemaakt hadden, wekte haare dankbaarheid dermaate, dat zy zich op 't ſterkſte ten voordeele diens Konings verklaarde, en de gedreigde vyandlykheden opſchortte. 't *Ruſſiſch* Leger ſcheidde zich wel van het *Pruiſſiſche* af; doch al het voorheen veroverde werd overgegeeven, en de ſtipſte Onzydigheid in agtgenomen. De groote FREDERIK, hervatte, met vernieuwde kragten, zyne Krygsverrigtingen in *Sileſie*, en maakte een hem roemryk einde aan deezen bloedigen zevenjaarigen Oorlog. Op den Vrede van *Fontainebleau* tuſschen *Frankryk*, *Spanje*, *Engeland* en *Portugal* geſlooten (*), volgde eerlang die van

(*) *Univerſal Magaz.* Vol. XXXI. p. 345.

van *Hubertsburg* tusſchen de Keizerin Koningin en den Koning van *Pruiſſen*.

Toen de Oorlog tusſchen zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit en de Koningen van *Frankryk* en *Spanje*, door eene voorafgaande Overeenkomst, aan 't hoofd der vyandlyke Legers in *Duitschland* getroffen, geëindigd was, werd hunne Hoog Mogenden, by eenen Brieve huns Afgezants den Graave VAN WELDEREN, te kennen gegeeven, hoe zyne Koninglyke Majeſteit gaarne zou zien, dat de *Groot Brittanniſche* Troepen, uit *Duitschland* komende, zich te *Willemſtad* ſcheep begaven. In beantwoording ſtelden hunne Hoog Mogenden de veelvuldige zwaarigheden voor, om zulk een aantal Krygsvolks, in het Winterſaiſoen, over het Grondgebied van den Staat, te laaten trekken. Dan 's volgenden daags verzogt de *Engelſche* Afgezant YORKE deezen Doortocht ſtaatlyk; een tweeden Brief van VAN WELDEREN drong dien aan, het beſluit viel denzelven toeteſtemmen; en dit kleine ongemak te gedoogen, naa ontheeven te zyn van een Kryg in de Nabuurſchap gevoerd, waar in veelen deezen Staat gaarne hadden ingewikkeld, op een tyd, dat dezelve, door mangel aan genoegzaame Land- en Zeemagt, ter zelfsverdeediginge onbekwaam was (*).

1762.

Den *Engelſchen* den Doortocht des Krygsvolks over 't Grondgebied van den Staat toegeſtaan.

Ten

(*) *Reſol. van Holl* 1 Dec. 1762. *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 1358—1369.

LXXXVII. BOEK. 1762.

Pooging om de Zeemagt te verſterken.

Ten aanzien van de Zeemagt, deedt men dit Jaar eene meer dan gemeene pooging, om dezelve op te beuren. Staaten van *Holland*, reeds vroeg dugtende voor den nyd der *Engelſchen* op de voordeelen, die de Kooplieden deezer Landen, geduurende den Oorlog van dat Ryk met *Spanje* zouden behaalen, namen in overweging, tot beveiliging des Zeehandels, dat de twaalf Schepen en Fregatten van Oorlog, die, volgens een Beſluit van den elfden van Louwmaand, zouden uitgerust worden, volſtrekt niet voldoende waren, om der Zeevaard de verlangde veiligheid te bezorgen, huns oordeels behoorde men eene ſchikking te maaken, om, buiten deezen, 'er nog dertig in dienst te brengen. „ Zy „ hoopten dat de Bondgenooten, ééns eenmaal door het voorledene zouden overtuigd zyn, van de noodzaaklykheid om „ de beveiliging ter Zee, met meer yvers „ te behartigen; en het thans tydig oordeelen, om met de daad de uiterſte poogingen te doen, tot behoudenis van de „ voornaamſte Bron van de Welvaard deezer Landen, en te willen bedenken, hoe „ het zeer gemaklyk zou kunnen gebeuren, dat de uitkomst der zaaken uitwees, „ dat het alleen van de kloekhartigheid der „ Bondgenooten hadt afgehangen, of men „ alles zou hebben verlooren, of behouden (*).” — Volgens een Beſluit ter Ver-

(*) *Reſol. van Holl.* 14 Jan. 1762.

Vergadering van hun Hoog Mogenden genomen (*), vervaardigde de Raad van Staaten eene Petitie, voor Vyf Schepen van 60, Tien van 50 Stukken. Vyf Fregatten van 40, Vyf van 36, en Vyf van 20 Stukken; voor tien maanden 2844000 Guldens beloopende, waar in Staaten van *Holland* ſtemden (†). — *Zeeland* volgde hier in, onder voorwaarde van geene verdere betaalinge te zullen doen, dan zo veel het Aandeel van dat Gewest bedroeg, in 't geen weezenlyk by de Admiraliteit in *Zeeland* zou worden uitgerust. — *Utrecht* kon 'er toe verſtaan; doch verklaarde, niet meer dan de helft van haar Aandeel in de voorgeſlaagene Petitie te kunnen draagen.— *Gelderland* ſtemde, en dan nog onder bepaalingen, tot Twaalf Schepen, op de vermeerdering van Landmagt aandringende. — *Overyſſel* bragt het op Tien Schepen, en ſprak, niet min dan *Gelderland*, van 't wapenen te Lande. — *Friesland* bepaalde de vermeerdering op nog Twaalf Schepen van Oorlog. — *Groningen* kon, voor ditmaal, in een derde van de verzogte Uitruſting treeden; doch gewaagde, gelyk *Gelderland* en *Overyſſel*, van het verſterken der Landmagt (§). Vermeende ſtrydige belangen dwarsboomden eene zaak door *Holland* zo zeer begeerd, en om welker daadlyke volbren-

LXXXVII. BOEK. 1762.

(*) *Reſol. Gen.* Veneris 15 Febr. 1762.
(†) *Reſol. van Holl.* 13 Maart 1762.
(§) *Reſol. van Holl.* 22 May en 22 July 1762.

LXXXVII. BOEK. 1762.

brenging de tydsomſtandigheden riepen; daar de ongehoorde ſtoutheid der *Engelſche* Kaaperſchepen in de *West Indien* zo verre ging, dat zy, blykens het ſchryven van Bewindhebberen der *Westindiſche* Maatſchappye ter Kamer *Zeeland*, zich niet ontzagen Schepen, toebehoorende aan Onderdaanen van den Staat, op Reëen, in Havens en Baayen, onder deszelfs Souverain gebied liggende, aan te taſten, te neemen, en in de *Engelſche* Volkplantingen op te brengen (*).

Dit laatſte Oorlogsjaar, leverde nog ontelbaare voorbeelden op van Zeeſchennisſen der *Engelſchen*, *Franſchen* en *Spaanſchen*; welke laatstgemelden, in het prysverklaaren, even zeer als de *Engelſchen*, het Tractaat van Marine tusſchen deezen Staat en *Spanje*, in den Jaare MDCL geſlooten, ſchonden; 't welk aanleiding gaf tot veelvuldige Klagten en Onderhandelingen, van ſoortgelyken aart, als, tot verveelens toe, tusſchen deezen Staat en het Ryk van *Groot Brittanje* ſtand greepen (†). —— Het ſtrekt ons ten genoegen, het verſlag van alle de Zeeonheilen te mogen eindigen, met een trek, die de Eer van 's Lands Vlag handhaafde, de laaghartigheid en trouwloosheid der *Engelſchen*, voor 't laatst nog eenmaal, in helderen en beſchaamenden dag zette.

Ca-

(*) *Reſol. van Holl.* 27 Maart 1762.

(†) *Reſol. van Holl.* 13 Febr. 11 Maart 30 April 20 May 16 Juny en 5 July 1762.

LXXXVII. BOEK. 1762.

Capitein DEDEL's moedig gedrag.

Capitein SALOMON DEDEL *de Jonge*, met het Fregat de *Dankbaarheid* van twintig Stukken, in Oogstmaand, nevens vier Koopvaardyſchepen, onder zyn Geleide, uit *Texel* gezeild, werd welhaast ontmoet van een *Engelſchen* Oorlogsſloep, die hem, door een Officier, kennis gaf, bepaalden last te hebben om alle Schepen, naar *Franſche* en *Spaanſche* Havens beſtemd, te doorzoeken, en aan te houden, begeerende dien last aan de Koopvaardyſchepen onder zyn Geleide te volvoeren. DEDEL gaf een weigerend antwoord, zeggende, „niet „ te kunnen toeſtaan, dat Schepen, onder „ zyn Convoy, die geen van allen Contra„ bande Goederen in hadden, onderzogt „ wierden." Hy deelde hem den inhoud der Laadingen mede. 's Anderen daags kwam een grooter Oorlogsſloep, met dezelfde boodſchap; doch die, het zelfde weigerend antwoord, ontvangen hebbende, voorts een anderen ſeinde, welke DEDEL op zyde bleef, terwyl deeze naar *Duins* zeilde, met ſchooten en ſeinen eenige Schepen uit die Haven lokte, en onder deezen een Fregat van twee- en- dertig Stukken. De Bevelhebber van 't zelve, het *Hollandſch* Oorlogſchip naby gekomen, riep dat hy de Koopvaarders wilde doorzoeken. DEDEL antwoordde, „dat hy zulks niet „ zou toeſtaan; maar geweld met geweld „ keeren." Een uitgezette Boot met een *Engelſche* Vlag, roeide naa een der Koopvaardyſchepen. DEDEL deedt 'er terſtond op vuuren, en zeilde met zyn Schip naa

LXXXVII. BOEK. 1762. naa den met Doorzoeking gedreigden Koopvaarder :, deeze hieldt af, eer hy 'er by kon weezen; waar op hy een Officier met eenige Soldaaten, aan ieder der andere Koopvaardyſchepen zondt, met bevel om alle *Engelſche* Boots van boord te houden. De Capitein van het *Engelsch* Fregat, vaardigde twee Officieren naa boord van DEDEL af, met aanzegging, dat, by een gehouden Krygsraad beſlooten was, de Koopvaarders onder zyn Geleide te onderzoeken, dat men op hem vuuren zou, indien hy het ondernam zulks met geweld te beletten. DEDEL bleef zich zelven gelyk, en betuigde dit, zo lang hy kon, hoe ongelyk de magt ook ware, te zullen weeren. Naa het overbrengen deezes antwoords, vervoegden zich drie ſloepen na de Koopvaarders; doch Capitein DEDEL deedt met ſcherp op dezelve losbranden: waar naa het *Engelsch* Fregat op hem vuurde, 't geen hy niet onbeantwoord liet. Hier op volgde een Scheepſtryd van een groot half uur, tuſchen de beide Fregatten, die op zich zelven elkander gewaſen waren. Capitein DEDEL met een musketkogel aan de neus getroffen, vondt zich genoodzaakt het halfdek voor eene wyl te verlaaten. De overige uit *Duins* opgekomene Schepen, waar onder één van vyftig Stukken, begonnen mede te ſchieten. Overmagt noodzaakte ten overgave, naa twee Dooden, elf Gekwetſten, en aan Schip, Wand en loopend Touwwerk niet weinig ſchade, bekomen te hebben. Niemand was op 't *Engelsch*

gelsch Schip gewond, of geſneuveld, 't zelve hadt twee zwaare ſchooten bekomen en de zeilen waren zeer gehavend. 's Lands Schip en de Koopvaardyſchepen werden in *Duins* opgebragt. Aan Capitein DEDEL verleende men welhaast vryheid om te zeilen, werwaards het hem behaagde, uit 's Konings Magazynen alles ontvangen hebbende, tot herſtelling van de geledene ſchade; en naa men bevonden hadt, dat de Koopvaarders geene Contrabande Waaren voerden, werden de Schepen met de Laadingen vry gegeeven (*). —— Alle regtſchaape Vaderlanders roemden DEDELS heldhaftig gedrag; 't welk ook de goedkeuring van 's Landsvaderen in volle maate weg droeg, terwyl eenigen in *Engeland*, hem voor eenen heethoofdigen aanzagen, die het leeven zyns volks roekloos in de waagſchaal ſtelde, en gelegenheid tot een Gevegt zogt, 't welk, hoe gering ook, oorzaak tot eene Vredebreuk, tuſſchen dat Ryk en deezen Staat, kon geeven (†), de wensch van veelen aldaar, die onzen Handel en Scheepvaard, hoe ſtrydig, tegen het Volksregt en de Verbonden, ſtaande den thans gevoerden Oorlog, zo zeer benadeeld, gaarne geheel vertrapt zagen: of die, in handeljalouzy geen maat altoos ken-

LXXXVII. BOEK. 1762.

(*) *Reſol. van Holl.* 8, 13 en 18 Sept. 23 Octob. 5 Nov. 1762.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 836. *Univerſal Magaz.* Vol. XXXI. p. 163.

LXXXVII. BOEK. 1762.

kennende, durfden ſpreeken van de Dyken in *Holland* te ſlegten, om hun, die door Weelde niet te onder te brengen waren, in 't Water te verſmooren, indien zy in de maatregelen van *Engeland* weigerden te treeden (*).

't Verzoekſchrift der Houthandelaaren te *Amſterdam* vindt ingang, by de Staaten.

Verſcheide Schepen, onder andere Koopmanſchappen, met Houtwaaren beladen, in *Texel* gereed liggende, na *Franſche*, *Spaanſche* en andere Havens beſtemd, hadden van 't uitgezeilde Convoy zich niet mogen bedienen: dewyl men zwarigheid maakte, om Houtſchepen onder beſcherming van 's Landsvlag te neemen. Dit bewoog veele belanghebbenden in den Houthandel te *Amſterdam*, zich met een Verzoekſchrift by hun Hoog Mogenden te vervoegen, aandringende om gehandhaafd te worden, by het voorregt, 't welk het Zeeverdrag tuſſchen deezen Staat en *Groot-Brittanje* hun verleende. Het daar omtrent beraamde, werd by hun Hoog Mogenden, ten gevalle der Kooplieden, veranderd (†).

De Graaf D'AFFRY neemt afſcheid van den Staat.

De Afgezant des *Franſchen* Hofs, de Graaf D'AFFRY, die omtrent zeven Jaaren, of den ganſchen tyd des Oorlogs tuſſchen zyne Kroon en die van *Engeland*, deeze gewigtige Post by onzen Staat bekleed, en tot het houden der Onzydigheid zeer veel toegebragt hadt, nam in Zomermaand deezes Jaars, uit zyn Gezantſchap tot

(*) *Univerſal Magaz.* Vol. XXX. p. 253.
(†) *Reſol. van Holl.* 30 Oct. en 5 Nov. 1782.

tot het bekleeden van zyne Krygsbedie- LXXXVII.
ning, als Luitenant Generaal opgeroepen, BOEK.
afſcheid van hunne Hoog Mogenden, niet ——
zonder hun, in zyne Aanſpraake, over 1762.
deeze, met zo veel moeite en Staatsbeleid,
bewaarde Onzydigheid, grootelyks te pry-
zen; als het middel, om, in 't midden van
den Oorlog, om zo te ſpreeken, den diep-
ſten Vrede te genieten, den Koophandel te
beveiligen, te vermeerderen, en uit te
breiden (*).

Te zonderling, te veel gerugtmaakend, 't Geval van
hoe ongevallig ook voor de pen der Ge- O. Z. VAN
ſchiedenisſe, was 't geen ten deezen Jaa- HAAREN.
ren voorviel, omtrent Jonkheer ONNO
ZWIER VAN HAREN, Grietman van
Szellingwerf Westeinde, om onaangeſtipt ge-
laaten te worden. — Een Familie-twist, uit
een, wat men ook van de zaak oordeele,
allerhaatlykſten en verfoeilykſten oorſprong
gereezen, en tot zulk eene hoogte geklom-
men, dat *Holland* en *Friesland* niet alleen;
maar ook de verdere Bondgenootſchaplyke
Geweſten 'er mede gemoeid waren, en ge-
legenheid gaf, tot een aantal van Schrif-
ten, die deels de kennisneeming en veroor-
deeling der Hooge Overheid niet ontgaan
konden, ſtaat ons te beſchryven, of liever
de voornaamſte Stukken, dezelve betref-
fende, even aan te roeren.

Een reeks van Jaaren, bekleedde de Heer Aanzienly-
VAN HAREN aanzienlyke poſten, we- ke Poſten
gens door hem
bekleed.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 417.

LXXXVII. BOEK. 1762.

gens *Friesland*, in de Algemeene Vergaderingen, tot aan de verheffing des laatst overleden Stadhouders: deeze, wel verre van hem, die zich altoos een groot Voorſtander van het Stadhouderlyk Huis betoond hadt, en het vertrouwen van dien Vorst bezat, in aanzien te doen daalen, vermeerderde het zelve, en ſtondt hy ſteeds in blaakende gunſte by de Gouvernante. Zyn Gezantſchap naar de *Zwitzerſche Cantons* in den Jaare MDCCXLVII, in het Character van Buitengewoon Afgezant en Gevolmagtigden hunner Hoog Mogenden, op de Vredehandeling te *Aken*, ſtrekken hier van ten blyke. Behalven, dat hy blyvend Commisſaris Generaal was van de *Zwitzerſche* en *Griſonſche* Troepen in dienſt van den Staat, zat hy, buiten den tyd in de gemelde Gezantſchappen geſleeten, wegens *Friesland*, in de Admiraliteit te *Amſterdam*, of in de Vergadering hunner Hoog Mogenden. Omtrent dertig Jaaren den Lande, in die onderſcheide betrekkingen, gediend hebbende, werd in den Jaare MDCCLX eene zaak openbaar, die veel opſpraaks verwekte, en de beklaaglykſte gevolgen naa zich ſleepte.

Beſchuldiging tegen hem ingebragt.

Uit zyn talryk Huisgezin van tien Kinderen, was de Oudſte Dogter gehuwd, met den Heere JAN ALEXANDER VAN ZANDYK, door voorſpraak zyns Schoonvaders, met gewigtige Ampten bekleed. Zyne Derde Dogter werd, in den Jaare MDCCLIX, ten Huwelyk verzogt door Mr. WILLEM VAN HOGENDORP.

Reeds

Reeds waren deezen Bruidegom en Bruid, de Huwelyks Afkondigingen in *Friesland* drie-, en in *'s Gravenhaage* twee-maalen geſchied, toen deeze Bruid en eene jongere omtrent Zeſtienjaarige Zuſter, aan het Huis haares Behuuwd Broeders VAN ZANDYK, in tegenwoordigheid des Bruidegoms, en eenige anderen, werd overgehaald, tot het geeven van een ſchriklyk klinkend Getuigenis tegen haaren Vader, hem betigtende van den wil om Onbetaamelykheden met haar te bedryven, door de Regtsgeleerden *Tentamen Criminis Incesti* genaamd. Veelvuldig en groot waren de Familiebeweegingen om het daar toe te brengen: en hadden ten gevolge, dat de Huwelyks Afkondigingen, op last van 's Bruidegoms Vader, in *'s Gravenhaage* geſchut wierden. Deeze en de Bruidegom, geſterkt door den Heere VAN ZANDYK, en anderen van de Familie, traden met den Heer VAN HAREN in onderhandelinge, om de voltrekking des Huwelyks niettemin voortgang te laaten hebben, zo deeze eene Acte wilde tekenen, waarby hy verklaarde, dit gruwzaam misdryf aan de Familie te hebben moeten erkennen, buiten *Holland* te zullen gaan, en aldaar niet weder te komen, dan met ſchriftlyke toeſtemming. Men wist hem, met de grootſte moeite, te beweegen, tot het maaken, tekenen en zegelen van twee Affchriften eener zodanige Verklaaring, in 't byzyn van den Collonel VAN DER DUSSEN en den Advocaat JAN DE ROY: welke in twee

LXXXVII. BOEK. 1762.

LXXXVII. BOEK. 1762.

yzeren kistjes, ieder met drie onderſcheide ſlooten, zorgvuldig bewaard werden, nevens de beſchuldigende Verklaaringen der Bruid en haarer Zuſter.

Vertrek uit *Holland*. Wederkomst. Uit de Staatsvergadering geweerd.

Overeenkomſtig met de getekende Acte, begaf zich de Heer VAN HAREN, den volgenden dag, na *Bruſſel*, by zynen Broeder WILLEM VAN HAREN, Miniſter van deezen Staat ten dien Hove, en vervolgens na een Buitenplaats dien Broeders, in de Meijerye van *'s Hertogenbosch*; van waarhy eindelyk naar *Friesland* trok. Dit ſchielyk vertrek, en deeze afweezigheid, deedt de gerugten ten zynen nadeele verſpreid, meer en meer geloofs vinden. — Hy bleef in *Friesland* tot den voortyd des Jaars MDCCLXI, wanneer hy, op nieuw, van wegen dat Gewest, ter Algemeene Staatsvergaderinge afgevaardigd, in dezelve zitting nam. Schoon veele Leden, ter oorzaake van de ſchandelyke gerugten eenige bedenklykheden hadden, vondt men raadzaam, uit agting voor de Heeren van *Friesland*, hem toe te laaten, gelyk hy ook eenige agtereenvolgende dagen in die Hooge Vergadering verſcheen. De Collonel VAN DER DUSSEN, openbaarde aan den Hertog van *Brunswyk*, het voorgevallene, omtrent de ondertekende Acte, deeze deelde het mede aan den Raadpenſionaris STEYN, met verzoek, om des opening te doen in 't Geheim Beſoigne der Afgevaardigden van hunne Hoog Mogenden. Dit geſchiedde met de overhandiging van een Afſchrift der Acte, die eene groo-

te

te verbaasdheid verwekte; en beschouwd werd van dien aart te zyn, dat de Heer VAN HAREN, zo lang hy zich daar van niet gezuiverd hadt, in de zamenleeving van eerlyke Lieden, veel min in de Regeerings Vergaderingen, niet behoorde toegelaaten te worden, en dus uit die van hunne Hoog Mogenden hadt te blyven; tot hy volkomen zuiver zou verklaard weezen. De Heer DE KEMPENAAR, Mede-afgevaardigde met den Heer VAN HAREN, gaf hem berigt van dit Besluit; doch ontschuldigde zich Staaten van *Friesland*, daar over te schryven, waar op de Griffier FAGEL last kreeg, deezen kundschap te laaten toekomen. LXXXVII. BOEK. 1762.

De Heer VAN HAREN, daar op van zich geevende en overal verspreidende, dat de Collonel VAN DER DUSSEN, nevens anderen, voorheen in de Familietwist gemoeid, een helsch Complot gemaakt hadden, om hem te bederven, en dat hy bewysstukken, zeer tot schande van deeze Heeren, ja die hun lyfstraflyk zouden maaken, kon te voorschyn brengen, gaf de Collonel een nader Berigtschrift, met de oorspronglyke Acte, aan den Hertog van *Brunswyk* over, 't welk de Raadpensionaris, op diens verzoek, weder inleverde. — 't Leedt niet lang of de geheele zaak werd rugtbaar, door een breedvoerig Betoogschrift, 't welk de Heer VAN HAREN, te zyner zuiveringe, in't licht gaf; waar in hy omstandig verhaalde, op welk een wyze hy tot het tekenen van die Acte gedwongen Openbaare Twist-Schriften.

LXXXVII. BOEK. 1762.

was. Het dus lang in 't Geheim Beſoigne verhandelde en aangetekende, werd in 't gewoon Regiſter der Beſluiten van hunne Hoog Mogenden overgebragt. Behalven de kennisgeeving des Griffiers aan Staaten van *Friesland*, deedt de Heer VAN HAREN zelve deswegen verſlag. Zy toonden zich zeer gebelgd over de gehoudene handelwyze met hunnen uit de Vergadering geweerden Afgevaardigden, die zich voor 't Hof van *Friesland* ter zuivering geſteld hadt. Deeze Brief werd beantwoord met reden geeving van 't geen in dit geval, gedaan was; en hadt zulks geen verder gevolg.

Maar naauwlyks zag de Verdeediging des Heeren VAN HAREN het licht, of de Drukpers zweette van Geſchriften over dit Stuk: waar onder veele den naam van Laſterſchriften mogten draagen, of opgevuld waren met alle eerbaarheid kwetzende ſchandelykheden. Boven al liep in 't oog, een Werkje getyteld, *Hiſtorisch Verhaal*, onder een verzonnen naam, te *Harlingen* gedrukt. In 't zelve werd, even als in het Betoogſchrift des Heeren VAN HAREN, doch vergezeld van veel ſterker aanmerkingen, beweerd, dat diens Kinderen, en de overigen van de Familie in deeze zaak gemengd, een Complot tegen hem gemaakt hadden, om hem te ruineeren en te noodzaaken van zyne Ampten en Waardigheden af te ſtaan; in 't ſlot gaf men in overweeging, hoe het bedenkelyk moest voorkomen aan 's Lands Ingezetenen, dat de Hertog

tog van *Brunswyk*, zich in een Huislyk Geschil tusschen Ouders en Kinderen hadt kunnen steeken, en de beschuldiging ten laste van den Heer VAN HAREN overneemen, op het bloote Getuigenis van eenen Officier, zonder daar op een Man te hooren, na wiens redenen de Souverainen van deezen Lande, en ook van andere Landen, meermaalen hadden geluisterd, en daar om de opmerking des Legerhoofds van den Staat wel hadt verdiend, 't welk de Gemeente zou overtuigd hebben, dat eene volmaakte Onzydigheid in dit Stuk, den Hertog hadt bestuurd, en te wege gebragt dat geen zodanig een Besluit, by hunne Hoog Mogenden was genomen, gepaard met andere haatlyke bedenkingen, den Hertog, en de Staats Vergadering, voorstellende, als Lieden, die in de Bekendmaaking van de Besluiten omtrent dit geval, niet naar behooren gehandeld hadden. Op Voordragt van *Gelderland* werd dit Werkje, door 't Hof van *Holland*, verboden, en eene belooning van drie duizend Guldens, aan den Aanbrenger des Schryvers beloofd (*). In alle Gewesten volgde een verbod van dit Boekje, en werd te *Amsterdam* een Boekverkooper, overtuigd dit Werkje verzonden en verkogt te hebben, in eene aanzienlyke Geldboete beslaagen en verweezen eenigen tyd te Water en te Brood te zitten. Dit alles belette de drift van schry-

LXXXVII. BOEK. 1762.

(*) *Resol. van Holl.* 18 Juny 1761.

XXXVII. BOEK. 1762.

ſchryven over dit onderwerp niet, en het uitgeeven van naamlooze Geſchriften hadt geen einde (*). 't Welk een algemeen verbod van Naamlooze Geſchriften in de zaak des Heeren VAN HAREN ten gevolge hadt.

De Heeren VAN ZANDYK en HOGENDORP lieten, zo ras het Verdeedigſchrift huns Schoonvaders was uitgekomen, in meest alle *Nederlandſche* Nieuwspapieren bekend maaken, dat zy dit Stuk voor eene aaneenſchakeling van Onwaarheden, en eene argliſtige Verdraying van Waarheden hielden, eene volkomene Wederlegging beloovende. Deeze bleef niet lang agterwege; doch verwierven, die Heeren by Staaten van *Holland*, het verzogt Octroy niet, voor deeze Verdeediging en andere Stukken, welke zy, dit Geſchil betreffende, zouden mogen uitgeeven (†). De Generaal Majoor E. VAN TIDDINGA, verdeedigde zyn gehouden gedrag in deezen Familie twist. Een tweede Betoogſchrift van den Heer VAN HAREN, gepaard met een voor zyne Egtgenoote, diende ter nade-

(*) De Schryvers van de *Vaderlandſche Letteroefeningen*, hebben zich de moeite gegeeven, om, de Tytels van deeze veelvuldige Schriften, en van de meeſten den voornaamen inhoud mede te deelen; men zal deeze naſlaande verbaasd ſtaan, zo over de menigte, als over de vreemdheid, en ſpreekende onbeſchaamdheid veeler Tytelen. *Vaderl. Letteroef.* I Deel, bl. 955 enz. II Deel, bl. 77. 163. 248. 331. 412. 570. 648. 800. 870.

(†) *Reſol. van Holl.* 17 Sept. 1762.

dere ſtaaving van het voorgaande, en ter wederlegging van het tegen hem ingebragte. Dit baarde verdere Verweerſchriften van de hier in betrokkene Perſoonen, boven al van den Colonel VAN DER DUSSEN: door den Heer VAN HAREN, in een derde Betoogſchrift, op de ſterkſte wyze wederlegd. LXXXVIII. BOEK. 1762.

Naa de genomene beſluiten van hunne Hoog Mogenden, om VAN HAREN in geene Vergaderingen der Algemeene Staaten toe te laaten, eer hy zich zou gezuiverd hebben, ſtak hy naar *Friesland* over, en vervoegde zich by Staaten van dat Gewest, als zyn eenigen bevoegden Regter, ten einde hy van de hem aangewreeve blaam mogt ontheeven worden, en leverde een Verweerſchrift te zyner verontſchuldiginge over. De Procureur Generaal kreeg last Beſcheiden, wegens het geval, in te winnen, en vervolgens het Geding te onderneemen. Zo voor den Hove van *Holland* als in *Friesland* werden verſcheide Perſoonen, die in de zaak gemengd geweest waren, gedagvaard om getuigenis der Waarheid te geeven. Onder deezen bevonden zich de Heeren VAN ZANDYK en VAN HOGENDORP, benevens de Vroedſchap VAN DER DUSSEN en derzelver Vrouwen; doch deezen verſchoonden zich daar van, om dat de Regten Kinderen, Schoonbroeders en Schoonzuſters, omtrent hunne Ouders en Behuuwd Broeders van de verpligting, tot het geeven van zodanig een Getuigenis uitzonderen. Wanneer het Geding op de gewoone wyze volſchreeven

Voortzetting des Geſchils. Uitſpraak des Hofs van *Friesland*.

LXXXVII. BOEK. 1762.

was, wees het Hof 't zelve op bewys uit. Hier naa, ter wederzyde, de Stukken gewisseld, en, vervolgens, van het overgeeven van verdere Bewyzen afstand gedaan zynde, werd van wegen den Heer VAN HAREN eene breedvoerige Remonstrantie ingeleverd, waar in alles, wat voor of tegen hem ingebragt was, onderzogt en naa gegaan werd, met aanhaalinge der Bewyzen, onder Eede aan den Regter overgelegd, of door den Regter ingewonnen: in 't slot van welke VAN HAREN zyne Conclusie, in houdende, *dat de Procureur Generaal, die als Klaager geëischt hadt, dat hy veroordeeld zou worden, om zodanig gestraft te worden, als het Hof, in goede Justitie, verstaan zou te behooren, met de Kosten*, vernieuwde, en, als Beklaagde verzogt, *dat de Klaager zou worden verklaard tot zyn genomen eisch en Conclusie niet ontvangbaar te zyn; en, ter contrarie, hy Beklaagde zou verklaard worden, compleet en ten eenemaal gezuiverd te zyn van het Crimen hem ten laste gelegd, met de Kosten.* Van de zyde des Procureurs Generaals, volgde geene Contra Remonstrantie, 't zy hy zulks onnoodig vondt, 't zy hy aanmerkte dat met geene genoegzaame redenen tegen de Stellingen, in de Remonstrantie vervat, iets ingebragt kon worden. — Men wagtte op de Uitspraak des Hofs, welke in Wynmaand des Jaars MDCCLXII, geschiedde vervat in deeze woorden. „ Het Hof van *Friesland* „ verklaart den Klaager, voor als nog, „ tot zyn genomen Eisch en Conclusie „ niet

„ niet ontvangbaar; abſolveert den Be- LXXXVII.
„ klaagden *ab inſtantia:* en ontzegt, daar BOEK.
„ en boven, voor als nog, den Beklaagden
„ zyn verzoek, in 't tweede Lid van zyn 1762.
„ Concluſie gedaan; en om redenen com-
„ penſeert de Koſten van den Proces-
„ ſe" (*).

Gaven de Laſteringen en Aantygingen in naamlooze Schriften den Staaten aanleiding tot het verbieden van dezelve in 't bepaald geval des Heeren VAN HAREN; hadden zy, in den voorleden Jaare, het noodig gekeurd, ter dempinge van Kerklyke Geſchilvoeringen, waar in de paalen van Beſcheidenheid en Liefde verre overſchreeden wierden, een Plakaat uit te vaardigen, tegen het uitgeeven van Godgeleerde Werken of Geſchriften, door Leden tot de Hervormde Kerk behoorende, zonder daar op Kerklyke Goedkeuring ontvangen te hebben (†), thans vonden zy zich in de noodzaaklykheid, het drukken en uitgeeven eens veel gerugts maakenden Boeks te verbieden. JEAN JAQUES ROUSSEAU Burger van *Geneve*, hadt een Werk, getyteld *Emile, ou le Education*, in 't licht gegeeven, opgeſteld in zynen keurlyken en inneemenden ſtyl, bevattende zeer ſchoone Regels van Opvoeding; doch doormengd

Bepaalingen der Drukperſe. De *Emile* van ROUSSEAU verboden.

(*) *Reſol. van Holl.* 10 Juny 1761. De voornaamſte Stukken hier toe betrekkelyk zyn, of geheel, of zaaklyk, by een te vinden in de *Nederl. Jaarb.* van 1762. bl. 981 — 1306.

(†) Zie hier boven bl. 180.

LXXXVII. BOEK. 1762.

mengd met byzondere en den *Christelyken Godsdienst* ondermynende Stellingen. Een Boekverkooper te *Amſterdam*, hadt van Staaten van *Holland*, een Octroy voor den tyd van vyftien Jaaren verkreegen om dit Werk te mogen Drukken, uitgeeven en verkoopen. Dit verworven Voorregt werd, toen den ſchadelyken aart en verderflyke ſtrekking deezes Werks, te hunner kennisſe gekomen was, niet alleen ingetrokken, maar ook het verkoopen van 't zelve alleszins op het ſterkſte verboden (*). Een dergelyk lot hadt dit Werk in verſcheide Landen reeds moeten ondergaan, inzonderheid in *Frankryk*, te *Parys* was het ten vuure gedoemd.

Grafteken voor BOERHAAVE opgerigt.

Noch kwiſtig, noch vaardig, mogen de *Nederlanders* geheeten worden, in het oprigten van Gedenk- en Eeretekenen voor Mannen in Letterroem en Geleerdheid uitſteekende, of die, door de Weetenſchappen een nieuw licht by te zetten, den luiſter huns Lands, en 't heil des Menſchdoms, bevorderden. Schoon het onze Kerken niet ontbreekt aan Graftombes, die den naam van Helden vereeuwigen, zyn die, den anders groote Mannen gewyd, ſchaars te vinden, en loopt het menigwerf Jaaren naa hunnen dood aan, eer men bedagt wordt, die ſchatting aan Letter- en Kunſtverdienſten te betaalen. Lang, veel te lang, was dezelve onthouden aan Hem, die de

(*) *Reſol. van Holl.* 23 Juny 22 en 30 Juny 1762.

de HIPPOCRATES, deezer Eeuwe mogt genaamd worden; een der grootſte Lichten, die ooit in *Nederland* blonken, en dat met een onvergelyklyken glans een groot deel der Wereld overſcheen, de Hoogleeraar HERMANUS BOERHAVE, in den Jaare MDCCXXXVIII der *Leydſche* Hooge Schoole ontrukt (*). thans werd in Herfstmaand, die ſchuldpligtige Eere aan hem betoond, en zag men in de *St. Pieters Kerk* te *Leyden*, zyn anders reeds onvergangklyken Naam, ook door 't middel eens Graftekens, voor de vergetelheid bevryd. Het beſtaat uit een Marmeren Lykbusch, gezet op een voetſtuk van zwarten ſteen, zeer net, doch zonder uitſteekende cieraaden; die men 'er aantoevoegde zyn zeer eigenaartig, verbeeldende de Vier Leevensſtanden in manlyke en vrouwlyke gedaante, ter aanduidinge dat hy, ter wiens Eere dit Gedenkteken ſtrekte, in allerlei Leevensſtanden, aan de beide Kunnen zyne kunst wydde, en geneezing bevorderende hulpe toebragt. Op een Medaillon vertoond zich zyne Beeldtenis in Gryzen ouderdom, en onder de zelve 's Mans gewoone Zinſpreuk, SIMPLEX SIGILLUM VERI. *Het Eenvouwdige is 't Kennerk der Waarheid:* ee-

LXXXVII. BOEK. 1762.

(*) De Naavolger van CERIGIER gedenkt deezen Waardigen Vaderlander in zyn *Tafereel*, het X Deel, bl. 619. En vindt men een Leevensberigt van hem in de *Leevensbeſchryvingen van eenige voornaame meest Nederlandſche Mannen en Vrouwen*, II D. bl. 135.

LXXXVII. BOEK. 1762.

eene Spreuk, die hy altoos voor oogen hadt en opvolgde, in een zo werkzaam en nuttig leeven, 't welk hy, van den Jaare MDCLXVIII tot den Jaare MDCCXXXVIII mogt brengen. Op 't midden des voetſtuks leest men, SALUTIFERO BOERHAVII GENIO SACRUM. *Aan den geneezing bevorderenden Geest van Boerhave toegewyd* (*).

Brand in het Stadhuis van *Amſterdam.*

Het grootsch Stadhuis, 't welk *Hollandsch* eerſte Koopſtad ten cieraad dient, en 't bewonderend oog van Vreemden en Inlanderen trekt, liep in Wynmaand groot gevaar. Op de derde Verdieping van 't zelve aan de Zuidzyde, boven de Zegelkamer van Stads Secretarye, ontdekte men, 's avonds omtrent elf uuren, met de uiterſte verbaasdheid, brand. Alle middelen, die op 't Stadhuis zelve by de hand waren, werden met allen yver, doch vrugtloos, aangewend; de voortſlaande vlammen, boorden door de houten Zoldering heen, de vlam borst aan de Zuidzyde, en op de Binnenplaats, met yſelyke woede uit, zo dat Dak en Tooren, een rooden gloed te rugkaatſten. De geheele Stad geraakte in opſchudding, de Regeeringsleden begaven zich na 't brandend Gebouw; de Brandſpuiten kwamen in menigte toe ſchieten; wat de vergebragte kunst van Brandblusſen vermag, werd te werk geſteld om den

(*) P. VAN MIERIS *Beſchryving der Stad Leyden* I Deel, bl. 62. *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 948.

den voortgang der woedende vlamme te ſtuiten. Met veel moeite kreeg men zo verre de overhand, dat de Zegelkamer zelve buiten het zeer gedugte gevaar was, en overweldigde men de vlam, vervolgens ook in de bovenſte gedeeltens; meer dan één der Perſoonen, die, tot blusſing van dien brand, het leeven oogſchynlyk gewaagd hadden, ontvingen naderhand van de Regeering 't loon van hunnen yver en moed. De Rook vloog in den morgenſtond nog ten venſter uit, het ſmeulen hieldt den volgenden dag aan, ook bleeven eenige Brandſpuiten, zo lang in beweeging, en de Burgery in de wapenen. Gelukkig bevondt men, alles onderzogt zynde, dat de vlam meest gewoed hadt in oude, en voor de Stad minst aanmerkelyke, Papieren (*). LXXXVII. BOEK. 1762.

Groot aantal Kazilotten op onze Kust.

Meermaalen gebeurde het, dat eene ſoort van Walviſchen, *Kazilotten* of *Potviſchen* geheeten, van de gewoone verblyfplaatzen verwyderd, onze Vaderlandſche kust naderden, met de Ebbe vast en in handen van de Strandbewoonders geraakten; doch vinden wy geen voorbeeld dat zulks immer, in zo groot eene menigte geſchiedde, als ten deezen dage, waarom wy het optekenens waardig keuren. De eerſte, waar van men berigt kreeg, ſpoelde, in 't begin van Wintermaand, des Jaars MDCCLXI, op 't *Eyerland*, een gedeelte van

(*) J. KOK *Vaderlandsch Woordenboek* III Deel, bl. 909. *Nederl. Jaarb.* 1761. bl. 1369.

LXXXVII. BOEK. 1762.

van het Eiland *Texel*, aan: in de volgende Louwmaand, ſtrandden 'er drie op den Oostkant van *Vlieland*, twee op 't Eiland *Ter Schelling*, en één op 't Eilandje *Grind*, niet verre van *Harlingen*, in Sprokkelmaand geraakte 'er één beklemd op 't Strand, tuſſchen *Zandvoort* en *Wyk op Zee*, die, ondanks het guure jaargetyde, duizenden van Aanſchouwers derwaards lokte. By *Oostende* was 'er één, en op een Eilandje, aan den mond van de *Theems*, waren 'er zes aan land gedreeven. Schoon veelen voordeels trokken, van de verkoop des Traan leverenden Speks, en de zo genaamde *Sperma Ceti*, uit den Kop deezer Visſchen; ſchreeven veelen de ſchaarsheid van Kabeljaauw en anderen Zeevisch, waar over men aan Strand, en op de Vischmarkten in de Steden, deezen Winter klaagde, niet onwaarſchynlyk toe, aan de menigte van Vischvraatige Kazilotten, die den hollen balg daar mede vulden, of ze van de gewoone Vischplaatzen verdreeven (*).

W. C. LODEWYK geboren. G. W. BELGICUS ſterft.

Schonk de twaalfde van Wintermaand des voorleden Jaars, aan 't Vorſtlyk Huis van *Naſſau Weilburg*, eene nieuwe Manlyke Spruite, by den ſtaatlyk volvoerden Doop, WILHELM CAREL LODEWYK geheeten, op den zeven-en-twintigſten van Bloeimaand deezes Jaars, werd dat

(*) *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 253. *Verhandelingen van de Holl. Maatſch. der Weetenſchappen*, IX Deel, III St. bl. 194.

dat Huis in rouwe gedompeld, door het overlyden van den eerstgebooren Zoon GEORGE WILLEM BELGICUS (*), die van de Lustplaats *Hondsholredyk*, waar dit sterfgeval voorviel, met Vorstlyke Staatsie, naar *Delft* gevoerd, en in den Prinslyken Grafkelder bygezet werd. — Afgevaardigden van *Overyssel*, stelden ter Algemeene Staatsvergadering voor, om, den Lyftocht van vier duizend Guldens 's Jaars, door de Algemeene Staaten, als Gevaders bestemd, op diens eenigen Broeder over te brengen. Men nam deezen voorslag over (†). LXXXVII. BOEK. 1762.

Hadt men reeds op den Elfden Jaardag des Erfstadhouders, hem in de Vergadering der Algemeene Staaten, voor veelen onverwagt, ingeleid (§), de Ouderdom, op welken hy in de Hooge Vergaderingen des Lands, volgens de Plans der Voogdyschappe, ter kennis verkryginge van 's Lands zaaken, onder den Eed van Geheimhouding, Zitting zou neemen (§§), naderde met zynen Vyftienden Jaardag, in den Jaare MDCCLXIII. In Louwmaand deedt *Gelderland* den voorslag, om de wyze te beraamen, op welke die Zittingneeming zou geschieden, en vier dagen laater werd op dit stuk beslooten, met bepaaling van 1763. De Tyd dat WILLEM DEV in de Hooge Staatsvergaderingen Zitting zou neemen nadert.

(*) Zie hier boven, bl. 160.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 8. 414. *Resol. Gen.* Lunæ 28 May 1762.
(§) Zie hier boven, bl. 41.
(§§) Zie hier boven, bl. 13.

LXXXVII. BOEK. 1763.

van den negenden van Lentemaand, te die Plegtigheid (*). Daags eer dezelve plaats greep, viel de Jaardag in, welken hem daar toe bevoegd maakte. Eene aanzienlyke Bezending, met den Heer ZEEDIDERIK WALRAED, Baron van *Tenagel*, Heer van *Bronkhorst*, aan 't hoofd begroette den Erfſtadhouder ſtaatlyk, wegens den vervulden Ouderdom van Vyftien Jaaren, met heuchlyke verwittiging, dat de dag nu gekomen was, op welken hy in 's Lands hooge Vergaderingen Zitting zou neemen.

By de Algemeene Staaten ingeleid.

Ingevolge der gemaakte ſchikkingen, om den jongen Vorſt op gelyke wyze, als wylen zyn doorlugtigen Heer Vader, ter Hooge Vergaderinge in te leiden, begaaven zich de Heeren CAU, en D'ABLAING VAN GIESSENBURG, Afgevaardigden wegens *Zeeland* en *Utrecht*, door den Voorzitter daar toe verzogt, uit de Vergadering van hunne Hoog Mogenden, naa het Stadhouderlyk Kwartier, keerden, vergezeld door den Erfſtadhouder, aldaar te rugge, geleidden hem tot den uit *Overyſſel*, Voorzittenden Heer GYSBERT JAN, Baron van *Pallant*, Heer van *Glinthuis*, die zyne Hoogheid verwelkomde, en vroeg of hy gereed was, den Eed van Geheimhouding af te leggen? Op een toeſtemmend antwoord, deedt hy denzelven by handtaſting, en werd, door de Heeren die hem in-

(*) *Reſol. Gen.* Martis 25 Jan. 1763.

WILLEM V, ter Hooge vergadering ingeleid, om er, onder den Eed van geheimhouding, Zitting te neemen.

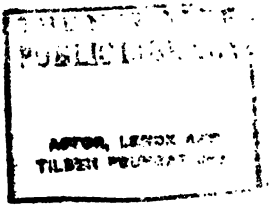
PUBLIC
ASTOR, LENOX AND
TILDEN

ingeleid hadden, naa den Stadhouderlyken Stoel gebragt en verzogt in denzelven plaats te neemen. LXXXVII. BOEK.

Wanneer de Prins eenige Staatsoverweegingen bygewoond hadt, werden de Baron *van Tengnagel*, A. VAN BERGSMA, R. DE DREWS, wegens *Gelderland*, *Friesland* en *Stad en Lande*, ter Algemeene Staatsvergadering Zitting hebbende, door den Voorzitter verzogt, zyne Hoogheid in te leiden by den Raad van Staaten, 't welk geschiedde met eene Aanspraak van gemelde Baron *van Tengnagel*, die in 't breede beantwoordt werd door CAREL GEORG, *Graaf van Wassenaar*, *Heer van Twikelo*, wegens *Friesland*, in deezen Raad voorzittende. Niet ongepast merkte hy op „dat, „ gelyk het een *Jaar des Vredes* was, toen „ zyne Doorlugtige Hoogheid het eerste „ licht aanschouwde, het ook een *Jaar des* „ *Vredes* was, een Jaar dat de Tempel van „ *Janus* weder stondt geslooten te worden; „ dat hy de eerste stappen deedt in de loopbaane thans voor hem geopend, aan „ welker einde de Tempel der Onsterflykheid zich ontsloot voor die geenen, wier „ Naamen zich haare Kroon waardig maakten." — Naa 't vermelden van de Hoofdbezigheden des Raads van Staaten 'er by voegende: „de Raadpleegingen betrekkelyk tot het voeren van Oorlog en Krygstoerustingen hier gehouden, zullen uwe „ Doorl. Hoogheid overtuigen, dat, in de „ diepste rust, de ontzaglykste toerustingen moeten geschieden, om altoos niet „ al-

1763. In den Raad van Staaten verwelkomd.

LXXXVII. BOEK. 1763.

„ alleen in een gedugten ſtaat van Tegen-
„ weer te zyn; maar om, des noods, onze
„ Verbonden geſtand te doen, op dat de
„ dierbaare Vreede bewaard moge wor-
„ den, zonder dat men, by gebrek van
„ genoegzaame voorzorgen, Laagheden
„ behoeve te verduwen van trotſche Vyan-
„ den; en, boven dien, op dat men, ge-
„ noodzaakt zynde, een hartlyke en recht-
„ geaarte *Nederlandſche* Taal te voeren,
„ ook in ſtaat zy dezelve kragtdaadiglyk
„ ſtaande te houden, en onzen Leeuw nim-
„ mer vergeefsch te doen brullen." —
„ En," voerde hy den Prins vervolgens te gemoete, „ wat heerlyker belooning is 'er
„ voor een Vorst, dan eene algemeene en
„ op Deugd gevestigde Liefde des Volks!
„ Deeze zal u, ô Vorst! nimmer misſen,
„ by aldien u v teder hart ontſtooken wordt
„ in Liefde voor het lieve Vaderland, en
„ deszelfs belangen, zo naauw, ja zo on-
„ ſchendbaar, met die van uwe Doorlugtige
„ Hoogheid verknogt en verbonden, ſtand-
„ vastig en getrouw gadeſlaat, en onver-
„ moeid zoekt te bevorderen. Immers hoe
„ magtiger onze Vrye Staat is, hoe hooger
„ de Luister van uwe Doorl. Hoogheid
„ klimmen moet. — Roemrugtiger is het
„ aan het hoofd van een Vry volk te zyn,
„ dan over een laffen hoop Slaaven te ge-
„ bieden!"

De Baron VAN TENGNAGEL hadt, volgens last, by zyne inleidende Aanſpraak, Berigt gegeeven van de gedragene zorgen voor 't Geheim, en het afleggen des Eeds,

des

des betreffende, door den Erf-Stadhouder, by Handtastinge, ter Vergaderinge van hun Hoog Mogenden gedaan, en woonde hy dus de Raadpleegingen van den Raad van Staaten by; naa afloop van dezelve deeden vier Leden van den Raad, uit *Gelderland*, *Holland*, *Overyssel*, *Stad en Lande*, met den Secretaris Mr. D. VAN ROYEN zyne Hoogheid uitgeleide, hem tot in het Stadhouderlyk Kwartier vergezellende. LXXXVII. BOEK. 1763.

Niet ongepast werd zo veel Staatlykheids vervangen door een Maaltyd, tot welken, door den Hertog VAN BRUNSWYK, de Leden der beide hooge Vergaderingen, in welke zyn Kweekeling thans Zitting genomen hadt, genoodigd waren. Uit beiden verscheenen op denzelven, de daar toe benoemde Heeren, gelyk hun hooge Gastheer met deszelfs Edellieden, in rang, met de grootste Staatsie, naa het *Oude Hof* rydende; waar, in de groote Zaal, een Tafel voor honderd en twintig Persoonen was aangeregt. Maaltyd en vreugdebetooning te dier gelegenheid.

Geheel de Hofplaatze deelde in deeze dubbele vreugd, en vierde zo wel de Zittingneeming des jongen Erf-Stadhouders, als den Dag zyner Verjaaringe; de wapperende Vlaggen, de Vuurwerken, en de Illuminatien, strekten tot openbare vreugde tekenen. — De Broederschap van *St. Joris*, die reeds vroeg in hunne Ridder-orde zyne Hoogheid aangenomen hadt (*), vierde eeni-

(*) Zie het XXII Deel onzer *Vad. Hist.* bl. 198

LXXXVII. BOEK. 1763.

eenige dagen laater deeze Gebeurtenis plegtig, en ſtelde hem tot Voorzitter der Broederſchappe aan, teffens een aanzienlyk getal nieuwe Ridderen, onder welken zich de beide Prinſſen van *Heſſen-Caſſel* bevonden, inhuldigende (*).

WILLEM DE V. van de Kinderziekte herſteld.

Eer deeze in zo veel vreugds gefleete Lentemaand ten einde liep, dreigde die vreugd in droefenisſe te verkeeren. Naa de voorafgaande tekens openbaarde zich by zyne Hoogheid de Kinderziekte. De heftige aanvang baarde niet weinig bekommernisſe; doch deeze week, toen die gevaarlyke Ziekte bleek van eene goedaartige ſoort te zyn, 't gewoon beloop hadt, en zonder zwaare toevallen, of eenige ſmertelyke gevolgen, gelukkig eindigde. ——

Bedeſtonden in *Gelderland* geëindigd.

Zints den Jaare MDCCLVI, hadt men in *Gelderland*, tot nu Maandlykſche Bedeſtonden gehouden. Staaten van dat Gewest beſlooten, eindelyk, met den aanvang van Bloeimaand deezes Jaars, dezelve af te ſchaffen, en een Dankdag uit te ſchryven, voor de bewaaring van deezen Staat in volkomene Rust en Vrede, zonder eenig deel te hebben in de Oorlogs-onlusten; thans door eene lang gewenschte vereeniging der Oorlogvoerende Mogenheden geëindigd; en op denzelven byzonder te gedenken, aan de gelukkige en voorſpoedige herſtelling des Erf-Stadhouders van eene ſmertlyke en niet min gevaarlyke Ziekte.

Staa-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 203—225.

Staaten van *Friesland* lieten den herſtelden Vorst geluk wenſchen, by gelegenheid, dat zy, volgens een Beſluit, den zeven-en-twintigſten van Bloeimaand genomen, hem Zitting vergunden in de Provinciaale Staatsvergaderingen, en andere Hooge Collegien van *Friesland*, ten einde hy, in zyne jonge Jaaren, kennis mogt krygen van de *Frieſche* Gewoonten, Regten en Voorregten, om, by het aanvaarden der Stadhouderlyke waardigheid, daar van onderrigt, dezelve te kunnen handhaaven (*). — Die van *Holland* lieten zyne Hoogheid, in Zomermaand toe, als eerſte Lid van de Ridderſchap, de Raadpleegingen by te woonen (†). LXXXVIII. BOEK. 1763. *Friesland* en *Holland* vergunnen den Prins Zitting in de Vergaderingen.

Ondanks de Zeeſchadens, deezen Lande, door de Zeeroovery en der Oorlogende Mogenheden, toegebragt, waar door de regtmaatige klagten, zo hoog, en de Gewesten doorklonken, was 'er, door de Onzydigheid in den nu geëindigden Kryg, met veel ſtaatsbeleids gehouden, ter Zee en te Land veel Gelds gewonnen. Kooplieden, die eenen uitgebreiden Handel dreeven, behaalden groote voordeelen, en voelden de tusſchenbeide vallende ſchadens bykans niet; terwyl deeze de mindere Handelaars krenkten. Met veele Fabrieken was het deerlyk ten agteren geloopen; ten deele door gebrek aan vertier by de Buitenlanders, die zich meer Verval van Handel en Fabrieken.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1760. bl. 273. 253. 401.
(†) *Reſol. van Holl.* 8 Juny 1763.

LXXXVII. BOEK. 1763.

meer en meer daar op bevlytigd hebbende, langs hoe minder ontbooden; ten deele door den niet verzetbaaren ſmaak der Landzaaten op al wat Vreemd, en de verſmaading van al wat Inlandsch is. Het gewonnen geld baarde ook dat heil niet, 't welk men 'er van zou hebben mogen verhoopen. Veelen, door den Handel verrykt, volgden een reeds te lang betreeden ſpoor, om denzelven in te krimpen, of geheel te ſtaaken, en het geld, dat werkloos in hunne Kisten lag, voor Rentegeevende Papieren, en meest Buitenlandſche, naar dien deeze de hoogſte Rente opleverden, te verwisſelen. Het getal der zo genaamde Renteniers groeide aan, en daar mede Pragt, Weelde en Werkloosheid; kwaalen, die met een verdubbelend verderf, op de Erfgenaamen overgaan. Het Geld, uit den omloop getrokken, meest aan Vreemden opgeſchooten, mogt aangemerkt worden als het bloed uit de aderen van een handeldryvende Maatſchappy getapt. De Koophandel en de Handwerken kwynden. Veele Kinderen van aanzienlyke Kooplieden, ſchaamden zich het voorig Beroep hunner Ouderen, een leefkring intreedende, hun en den Lande nadeelig; daar nog werkzaame, doch min bemiddelde Ingezetenen, tot het voortzetten van den hun overgelaaten Handel en Fabrieken, zeer bezwaarlyk penningen konden bekomen, tot eenige bewinbaare Rente; zo zeer was men verlekkerd op de hooge Rente, die de Vreemde Rentebrieven gaven. Uit welken hoofde de Burgerſtand,

stand, de hegte steun van het Staatsgebouw, verzwakte.

1763.

Van de Zeevaardye, die, naa den getroffen Vrede, ongestoord haare Kielen mogt laaden, afzenden, en de wyde Wereld omstuuren, beloofde men zich, in dit beloop der dingen, niets dan alles goeds; een bly vooruitzigt, droevig verdonkerd door een onvoorzienen en zwaar treffenden slag. In *Hollands* grootste Koopstad was een der voornaamste Huizen onmagtig geworden om te betaalen; 't welk veele andere, buiten hunne schuld, in 't onvermogen bragt, om aan de gemaakte verbintenissen te voldoen, waar door zy zich in dien ramp vonden ingewikkeld. Een voorval van zo veel belangs, dat Buitenlanders 'er zich inmengden, en 's Landsvaders 'er in betrokken werden.— Het openbaar Vertrouwen, de eerste grondzuil van den Handel, week voor een algemeen Mistrouwen. De gantsche Wisselhandel, op den spil van dit Vertrouwen draayende, stondt stil, en 't liet zich aanzien, als of het noeste Koopbedryf, eensslags, voor altoos, van veerkragt beroofd, werkloos zou blyven, of zich niet verder beweegen, dan gereed Geld, schaars opgeschooten, 't zelve in den gang kon brengen en houden.

Zwaare Bankbreuken.

Van dit den Lande zo droevig verschynzel, geeven, de onpartydigsten en Handelkundigsten, deeze rede. De groote en wyduitgestrekte Handel, welken *Amsterdam* dryft, bestaat in het verbaazend *Credit*, 't geen men aldaar boven andere Handeldry-

Waar door veroorzaakt.

LXXXVII. BOEK. 1763.

vende Steden, gewoon is den Buitenlanderen te verleenen; en dewyl uit die Stad, na het *Noorden*, *Duitschland* en andere Gewesten, ten minſten driemaal meer aan fyne Metaalen en kostbaar bewerkte Koopmanſchappen, uit gevoerd wordt, dan de groove Goederen, in die Landen vallende, en na *Holland* gezonden, bedraagen, blyven de Buitenlanders altoos dat meerdere ſchuldig, 't welk een nadeelige Balans voor onze Kooplieden oplevert. Ter goedmaakinge van dit te kort komende, hebben de Buitenlanders een zogenaamden omloop van Wisſelbrieven uitgevonden. Dezelve rust alleen op 't daar aan verleende *Credit*, en moet, dit ophoudende, de Wisſelhandel van zelve in duigen ſpatten. — Hier toe was het ten deezen dage gekomen. Naa ruim eene halve Eeuw op die wyze den Handel gedreeven te hebben, bevondt men, dat de Omloop dier Wisſelbrieven, door de onkosten, daar op vallende, van tyd tot tyd, zo vergroot, en eindelyk, in de laatſte Jaaren, tot die uitgebreidheid gekomen was, dat ze, volgens eene vry naauwkeurige uitrekening, vyftien maalen het gereed Geld, of de weezenlyke Goederen in *Holland* overtroffen. Niet alleen hadt men in den Omloop der Wisſelbrieven op *Duitschland* moeten brengen, het meerdere, dat de uitgevoerde Koopmanſchappen boven de Buitenlandſche Voortbrengzels bedroegen; maar ook de ſchaade van den *Duitſchen* Oorlog, aan buitengewoone Belastingen, Brandſchattingen, en het verlies

op

op de verminderde Muntſpecien. Hier ſloeg nog toe, dat beleggingen van Gelden in *Engeland*, ongelooflyk groote Geldſommen uit den Lande weggeſleept hadden. Dewyl nu aan den eenen kant, de Omloop der Wisſelbrieven zo zwaar en uitgebreid was, en aan den anderen kant, het gereede Geld zo ſchaars geworden, geraakten de kasſen van veele vermogende Lieden, gewoon hun overvloed van Geld te gebruiken tot het geen men *diſcomteeren*, der loopende Wisſelbrieven noemt, en de eigenlyke Geldſchieters zyn, ledig: terwyl anderen, des gelyks gewoon langs dien weg met hunne Penningen voordeel te doen, het verhaast beſluit namen om hun Geld te bewaaren, en tevens de Wisſelbrieven in te vorderen, zonder op nieuw aan andere op tyd loopende Wisſelbrieven Credit te geeven. De zogenaamde *Discomto* ophoudende, was de loop der Wisſelbrieven geſtremd, de Bankiers waren in verlegenheid gebragt, en eindelooze verwarringen werden 'er ylings uit gebooren, gepaard met de droevigſte ongevallen. Waar van ons Geſchiedblad, naa deeze aanwyzing van de aanleidende oorzaak, wat byzonderder moet gewaagen.

LXXXVII. BOEK. 1763.

In 't laatst van Hooimaand, vernam men, dat het voornaam Handelhuis der Gebroederen DE NEUFVILLE te *Amſterdam* gezonken was, en met het zelve, eenige andere. De algemeene verbaazing over dat geheel onverwagt ongeval, ſloeg een ieder daar toe betrekking hebbende, dermate ne-

Voorſlag van *Hamburg* om een voornaam Handelhuis te helpen.

LXXXVII. BOEK. 1763.

der, dat men verwaarloosde, zo den Broeder van 't zelve te ontdekken, als het Onheil daar uitvoortgevloeid, op de gevoeglykſte wyze, te herſtellen. De maare van die den Koophandel noodlottige gebeurtenisſe, kon niet verwylen naa de buitenlandſche Steden, over te vliegen. — Na *Hamburg* hadt men reeds geſchreeven, dat men hier niet voorneemens was, het gemelde Huis te helpen: verbazend klonk die tyding de Handelaaren te dier Stede in de ooren: naardemaal men daar bezig was, met middelen uit te denken tot onderſteuning der wankelende Huizen van Koophandel. De voornaamſte Kooplieden en Bankiers te *Hamburg*, lieten aan die van *Amſterdam*, een rondgaanden Brief afgaan, in welken zy, onder andere, ſchreeven „ hoe zy zich onmogelyk konden ver„ beelden, dat zo veele lieden van oor„ deel tot dien ſtap konden komen, om dat „ voornaam Huis van Negotie te laaten „ vervallen; een ſtap, die, zekerlyk en „ zonder twyfel, geheel *Europa* in een „ poel van ongelukken moest dompelen; „ indien daar tegen geene middelen wier„ den in 't werk geſteld." In deezen zelfden Brief biddende, dat men het ſtaande blyven van dat Huis wilde bezorgen, door 't zelve zo veel Gelds, als noodig zou bevonden worden, by te zetten, en die Handelaaren twee of drie Perſoonen toe te voegen, op dat derzelver zaaken en verbintenisſen vereffend, en aan een einde gebragt mogten worden, zonder een algemeen ver-

val

val in den Handel te veroorzaaken; betuigende, dat zy geen oogenblik zouden verzuimen, om dit voorbeeld naa te volgen, en de wankelende Huizen te onderſchraagen: ten ſlot 'er by voegende, „ dat, zo „ men zulks te *Amſterdam* niet wilde doen, „ zy, ſchoon zy een aanzienlyk Lichaam „ van vermogende Kooplieden uitmaakten, „ egter, gezamenlyk voorgenomen had- „ den, hunne eigene Betaalingen op te „ ſchorten, zo lang als zy zulks goed en „ noodig zouden oordeelen, en dat zy zo „ min de *Contraproteſten*, die van hier „ zouden komen, als iets anders op de „ wereld, van wat natuur het ook zou mo- „ gen zyn, zouden betaalen; van welk be- „ ſluit men niet zou afgaan, daar mogt van „ komen wat 'er van wilde." LXXXVII. BOEK. 1763.

't Handel verloop neemt toe.

De voorſlag der *Hamburgſche* Handelaaren, met hoe veel klems, ook aangedrongen, vondt geen ingang. Het Handelverloop ſnelde met vaſte ſchreeden voort. Dagelyks hoorde men van andere Huizen, die wankelden, of reeds gevallen waren: en dewyl niets dien ſtorm wederhieldt, telde men, eer Oogstmaand ter helft gekomen was, reeds omtrent veertig zo voornaame als mindere Handelhuizen, in een redlooze ſtaat gebragt. Vloekwaarde Oneerlykheid, wel is waar, nam, op de ſchandelykſte wyze, uit deezen ramp, in welken veelen ongelukkig ingewikkeld wierden, gelegenheid om 'er zich, door het opgeeven hunner zaaken, ten koſten der Schuldeiſcheren mede te verryken. Ja zommige Kas-

ſiers

LXXXVII. BOEK. 1763.

siers toonden snoodheids genoeg, om het eene oogenblik Geld te ontvangen, en 't volgende met 't zelve, en alles wat hun toe vertrouwd was, door te gaan.

Onbeschryflyk groot, ondertusschen, was de algemeene verslaagenheid, de onrust, de kommer, de angst, uit deezen toedragt van zaaken gebooren. Zo verre ging het Mistrouwen, dat veele Kooplieden, die uit zich zelven, en door hunne Familien ondersteund, wel in stand zouden hebben kunnen blyven, in de algemeene verlegenheid verward geraakten. Voor meer dan de gewoone Renten, op de aanneemelykste voorwaarden, op Effecten of Goederen daar voor beleend, was geen Geld te bekomen. Geen Discomte van Wissel ging 'er om. De verschrikte en bevreesde Rentenier, was doof voor allen aanzoek, en hieldt zyn Geldkist geslooten. Het stranden van veelen in dit laag ebbende Beursgety verstrekte, anderen wel tot een Baak; maar te vergeefsch: dewyl de aanhoudende afloop, hun noodzaakte om heden of morgen op de zelfde klippen te moeten vervallen. Hoe naar het 'er reeds uitzag men spelde nog grooter onheilen, de beste Huizen, over welken nooit twyfel viel, dugt te men dat, zo ze niet geheel ten gronde gingen, in de benardste omstandigheden zouden komen: om niet te spreeken van het aantal *Joodsche* Kooplieden, die, bykans hun geheel bestaan, in den Wisselhandel gevonden hebbende, thans een onherstelbaar verderf voor oogen hadden. De

naau-

naauwe verwantſchap tuſſchen den Koop- LXXXVII. handel, de Handwerken en de Kostwin- BOEK. ningen van duizenden, doet elk bevroe- ——— den, van welk een bedroevenden invloed, 1763. dit onheil was op 't algemeen; van den eerſten tot den geringſten. Te midden van dit alles, leefde men in de laſtige onzekerheid, welke ſommen in de *Oostzee*, in *Zweeden*, in *Rusland*, en elders liepen, of de Koopkantooren in die Oorden, op de ingeloope berigten van hier, en andere plaatzen, ſtaande bleeven, dan niet.

In zo hachlyke omſtandigheden ſcheen het raadzaamst, door eenig ſpoedig hulpmiddel, het voortvreeten van dien bedervenden Kanker te ſtuiten, en het verzwakt, of liever vervallen Credit, ware het mogelyk, te herſtellen, en op te beuren. 't Ontbrak niet aan Ontwerpen, onder andere, werd 'er een in druk uitgegeeven, waar door men meende, dat gewenschte einde te zullen bereiken, en wel zonder gereed Geld; doch, dewyl de middelen, by 't zelve voorgeſlaagen, alleen zouden ſtrekken, ter ondersteuninge van eenige weinige Huizen: terwyl men de andere aan hun noodlot overliet, erlangde het geene goedkeuring, die 'er daarenboven te minder aan toekwam: uit hoofde van de onoplosbaare zwaarigheden, waar aan het onderhevig was. — Anderen oordeelden, dat men alleen na middelen om Geld in beleening te bekomen, zoeken moest, en derhalven, de ſchroomvalligheid van vermogende Lie- Middelen van herſtel vergeefsch voorgeſlagen.

den,

LXXXVII. BOEK. 1763.

den, die, verbysterd door de menigte der kort elkander opvolgende toevallen, genoegzaam niemand vertrouwden, en hun Geld liever renteloos lieten leggen, dan op een hachlyken kans waagden, te gemoete komen, om zekerheid te geeven; waar toe zy het oprigten van een *Bank van Credit*, of van een *Bank Courant van Beleening*, door de Regeering van *Amsterdam*, een gepast middel keurden. — Anderen sloegen andere middelen voor; doch die, even als de gemelde, in rook verdweenen.

De Koophandel herleeft.

Zieltoogend bleef de Handel, den ganschen, anders woelig drukke Oogst-, en het grootste gedeelte van Herfst-maand; dan deeze liep niet ten einde, of dezelve begon het hangend hoofd eenigzins op te beuren, verkwikt door de tydingen uit buitenlandsche Koopkantooren, by lange zo nadeelig niet, als de vrees ze in den beginne beevende verwagt hadt. De Handelaars schepten nieuwen moed, de eerste Handelhuizen beslooten, naar gewoonte, Credit te geeven, de heilstar van het goed Vertrouwen, zo lang droevig beneveld, blonk weder door. Men wist op welke Kasiers men staat kon maaken, de proef hadt, in dit netelig beloop van zaaken, de zodanigen uitgemonsterd, die de hun toevertrouwde Penningen, meer dan te veel, ten eigen voordeel aangelegd hadden. By dit alles kwam, dat buitenlandsche Koopkantooren te *Hamburg*, te *Altona*, te *Berlyn*, en elders, hunne Wisselbrieven in trokken; en

dat

dat men aan verſcheide Kooplieden, door deezen dwarlwind in den Handel overrompeld, die, niet tegenſtaande hun vermogen, hadden moeten vallen, tyd gaf om hunne zaaken met In- en Buitenlanderen op een geregelden voet te brengen, en de geſtaakte Betaalingen te hervatten. Welhaast vingen eenigen dit aan, en de hoop dat alles eerlang ten beſte zou keeren wakkerde ter Beurze op. LXXXVII. BOEK. 1763.

Middelerwyl hadt de Koning van *Pruiſſen*, twee Brieven afgevaardigd, ter begunſtiging van het Kantoor der Gebroederen DE NEUFVILLE, één aan de Algemeene Staaten, één aan Burgemeeſteren van *Amſterdam*, ten einde de noodige ſchikkingen mogten gemaakt worden, dat het Credit weezen van 't zelve niet door de Kamer van *Deſolate Boedels*; maar, onder het opzigt van eenige *Syndici*, door die Handelaaren zelven, in orde gebragt en verſſend mogt worden: dan vondt dit by Burgemeeſteren van *Amſterdam* en by de Staaten, even weinig ingangs, als de bovengemelde voorſlag der *Hamburgſche* Kooplieden: aan Beleiders van eenen Windhandel, eenig voorregt te vergunnen, oordeelden zy, zou de verregaandſte gevolgen naa zich ſleepen. Overeenkomſtig met den ingedienden raadſlag der gemelde Burgemeeſteren, en hun ſchryven aan dien Vorst, viel het Staatsbeſluit. „ Dat zo„ danig eene verzogte Commisſie, vol„ gens de Grondwetten deezer Landen, „ het

Staatsbeſluit op een Voorſtel des Koninge van *Pruiſſen*, den Handel betreffende.

LXXXVII. BOEK. „ het vereisch der Juſtitie alhier, als me-
„ de het Credit der Wisſels, geene plaats
„ kon hebben (*). "

1763. Zints 't laatst der voorgaande Eeuwe waren eenige Gelden die Heeren Directeuren van de Geoctroieerde Societeit van *Suriname*, oordeelden te moeten ontvangen, door Staaten van *Utrecht*, onbetaald gebleeven. Deezen naamlyk hadden, met de andere Gewesten, by de koop van *Suriname*, tot inſtandhoudinge en voortzettinge dier Volkplantinge, aan de *West-Indiſche* Maatſchappy deezer Landen, het Regt gegeeven, om voor één Man te deelen in alle de Ordonnantien tot Betaalinge, welke ten behoeve van 's Lands Capiteinen te voet, maandlyks afgegeeven zouden worden, voor alle de Compagnien, die, volgens den Staat van Oorlog, ter Betaalinge van *Utrecht* ſtonden, 't welk eene ſom van negentig Guldens in 't Jaar beliep, voor ieder der gemelde Compagnien, die de Maatſchappy 's Jaarlyks, uit hoofde van dit Regt, zou trekken. Door deeze bewilligingen was dezelve in ſtaat, om op de Volkplanting zo veel gelds op te neemen, als zy behoefde, tot voldoening der Kooppenningen aan *Zeeland*, doch niet magtig genoeg, om de gelden, tot het verder bezor-

Geſchil tuſſchen Staaten van *Utrecht* en Directeuren der Societeit van *Suriname*.

(*) A. ROGGE *Verhandelingen van de Hollandſche Maatſchappy der Weetenſchappen te Haarlem* XVI Deel, bl. 241 en C. ZILLESEN *Ald.* bl. 494. *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 638—648. *Reſol. van Holl.* 8 en 22 Sept. 1763.

zorgen der Volkplantinge, by een te bren- LXXXVIII.
gen. De Stad *Amſterdam* hadt lang het BOEK.
oog gehad, op deeze Volkplanting, en het
overneemen daar van bewerkt. Zy zogt 1763.
ten minſten een gedeelte van den eigendom voor zich te verkrygen, en kwam men overeen, dat de Volkplanting, voor een derde gedeelte door die Stad, voor een derde gedeelte door de *West-Indiſche* Maatſchappye, en voor het overige derde gedeelte, door den Heere CORNELIS VAN AARSSEN, *Heer van Sommelsdyk*, bezeten zou worden. Terwyl de Algemeene Staaten de Oppermagt behielden (*). — Staaten van *Utrecht*, hadden maar driemaal, en laatst in den Jaare MDCLXXXIX, de by de eerſte koop ingewilligde ſomme doen betaalen, waar om de tegenwoordige Directeuren de Agterſtallen, die bykans viermaal honderd en vyftig duizend Guldens beliepen, van 't gemelde Gewest, in den Jaare MDCCLXII, onder geleide van een breedſpraakig Vertoog, vorderden. — Tot het overleveren van 't zelve vonden zy zich gedrongen, zo uit hoofde van de benoodigdheid om Penningen, tot betaaling van een meerder aantal Krygsvolks, om de ſtoutheid, euvelmoed en wreedheid der Bosch-Negeren en weggeloopene Slaaven, te beteugelen, als om dat zy de redenen van bezwaar, door Staaten van *Utrecht*, eenigen tyd

(*) *Tegenwoordige Staat*, I Deel, bl. 594. WAGENAAR *Amſterd. Geſch.* VI Stuk, bl. 53.

LXXXVII. BOEK. 1763.

tyd geleden bygebragt, om aan deeze verpligting eens Staatswyze genomen Beſluits te voldoen, vernomen hebbende, oordeelden in ſtaat te weezen, die te wederleggen, en de deugdlykheid dier ſchuldvorderinge, zo menigmaal vergeefsch gedaan, aan te toonen.

Dan hoe duidelyk zy meenden hun Regt geſtaafd, en de wettigheid dier oude ſchuld beweezen te hebben, bragten Staaten van *Utrecht*, die dit ſtuk in handen van derzelver Gelaſtigden tot den Staat van Oorlog ten Onderzoek geſteld hadden, in Lentemaand deezes Jaars, overeenkomſtig met den Raadſlag deezer Heeren, een weigerend Beſluit, aan den dag: redenen van Ongehoudenheid aanvoerende, boven al daar op gegrond, dat de *West-Indiſche* Maatſchappy, zich voor twee derde deelen van deeze Volkplanting ontdaan, en, op eene voor de Bondgenooten bedekte wyze, met *Amſterdam*, en den Heere van *Sommelsdyk* gehandeld hadt (*).

Kerkvergadering der *Roomſche* Geeſtlykheid te *Utrecht*.

Meerder en algemeener gerugt dan dit geſchil tuſſchen Staaten van *Utrecht*, en Directeuren der Societeit van *Suriname*, verwekte eene Kerklyke Gebeurtenis, ten deezen Jaare, in *Utrecht* voorgevallen; het houden naamlyk eener Kerkvergadering der *Roomſche Geeſtlykheid*, hoedanig 'er geen, zedert den Jaare MDLXV, ten tyde van den

(*) *Nederl. Jaarb.* 1762. bl. 501. Voor 't Jaar 1763. bl. 281—327.

den Aartsbisschop FREDRIK SCHENK VAN TOUTENBURG, en dus, in't verloop van by naa twee Eeuwen, gehouden was. De *Roomschgezinden* in de *Nederlanden*, zyn onderscheiden in Aanneemers of Verwerpers van de Pauslyke Bulle, naar de woorden des aanvangs, met den naam van *Unigenitus* betyteld, of gelyk ze elkander noemen, in *Jesuitsgezinden*, en *Jansenisten* (*). De eerstgemelden maaken verre het grootste gedeelte uit, en weigeren alle Kerkgemeenschap met de anderen, uithoofde van eenige Geschillen, tusschen die beide Partyen gereezen, en tot zulk eene hoogte geklommen, dat ze elkander den naam van Scheurmaakers geeven. De zogenaamde *Jansenisten*, schryven de oorsprong dier Verdeeldheden aan de *Jesuitsgezinden* toe, als die, in den Jaare MDXCII, eerst in deeze Landen gekomen, zedert niets onbeproefd gelaaten hebben, om de *Nederlandsche Kerkregeering*, het onderst boven te keeren, welke de zogenaamde *Jansenisten* poogen staande te houden. — De Aanneemers van de Bulle *Unigenitus*, wraaken de Bestendigheid des Capittels van *Ut-*

LXXXVIII. BOEK. 1763.

(*) MOSHEIM *Kerklyke Geschiedenis*, X Deel, bl. 20 en 21. vergeleeken met de noodige Aanteekening, bl. 66. strekkende tot een beter verstand van de Gesteltenisse dier Aanhangen in ons Vaderland, en het wegneemen van de haatlykheid, aan die doorgaans gebruiklyke Benaamingen gehegt. Zie over het Kerkgeschil zelve, MOSHEIM VIII Deel, bl. 302.

LXXXVII. BOEK. *Utrecht*, beweerende, dat de Kerk van *Utrecht*, naa den dood van bovengenoemden Aartsbisschop, in den Jaare MDLXXX 1563. overleden, geen eigen Bisschop gehad heeft: dewyl de Aartsbischoplyke Stoel, door het invoeren van den Hervormden Godsdienst vernietigd, en het Capittel te onder gegaan is; eerst door het vermengen van *Onroomschen* onder de *Roomsche* Canunniken, vervolgens door de uitsluiting der *Roomschen*, en eindelyk, door de *Secularisatie*, gelyk men 't noemt, van het Capittel. — De Verwerpers der Bulle, in tegendeel, houden staande, dat de Bestendigheid van het Capittel, en de daar uit voortvloeijende Wettigheid van de Bisschoplyke en Priesterlyke Bedieningen onder hetzelve, op geene genoegzaame gronden ontkend kunnen worden. In gevolge hier van hebben zy, op veelerlei wyzen, en onder verschillende benaamingen, dit Capittel en de Waardigheden daar toe behoorende, poogen instand te houden, en beweeren by de Bestendigheid des Capittels, ook de opvolging der Aartsbisschoppen, op den Stoel van *Utrecht*; en hebben zy, hoe gering in vergelyking, met de andere Partye hun Aanhang ook wierd (*), zorge gedraagen, om

(*) De *Jansenisten* hebben, hier te Lande, niet meer dan *één en vyftig* Kerken, en onder deezen zeer weinig talryken, die door *vier en zeventig* Priesters bedient worden; de *Jesuitsgezinden* bezitten by de *drie honderd* Standplaatzen, onder deeze zeer talryke Gemeentens, en een daar aan gëevenredigd aantal van Priesters.

om van tyd tot tyd, een Aartsbisschop, Bis- LXXXVII.
schoppen van *Haarlem* en *Deventer*, en de BOEK.
mindere Kerklyke Waardigheden zelve te ——
benoemen; en, wanneer de Paus van *Rome*, 1763.
die Verkiezingen, voor van geener waarde verklaarde, zich steeds op eene toekomende Algemeene Kerkvergadering te beroepen. — Zy lieten nimmer af alle moeite aan te wenden, om met het *Roomsche Hof* eene Verzoening te treffen: in de Verkiezingen van Aartsbisschoppen en Bisschoppen, betoonden zy alle tekenen van eerbied voor den Pauslyken Stoel; doch vrugtloos, het *Roomsche Hof* bleef onverzettelyk, by elke Verkiezing en Inwying kwamen 'er uit *Rome* Brevetten aan de *Roomsch-Catholyken* deezer Landen, om zich de Magt en het Regtsgebied dier Kerkvoogden te onttrekken, en, op geenerlei wyze, inzonderheid in Godlyke dingen, met dezelven gemeenschap te hebben, terwyl die zelfde Brevetten, de aangestelde Bisschoppen, onder straffe van den Ban, allen Bischoplyk bedryf verboden, of, wat zy als zodanig deeden, kragtloos verklaarden. Zy bleeven niet in gebreke, om hun gedrag te verdeedigen, de wettigheid van 't zelve aan te toonen, voorts zich op een Algemeene Kerkvergadering beroepende, onder aanhoudende verklaaring, dat zy het Geloof der *Roomsch Catholyke Kerke* zuiver beleden, en niets vuuriger wenschten, niets yveriger zogten, dan in Gemeenschap met de ganssche Kerk, ten allen tyde, te leeven.

LXXXVII. BOEK. 1763.

Hier van oordeelen zy een allerklaarst bewys aan den dag te leggen, op de Kerkvergadering, in Herfstmaand, te *Utrecht* gehouden. Gelegenheid tot dezelve, gaf zeker Boek in de *Franſche Taal* geſchreeven, door PIERRE LE CLERC, Onderdiaken van de Kerk te *Rouan*, en Meeſter in de Vrye Kunſten te *Parys*, in 't zelve werden verſcheide Leerſtellingen, van welke de *Roomſche Kerk* belydenis doet, aangetast. Dewyl deeze Vreemdeling zich onder de *Janſeniſten* ophieldt, en hy in dit zyn Geſchrift de *Nederlandſche Kerk* ſcheen te willen verdeedigen, vorderden de Dwaalingen deezes Mans, naa 't oordeel der *Janſeniſtiſche Geestlykheid*, eene kragtdaadige Herroeping. Zy agtte zich verpligt die Stellingen tegen te gaan: aangezien haare Partyen niet zouden nalaaten, om ze haar ten laſte te leggen, indien zy dezelve niet openlyk afkeurden. Over de wyze om dit te bewerkſtelligen met des bekwaame Mannen geraadpleegd hebbende, verklaarden deezen, geen wettiger, of met de Kerkregelen overeenkomſtiger, te kunnen uitdenken, dan het byéénroepen van een *Provinciaal Concilie*, indien de omſtandigheden van Tyd en Plaats zulks toelieten. Te gereeder namen de raadpleegenden deezen raad aan: naademaal zulks hun eene voegelyke gelegenheid verſchafte, om zommige Dwaalingen van HARDOUIN, en BERRUIER en PICHON, *Jeſuiten*, wier Werken hier te Lande gedrukt waren, te veroordeelen. Men beſloot, derhalven, tot het

het houden der aangeraade Kerkvergadering. LXXXVII. BOEK.

De Aartsbisschop van *Utrecht*, PETRUS JOANNES, vaardigde Uitnoodigings Brieven af, aan de Bisschoppen, en andere Geestlyke Persoonen zyner Kerke. In gevolge hier van verscheenen te *Utrecht*, JOANNES VAN STIPHOUT, Bisschop van *Haarlem*, BARTHOLOMEUS JOANNES BYEVELD, Bisschop van *Deventer*, FRANCISCUS MEGANEK, Deken van 't Metropolitaan Capittel van *Utrecht*, nevens eenige Canunniken, en Afgevaardigden uit het Aartsprieſterschap van *Schieland*, uit de *Haarlemsche* Geestlykheid, uit het Aartsprieſterschap van *Utrecht*, uit de Aartsprieſterschappen van *Rhyn*- en *Delfts*-*Land*, met NICOLAAS VAN MAEREN en HENRICUS MILIUS, Paſtoors te *Utrecht* en te *Amſterdam*, als Secretarisſen van deeze Vergadering. Op den beſtemden dag, den dertienden van Slachtmaand, vervoegden zich deeze Geestlyken, 's morgens ten zeven uuren, na de Kapelle van *St. Geertruid*, de plaats ter Vergaderinge gekoozen. De Aartsbisschop verrigtte de Misse van den Heiligen Geest, en opende vervolgens de Vergadering met eene *Latynsche* Redenvoering, waar in de *Jeſuiten* met zwarte kleuren afgeschilderd, en als veroorzaakers eener geheele omkeering van de Heerschappy in de Kerke van *Nederland*, gebrandmerkt werden. De Aartsbisschop droeg zynen Onderhoorige Geestlyken, het nut en de noodzaaklykheid voor 1763.

XXXVII. BOEK. 1763. der Kerkvergaderingen; herinnerde hun het oogmerk der tegenwoordige, met aanmaaning, om de Verkeerdheden, ter Kerke ingesloopen, op 't ernstigst, te keer te gaan. — Onder de Handelingen zelve komen meest in aanmerkinge, de Besluiten, betreffende de Leere des Geloofs, en de wyze om daar van Belydenisse te doen. Alle Dwaalingen, die de Kerk veroordeelde, werden by een Besluit deezer Kerkvergaderinge veroordeeld, terwyl men de Belydenisse van Paus PIUS DEN IV, voor den Geloofsregel, bleef behouden. Doch dewyl deeze onderwerping, aan alle de Leerstukken van de Catholyke Kerk, de Lasteraars niet hadt kunnen te rug houden, om de Leer der *Hollandsche* Geestlykheid verdagt te maaken, omhelsde de Kerkvergadering de *Uitlegging des Geloofs* van den Heere BOSSUET, Bisschop van *Meaux*, by de gansche Catholyke Kerke goedgekeurd; berustende wyders, in de Geloofsbelydenissen, die door de Aartsbisschoppen van *Utrecht*, en derzelver Geestlykheid, en inzonderheid in die, welke, in den Jaare MDCCXLIV, aan Paus BENEDICTUS DEN XIV overgegeeven was. — 'Er geschiedde door den Heer LODEWYK VAN ZELLER, benoemd om, op deeze Kerkvergadering, de post van Regtsvorderaar waar te neemen, eene algemeene aanklagte tegen de Geschriften, door den gemelden Heer LE CLERC, en door de *Jesuiten* HARDOUIN, BERRUIER en PICHON, in 't licht gegeeven. Om op deeze

ze aanklagten Regt te doen, bepaalde de Kerkvergadering vier Congregatien, die de aangeklaagde Werken zouden Onderzoeken, en hier van der Kerkvergaderinge verſlag geeven. De Beſluiten deswegen gemaakt, beſtonden uit twee deelen; het eerſte behelsde de Leer der Kerke, ten opzigte van zommige Stukken, omtrent welken de gemelde Schryvers, andere Gevoelens hadden; het tweede de Veroordeeling der Dwaalingen van die Schryveren, zo en in diervoege, als de Kerkvergadering dezelve ſtrydig vondt, met de Leer der Kerke. LXXXVII. BOEK. 1763.

In de laatſte Zitting, bepaalde men de Beſluiten deezer Kerkvergaderinge, naar ouder Gewoonte, in geſchrifte aan den Paus te zenden, onder 't geleide, van eenen Brieve aan zyne Heiligheid, vol betuigingen van Getrouwheid, en nauwgezette aankleeving aan den Stoel van den Heiligen PETRUS, en de omhelzing van alle Catholyke Leerſtukken. De Aartsbisſchop met de beide Secretarisſen der Kerkvergaderinge, hadden denzelven ondertekend. — Ten zelfden tyde belaſte men den Regtsvorderaar, den Heer LE CLERC te ſchryven, en hem te overreden, om zich aan de Uitſpraak der Kerkvergaderinge te onderwerpen, zyne Dwaalingen openlyk te herroepen, en de Ergernisſen, aan de Kerk gegeeven, weg te neemen. — Den een- en-twintigſten deedt de Aartsbisſchop de Misſe van Dankzegginge; de Leden ondertekenden het verhandelde; men zong het *Te-*

LXXXVII. BOEK. 1763.

Deum, en beſloot de Aartsbiſchop deeze Vergadering der *Utrechtſche* Geestlykheid, met de in de *Roomſche* Kerk gebruiklyke Gebeden.

Daags voor de Opening der Kerkvergadering, zondt de Heer LE CLERC, aan de vergaderde Geestlykheid een Brief, uit *Amſterdam* gedagtekend, met verzoek, dat dezelve openlyk, en in 't midden der Vergaderinge, zou voorgeleezen worden; verzekerende, dat, indien hem, tegen zyne gedagten, iets berispelyks, in zyne Schriften, mogt ontglipt weezen, hy bereid was, 't zelve te verbeteren. Het bedoelde oogmerk bereikte hy niet; aan de begeerte, dat de Brief zou geleezen worden, werd voldaan; doch men vondt niet goed, hem in Perſoon te ontbieden, en over zyne Stellingen te onderhouden: ze werden, gelyk wy gezien hebben, als Dwaalingen veroordeeld. Geweldig hier over verbitterd, en oordeelende, dat de Kerkvergadering geene vryheid hadt, om hem voor de geheele Wereld, als een Leeraar van Dwaalingen, te doen doorgaan; daar dezelve, hem nimmer van verkeerde Gevoelens overtuigd hadt, gaf hy een ſcherp Geſchrift uit, over 't Gedrag der *Utrechtſche Kerkvergaderinge* ten zynen opzigte, en ſchilderde de Leden van dezelve af, als Lieden, die met zyne Landsgenooten, de *Franſchen*, een lang tegen hem geſmeed ontwerp, ten uitvoer gebragt hadden, geſtreeld met de hoope van de goede Gunst des Biſchops van *Rome* te winnen, en Vrede met hem te maaken, indien

dien zy dit Hoofd der Kerke, tegen de Aanklagte, wegens 't zelve gedaan, verdeedigden. Hy voegde 'er bedreigingen nevens, van een nader Geſchrift, waar in hy de Ongeregtigheden dier Kerkvergaderinge zou ontleden, en ſpaart geene allerhaatlykſte verwyten, zo tegen de *Franſchen*, als tegen de Leden der Kerkvergaderinge (*). —— Indien de Verwerpers der Bulle *Unigenitus*, hier te Lande, gelyk de Heer LE CLERC wil, door dit hun Bedryf, de Vriendſchap van den *Roomſchen* Paus meenden te winnen, hebben zy eene verkeerde rekening gemaakt; dewyl CLEMENS DE XIII, niettegenſtaande, hy eerſt die Kerkvergadering, met de Beſluiten op dezelve genomen, goedgekeurd hadt, dezelve, in 't einde, op aanſtooking der *Jeſuiten*, veroordeelde (†).

Geſchil te *Leeuwaarden*, over de Magt der Kerklyken.

Trok dit voorgevallene in de *Roomſche Kerke*, de aandagt van veelen, en byzonder der *Roomſchgezinden*; in *Frieslands* Hoofdſtad, ontſtonden groote Oneenigheden, en daar uitſpruitende Verwyderingen, tuſſchen de Magiſtraat, en den Kerkenraad der Hervormde Gemeente, die niet alleen dat Gewest doorklonken; doch, door de vreemde omſtandigheden, daar mede gepaard, en door de veelvuldige Geſchriften te

(*) *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 649. 926. Voor 't Jaar 1764. bl. 277.

(†) J. FEBRONIUS *de Statu Eccleſiæ*, Tom. II. p. 16 & 87.

LXXXVII. BOEK. 1763.

te dier gelegenheid in 't licht gegeeven, allerwegen veel gerugts maakten, het oude Geſchil, wegens de Magt der Wereldlyke Overheid in 't Kerklyke, ter baane brengende. — Eene opengevalle Predikantsplaats moest vervuld worden. De Regeering van *Leeuwaarden*, toonde hoe zy gaarne de Verkiezing zag vallen op een Inbooreling van *Friesland*, en die teffens de Leerwyze van COCCEJUS volgde. Voor het eerſte deel hunner begeerte, pleitte een Lands-Wet, die zy, ſchoon in vergetelnisſe geraakt, thans in 't oog wilde gehouden hebben; voor het tweede de billikheid, die vorderde, dat men zodanige Leden der Gemeente, welke die Leerwyze behaagde, genoegen gaf: naardemaal 'er reeds vier *Voetiaanſche* Leeraars ſtonden, allen als Vreemdelingen daar ter Stede gekomen. 't Zy de Leden van den Kerkenraad oordeelden, dat het tegen hunne Voorregten ſtreedt der Magiſtraat dat geen in te willigen, 't welk zy van naby wiſten, dat dezelve aangenaam zou weezen; 't zy ze andere redenen meenden te hebben, om zich aan te kanten tegen de begeerte der Regeeringe, en den bekenden wensch, van eene hoog aanzienlyke Perſoonadie, die gaarne een rykbegaafden Leeraar, uit eene nabuurige Stad, op den *Leeuwaardſchen* Predikſtoel zag, zy leverden een Drietal ter goedkeuringe in, waar op geenen dan Vreemdelingen ſtonden.

't Gedrag van den Eerw. BLOM.

Ondanks de poogingen, door den Kerkenraad, van tyd tot tyd, aangewend, bleef

bleef dit Drietal zes maanden onafgedaan liggen. Eene Bezending uit den Kerkenraad, met den Eerw. C. BLOM aan 't hoofd, verzogt gehoor, gelast om, op eene beſcheidene, vriendlyke, eerbiedige, maar tevens ernſtige, nadruklyke en kragtige wyze, de Magiſtraat de onvoegzaamheid, en 't nadeel van het zo langduurig ophouden der Beroepinge, onder 't ooge te brengen, en afdoening van zaaken te verzoeken. De Eerw. BLOM deedt het door eene zonderlinge Aanſpraak, waar in valſche Welſpreekenheid met Geestlyken Hoogmoed, een vreemd mengzel uitleverden. Dit ſtuk werd, op des Redenvoerders verzoek, niet alleen in de Handelingen des Kerkenraads woordlyk aangetekend; maar men zag 't zelve, zeer ſchielyk in druk, en teffens, dat het voor een groot gedeelte overgenomen was, uit eene Leerreden, in de voorgaande Eeuwe, door den Eerw. W. BRAKEL uitgegeeven. Eenigen verhieven die Aanſpraak hemelhoog, anderen ſtelden ze zeer laag, en vonden in dezelve hoonende, ſmaadlyke, en naar oproerigheid ſmaakende uitdrukkingen, het gezag van den Magiſtraat, ten hoogſten beledigende. Met zulk een oog, zag de Regeering van *Leeuwaarden* dit Stuk aan, en beſloot zodanige middelen aan te wenden, als kragtdaadig konden ſtrekken, om zyn Eerw. te leeren, hoe hy zich jegens zyne Overheid te gedraagen hadt, en den Drukker tot meer omzigtigheids te vermaanen. De Eerw. BLOM werd verweezen

LXXXVII. BOEK. 1763.

LXXXVII. BOEK. 1763.

zen in eene Geldboete van honderd Goudguldens, van de eerstkomende vervallene Penningen zyner Wedde af te trekken, ten behoeve van 's Stads Armenkamer, en voorts om, in de volle Vergadering der Magiſtraat, zich te vervoegen; ten einde, daar op 't ernſtigst beſtraft, en tot zyn Pligt als Leeraar, als Onderdaan van den Staat, en als Ingezeten van de Stad, vermaand te worden. —— Den Drukker werd eene Boete van vyftig Goudguldens opgelegd, het gedrukte afgenomen, en 't verder verkoopen hem en de andere Boekverkoopers daar ter Stede, verboden. Deeze vervoegde zich, oordeelende dat de Magiſtraat in deezen iets gedaan hadt, waar toe dezelve niet geregtigd was, met een Verzoekſchrift by den Hove van *Friesland*, vergezeld van een Betoog, dat 'er in de door hem gedrukte Aanſpraak, niets gevonden wierd, 't welk hem het drukken zou hebben kunnen beletten. De Magiſtraat leverde haare tegenbedenkingen in, en 's Drukkers Verzoek werd van de hand geweezen.

Wanneer de Eerw. BLOM kennis gekreegen hadt van het Beſluit, ten zynen opzigte genomen, maakte hy geene zwaarigheid, om, eer 't zelve hem was voorgeleezen, over SALOMOS woorden, *Verder heb ik ook gezien onder de zonne, ter plaatze des Geregts, aldaar was Godloosheid, en ter plaatze der Geregtigheid, aldaar was Godloosheid. Ik zeide in myn harte,* GOD *zal den Regtvaardigen en den Godloozen oordee-*

deelen: want aldaar is de tyd, voor allen voor-neemen, en over allen werk, te prediken (*). Tot welk eene Leerreden zulk eene Text-keuze, in die omſtandigheden, aanleiding gaf, is gereedlyk te bevroeden; dezelve was een beroep op 't algemeen, en boezemde 't zelve in, dat 'er in de Vergadering der *Leeuwaardſche* Magiſtraat Godloosheid heerschte. Voor de Magiſtraat ontbooden, weigerde hy verſcheide maalen te verſchynen, ondanks de verdubbeling der boete, van dagvaarding tot dagvaarding. Eindelyk, door zyn Advocaat en Vrienden geraaden, dit niet langer uit te houden, vervoegde hy zich naa 't Raadhuis; doch op eene wyze, zeer geſchikt, om zyne zaak te verſlimmeren. Hy nam een groote Quarto Bybel, met een witten Band, onder den arm, en koos een grooten omweg, om in dit vreemd vertoon na 't Raadhuis te wandelen. Eene groote meenigte Menſchen vloeide zamen: want men wist, dat hy, met den Bybel, na 't Raadhuis zou gaan. Op de Raadkamer gekomen, begon hy, met groote verheffing van ſtem en gebaarden, te ſpreeken; doch de Voorzitter viel hem in de reden, geboodt hem te gaan zitten, en liet het Beſluit, ten zynen opzigte genomen, voorleezen. Van het Raadhuis afkomende was de zamengeſchoolde menigte nog zeer aangegroeid: onder deezen hoop, waren 'er veelen zyner Aanhange-

LXXXVII. BOEK. 1763.

(*) PREDIKER III. vs. 16, 17.

LXXXVII. BOEK. 1763.

geren, die hem by de mouw en hand vattende, naa zyne Gezondheid vroegen, hem GODS zegen en onderſteuning toewenschten, hy bedankte, voor hunne genegenheid, zeggende; *Ik ben wel; houdt u ſtil; GOD zal wel zorgen voor zyne Kerk, en my bewaaren!*

Zyn Eerw., die alle openlykheid aan zyn geval ſcheen te willen geeven, liet een zo getyteld *Eenvoudig Verhaal* drukken: waar in men vindt, dat de Kerkenraad, die de Aanſpraak overgenomen hadt, eene Commisſie benoemde, om de zaak te onderzoeken, en met meerderheid van ſtemmen beſloot, zich in 't Beroep, op een Hooger Regtbank, by den Eerw. BLOM te voegen; gelyk geſchiedde. By het Verzoekſchrift ten dien einde, zo aan Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, als aan den Hove, ingeleverd, werd gevoegd, en vervolgens in Druk uitgegeeven, een Betoogſchrift ter Verdeediging der Aanſpraake, en het verdere gedrag des Spreekers in deeze zaake gehouden. Veel opziens baarde dit Betoogſchrift; men ſtondt verſteld, dat men, in openbaaren Druk, voor de Vierſchaare van het hooge Hof van Juſtitie, en voor gansch *Nederland*, beweeren durfde „ dat de Beſtuuring der Kerke alleen was „ aanbevolen aan Kerkenraaden, Clasſen, „ en Synoden, zodanig, dat niemand daar „ buiten, in Kerklyke zaaken, en wel voor„ naamlyk in het Beroepen van Kerkdie„ naaren, iets te zeggen hebbe; zelfs niet „ de Overheid. —— Dat de Kerkenraad,

„ en

„ en vooral ook de Predikanten, als zoda- LXXXVII.
„ nig, over 't geen zy zeggen of doen, in BOEK.
„ zaaken, die het Beſtuur en het Welzyn
„ der Kerke betreffen; aan niemand Re- 1763.
„ kenſchap ſchuldig waren, dan aan GOD
„ en CHRISTUS alleen; voor niemand
„ daar buiten behoefden te regt te ſtaan,
„ wie hy ook zy. — Dat zy, in de Be-
„ diening van hun Ampt, hooger en meer-
„ der waren, dan hunne Overheden." —
Stellingen, door allen, die Orde en Vrede lief hebben, en der wettige Overheid behoorelyk ontzag toedraagen, en Kerklyke Overheerſching verfoeijen, hoogst gewraakt, en in dit Betoogſchrift, nog doormengd met hoonende en laſterlyke uitdrukkingen, ten opzigte van de Magiſtraat der Stad *Leeuwaarden*.

Dan verwonderde men zich, over den buitenſpoorigen inhoud van dit Geſchrift; men ſtondt niet minder verbaasd, toen het bleek, dat in 't zelve de *Leden van den grooten Kerkenraad*, ten onregte als *Deducenten* wierden ingevoerd (*); daar het alleen een Voortbrengzel was, 't welk de Eerw. BLOM, met eenige weinigen zyner Aanhangeren, goedgekeurd en ter Drukperſſe overgegeeven hadt: niet alleen zonder voorafgaande toeſtemminge van de andere Leden; maar zelfs in weerwil van den vollen Kerkenraad, die het laaten Drukken vol-

(*) De tytel was, *Deductie, op Ordre van de Gecommitteerden van den Grooten Kerkenraad.*

LXXXVII. BOEK. 1763.

volſtrekt hadt afgekeurd; zo dat de Commisſie geene vryheid hadt, om daar in te bewilligen. Een aantal Leden des Kerkenraads, maakten dit ten Hove, en in het Stads Nieuwspapier, openlyk bekend, verklaarende zich met den inhoud van dat Geſchrift, niet te kunnen vereenigen, geen deel daar aan, noch aan de gevolgen, te neemen, van de bewuſte Regtsvorderingen af te zien, en den Eerw. BLOM, daar in niet meer by te ſtaan.

De zaak loopt ten zynen nadeele af.

Hangende deeze zaak, was 'er geen einde aan Geſchriften, daar toe betrekkelyk, wel van onderſcheiden aart; doch grootendeels, den Eerw. BLOM, met de zynen, in 't ongelyk ſtellende (*). Hoe zeer meest Naamlooze Schryvers, voor de Overheid in de breſe traden, en derzelver Regt verdeedigden, reikhalsde een ieder, den uitſlag te verneemen, daar de Magiſtraat, zich met een Verzoekſchrift tot de Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, gewend hadt, ten einde zy het Gezag der Regeeringe, omtrent Kerklyke zaaken mogten handhaaven, en zodanige Bevelen geeven, als zy naar hunne hooge wysheid zouden verſtaan te behooren. Om te meer klems, aan hun Verzoekſchrift by te zetten, voegden zy 'er drie Stukken nevens. Het eerſte beſtondt in een Vertoog, van het gebeurde omtrent de

(*) Men vindt 'er een verſlag van in de *Vaderl. Letteroef.* IV Deel, Iſte Stuk, bl. 137. 185. 271. 357. 398.

de zaak van den Eerw. BLOM; met eenige aanmerkingen daarop, en 't geen door hem in 't werk was gesteld, om Oproer te verwekken, als mede, een aanwyzing van verscheide Onwaarheden, in zyn *Eenvoudig Verhaal*. Het tweede bevatte een Uittrekzel, van de voornaamste buitenspoorige Stellingen, in het Betoogschrift, strekkende tot wegneeming van alle Regten der Hooge en Mindere Overheden, zelfs van den Souverain, en tot volkomen Onafhangelykheid der Kerkelyken. Het derde, leverde eene lyst op, van de in 't oogloopendste lasterlyke en hoonende Uitdrukkingen, omtrent de Magistraat, in het Verweerschrift van den Eerw. BLOM. —— Dit alles, was van eene voor de Magistraat gewenschte uitwerking, de Gedeputeerde Staaten van *Friesland* keurden, by een Besluit den dertienden van Louwmaand, des volgenden Jaars genomen, niet alleen het gedrag der *Leeuwaardsche* Magistraat, goed in het boeten des Leeraars en des Drukkers; maar wraakten daar en boven, het gedrag en de handelwyze van den Eerw. BLOM, dermaate dat zy hem, voor den tyd van zes weeken, in zyne Bediening en Wedde schortten: een Vonnis, waar aan hy zich moest onderwerpen, onder bedreiging, dat men anders, tot zyn leedweezen, nadere schikking zou maaken. LXXXVII. BOEK. —— 1763.

Verkeerd zou dit onbehoorelyk, en dol- De Classis driftig gedrag eens Leeraars, met zynen van *Leeuwaarden* Aanhang, andere Leeraars in verdenking wraakt de hebben kunnen brengen, als of zy de ver- Stellingen diens Leeraars.

LXXXVII. BOEK. 1763.

regaande Stellingen, en verderflyke Beginzelen, door hem beweerd, toe gedaan waren, indien zy zulks ongemerkt hadden laaten doorgaan; hier om werd de *Clasis* van *Leeuwaarden* te raade, om, op de eerſte gewoone Vergaderinge, naa 't regterlyk afdoen deezer zaake, te verklaaren, dat zy tot betoon van haaren verſchuldigden Eerbied en Ontzag voor de wettige Overheden, voor de Wereld plegtig betuigden de Drie Stellingen in de *Deductie* vervangen (*) *verfoeiden, afkeurden, en te eenemaal verwierpen* (†).

De Graaf VAN WARTENSLEBEN te *Caſſel* verongelykt.

Heilig is het Character, eens openbaaren Afgezants, en kan 't zelve niet beledigd worden, zonder den Souverain, door hem verbeeld, te hoonen. Ten deezen dage, vondt zich onze Staat, in de onaangenaame noodzaaklykheid gebragt, om, wegens eene Verongelyking den Graave VAN WARTENSLEBEN, Buitengewoon Gezant, by de drie Geestlyke Keurvorſten, mitsgaders by den *Opperrhynſchen*, *Nederrhynſchen* en *Westphaalſchen* Kreits, door de Regeering van *Caſſel* aangedaan, voldoening te vorderen. De Baroneſſe van *Goerts*, den laatſten van Wintermaand, des af-

(*) De *Drie Stellingen*, door de Eerw. Clasis bedoeld, waren die wy hier boven bl. 256. hebben opgegeeven: welke zy bondig en onwederſpreekelyk wederlegd oordeelden, in de *Brieven van een Liefhebber der Waarheid.*

(†) *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 695 enz. Voor 't Jaar 1764. bl. 149 enz. en 458.

afgeloopen Jaars te *Frankfort* overleden, hadt hem aangeſteld tot Uitvoerder van haaren Laatſten wil; in die hoedanigheid eenige goederen willende invorderen, vervoegde hy zich by den Landgraaf van *Heſſen-Caſſel*, en werd daar toe geregtigd; doch, by 't gebruik maaken van dit regt, reezen 'er eenige geſchillen. De Regeering verbeeldde zich, dat hy 't zelve te verre uitſtrekte, verzette 'er zich tegen, en nam eenige goederen in beſlag. Het bleef hier niet by. Uit vreeze, dat de Graaf de Naalaatenſchap der Baroneſſe uit het Land zou vervoeren, kon de Regeering, met den Landgraaf, goedvinden, hem in zyn eigen huis vast te houden, rotting en degen af te neemen, zyne papieren te onderzoeken, een Geſchrift daar uit te ligten, en te beletten een Boode naar den *Haag* te zenden, om den Staat van deeze gewelddaaryen te verwittigen. LXXXVII. BOEK. 1763.

Dan de Geheimſchryver des Gezants, de Heer PESTEL bleef niet in gebreke, om zo aan hunne Hoog Mogenden, als aan de Vergadering van den *Opperrhynſchen* Kreits, van 't voorgevallene kennis te geeven. De Algemeene Staaten verklaarden, geheel onkundig te zyn, van de redenen, die zyne Vorſtlyke Doorlugtigheid van *Heſſen-Caſſel*, mogten bewoogen hebben, tot het doen van een zo verregaanden ſtap; maar dat zy, welke die ook zou mogen weezen, eene zo geweldige behandeling niet anders konden aanzien, dan als eene kleinagting van deezen Staat, en

De Algemeene Staaten trekken zich zyne aan, en vorderen voldoening.

LXXXVII. BOEK. 1763.

en eene verbreeking van het Regt der Volken, volgens 't welk alle Staatsdienaars, met een openbaar Character bekleed, voor hunne Perſoonen, Bedienden, en Goederen, in veiligheid moeſten weezen, overal waar zy zich bevinden, en inzonderheid aan Hoven, die hun als zodanig erkend hadden, gelyk het geval was, des Graven VAN WARTENSLEBEN. Zy beklaagden zich deswegen ten hoogſten, en gaven hunne gevoeligheid den Landgraaf te kennen, verwagtende dat deeze, ten ſpoedigſten, 't aangedaane ongelyk zou beteren, hun Staatsdienaar teffens op vrye voeten ſtellen, zonder hem, zyne papieren, of goederen, in 't minſte te ontruſten, vorderende teffens eene Voldoening geëvenredigd aan het Ongelyk.

Op den eigen dag, wanneer de Algemeene Staaten dit Beſluit namen, den één- en-twintigſten van Slachtmaand hadt, de Graaf VAN WARTENSLEBEN zyne vryheid weder bekomen: waarſchynlyk door de tusſchenſpraak des Keurvorsts van *Mentz*, die de zaak zo zeer ter harte nam, als of men de veiligheid van zyn eigen Character hadt geſchonden, en zyne gevoeligheid over den hoon, onze Staat in 't Character van deszelfs Gezant aangedaan, in eenen Brieve den Landgraave te kennen gaf.

De Landgraaf van *Heſſen-Caſſel* zoekt die te ontduiken.

De Regeering van *Caſſel* liet een Berigt, wegens het gebeurde drukken; door een Tegenvertoog des Graaven VAN WARTENSLEBEN beantwoord. De Landgraaf zogt de gevorderde Voldoening te ont-

ontduiken, door de Staaten aan te ſchryven, dat de Graaf VAN WARTENSLEBEN, zich niet als *Miniſter Plenipotentiaris* aan hem hadt aangegeeven, of als zodanig gewettigd was; weshalven het diens eigen ſchuld was, dat de Regeering van *Caſſel*, hem aanmerkende voor een *Particulier Perſoon*, als Uitvoerder van den Uiterſten wil der Baronesſe van *Goerts*, zich aan zyn Perſoon hadt moeten houden: weshalven hy Voldoening verzogt, ter zaake dat gemelde Graaf, zyne byzondere belangen hadt willen doorzetten, onder het voorwendzel van een *Publiek Character*, door hunne Hoog Mogenden aan hem by verſcheide Kreitſen, en aan deeze en geene Keurvorſtlyke Hoven, gegeeven. LXXXVII. BOEK. 1763.

Hunne Hoog Mogenden, zeer gebelgd over deeze uitvlugt, welke zy toonden allernietigst te weezen, en nog meer, wegens de in allendeele ongepast gevraagde Voldoening, herhaalden, onder bedreiging van ſterker middelen te zullen aanwenden, den gedaanen eisch eener Voldoening, over het ongelyk hunnen Staatsdienaar aangedaan: dewyl zy nooit zouden toelaaten, dat de Naakomelingſchap by hun een voorbeeld zou vinden, van het verwaarloozen eens Regts, hun met alle Volken gemeen. Ten ſlot verklaarende dat zy, wanneer zyne Vorſtlyke Doorlugtigheid, aan dit hun verlangen zou hebben voldaan, zich niet zouden onttrekken, om de klagten, welke de Landgraaf tegen dien Miniſter hadt in

De Staaten blyven op de Voldoening aandringen.

LXXXVII. BOEK. 1763.

te brengen, aan te hooren, en 'er naar eisch op te beschikken.

Dit laatste vatte de Landgraaf eerst aan, zendende een Berigt van het voorgevallene, ten einde de Staaten daar uit de regtmaatigheid van de handelingen der *Casselsche* Regeeringe mogt afneemen: met byvoeginge, nogthans, dat, indien hunne Hoog Mogenden mogten oordeelen, dat die Regeering daar in te verre gegaan was, hy zich aanboodt, tot zodanig eene Voldoening, waar van de nadere bepaaling overeenkomstig zou zyn, met de billykheid in de omstandigheden der zaake. — Het wederantwoord behelsde hoe weinig de Algemeene Staaten voldaan waren, zo over deeze opgave des gevals, als over de redeneeringen daar op gebouwd. Dan dit weinig, ter groote hoofdzaak de belediging huns Gezants, doende, traden zy in een dieper onderzoek, wegens 't geen het Regt der Volken ten dien opzigte eischte, aantoonende, dat zy zich daar op mogten beroepen, in 't geval der Graven VAN WARTENSLEBEN. Hier op grondden zy den eisch der Voldoening, te weeten, dat de Landgraaf het gedrag der *Casselsche* Regeering zou wraaken, en verklaaren, dat men in alles, wat gedaan was, nooit gedagt, veel min ten oogmerk gehadt hadt, om de Republiek te beledigen, of nadeel aan deszelfs Regten en Waardigheid te doen; dat die Verklaaring zou geschieden, door een Staatsdienaar van voeglyken Rang, voorzien

gien van de volmagt daar toe noodig. Zy eischten niets meerder; doch hier van zouden zy niet afgaan.

De Landgraaf ziende, hoe ernſtig de Staaten dit ſtuk opnamen, erkende, by eenen Brieve, nooit eenig oogmerk gekoesterd te hebben, om het Gemeenebest te beledigen, of toe te ſtaan, dat zulks door deszelfs Regeering zou geſchieden, en bereid te weezen om die erkentenis te doen herhaalen door eenen Gezant. By dit ſchryven, was weder eene nieuwe Verdeediging der *Caſſelſche* Regeering gevoegd, op welke de Staaten oordeelden niet te moeten letten, maar op de voorheen geëischte Voldoening onveranderd te blyven dringen. De Landgraaf beſloot, in 't einde, aan die begeerte te voldoen, en zondt, in Hooimaand des Jaars MDCCLXIV, den Geheimraad VAN MOSER, met behoorlyke Geloofsbrieven voorzien, die eerlang gehoor kreeg, de geëischte Voldoening mondling gaf, en ſchriftlyk overleverde; waar in men genoegen nam, en den Heer VAN MOSER des verwittigde.

1763. De Landgraaf geeft dezelve.

Zo verre was die zaak afgedaan; doch dewyl hunne Hoog Mogenden, in verſcheide Brieven daar over geſchreeven, betuigd hadden, dat zy, wanneer het Misverſtand met den Staat beſlegt, en de Voldoening zou gegeeven zyn, de bezwaaren van den Landgraaf tegen den Graaf VAN WARTENSLEBEN wel wilden verneemen, die onderzoeken, en zodanig beoordeelen, als zy overeenkomſtig vonden, met de Waardigheid van den

Nadere bepaaling omtrent den Graaf VAN WARTENSLEBEN.

LXXXVII. BOEK. 1763. Staat, en deszelfs Agting voor het Huis van *Hesſen*. De Geheimraad leverde die redenen van bezwaar over: van welke hunne Hoog Mogenden een Affchrift, aan den Graaf VAN WARTENSLEBEN ter hand ſtelden, met aanſchryving om zyn belang, op de daar in vervatte klagten, aan de Algemeene Staaten te doen toekomen: hy deedt zulks. Maar zyn antwoord, niet in allen deele aan de verwagting voldoende, en het gedrag omtrent hem gehouden, aan veel aanmerkingen onderhevig blyvende; konden hunne Hoog Mogenden, wel niet beſluiten, om dien Staatsdienaar te rug te ontbieden, waarop de Heer VAN MOSER hadt aangedrongen; maar keurden best, om, daar, hangende de Gedingen, tuſſchen den Landgraaf en den Graaf VAN WARTENSLEBEN, de dienst des laatſten, als Miniſter by den *Opperrhynſchen* Kreits, waar van de Landgraaf een voornaam Lid was, van geene groote vrugt kon zyn, en die Kreits ook zedert korten tyd afgeſcheiden was, dien Graaf aan te ſchryven, om zich, by voorraad, te onthouden van de waarneeming zyner verrigtingen by dien Kreits, en gevolglyk, ook aan het Hof van *Caſſel*, tot dat nadere bevelen van hunne Hoog Mogenden hem gelaſten, die te hervatten (*).

Strenge Winter deezes Jaars.

De Winter des Jaars MDCCLXIII, welks

(*) *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 854. Voor 't Jaar 1764. bl. 620. 679.

welks voornaamſte Gebeurtenisſen, wy dus verre geboekt hebben, was te opmerkelyk, om die onaangeroerd voorby te treeden. Eene ſtrenge Koude, gepaard met harde Vorst, begon den twintigſten van Wintermaand, des voorgaanden Jaars te heerſchen, en hieldt onafgebrooken aan, tot den drie- en- twintigſten van Louwmaand (*), wanneer het Ys, in ſtilſtaande wateren, bykans twee voeten dikte bekomen hadt. Behalven de belemmeringen der Zeevaard, die, wegens de Yſchotzen, het inloopen der Zeegaaten onraadzaam vondt, terwyl de reeds binnengekomenen, op de *Zuiderzee* in't Ys beklemd zaten, ſtonden de handwerken het grootſte gedeelte van Louwmaand ſtil. Het dik gevroozen Ys leverde overal woelige Winter tooneelen op. *Y* en *Maas* werden, door zwaare Vragtwagens en Koetzen met vier paarden bereeden; en waren de Vreugdebedryven, op de laatstgemelde Rivier genomen, zo groot, dat ze den Erfſtadhouder, den Hertog van *Brunswyk*, en den Prins van *Naſſau Weilburg*, uit *'s Gravenhaage* na *Rotterdam* lokten, om ooggetuigen van eene vreemdigheid te weezen, die de *Maas* in den *Neva* ſtroom des *Ruſſiſchen* Ryks ſcheen te herſcheppen. Naa dat eenige dagen, de *Zuiderzee*, tusſchen *Enkhuizen* en *Stavoren*, door

LXXXVII. BOEK. 1763.

(*) *Zie de Waarneemingen op Zwaanenburg, in de Verhandelingen van de Hollandſche Maatſchappy der Weetenſchappen te Haarlem.*

LXXXVII. BOEK. 1763. door eene menigte van Menſchen te voet bewandeld, en ter ſchaats bereeden was, kon dit wyde water, den zeventienden van Louwmaand, Paard en Sleede draagen; en zints dien dag, waren *Stavoren* en *Enkhuizen*, geduurende verſcheide dagen, de Pleiſterplaatzen voor de *Noordhollanders* en *Friezen*, die zich op de *Zuiderzee* met Arreſleden verluſtigden, en 't oog van duizenden aanſchouwers trokken. Voor *Scheveningen*, hadden de Schotzen Zee-Ys zich zodanig opgehoopt, dat ze een Ysdam vormden, hooger dan de hoogſte Duinen by dat Zee-Dorp: met welk vreemd Zeegezigt de Inwoonders van *'s Gravenhaage*, en het nabygelegen *Westland*, zich dageliyks vermaakten.

Mogt de Rykdom en de Middelſtand, in al dit buitengewoone uitſpanningen vinden, welke gewoone Winters weigeren; de werkloosheid der ſchaamele Gemeente, baarde een knellenden last, alleen door de hand der Milddaadigheid, die zich bereidvaardig uitſtrekte, verligt. Gebrek aan Water was eene algemeene behoefte, waar in *Amſterdam* diepst deelde, door de laagte van het Water in de Trekvaard tuſſchen die Stad en *Weesp*, langen tyd van 't gewoon behulp des Ysbreekers, die met de daar op volgende Waterſchuiten zitten bleef, verſtooken. —— Een zwaare Ysgang in *Texel*, kroodt, tuſſchen den één- en twee- en twintigſten van Louwmaand, verſcheide Schepen op gevaarlyke plaatzen, eenige kwamen in dit gevaar om.

Wan-

Wanneer de Vorst, die met een Zuiden wind, niet min dan met een Ooſten- en Noorden wind aanhieldt, en van genoegzaam geen Sneeuw vergezeld ging, in 't laatst van Louwmaand afliet, en men zich beloofde, door een zagten Dooy, van het Ys bevryd te zullen worden, hervatte dezelve op de helft van Sprokkelmaand, haare heerſchappy weder voor eenige dagen. Het Wintergezaayde hadt, door de felle Vorst veel geleden, Garst en Tarwe moest men, op veele plaatzen, omploegen, en herzaaijen, het Koolzaad was voor een groot gedeelte weg. De Veeman, vondt ſtoffe tot klaagen over gebrek aan voeder, daar door het ſchraale weêr, op die Koude gevolgd, het Gras laat aankwam. LXXXVII. BOEK. 1763.

Zeer zagt was de Winter des volgenden Jaars; doch geenzins van leed voor den Landzaat ontheeven. De veelvuldig gevallen Regen, veroorzaakte veel Opperwaters, dat van den *Rhyn* bragt de Stad *Wageningen*, in Louwmaand, in groot gevaar, en dugtte men in *Overyſel*, voor het hoog ryzen van den *Yſel*. De Inwoonders van de *Bommelerwaard*, noch nauwlyks bekomen van de rampen des Waterwees, in den Jaare MDCCLVII, zo zeer prangende (*), hadden weder het ongeluk, dat de *Waaldyk* tuſſchen *Roſum* en *Herwynen* doorbrak, de geheele *Waard* onderzette, en de Ingezetenen op nieuw, in elende en ar- 1764. De *Bommelerwaard* breekt door.

(*) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hiſt.* bl. 297.

LXXXVII. BOEK. 1764. armoede dompelde. De onverkrygbaarheid van Hooi en Stroo, deedt veel Vees, uit het water gered, van gebrek, omkomen. Hulpvaardigen van *Gorkum* afgevaaren, om de herwaards en derwaards gevlugten te redden, vonden in dit Menschlievend beſtaan hun dood. —— In de Meyerye van *'s Hertogenbosch*, was de doorbraak der Dyken wel afgewend; doch des niet tegenſtaande, was 'er een groot gedeelte van de Heerlykheid *Vucht* overſtroomd; verſcheide Dorpen rondsom *'s Hertogenbosch* bevonden zich in dien zelfden toeſtand. Veele plaatzen in die Stad, waren door 't water onbruikbaar, doch zondt de Magiſtraat, getroffen door het lot der veel ongelukkiger nabuuren, vier Schepen met voorraad en noodwendigheden, na *Bommel* en de *Bommelerwaard*. —— Boven en beneden *Heusden* dreigde de *Maas* de Dyken te overweldigen, met veel moeite kwam men zulks te boven, en de Stad 'er af, met de beſchaadiging van eenige der Veſtingwerken. —— Schoon de *Lekkendyk* veel gevaars liep, viel het water dier Riviere, door de ontlaſting der Doorbraaken van den Dyk boven *Emmerik* en in de *Bommelerwaard*.

Waters-nood in *Gelderland* en *Overyſſel*.

Met het einde van Louwmaand was, daar de wateren der Rivieren van dag tot dag zakten, de vrees voor verder Waterleed geweeken; dan met den aanvang van Sprokkelmaand, beving dezelve de gemoederen op nieuw, en van alle kanten, was men voor de herhaaling dier Droeve Toonee-

neelen bedugt, gelyk ze zich ook, op verſcheide Plaatzen, met veel jammers, vertoonden. Niet minder dan Vyf Doorbraaken te *Herwen* veroorzaakten een ongemeene hoogte des waters op den *Rhyn*; en zou men naar alle waarſchynlykheid, indien 'er even boven *Rees*, geene Doorbraak voorgevallen was, nog meer waters gehad hebben. De laatſte Doorbraak te *Herwen*, was op het Kerkhof, en ſpoelde de Lyken uit de graaven. De Inwoonders van dat Dorp en van *Panderen*, zogten hunne veiligheid in de vlugt, genoodzaakt hunne Huizen, die ten deele weg dreeven, ten deele inſtukken ſloegen, te verlaaten. — Te *Zutphen* groeide het water tot eene ontzettende hoogte, in die Stad, hoorde men van alle kanten niets dan jammer, en zag naa het breeken van twee gaten in de *Kamonsdyk*, aldaar niets dan een baare Zee. De noodſchooten van den kant van *Doesburg*, en meer andere Plaatzen, deeden de bekommering voor meer leeds aan de Dyken, grootlyks toeneemen. Te midden van dien nood, ſluimerde de zorg der Overheden niet, om den noodlydenden byſtand toe te brengen, opſteekende ſtormwinden, bragten eenigen met leevensmiddelen, in vaartuigen afgeſtooken, in het uitterſt gevaar; en derzelver aanhoudend woeden, veroorzaakte grooten kommer, voor den *Warnsfeldſchen Dyk*, die met veel moeite behouden, en daar door het Dorp *Warnsfeld*, voor een geheel, of gedeeltlyk, wegſpoelen bewaard bleef. — De *Yſel* voor

LXXXVII. BOEK. 1764.

De-

LXXXVII. BOEK. 1764.

Deventer klom tot zulk eene hoogte, dat men de Stads ſchipbrugge moest afneemen en in veiligheid bezorgen. De ſterke Storm bragt de *Snippelings Dyk*, voor die Stad, in groot gevaar, en joeg het water over den weg geſlaagen kruin, eenige voeten heen: de uiterſte waakzaamheid, met verbaazende koſten, behieldt denzelven, ſchoon het water reeds hier en daar 'er doorliep. Met het bedaaren des Winds zakte het Water. — *Wageningen* vondt zich weder even als in Louwmaand gedreigd; te *Soelmond*, ſtonden de Dienaars met gelaaden piſtoolen op den Dyk, om de onwilligen onder de Boeren tot werken te noodzaaken, by eene verzakking van veele roeden Dyks. — Aan de *Lek* behieldt het werkzaam Dyk-Collegie, en de trouwe waakzaame byſtand der Ingezetenen, de Dyken. Geene geringe vreugde vervulde de gemoederen van allen, die met deeze Waterelenden gedreigd werden, of daadlyk bezogt waren, op de tyding dat het water begon ſtil te ſtaan, en vermeerderde deeze, op 't beſpeuren dat het met de daad zakte, en zich ſchikte om eerlang binnen de gewoone oevers te keeren; welk heuchlyk gezicht vóór het afloopen van Sprokkelmaand, de oogen verkwikte (*).

Handelingen over de Rivieren tuſſchen *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht*.

't Moet elk Leezer van 's Lands Geſchiedenisſen verbaazen, zo veel maalen die bladeren vervuld te zien, met berigten van Dyk-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1764. bl. 172 en 238.

Dykbreuken en Overſtroomingen; en ſchoon de oppervlakkigſte kunde van onze Landsgeſteltenisſe deeze verwondering wel ras zal doen ophouden, zal het hem op nieuw bevreemden, in die eigenſte Geſchiedbladen niet meermaalen gewag te vinden, van algemeene voorzorgen en hulpmiddelen, tegen dat Land en Volk bedervende Onheil, beraamd en te werk geſteld. Zeer ten onregte, nogthans zou men daar uit beſluiten, dat 's Lands vaderen zich des niet bekreunden. Wy moeten daarom opteekenen, wat, omtrent deezen tyd, deswegen gebeurde: ons, naa den aart onzes Werks alleen bepaalende tot eene korte opgave der gehoudene Handelingen, zonder ons in te laaten tot de beoordeeling der zaak zelve. LXXXVII. BOEK. 1764.

Het werk der Rivieren, en de geduurige Overſtroomingen, byzonder op den *Neder-Rhyn*, de *Lek* en den *Yſſel*, voornaamlyk veroorzaakt door den zwaaren toevloed van afkomende Wateren, verſchaften, zints een geruimen tyd, veel ſtofs tot raadpleegingen aan de Staaten van *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht*; dan verſcheidenheid van Gevoelens, door die Gewesten, mitsgaders derzelver Kwartieren en Leden, ten opzigte van die zaak gevoed, en de weezenlyke of vermeende ſtrydige belangen, bragten te wege, dat men langen tyd niets bepaalde, en, ſchoon overtuigd van 't Gevaar en 't Nadeel, het niet ééns werd in het uitdenken van middelen om die beide af te weeren. Twee Brieven, door Staaten van

LXXXVII. BOEK. ——— 1764.

Holland en *Utrecht* aan de Staaten van *Gelderland*, over de Geſteltenis der Rivieren geſchreeven, deeden de laatſten, in den Jaare MDCCLXII beſluiten, de zaak der Rivieren ernſtig aan te vatten, en de twee eerstgemelden tot eene Onderhandeling uit te noodigen, teffens hunne gedagten op het ſtuk mededeelende; die van *Utrecht* gaven in den Jaare MDCCLXIII, hunne toeſtemming tot het aangaan der Onderhandelinge, op zekere voorwaarden, in een daar van gemaakt Plan uitgedrukt. Het Kwartier van *Nymegen* vondt het Plan der *Utrechtſchen* hard en onaanneemelyk, en beraamde een ander Ontwerp; deezen verdeedigden, op hunne beurt, het voorgeſtelde Plan, en beweerden de noodzaaklykheid van 't zelve.

Tuſſchen die van *Holland* en *Utrecht* was gehandeld over opruimingen in de *Lek*. Eerstgemelden hadden eene byeenkomſte van Rivierkundige Lieden voorgeſlaagen, die te gader een raadſlag zouden uitbrengen, omtrent het geen tot herſtel der Rivieren diende ter hand genomen te worden. Dewyl de begrippen der kundigſte Lieden reeds bekend waren, en men niet min zeker wist hoe wyd ze van elkander verſchilden, konden die van *Utrecht*, zich niet veel vrugts van dus eene zamenkomst belooven: te minder daar zy oordeelden, dat de aanhoudenheid van het kwaad, voor geen gering gedeelte moest worden toegeſchreeven aan het vertrouwen, dat de Belanghebbende, in derzelver Raadgeevingen ſtelden, die zy meen-

meenden te kunnen aantoonen, dat dikwyls verkeerd en beuzelagtig waren. Het kwam hun derhalven voor, dat, in plaatze van zulk eene Byeenkomst, niet alleen de Onderhandeling door die van *Gelderland* voorgeſlaagen, voortgang behoorde te hebben; maar dat ook door Gelaſtigden van *Holland* en *Utrecht* eene ſchouwinge gedaan werd van de *Lek* boven, bij, en beneden *Schoonhoven*. Een Brief deezen voorſlag bevattende vondt ingang: en werd den negenden van Slachtmaand bepaald tot eene vriendlyke Byeenkomst der Gelaſtigden uit de drie Geweſten te *Arnhem*. Aanzienlyke Staatsleden, aan welken uit *Holland* de Hoogleeraar J. LULOFS, als Inſpecteur der Rivieren van dat Gewest, was toegevoegd, maakten deeze Vergadering uit. Van *Overyſſel*, zich die zaak geheel ontrekkende, verwagtte men geen Gemagtigden. Men kon het bylange niet ééns worden, en ſcheidde den zeventienden dier Maand. — De Schouwinge van de *Lek* geſchiedde des gelyks, door de Afgevaardigden van *Holland* en *Utrecht*; men ſtelde, tot verminderinge der Opkroppinge van het hooge water, tien punten voor, wegens welke Gelaſtigden van *Holland* aannamen verſlag te zullen doen, teffens te kennen geevende, dat, vermids men te *Arnhem* het niet ééns hadt kunnen worden, omtrent het algemeene Werk der Bovenrivieren, *Holland* ook wel ligt zwaarigheid zou kunnen maaken omtrent de Opruiminge van de *Lek*, hoe gereed an-

LXXXVII. BOEK. 1764.

LXXXVII. BOEK. 1764.

ders om alle toegeevenheid daar in te gebruiken. Die van *Utrecht* wilden dit, met allen ernst en ſpoed, voortzetten zonder daar toe af te wagten wat 'er omtrent de Bovenrivieren zou mogen beſlooten of werkſtellig gemaakt worden: beide de Geweſten hadden 'er even zeer belang by.

Het dreigend gevaar van Watersnood, voor beide de Geweſten in Louwmaand deezes Jaars (*) groot geweest zynde, ſchreeven Staaten van *Utrecht* een breeden Brief aan die van *Holland*, behelzende eenen voorſlag van middelen om de *Lek* te verbeteren, en dus dat Gewest, zo wel als *Utrecht*, tegen den overloop van 't hooge *Lekwater* te beveiligen. Zulks hadt ten gevolge de benoeming van kundige Lieden van wederzyden, om die Rivier by en boven *Schoonhoven* en op eenige andere plaatzen, te doen water paſen. Dit verrigt zynde, ging men over tot een onderzoek van de wyze, op welke de voorgeſtelde Opruimingen best zouden geſchieden, en in hoe verre het leggen der Inlaagdyken, ten opzigte van den toeſtand der gronden, daar dezelve opgelegd zouden moeten worden, en ten aanzien van de daar toe vereischte Specie, uitvoerelyk waare. — Alle de Stukken hier toe betrekkelyk, zonden Staaten van *Utrecht* aan die van *Holland*, vergezeld van eenen aanpryzenden, een ſterk aanhoudenden Brieve.

Ter-

(*) Zie hier boven, bl. 270.

Terwyl dit in bewerkinge was, rees 'er een Dykgeſchil van eenen anderen en bezwaarlyker aart. Op de *Millingſche Uiterwaard* hadt de Eigenaar niet ſlegts een Zomerdam, maar een Winterdam, ter hoogte van omtrent twintig voeten *Arnhemſche* peil, doen aanleggen, die aan den mond van den *Beneden Waal*, by eene hooge Rivier, eene groote opening, tot merkelyk bezwaar van den *Neder-Rhyn* en *Yſel*, benam. Doch, naardemaal de Dam, op eigen gezag, en buiten weeten van Staaten van *Gelderland*, was aangelegd, oordeelden deezen zich bevoegd, denzelven, als ſtrydende niet alleen tegen Dykregten, maar ook met het waare oogmerk, zo wel by de Heeren van de *Kleefſche* Krygs- en Domeinkamer, als by *Gelderland*, *Holland*, *Utrecht* en *Overyſel*, in het aangaan eener overeenkomſte in den Jaare MDCCXLV, bedoeld, te doen ſlegten, en tot de hoogte van zestien voeten *Arnhemſche* peil te verlaagen; 't welk men in 't begin des Jaars MDCCLXII volvoerde. Het gevolg hier van was dat de Dykſchouw van *Duffelt* zich daar over by de *Kleefſche* Regeering beklaagde, en in Zomermaand deezes Jaars te kennen gaf, dat, door die ondernomen ſlegting, niet alleen een zeer ſchadelyke Doorbraak in haaren Bandyk, by het Dorp *Lent* was veroorzaakt; maar dat ook het water van de *Millingſche Uiterwaard*, over die groote vlakte, by het Dorp *Kerkerdom*, zulk een geweld hadt veroorzaakt, dat de Kerk, benevens de daar by ſtaande Huizen,

LXXXVII. BOEK. 1764.

LXXXVII. BOEK. 1764.

zen, in gevaar ſtonden om éénsſlags weggerukt te worden, indien men het ongeluk niet weerde, door het herſtellen van den *Millingſchen Dam*; dat deswegen, de gemelde Schouw genoodzaakt zou weezen, een ſterken Bandyk van de *Millingſche* Grenzen af tot over deeze laagte te leggen, welke haar op meer dan twintig duizend Guldens zou te ſtaan komen, en dat ze zich tot ſchadeloosſtelling geregtigd oordeelde. — De *Kleefſche* Regeering deedt de geledene ſchade behoorelyk onderzoeken, en bevonden hebbende dat dezelve door de ſlegting van den Dam ontſtaan was, ſchreef ze aan Staaten van *Gelderland*, om, eer ze aan de *Duffelſche* Schouwe het aanleggen van een nieuwen Bandyk vergunde, derzelver gevoelens op de gedaane Klagten te verneemen en over de gevorderde ſchadeloosſtelling. Die van *Gelderland* vonden deezen Brief van dat gewigt, dat ze oordeelden een Affchrift aan de drie andere belanghebbende Geweſten te moeten zenden.

Staaten van *Utrecht* onderhielden die van *Holland* over de Verlaaging van den *Millingſchen Dam*, en drongen in hunnen Brieve aan, op het voortzetten der Opruimingen in de *Lek*. Zy verzogten de *Gelderſche* Staaten het daar heen te wenden, dat die ſchadelyke Dam verlaagd mogt blyven. Deezen gaven hier op ten antwoord, dat het hun aan geen redenen zou ontbreeken, om aan de *Kleefſche* Regeering te toonen, hoe groot een ongelyk zy hadt om aan de klagten van den *Duffelſchen* Dykſchouw, we-

wegens het verlaagen van den *Millingſchen* LXXXVII.
Dam gehoor te leenen; doch, dat het hun BOEK.
voorkwam of het niet ruim zo goed zou
weezen om, zonder zich over dit ſtuk, even 1764.
min als over andere in den *Kleefſchen* Brief
begreepen, uit te laaten, deeze gelegenheid aan te grypen om die Regeeringe eene Onderhandeling voor te ſlaan, ten einde daar by te overleggen, wat 'er kon en behoorde gedaan te worden tot voorkoming van de gevreesde onheilen en het verloopen der Rivieren, voor de wederzydſche Landen van zo veel aangelegenheids. *Utrecht* en *Holland* oordeelden zig aan die voorgeſlaagen Onderhandeling niet te moeten onttrekken. De twintigſte van Oogſtmaand werd 'er toe bepaald, op welken dag de Gevolmagtigden uit de drie Gewesten te *Arnhem* verſcheenen, die van *Overyſſel*, mede aangeſchreeven, lieten met een Brief weeten, dat zy die Zamenkomst niet zouden bywoonen. De *Kleefſche* Afgevaardigden kwamen. Zo groot en onoverbrengelyk was de verſcheidenheid van Gevoelens dat men zonder iets weezenlyks uitgewerkt, of iets dat den naam van een Plan mogt draagen bepaald te hebben, van een ſcheidde.

Vermids deeze zaak hangen bleef, en 'er tot niets bepaalds kon beſlooten worden, zo lang 'er geene nieuwe openingen van den *Kleefſchen* kant in kwamen, en zo lang 'er geene meerdere eensgezindheid plaats greep tusſchen de belanghebbende Geweſten, en derzelver Leden, noodigden Staaten van

LXXXVII. BOEK. 1764.

Holland, op hunne beurt, die van *Utrecht* uit, om in nader geſprek te treeden, en met zamengevoegde kragten en eensgezindheid het verbeteren van de *Lek* te hervatten, en de voornaame oorzaaken van het groot bezwaar, 't welk op de *Neder-Rhyn* en *Yſel* byna 's Jaarlyks, en zo duidelyk, in 't begin van dit Jaar, beſpeurd werd, weg te neemen, en het daar toe te brengen, dat de afhanglykheid huns Gewests van de geſteldheid der Boven Rivieren mogt vermindert worden, ſchoon dezelve niet geheel zou verdwynen. Gereed toonden zich de *Stichtenaaren*, om de aangeboode Onderhandeling te aanvaarden, in hunnen Brieve tot antwoord, nogthans vooraf gerustſtelling verzoekende omtrent eenige ſtukken van aangelegenheid. Deeze bekomen hebbende werd in Wynmaand, door wederzydſche Gelaſtigden, in *'s Grayenhaage* de Onderhandeling aangevangen. — Hoe veel vrugts men 'er zich ook van beloofde liep, dezelve zonder vrugt af; die van *Holland* keurden de verhooging en verzwaaring van de *Noorder Lekdyken* ten uiterſten noodzaaklyk, waar toe die van *Utrecht* verklaarden niet te kunnen verſtaan, zo men hun geen genoegen gaf, omtrent het ſtuk der Inlaagdyken op die Rivier, waar in die van *Holland* geene nuttigheid zagen.

Naardemaal, egter, het gemeen belang dier Gewesten vorderde, dat 'er geen ander Water na den *Neder-Rhyn* en *Yſel* afkwam, dan door het *Panderſche Kanaal*, en

en door den mond van den verzanden *Rhyn* tegen over *Schenken Schans*, deeden Staaten van *Holland* by die van het *Sticht*, in Wintermaand, eenen voorſlag, om, de Verſchilpunten der laatstgehouden Onderhandelinge, voor een tyd ter zyde ſtellende, de handen in één te ſlaan, om de ontworpe Verbeteringen aan *'s Gravenwaard* en by *Herwen* te verkrygen. Hier toe vonden zy deezen gereed; doch zonder het Kwartier van *Nymegen* te kennen, en daar mede de zaak te vinden, was het niet volvoerbaar. Eene nadere Brief door Staaten van *Holland* aan die van *Utrecht* afgevaardigd, bevatte hunne verdere gedagten over de Opruimingen en Inlaagdyken, waar op de *Stichtenaaren* ſteeds aandrongen, als mede over de wyze, op welke dit ſtuk by Staaten van *Gelderland* diende aangelegd te worden. Die van *Utrecht* gaven hier op, als mede over de wyze van ſchryven aan de *Gelderſchen*, hunne gedagten te verſtaan. — Het ſtuk der Rivieren bleef ſleepende, en ſloegen 'er andere byzonderheden aan toe, welke te vermelden, de Tydorde eischt dat wy uitſtellen (*).

LXXXVII. BOEK. 1764.

Gereeder viel het voldoen des Aanzoeks der voornaamſte Ingelanden van de *Bovenkerker Polder*, by *Amſtelveen*, ter droogmaakinge van zeventien honderd, en één-en-

De Bedyking van de *Bovenkerker Polder*.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1764. bl. 4. 110. 267. 500. 595. 752. 916. 919. 926. Voor 't Jaar 1765. bl. 6. 43. 71. 96.

LXXXVII. en- veertig Morgen Gronds, by Staaten
BOEK. van *Holland*, die ter begunstiging deezer
——— nieuwe onderneeminge, om schadelyke Wa-
1764. terpoelen in vrugtbaar Land te hervormen,
veele der gewoonlyk in 't geval van Bedy-
kinge verzogte Voorregten en Vrydommen
vergunden (*).

(*) Hedw. Jaarb. 1764. bl. 664.

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ACHT- EN- TACHTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Geſchil tuſſchen de Nederlandſche en Engelſche Oost-Indiſche Maatſchappyen. Klagten van YORKE, *over de Handelwyze der Nederlanderen in Bengale. Verdeediging van Bewindhebberen der Nederlandſche Oost-Indiſche Maatſchappye. Nadere klagten van de zyde der Nederlanderen. De Bewindhebbers door de Staaten verzogt de Bezwaarpunten op te ſtellen. Antwoord der Engelſchen. Gelaſtigden trekken ter Onderhandeling na Engeland. Nieuwe verongelykingen der Engelſchen. De wederkomst der Nederlandſche Gelaſtigden vergund. Verſlag. Verſchil over den zin der uitſtaande Verdragen. Nieuwe klagten over de mishandelingen der Engelſchen, wegens Stooreniſſen in den Handel.* LXXXVIII BOEK.

Laſt

LXXXVIII BOEK. *Last aan* VAN WELDEREN *gegeeven om op afdoen van zaaken ten Engelſchen Hove aan te dringen. Overwinningen op den Koning van Candia behaald. Het Oost-Indisch Schip Nyenburg afgeloopen. Straf der Muitelingen. Gevaarlyke Opſtand op Rio de Berbice, die het verlaaten dier Volkplanting dreigde, gedempt, ſchriklyke Strafoefening aan de Muiters. Voorſtag der Directeuren van de Societeit van Suriname omtrent het vermeerderen der Blanken, wederſprooken door Deelhebberen, en het Beſluit daar opgenomen buiten werking geſteld. De vrees voor eene Vredebreuk met den Keizer van Marocco verdwynt. Staaten van Holland bewilligen in eene Vermeerdering van de Landmagt, doch willen een vaſte post op den Staat van Oorlog voor den Zeedienst gebragt hebben. Oproerige Beweegingen en Godsdiensſtoorenisſen der Proteſtanten te Vaals van hooger hand geſtuit.* WILLEM DE V *tot Lid der Hervormde Kerke aangenomen. Bepaaling omtrent de Emigranten. Het hooge Leenregt onder den Eikenboom te Zutphen. Vreemde Strafoefening der Wyvenplaagers in de Meierij van 's Hertogenbosch tegengegaan. Plakaaten tegen Landloopers, Lediggangers en Vagebonden in verſcheide Geweſten. 't Voorgevallene met* JOANNES CATO KAMERLING. VOLTAIRES *Verhandeling over de Verdraagzaamheid in Friesland verboden. De Eerw.* G. T. DE COCK *in Friesland van Onregtzinnigheid beſchuldigd. Beſluit der Gedeputeerde Staaten ten zynen voordeele. Beklaagſchrift daar tegen ingeleverd.*

Vol-

Volharding in dit Staatsbeſluit. De Leden der Leeuwaardſche Clasſis vinden by zyne Hoogheid geen heul. Beweegenisſen over deeze zaak op de Clasſis van Schieland. Ontwerp in Friesland om de Meerderjaarig Verklaaring des Erfſtadhouders één Jaar te vervroegen. Tegenverklaaring der Prinſesſe Douariere van Oranje en Nasſau. De Inleeveraars van dat Ontwerp verzogt hetzelve in te trekken. 't Wordt als nooit gedaan aangemerkt. MARIA LOUISA *ſterft. Haar Character. De Prinſes van* NASSAU WEILBURG *aanvaart, naa den dood haars Grootmoeders, de Magiſtraatsbeſtelling in de Frieſche Steden. Geſchil tusſchen de Magiſtraat en de Gildens te Bommel, wegens de Regeeringsaanſtelling, ten voordeele van de Gilden uitgeweezen. Canunnik te Utrecht en daar in den Eed te zyn maakt iemand niet onbevoegd om Lid der Vergaderinge van hun Ed. Groot Mogenden te weezen. Klagten des Konings van Pruiſſen over het Plan tot verbetering der Rivieren gemaakt. Door Staaten van Holland beantwoord. Zeven Fregatten ter beteugeling der Algerynen beſtemd.* LXXXVIII BOEK.

Meermaalen reezen 'er tusſchen de Bewindhebbers der *Engelſche* en *Nederlandſche Oost-Indiſche* Maatſchappyen geene geringe geſchillen, door Koopbelang en Baatzugt ontvonkt, en tot dus eene hette aangeſtookt, dat in die afgeleegene Oorden, het 1764. Geſchil tusſchen de *Nederlandſche* en *Engelſche Oost Ind.* Maatſchappyen.

LXXXVIII BOEK. 1764.

het Oorlogsvuur ontbrandde, 't welk in *Europa* wederzydſche klagten baarde en aanleiding gaf tot langwylige Onderhandelingen. De laatſte Jaaren der Regeeringe van den Gouverneur Generaal JACOB MOSSEL, in den Jaare MDCCLXI overleden, en in die hooge Waardigheid opgevolgd, door PETRUS ALBERTUS VAN DER PARRA, werden verbitterd door een allerbevigſt Geſchil tuſſchen beide de Maatſchappyen in *Bengale*, waar van wy dus verre uitgeſteld hebben te ſpreeken; doch het geen ons thans kortlyk ſtaat te melden: dewyl het tot deezen Jaare, met herhaalde onaangenaamheden, geduurd heeft. Zwaar valt het te beoordeelen: dewyl ieder der Partyen waande het Regt op zyne zyde te hebben, en zulks in breedvoerige Berigt- en Wederlegſchriften te hebben betoogd.

Klagten van YORKE over de handelwyze der *Nederlanderen* in *Bengale*.

Loopende gerugten, in den Jaare MDCCLX, ſpraaken van verregaande Oneenigheden tuſſchen die handeldryvende Maatſchappyen, en de vyandlykheden daar uit gereezen; men hieldtze voor vergroot, tot dat in Oogſtmaand des gemelden Jaars de *Engelſche* Afgezant YORKE, met eene klagte deswegen by hunne Hoog Mogenden verſcheen, en een Brief over het voorgevallene in *Bengale*, door de Bedienden der *Engelſche Oost-Indiſche* Maatſchappy geſchreeven, overleverde. Deeze behelsde hoofdzaaklyk, dat de *Hollanders* in den Jaare MDCCLIX zich gewapend hebbende, zo men vermoedde, om een inval in *Bengale* te doen, de *Engelſchen*, van hunnen

nen kant, zodanige maatregels hadden genomen, als ſtrekken konden tot hunne eigene veiligheid, indien zy van de *Hollanders* onverhoeds werden aangetast. Dat deezen eerst met één, vervolgens met nog zes of zeven Schepen, op de Rivier de *Ganges* waren gekomen, terſtond zich van verſcheide *Engelſche* Schepen en Bezittingen meeſter gemaakt en daarenboven een Leger van zeven honderd *Europeaanen*, met eenige honderden Inlanders, in de wapenen gebragt hadden, om de *Engelſche* Sterktens en Koopkantooren te overweldigen. Dat zy, egter, in hunne ondernee-ningen kwalyk ſlaagende, zo wel te Water als te Lande, door de Schepen en Krygsmagt der *Engelſche* Maatſchappye, werden overwonnen, en genoodzaakt, haar om Vrede te vraagen, met bekentenisſe, van den aanval te hebben begonnen, en belofte om de geledene ſchade te boeten. 1764.

Verdeediging van Bewindhebbers der *Nederl. Oost-Ind.* Maatſchappye.

Hunne Hoog Mogenden gaven hunne verwondering te kennen, en teffens, hoe zy buiten ſtaat waren om over het geval te oordeelen, eer zy Berigt wegens het gebeurde, van hunne Maatſchappy bekomen hadden, met belofte, om zyne *Groot Brittanniſche* Majeſteit, eene volkomene Voldoening te bezorgen, ingevalle zy van de gegrondheid der klagten overtuigd wierden. — Wel verre was deeze overtuiging, toen in Lentemaand des Jaars MDCCLXI, de Bewindhebbers der *Nederlandſche Oost-Indiſche* Maatſchappy, een breedvoerig wederleggend Vertoog in leverden, en met veel

LXXXVIII BOEK. 1764.

veel gronds, aanmerkten, dat de zaaken ter beſchuldiging ingebragt, alleen ſteunden, op 't getuigenis des Raads van 't Fort *William* in *Bengale*, welke, de *Hollanders* kwalyk behandeld hebbende, 't grootst belang hadt om zulks te ontveinzen, en, in tegendeel de ſchuld op de *Hollanders* te ſchuiven. Weshalven de Bewindhebbers dit getuigenis alleen van geen genoegzaamen grond rekenden om 'er de zaak op af te doen. —— Wat de zaak zelve betrof moeſten zy aanmerken, dat de uitruſting der Maatſchappye in den Jaare MDCCLIX te *Batavia*, den *Engelſchen*, hoewel zy met zekerheid hadden geweeten, 't geen by lange na 't geval niet was, dat die Magt na *Bengale* beſtemd geweest ware, zulks hun geen reden van argwaan hadt moeten geeven: naardemaal de Maatſchappy aldaar aanzienlyke bezittingen hadt, die ſteeds, wegens den Oorlog tuſſchen de *Engelſchen* en *Franſchen* in die Geweſten onveilig waren. Dan het oogmerk deezer uitruſtinge hadt geenzins *Bengale*, maar de kust van *Cormandel* bedoeld. — Terwyl dit geſchiedde kwamen den Gouverneur Generaal MOSSEL menigvuldige klagten ter ooren over de geweldenaryen van den Nabab van *Bengale*, die, by aanhoudenheid, zwaare Geldſommen van de *Hollanders* vorderde, hunne Bezittingen en Handel, zo veel hy kon, benadeelde, 't geen hem bewoog den Gouverneur van *Cormandel* last te geeven, om zo veel krygsvolks, als hy gevoeglyk kon misſen, na *Bengale* te zenden. ——

Dee-

Deezen in *Bengale* landende werden geweld- LXXXVIII
daadiger hand door de *Engelſchen* in hunne BOEK.
Tochten verhinderd; die ook konden goed-
vinden op de Schepen der Maatſchappye 1764.
de Rivier opzeilende te ſchieten, dezelve
te berooven, en de opwaards gezonden
Manſchap weder benedenwaards te dry-
ven. Daaden volvoerd, onder 't voorwend-
zel, dat zy Bondgenooten des Nababs wa-
ren en dus verpligt, om een ieder, die
zich tegen hem durfde verzetten, als vyand
te behandelen. Deeze geweldenaaryen
noodzaakten, in 't einde, de *Hollanders*,
geweld met geweld te keeren, 't welk aan-
leiding gaf tot den ſlag op de *Ganges*, waar
in de *Nederlanders* te kortſchooten.

Wyders toonden Bewindhebbers aan,
dat toen de *Hollandſche* Krygsmagt in *Ben-
gale* zou landen, de *Engelſche* Officieren,
hun op allerlei wyzen in dat voorneemen
verhinderden, die, den optocht en ver-
eeniging der *Hollanderen* niet kunnende be-
letten, tot een gevegt kwamen, waar in zy
de overhand kreegen, en de Bedienden der
Maatſchappye in *Bengale* dwongen met de
Mooren een Vrede te ſluiten, welks voor-
waarden, door de *Engelſchen* ontworpen,
ſtrekten om de *Nederlandſche* Maatſchappy
in *Bengale* volſtrekt werkloos te doen wor-
den, en alles, wat dezelve nog overhieldt,
met den tyd, onder hun geweld te bren-
gen. — 't Geen zy in 't breede ontvouden,
en daar uit beſlooten, dat niet de *Engel-
ſche*, maar de *Nederlandſche* Maatſchappy
voor de beledigde Party moest worden

LXXXVIII BOEK. 1764.

gehouden, verzoekende de goede dienſten van hunne Hoog Mogenden, om herſtel van ſchade, en verder behoorelyke voldoening en zekerheid, te verkrygen.

Nadere klagten van de zyde der *Nederlanderen.*

Een Affchrift van dit Berigt werd, door hunne Hoog Mogenden, aan den Gezant HOP gezonden, met last om het ten *Engelſchen* Hove in te leveren. Onder het wagten na Antwoord liepen de zaaken in *Indie* dermaate van kwaad tot erger, dat Bewindhebbers, zich, voor 't einde des gemelden Jaars, met vernieuwde en verzwaarde klagten aan hunne Hoog Mogenden by eenen Brieve vervoegden. — De Bondgenoot en 't Werktuig der *Engelſchen*, de Nabab, met wien men de *Nederlanders* gedwongen hadt een zo nadeelig Verdrag te tekenen, hier mede niet te vrede, belegerde een Fort der Maatſchappye, onder voorwendzel, dat de *Hollanders* eene Zamenzweering tegen hem gemaakt hadden, ſneedt allen toevoer af, zo dat men van hem niet ontſlaagen kon worden, zonder, behalven het betaalen eener groote ſomme, ook de buitenwerken van het Fort af te breeken. Hy vorderde, onder een nieuw voorwendzel, meer dan twee- en twintig Tonnen ſchats, hieldt een *Hollandſchen* Officier, by hem ter verantwoording ontbooden, in hegtenis, en maakte toeſtel om de Vaſtigheden der Maatſchappye om verre te ſchieten; een geweld 't geen men niet dan voor ruim zeven Tonnen Gouds kon afkoopen, en de belofte van alle de zich daar bevindende Krygslieden weg te zenden. Aan dit Ver-

drag

drag werd voldaan; doch de Vaſtigheid der Maatſchappye bleef bezet door de Krygsmagt des Nababs, van wiens wege, toen men op den Aftocht aandrong, het antwoord kwam, *dat het niet in de Magt van dien Vorst was; maar wel in die der Engelſchen;* die, des aangeſprooken, de Bedienden der *Nederlandſche* Maatſchappye van verſtandhouding met hunne Vyanden beſchuldigden, en het zo verre wisten te brengen, dat de Dienaars der Maatſchappye, wilden zy het volſtrekt bederf der *Hollandſche* Bezittingen in *Bengale* afkeeren, gedwongen waren, eene nieuwe en ſchandelyke Bevrediging te tekenen, volgens welke zy zich geheel onder het opzigt des Nababs en der *Engelſchen* ſtelden, en zelfs moeſten gedoogen, dat derzelver Officieren in hunne Forten kwamen, om te zien of zy ook meer Soldaaten en Oorlogstuig hadden, dan by 't Verdrag was bepaald. — Daarenboven klaagden Bewindhebbers, dat de *Engelſchen* zich den Salpeter-handel alleen toeëigenden, en het den *Hollanderen* bykans ondoenlyk maakten eenige Lywaaten te bekomen. Voorts dat zy zich niet ontzagen op de bevoorregte Plaatzen der Maatſchappye, ja zelfs op de Specery-eilanden, te handelen, ja te dreigen, aan de Maatſchappy, wanneer zy dit belette, op *Batavia* een bezoek te zullen geeven. Ten ſlot verzoekende, eene vernietiging der aangegaane nadeelige Verdragen, en Bevelen aan de *Engelſche* Maatſchappy,

LXXXVIII BOEK. 1764.

LXXXVIII BOEK. 1764.

om, in 't vervolg, geene hulp aan den Nabab tegen de *Hollanders* te geeven, benevens te regtbrenging der overige bezwaaren.

De Bewindhebbers door de Staaten verzogt de Bezwaarpunten op te ſtellen.

Der Staaten buitengewoone Afgezant BOREEL, bragt deeze herhaalde klagten onder 't oog van Milord BUTE, Staats-Secretaris zyner *Groot Brittanniſche* Majeſteit. Een geen ongunſtig, maar verwylend, antwoord was alles wat hy bekwam. Ondertuſchen zogten hunne Hoog Mogenden maatregelen te beraamen, tot eene minnelyke wegruiming deezer geſchillen, en deeden Bewindhebberen, in Sprokkelmaand des Jaars MDCCLXXII, aanſchryven, om de Punten van Bezwaar op te geeven, waar over Gevolmagtigden der beide Maatſchappyen zouden moeten handelen, en dezelve aan hunne Hoog Mogenden doen toekomen. Zy moeſten verklaaren, dit niet te kunnen doen vóór dat het Antwoord der *Engelſche Oost-Indiſche* Maatſchappye hun ter hand gekomen was, wanneer zy met de verzogte zaak ten ſpoedigſten zouden voortvaaren.

Antwoord der *Engelſchen.*

Middelerwyl leverde de Afgezant YORKE het lang verwagte Antwoord van de *Engelſche Oost-Indiſche* Maatſchappye ter Algemeene Staatsvergadering over; met een daarby gevoegd Vertoog, te verſtaan geevende, dat de Koning zyn Meeſter niet twyfelde, of de Leden dier Vergaderinge, zouden, het ſtuk onderzogt hebbende, over 't gedrag der Bedienden van de beide Maatſchappyen geheel anders oor-

zy tot nog gedaan had-
der *Nederlandſche Oost*
bragten de Bezwaar-
id, en benoemden drie
Gemagtigden der *Engel-*
appye in Onderhandeling te
Van 't een en ander gaf de Af-
BOREEL ten *Engelſchen* Hove
erigt, en vervolgens aan de Staaten, dat
van de *Engelſche* zyde twee Heeren tot
de Onderhandelinge benoemd waren. De
Nederlandſche Afgevaardigden tot dezel-
ve vertrokken in Hooimaand naar *Lon-*
den.

1764. Gelaſtigden trekken ter Onderhandeling naar *Engeland.*

Te midden der Onderhandelinge ont-
vingen Bewindhebbers onzer Maatſchap-
pye kennis van nieuwe Verongelykingen,
in *Oost-Indien*, den onzen door de *En-*
gelſchen aangedaan. De *Engelſche* Com-
mandeur TINKER hadt op *Batavia* voor
de vyf Oorlogſchepen onder zyn bevel
alle geryflykheden, ſcheepsbehoeften, en
lyftocht, ontvangen; doch deeze gunstbe-
tooningen ras vergeetende, drie ſchooten
met ſcherp op een Schip der *Nederland-*
ſche Maatſchappye gedaan, het tusſchen
twee Oorlogſchepen genomen, om 't zel-
ve te noodzaaken den Wimpel te ſtry-
ken; een Eerbetoon, 't geen hy aan den
Gouverneur VAN DER PARRA ſchreef,
dat door de Koopvaardyſchepen der Staaten,
in alle gedeeltens der Wereld, by ontmoe-
ting van *Engelſche* Koningsſchepen, moest
beweezen worden. En hadt deeze Vloot-

Nieuwe Verongelykingen der *Engelſchen.*

LXXXVIII BOEK. 1764.

voogd, hoe zeer ook van Vleesch en Spek op *Batavia* bezorgd, zich niet ontzien, een uitkomend Schip der Maatſchappye te dwingen Vleesch, Spek en Gort, aan hem af te ſtaan, den Schipper ter betaaling verzendende aan den *Engelſchen* Zaakbezorger op *Batavia*.

De wederkomst der *Nederlandſche* Gelaſtigden vergund.

Men zette de aangevangene Onderhandelingen te *Londen* voort, tot in Hooimaand des Jaars MDCCLXIII, wanneer Bewindhebbers der Maatſchappye hunne Hoog Mogenden ſchreeven, hoe uit de berigten hunner Gelaſtigden bleek, dat zy geene de minſte voldoening hadden kunnen erlangen, op de regtmaatige klagten en eiſchen, vervat in de drie eerſte Punten der Onderhandelinge; te weeten de gevraagde Voldoening, wegens de verongelykingen en ſchaden, door de Bedienden der *Engelſche* Maatſchappye, aan de onze in *Bengale* toegebragt, — de vrye inzameling van Salpeter — de verhinderingen van den Lywaathandel — zynde de Vertoogen wegens het vierde Punt, het beraamen der vereischte Schikkingen, om, in het toekomende te zorgen, dat eene Maatſchappy door de andere niet benadeeld, of in haare verkreegene Regten verkort wierd, en om te beletten dat de wederzydſche Bedienden, geene feitlykheden tegen den anderen pleegden, reeds opgemaakt en van wederzyden uitgewisſeld: weshalven een langer verblyf hunner Gelaſtigden te *Londen*, als te eenemaale nutloos kon worden aangemerkt, waar-

waarom zy verzogten dat dezelven mogten te rug keeren, ten einde van al het verhandelde mondeling verslag te doen. In dit verzoek bewilligden de Staaten, mits de Gelastigden, vóór hun vertrek, aan de *Engelsche* Gevolmagtigden daar van kennis, en teffens te verstaan gaven, dat hun oogmerk niet was de Onderhandelingen af te breeken; maar alleen, voor een tyd, van daar te vertrekken, om verslag te doen aan hunne Heeren en Meesteren. Overeenkomstig hier mede kwamen zy in 't Vaderland te rugge, en 't verslag by Bewindhebberen afgelegd hebbende, deelden deezen 't zelve in eenen Brief aan hunne Hoog Mogenden mede.

Verslag-Verschil over den zin der uitstaande Verdragen.

Dit verslag, in handen gesteld van de Gelastigden dier hooge Vergaderinge tot de zaaken der *Oost-Indische* Maatschappye, werd door deezen onderzogt, en gaven zy, in Louwmaand deezes Jaars MDCCLXIV, te verstaan; hoe alles uitwees, dat de Onderhandeling te *Londen*, vrugtloos was afgeloopen, ter oorzaake van de verschillende begrippen, welken de beide Maatschappyen over de Verbonden van de Jaaren MDCLXVII en MDCLXXIV, vormden. Beweerende de *Engelschen*, dat zy, behoudens dezelve, met den Nabab van *Bengale*, zodanige Overeenkomsten mogten aangaan, als zy goedvonden, zo ten opzigte van de onderlinge Verdeediging, als met betrekking tot het inzamelen der Voortbrengzelen in dat Gewest vallende, terwyl de *Ne-*

LXXXVIII BOEK. 1764.

derlanders oordeelden, dat de bovengemelde Verbonden, ten rigtſnoer moeſten ſtrekken, naar 't welke beide de Maatſchappyen zich te gedraagen hadden, en gevolglyk, dat de *Engelſchen*, wilden zy niet ſtrydig met deeze Verbonden handelen, geen regt bezaten om dusdanige Overeenkomſten met den Nabab aan te gaan. — De Algemeene Staaten oordeelden dat dit Geſchil, over den regten zin, het verſtand, en de toepaſſing der Verbonden, eene zaak van het uiterſte belang, door eene nadere Verklaaring, zo van den Koning van *Groot Brittanje*, als van hunne Hoog Mogenden zelve, ten ſpoedigſte behoorde uit den weg geruimd te worden, weshalven zy hunnen Gezant VAN WELDEREN gelaſteden, van zyne *Groot Brittanniſche* Majeſteit eene Verklaaring af te vraagen, wegens den zin der uitſtaande Verdragen, hier betwist.

Nieuwe klagten over de mishandelingen der *Engelſchen*.

De eene onaangenaamheid, in de *Oost-Indien*, den onzen aangedaan, ſcheen de andere op de hielen te volgen, en geſchikt om de Scheure, welke men in *Europa* zogt te heelen, te verwyderen: want ten eigen dage dat hunne Hoog Mogenden den bovengemelden last voor hunnen Afgezant ten *Londenſchen* Hove vervaardigden, vonden zy zich in de noodzaaklykheid om denzelven te verbreeden. Nieuwe klagten, door Bewindhebberen uitgeſtort, hielden in, dat de Bedienden der *Engelſche* Maatſchappye, met den Koning van *Candia*, tegen welken de *Nederland-*

landſche Maatſchappy in Oorlog was, niet alleen Onderhandelingen, ten nadeele der laatstgemelde, gehouden hadden; maar ſpraaken in 't brede van feitlyke onderneemingen tegen de Plaatzen *Natter* en *Tapanioly*, door de *Engelſchen* overweldigd, en in bezit genomen; als mede van het haatlyk gedrag van zommige *Engelſche* Officieren, die, misbruik maakende van de herbergzaamheid hun beweezen, zich niet ontzien hadden, verregaande buitenſpoorigheden tegen de Bezittingen, Schepen, en Onderhoorigen van de *Nederlandſche* Maatſchappy in de *Oost-Indien* te pleegen; thans niet vergeetende het wanſchiklyk gedrag van den Commandeur TINKER (*) op te haalen. Een reeks van Bedryven ſtrydig met de Verbintenisſen, waar op hunne Hoog Mogenden zich beriepen, waar tegen zy de noodige Voorziening verzogten, en by de wedergave der twee overweldigde Plaatzen, behoorlyke voldoening wegens alle vyandlyke onderneemingen. LXXXVIII BOEK. 1764.

Wegens Stoorenisſen in den Handel.

't Was 'er zo verre af, dat herhaalde klagten iets toe bragten om de *Nederlandſche* Maatſchappy in een ruſtig en vredig genot van haare Bezittingen, en verkreegene Voorregten in *Bengale*, te doen treeden, dat de verdrukkingen 'er tegen ſcheenen aan te groeijen. Dit bewoog Bewindhebbers, in Wynmaand, op nieuw ter Algemeene Staatsvergaderinge voor te draagen, een ver-

(*) Zie hier boven, bl. 295.

LXXXVIII BOEK. 1764.

verſlag van de aanhoudende verhinderingen, door de *Engelſchen* toegebragt in de Inzameling van Salpeter en Amphioen. Van geen deezer Voortbrengzelen hadden zy, in den Jaare MDCCLXIII, iets kunnen bekomen, terwyl de *Engelſchen* aanzienlyke partyen naar *Europa* hadden overgezonden, behalven het in *Oost-Indien* ten eigen gebruik bewaarde. 't Verwyl van bepaaling hoe de Maatſchappyen zich ten aanzien van elkander te gedraagen hadden, deedt de zaaken der *Nederlanderen* in *Bengale*, van dag tot dag, erger worden.

Last aan VAN WELDEREN gegeeven, om op afdoen van zaaken aan te dringen.

Ingevolge deezer klagten kreeg de Gezant VAN WELDEREN last, dezelve ten *Engelſchen* Hove bekend te maaken, en tevens te verklaaren; dat daar de oorzaak van alle deeze moeilykheden, aan niets anders kon toegeſchreeven worden, dan aan de Verſchillen, zedert eenigen tyd, tuſſchen de beide Maatſchappyen gereezen, en tot nog onafgedaan, het overzulks hoogst te wenſchen was, dat éénmaal de noodige middelen by de hand mogten genomen worden, om die Verſchillen, op eene billyke wyze, uit den weg te ruimen, ſchikkingen te beraamen en vast te ſtellen, naar welke de zaaken, in het toekomende, zouden worden behandeld, op dat de *Nederlandſche* Maatſchappy met zekerheid mogt weeten, naar welk een regel zy zich in 't vervolg, met opzigt tot de *Engelſchen*, zou hebben te gedraagen. — Op die gronden moest de Afgezant zyne meermaals gedaane aanzoeken

ken vernieuwen, en, op het ernſtigst aandringen, dat de eindelyke Afdoening dier Verſchillen eenmaal ernſtig het voorwerp der Overweegingen mogt worden; en ten gevolge hebben het maaken van zodanige ſchikkingen, waar door, voortaan alle redenen van klagten en oneffenheden zouden verdwynen. — Als mede, dat, geduurende de Onderhandelingen daar over, tot voorkoming van nieuwe feitlykheden, die de Bedienden van de eene Compagnie tegen die der andere zouden mogen pleegen, aangenoomen mogt worden, het Plan van de Orders aan de Bedienden van beide de Maatſchappyen, door hunne Hoog Mogenden in laatstleden Grasmaand voorgeſlaagen, overeenkomſtig met het oogmerk van zyne *Groot Brittanniſche* Majeſteit. — Dat 'er geen goede rede kon worden bygebragt waar om 't zelve niet werd omhelsd; en dat, dien onverminderd, ten allerſpoedigſte, ſtrikte en nauwkeurige Bevelen mogten worden afgezonden, aan de Bedienden van de *Engelſche Oost-Indiſche* Maatſchappy in *Bengale*, om den Handel der *Nederlandſchen* in Salpeter en Amphioen, onverhinderd te laaten voortgaan, ten einde, in alle gevallen, de vrugt te genieten van de Orders, door Beſtuurderen van de *Engelſche* Maatſchappy, in den Jaare MDCCLXII, aan haare Bedienden gezonden: dewyl hunne Hoog Mogenden zich niet konden verbeelden, dat het oogmerk van zyne Koninglyke Majeſteit, of zelfs van Beſtuurderen der *Engelſche* Maatſchap-

LXXXVIII BOEK. 1764.

LXXXVIII BOEK. 1764.

ſchappye, zou weezen hun van hunnen wettigen en onafgebrooken Handel in de gemelde goederen te ontzetten, vooral naa de uitdruklyke verzekeringen, nog onlangs door zyne Majeſteit gegeeven, dat die Beſtuurders in *Indie* op de vriendlykſte en hartlykſte wyze zouden leeven met de *Nederlanderen*, en in geener voege eenigen onregtvaardigen inbreuk doen op den *Nederlandſchen* Handel, of derzelver Vaſtigheden in dat gedeelte van de Wereld (*).

Overwinningen op den Koning van *Candia* behaald.

Te midden van deeze verdrietlykheden over de zaaken in 't *Ooſten*, werden de gemoederen opgebeurd door de gunſtige tydingen, welke de Maatſchappy ontving, wegens den Oorlog reeds Jaaren lang op *Ceylon* tegen den Koning van *Candia* gevoerd; en, in 't volgend Jaar, met eene volſlaagene Overwinning bekroond. De Gouverneur diens Eilands, LUBBERT JACOB Baron *van Eck*, hadt, van 't midden van Louwmaand tot het begin van Lentemaand, in negen Veldſlagen, de Vyanden der Maatſchappy den zegen afgewonnen, den Rykszetel *Candia* vermeeſterd, den trotschen vlugtenden Koning

(*) *Verzameling van Papieren, raakende de Onluſten tuſſchen de Hollandſche en Engelſche in Bengale.* Te Amſt. by H. W. DRONSBERG — *Verdeediging der O. I. Comp. van Engeland en haare Bedienden tegen de Klagten van de Hollandſche O. I. Compagnie.* In 's Gravenhaage, by P. DE HONDT, *Nederl. Jaarb.* 1761. bl. 13. 23. 139. 1184. Voor 't Jaar 1764. bl. 71. 1007. *Univerſal Magaz.* Vol. XXVI. p. 364. Vol. XXX. p. 86.

ning naa het uiterſte van 't Gebergte verjaagd, de Hovaardy van het Hof vernederd, de eer en luiſter der Maatſchappye in 't Weſtergedeelte van *Indië*, niet alleen herſteld, maar uitgebreid. Het Vrede verbond met hem in gevolge daar van eerlang geſlooten (*) wyst zulks ten vollen uit, als waar in niet alleen de oude Bezittingen, Regten en Voordeelen bedongen; maar ook Vryheden vastgeſteld worden, die voorheen geen plaats greepen: als de vryheid om Kaneel te ſchillen in zekere Landſtreek, welke, vóór deezen Oorlog, Jaarlyks plegtig aan het Hof moest verzogt worden, en dan, onder allerlei voorwendzelen, en met nauwe bepaalingen, moeilyk verworven werd. Ook zouden de wederzydſche Afgezanten vervolgens met zodanige Eerbewyzingen ontvangen worden, als onder Vrienden en Bondgenooten betaamde; het plegtſtaatige zou aan beide kanten volkomen gelyk zyn: vóór deezen Oorlog waren de Gezanten van wegen on-

LXXXVIII BOEK. 1764.

(*) Zie dit Vredes Verdrag den dertienden van Sprokkelmaand des Jaars 1766 getekend, in de *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 1241. De zegepraalende Gouverneur van *Ceylon* VAN ECK, beleefde dien Vrede niet, en genoot ſlegts zeer korten tyd de vrugten zyner Overwinninge, want den tienden van Lentemaand met groote vreugde te *Candia* ingehaald zynde, overleedt hy aldaar naa eene ziekte van tien dagen, en werd met eene vorſtlyke ſtatie, in de volgende maand begraaven. *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 483. Een verhaal zyner kort opeenvolgende zegepraalen vindt men aldaar bl. 412—420.

LXXXVIII BOEK. 1764.

Te weeten met een der vervaardigde Vaartuigen waren acht Mannen den veertienden van boord gegaan, om aan eene ontdekte kust te zien of zy daar konden landen, en niet weder opgedaagd; deezen hadden *Cajenne* bereikt. Hun ongebonden leevenswyze, en de oneenpaarigheid van hunne berigten, maakten hun verdagt: de Majoor van het Eiland liet ze vast zetten. Onder deeze Gevangenen bevonden zich twee Officiers van de Muitelingen, die, gehoord hebbende dat het Schip in 't Gezigt van *Cajenne* was, een Briefje ſchreeven, waar mede zy hunne Spitsbroeders kennis van hun toeſtand gaven, met aanraading om, op de ontvangst, het Schip in de lugt te laaten vliegen. Een Soldaat liet zich tot het beſtellen van dit Briefje omkoopen, doch de Commandeur, eenigen onraad beſpeurende, liet dien Brenger agterhaalen, en de Officieren des te vaſter kluiſteren. 's Anderen daags verſcheen de Majoor, aan boord, met bevel dat de *Duitſchers* het Schip moeſten ruimen.

Straf der Muitelingen.

Men droeg te *Cajenne*, alle zorge om het Schip en de Laading in behoorelyke verzekering te brengen; ook ſtelde men den Schipper, op zyn verzoek, in 't bezit van 't één en ander, als mede de geroofde Dukaaten en 't ongemunte Goud ter hand; doch weigerde hem de Manſchappen over te geeven, die hy als Onderdaanen van den Staat, te rug eischte. Bewindhebbers der *Oost-Indiſche* Maatſchap-

schappye, groot belang hebbende, dat het gepleegde Oproer strenglyk gestraft wierd; bewerkten, door tusschenkomst van hunne Hoog Mogenden, by het Hof van *Frankryk*, dat deeze Muitelingen, overgeleverd en naar *Suriname* gevoerd wierden, om daar loon naar werk te ontvangen, 't welk in Herfstmaand deezes Jaars aan zeven geschiedde. LXXXVIII BOEK. 1764.

De waarschynlykheid, dat de twee-en-zestig, die, by 't stooten van het Schip *Nyenburg*, 't zelve verlaaten hadden, in eene *Portugeesche* plaats zouden geland weezen, deedt de Algemeene Staaten, op 't voorstel der Bewindhebberen, aan 't Hof van *Portugal* verzoeken, dat die Manschap, nagespoord en gevonden zynde, gevangen genomen en aan de *Oost-Indische* Maatschappy deezer Landen overgeleverd mogt worden. Gegrond was de gissing waar op dit verzoek steunde: want deeze Gevlugten aan land gekomen beslooten na *Rio Grande*, eene *Portugeesche* Haven, te trekken. Daar gaven zy zich uit voor Officieren, die hun Schip verlooren, en niets dan hun Geld behouden hadden. Het *Portugeesche* Opperhoofd, geloofde zulks, bewees hun veel eers, vergezeld van een deftig onthaal: naa een week toevens, in niet weinig ongebondenheids doorgebragt, vertrokken zy na *Pharnabucq*, waar de Gouverneur, in den waan, dat zy Kooplieden waren van een verongelukt Schip, hun zeer heusch ontving: doch dit was van korten duur.

LXXXVIII BOEK. 1764. De Opperſtuurman en de Derdewaak, onſchuldig door deeze Onverlaaten medegevoerd, onderzogten, in ſtilte, of 'er niemand te vinden was, die de *Hollandſche* Taal verſtondt. Op 't ontdekken dat een Geneesheer dezelve magtig was, vervoegden zy zich by deezen, openbaarden de zaak, hem biddende aan den Regter kennis te geeven, dat de daar met hun gekomen Lieden Muitelingen, Dieven en Moordenaars waren, die een Schip der *Oost-Indiſche* Maatſchappye hadden afgeloopen. De volgende nagt nam 't Geregt hun in Gevangenis, en vondt men by 't onderzoek hunner Kleederen aan Dukaaten en ſtukken Goud, tuſchen de zes- en zeven- en- twintig duizend Guldens. Men beſloot de Booswigten naar *Europa* over te zenden, gelyk, by Scheepsgelegenheid, geſchiedde. Hier by kwam toe, dat, eer de Heer VAN HAEFTEN te *Liſſabon* aanſchryvens op dit ſtuk van hunne Hoog Mogenden kreeg, reeds een gedeelte dier Muitelingen in *Portugals* Hoofdſtad waren aangekomen, en men de overige verbeidde. Omtrent allen vergunde de Koning van *Portugal*, dat ze aan de Bewindhebberen der *Nederlandſche Oost-Indiſche* Maatſchappye zouden overgeleverd worden.

Met *Hollandſche* Oorlogſchepen overgevoerd, ſtelde men ze aan de *Texelſche* Reede, volgens goedvinden van hunne Hoog Mogenden, voor een Krygsraad van Zee-Officieren te regt, doende de Muitelingen naar maate van de zwaarte van hun misdryf

dryf ſtraffen ondergaan, welker uitvoering allerylykst was. Galgen en Raaden bezyden *Kykduin* aan den *Helderſchen* Wal, vertoonden nog lang op onze Reede deeze afſchrikkende Schouwſpiegels van een zo boos beſtaan aan 't oog der Zeevaarenden. Van de Geſtraften op *Suriname* hadt men desgelyks aan den Rivierkant, by de Scheepswerf, een duurzaam ſchrikbeeld opgerigt. Over de Strafplaats aan den *Helder* vielen eenige onaangenaamheden voor tusſchen den Luitenant-Admiraal SCHRYVER, Voorzitter in den Zee-Krygsraad, en Heeren Gecommitteerde Raaden van het *Noorder Kwartier*; doch welke geen ernſtige gevolgen hadden (*).

LXXXVIII BOEK. 1764.

Liep, in 't voorleden Jaar, de Volkplanting van den Staat *Rio de Berbice* groot gevaar om geheel afgeloopen en vermeesterd te worden, in het tegenwoordige mogt men de gerustſtellende tyding ontvangen, dat die Opſtand gedempt en de Volkplanting weder in handen der voorige Bezitteren gekomen was. Van 't een en ander zal een kort verſlag hier voegen.

Gevaarlyke opſtand op *Rio de Berbice*.

Niet zeldzaam is het, dat de Negerſlaaven, in onze Volkplantingen, op deezen

(*) *Egt Journal van het voorgevallene op de Reis met het Oost-Indiſche Schip Nyenburg.* Te Amſt. by A. V. D. KROE. *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 954. Voor 't Jaar 1764. bl. 403. 690. 995. Voor 't Jaar 1765. bl. 387.

LXXXVIII en geene Plantadien, muiteryen aanregten,
BOEK. en dat deeze op de eene begonnen tot de
—— andere overſlaan; doch zelden worden ze
1764. van eenen zo algemeenen en alles met verwoeſting dreigenden aart, als die op *Rio de Berbice* thans voorviel. Weinig dagen naa dat, in Sprokkelmaand des verſtreeken Jaars, één Plantadie door de Negerſlaaven vermeeſterd was, en zy te vergeefsch twee andere een zelfde lot zogten te doen overkomen, vertoonde zich, door de geheele Volkplanting, de geest van muitery, eerst op de Plantadien zes uuren van het Fort *Naſſau*, en drie uuren van de Kerk gelegen. De Negers namen hier toe den tyd waar, dat de Beſtuurders der Volkplantinge, ter handhaavinge van den Godsdienst, zich na de Kerk begeeven hadden, en kreegen, alles openbreekende, Snaphaanen, Kruid en Lood in hun geweld; met welke zy verder opgelegene Plantadien aanvielen, de Vrouw eens Directeurs, en een Directeur vermoordden, en alle Blanken, die zy op dezelve vonden, uitgenomen eenige weinigen, die door de vlugt na het Fort *Naſſau* hun leeven gered hadden, ombragten. Men hoorde dien geheelen nagt op de na beneden gelegene Plantadien ſchieten, de klokken luyen, op den hoorn blaazen, trommelen en joelen als of de Negers reeds vermeeſteraars van de geheele Volkplanting waren. Op het gerugt dat de Muitelingen naderden, begaven zich de Burgers van de Bovenplantadien, die den weg afgeſneeden was om in het Fort te ko-

komen, na eene Plantadie de *Peereboom*, een groot halfuur van de Kerk gelegen. LXXXVIII BOEK. 1764.

De hoop deezer zamengeſchoolde Vlugtelingen op ſpoedigen byſtand en onderſteuning, zette moed by aan hunne vereende poogingen om die wykplaats, in den beſten ſtaat van tegenweer te brengen. Zy kreegen tyding, dat de Gouverneur HOGENHEIM een aangeland Slaavenſchip de Rivier hadt opgezonden, om de Plantadie te ontzetten. Dan die hoop werd verydeld, door de laage baatzugt van de drie Heeren Raaden, die 't zelve voor hunne Plantadie ophielden om 'er het hunne in te bergen: de Matroozen ongeneegen om zich aan dit beſluit te onderwerpen, werden omgekogt door de belofte van drie honderd Guldens, indien zy daar bleeven. —— Het aantal der muitende Negers was van Plantadie tot Plantadie aangegroeid en beliep tuſſchen de zes- en zeven honderd, die voor de *Peereboom* verſcheenen, op die Plantadie met allen geweld aanvielen, en afgeſlaagen, het hervatten; onder betuiging dat zy nu Heeren van de *Barbice* waren, en zich niet langer door *Chriſtenen* zouden laaten regeeren; dat zy alle Plantadien wilden hebben, en alles wat de *Chriſtenen* hadden. Het niet op daagen des Slaavenhaalers, die welgeplaatst niet alleen deeze Plantadie zou ontzet, maar alle hooger opgelegene bevryd hebben, benam hun den moed. Afgemat door waaken en gebrek aan water, dewyl hun de toegang tot de Rivier was afgeſneeden,

LXXXVIII BOEK. 1764.

den, neigden zy tot het aangaan eens Verdrags; bezwaarlyk wilden de Negers hier toe verſtaan. In 't einde bedongen zy dat ze gewapend zouden aftrekken; doch zy hadden eene deerlyke ondervinding van de trouwloosheid hunner Belegeraaren, die, met voordagt, het ſluiten des Verdrags ſcheenen opgehouden te hebben, tot dat de vloed begon, op dat het hun onmogelyk zou zyn, de Rivier af na het Fort te keeren: dewyl zy dan, wind en ſtorm tegen hebbende, te gereeder prooy voor hunnen moordlust zouden ſtrekken. Nauwlyks waren ze in de Vaartuigen getreeden, en zommigen ſtonden nog aan land, wanneer zy hun moordrol begonnen te ſpeelen, eenigen doodſchooten, zommigen de hoofden af hieuwen, anderen gevangen namen, om ze op de mishandelendſte wyze van kant te helpen; terwyl veelen, vlugtende in 't water hun dood vonden. De vlugtende vervorderden hun weg onder ontelbaare gevaaren; veelen gegreepen werden uitgeſchud, gebonden, en na de verlaatene Plantadie de *Peereboom* gevoerd. Onder deezen was de Predikant RAMRING met zyne Vrouw en Zuſter, ſchoon zy, deezen vry lieten, dewyl zy, zo ze voorgaven, vreesden, dat GOD hun anders ſtraffen mogt, hieuwen zy het hoofd eens met hun vlugtenden Matroos af, en wierpen het den Predikant tegen de borst, dat het gudzend bloed hem in 't aangezigt ſpatte; de overige Vrouwen en Kinderen werden allen, in weerwil van 's

Leer-

Leeraars voorſpraak en gebeden, voor Slaaven verklaard, en, naa dat hy met de zynen vertrokken was, om 't leeven gebragt, uitgezonderd drie jonge Juffrouwen, welke zy by zich hielden. LXXXVIII BOEK. 1764.

Aan deezen Leeraar toonden zy hun gewapende Manſchap, om den Gouverneur daar van verſlag te doen, en hem te boodſchappen, dat hy terſtond met alle Blanken uit de Volkplanting moest vertrekken, naardemaal zy geenen van dezelven langer wilden dulden. Die hooger aan de Rivier woonden, de elenden der gevlugten na de *Peereboom* verneemende, namen de wyk over Land naa *Demerary* en *Eſſequebo*. Ondertuſchen hadt men reeds een begin gemaakt om veele welgelaade Kiſten en Kaſſen, van het Fort *Naſſau* aan boord van een Schip te brengen; een laf hartig gedrag van die aan 't roer der Regeeringe zaten, en allen, die wat te bergen hadden, volgden dit voorbeeld. In 't Fort zelve bevondt zich de Gouverneur alleen, de drie Raaden hadden het te druk met de goederen in de Vaartuigen te laaden, dan dat zy aan 't onderſteunen van den Gouverneur dagten. Deeze hadt laaten weeten dat elk, op de eerſte ſeinſchoot, in 't Fort moest komen, en dat de Burgers in *Canje* als dan hunne Plantadien moeſten verlaaten, gelyk geſchiedde, ook verſcheenen 'er eindelyk de drie Raaden, vonden 'er alles in rep en roer, en de meeſte Huisgezinnen ingeſcheept. De zwakke Bezetting van vyftien Krygsknegten,

[illegible] ten, met de Burgerye, was tegen de Mul-
BOEK. ters in de wapenen. Men beraadslaagde
over de verdediging, eenige beweerden
1764. dat het Fort met Geschut voorzien, de
Zwarten, die geheel geen Geschut hadden,
wel kon afweeren, anderen hielden het te
bouwvallig om een aanval te kunnen we-
derstaan. Dit laatste gevoelen woog over,
hoewel een groot gedeelte der Burgerye
weinig geloofsloeg, aan 't geen men hun
van de zwakheid des Forts zogt diets te
maaken, en het daar voor hieldt, dat de
Raaden, die zorg gedraagen hadden om
het hunne te bergen, niets anders zogten
dan hun den moed om in 't Fort te blyven
te beneemen. De meesten, hier door aan 't
aarzelen geraakt, kreegen vryheid om bui-
ten het Fort te gaan; zy kwamen niet te
rug, en lieten de weinigen gebleevenen in
het uiterste gevaar; dit werd vergroot,
dewyl men, op last der Raaden, het Kruid
weghaalde, en 't Geschut vernagelde; dan
zulks viel in derzelver plan: want dit ge-
vaar bewoog hun om een Verzoekschrift
in te leveren, dat zy zich uit de doodlyke
Sterkte na de Schepen mogten begeeven.
De Raaden bewilligden, het verlaaten
Fort werd, naa 't lossen des Geschuts, in
brand gestooken, de daar in gezette Pek-
tonnen en Spaanders deeden het welhaast,
dewyl het meest uit zwaare balken bestondt,
in ligterlaaye vlamme opblaaken. Men
dreef met de Schepen de Rivier af, en
zou de Volkplanting verlaaten hebben;
dan gekomen by de Post *St. Andries*,

op

op welke geene Bezetting altoos was, ontmoetten, zy een Schip uit *Suriname*, met honderd man Krygsvolk, derwaards gezonden op 't verzoek des Gouverneurs VAN HOGENHEIM tegen de Wegloopers van de Plantadie, waar op de Muitery eerst ontstaan was. Zeer verbaasd stonden deezen, geheel onkundig van den algemeenen Opstand, dat niet alleen *Canje* waar die Plantadie lag, maar geheel *Berbice*, van de Blanken verlaaten was, zo dat op ééne Plantadie naa, ze alle in handen der Negerslaaven waren. Schoon men op de Schepen reeds gebrek aan voorraad hadt, viel egter het besluit om met deeze versterking de Rivier weder op te vaaren, en den Muitelingen het hoofd te bieden. De Gouverneur vatte met zyne Manschap post op eene Plantadie; naa een voordeelig gevegt tegen de Muiters, hernamen zy deeze en geene digt by gelegene Plantadie, waar zy zich legerden, schoon niet zonder vreeze dat de op de vlugt gedreevene Negers, steunende op derzelver overmagt, hun weder zouden overvallen. LXXXVIII BOEK. 1764.

Wanneer de Bestuurders deezer Volkplantinge in 't Vaderland, langs verscheide wegen, berigten bekomen hadden van den deerlyken, zo niet gansch verlooren staat der *Berbice*, verzogten zy by hunne Hoog Mogenden, dat onderstand van Krygsvolk derwaards mogt gezonden worden, teffens opening geevende van den Staat dier Volkplantinge. De ondiepte der Riviere bragt te wege, dat men zich van geen grooter Dezelve gedempt.

LXXXVIII BOEK. 1764. Oorlogſcheepen dan Fregatten kon bedienen, drie werden 'er toe beſtemd, onder 't bevel der Capiteinen HARINGMAN, BISDOM en VAN OYEN (*). De Gouverneur hadt intuſchen met den Bevelhebber der nabuurige Volkplanting *Eſſequebo*, LAURENS STORM VAN 'S GRAVESANDE, een plan beraamd om eenige Manſchap naar *Demerary* af te vaardigen, om van daar, landwaards in, na een Plantadie in *Berbice* te trekken op welken de Muitelingen zich zeker oordeelden, en ze dus tuſchen twee vuuren te zetten; by die Manſchap had men eene Bende Vrywilligen, van *Barbados* tot beſcherming deezer Volkplanting gezonden, gevoegd; de dappere Capitein Luitenant SMITH voerde deezen aanſlag gelukkig uit, een aantal ſneuvelde, eenigen werden gevangen, en de overige verſtrooid. De Gouverneur was, volgens affpraak, de Rivier opgezeild met eenig Krygsvolk, behalven het Volk van de Oorlog- en Koopvaardy-Schepen, tot de Plantadie de *Peereboom*, waar de Muitelingen hun meeſte voorraad van Krygstuig en Mondbehoeften gebragt hadden, met oogmerk om zich tot het uiterſte te verweeren. Op den zes- en-twintigſten van Wintermaand, viel 'er een hevig gevegt voor, waar in de wakkere SMITH ſneuvelde. Dan de onderneeming

(*) *Reſol. van Holl.* 8 en 15 Juny. 4 Aug. 9 Sept. 1763.

ming hadt ten gevolge, dat het grootſte gedeelte der Muitelingen de wyk nam naa eene Kreek, waar ze zich genoegzaam in een fuik bevonden; zo dat men het genoegen hadt, om de Volkplanting van dit Geſpuis grootendeels gezuiverd te zien. Het Krygsvolk van den Staat den voet aan Land gezet hebbende, voltooyde het aangevangen te onderbrengen der Muitelingen. LXXXVIII BOEK. 1764.

In Lentemaand deezes Jaars, ſchreef de Gouverneur VAN HOGENHEIM, dat hy van de te rug gekomene Slaaven een getal van zes- en- twintig honderd by een hadt, meerendeels met berouw over hunne gepleegde Muiterye, vrywillig weder onder zyn bevel gekomen, dat hy verſcheide Aanvoerders van den Opſtand, behalven de Slaaven gevangen genomen hadt, en drie- en- vyftig met den dood doen ſtraffen, deels gehangen, deels geradbraakt, deels leevende verbrand; dat een nog veel grooter getal dier Booswigten in hegtenisſe zat, en onder deezen het tweede Opperhoofd dier Bende, terwyl het eerſte zich zelven hadt omgebragt, om niet in handen van 't Krygsvolk te vallen. — Teffens ontvingen hunne Hoog Mogenden berigt van den Heer DE SALVE, Colonel der Troepen van den Staat, dat de Opſtand gedempt was, dat alle de *Indiaanen*, die, geduurende deezen Opſtand, hunne Woonplaatzen hadden moeten verlaaten, op dezelve wedergekeerd, gelyk ook veele Planters, na de nabuurige Volkplantingen ge-

LXXXVIII BOEK. 1764.

gevlugt, te rug gekomen waren, zo dat zy op nieuw reeds zeven- en- dertig Plantadien bewoonden (*), en men geen meer reden van vreeze voor de Muitelingen behoefde te hebben. Waar om het Krygsvolk weder werd opontboden.

Schriklyke Strafoefening aan de Muiters.

't Gevolg van dit alles was, dat eene Volkplanting, bykans in 't volle bezit van eenige duizenden muitende Negerſlaaven, in minder dan drie maanden tyds, weder zo verre in ſtaat kwam, dat de Planters, op nieuw, hunne Plantadien konden bouwen. Alle de gevangen Negers, niet ſchuldig aan moord of brand, werden den Eigenaaren weder gegeeven; doch de meest ſchuldigen kregen in Bloeimaand hunne ſtraf, eenigen werden gehangen, geradbraakt, zommigen met een kleinvuur verbrand, of liever gebraaden, en geduurig met tangen geneepen. Uitgezogt wreed was de ſtraffe een Vrouwsperſoon aangedaan, die eenige Chriſten-Vrouwen op eene allerysſelykſte wyze hadt doen vermoorden, en derzelver bloed uit wraaklust gedronken. Dit elendig Ondier bleef twee uuren op 't Rad leeven, naa dat alle haare Beenderen door een moker aan ſtukken waren geſlaagen, zonder dat zy een genadeſlag ontving. Voor het Opperhoofd ATTA was een byzondere houthoop toegeſteld, in 't midden van welke een paal ſtondt, waar aan hy met een keten vastgemaakt

(*) *Raſel. Gen. Lunæ* 25 *Juny.* 1764.

maakt was, en rondsom loopen kon. Van 's morgens ten half zeven af tot 's middags ten twaalf uuren, werd hem alle vierendeel uurs, met een gloeiende tang, een ſtuk vleesch uit het lichaam gerukt; in deezen toeſtand aanſchouwde hy de ſtrafoefening zyner medepligtigen; eindelyk werd het vuur rondsom hem aangeſtooken, en 't zelve, op dat zyn pyn langer zou duuren, telkens met water geblusscht, zo dat, niet tegenſtaande omtrent elf uuren de Houtſtapel begon te branden, niet dan voor half één zyn deerlyk gerekt leeven eindigde. LXXXVIII BOEK. 1764.

Men beraamde eene ſchikking om eenig Krygsvolk, ten beſtendigen verblyve aldaar, te werven, en den Colonel DE SALVE met zyne Manſchap te rug te doen keeren. Ook ſtemden Staaten van *Holland* toe in, den voorſlag des Hertogs van *Brunswyk*, om van deeze Manſchap een Regiment op te richten, in de veronderſtelling, dat het gehouden zou worden voor een *Regiment Mariniers*, geſchikt tot het doen van Tochten over zee; daar zy zich tot deezen Tocht vrywillig aangeboden en in denzelven zo wel gekweeten hadden (*).

Om deeze Volkplanting van *Berbice*, die zo veel geleden hadt, in den ouden ſtaat te herſtellen, en door voorraad van Krygsbehoeften en Manſchap, in een ſtaat van veiligheid

(*) *Reſol. Gen.* Martis 2 Oct. 1764. *Reſol. van Holl.* 2 Dec. 1764.

LXXXVIII BOEK. 1764.

ligheid te houden, hadden Staaten van *Holland*, op voordragt der Belanghebbenden, een gunſtig beſluit genomen; doch *Friesland* en *Overyſſel* weigerden eenig aandeel te hebben in de daar toe noodige kosten (*).

Capitein VAN OYEN, op den tocht na *Berbice*, de Volkplantingen *Demerary* en *Eſſequebo* aandoende, vondt ze beide in zulk een jammerlyken ſtaat van tegenweer, dat zy geen de minſte tegenſtand aan Binnen- of Buitenlandſche Vyanden zouden kunnen bieden, en gaf des berigt aan hun Hoog Mogenden. Staaten van *Holland* lieten Bewindhebberen der *West-Indiſche* Maatſchappye ter Kamere van *Amſterdam* daar over raadpleegen: doch vrugtloos, uit hoofde der handelwyze van de Kamer *Zeeland* omtrent die Volkplantingen gehouden, boven al zedert den Jaare MDCCL, aan welke gereezene verſchillen zy den vervallen ſtaat dier Volkplantingen toeſchreeven (†).

Men zoekt te vergeefsch op *Suriname* het getal der *Blanken* te vermeerderen.

Wanneer de maare deezes Opſtands in *Berbice*, in 't Vaderland overwoei, vreesde men, dat die Geest van Muitery tot de Slaaven der nabuurige Volkplantingen zou overſlaan. Men ſchreef het ongeluk *Rio de Berbice* overgekomen byzonder toe aan het gering getal van *Blanken*, en de over-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 586. 611. 690. 936. Voor 't Jaar 1764. bl. 362. 559. 782. 952. Voor 't Jaar 1765. bl. 338.

(†) *Reſol. van Holl.* 28 Juny en 28 Sept. 1764.

overmagt der *Zwarten*. De Beſtuurders van de Societeit van *Suriname* oordeelden, dat die wyduitgeſtrekte Volkplanting voor een dergelyken ramp blootſtondt; dewyl tegen een getal van omtrent *zes- en- dertig duizend Slaaven*, niet meer dan omtrent *dertien honderd Blanken* geteld werden: een getal zeker veel te zwak, in gevalle deeze *Negers* gezamenlyk een Opſtand verwekten, en, gelyk te wagten was, de bevredigde *Boschnegers* zich met hun veréénigden. Zy verzogten, derhalven, by eenen Brieve aan hunne Hoog Mogenden, dat, agtervolgens een oud, doch in onbruik geraakt, Beſluit, Gouverneur en Raaden zou worden aangeſchreeven, dat men, by ieder twintig Slaaven, één Blanken te houden hadt. Het beſluit der Staaten viel overeenkomſtig met dit Verzoek. —— Eenigen der meest belanghebbenden in de Volkplanting van *Suriname* hadden op dit ſtuk een geheel ander inzien, waar om zy, in Lentemaand deezes Jaars, door hunne Gemagtigden, ter hooge Staatsvergadering een Verzoekſchrift inleverden, in 't breede aantoonende, dat de wyze, waar op dit Beſluit in de wereld gekomen was, hun hoogst bezwaarde: dat 'er, in de tegenwoordige tyds omſtandigheden, geene redenen waren tot het neemen van zodanige maatregelen omtrent de veiligheid en beſcherming der *Surinaamſche* Volkplantinge: en eindelyk dat het genomene Beſluit volſtrekt onuitvoerbaar was, wilde men de geheele Volkplanting niet ten gronde doen gaan.

LXXXVIII BOEK. 1764.

LXXXVIII BOEK. ——— 1764.

gaan. Zy schreeven den Opstand in de *Berbice* aan geheel andere oorzaaken toe dan die Bestuurders ten grondslage van hun Verzoek tot het doen neemen van dit Besluit gelegd hadden; en beweerden dat dezelve moest toegekend worden, aan de verregaande mishandelingen van zommige Planters, mitsgaders aan de laf hartigheid van anderen, die in den aanvang der Muiterye, in stede van, volgens de daar toe gestelde orders, zich tegen de opstaande *Negers* te verzetten, hunne Plantadien met Geweer en Krygsvoorraad verlaaten hadden, en daar door oorzaak geweest waren, dat derzelver getrouwe Slaaven, door de Muiters gedwongen wierden hun hoop te vermeerderen, als mede aan de Onwilligheid van nog anderen, en in 't byzonder van de meeste Schippers en Scheepsvolk, zich ten dien tyde in de Volkplanting bevindende. De redenen door deeze Belanghebbenden aangevoerd, vonden de Staaten gewigtig genoeg om het reeds genomene en afgezondene Besluit buiten werking te stellen (*).

De vrees voor eene Vredebreuke met den Keizer van *Marocco* verdwynt.

Niet zonder vrees voor eene Vredebreuke met den Keizer van *Marocco* werd dit Jaar gesleeten. Der Staaten Consul DEMETRIO COLETY, die byna vier- en- veertig Jaaren in dat Ryk gewoond hadt,

(*) *Resol. Gen.* Lunæ 18 Juny, Veneris 2 Dec. 1763. Lunæ 14 Mey 1764. *Nederl. Jaarb.* 1764. bl. 334.

hadt, en aan het Hof des Keizers altoos zeer gezien geweest was, liet, door eenen Brieve, den zestienden van Herfstmaand gedagtekend, hunne Hoog Mogenden weeten, dat hy, op 't onverwagtst, van den Keizer bevel ontvangen hadt, om, binnen den tyd van drie dagen, het *Marocdaansche* Ryk te ruimen, zonder hem gelegenheid te geeven, om de geringste betoogingen te doen ten bewyze van zyne onschuld, daar de eenigste reden, voor dit bevel, door den Gouverneur van *Tetuan* hem gegeeven, daar in bestondt, dat de Keizer in hem eenige zaaken, onbestaanbaar met de Wet, zou bespeurd hebben. Hy beklaagde zich over de belediging zyne Eere en die van zyne Souverain aangedaan, verzogt ten Keizerlyken Hove te mogen verschynen, om zich tegen de aantygingen van kwaalyk gezinden te verdeedigen, terwyl hy, overeenkomstig met het gegeeven bevel aan boord eens Vaartuigs in de haven gereed liggende, zou gaan, wagtende op de gelegenheid om te doen zien, dat zyne vyanden iets tegen hem gesmeed hadden, om de goede verstandhouding tusschen den Keizer en dit Gemeenebest te stremmen. Der Staaten Consul te *Gibralter*, FRANCISCO BUTLER vergezelde deezen berigtgeevenden Brief, met eenen van zyne hand, inhoudende, dat hy den Heer COLETY onbekwaam keurde tot het pleegen van eenige daad, die zulk eene behandeling zou verdienen, en dat zulks zeker moest ont-

LXXXVIII BOEK. 1764.

LXXXVIII BOER. 1764.

ſtaan weezen uit valſche en ſchandelyke inboezemingen by den Keizer te werk geſteld, ſpruitende uit nyd tegen dien opden Gunſteling, of met andere kwaade inzigten, welke hy hoopte dat ras zouden ontdekt worden.

In gevolge hier van gaven hunne Hoog Mogenden den Keizer van *Marocco* hunne hoogstgaande verwondering te kennen, en drongen tevens aan, dat hunnen Conſul gelegenheid mogt geſchonken worden om zich ten Hove te verdeedigen, wegens het ongelyk hem aangedaan; dat de Graaf VAN BYLANDT, binnen kort, met een Schip van Oorlog, zich te *Tetuan* zou vervoegen, om, te *Gibraltar* nader kundſchap ingenomen hebbende, deeze zaak op de best mogelyke wyze te vereffenen.

Nadere Brieven van die beide Conſuls zetten meer ligts aan de zaak by. Een Brief des Keizers van *Marocco*, aan BUTLER geſchreeven, hieldt in, dat men tegen den Heer COLETY als beſchuldigingen inbragt, dat hy Voorraad aan de *Spanjaarden* zou gezonden, en in eenige zaken ſtrydig met de Wet gehandeld hebben. Tegen deeze betuigde hy gereed te zyn zich te verantwoorden.

Eerlang begonnen de zaaken van den Heer COLETY een gunſtiger keer te neemen, en kreeg hy te *Gibraltar* van 't Keizerlyk Hof berigt, dat de Keizer, van zyne onſchuld te eenemaal overtuigd was: waar op hy de Staaten verzogt zich weder derwaards te mogen vervoegen; dan vorder-

derde, om zich daar op eene aangenaame wyze weder te vertoonen, eene menigte van Geschenken. De *Maroccaansche* Vorst hadt hem de wederkomst ten Hove verloovende, dit gedaan onder voorwaarde, dat hy vergezeld moest zyn van den Capitein BYLANDT, den Consul BUTLER, of ten minsten door eenige Officieren van het Oorlogschip. De Staaten hunnen Consul toestaande zyn post weder te hervatten; en uit alles bemerkt hebbende, dat 's Keizers misnoegen tegen hem louter personeel geweest was, zonder eenige betrekking tot de Republiek, en zonder nadeelig gevolg voor derzelver Zeevaard, konden zich niet volkomen bepaalen wegens den voet en de wyze, op welke hy derwaards gezonden en geleid zou worden, volgens 's Keizers eisch. De gevorderde Geschenken kwamen hun buitenspoorig voor, dewyl ze meer dan een halve tonne Gouds beliepen; en was 'er geene gelegenheid om dezelve zo spoedig gereed en over te maaken als de eisch luidde. Te min toeschietelyk waren de Staaten om alles in te willigen, daar 't hun niet onduister voorkwam, dat de Heer COLBERT een voorneemen mogt hebben om, herstelt zynde, den Staat te bedanken, en na elders te vertrekken, in welk geval zy het zeer bedenkelyk vonden zo veele kosten te doen, om de herstelling te bewerken eens Mans, die het ongeluk gehad had, om zich onaangenaam te maaken. LXXXVIII BOEK. 1764.

Het doen vertrekken eens Consuls kon

LXXXVIII BOEK. 1764. mogelyk wel eens ten oogmerk hebben om, onder dat voorwendzel, te welvoegelyker, eenige buitengewoone Geſchenken te vorderen; maar uit alle omſtandigheden was af te neemen, dat de Keizer, dit thans niet bedoeld hadt. De ondervinding der laatſte Jaaren wees daar en boven uit, dat de *Maroccaanſche* Keizer eenig Regaal verlangende, niet zeer ſchroomagtig was in dit te doen vraagen, zonder eenig voorwendzel te zoeken. — Hier uit kon de Heer COLETY zeer ligt begrypen, dat hy dankbaar moest erkennen, alle koſten tot zyne herſtelling gedaan, alleen uit aanmerking van zyne perſoonlyke belangen, en geenzins uit noodzaake, om den Keizer tot het onderhouden van den Vrede te beweegen. Zonder bekommering zouden hunne Hoog Mogenden hunnen tegenwoordigen Conſul hebben kunnen laaten daar hy was, en na een ander bekwaam en den Keizer aangenaam Perſoon doen omzien.

De Conſul BUTLER kreeg last om met den Heer COLETY naar *Tetuan* over te ſteeken, hem ten Hove, naar de begeerte des Keizers, te leiden, waar voor hem eene bepaalde ſom in éens werd toegelegd, gelyk men ook de ſom der Geſchenken op een maatigen prys bepaalde. Door een Schip van Oorlog te zenden, om den Conſul COLETY over te voeren, betuigden de Staaten gaarne meer luiſters aan deeze Bezending te hebben willen by zetten; doch dat baarde een te lang verwyl. Naa volkomene Zuivering hadt COLETY op

zyn

zyn post te blyven, en BUTLER zich weder na de zyne te begeeven. Alles geſchiedde overeenkomſtig met deeze Schikkingen, en de gevreesde Vredebreuk verdween, en met die vrees hielden de reeds gemaakte beraamingen, wegens de Schepen van Oorlog als dan uit te zenden, op (*).

Staaten van *Holland* bewilligen in eene vermeerdering van Landmagt; doch willen een vaſte poſt op den Staat van Oorlog voor den Zeedienst gebragt hebben.

By het bewilligen in de gewoone en buitengewoone Staaten van Oorlog voor het loopende Jaar, vonden Staaten van *Holland*, die onlangs zo zeer voor het vermeerderen der Zeemagt geyverd hadden (†), goed te verklaaren, dat, hoewel de Landmagt, thans by den Staat in dienst, nu op geen min ſterken voet gebragt ware dan by voorige Vredestyden, en dus het bezwaar van 's Lands ſchatkist, door eene meerdere verſterking, zou behooren ontzien te worden, zy nogthans, om genoegen te geeven aan de Geweſten, die, volgens den voorſlag des Raads van Staaten, daar op aandrongen, reeds geſtemd hadden, in de overkomst binnen de Grenzen, van de twee Bataillons, die de Staat in *Duitschland* op de been hadt, en om dezelve te brengen op den Nationaalen voet van vier Battaillons, mits *Zeeland* zich verbondt om wederom twee Ruiters en Paarden in elke Compagnie Cavallerie, en

(*) *Reſol. Gen.* Mercurii 24 Oct. Martis 6 Nov. 1764. Lunæ 18 Maart 1765.

(†) Zie hier boven, bl. 200.

LXXXVIII BOEK. 1764. en twee Man in elke Compagnie Infanterie aan te ſchaffen: en daar en boven wel willen toeſtemmen, in de aanwerving van twee duizend en honderd zestig man *Zwitzers*, boven het gewoon getal. —— Hier mede oordeelden zy, dat aan het oogmerk der Geweſten, ſteeds op de vermeerdering der Landmagt dringende, zou voldaan weezen, en alle verdere Raadpleeging op dit ſtuk voor als nog kunnen uitgeſteld worden: dan zy moeſten 'er byvoegen tot dit laatſte gekomen te zyn, in die zekere veronderſtelling, dat de Bondgenooten tooneu zouden den zelfden yver en hartlykheid, om mede te werken tot de Beſcherming des Handels en der Zeevaard van 's Lands Ingezetenen, waar op zy op het nadruklykst moeſten aanhouden, en dat zulks teffens en te gelyk, en het een zonder het ander niet tot ſtand werd gebragt: dewyl uit de welvaard des Handels, die zonder de noodwendige Beſcherming vervallen moest, het vermogen om voor de Beſcherming van den Staat te zorgen, gevonden moest worden.

Zy oogden hier mede op het verzoek des Raads van Staaten, *om vast te ſtellen eene Jaarlykſche Equipage, ten koſten van de Provincien, boven het geen de Collegien ter Admiraliteit uit haar ordinaris inkomſten konden doen:* waar over reeds raadpleegingen in den Jaare MDCCLVII, gevallen waren. —— De nuttigheid hier van overwoogen hebbende oordeelden zy, dat tot het doen eener Jaarlykſche Uitruſtinge van zes

zes Fregatten, op den Staat van Oorlog, een vaſte post moest worden gebragt, tot tweehonderd en vyftig duizend Guldens, of zo veel meer als men dienſtig en noodig mogt vinden, verdeeld over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, met last om die Penningen 's Jaarlyks, vóór den eerſten van Slachtmaand, ten Comptoire Generaal van de Unie, te bezorgen, om daar bewaard te worden in eene afzonderlyke Kas, onder een byzonder beſtuur, zonder die tot eenige andere eindens te mogen aanwenden (*). LXXXVIII BOEK. 1764.

Gelderland kwam de Voorſlag des Raads van Staaten omtrent de Landmagt, niet voldoende voor, en oordeelde dat de vermeerdering vyftien of zeſtien duizend Man moest bedragen. — *Zeeland* bragt op de Vermeerdering van Land- en Zeemagt de gewoone verontſchuldiging van bekrompenheid aan Penningen in. — *Utrecht* kon, wegens het aanwerven der *Zwitzers*, zich nog niet uitten; doch toonde zich ten aanziene van de eene Jaarlykſche Uitruſting ter Zee niet ongeneegen. — *Friesland*; als mede *Stad en Lande* ſtemden in algemeene bewoordingen toe. — *Overyſſel* wilde de Vermeerdering der Landmagt op den voorgeſlaagen voet; doch zweeg van die der Zeemagt (†).

Val-

(*) *Reſol. van Holl.* 2 Mey 1764.
(†) *Reſol. van Holl.* 12 Mey 1764.

LXXXVIII BOEK. 1764.

Valſche Gezindheid-yver, door een Geestlyken aan den gang gebragt, en door 't Gepeupel in woelende beweeging gehouden, moest van hooger hand beteugeld worden, daar dezelve zo feitlyk voortholde, als ze hadt aangevangen. *Vaals*, een Dorp van weinig huizen, een klein uur gaans van *Aken*, gelegen in het Staatsland van *Overmaaze*, pronkt met vier Kerken, behalven een Huis, van 't welk eene Kamer, door de *Doopsgezinden* van *Aken*, *Borchet* en *Eupen*, tot eene Godsdienſtige Vergadering gebruikt wordt. De Proteſtanten, die in en om *Aken* woonen, zyn gewoon te deezer plaatze ter Kerke te gaan. Meermaalen geſchiedt zulks niet zonder ſtoorenis der *Roomschgezinden*; doch liepen, zints eenigen tyd, die geweldaadigheden tot een onverdraaglyk uiterſte. 't Begin deezer woelingen moet reeds van den Jaare MDCCLXII gedagtekend worden, wanneer een *Roomsch Prieſter*, naa vrugtlooze poogingen om den *Roomschgezinden* Man eener *Proteſtantſche* Huisvrouwe, over te haalen, dat hy, eene uitdrukkyk vóór den Egt gemaakte afſpraak tot het tegendeel, zou verbreeken, en zyn Kind in de *Roomſche* Kerk laaten doopen, de Zuſter deezes Mans bewoog, om, waanende GODE een dienst te doen, de Doopplegtigheid in de *Hervormde Kerk* te ſtooren, het kind met geweld weg te neemen, en der plegtigheid des Doops te ontrukken; ſchoon even naa de Doopverrigting ſtout ter Kerke tot dat einde intreeden-

Oproerige Beweegingen en Godsdienſt ſtoorenisſen der Proteſtanten te *Vaals* geſtuit.

dende, werd zy, in die dolle onderneeming verhinderd; men ſloot de Kerkdeur, en nam haar gevangen. De Prieſter, onderrigt van deeze mislukking, vervoegde zich met zyn Kapellaan en den Koſter op weg, om den Grootvader van 't gedoopte Kind, in 't na huis keeren, te ontmoeten; de ſpyt ſcheen hun tot raazernye te vervoeren, en zy ſloegen ſchriklyke bedreigingen tegen den Gevader van 't Wicht uit; die onmiddelyk, naa dat zy vertrokken waren, volvoerd werden door drie Vervolgers, die op hem afkwamen, hem mishandelden en zo deerlyk met ſlagen teiſterden dat hy voor dood bleef liggen, en niet dan door medelydende *Proteſtanten* opgeheurd en geholpen, 's anderen daags, in een draagſtoel naar *Borchet*, de plaats zyner wooninge, gebragt werd. — De Regtspleegingen tegen de Godsdienst ſtoorende Vrouwe waren reeds begonnen, en dewyl zy het misdryf genoegzaam met alle omſtandigheden beleden hadt, zou haare wel verdiende ſtraffe niet lang verwyld hebben. Dan men vondt middel om haar des te bevryden, het Gepeupel, van geweer voorzien, en vergezeld van eenige *Franſche* Soldaaten, begaaven zich naa *Vaals*, en braken, naa het verrigten van andere baldaadigheden, het Huis, ter bewaaringe van de Gevangene gebruikt, open, en ſtelden haar geweldaadig op vrye voeten. LXXXVIII BOEK. 1764.

Zulk eene opeenſtapeling van feitlykheden door het *Akenſche* Graauw gepleegd,

LXXXVIII BOEK. 1764.

kon de Luitenant Drosſaart des Lands van *'s Hertogenrade* niet ongemerkt laaten doorgaan, en ſtondt hem geen anderen weg open, dan byſtand van den Souverain te verzoeken tegen de Verhinderaars van het verrigten des Proteſtantſchen Godsdiensts, en de Schenders van het Grondregtsgebied der Algemeene Staaten, die tot volmeeting der maate van balddaadigheid en terginge, zich niet ontzagen op een Zondag, onder veel getiers en geraas, te *Vaals* te verſchynen, en wel voorzien van zwaare Stokken, door de *Franſche* Soldaaten in gelederen geſchaard, het Dorp, op eene hoonende en ſchimpende wyze, door te trekken. De Staaten gaven last dat 'er Krygsvolk naar *Vaals* zou gezonden worden, om de Moedwilligen in Regten te vervolgen, en de *Roomſche* Kerkſchuur te *Vaals* te ſluiten, den Paſtoor nevens zynen Kapellaan alle Paſtoraale verrigtingen verbiedende, tot dat de met geweld den Regter ontvoerde Kerkdienst verſtoorſter, weder in handen des Geregts zou geſteld weezen. Zeſtig man Voetvolk en vier-en- twintig Ruiters zetten aan dit werk den noodigen klem by: en bleeven de Proteſtantſche Ingezetenen eenigen, ſchoon korten, tyd, van overlast en geweldenaaryen bevryd.

In 't laatst van 't gemelde, en 't begin van 't volgende Jaar ondervonden zy, op nieuw, wat blinde en verſtandlooze Godsdienstyver vermag, en hoe bezwaarlyk het

valt

valt een verbitterd Graauw te beteugelen, wanneer het in de onzinnige verbeelding gebragt en gehouden wordt, dat het de zaak van den Godsdienst bevordert, door anders denkenden, te hoonen, te ſchelden, te mishandelen, en te vervolgen. In weerwil der Bevelſchriften te *Aken*, door de Magiſtraat afgekondigd, tegen de zodanigen, die den *Proteſtanten* overlast aan deeden, konden deezen, zich, zonder vrees voor gevaar, niet ter Godsdienstverrigtinge naar *Vaals* begeeven; de Voetgangers werden mishandeld, met ſtokken geſlaagen, en zwaar gewond, de Rydtuigen aangerand, de daar op zittende Perſoonen met ſteenen geworpen; met één woord de vrye en geruſte toegang en wederkeering na en van *Vaals* was den *Proteſtanten* te eenemaal benomen. De Predikanten der *Gereformeerde* en *Waalſche* Gemeente te dier Plaatze leverden hunne klagten by Algemeene Staaten in, die, by Staatsbeſluit, vaſtſtelden, dat, indien de *Proteſtanten*, ter bywooninge van den Godsdienst zich ter Kerke van *Vaals* begeevende, eenige verhinderingen daar in verder mogten ontmoeten, de Luitenant-Hoofd Officieren van de drie Landen van *Overmaaze*, des onderzoek zouden doen; en zulks waarheid bevindende, de *Roomſche Kerken* ſluiten, en alle *Roomſche Godsdienst* verrigtingen doen ſtaaken.

LXXXVIII BOEK. 1764.

Tot het volvoeren van deezen last vondt zich de Luitenant Drosſard van den

LXXXVIII BOEK. 1764. den Lande van *'s Hertogenrade*, in Louwmaand deezes Jaars, genoodzaakt. De *Proteſtanten* van *Borchet* van *Vaals* wederkeerende, werden in het *Akerryk*, door eenige Boerenjongens en het Gepeupel van *Aken*, niet alleen geſcholden, maar met ſteenen geſmeeten, met drek bevuild, en voorts in die maate beledigd, dat één derzelven aan eene bekoomene wonde overleedt. In gevolge deezer verguizingen en feitlykheden, door de *Proteſtanten*, hoe noode, geduldig verdraagen, deedt hy niet alleen de *Roomſche* Kerk te *Vaals*, maar ook van nog vier andere Dorpen ſluiten, met verbod van alle *Roomſche* Godsdienst verrigtingen. De Staaten keurden dit zyn bedryf goed hem teffens bevelende, wel ſcherpſyk toe te zien, dat 'er, noch openlyk, noch heimelyk, iets ſtrydig daar mede zou beſtaan, en dus deeze Kerken niet weder geopend zouden worden, eer wegens die feitlykheden, voldoening geſchonken en hem daar toe nadere last gegeeven ware. Ruim een Jaar bleeven deeze Kerken geſlooten. Een verzoekſchrift der *Roomschgezinden* van twee Heerlykheden, in dit lot deelende, gegrond op de ongeſtoorde handhaaving van den *Proteſtantſchen* Godsdienst te *Vaals*, thans eenige maanden agter een vólvoerd, bewerkte de ontſluiting der *Roomſche Kerken:* terwyl hunne Hoog Mogenden, by deeze opheffing der ſtraffe, te verſtaan ga-

gaven, dat, indien onverhoopt, die ſtoore- LXXXVIII
niſſen weder mogten gebeuren, zy middelen van ſterker aandrang ter weeringe zouden kunnen bezigen, als het in beſlag neemen van aanmerkelyke Tienden, die de Geestlykheid van *Aken*, doorgaans de oorzaak van dergelyke gewelddaadigheden, in den Lande van *Hogenrade* hadt (*). BOEK. 1765.

Met eene meldenswaardige ſtaatlykheid en gepaſte omſtandigheden ging het aanneemen van den Erfſtadhouder tot Lidmaat der Kerke toe. De zeſtiende van Grasmaand was tot deeze Godsdienſtige verrigting bepaald. In een der grootſte vertrekken van het Stadhouderlyk Hof verſcheenen, ter bywooninge van dezelve, eenige Afgevaardigden uit de Algemeene Staaten, en uit den Raad van Staaten, als mede de Raadpenſionaris van *Holland*, daar toe verzogt door den Hertog van *Brunswyk*, haare Hoogheid de Prinſes van *Naſſau Weilburg*, de gemelde Hertog zelve, voorts alle Leeraars der *Neder-Hoogduitſche- Waalſche-* en *Engelſche Kerke* van *'s Gravenhaage*, en eindelyk de Domeinraaden, Edellieden en verdere Bedienden van zyne Hoogheid. Kort daar op verſcheen de Erfſtadhouder, vergezeld van den Eerw. JEAN ROIJER, zyn Capellaan en oudſte Leeraar der *Waalſche* Gemeente in de Hofplaatze, die, wanneer alle de aanweezenden WILLEM DE V tot Lid der Hervormde Kerk aangenomen.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1763. bl. 777. Voor 't Jaar 1764. bl. 343. Voor 't Jaar 1765. bl. 189.

LXXXVIII BOEK. 1764.

den hunne toegeſchikte plaatzen genomen hadden, naa het uitſtorten van een ernſtig gebed, den Geloofsleerling over de Godsdienstwaarheden van den Natuurlyken en Geopenbaarden Godsdienst eenen geruimen tyd ondervroeg, waar op deeze zo voldoende antwoordde, dat, de Eerw. ROIJER, op de vraage aan de tegenwoordig zynde Leeraaren, en aan allen in 't algemeen, of zy zich met de afgelegde Geloofsbelydenisſe voldaan rekenden, een toeſtemmend antwoord ontving. — Zeer nadruklyk en gepast was de Aanſpraak den jonge Vorst by deeze gelegenheid, door dien Leeraar te gemoete gevoerd. Hy herinnerde hem; dat het oogmerk deezer plegtige Byeenkomst eene zaak was van het uiterſte gewigt: want dat alles tot nog toe verrigt, voor rekening kwam zyner Voogden en Verzorgeren: doch deeze zaak voor zyne eigene; dat 'er een Dag te komen ſtondt, waar op men aan den Regter van Hemel en Aarde Rekenſchap zou moeten geeven, daar Prinſen en Vorſten, even als de geringſte en onaanzienlykſte Menſchen, zouden geoordeeld worden: dat, maar maate ons veel was toevertrouwd, men ook veel zou te verantwoorden hebben; dat de oogen van gansch *Nederland* op hem geveſtigd waren; dat het lieve Vaderland een Voorſtander van Vryheid en Godsdienst, een Steun en Handhaaver der *Proteſtantſche Kerke* in hem verwagtte; dat de tyd reeds naderde, op welken hy de hooge en ge-

gewigtige Poſten, waar toe de Voorzienigheid hem geroepen hadt, ſtondt te aanvaarden, dat Vleiers, Oorblaazers, Atheïsten en Deïsten, ongebondene en welluſtige Menſchen, zich by hem zouden zoeken in te dringen: waar om hy niet nalaaten kon te wenſchen, dat GOD hem beſtendig den Geest des Verſtands en der Voorzigtigheid wilde geeven, om het waare van het valſche te onderſcheiden; dat hy nooit uit het ooge wilde verliezen, de zorg, moeite en vaderlyke toegenegenheid, welke de Hertog, zyn Voogd, ſteeds hadt doen blyken om alles te werk te ſtellen, wat tot zyn tydlyk en eeuwig Welzyn dienen kon; dat alle braave Lieden, alle Liefhebbers van dit hun Vaderland, zich daar voor aan dien grooten en goeden Vorst verpligt rekenden; en eindelyk, dat zyne Hoogheid het niet kwalyk geliefde te neemen dat hy, zo lange hy de eere hadt om hem te mogen naderen, hem by aanhoudenheid den regten weg zou zoeken onder 't oog te brengen, wenſchende dat hy altoos ſtandvaſtig mogt weezen in 't werk des Heeren. — Naa het eindigen deezer treffende Aanſpraak en een daar op paſſend Gebed, vatte de Eerw. VAN STAVEREN, oudſte Leeraar der *Nederduitſche* Gemeente, het woord, betuigde, uit naam zyner Amptgenooten, het genoegen over de volvoerde verrigting, onder een vloed van zegenwenſchen. Den Zondag op deeze plegtige aanneeming volgende, ontving de Prins het teken des Avondmaals in de Groo-

LXXXVIII BOEK. 1764.

LXXXVIII BOEK. 1764.

Groote Kerke, honderd Gouden Ryders ſtrekten ten betoon van 's Vorſten Dankerkentenisſe en Liefde voor de Armen (*).

Bepaaling omtrent de *Emigranten.*

Nooit weigerde de medelydende en behulpzaame *Nederlander*, de hand uit te ſteeken om Armen te helpen, en Vreemden de blyken van hulpryk mededoogen te betoonen; dan goedheid kan misbruikt worden. Dit ondervondt men ten deezen Jaare te *Rotterdam*, waar zich eene menigte *Duitſche Emigranten*, na de *Engelſche* Volkplantingen beſtemd, een geruimen tyd onthielden, op ſcheepsgelegenheid wagtende: onder deezen bevonden 'er zich verſcheidenen, die zonder rechtſtreekſche voorſchryving, alleen in hoop van Schepen ten overtocht gereed te zullen vinden, derwaards gekomen waren: dit baarde niet weinig overlast en bezorging, 't welk de Admiraliteit te dier Stede bewoog aan hunne Hoog Mogenden te ſchryven, en teffens hun onder 't oog te brengen; hoe uit dergelyk een toevloed van arme *Emigranten*, veele ongemakken voor de Ingezetenen deezer Landen te wagten ſtonden, indien allerlei Vreemdelingen, zonder kennis van den Souverain, zich binnen in 't hart van 't Land zouden mogen verzamelen. —— Men vondt hier op goed vast te ſtellen, dat, voor het toekomende, aan geen *Emigranten* uit *Duitschland*, en van elders, komen-

(*) *Reſol. van Holl.* 25 April 1764. *Nederl. Jaarb.* 1764. bl. 368.

mende, eenigen doortocht door deeze Landen zou worden vergund, dan die voorzien waren van een Verloffchrift van hun Hoog Mogenden, op den voet als in voorige Jaaren, en laatstlyk in den Jaare MDCCLIII was toegeſtaan. De noodige aanſchryvingen, om dit Beſluit te doen werken, werden verzonden naa de Grensſteden en alle Plaatzen, waar zulks van dienst zou kunnen weezen, met last om alle *Emigranten*, welke daar mogten komen, onvoorzien van den vereischten Verlofsbrief, af te wyzen, en te doen aanzeggen om het Grondgebied van den Staat binnen driemaal vier- en- twintig uuren te verlaaten, op ſtraffe, om naa langer verblyf, als Bedelaars en Landloopers, behandeld te zullen worden (*).

Het Hooge Leengeregt onder den Eikenboom te *Zutphen*.

Zeldzaam voorkomende zaaken, gegrond op oude Gebruiken, en die de overblyfzels opleveren van Regtspleegingen, in vroegere dagen gehouden, verdienen eene byzondere plaats in de Geſchiedenis. Van dien aart is het *Hooge Leengeregt onder den Eikenboom*, een der aanzienlyke Voorregten der Stad *Zutphen*. Volgens 't zelve moeten de Gedingen over Leenzaaken, ſtrekkende tot Toeëigening, of gelyk men in den ſtyl van Regten gewoon is te ſpreken, *Vindicatie* van Leengoederen, den *Zutphenſchen* Regte onderhoorig, en boven de vyftien of zeſtien duizend Guldens waardig,

(*) *Reſol. Gen.* Veneris 6 July 1764.

LXXXVIII BOEK. 1764. dig, binnen die Stad, in de open lugt, onder een Eikenboom op het *'s Gravenhof*, dezelfde plaats, waar wel eer het oude Hof der Graven van *Zutphen* geſtaan heeft, aangevangen, volvoerd en uitgeweezen worden (*). Het laatſte Leenregt werd in den Jaare MDCXCVIII geopend.

Ten deezen Jaare werd het gehouden in het geſchil tuſſchen den Heer WILLEM OTTO FREDERIK, Graaf van *Quad*, genaamd *Heyden*, Heer van *Wykraad*, en den Heer DERK BERTRAM, Baron *des Villates*, Heer van *Gend*, over zekeren Uiterwaard. 't Zelve was reeds, in den Jaare MDCCLVI, ontſtaan en alle aangewende poogingen om het te vereffenen waren vrugtloos afgeloopen. Hier op verzogt eerstgemelde Heer, in het Jaar MDCCLXIII, opening van het Leengeregte, en, dit toegeſtaan zynde, verder, dat Staaten van *Gelderland*, als de Voogdy over den minderjaarigen Stadhouder oefenende, een Leenregter geliefden te benoemen; die deeze waardigheid aan den Heer JOHAN Baron van *Vygh*, Heer van de *Snor* en *Appelenberg*, in de grootſte uitgeſtrektheid, opdroegen. Ingevolge waar van hy, alle andede-

(*) *Tegenwoordige Staat van Gelderland*, bl. 365. 366. Zie ook CH. H. TROTZ Academiſche Redenvoering, *pro Feudis Patris præcipue ad exemplum Zutphanienſium fundatis, den 3 Aprli* 1758 *te Utrecht* gehouden. — Leenzaaken onder de gemelde ſomme behooren ten Hove. *Groot Geld. Plakaat-Boek* II Deel, kol. 369. 540.

dere vereischtens in agtgenomen zynde, LXXXVIII
Leenmannen benoemde, tot het bywoo- BOEK.
nen van den eersten Man- of Leendag, ——
tegen den zeventienden van Wynmaand 1764.
deezes Jaars, hun de weete van Verdaaginge zondt, met het Formulier van den Leenmannen Eed.

In tyds gaf de Leenregter aan de Magistraat der Stad *Zutphen* kennis van den bestemden Mandag, met verzoek, dat dezelve de noodige schikkingen zouden maaken, tot volvoering van dit Geregte. Deeze liet de plaats, waar 't Leengeregt stondt gehouden te worden, bevloeren, en met een staketzel af perken, binnen deeze Balustrade, met groen karsai bekleed, een verheeven Stoel zetten, aan het rugstuk cierlyk met het Wapen van Gelderland beschilderd, eenige trappen opgaande, onder een Eikenboom met den rug tegen den zelven (*). Voor deezen Stoel des Leenregters stondt een Tafel met groen laken bekleed, ter regter zyde van den zelven drie Stoelen voor den eersten, derden en vyfden Leenman, en ter slinker zyde voor den tweeden en vierden, en tegen over den Leen-

(*) De oude Stoel was niet meer bruikbaar, derhalven hadt men een nieuwen, volkomen gelyk aan den ouden, laaten maaken, en wordt dezelve in de Groote Kerk ter eeuwige Gedagtenisse bewaard, gelyk de Oude ook bewaard werd, volgens PONTANUS *Hist. Gel.* Lib I. p 35, en SCHLIGTENHORST *Geldersche Geschiedenissen* I D. bl. 67.

LXXXVIII BOEK. 1764.

Leenregter een Stoel voor den Heer Griffier van Leenen, agter deezen was een Lessenaar voor de Advocaaten gezet.

De Leenregter, daags voor den vastgeſtelden dag, op welken dit alles in gereedheid gebragt was, te *Zutphen* gekomen met den Griffier WILHEM JAN TULLEKEN, ontving van de Magiſtraat, en de Krygsbezettinge, alle de eerbewyzingen, als in deezen den *Hertog van Gelder* en *Graaf van Zutphen* verbeeldende. De tyd des Leengeregts naderende, begaven zich de Leenregter en Leenmannen, zonder ſtaatſie, na 't huis des Landdrosts VAN HEKEREN tot *Enghuizen*, van waar zy, naa eene korte poos toevens, en naa dat de Leenregter den Leenbode gelast hadt, den Schepter op te neemen, na het *'s Gravenhof* tot onder den Eikenboom gingen, voorgegaan door twee Ordonnantie Sergeanten, en vervolgens door den Leenbode, die met ontblooten hoofde, den Schepter op zyn ſlinker arm droeg, wordende onder den weg, door de Hoofdwagt begroet. De Leenregter ging tuſſchen de twee voorzittende Leenmannen, voorts de overige drie Leenmannen en de Griffier, twee aan twee, ſluitende de acht Advocaaten, vier van de zyde des Aanleggers en vier van die des Gedaagden, den trein by paaren.

In deeze orde traden zy in 't afgeſchutte perk, en namen ieder hunne beſtemde plaatzen. De Leenregter, op zyn verheeven Stoel gezeten, nam een Staf in zyn regter hand,

hand, terwyl de voor hem heen gedraage Schepter voor hem op tafel werd gelegd. Hy opende het Leengeregt, toen zy allen gezeten en gedekt waren, behalven de Advocaaten, die ongedekt ſtonden, met eene korte Aanſpraak, en deedt den Griffier een gedeelte van het jongſte Reglement op de Manier van procederen in Leenzaaken (*), voorleezen, die daar op het volgende Gebed, naar 't voorſchrift, uitſtortte.

LXXXVIII BOEK. 1764.

„ O, eeuwige, barmhertige GOD en Hemelſche Vader, wy uwe arme Creaturen en Dienaaren, tot deeze wigtigen „ en hoogen werke der Juſtitie deezer tyde beroepen zynde, bekennen en belyden, van grond onzer harten, daar toe „ ondugtig en onbekwaam te zyn, ten zy „ dat het U believe ons daar toe uwen „ Godlyken zegen en byſtand te verleenen, verootmoedigen ons daarom voor „ uwe heilige Majeſteit, en bidden U van „ herten, in 't vertrouwen onzes eenigen „ Middelaars en Zaligmaakers JESU „ CHRISTI, dat Gy ons eerst wilt vergeeven en geneezen van alle onze zonden en gebreken, en voorts met uwen „ Heiligen en goeden Geest, in deeze handelingen, en in alle zaaken, zo byſtaan, „ beſtuuren en geleiden, dat wy in den „ weg

(*) Naamlyk het Reglement des Jaars 1756, wordende in voorigen tyde, en voor het Reglement van 1711, de Conſtitutie van Keizer CAREL DEN V geleezen.

LXXXVIII BOEK. 1764.

„ weg der Geregtigheid, en waarheid blyven, en alle affecten en omwegen, die „ ons daar van verhinderen mogen, afleggende, bevonden mogen worden uwe „ getrouwe Dienaars geweest te zyn, en „ niets anders dan uwe Eere daar in gezogt te hebben; op dat wy, op den Dag „ des Oordeels, voor uwe Kinderen en „ Erfgenaamen op en aangenomen worden, en met de Onregtvaardigen geen „ part en deel verkrygen. Verhoor ons „ daar in o Heer en GOD! en in alles, „ dat ons verder naar ziel en lyf van nooden is, en geef dat wy zulks in den „ naam uwes gelyk eeuwigen Zoons, onzes Heilands JESU CHRISTI, uit „ zyne hand verkrygen mogen, naar de „ Beloftenis, die hy ons daar van in zyn „ Heilig Euangelie gedaan heeft, zeggende, voorwaar, voorwaar! alles, wat gy „ den Vader in mynen naame zult bidden, „ dat zal Hy u geeven, en heeft daar op „ ons geleerd *Onze Vader enz.*"

Naa dit Gebed deedt de Leenregter zyn Lastbrief, en het Formulier van den Eed leezen, welken Eed ieder der Leenmannen, een voor een, ſtaande afleiden. De Leenmannen weder gezeten zynde deedt de Leenregter verſcheide voorſtellen, *Ordelen* geheeten, aan de Leenmannen voorhouden die dezelve voorheen ſchriftlyk ontvangen hebbende, daar op voeglyke antwoorden gaven; deeze *Ordelen* betroffen, verſcheide byzonderheden alle tot het houden des Leenregts behoorende. De

Leen-

Leenbode eischte, op last des Leenregters, LXXXVIII.
Partyen aan; waar op de Advocaaten toe- BOEK.
traden, en zich te wederzyde van den
Griffier vervoegden, terwyl de jongste van 1764.
elke Party zich by den lesſenaar, agter den Griffier ſtaande, plaatſten: zy zetten allen de hoeden op, en leverden de Papieren over.

Om den hinderenden toevloed des Volks, by die zonderlinge openlyke Plegtigheid, af te weeren, en Lieden van fatſoen gelegenheid te geeven om, zonder verhindering, te kunnen naderen, alles op hun gemak en van naby te aanſchouwen, diende het Krygsvolk in dier voege geſchaard, dat het de afgeſchutte plaats des Leengeregts omzette, met eene opening tusſchen hun en dezelve groot en wyd genoeg om de aanzienlyke menigte van Aanſchouweren, derwaards toegevloeid, te bevatten: terwyl het gemeene Volk daar buiten moest blyven, 't welk, op een grooter afſtand, als mede van de daken der Huizen, der digt byſtaande Groote Kerk, en van de Boomen zyne nieuwsgierigheid voldeedt. De voorzorg der Magiſtraat voorkwam alle verwarring en ongeregeldheid, en het heldere Weer begunſtigde eene Plegtigheid, die onder den blooten Hemel anderzins zeer gebrekkig zou hebben kunnen volvoerd worden.

Een groot uur duurde deeze Plegtigheid onder den Eikenboom, de Leenregter met zyne Leenmannen ſtonden op, en gingen in den zelfden rang, en met dezelfde ſtaatſie,

LXXXVIII BOEK. 1764.

ſie, als zy ter Geregtsplaatze gekomen waren, na 't Stadhuis, op de Landſchapskamer, waar alles door de Magiſtraat, vervaardigd en zo geſchikt was, dat de Perſoonen in deeze Regtszaake dienende, in zodanig eene orde konden zitten als zy onder den Eikenboom gezeten hadden. Waarop de Partyen weder binnen geroepen zynde de Advocaaten het vereischte tot het Geding volbragten. De Leenregter benoemde de Leenmannen, die by den tweeden Mandag moeſten zitten. 't Leengeregt werd tot 's anderen daags verlengd, en de Leenregter, in ſtaatlyken optocht na zyn Verblyf gebragt. 's Daags daar aan vergaderden de Leden van het Geregt weder op 's Landſchapskamer; doch gingen niet in ſtaatſie, maar ieder afzonderlyk, alleen werd de Leenregter voorgegaan door den Leenbode met den Schepter, en door de Hoofdwagt begroet. De Advocaaten ſtonden binnen, en de deuren opengelaaten zynde vroeg hun de Leenregter of zy nog iets hadden voor te draagen? Men beantwoordde dit met *Neen*. De Leenregter maande hun ernſtig aan tot Verdrag en onderlinge Schikking. De Advocaaten van wederzyden betuigden hier op ongelast te weezen; doch namen aan des berigt te zullen geeven. Hier mede eindigde, voor dit maal, het Leengeregt, en ſcheidde tot het uitſchryven van een tweeden Mandag. (*). Veel

(*) *Nederl. Jaarb.* 1765. bl. 635 Deeze tweede Man-

1765.

Veel verſchillende van deeze zeer ſtaatlyke en langwylige Regtspleeging in *Gelderland*, is eene Volksregtsoefening, op veele plaatzen der Meierye van *'s Hertogenbosch* in gebruik; welke de lidtekens draagt der oude ruw- en onbeſchaafdheid, en niet zelden jammerlyke gevolgen baart. Men heeft daar de gewoonte om Mannen, van welken het gerugt gaat dat zy hunne Vrouwen ſlegt behandelen, loon naar werken te verſchaffen. Zo ras een Man by 't gemeen voor een Wyvenplaager bekend is, vergaderen ſtraks eene menigte van Wyven en Jongens, by welken zich veel al eenige volwasſe Mansperſoonen vervoegen, voor 't huis van den kwaalyk berugten, dien men vervolgens voor een Ploeg ſpant, en met geweld, een gedeelte gronds, onder het geſtaadig geblaas op een Hoorn, gepaard met een vervaarlyk geraas en getier, doet omploegen. Met den aanvang des Jaars MDCCLXV wilde men die zo ongeregelde Volksregtsoefening volvoeren aan een Boer op het Dorp *Osch*, in gemelde Meiery gelegen; de menigte was reeds zamengerot, de Hoorn werd geblaazen, het geſchreeuw en gejouw vervulde de lugt; doch de Man, op welken het gemunt was, voor

Vreemde Strafoefening van Wyvenplaagers in de Meiery van *'s Hertogenbosch* tegen gegaan.

Mandag werd tegen den derden van Hooimaand des volgenden Jaars 1765 uitgeſchreeven, en met dezelfde Staatlykheden als de eerſte gehouden: dan de zaak, over welke zo veel omſlags gemaakt was, kwam daar door niet; doch door een minnelyk vergelyk, ten einde. *Ald.* bl. 659 enz.

LXXXVIII BOEK. 1765.

voor die gewoonlyke mishandeling vreezende, floot zyn deur, vlugtte na den zolder, van waar hy met een piſtool, gelaaden met een kogel, onder de zamengeſchoolde menigte ſchoot, en eene jonge Dogter kwetſte. Hier over in regten betrokken bragt hy de vrees voor het daar gebruiklyke mishandelen te zyner verſchooninge by. Dit bewoog den Hoogſchout om den Algemeenen Staaten in bedenking te geeven of zy niet zouden kunnen goedvinden, door een Plakaat, die ſlegte Gewoonte, zo zeer aanloopende tegen de oogmerken van den Souverain, om de gemeene rust onder de Ingezetenen te bewaaren, tegen te gaan en af te ſchaffen. Terwyl men hier over zou raadpleegen kreeg de Hoogſchout last om op 't allerſterkst te waaken tegen alle zamenrottingen en handdaadigheden, onder welken naam of voorwendzel ook aangerigt (*).

Plakaaten tegen Landloopers, Dieven en Roovers in verſcheide Geweſten.

Het waakzaam oog der Overheid veſtigde zich, in meer dan één Gewest, op het beveiligen van de Perſoonen en Goederen der Ingezetenen tegen de op zommige plaatzen reeds aangevangene en op andere gedugte mishandelingen, afperſſingen, en diefſtallen, eener groote Bende Roovers, Dieven en Landloopers, uit zogenaamde *Chriſtenen*, doch meest *Jooden* of *Smouſſen*, beſtaande, die veel al onder 't masker van 't een of ander gering Bedryf of Koophan-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1765. bl. 626.

handel, de Ingezetenen, en voornaamlyk die van 't Platte Land, plaagden, de openbaare rust en veiligheid ſtoorden, en uit *Duitſchland*, den *Rhyn* af, herwaards kwamen. De Staaten van *Overyſſel*, van *Groningen* en *Ommelanden*, als mede van *Friesland*, voorzagen hier in door het vernieuwen en verſtrengen der Plakaaten tegen de Landloopers, Lediggangers, en Vagebonden, gelyk ook de Drost en Gedeputeerde Staaten des Landſchaps *Drente*, door een Plakaat, daar tegen in de weere waren (*). — *Holland* was niet vry gebleeven van deeze zwervende Bende. Een geweldige Huisbraak en Roof onder *Kennemerland* ten huize eens Landmans gepleegd, door ten minſten negen Perſoonen, van welken men 'er, niet tegenſtaande het uitlooven, van tweehonderd en vyftig Guldens aan den Ontdekker van een of meer der Daaderen, geen in handen gekreegen hadt, gaf aanleiding dat Staaten van *Holland* alle Baljuwen, Officieren en Crimineele Regters ten Platten Lande magtigden om eene belooning van zeshonderd Guldens, uit 's Lands Kaſſe te betaalen, te mogen belooven, aan die iemand aan Huisbraak, of het pleegen van eenig openbaar Geweld ſchuldig, of tot de Bende behoorende, die deeze gewelddenaaryen aanrigtte, met toezegging van Straffoosheid voor den Aanbrenger, als

LXXXVIII. BOEK. 1765.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1765. bl. 436. 505. 550. 556. 563.

LXXXVIII BOEK. 1765.

als hy op eenigerlei wyze medepligtig mogt weezen, 't zy door zich werklyk daar aan mede ſchuldig gemaakt te hebben, het zy door het verbergen of koopen van 't geroofde, of het herbergen dier Vagebonden (*). —— De ſtrenge Plakaaten tegen de Landloopers en Bedelaars in de andere Geweſten, afgekondigd, deeden hun die ruimen, en met grooten getale naar *Holland* afzakken, dit bewoog de Raaden van den Hove aan hun Ed. Groot Mogenden, het Ontwerp eens Plakaats te doen toekomen tot bevordering van de openbaare veiligheid der Ingezetenen, en nadere middelen voor te ſlaan tot betere in ſtaatſtelling der Officieren, om het Platte Land van die ſchadelyke Onzwervers te zuiveren (†).

't Voorgevallene met den Aartsſchelm J. C. KAMERLING.

Meer dan zulk een Vagebond was een Aartsſchelm, die ten deezen Jaare veel gerugts maakte, en het loon zyner langgepleegde Bedriegeryen ontving. De zonderlingheid zyns gevals verdient dat wy 'er by ſtilſtaan, en de hoofdbedryven deezes ſnooden Veinſaarts, die in behendigheid van overleg, in het uitdenken van redmiddelen en ſtoutheid, veelen zyner voorgangeren in ſchelmeryen overtrof, aanſtippen. Zyn eigen naam was ABRAHAM MAGGARIS, doch hy bekender onder dien van JOANNES CATO KAMERLING.

Naa

(*) *Reſol. van Holl.* 1 Feb. 1765.
(†) *Reſol. van Holl.* 8 Nov. 1765.

Naa eenen korten tyd zich in de Heelkunst geoefend, en als Meester na de *West-Indien* gevaaren te hebben, zette hy zich te *Rotterdam* neder. Eene aaneenschakeling van valschheden, zo ten opzigte van Wissels, als anderzins, gepleegd, bragt hem aldaar op 't Schavot, voor twaalf Jaaren in 't Tugthuis, gevolgd van eene vyf- en-twintig jaarige Uitbanning. Deeze straf werd hem reeds in den Jaare MDCCXLI opgelegd. Uit het Tugthuis geslaakt ging hy weder ter vaard, en volgde in den laatsten Oorlog het *Fransche* Leger als Commisaris van de Leeftogt. De Hoofdrol van Bedrieger begon hy, in den Jaare MDCCLXIII, te *Hoogeveen* in 't Landschap *Drente*, op nieuw te speelen, onder den naam van JOANNES LAMBERTUS KOSTER, op eigen gemaakte Getuigschriften zich uitgeevende voor geweezen Veldprediker en Doctor in 't Leger des Konings van *Pruisen*; by 't openvallen der Predikants plaatze aldaar, dong hy na dat Beroep, voorgeevende dat hy op de Hoogeschool te *Herborn* tot Candidaat in de Godgeleerdheid was bevorderd en als zodanig voor den *Rotterdamschen* Hoogleeraar PATYN, eenige weeken den dienst hadt waargenomen, zulks bekragtigende door een Brief, aan den Kerkenraad door hem zelven geschreeven, en met den naam van diens Hoogleeraars getekend. Dan de ontdekking zyns gepleegden bedrogs vreezende hadt hy zich van daar weg gemaakt, onder voorwendzel van te *Kampen* als Con-

LXXXVIII BOEK. 1765.

rec-

LXXXVIII BOEK. 1765.

rector het beroep gekreegen te hebben. Eene jonge Dogter, door hem in de gronden van den Godsdienst onderweezen, en teffens tot het geeven van het ja-woord bepraat, liet hy daar zitten, om elders zyne hoode ſtukken te hervatten.

Hier mede toefde hy niet lang, in den voorleeden Jaare verſcheen by te *Brouwershaven*, onder den naam JOANNES CATO KAMERLING, uit de *Kaurkeulſche* Stad *Rynberk* geboortig, van daar vertrokken, om dat de meeſte Menſchen van den *Roomſchen Godsdienſt* waren, en de Leeraar der *Proteſtantſche* Gemeente hem niet ſmaakte. Hy deedt zich voor als een byzonder Godsdienſtig *Chriſten*, die magtig veel op hadt met het bevindelyke van het innig *Chriſtendom*, waar over hy op eene zeer voldoende wyze ſprak met allen, aan dusdanige begrippen overgegeeven; ook wendde hy voor tot de keuze om *Brouwershaven* boven *Rynberk* te ſtellen, grootlyks bewoogen te zyn, door het plan by hem gevormd, om daar in meerder rust en ſtilte zich aan de uitoefening van het innig *Chriſtendom* over te geeven, en de Geneeskunst alleen aan de hand te houden tot welzyn van zyn Naaſten, en ter verluſtiging van den Geest. Door dit hulpmiddel der Dweeperye, gepaard met eene bevallige en inneemende houding, wist hy zich eerlang by veelen aangenaam te maaken, en eene algemeene agting te verwerven; te meer daar hy, in zyne geſprekken, over verſcheide onderwerpen, zich gedroeg als een

een Man van verſtand en oordeel, die wyd- LXXXVIII
uitgeſtrekte kundigheden en eene groote BOEK.
ervaarenheid bezat; deeze laatſte betuigde
hy te moeten dankweeten, aan zyn menig- 1765.
vuldig reizen, waar toe een zwaare Koophandel, met zyne Zuſter in gemeenſchap gedreeven, hem genoodzaakt hadt.

't Gevolg van dit alles was, dat de Regeering van *Brouwershaven* hem weldra de Inwooning vergunde, onder voorwaarde, dat hy zyne Doctoraale Bulle en een Getuigſchrift van een goedgedrag, bezorgde: dit nam hy gereedlyk aan, en gaf voor ten dien einde naar *Rynberk* te zullen vertrekken. Dan, eer hy deeze reis aanvaardde, beveſtigde hy zyne verkreegene agting door zyn gedrag omtrent eenige Zieken, die hy niet naar 't Lichaam, maar ook naar den Geest, volgens ieders onderſcheiden Gemoedsſtand, met alle oplettenheid en zorgvuldigheid behandelde. In 't laatſte opzigt boven al gedroeg hy zich zo ernſtig, gemoedelyk, en inneemende, dat geen Leeraar van die leiding hem daar in kon overtreffen. — Een Doctoraale Bulle en een Kerklyk Getuigſchrift kon hem niet ontbreeken, hy leeverde ze beide over, en niemand voedde eenigen twyfel aan derzelver egtheid. Om het denkbeeld dat hy de Geneeskunst meest tot bovengemelde einden te *Brouwershaven* zou oefenen, te meer ſchyns van waarheid te geeven, ſprak hy, ſchoon met de houding eens Mans wiens hart los was van de Wereld, niet alleen van groote Goederen hem en zyne Zuſter toe-

LXXXVIII BOEK. 1765. toebehoorende, en te *Rynberk* gelegen; maar ook veel van den Heer J. J. WINKELMAN Raad en Directeur van *Neerlandsch Indie*, die zyne groote Bezittingen aan hem en zyne Zuſter by Uiterſten wille ſtondt naa te laaten. 'Er reezen wel eenige vermoedens ten opzigte van den vroomen Arts; doch deeze konden hem geen nadeel toebrengen, daar hy, door uitwendig vertoon van Godvrugt, van Medelyden en Weldaadigheid, jegens verlegenen en behoeftigen, zyne agting veſtigde: en by de zodanigen, die hy vatbaar oordeelde, om zulks aan te neemen, de bevreemding dat hy een ſchoon Huis en eene pragtige Luſtplaats te *Rynberk* verlaaten hadt, wegweerde door, onder ſterke betooningen van een eerbiedigen indruk, te betuigen, dat het geſchied was op eenen uitdruklyken last hem van GOD in een Droom gegeeven. Brieven als van zyne Zuſter geſchreeven nu en dan vertoond, en ook van zynen Neef WINKELMAN, hielden de voorgeevens, die hy ingeboezemd hadt, leevendig, en zyn uitwendig ſtigtlyke wandel deedt hem als een Beſchermengel van *Brouwershaven* eerbieden.

Bovenal hadt hy zich weeten in te dringen in de gunst eens Raads en Oudburgemeeſters dier Stad, JAN VAN DER BYL, en diens éénige Dogter, door hem van eene zwakheid en ongeſteldheid geneezen, en teffens tot het aangaan eens Huwelyks overgehaald. Terwyl de Vader eenigen tyd van beraad genomen en hem intuſſchen

de

de vryheid eener gemeenzaame verkeering ten zynen Huize toegelaaten hadt, welke hy misbruikte tot het pleegen eens Minnehandels van bezwangering gevolgd: ontſtondt 'er een geval, 't welk in 't eerst hem een volſlaage mislukking dreigde; doch, by de uitkomst, te baat kwam. Een Doctor in de nabuurſchap hadt, onder ſoortgelyke voorgeevens, eene jonge Dogter om den tuin geleid en verlaaten, en 'er rees een vermoeden of KAMERLING die zelfde Man niet mogt zyn; maar hier van wist hy zich ten vollen te zuiveren, en dit deedt alle verdere vermoedens wyken. De aanleg eener byzondere Oefening met Lieden, die voor Godvrugtig bekend ſtonden, het zich aangeeven tot een openbaar Cathechiſant, veſtigde meer en meer het begrip zyner Godsdienſtigheid. De Brieven van *Rynberk* aan hem, en aan zyn aanſtaanden Schoonvader, vermenigvuldigden, deeze gaf zyne toeſtemming tot het Huwelyk. De geboden te *Brouwershaven* liepen ongeſtoord af; hy vervaardigde de Getuigſchriften dat ze te *Rynberk* gegaan waren, en leverde dezelve, op zyn tyd in, waar op in Hooimaand des voorleden Jaars de voltrekking der Egtverbintenisſe, in gemeenſchap van Goederen, volgde.

LXXXVIII BOEK. 1765.

In den Handel met zynen Schoonvader deel neemende pleegde hy zyne ſchelmeryen by aanhoudenheid; doch wist ze, zo wel als de andere, liſtig te dekken. Een Reis naar *Rynberk* voorgeſlaagen bragt hem

LXXXVIII BOEK. 1765.

in groote engte; en hielden veelen zich langs hoe meer verzekerd, dat KAMERLING, ondanks alle zyne veelvuldige voorwendzels, en vertoon van Godsvrugt, een Schelm en Bedrieger moest weezen. De verdenkingen groeiden aan. De egte Brieven van *Duisburg*, waar hy voorgegeeven hadt op de Hoogeſchool de Bevordering tot Doctor bekomen te hebben, en van *Rynberk*, logenſtraften den ſtapel valſche Beſcheiden door hem ingeleverd. Ten einde geheel zeker te gaan benoemde de Magiſtraat van *Brouwershaven* twee Gelaſtigden om op die beide plaatzen onderzoek te doen. KAMERLING hadt de onbeſchaamdheid om de Heeren, die na *Rynberk* ſtonden te vertrekken, een open Brief aan zyne Zuſter mede te geeven, om hun, met alle deftigheid, overeenkomſtig hun Ampt, te ontvangen, en alle hulpe in 't uitvoeren van den hun opgelegden last toe te brengen, op dat zyne en haare Eer, als mede die der ganſche Familie, mogt worden herſteld. Deezen vonden geene Zuſter, geene Goederen, en alles verdicht: waar op de reeds burgerlyk vastgezette KAMERLING in de lyfſtraflyke Gevangenis werd overgebragt, en in Slachtmaand deezes Jaars verweezen om andermaal op 't Schavot te treeden, aldaar met een ſtrop om den hals, onder de galg, ſtrenglyk gegeesſeld en gebrandmerkt, in het Tugthuis zyn leeven lang bewaard, en op eigen koſten, of handen arbeid, onderhou-

houden te worden (*). Kort maar vol van tooneelen was het laatſte Bedryf deezes Bedriegers, die door zyn Godsdienſtige Geveinsdheid, de Ligtgeloovigheid verkloekt, en een Onderzoek, 't welk vroeger met alle vrugt te werk geſteld hadt kunnen worden, ontdooken hadt. — Men verzogt vervolgens by Staaten van *Zeeland*, om vernietiging van het aangegaane Huwelyk en Wettiging van het Kind daar uit geboo-ren (†). LXXXVIII BOEK. 1765.

Oordeelde het Hof van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, in 't laatst des verſtreeken Jaars, de Belangen der Waarheid en van den Godsdienst, best te handhaaven, met openlyk, door handen des Scherpregters, twee *Franſche* Werkjes te doen verbranden, als ingerigt om de Gronden der Openbaaring te ondermynen, en de dierbaarſte Ontdekkingen der Godheid te beſpotten, en verder het vertier, 't welk in *'s Gravenhaage* zeer ſterk ging, op zwaare Geldboete, te verbieden (§); 't zelve, de vermenigvuldiging van dusdanige geſchriften, met groot leedweezen ziende, ſchreef des- VOLTAIRES Verhandeling over de Verdraagzaamheid, in *Friesland* verboden.

(*) DANIEL VIERGEVER. *De Schyn Deugd op het Schavot*, II Deelen te Zierikzee by L. V. ZWYMVOEREN 1766.

(†) *Not. van Zeel* 29 Oct. 1767.

(§) Het een voerde ten tytel, *l'Evangile de la Raiſon, Ouvrage poſthume, de M. D. M . . . y*, het ander *Ouvrages Philoſophiques pour ſervir de preuve à la Religion de l'Auteur, Collection complette des Oeuvres de Mr.* DE VOLTAIRE. *Nederl. Jaarb.* 1764. bl. 962.

LXXXVIII BOEK. 1765.

deswegen aan hun Ed. Groot Mogenden. Wel hadt het de gedagten laaten gaan op het aanſtellen van *Cenſores Liberorum*, of *Keurnieeſters van Boeken:* doch dit middel met zo veel zwaarigheden omzet gevonden, dat het voorſtellen agterwege bleef; maar het Ontwerp van een Plakaat aanboodt, 't welk, huns oordeels, niet weinig zou kunnen ſtrekken om Godsdienſt- en Zedebedervende Boeken te weeren (*). Het werd niet vastgeſteld. -- Staaten van *Friesland* ſloegen een ongunſtig oog op eene te *Leeuwaarden* uitgegeevene Vertaaling van VOLTAIRES *Verhandeling over de Verdraagzaamheid in het Stuk van Religie*, en verboden, met den aanvang deezes Jaars, het drukken, uit geeven en verkoopen van dit Werkje (†); hoewel het elders, een vryen loop bleef houden, als behelzende, behalven de reeds meermaalen wederlegde Spotternyen diens bekwaamen, doch trouwloozen en ſpotzugtigen Schryvers, veel ſchoons en dubbel leezens waardigs.

G. T. DE COCK van Onregtzinnigheid verdagt en beſchuldigd.

Korten tyd, naa de Veroordeeling deezes Geſchrifts, deedt de Eerw. G. T. DE COCK, toen Leeraar te *Haring*, eene Predikbeurte in *Frieslands* Hoofdſtad, welker Predikanten over dat Werkje, des door de Regeering verzogt, hunne afkeurenden Raadſlag ingeleverd hadden; doch welke, door het reeds van een hooger Geregtshof uit-

(*) *Reſol. van Holl.* 2 Feb. 1765.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1765. bl. 57.

uitgebragt Verbod, onnoodig geworden was. De Leerreden deezes jongen en ryk-begaafden Leeraars, onder de *Nederlandſche* Dichters met roem bekend (*), over de *Chriſtlyke Liefde*, op eene wyze vry veel van den algemeenen Prediktrant verſchillende voorgedraagen, ademde daar en boven eene veel grooter maate van Verdraagzaamheid, dan de Stadspredikanten, die hem gehoord hadden, konden verdraagen, deeze vondt 'er dit, geene wat anders, in te berispen, en zy gaven 't hem onmiddelyk, naa dat hy afgetreeden was, te verſtaan. Een hunner verhandelde, den volgenden Zondag, den zelfden Text en 't eigenst Onderwerp. Schoon zulks niet weinig opſpraaks verwekte, en veelen in de gedagten kwamen, dat de *Arminiaan* op zyn minst in de Leerreden van DE COCK hadt uitgekeeken, zou de zaak waarſchynlyk hier by hebben blyven beruſten, indien het Beroep te *Beetgum*, een Dorp onder de Clasſis van *Leeuwaarden*, op hem niet gevallen ware. Een Brief, door drie Leden deezer Gemeente geſchreeven, haalde de veel gerugts gemaakt hebbende Leerreden op, en verzogt de Clasſis, deeze zaak nauwkeurig te onderzoeken, ten beſte hunner Gemeente. Veele Leden keurden het doen der Schryveren van deezen Brief goed;

LXXXVIII BOEK. 1765.

(*) Hy hadt, in dit Jaar eene kleine, doch keurige, Verzameling uitgegeeven, getyteld *Proeve van Bybeldichten, Brieven en Mengeldichten.*

LXXXVIII goed; doch door de meerderheid werd de
BOEK. Leeraar, aan de Gemeente te *Beetgum* toe-
——— geweezen. Men vondt naderhand reden
1765. om die Briefschryvers aan de Classis voor te draagen als Leden, die niet uit zich zelven, maar door anderen aangezogt en opgezet dien bezwaarenden Brief schreeven. De Eerw. J. CHEVALIER, des verdagt, werd gedagvaard en maakte zwaarigheid, om hier op gedrongen, onder eede te verklaaren, geen deel 'er in gehad te hebben.

Alle deeze handelingen hielden de gesprekken over de Leerreden van DE COCK, en 't vermoeden zyner Onregtzinnigheid, leevendig. Een vermoeden niet weinig toegenomen, dewyl hy zich niet gehaast hadt, om op de Classis van *Leeuwaarden* te verschynen, daar zitting te verzoeken, en uit eigen beweging, wegens de stukken, waar omtrent men hem verdagt hieldt, zich regtzinnig te verklaaren. Een der Leden bragt in 't midden of het niet dienstig was onderzoek na deeze Leerreden te doen: het vondt ingang, en vier Leeraars, daar toe benoemd, vervoegden zich by de Predikanten, die ze gehoord hadden. De verklaaringen van *Leeuwaardsche* Predikanten HILTROP, en RATELBAND, vol bezwaaren, werden versterkt, door die van B. VAN DER FEEN en H. REINALDA, Predikanten te *Woudsend* en *Huisum*. Dan, eer deeze Verklaaringen ingeleverd werden, hadt de Eerw. DE COCK, door den raad van oordeelkundige Vrienden bewoo-

woogen, zyne Leerreden in 't licht gegeven, in hoope, dat hier door het wangunſtig uitſtrooizel van Onregtzinnigheid, als een loopend vuur voortgeſlaagen, in zyne vaard geſtuit, zyn goede Naam voor den fel bytenden laſter beveiligd, en zyn dienst by zyne tegenwoordige Gemeente niet onnut zou gemaakt worden. Veel mogt hy zich des belooven; dewyl ze met eene volledige Goedkeuring der Hoogleeraaren in de Godgeleerdheid op *Friesland* Hoogeſchool te voorſchyn tradt.

Beſluit der Gedeputeerde Staaten ten zynen voordeele.

De Gelaſtigden om op die Leerreden onderzoek te doen maakten, uit de ingewonne Getuigenisſen, drie Punten van Bezwaar op, tegen de Regtzinnigheid van den Eerw. DE COCK, die dezelve beantwoordde; doch in verſcheide ſchriftlyke Onderhandelingen, die tot in het volgende Jaar liepen, niets vorderde. In Lentemaand beſloot de Clasſis alle de ingeleverde Stukken te doen drukken, aan elk Lid een Afdruk te bezorgen, ten einde men in eene aanſtaande Vergadering, met de vereischte omzigtigheid, zynen raadſlag zou kunnen inleveren. Maar de tyd beſtemd om deeze zaak af te doen daar zynde, werden de raadpleegingen der Clasſikaale Broederen, van welken de beſchuldigde niet veel goeds te wagten hadt, geſtremd door een Beſluit van Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, die, het ongeregelde, onwettige, en ſlinkſche in de handelingen omtrent den Eerw. DE COCK, aangetoond en opgemerkt hebbende; hoe eenige *Zeloten*,

LXXXVIII BOEK. 1765.

thans gereed ſtonden, om, *by opgemaakte Cabaalen*, over *deeze zaak te oordeelen*, goedvonden de hand op dit Geſchil te leggen en de Clasſis van *Leeuwaarden* het verder voortzetten te verbieden; „ en in „ deezen," gelyk zy zich uitdrukten, „ zorge te draagen, dat de Driften der „ Geestlyken de Kerk niet op nieuws be„ roerden, Kerklyken tegen Kerklyken, „ Ledematen tegen Ledemaaten, op zet„ ten, door het tragten om eene haatly„ ke Inquiſitie in te voeren."

Beklaagſchrift daar tegen ingeleverd.

Door dit Staatsbeſluit zag de *Leeuwaardſche* Clasſis zich genoodzaakt het Onderzoek, met zo veel vlyts en hoope van een gewenſchten uitſlag, door de Partyen van DE COCK aangevangen, te laaten ſteeken, ſchoon de gevoelens der Leden, over den Inhoud van het Staatsbeſluit, wyd uit elkander liepen: terwyl de bezaadigſten oordeelden, dat men terſtond aan de Bevelen van hoogerhand moest gehoorzaamen, beſloot de Meerderheid tot het doen van Tegenverklaaringen, zo by Gedeputeerde Staaten, als by den Erfſtadhouder. Een Tiental ontrok zich aan deeze handelwyze, door een Tegenſchrift, betuigende, geen deel in dezelve te neemen. Zeſtien Predikanten arbeidden aan een breedvoerig Beklaagſchrift, 't welk by Gedeputeerde Staaten werd ingeleverd; als mede aan 't geen by den Erfſtadhouder moest dienen, en door twee Afgevaardigden, in een afzonderlyk gehoor, zyne Hoogheid werd

werd terhand gefteld, nevens twee Verzoekſchriften van de Eerw. Heeren HILTROP en CHEVALIER. LXXXVIII. BOEK.

De zich beklaagende Leden der Clasſis van *Leeuwaarden* meenden eenen gewisſen weg tot verkryging van hunnen wensch ingeſlaagen te hebben, en dagten dat Gedeputeerde Staaten, met het beantwoorden van het ingeleverd lang en groot Verzoekſchrift, niet zouden voortgaan, eer zy de gedagten van zyne Hoogheid daar op vernomen hadden; doch zy vonden zich hier in bedroogen, wanneer zy kennis kreegen, dat dit Staats-Collegie volhardde by het laatst genomen beſluit om de zaak van den Eerw. DE COCK voor afgedaan te houden, en de Inleveraars des Verzoekſchrifts wel ernſtig gelastte, zich ſtipt overeenkomſtig daar mede te gedraagen, zullende by gebrek hier in als Verſtoorders der gemeene ruſte geſtraft worden. Zy merkten aan, dat dit Verzoekſchrift voornaamlyk gegrond was op eene algemeene ſtelling onder de Kerklyken, dat zy een onafhangelyk Regt bezitten, om over 't geen de Leer betreft te oordeelen en te beſlisſen, zonder dat de Wereldlyke Magt en Regeering zich daar mede hebbe te bemoeijen: welke verregaande ſtelling en meening altoos veele ſtoornisſen verwekt en droeve gevolgen naa zich geſleept hadt; alle de Leden der Clasſis ten ernſtigſte aanmaanende om zich van alle ruſtſtoorende Inquiſitien in de Conſcientien der Menſchen

1765. Volharding in dit Staatsbeſluit.

LXXXVIII BOEK. 1765.

te onthouden, en zo veel mogelyk, als Christlyke Leeraaren en Vredepredikers betaamt, den Vrede aan te kweeken. Met byvoeging, dat zy, in dit genomene en nu herhaalde Beſluit, geenzins ten oogmerk hadden de handen der Kerklyken te eenemaale te binden, of hun wettig Regt te na te komen, als zy, op eene wettige wyze, de zaaken vervorderden; en, gelyk zy altoos verpligt waren, de bezwaaren en Vraagſtukken, welke zy op Synoden wilden brengen, ter Tafel van Gedeputeerde Staaten overleverden, ten einde ze onderzogt en 'er geoordeeld mogt worden, of men daar over, ten nutte van de Kerke, in die Vergadering kon handelen.

De Leden van de *Leeuwaardſche* Clasſis vinden by zyne Hoogheid geen heul.

Alle hoop was intusſchen den Tegenſtanderen van den Eerw. DE COCK niet benomen, zy vleiden zich met de gedagten, dat zyne Hoogheid, door zyn veel vermogend gezag, zou uitwerken, dat de zaak diens Leeraars aan 't onderzoek van de Clasſis zou overgelaaten worden: dan deeze hoop ontzonk hun, toen in Slachtmaand, uit het antwoord des Erfſtadhouders bleek, dat hy dit ſtuk insgelyks voor afgedaan hieldt. Naardemaal hy dus met de Gedeputeerde Staaten uit eenen mond ſprak, is het geenzins te verwonderen, dat de te leurgeſtelde Clasſikaale Broeders, hunne verdere poogingen in 't verdeedigen van Regten en Vryheden, die zy beweerden der Kerklyke Vergaderingen toe te komen, zo gemaklyk ſtaakten, verheugd

ge-

genoeg over de verzekering van zyne Hoog- LXXXVIII
heid „ dat hy de wettige Regten van de BOER.
„ Kerk in 't algemeen, en van de Eerwaar- ——
„ de Clasfis in 't byzonder, alzoos, op 't 1765.
„ kragtdaadigſte, zou handhaaven." Van deeze berufting gaven zy, by eenen dankbetuigenden Brief, kennis aan zyne Hoogheid.

Het *Frieſche* Staatsbeſluit hadt, onder- Beweegtusſchen, in andere Geweſten vry veel bekommernis verwekt by de Voorſtanders der Kerklyke Magt, onder andere bragt de Clasfis van *Schieland*, op de *Zuid-Hollandſche Synode*, by het voorſtellen van 't Lemma *Kerklyke Zaaken Kerklyk te behandelen*, dit Staatsbeſluit ter baane, met byvoeging van de Bezwaaren tegen de Eerw. DE COCK ingebragt, betuigende hier uit geen ander begrip te kunnen vormen, dan dat aan de Kerklyke Vergaderingen van *Friesland*, door dit Staatsbeſluit, belet werd, *over 't ſtuk der Leere vry en Kerklyk te handelen:* eene zaak, welke de Clasfis van *Schieland* bekommerlyk voorkwam, en geſchikt om de nadeeligſte gevolgen voor Kerk en Burgerſtaat te veroorzaaken, wenſchende dat *Neerlands* Kerken bewaard mogten worden by de Vryheid om over 't ſtuk der Leere, naar GODS woord, en de aangenomen Formulieren van Eenigheid, onbelemmerd te waaken en te oordeelen; hoopende dat dit Staatsbeſluit of veranderd, of buiten werking geſteld, mogt worden. — Dan zy vonden zich in die ver-

nisſen over deeze zaak op de Clasfis van *Schieland.*

wag-

LXXXVIII BOEK. 1765.

wagting, even zeer als hunne *Frieſche* Medebroeders, bedroogen (*).

Voeren, in deezer voege, de Geestlyke Yveraars tegen den Eerw. DE COCK in *Friesland* ſlegt, zekere Staatkundige Yveraars in dat Gewest verging het niet beter; zy wilden naamlyk de Meerderjaarig Verklaaring van zyne Hoogheid één Jaar vervroegen. By het Reglement van Voogdyſchap was in *Friesland*, even als in de andere Geweſten, die Meerderjaarigheid bepaald op den *vervulden Ouderdom van Achttien Jaaren*, en hadt men aan Mevrouwe de Prinſesſe, eerſte Douariere van *Oranje* en *Naſſau*, tot dien tyd toe, de Raads-beſtellingen in de Steden, met den aankleeven van dien, opgedraagen (†); men berustte in die Schikkingen, zonder eenige gedagten, dat 'er indragt op zou gemaakt worden. Dan een der Volmagten in de Kamer van 't Kwartier der *Zevenwouden*, bragt den vierden van Lentemaand eenige ſtukken te berde, die ongelegenheden zouden kunnen baaren, indien men langer verwylde met die Meerderjaarig Verklaaring, en ſtelde voor, het daar omtrent beſlootene in te trekken, en den eerst volgenden Jaardag, wanneer zy-

(*) *Hiſtoriseh Verhaal van het voorgevallene in de berugte zaak van* Ds. DE COCK. Te Gron. by de Wed. SPANDAU. *Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 307 tot 784. 1226.

(†) Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hiſt.* bl. 202. En hier boven bl. 26.

zyne Hoogheid *in zyn Achttiende Jaar zou treeden*, te bepaalen tot het Tydperk zyner Meerderjaarigheid; zich verzekerd houdende dat de drie andere Kwartieren, zonder twyfel, zich by den Raadſlag van deeze Kamer zouden voegen. Zy lieten 't hier niet by; maar begeerden, „ dat van dit „ Beſluit aan de overige Bondgenooten „ kennis zou worden gegeeven, en dezelven verzogt, om dit loflyk voorbeeld „ van *Friesland* te volgen, ten einde de „ Bondgenooten, allen onder één werkzaam Hoofd verzameld, te beter in ſtaat „ zouden zyn om zich tegen allen Buitenlandsch geweld te beſchermen: voornaamlyk, daar dit Hoofd een Vorst „ was, wiens Verſtand en Bekwaamheden „ zyne Jaaren voorby vlogen, en wiens „ groote Talenten en Bekwaamheden reeds „ aan alle kanten, met zo veel luiſters, „ uitblonken."

LXXXVIII BOEK. 1765.

Op de omvraage over dit Voorſtel in 't Kwartier der *Zevenwouden* verklaarde de Meerderheid der Leden wel te mogen lyden, dat het aan de Gecommitteerden in het Mindergetal werd medegedeeld, en vervolgens in de drie andere Kwartieren gebragt, gelyk geſchiedde. Zodanig een ſtap kon niet verborgen blyven voor de oude Prinſeſſe, die, deswegen hoogst verwonderd en misnoegd, de Gecommitteerden van 't Mindergetal ten Hove verzogt, aan welken zy hoofdzaaklyk te kennen gaf, „ dat het hun Ed. Mogenden „ niet vreemd zou voorkomen, dat zy, in „ haar

Tegenverklaaring van de Prinſes Douariere van *Oranje* en *Naſſau*.

LXXXVIII BOEK. 1765. „ haar geweeten overtuigd van de Lands-
„ moederlyke zorge, en hartlyke zugt,
„ met welke zy, geduurende eene zo lan-
„ ge reeks van Jaaren, in alle gevals-ver-
„ wisselingen, en wel voornaamlyk zints
„ de *Acte van Tutele*, de belangen des Ge-
„ wests, hadt in agt genomen, verklaarde
„ ten uitersten verbaasd gestaan te hebben,
„ over het onverwagte Voorstel, in 't
„ Kwartier der *Zevenwouden* gedaan, en
„ door de Meerderheid van 't zelve om-
„ helsd, om de Meerderjaarig Verklaaring
„ van zyne Hoogheid één Jaar te vervroe-
„ gen, zonder haar des vooraf eenige ope-
„ ning te geeven, of het gevoelen van
„ den Erfstadhouder in te neemen. — Zy
„ hadt daarom niet kunnen afzyn haaren
„ Kleinzoon terstond kennis te geeven van
„ deeze byzondere stappen des Kwartiers
„ van *Zevenwouden*, en te verzoeken Hoogst-
„ deszelfs meening daar op te mogen
„ verstaan; en kon zy, den inhoud van 't
„ antwoord des Stadhouders mededeelen-
„ de, verzekeren, dat zyne Hoogheid
„ zeer misnoegd was over het Voorstel,
„ door het Kwartier der *Zevenwouden* ge-
„ daan, en 't zelve aanmerkte als zeer ge-
„ vaarlyk, zo voor den Staat, als voor
„ Hoogstdeszelfs Persoon, en zeer hoo-
„ nend voor Haare Hoogheid, weshalven
„ de Prins verzogt dat Haare Hoogheid
„ wilde mede werken, ten einde dit
„ Voorstel by de Staaten niet mogt wor-
„ den vastgesteld; waar uit bleek dat
„ de Stadhouder zich stipt dagt te houden

„ aan

„ aan de genomene Beſluiten omtrent het Stadhouderſchap, en zich, naast GOD, op dezelven, gelyk ook op de *Acte van Tutele*, als een vast anker, verliet: ja zelfs voor zyne Vrienden niet kon houden, die eenige veranderingen daar in voorſtelden, of het beſtonden zulke gewigtige Staatsbeſluiten, met eenpaarigheid genomen, by meerderheid in één Kwartier te veranderen. Zy twyfelde, over zulks niet, of de Staaten zouden van gedagten weezen, dat het Kwartier van *Zevenwouden* behoorde voorgeſteld te worden, om van het gedaane voorbaarig Voorſtel af te zien, en 't zelve in te trekken; en by aldien, dit onverhoopt mogt worden afgeweezen, dat dan de Staaten der andere Kwartieren niet zouden goedvinden, tot hetzelve toe te treeden, maar 't zelve te eenemaal te verwerpen." LXXXVIII BOEK. 1765.

De Inleeveraars verzogt dit Voorſtel in te trekken.

Het verzoek der Vorſtinne om den Staaten het Geſchrift, welks inhoud wy mededeelden, over te leveren, werd volbragt, en gaven zy teffens berigt van hun wedervaaren ten Hove. De Kwartieren van *Oostergo*, *Weſtergo*, en de *Steden*, gevoelig aangedaan over de zorge, yver en waakzaamheid van haare Hoogheid, verklaarden verwonderd te zyn, zo over het Voorſtel zelve, als dat het, by de Meerderheid van het Kwartier der *Zevenwouden*, ter overweeging van de andere Kwartieren gebragt was, zonder te vooren, omtrent eene zaak van die aangelegenheid, het gevoe-

LXXXVIII BOEK. 1765.

voelen van den Prins Erfſtadhouder, en van de Prinſeſſe Douariere gevraagd te hebben: dat zy het Voorſtel aanzagen als ſtrekkende om 's Lands bepaalde Beſluiten te verbreeken, en der Vorſtinne, die het zeker niet verdiende, dat men zich van haar zogt te ontdoen, een Regt te ontneemen, haar, naa ryp overleg en met éénpaarigheid van ſtemmen, by het Reglement van Voogdyſchap opgedraagen; waarom het Kwartier der *Zevenwouden* verzogt werd, het zelve, als onaanneemelyk, en beledigend voor de beide hooge Perſonaadien, weder in te trekken.

't Wordt als nooit gedaan aangemerkt.

Zeer ſtonden de Volmagten van dat Kwartier verſteld, daar het zo wyd mogelyk buiten de gisſing dier Voorbaarigen liep. Op het ſtuk geraadpleegd hebbende, bragten zy, als hun Kamer-advys, by dezelve Meerderheid als vooren genomen, in, dat één der Leden het bekende Voorſtel gedaan hebbende, de Meerderheid, op gedaane Omvraage, alleen verklaard hadt, wel te mogen lyden dat het aan het Mindergetal werd mede gedeeld, en verder in de Kwartieren gebragt, zonder dat 'er iets meerder gedaan, of eenig verder Beſluit daaromtrent genomen, veel min 't zelve te boek geſteld was, dan dat dit ſchriftlyk Opſtel zo eenvoudig aan de beide Heeren van het Mindertal, ten einde daar op te overleggen, was mede gegeeven, betuigende alle de Leden van het Kwartier, dat zy niet het minſte van dat Voorſtel geweeten hadden, eer 't zelve, op 't alleronverwagtst,

wagtst, in hunne Vergaderinge gedaan was. Dat het Kwartier, thans verſtaande de welmeeningen van hunne doorlugtige Hoogheden, om zich ſtipt te houden by het Reglement van Voogdyſchap, daar in ten vollen beruſte, en het Voorſtel aanmerkte als nooit gedaan. Voorts namen zy op zich den Stadhouder te ſchryven, en der Vorſtinne voldoening te geeven. De Gecommitteerden in 't Mindergetal deeden haar de weete van 't beſlootene, waar in zy volkomen genoegen nam (*). LXXXVIII BOEK. 1765.

Deeze Vorſtinne, wier beledigde Eer dus herſteld was, beleefde het verlangde tydperk niet, waar in zy haaren Kleinzoon den Ouderdom mogt zien bereiken, op welken zy het gedeelte der Regeeringe van *Friesland*, in hooggeklomme Jaaren, op zich genomen, volgens de gemaakte en door haar ſtaande gehoudene ſchikking, aan dien Prins kon afſtaan. Eene verzwakking van Leevenskragten, 't gevolg van eenen hoogen ouderdom, ſleepte haar den negenden van Grasmaand, uit dit leeven, acht- en-zeventig Jaaren bereikt hebbende. Haare verdienſten vorderen eene korte vermelding van haar Perſoon en Character. MARIA LOUISA was den achttienden van Sprokkelmaand van 't acht- en- tachtigst Jaar der voorledene Eeuwe geſprooten uit CAREL, Landgraaf van *Heſſen-Caſſel* en MARIA AMELIA Dogter van JACOB; Her- MARIA LOUISA ſterft. Haar Character.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1765. bl. 159 vlg.

LXXXVIII BOEK. 1765. Hertog van *Courland*. Zy betoonde zich eene waardige afſtammeling dier Vorſtinne, uitſteekende in Deugden, en van eene gadelooze Godsvrugt, haar vroegtydig Godsdienſtig gedrag beantwoordde ten vollen aan de zorgvuldige opvoeding haar geſchonken. Haare ſchoonheid en bevalligheid van lichaam, gepaard met verſtand, geest, en deugd, trokken 't oog en 't hart van JAN WILLEM FRISO, éénige Zoon van *Frieslands* Erfſtadhouder HENDRIK CASIMIR: hy bewoog haar af te zien van het eens opgevatte oogmerk om in den ongehuwden ſtaat haare dagen te ſlyten; op raad haarer Ouderen tradt zy met hem in 't Huwelyk, welhaast gezegend met eene Vrouwlyke Spruite ANNA CHARLOTTA AMELIA. Haare Gemaal, die zyne vroege jeugd onder de wapenen van den Staat geſleeten, en reeds veel krygseere ingelegd hadt, werd haar ontrukt, by den overtocht na het *Stryenſche Sas* aan den *Moerdyk*, toen hy nauwlyks den ouderdom van vier- en- twintig Jaaren bereikt hadt. Zy verdroeg dien ſlag met Christlyke gelaatenheid, en werd zes weeken naa denzelven, Moeder van Prins WILHEM CAREL HENDRIK FRISO, aan wiens opvoeding zy niets ſpaarde. Wanneer zy deezen tot Stadhouder Capitein Generaal en Admiraal over *Gelderland*, *Friesland* en *Groningen* gehuldigd zag, begeerde zy niets meer dan haare overige leevensdagen, in ſtilte, en van wereldſche beſlommeringen ontſlaagen, door

te

te brengen. Om den ſtaatlyken omſlag des Hofs te vlieden, ſtichtte zy een afzonderlyk Gebouw voor zichzelven, tot haaren dood, door haar bewoond; de Lusttuin *Marienburg*, even buiten *Leeuwaarden* aangelegd, verſchafte haar eene meest geliefde uitſpanning. Den tyd wydde zy grootendeels den Godsdienst, die in geene bloote beſpiegeling beſtondt, maar in verrigtingen, welke tot openbaare blyken ſtrekten van de Godvrugtige aandoeningen haars Gemoeds, in daaden van Regtvaardigheid en Liefde, Weldaadigheid ſtak onder haare Deugden uit en maakte haar den Wellust des Volks. Hoe veel deels zy nam, in de Verheffing van haaren eenigen Zoon, in den bloey van zyn Huis, als mede in de ſmertlyke lotgevallen, welke 't zelve troffen, heeft ons Geſchiedblad genoegzaam aangeweezen. Staaten van *Friesland* mogten, in hun Brief van Rouwbeklag aan den Erfſtadhouder, van zyne Grootmoeder, zonder grootſpraak, dit getuigenis geeven, „ dat „ zy een allergezegendst middel in GODS „ hand geweest was, om den welvaart des „ Landſchaps, met den uiterſten yver, „ daadlyk te bevorderen, op eene zo minzaame en vriendlyke wyze, dat zy de „ Liefde en Hoogagting van Regenten, „ en Ingezetenen, van allerleien Staat, „ voor lange Jaaren verkreegen, tot den „ einde toe volkomen behouden hadt."

LXXXVIII BOEK. 1765.

Hoogſtſtaatlyk was de Uitvaard deezer Prinſesſe, wanneer zy, den dertienden van Zomermaand, in de Groote Kerk van *Fries-*

LXXXVIII BOEK. 1765. [illegible] Hoofd- en Hofstad werd bygezet. De beide SCHRADERS, Vader en Zoon, die het hadt mogen gebeuren, de uitmuntende Deugden deezer Vorstinne van naby te beschouwen, vereerden haare naagedagtenisse; de eerste als oudste Predikant van *Leeuwaarden*, door eene Lykreden daags na den Uitvaart in de Groote Kerk te houden, de ander, als Hoogleeraar in de Geschiedkunde, en Welsprekenheid, door een keurlyken Lykzang, in de Academie Kerk te *Franeker*, eenige dagen laater, uittespreeken. Eene kunstige Rouwgedenkpenning, strekte desgelyks om haare Gedagtenis der vergetelheid te ontrukken (*).

De Prinses van *Nassau Weilburg* aanvaart de Magistraatsbestelling in de *Friesche* Steden.

Hoe zeer de Meerderjaarigheid des Erfstadhouders naderde, en eenigen in *Friesland*, gelyk wy gezien hebben, die wilden vervroegen, hieldt men zich zonder bedenken, aan de Schikking op de Voogdyschap gemaakt, ingevolge waar van Prinses CAROLINA, vóór haars Broeders Meerderjaarigheid achttien Jaaren bereikt hebbende, by aflyvigheid haarer Grootmoeder, de Magistraatsbestellingen in de *Friesche* Steden moest worden opgedraagen (†). De Prinses van *Nassau Weilburg* aanvaardde de haar toegeschikte nu aangebodene Opvol-

(*) *Afkomst, Godvrugtig Leeven* en *Zalige Dood* van MARIA LOUISA, te Leeuwaarden by H. A. DE CHALMOT.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII D. bl. 203.

MARIA LOUISA,
LANDGRAVINNE VAN HESSEN-CASSEL
VORSTINNE DOUARIERE VAN
ORANJE EN NASSAU &c. &c.

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

volging haarer Grootmoeder in dit ſtuk, tot dat haar Broeder, den nu kort aanſtaanden Ouderdom, om in zyne Waardigheden te treeden, zou bereikt hebben (*). LXXXVIII BOEK. 1765.

De Magiſtraat te *Bommel*, naa het overlyden eens Schepens en Raads dier Stad, voorziende dat, wanneer zy de Gilden de keuze lieten in 't benoemen eens Bekleeders dier opengevallene Regentsplaatze, die benoeming zou vallen op een Perſoon hun onaangenaam, hadden de Gilden zoeken te beweegen, om met deeze vervulling te wagten tot dat zyne Hoogheid, in het naastvolgend Jaar, zyne Meerderjaarigheid bereikte, en daar door een blyk te geeven van de gereedheid der Magiſtraat en Burgerye, om, naar diens verkiezinge, een Regent te ontvangen. Alle de Gilden, dat der Zakkendraageren alleen uitgezonderd, leenden geen oor aan dien voorſlag, en verzogten, overeenkomſtig met het bezwooren Reglement van Voogdyſchap, ſtaande de Minderjaarigheid des Erfſtadhouders, te mogen blyven by de vrye Benoeming van eenen nieuwen Regent. De Magiſtraat gaf vryheid om de Gilden te mogen vergaderen, en, gelyk men het daar noemt, te *plooijen;* één der Verzoekeren tot dit voorregt, dien zy gaarne in de Regeeringe zagen noemden zy, den naam des anderen Verzoekers, dien

Geſchil tuſſchen de Magiſtraat en Gilden te *Bommel.*

(*) *Nederl. Jaarb.* 1765. bl. 159. 252. 363. 368.

LXXXVIII BOEK. 1765.

dien zy vreesden tot Mederegent te zullen krygen, verzwygende. Wanneer deeze laatſte het Beſluit des Magiſtraats hoorde voorleezen, zonder melding van zyn naam, vroeg hy den voorzittenden Burgemeeſter of het hem ook zou geoorlofd zyn te *plooijen?* Dit werd toegeſtaan. By de opneeming der ſtemmen bleek, dat de Heer, dien de Magiſtraat liefſt verwyderd zag, eene groote meerderheid van ſtemmen hadt. De Magiſtraat, dit ziende, werd te raade, overeenkomſtig met een by haar genomen Beſluit, van het voorgevallene aan de Staaten kennis te geeven. De Dekens der Gilden, bleeven niet ſtilzitten om het Regt der vrye verkiezinge der Burgerye; of wel den Gilden, toebehoorende, te verdeedigen, en vorderden van de Magiſtraat door aangeſtelde Zaakbezorgers, de Staatspapieren betreklyk tot het verhandelde wegens verlaaten of opengevallene Magiſtraatsplaatzen. Deeze vergunde zulks gedeeltlyk.

Ten voordeel der Gilden uitgeweezen.

Tegen den Voorjaars Landdag, in Grasmaand, maakten de ſtrydende Partyen zich gereed om voor de Staaten ieder haar regt te verdeedigen. De Magiſtraat ontvouwde in eenen Brieve haare gehoudene Handelwyze en beweerde derzelver Regtmaatigheid; terwyl de Dekens der Gilden, in een Betoogſchrift, het Regt eener vrye Verkiezing ſtaande hielden. Twee wegen, om door vriendlyke tuſchenſpraak het verſchil te vereffenen, werden vrugtloos ingeſlaagen: waar op Staaten van *Gelderland* oor-

oordeelden, dat de Perſoon, door de meerderheid van de ſtemmen der Gilden gekoozen, als wettig, volgens de vrye keur hun, geduurende des Stadhouders Minderjaarigheid toekomende, moest worden aangemerkt (*). LXXXVIII BOEK. 1765.

Weinig werks hadt het in, by Staaten van *Holland*, een zwaarigheid uit den weg te ruimen, die zich te *Rotterdam* op deedt omtrent den Secretaris dier Stad Mr. D. R. WYKERHELD BISDOM. De Regeering, ten oogmerk hebbende dien Heer voor te ſtellen tot Lid der Vergaderinge van hun Ed. Groot Mogenden, vondt, daar hy Canunnik van het Capittel van *St. Pieter* te *Utrecht* was, en overzulks aldaar in den Eed, zich verlegen met den Regel in den Jaare MDCLVIII op de Leden dier Vergaderinge geſteld, inhoudende, dat dezelve niet zullen mogen wezen in den Eed, Dienst of Tractament van iemand dan van hun Ed. Groot Mogenden zelve, van de Steden, op welker last zy ter Vergaderinge verſchynen, en van eenige Collegien in *Holland* en *Westfriesland*. Zy gaf, by de voordragt deezer zwaarigheid, te kennen in 't zekere onderrigt te weezen, dat de Eed, dien de Canunniken van *St. Pieter* te *Utrecht* moeten afleggen, hun alleen verbondt tot bewaaring van de Goederen en Geregtigheden des Capittels; en begreep dat het oogmerk van het Reglement niet kon zyn uit de

Canunnik te *Utrecht* te zyn ſluit iemand niet uit om Lid te worden van hun Ed. Groot Mogenden.

(*) *Nedrl. Jaarb.* 1765. bl. 263.

LXXXVIII BOEK. 1765.

de Vergadering de zodanigen uit te ſluiten, die een Eed hadden moeten doen ter rigtige beſtuuringe en handhaaving van Goederen buiten *Holland* en *Weſtfriesland* gelegen; dewyl de ligging der Goederen, 't zy binnen, 't zy buiten dit Gewest, geene verandering kon maaken in de natuur der zaake. Waar by nog kwam, dat, als men op de letter van het Reglement zag, de Canunniken eigenlyk niet gezegd konden worden in den Eed van iemand buiten dit Gewest te zyn; maar wel gezamenlyk met de andere Leden van dat Capittel, den Eed te doen tot bevordering van hun algemeen belang. Zy ſtelde, derhalven, voor, dat dewyl door Canunniken van andere Capittels te *Utrecht*, dezelfde of ſoortgelyke belofte, onder Eede geſchiedt, door hun Edele Groot Mogenden mogt verklaart worden, dat Canunniken van eenige Capittels in *Utrecht*, teffens Miniſters zynde van een der Stemmende Steden in *Holland*, tot de Vergadering mogten worden toegelaaten. —— Alle de Leden, *Rotterdam* uitgeſlooten, deeze zaak overwogen hebbende, vonden goed de Canunniken van eenige Capittelen in *Utrecht*, die geen ſterker verband dan het gemelde vorderden, mits zy de andere vereischten in het Reglement bepaald bezaten, toelaatlyk in hunne hooge Vergadering te verklaaren (*).

In

(*) *Reſol. van Holl.* 3 Aug. en 13 Sept. 1765.

In den voorleden Jaare zagen de Gelaſtigden van *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht* over de aangelegene zaak der Rivieren, een antwoord van de *Kleeffſche* Krygs- en Domeinkamer te gemoete, in verlangen om dan in verdere minlyke Onderhandelinge te treeden (*). Doch, wel verre dat aan deeze verwagting werd beantwoord, hadt men het ontworpen Plan den Koning van *Pruiſſen* in zulk een licht voorgeſteld, als behelsde 't zelve niets anders dan eene aaneenſchakeling van onbillyke vorderingen, en voor de Ingezetenen van de Landen zyner Majeſteit nadeelige gevoelens. Het gevolg hier van was eene ſcherpe Verklaaring, den veertienden van Lentemaand, by hunne Hoog Mogenden, door den *Pruiſſiſchen* Afgezant THULEMEIJER ingeleverd, waar in hy, onder eene menigte van klagten, aandrong op den gedaanen eisch, wegens de verhooging van den *Millingſchen* Zomerdam, of in plaats van dien, op de herſtelling der koſten, door den *Kerkerdomſchen* Dyk veroorzaakt en een ſchadeloosſtelling vorderde. By mangel van een behoorelyk antwoord, zou men van de *Pruiſſiſche* zyde niet anders kunnen denken, dan dat de Staaten niet meer wilden handelen overeenkomſtig met het algemeen welzyn; maar ſtrydig met voorheen gemaakte Verdragen ten opzigte van de Waterwerken. Zyn Majeſteit verwagt-

LXXXVIII. BOEK. 1765.

Klagten des Konings van *Pruiſſen* over het Plan hier tot verbetering der Rivieren gemaakt.

(*) Zie hier boven, bl. 272.

LXXXVIII BOEK. 1765.

wagtte eene vaardige en ſtellige verklaaring over alles wat den *Millingſchen* Zomerdam betrof, en dit met te meer reden: dewyl hy, anderzins zich zou genoodzaakt zien om gebruik te maaken van de middelen, die de nood en behoudenis zyner Onderdaanen hem zouden voorſchryven (*).

Door *Holland* beantwoord.

Terwyl dit Vertoog ter overweeginge in handen geſteld werd van de Geweſten in deeze zaak betrokken, waren Staaten van *Holland*, in de volgende Maand, reeds gereed met hun Antwoord en Beſluit. Zy merkten op, dat de belangen van zyne Majeſteit, ten opzigte van den *Rhyn* en deszelfs Takken, zo nauw vereenigd waren, met die van *Gelderland*, *Holland*, *Utrecht* en *Overyſſel*, dat die Mogenheden, als 'er iets zou ondernomen worden tot verbeteringe dier Rivieren, óf tot afwendinge van dreigende gevaaren, elkander nauwlyks konden miſſen, als mede dat alles, wat tot heil dier vier Geweſten werd ter hand geſlaagen, mede tot voordeel der *Kleeffche* Landen ſtrekte. Op dien grond waren de Onderhandelingen in den voorleden Jaare aangevangen, en hadt men van deeze zyde geen oogmerk altoos gehadt om de kosten grooten deels op de ſchouderen van *Kleefsland* te ſchuiven; het overgeleverde Plan ſtrekte om op eene vriendnaburlyke wyze, in deeze zaak voort te gaan, en weinig hadt men gedagt dat dit Plan

(*) *Reſol. Gen.* Vrydag 19 April 1765.

Plan zyne Majeſteit in 't ongunſtigst licht zou zyn voorgeſteld. — Zy beweerden, dat 'er geen oogmerk in 't minſte geweest was om, tegen de natuurlyke billykheid en tegen de Regten by beſchaafde Volken heilig in agtgenomen, op het *Geldersch* Grondgebied iets te doen, 't welk de *Kleefſche* Ingezetenen kon benadeelen. Niets was 'er verrigt aan den *Millingſchen Dam*, ſtrydig met voorgaande Verdragen. Men hadt, zo ras de tydsomſtandigheden des Oorlogs het toelieten, onderſtaan by die van de *Kleefſche* zyde, om, op billyke en voor de Onderdaanen zyner Majeſteit geenzins laſtige voorwaarden, toe te ſtemmen in 't herdyken van *'s Gravenwaard*. Alle handelingen weezen uit, dat de vier belanghebbende *Nederlandſche* Gewesten, geenzins ten oogmerke hadden, de Dyken by *Herwen* ten prooi te geeven aan de woede der Rivierwateren; de belangen van de *Nederlanden* waren te nauw verbonden met die van *Kleefsland* dan dat men by *Herwen* iets zou onderneemen, 't welk aan de *Kleefſche* Regeering onaangenaam kon zyn, of iets nalaaten, dat tot voordeel van beider Grondgebied zou kunnen ſtrekken. Zy preezen daarom nogmaals het ingeleverd Plan aan, als het éénig middel om de grootſte bron des kwaads te ſtoppen, en de heilzaame vrugten van die aangelegde Waterwerken te plukken. — En zou men, om te toonen hoe genegen men was om behoorlyk agt te ſlaan op het voorgedraagene door 's Konings Staatsdienaar, de zaaken in

LXXXVIII BOEK. 1765.

LXXXVIII BOEK. 1765.

in dier voege kunnen ſchikken, dat, *'s Gravenwaard* herdykt wordende, buiten koſten van de *Kleefſche* Regeeringe, van ter zyde eenige vergoeding werd gegeeven voor de ſchade, zonder en tegen 't oogmerk der belanghebbende Geweſten, door de verlaaging van den *Millingſchen-Dam* toegebragt. —— Niets was 'er voor 't overige aan de Rivier, of derzelver Takken, gedaan, tot ſtremming der bevaarbaarheid ſtrekkende (*). —— Hunne Hoog Mogenden over dit Beſluit van *Holland* geraadpleegd hebbende, verzogten de Afgevaardigden van *Gelderland*, *Utrecht* en *Overyſſel*, die zich op dit Onderwerp nog niet verklaard hadden, zulks met den eerſten te doen.

Zeven Fregaten ter beteugeling der *Algerynen* beſtemd.

Om de *Algerynen*, en andere *Barbaarſche* Roovers, in toom te houden, en het benadeelen van 's Lands Handeldryvende Onderzaaten te beletten, bezigde men voorheen twee middelen; 't een beſtondt in hun, door het zenden van ongewoone Geſchenken, te vrede te ſtellen en 't aanbelang van de Vriendſchap deezes Staats te doen ondervinden; het ander om, door 't vertoonen van 's Lands Vlag, en een goed getal Oorlogſchepen, hun met nadruk te doen bezeffen hoe zeer het hunne zaak was, deezen Staat te ontzien, en deszelfs Zeevaard ongemoeid te laaten, en dat zy hunne Rooveryen niet ongeſtraft

(*) *Reſol. van Holl.* 26 April 1765.

ſtraft konden pleegen. —— Zints eeni- LXXXVIII
ge Jaaren, en wel naa het ſluiten van den BOEK.
laatſten Vrede met de *Algerynen* (*), was ——
men van die oude handelwyze eenigzins 1765.
afgeweeken, en hadt zich verbeeld, dat door
de verbintenis tot het geeven van Jaar-
lykſche vastbepaalde Geſchenken, de Vre-
de en Vriendſchap met de *Algerynen* be-
ſtendig gemaakt, en de onkoſten der
Jaarlykſche Uitruſtingen na de *Middel-
landſche Zee* daar door beſpaard zouden
kunnen worden. Dan de uitkomst was
zo verre van aan de verwagting te beant-
woorden, dat de ondervinding, integen-
deel, leeraarde, dat zy, hoe meer men hun
beloofde, des te minder vergenoegd waren,
en dat, naar maate men hunne begeertens
inwilligde, zy telkens nieuwe eiſchen en
zelfs buitenſpoorige afvergingen deeden,
die, genoegzaam by elke gelegenheid,
vergezellende met bedreigingen van eene
Vredebreuk, zo men aan hun verlangen
niet ten vollen beantwoordde; waar van
de jongst ingekomene tydingen uit *Algiers*,
met betrekking tot het geen aan den Con-
ſul ELLINKHUYSEN, en den Capitein
VIS, laatstlyk derwaard gezonden, was
ontmoet, een ſterk en overtuigend be-
wys hadden uitgeleverd (†).

De overweeging van de noodzaaklyk-
heid

(*) In den Jaare 1757. Zie het XXII D. onzer *Vaderl. Hiſt.* bl. 332.
(†) *Reſol. van Holl.* 31 Jan. 1765.

LXXXVIII BOEK. 1765. heid om die van *Algiers*, door middelen van klem, tot rede te brengen, deedt hun Hoog Mogenden, beſluiten voor dit Jaar, op voordragt van *Holland*, eene buitengewoone Uitrusting van zeven Fregatten na de *Middellandſche Zee* vast te ſtellen; en de bewilliging der Geweſten op de daar toe gemaakte Petitie by de Geweſten ten ernſtigſte te verzoeken (*). Men zette dit der Zeevaard hoogstheilzaam plan met allen yver voort.

Einde van het Drie- en- twintigſte Deel.

(*) *Reſol. van Holl.* 15 Maart 10 April en 10 Mey 1765.

BERICHT VOOR DEN BINDER.

De Plaaten moeten tegen over de volgende Bladzyden ingevoegd worden.

De Hertog van BRUNSWYK in den Eed genomen. - - tegen over bl. 10

De Prins van NASSAU WEILBURG. 32

De Prins Erfſtadhouder WILLEM de V, legt den Eed van Geheimhouding af. 224

Prinſes MARIA LOUISA. - - 372

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building

FORM 410

(Wagenaar)
GAC

886-E-24

HISTOIRE.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Uit de geloofwaardigſte Schryvers en egte Gedenkſtukken zamengeſteld.

Met Plaaten.

VIER- EN- TWINTIGSTE DEEL.

BEGINNENDE MET DEN JAARE 1766 EN EINDIGENDE MET DEN JAARE 1774, BEVATTENDE HET TYDPERK DER MEERDERJAARIGHEID DES ERFSTADHOUDERS, WILLEM DEN V, TOT DE AMERICAANSCHE ONLUSTEN.

TEN ONMIDDELYKEN VERVOLGE VAN WAGENAARS VADERLANDSCHE HISTORIE.

Te AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART.
MDCCLXXXIX.

HISTOIRE,

DE

[illegible]

[illegible]

[illegible]

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

NEGEN- EN- TACHTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Eenigen in Friesland willen WILLEM DEN V *eene Inſtructie by zyne Meerderjaarigheid geeven. Wensch van den Raad van Staaten by het overleveren der Petitie voor dit Jaar. Voorafgaande Schikkingen by de Algemeene Staaten tot de Meerderjaarig verklaaring van zyne Hoogheid. De Uitſchryving van den Dank- Vast- en Bededag maant de Ingezetenen aan om des te gedenken. Begroetingen by zyne Hoogheid. Hy bezweert de Commisſien van zes Geweſten. Legt den Eed by de Algemeene Staaten af. In den Raad van Staaten ingeleid. Commisſie van Staaten van Holland aan zyne Hoogheid opgedraagen.* WILLEM DE V *legt op dezelve den Eed af. Wordt ten Hove van Holland, Zeeland, en Friesland ingeleid.*

LXXXIX. BOEK.

leid. Schikking by hun Hoog Mogenden op de Patenten. De Hertog van BRUNSWYK, uit naam der Algemeene Staaten, bedankt en verzogt in Dienst van den Staat te blyven. Staaten van Holland draagen aan zyne Hoogheid het begeeven der Krygsampten, als mede het Opperhoutveſter of Jaagermeeſterſchap, op Erkentenis van twee maal honderd duizend Guldens door hun aan den Hertog van BRUNSWYK geſchonken. Vreugdebedryven by de Meerderjaarigheid. De Joden neemen 'er byzonder deel in. Verdere Gelukwenſchingen, en Bevorderingen in Krygsbedieningen. Het Opperbewindhebber- en Gouverneurgeneraalſchap der Oost-Indiſche Maatſchappye aan zyne Hoogheid opgedraagen. De Prins legt een bezoek te Leyden af, als mede te Delft, Rotterdam en Dordrecht. Vreugde in Zeeland op den achtſten van Lentemaand. Neemt daar vervolgens zitting in de Staatsvergadering. Tot Markgraaf van Veere en Vliſſingen ingehuldigd, en Zittingneeming in de andere Zeeuwſche Vergaderingen. Vermaakelykheden te Bergen op Zoom, Breda, en in 's Hertogenbosch. Zyne Hoogheid te Utrecht ingehaald. In Gelderland ingehuldigd. Pragtig onthaal op Roſendaal. In Overyſſel ontvangen. Inhaaling te Kampen, te Zwolle, en te Deventer. Vreugdebetooningen in de Oost- en West-Indien over de Meerderjaarigheid van den Prins. Zyne Hoogheid tot Opperbeſchermer en Opperdeken van Pictura in 's Gravenhaage aangeſteld. De Tekenſchool te Amſterdam bloeit. De Maatſchappy der Ne-

der-

derlandſche Letterkunde te Leyden opgeregt. Aanvang van het Kunſtgenootſchap, Kunſt wordt door Arbeid verkreegen, te Leyden. Honderdſte Verjaardag van het Aalmoeſeniershuis te Amſterdam gevierd. Zwaare Brand te Hilverſum. Redding der Ongelukkigen. Deerlyke Brand te Leyden. De Grensſcheidingen van Gelderland, en het Hoogſtift Munſter geregeld. Geſchil in Friesland tuſſchen het Hof en de Staaten, door zyne Hoogheid, ten voordeele van de laatſten, beſlist. De Stadhouder handhaaft de Magiſtraat van Harlingen tegen een Beſluit van Gedeputeerde Staaten van Friesland. Doet zulks ook de Magiſtraat van Sneek. Voorſtel van de Meerderheid des Kwartiers van Ooſtergo. Oordeel van zyne Hoogheid over 't zelve. Het Geſchil in Friesland over het zenden van Grietmannen en Edelen ten Landsdage. Ongemeene laagte der Rivieren in 't einde des Jaars MDCCLXVI en 't begin des Jaars MDCCLXVII. Onderhandelingen over de Rivieren. Beſluiten tot beteugeling van het Haarlemmer Meer. Dankzegging deswegen in het Aalsmeerder Ambagt. Droogmaakeryen en Bedykingen in Holland gunſtig toegeſtaan. Twee ſoorten van Watermolens, door J. JONGENEEL en L. SMIT uitgevonden, met Octroy door Staaten van Holland begiftigd. Plakaaten ten voordeele van de Katoendrukkeryen in deeze Gewesten. Maaking van PIETER MOGGE tot het opregten eener Hoogeſchoole te Zierikzee. Handelingen in Zeeland daar over. Leyden kant 'er zich tegen. Onderhandelin-

LXXXIX. BOEK.

LXXXIX. BOEK.

gen met Holland. Door Staaten van Zeeland dit verzoek afgeſlaagen. Opregting van de Maatſchappy tot behoudenis der Drenkelingen. Door hoog Gezag onderſteund, en elders gevolgd. Laſtontheffingen aan eenige Dorpen der Meierye van 's Hertogenbosch geſchonken.

1766. De Minderjaarigheid des Erfſtadhouders, die, op eenige plaatzen in den Lande, gelyk onze Beſchryving van dat Tydperk uitwyst, aanleiding gegeeven hadt tot deeze en geene ſtoorenisſen, ſchoon van geenen geweldigen aart, en meest geweerd door de hand te houden aan de Schikkingen op de Voogdyſchap in de onderſcheide Geweſten beraamd en aangenomen, liep met den vervulden Achttienden Jaardag, den achtſten van Lentemaand deezes Jaars MDCCLXVI invallende, ten einde. De ſtond, dien het Kwartier der *Zevenwouden* in *Friesland* één jaar hadt willen vervroegen (*), verſcheen met de daad. By deszelfs aannadering betoonden de Meerderheid der Volmagten van *Ooſtergo*, in geheel andere begrippen omtrent het Stadhouderſchap te ſtaan dan die Voorbaarigen. Zy beſtonden den Prins voor te houden het Ontwerp van een Staatsbeſluit, in

Eenigen in *Friesland* willen WILLEM DEN V. eene Inſtructie by zyne Meerderjaarigheid geeven.

(*) Zie het XXXIII Deel der *Vaderl. Hiſtorie* bl. 364.

in de gedaante van eene *Inſtructie*, waar by de vermeerderde Magt, aan WILLEM DEN IV, en deszelfs Afſtammelingen, opgedraagen, hem zou worden onttrokken, en hy dus verſtooken van een wettig verkreegen Regt: eene onderneeming, door een ernſtig Vertoog, den dertienden van Sprokkelmaand ter Staatsvergadering, ingeleverd is tegen gegaan en verydeld (*).

Wensch van den Raad van Staaten by het overleveren der Petitie.

De Raad van Staaten de Petitie voor dit Jaar aan hun Hoog Mogenden overleverende, verzuimde geenzins de kort aanſtaande Verheffing van zyne Hoogheid in aanmerking te neemen, en liet dezelve vergezeld gaan van een buitengewoon Vertoog over 't Staatsbelang en de gronden van het welzyn eens Lands, welker overweeging zy hun Hoog Mogenden, op 't ernſtigst, aanpreezen. Ten ſlot vuurig wenſchende „ dat het Tydmerk, 't welk zyne Hoogheids „ Meerderjaarigheid in zyn Leeven maa„ ken zou, tevens een Tydmerk mogt „ worden in de Geſchiedenisſen, van waar „ men den aanvang van 's Lands herſtelde „ Magt en Luiſter telde. Daar toe was de „ medewerking van allen, die deel in 's „ Lands

(*) In deezer voege drukt zich zyne Hoogheid daar over zelve uit, in éénen Brieve den 6 van Juny 1767 aan Staaten van *Friesland* geſchreeven. *Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 1020. 't Was deeze bedoelde Inſtructie, over welker weigering C. L. VAN BEYMA, in den Jaare 1786, ten Landsdage zich zo ſterke taal liet ontvallen. *Utrecht. Cour.* 5 Febr. 1787.

„ Lands Regeering hadden noodig. Harten en Handen moeſten verëénigd worden. De Naamen van *Prinsgezind* en *Staatsgezind* moeſten dezelfde betekenis krygen, of liever geheel verbannen worden." En hoopten zy dat de thans gedaane Petitie daar toe zou ſtrekken (*).

Schikkingen by de Algemeene Staaten tot de Meerderjaarigverklaaring van zyne Hoogheid.

Te gewigtig was dit Tydſtip om niet by tyds bedagt te weezen op het maaken van Schikkingen toen de jonge Vorst de hooge Waardigheden en Ampten hem wagtende, zou aanvaarden. Ter Algemeene Staatsvergaderinge regelde men, in Slachtmaand des verloopen Jaars, alles wat, op dien ſtaatlyken Dag daar, en in den Raad van Staaten, zou geſchieden, als mede de noodige Bekendmaakingen van deeze gewigtige Gebeurtenis, met de Aanſchryvingen aan allen, die belang hadden deswegen Staatswyze onderrigt te worden. Men bepaalde, dat de Afbeelding van zyne Hoogheid, door een der bekwaamſte Schilderen vervaardigd en geplaatst zou worden in de gewoone Vergaderkamer van hunne Hoog Mogenden; en beſtelde het maaken van vier Gouden Doozen, geſneeden met het Wapen der Generaliteit, twee ter waarde van omtrent drie duizend Gulden, de een om te dienen tot het Groot Zegel, en de ander om de Acte van Commisſie van zyne Hoogheid, als Erf-Capitein en Admiraal van de Unie te bevatten, en nog twee an-

de-

(*) *Reſol. van Holl.* 3 Jan. 1766.

dere, ieder van omtrent achttien honderd Gulden, ter plaatzing der Actens van Commisſie van zyne Hoogheid, als Erf-Stadhouder, Erf-Gouverneur en Erf-Capitein-Generaal, over *Brabant*, *Vlaanderen*, en het Overkwartier van *Gelderland*, en die van deeze zelfde Waardigheden der Landen van *Overmaaze* (*).

LXXXIX. BOEK. 1766.

De Uitſchryving van den Dank-Vast- en Bededag maant de Ingezetenen aan om des zelfs gedenken.

's Lands vaders wekten, in de Uitſchryving van den gewoonen Jaarlykſchen Dank-Vast- en Bededag, op den negentienden van Sprokkelmaand bepaald, de Ingezetenen op om de aanſtaande Gebeurtenisſe te gedenken. „ Het Jaar, waar in wy getreeden zyn," luidt hunne taal, „ opent, „ onder GODS zegen, een alleraangenaamst uitzigt aan de Republiek, het vertoont ons de aanmadering van dat voornaam en aanzienlyk Tydſtip, waar in „ een Prins, die de liefde en hoop is van „ deeze Natie, de dierbaare Spruit van „ een Geſlacht, waar van de wederga niet „ dan ſpaarzaam aan de Wereld is gegeeven, *merkwaardig* bewaard door de hand „ der Voorzienigheid, tot de edelſte verrigtingen opgeleid door een groot en vaderlyk Leidsman, en met alle gewenschte talenten en hoedanigheden begaafd, „ in de hooge Bedieningen van het Erfſtadhouderſchap zal treeden, en de zitplaats neemen van die onſterflyke Helden, die, onder 's Hemels zegen, zeder

(*) *Reſol. General.* Merc. 27 Nov. 1765.

LXXXIX. BOEK. 1766.

„ dert den tyd van twee Eeuwen, de voor-
„ naamſte Werktuigen, tot de opregting en
„ beveſtiging van deezen vryen en onaf-
„ hanglyken Staat zyn geweest, en welker
„ Naamen geheiligd zyn in de Harten van
„ alle Liefhebberen van Godsdienst en
„ Vryheid, en in de dankbaare geheuge-
„ nis van een vry en gelukkig Volk." —
De Regeeringen der meeſte Steden van *Holland*, voor ongeregeldheden, uit overmaat van vreugd gebooren, vreezende, lieten by tyds Afkondigingen doen, tegen alle balddaadigheden, of wat eeniger wyze aanleiding kon geeven tot ſtoorenis der blydſchap.

Begroetingen by zyne Hoogheid.

Daags voor den Jaardag, die alle de voorgaande zo verre overtrof, vervoegden zich, overeenkomſtig met de vastgeſtelde ſchikkingen, eene Bezending uit het midden van hunne Hoog Mogenden, by den Prins, om hem, met den kort aanſtaanden heuchlyken Dag zyner Meerderjaarigheid, geluk te wenſchen, en te verneemen, wanneer het zyne Hoogheid zou behaagen om de Vergadering van hunne Hoog Mogenden met zyne tegenwoordigheid te vereeren, en, naa aflegging van den Eed, den Erfſtadhouderlyken Zetel te beklimmen. Hy betuigde gereed te zyn om tegen elf uuren die ſtaatlyke verrigting te volvoeren. De Raad van Staaten en de Generaliteits Rekenkaamer ſtortte dien Dag reeds, met de gewoone plegtigheden, de Gelukwenſchingen uit.

't Vorſt-

't Vorstlyk *'s Gravenhaage* hoorde den Jaardag aankondigen door het gebalder van één- en- twintig ſtukken kanon. Reeds vroeg ontving zyne Hoogheid de Gelukwenſchingen der Heeren Generaals en verdere Officieren: vervolgens die der Afgevaardigden van *Gelderland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Overyſsel* en van *Stad en Lande*. Voorts begaf zich de Erfſtadhouder, in een vertrek naast de gewoone Gehoorzaal, waar hy de Gelukwenſchingen ontvangen en beantwoord hadt, en bezwoer daar de Commisſien, hem door ieder deezer Geweſten in handen geſteld.

Hy bezweert de Commisſien van zes Geweſten.

Onder deeze verrigtingen was het bepaalde uur genaderd, op 't welke zyne Hoogheid, by hunne Hoog Mogenden, en in den Raad van Staaten, ſtondt ingehuldigd te worden. De Heeren VAN WASSENAAR TWICKEL, en VAN VOORST TOT BERGENTHEIM, Afgevaardigden van *Friesland* en *Overyſsel*, benoemd om den Prins af te haalen en ter Algemeene *Staatsvergaderinge* in te leiden, volvoerden dien last. Hy verſcheen, van hun vergezeld, voorgegaan door zyne Levery bedienden, Edellieden en Generaals Adjudanten, en gevolgd door zyne Kamerheeren en Pages. De voorzittende Heer VAN BRONKHORST verwelkomde hem met eene gepaſte Aanſpraak, op eene verpligtende wyze door den Prins beantwoord, en nam hem vervolgens den Eed af op de Commisſien van Erf-Capitein en Admiraal Generaal der *Vereenigde Nederlanden*; van

Legt den Eed by de Algemeene Staaten af.

LXXXIX. BOEK. 1766.

Erf-Stadhouder, Erf-Gouverneur, Erf-Capitein-Generaal van *Brabant*, *Vlaanderen*, en het Overkwartier van *Gelderland*, als mede van de drie Landen van *Overmaaze* en van *Wedde* en *Westwoldingerland*, gelyk ook op het Formulier in Lentemaand des Jaars MDCXLVII vastgeſteld, en op de Inſtructie van den Raad van Staate. Twee Heeren geleidden den beëedigden Vorst na den Stadhouderlyken Stoel. De Raad van Staaten ter Vergadering beſcheiden kreeg kennis dat zyne Hoogheid, volgens den gedaanen Eed, de op hem vervallene Waardigheden en Bedieningen aanvaard hadt.

In den Raad van Staaten ingeleid.

Drie Heeren uit het midden van hunne Hoog Mogenden geleidden zyne Hoogheid, in de Vergaderplaats van den Raad van Staaten, waar de Heer VAN WASSENAAR CATWYK, hem met eene Aanſpraak aanbeval, door den Heer VAN BOETZELAAR, toen Voorzitter, beantwoord: naa het vertrek der Heeren, die zyne Hoogheid ingeleid hadden, woonde deeze eene korte poos de Raadpleegingen by, en vier Heeren vergezelden hem na 't Stadhouderlyk Vertrek.

Commisſie van Staaten van *Holland* aan zyne Hoogheid opgedraagen.

Was zyne Hoogheid, onmiddelyk naa de Gelukwenſchingen der Afgevaardigden van de zes Geweſten, met hun in een afzonderlyk vertrek gegaan om de Commisſien te bezweeren (*). Zulks geſchiedde in *Hol-*

(*) Zie hier boven, bl. 9.

Holland, als het Gewest, waar hy zich te- LXXXIX.
genwoordig bevondt, met meer ſtaatlyk- BOEK.
heids. Men hadt ter Staatsvergaderinge ——
van *Holland* en *Weſtvriesland* de noodige 1766.
ſchikkingen gemaakt om zyne Hoogheid, ten deezen Dage, tot de Waardigheden en Bedieningen van het Erfſtadhouderſchap in te huldigen. Eene Commisſie, door den Raadpenſionaris vervaardigd, en by een Beſluit van den zeven- en- twintigſten van jongſt verloopen Sprokkelmaand, welgevallig verklaard, hoofdzaaklyk van den Inhoud als die voor Prins WILLEM DEN IV in den Jaare MDCCXLVII vastgeſteld was, luidde woordlyk. —— „ De Staa-
„ ten van *Holland* en *Weſtfriesland*, doen
„ te weeten. Dat wy, uit conſideratie
„ van de kommerlyke conſtitutie van ty-
„ den en zaaken, en om, onder GODS
„ zegen den Staat deezer Landen des te
„ beter te redden uit den zorglyken en ge-
„ vaarlyken toeſtand, waar in dezelve
„ zich bevindt, als mede uit aanmerking
„ van de goede, getrouwe, notable en
„ aangenaame dienſten, die uit zonder-
„ linge affectie, by voorige Heeren Prin-
„ ſen van *Oranje*, hooglofliyker memorie,
„ als ſucceſſivelyk Stadhouders, Gouver-
„ neurs, en Capiteinen Generaals en Ad-
„ miraals der voorſchreeve Landen, vee-
„ le Jaaren lang, in veele en menigvuldige
„ zwaare tyden, gelegenheden en pericu-
„ len, tot GODS Eer, bevrydinge en
„ welvaaren van denzelven Lande waren
„ beweezen, zyne Hoogheid den Door-
„ lug-

LXXXIX. BOEK. 1766. „ lugtigen Furst en Heere WILHELM „ CAREL HENDRIK FRISO, Prins „ van *Oranje* en *Nasſau* &c. &c. &c., tot „ Stadhouder Capitein Generaal en Admi- „ raal over de Militie te Water en te Lan- „ de van onze Provincie, met alle zodani- „ ge Digniteiten en Waardigheden, als „ dezelve hooge Charges voor deezen by „ voorige Prinſen van *Oranje* hoogloflyker „ Gedagtenisſe zyn bekleed geweest, heb- „ bende onthouden, gecommitteerd, ge- „ ſteld en geordonneerd, en voorts by on- „ ze Reſolutie van den zeſtienden Novem- „ ber MDCCXLVII, dezelve hooge Dig- „ niteiten en Charges, aan hooggemelde „ zyne Hoogheid alzo Erflyk hebbende ge- „ defereert, op hoogst deszelfs zo Manly- „ ke als Vrouwlyke Deſcendenten, in wet- „ tig Huwelyk geprocreëerd, in maniere als „ breder daar by is geſtatueerd, — zo is „ 't dat wy, vastlyk betrouwende, dat by „ zyne Hoogheid den doorlugtigſten Furst „ en Heere WILHELM Prins van *Oranje* „ en *Nasſau*, Grave van *Catzenelleboge*, „ *Vianden*, *Dietz* &c. &c. &c., in navol- „ ging van de exempelen en voetſtappen „ van hoogstdeszelfs Heer Vader, en van „ voorige Heeren Prinſen van *Oranje*, zy- „ ne Hoogheids Voorzaaten, den voorſz. „ Onzen Lande uit gelyke affectie en me- „ de tot voorſtand van de waare Christlyke „ Religie, zo die tegenswoordig by publi- „ que authoriteit in den voorſz. Lande ge- „ exerceerd wordt, insgelyks goede dienſ- „ ten zullen mogen beweezen worden, „ met

„ met goede kennisse van zaaken, en met deliberatie van Raade, den hooggemelden Heere WILHELM, Prince van *Oranje* hebben onthouden, gecommitteerd, gestelt en geordonneert, onthouden, committeeren, stellen en ordonneeren mits deezen jegenwoordige, als Erf-Stadhouder, Erf-Gouverneur en Erf-Capitein Generaal en Admiraal van den voorsz. onzen Lande van *Holland* en *Westfriesland*, met den *Brielle* en *Voorne*, weezende geleegen en behoorende aan den voorsz. onzen Lande van *Holland*, geevende den hooggemelden Heere Prinse WILHELM volkomene magt, authoriteit en bevel, der voorsz. Staat van Erf-Stadhouder, Erf-Gouverneur, Erf-Capitein Generaal en Admiraal, voortaan te houden, exerceeren, en bedienen, daar inne voor te staan, te vorderen en bewaaren de Hoogheid, Geregtigheid, Privilegien en welvaaren der voorsz. onzen Lande, Leeden en Ingezetenen van dien, mitsgaders het gebruik van de voorschreeve Christlyke Religie dezelfde te conserveeren en te beschermen van alle overlast en foulen, disorder, oneenigheid, afbreuk en schade: voorts in den voorschreeven Lande te doen gebruiken en administreeren Regt en Justitie, de provisien van de Justitie behoorlyk te doen verleenen allen den geenen, die zulks verzoeken zullen, en dezelve te doen executeeren; alles aangaande de zaaken

LXXXIX. BOEK. 1766.

„ van

LXXXIX. BOEK. ——— 1766.

„ van Juſtitie met advis van den Preſident,
„ en Raaden over onzen Lande van *Hol-*
„ *land* en *Weſtfriesland*. Verders, naa
„ genomen advis van gemelden onzen Ho-
„ ve te verleenen Brieven van Gratie, re-
„ miſſien, pardon en abolitie, des dat de
„ voorſz. reſpective Brieven zullen moeten
„ worden geinterineerd als na behooren:
„ welverſtaande nogthans dat van gequali-
„ ficeerde Doodſlagen, en andere enorme
„ Delicten, gecommitteerd met gelegder
„ laage en opzetter wille, geen remiſſie of
„ pardon zal worden verleend, of gegee-
„ ven. En aangaande de zaaken van Oor-
„ log en Policie van den voorſz. onzen
„ Lande by goeddunken van Ons, en met
„ advis van onze Gecommitteerde Raaden
„ in conformiteit van derzelver Inſtructie.
„ De Burgemeeſteren, Schepenen en Wet-
„ ten te veranderen naar behooren, en ag-
„ tervolgende de Privilegien van de re-
„ ſpective Steden en Plaatzen; te doen
„ houden goede opzigt, ordre en wagte
„ in de Steden, en Sterkten aldaar, zo te
„ Water als te Lande, daar 't zelve van
„ nooden weezen zal, en voorts in 't ge-
„ neraal en 't particulier alles te doen, dat
„ een goed en getrouw Erf-Stadhouder,
„ Erf-Gouverneur, Erf-Capitein en Ad-
„ miraal van den voorſz. onzen Lande ver-
„ mag en behoort te doen, waar op den
„ hooggemelden Heer WILHELM, Prins
„ van *Oranje* en *Naſſau* gehouden wordt
„ te doen den behoorlyken Eed aan Onzen
„ handen; Laſten en bevelen daarom den
„ Pre-

„ Preſident en Raaden van den voorſz. on- LXXXIX.
„ zen Hove, en alle andere Juſticieren en BOEK.
„ Officieren van meergemelden onzen Lan- ——
„ den van *Holland* en *Weſtfriesland*, dat 1766.
„ zy den hooggemelden Heere Prins
„ WILHELM houden en reſpecteeren als
„ Erf-Stadhouder, Erf-Gouverneur, Erf-
„ Capitein Generaal en Admiraal voor-
„ noemd, denzelven te bewyzen alle Ee-
„ re en Reverentie in alle het gunt het be-
„ leid en gebruik van den voorſz. Staat
„ aangaan mag, en het gunt daar aan
„ kleeft, hem te obedieeren en te doen al-
„ le addres en adſiſtentie (*)."

Zyne Hoogheid betuigde gereed te weezen om, op die Commisſie, den Eed, in de Vergadering van Staaten van *Holland*, af te leggen. Derwaards begeleid door een Heer uit de Ridderſchap en drie Burgemeeſteren uit de Steden *Dordrecht*, *Amſterdam* en *Alkmaar*, met den Raadpenſionaris STEYN, begroette de laatstgemelde hem met eene Aanſpraak, en nam den Eed af. Een korten tyd woonde de Erfſtadhouder de Vergadering by, om vervolgens in de Raadkamer van den Hove en ter Rolle te verſchynen, waar alles tot eene plegtige ontvangst in gereedheid was. Gelastigden uit *Holland* en *Zeeland* bragten hem daar binnen, de Raadpenſionaris STEYN voerde weder het woord van verwelkoming, en werd daar in vervangen door den Raad-

WILLEM DE V legt op dezelve den Eed af. Ten Hove van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* ingeleid.

(*) *Reſol. van Holl.* 27 Feb. 1766.

LXXXIX. BOEK. 1766.

Raadpenſionaris van *Zeeland* VAN CITTERS, die eene Aanſpraak naar tydsgelegenheid deedt aan den Voorzitter en Raaden van den Hove; de eerſte beantwoordde dezelve uit aller naam, en verklaarde zyne Hoogheid zyne bereidvaardigheid, om, aan 't hoofd van dit aloud en aanzienlyk Geregtshof geplaatst, alles aan te wenden tot het handhaaven en beſchermen van het Regt deezer Landen. — Ter Gehoorzaale van de Rolle ingeleid namen de vier Advocaaten, by het Pleit, de gelegenheid waar om zyne Hoogheid te begroeten. Naa het bepleiten en uitſpreeken der hangende Regtzaake weder in de Raadzaal gekomen, geleidde men den Vorst na 't Stadhouderlyke Kwartier, en de Voorzitter van den Hove voerde daar andermaal het woord tot zyne Hoogheid, die ook andermaal zyne gereedheid betuigde om met den Hove de Regtoefeningen te helpen ondersteunen. (*).

Schikkingen by hun Hoog Mogenden op de Patenten.

Zo ter Vergaderinge van hunne Hoog Mogenden, als in die der Staaten van *Holland*, vielen, ten deezen Dage, eenige zaaken voor, die eene byzondere melding verdienen. Ter eerstgemelde Vergaderinge ſtelde men op nieuw vast, wat voorheen

(*) *Extract uit de Reſolutien van de Hove van Holland, Zeeland en Friesland*, agter de *Notulen van Zeeland* 1766. bl. 17. Alle deeze Aanſpraaken, met derzelver Beantwoordingen vindt men in de *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 127. enz.

heen (*) bepaald was, ten opzigte van de Patenten, de Bekendmaakingen aan de Ambasſadeurs en Miniſters der vreemde Mogenheden; het gebruiken van den Naam van zyne Hoogheid in de Sententien, Eeden, en andere Acten van de Collegien ter Admiraliteit, en andere tot Hoogstdenzelven betrekkelyke zaaken. LXXXIX. BOEK. 1766.

Hadt zyne Hoogheid, in de Beantwoording der Aanſpraake hem te deezer Vergaderinge gedaan, verklaard; „ Ik erken „ GODS goede Voorzienigheid over my, „ dat, daar ik, in myne tedere Jaaren, een „ geliefden Vader en Moeder heb verlooren, myne Opvoeding beſtuurd is, door „ een zo groot en waardig Prins als de „ Hertog van *Brunswyk*, aan wien ik al „ myn leeven blyken van myne dankbaarheid zal geeven, als gevoelende wat ik „ aan Hoogstdenzelven ben verſchuldigd;" hunne Hoog Mogenden benoemden eene Bezending om den Hertog plegtig te bedanken „ voor de uitmuntende Dienſten door „ denzelven den Lande gedaan, zo in den „ nooit genoeg geprezen yver, onvermoeiden arbeid, en tedere zorg, met welke „ hy de Opvoeding van den Erfſtadhouder „ hadt beſtuurd, als in de geduurige waakzaamheid, en oplettenheid, met welke „ hy het Erf-Capiteinſchap hadt waargenomen, en hem te verzekeren van de „ duur-

De Hertog van *Brunswyk*, uit naam der Algemeene Staaten, bedankt en verzogt in dienst van den Staat te blyven.

(*) Te weeten op 27 van Slachtmaand des Jaars 1765.

LXXXIX. BOEK. „ duurzaame hoogagting en toegenegen-
„ heid van hun Hoog Mogenden."

1766. Zyne Hoogheid, van deeze benoemde Bezending verwittigd, gaf deswegen zyn genoegen te kennen, en teffens te verſtaan; dat, „ gelyk hem niets aangenaamer zou „ weezen dan deezen Staat nog lang te zien „ genot trekken van de uitmuntende Ta- „ lenten van den Hertog, en tevens om „ voor zich zelven gelegenheid te hebben, „ om zich van deszelfs wyzen raad en by- „ ſtand te bedienen, hy het ten dien einde „ dienſtig keurde het Hof van *Weenen*, „ tot het welk de Hertog eene zo naau- „ we betrekking hadt, daar van te ver- „ wittigen." —— De Heer VAN BURMANIA, buitengewoon Gezant ten dien Hove, werd aangeſchreeven, 't zelve te verzoeken, om de bewilliging dat de Hertog verder in dienst van den Staat mogt blyven (*). Haare Keizerlyke Majeſteit bewilligde hier in ten vollen.

Staaten van *Holland* draagen aan zyne Hoogheid op de Begeeving der Krygsampten, als mede het Opperhoutvesterſchap.

Staaten van *Holland* vonden, ten dien Dage niet alleen goed, dat aan alle Gouverneurs, Commandeurs, en Militaire Officieren, in dit Gewest kennis zou gegeeven worden van de Inhuldiging en Beëediging van zyne Hoogheid, met last om denzelven in zyne Waardigheden te erkennen, de Orders en Patenten door hem gegeeven, getrouwlyk te gehoorzaamen; maar dat aan hem ook de Begeeving van alle Krygsamp-

(*) *Reſol. Gen.* Sabbathi 8 Maart 1766.

ampten, op de lyst en ter betaalinge van *Holland* ſtaande, van Vaandrig tot Collonel toe, zou worden opgedragen, benevens het *Opperhoutveſter*- of *Jaagermeeſterſchap*. — In het verleenen deezer laatſte Waardigheid bewilligden alle Steden van *Zuid-Holland*; doch de Afgevaardigden van *Hoorn*, *Enkhuizen* en *Medemblik* daar op niet gelast, verklaarden het wel te willen laaten doorgaan, op den zelfden voet als, in den Jaare MDCLXXII en MDCCXLVII, zonder daar mede de oude Vryheid van *West-Friesland* te benadeelen. Ook deeden de Afgevaardigden van *Edam*, *Monnikendam* en *Purmerende* aantekenen, dat zy, in de gemelde opdragt, toeſtemden, behoudens en onverminderd de Privilegien van de Jagt, Vogelvangst en Visſcherye, by de Inwoonderen dier Steden oudtyds verkreegen. — Men beſloot by een Plakaat in 't *Gooiland* te verbieden het Jaagen, het Weiſpel te oefenen, of ook eenig Wild te vangen, op dat zyne Hoogheid het vermaak van de Jagt aldaar ongeſtoord en met meer genoegen mogt genieten. —— En kreegen de Steden last om de Benoemingen der Magiſtraatsbeſtellingen aan den meerderjaarig geworden Stadhouder toe te zenden.

Erkentenis door hun aan den Hertog van *Brunswyk* geſchonken.

Streelend was voor den Hertog van *Brunswyk* het omtrent hem gebeurde en beſlootene by hunne Hoog Mogenden, dan Staaten van *Holland*, in overweeging genomen hebbende of men, by eene dergelyke Dankbetuiging, niet iets daadlyks zou voegen om daar van ten klinkenden blyk te

LXXXIX. BOEK. 1766.

ſtrekken, werden te raade hem te verzoeken, van hunnen wege, eene erkentenis van 200,000 Guldens te willen aanvaarden (*).

Vreugdebedryven te dier gelegenheid.

Naa het verrigten van zo veele zaaken, en het volvoeren van alle deeze ſtaatlykheden, aanſchouwde *'s Gravenhaage* den grootſchen optocht van den Erfſtadhouder, van de Algemeene Staaten, en den Raad van Staaten, na het *Oude-Hof* om daar onthaald te worden op een pragtigen maaltyd, door zyne Hoogheid voor honderd en twintig Per-

(*) *Reſol. van Holl.* 8 Maart 1766. Deeze erkentenis gelden, zo van de byzondere Geweſten, als van zyne Hoogheid zelve, beliepen 611,000 Guldens.

Gelderland gaf voor zyn aandeel	*f* 50000 - : - :
Holland - -	200000 - : - :
Zeeland - -	30000 - : - :
Utrecht - -	25000 - : - :
Friesland - -	40000 - : - :
Overyſſel - -	36000 - : - :
Groningen - -	25000 - : - :
't Land van Drente -	5000 - : - :
	f 411000 - : - :
Zyne Hoogheid -	*f* 200000 - : - :
	f 611000 - : - :

De Prins hadt, daarenboven, ten blyk zyner erkentenisſe aan dien Voogd, hem aangeſteld tot Collonel en Ritmeeſter Commandant van het Esquadron *Gardes du Corps*, in welke hoedanigheid hy, op den dag der Inhuldiginge, voor den Raad van Staaten, den Eed deedt.

Perſoonen aangerigt. —— Het geſchut in de Hofplaatze, 't welk de aankomst van deezen Dag aangekondigd hadt, liet zich weder op den Middag, en ten derden maale 's avonds omtrent acht uuren, hooren. De tyd, tot het verlichten der Huizen beſtemd, was niet verſcheenen of men zag, als in één oogenblik, de duiſternis wyken, en den nagt in een helderen dag herſchapen. Niets pragtiger niets verrukkender, kan men zich verbeelden, dan 't geen Kunst en Vernuft in de verlichting van openbaare en byzondere Gebouwen ten toon ſpreidde, en vol genoegen door zyne Hoogheid, vergezeld van den Hertog van *Brunswyk*, beſchouwd werden. Tot byzonderheden kunnen wy niet afdaalen; wy mogen van deezen Dag zeggen, dat op denzelven, in alle Steden, Dorpen en Gehugten van *Holland*, de Blydſchap, en Vrolykheid ten reie ging; dat de Illuminatien, bykans overal, in vinding en kunst, die men in de Jaaren MDCCXLVII en MDCCXLVIII aanſchouwd hadt, overtroffen. LXXXIX. BOEK. —— 1766.

Dewyl deeze Dag op Saturdag inviel betoonden de *Joodſche* Gemeenten in dit Land, byzonder te *Amſterdam* en in 's *Gravenhaage*, welk een deel zy namen in deeze Gebeurtenisſe, door, behalven by de Gewoone Godsdienstoefening een plegtig Gebed uit te ſtorten voor de Staaten van *Holland* en *West-Friesland*, den Erfſtadhouder, en de Magiſtraat, afzonderlyke daar toe opgeſtelde Lofzangen aan te hef- De *Joden* neemen 'er byzonder deel in.

LXXXIX. BOEK. 1766.

fen, en de *Boeken van Mozes* te vertoonen op eene wyze alleen by de grootſte Hoogtyden gebruiklyk (*). Deeze gedenkwaardige Dag en Nagt liep, zonder ſtoorenis, en in volle vreugd, ten einde.

Verdere Gelukwenſchingen, en bevorderingen in Krygsbedieningen.

Den volgenden Dag werd deels den Godsdienſt, deels aan Gelukwenſchingen der vreemde Gezanten, en andere aanzienlyke Perſoonen, gewyd. Zyne Hoogheid woonde den openbaaren Godsdienſt by, en hoorde uit den mond van den Eerw. J. VAN SPAAN, eene Redenvoering naar tydsgelegenheid ingerigt, en met zegenbede beſlooten (†). - In de Vergadering van Gecommitteerde Raaden deezes Gewests nam zyne Hoogheid des Maandags, zonder eenige plegtigheid, bezit van den Stadhouderlyken Stoel; en ontving, zo verre de tyd wilde gehengen, de begroetingen der Afgevaardigden van het Landſchap *Drente*, van de Ridderſchap en Steden van *Holland*, van de Gecommitteerde Raaden van het Zuider- en Noorderkwartier en van andere Hooge Collegien; welke laatſten dien Dag ter Maaltyd ontha-

ald

(*) Byzonderder vermelding vindt men in de *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 185.

(†) Ten dien Dage werden veele Leerredenen over dit Onderwerp gehouden, van welken eenige, met die van den Eerw. J. VAN SPAAN, het licht zien. En niemand twyfelt dat de Dichters hunne ſnaaren ſpanden om deeze Gebeurtenis te bezingen. Zie eene beoordeeling, zo van de Leerredenen, als Gedichten, in de *Vaderl. Letteroeff.* VII Deel, bl. 37 en 170.

haald werden. Die zelfde eer genooten, twee dagen laater, de Afgevaardigden van de zes overige Geweſten, die van het Landſchap *Drente*, die van de Collegien ter Admiraliteit, met de in *'s Gravenhaage* tegenwoordig zynde Generaals en Admiraals. By deeze gelegenheid geſchiedde, op voorſtellinge van zyne Hoogheid, door de Algemeene Staaten, eene talryke bevordering van Generaals Perſoonen, gevolgd door de opdragten van de mindere Krygswaardigheden, in meest alle de Regimenten onder bezolding van deezen Staat ſtaande, door zyne Hoogheid zelve, ingevolge van de Magt hem opgedraagen. LXXXIX. BOEK. 1766.

Het Opperbewindhebberſchap, in de *Oost-* en *West-Indiſche* Maatſchappyen aan zyne Hoogheid opgedraagen.

Geen minder Eers en Voordeels dan de jongst overleden Stadhouder bekleed en genooten hadt, dagt men zynen nu Meerderjaarigen Zoon toe. De Maatſchappyen van 's Lands Vaſtigheden en Volkplantingen in de *Oost-* en *West-Indien* toonden zulks. Die van de *Oost-Indiſche* Maatſchappye, daar toe naar eisch gemagtigd door de Algemeene Staaten (*), vaardigden eene aanzienlyke Bezending, beſtaande uit Bewindhebberen en Hoofddeelgenooten, en de Advocaaten der onderſcheide Kameren, tot zyne Hoogheid af, die den tweeden van Grasmaand gehoor kreegen, en de Aanſtellingsbrief tot het *Opperbewindhebber- Gouverneur- Generaal-*

(*) *Reſol. Gen.* Lunæ 24 Maart. Jovis 27 Maart 1766.

LXXXIX. BOEK. 1766.

wegens zyne hanteering der *Romeinſche* Lier, eene *Heilgroete der Leydſche Zanggodinnen*, in *Latynſche* Verzen liet volgen (*). Op den Doele verleende de Prins gehoor aan den Krygsraad der Burgerye, en begaf zich na de plaats waar de Studenten in de Regtsgeleerdheid een pragtig Vuurwerk vervaardigd hadden; welks afſteeken hy bywoonde, en, naa dankbetuiging over de eere hem beweezen, in den avond weder na *'s Gravenhaage* vertrok.

Als mede te *Delft*, *Rotterdam* en *Dordrecht*.

De Steden *Delft*, *Rotterdam* en *Dordrecht* verwittigd, dat zy den Prins, op zyne reize na *Zeeland*, in 't laatst van Bloeimaand, binnen haare muuren zouden zien, vervaardigden alles om hem met luiſter te verwelkomen en te ontvangen. In Eer- en Vreugd-betooningen poogden die Steden elkander voorby te ſtreeven, en liep 'er alles, ondanks de woelingen der menigte, door de welgemaakte ſchikkingen, gelukkig af (†).

Vreugde in *Zeeland* op den 8 Maart.

Schoon in *Zeeland*, by openbaare afkondiging, bekend gemaakt was, dat men de Vreugdebedryven over de Meerderjaarigheid van den Erfſtadhouder, en het aan-

(*) Van deeze Heilgroete zien twee *Nederduitſche* Naavolgingen het licht, de een van Dr. H. DE BOSCH; de ander van den Eerw. A. VAN ASSENDELFT in de *Werken van de Maatſchappy der Nederlandſche Letterkunde* te *Leyden* II Deel, bl. 1.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 356. 432. 438. 473.

aanvaarden dier Waardigheid, zou uitſtellen tot den tyd dat hy ter Staatsvergadering in dat Gewest Zittinge zou neemen (*), hadt het den achtſten van Lentemaand te *Middelburg*, en in eenige andere Steden, aan geene Vreugdbetooningen ontbrooken. *Vliſſingen* en *Veere* ſtaaken boven alle andere uit; en de eerſtgemelde deezer twee Steden, die op zyne Hoogheid, als Heer en Markgraaf, eene nadere betrekking hebben, was, zo verre wy weeten, de eenige, die deezen Dag ter byzondere Godsdienſtoefening beſtemde, en den Voormiddag ſleet in de Groote Kerk zo onder 't gehoor des Orgels en van verſcheide Speeltuigen, als van eene Redenvoering, des oudſten Leeraars G. VROLYKHERT; op den Middag ſtaatlyke Maaltyden hieldt, en aan 't Volk Bier ten beſte gaf om zich, onder het losſen van 't Kanon, het afvuuren der Bezetting, en het geſtadig gelui der Klokken vrolyk te maaken. LXXXIX. BOEK. 1766.

Dit alles was een voorſpel van der *Zeeuwen* verknogtheid aan 't Stadhouderlyk Huis: want toen zyne Hoogheid naa eene voorſpoedige Reize den twee- en-twintigſten van Bloeimaand te *Middelburg* landde werd hy in die Hoofdſtad op 't ſtaatlykſt ontvangen, en daags naa zyne aankomst door de regeerende Burgemeeſters der Zes ſtemmende Steden, uit 's Lands Huis van den Eerſten Edelen in de Abtdye, hem ten Ho- Neemt daar zitting in de Staatsvergadering.

(*) *Nat. van Zeel.* 3 Feb. 1766.

LXXXIII. BOEK. 1766.

Hotel vervaardigd, afgehaald en naar de voorgemaakte ſchikkingen ter Staatsvergadering ingeleid (*). Alle de Huizen dier Stad waren 's avonds op 't fraayst en kostbaarst verlicht, en werd een kunſtig vuurwerk, in 't byzyn van zyne Hoogheid, afgeſtooken. — De Raadpenſionaris WILLEM VAN CITTERS, voorheen door den Prins benoemd om, by voorraad, de Plaats van Eerſten Edelen te bekleeden, kreeg hier toe thans de volledige aanſtelling, en werd, het Raadpenſionarisſchap aan ADRIAAN STEENGRACHT opgedraagen (†).

Tot Markgraaf van *Veere* en *Vliſſingen* ingehuldigd, en Zittingneeming in andere *Zeeuwſche* Vergaderingen.

Hoogſtaatlyk gingen de Inhuldigingen tot Markgraaf van *Veere* en *Vliſſingen* toe. Van *Middelburg*, de plaats waar zyne Hoogheid beſtendig overnagtte, begaf hy zich, den acht- en- twintigſten van Bloeimaand, na *Veere*. De poorten dier Stad naderende verwelkomde hem de Magiſtraat en Raad, en handigde de Sleutels over. In vorſtlyken trein reedt hy door eene menigte Eerepoorten en Zegeboogen na het Stadhuis: voor 't zelve waren de Burger Compagnien vergaderd; op de puie van dat Gebouw, met een heerlyk verhemelte bedekt en vercierd, verſcheen de Markgraaf, ontving onder 't zelve de hulde der Burgerye, en deedt den Eed ter handhaaving haarer Voorregten.

Twee

(*) *Not. van Zeel.* 22 en 23 Mey 1766.
(†) *Not. van Zeel.* 14 April 26 Mey 1766.

Twee dagen laater verrigtte men te *Vlissingen* dezelfde Inhuldiging, genoegzaam met dezelfde plegtigheden. In beide de Steden waren de Huizen verlicht, en een Vuurwerk beſloot den Vreugdedag, welker heugenis door gegeevene Gouden en Zilveren Gedenkpenningen, bewaard bleef. Geduurende zyn verblyf op dit Eiland nam zyne Hoogheid Zitting in het Collegie der Admiraliteit van *Zeeland*, in de Vergadering van Bewindhebberen der *Oost-Indiſche* Maatſchappye, als mede in 't Collegie der Staaten van *Walcheren*. De Steden *Toolen*, *Goes* en *Zierikzee*, ſchoon niet vereerd met 's Prinſen tegenwoordigheid, deelden in de Vreugdebetooningen der drie andere.

Verwelkomingen te *Bergen op Zoom*, *Breda* en in *'s Hertogenbosch*.

Op de herwaards reize bezogt de Stadhouder het welverſterkt *Bergen op Zoom*, 't welk hem, onder 't driemaal afbranden des Geſchuts; met alle Krygseere, ontving; hy bezag de Veſtingwerken, en Schansſen, deedt de Wapenſchouw over de Bezetting; de vreugde der Burgeren vertoonde zich in de gewoone tekenen, die by uitſtek groot waren te *Breda*, welke Stad hun Heer en Baron, eenige dagen daar naa, zag binnen ryden, geen ſtraat zo gering of dezelve pronkte met Eereboogen, dé aanzienlyke met Eerepoorten, naar verſchillende Bouworders vervaardigd, met toepaſſelyke Opſchriften en Cieraaden voorzien. —— De Vryheid *Ooſterhout* onthaalde den Prins op het ſchieten met den Handboog; en de Nonnen

eens

LXXXIX. BOEK. 1766.

Heerlyk werd geheel *Utrecht* verlicht onder de openbaare Gebouwen ſtak de *Domstooren*, de *Staaten Kamer*, het *Hof*, het *Duitſche Huis*, de Voorgevel van de St. *Jans Kerk*, en het *Fundatie Huis* der Vrouwe van *Renswoude* uit.

In *Gelderland* ingehuldigd.

Van *Utrecht* begaf zich zyne Hoogheid na de Lustplaats het *Loo*, om in *Gelderland* den dertienden van Oogstmaand, te *Arnhem* tot de Hooge Waardigheden ingehuldigd te worden. De gedaane Afkondigingen in de Steden *Nymegen*, *Zutphen* en *Arnhem*, om de openbaare Vreugde tekenen, tot dien tyd, uit te ſtellen, hadden de Ingezetenen niet bewoogen om zich des geheel te onthouden; in *Zutphen* betoonde eene zints drie Jaaren opgerigte Societeit, op dien Jaardag, haare blydſchap door het affteeken eens kunſtigen Vuurwerks. Werkte de verkleefdheid der Landzaaten van dat Gewest aan het Huis van *Oranje*, by voorraad, zo ſterk, men verbeelde zich dan hoe zeer zy zich vertoonde, wanneer de gelegenheid, om daar van volle blyk te geven, geboren werd, en de Magiſtraat van *Arnhem*, van den bepaalden Dag der komſte zyner Hoogheid aan de Burgerye kennis gaf, niets werd 'er geſpaard, wat ter eere van den jongen Vorst en ter Vreugdbetooninge over die gewenſchte Gebeurtenis, kon dienen. De Intrede was zeer pragtig, zo ook de Zittingneeming ter Vergadering der Staaten, waar de Graaf VAN LYNDEN, Heer van *Hemmen*, Burggraaf *des Ryks van*

van *Nymegen*, als Voorzitter, hem verwelkomde. De Verlichtingen van Stadswege gedaan, een Kolom en Tempel ten dien einde opgerigt, als mede die der Ingezetenen, weezen uit dat men moeite, noch kosten gespaard hadt. LXXXIX. BOEK. 1766.

Pragtig onthaal op *Rosendaal*.

Meer byzonder, als van alle andere onderscheiden, verdient vermeld te worden het Onthaal aan zyne Hoogheid gegeeven op het bekende zo vermaaklyke *Rosendaal*, eene Vrye Heerlykheid, een uur van *Zutphen* gelegen. De Heer en Vrouwe van *Rosendaal*, en een groot getal van den Adel, ontvingen den Prins, die niet lang in huis vertoefde; maar verkoos eene wandeling te doen, om van naby, de schoonheden, waar mede Natuur en Kunst, als om stryd, deeze Lustplaats vercierd en verrykt hebben te bezigtigen. Het aanzienlyk Gezelschap verspreidde zich door de aangenaame Wandeldreeven, die het oog verrukten, terwyl het oor gestreeld werd door een keurig Muzyk, vermengd met het gedruis der Fonteinen en Watervallen. Naa deeze betoverende wandeling werd in verscheide vertrekken gespeeld, tot dat de gevalle avond gelegenheid gaf tot nieuwe vermaaken. Een kostbaar Vuurwerk verwekte, door zyne ongemeene heevigheid, en gestadige veranderingen, de bewonderende goedkeuring van alle Aanschouweren. Geduurende het afsteeken hoorde men een gestaadig Veldmuzyk van Pauken en Trompetten, het gebalder van 't zwaar

LXXXIX. BOEK. 1766.

zwaar Geſchut, verzelde onophoudelyk het Vuurwerk; alles wrogt mede om het luisterryk en ontzaglyk te maaken. — Nauwlyks waren de felflikkerende lichten van dat Kunstvuur uitgebluscht, of, ze werden van zagter vervangen, die op nieuw de duisternis verdreeven. Een onnoemelyk getal Lampions, in een oogenblik aangeſtooken, verlichtten het groote Bloemperk, de ſchoone Grotwerken, benevens derzelver kleine Kabinetten, de beide groote Watervallen, als ook de bovenſte Terras en het geheele Theater; het Cyfer van zyne Hoogheid maakte een einde aan dit luisterryk verſchiet. Tusſchen ieder Oranje-boom in 't groote Bloemperk was een Pyramide van licht; de Boord van de Gragt, als mede die van de Terras, de trappen voor de Grot, en de geheele boven randen van dezelve, waren alle met Lampions, die een vierdubbeld licht gaven, bezet. De onderſte Waterval was, tot aan de Gragt, op ieder trap verlicht, vallende telkens het water over 't licht heenen; by deeze vertooningen, volmaakt éénig in haare ſoort, kwam het onophoudelyk ſpringen der Fonteinen: ſtil en ſchoon weder begunſtigde dit Tooneel van verlichting, in welks beſchouwen het oog zich nauwlyks kon verzaaden. —— Op nieuw werd dit ſtil vermaak afgewisſeld door het woeliger van een Bal, door het verkwikkende van een Soepé aan, voor meer dan honderd Perſoonen, reeds vervaardigde tafels;

naa

naa 't welk men het Bal hervatte door zyze Hoogheid tot drie uuren in den morgenstond bygewoond: die, onder het te rug ryden, den geheelen weg van *Rosendaal* na *Arnhem* met Pekkransen verlicht vondt, terwyl boven op den zogenaamden *Kapellenberg*, eene zeer hooge Pyramide van Pektonnen, in volle vlam, een verbaazend licht verspreidde. LXXXIX. BOEK. 1766.

De Steden *Nymegen* en *Zutphen* bleeven niet onbezogt, en ontbrak het in deeze, even min als te *Arnhem*, aan blyken van hoogachting en liefde, op de kunstigste en kostbaarste wyze ten toone gespreid; wat de Regeering, de Burgery, en de Krygsbezetting in dezelve daar toe kon bydraagen aanschouwde de vergenoegde Vorst. *Nymegen* en *Zutphen* bezogt.

Even als in *Zeeland*, *Utrecht* en *Gelderland*, de staatlyke Eer- en Vreugdbetooningen, wegens de Meerderjaarigheid des Erfstadhouders waren uitgesteld, tot dat hy in die Gewesten ter Staatsvergaderinge *Zitting* zou neemen, zo stondt het ook met *Overyssel* geschaapen. Men wagtte zulks deezen Zomer en besteedde den tyd in toerustingen om de Ontvangst niet min luisterryk te doen zyn dan in andere Gewesten. Te *Kampen*, waar de Inleiding ter *Overysselsche* Staatsvergadering zou geschieden, werden eenigen bedagt, om, door het opregten van een Cadetten Corps, die Plegtigheid iets by te zetten, wat elders geen plaats gevonden hadt, en overeenkwam met eene vroegere Inhuldiging In *Overyssel* ontvangen. Inhaaling te *Kampen*.

LXXXIX. BOEK. 1766.

en zeer grootsch te vertoonen. De vlakke en ſtille *Yſſel*, kaatſte, met eene wondere uitwerking, het licht zagtlyk te rugge, terwyl op 't *Kamper Eiland*, drie hooge pyramiden van brandende pektonnen, door de Huislieden van dit Eiland aangeſtooken, een ontzettend vertoon opleverden. — Op eene groote Vlakte buiten de Stad, de *Greente* geheeten, verrigtte 's anderen daags, een Bataillon Infantery eerst den Wapenhandel voor zyne Hoogheid, en hieldt daar op een Spiegelgevegt. Deeze dag werd voorts in Begroetingen en Afſcheidswenſchen geſleeten, en hadt de Heer N. WONNEMAN, Muntmeeſter van *Overyſſel*, de eer om den Stadhouder en den Hertog van *Brunswyk* ieder een Gouden Gedenkpenning, tot vereeuwiging deezer gebeurtenisſe geſlaagen, aan te bieden. Het *Cadetten Corps*, 't welk byna zes- en- dertig uuren onder de wapenen geweest was, werd door zyne Hoogheid bedankt, en verſchoond hem 's anderen daags, by zyn vertrek te vergezellen; gelyk hy ook voor alle plegtigheden by het uittrekken bedankte.

Te *Zwolle*.

Te *Zwolle* was alles in gereedheid om zyne Hoogheid, met allen luiſter, te ontvangen. Een Bouwgevaarte, den Tempel der Eendragt verbeeldende, de geheele hoogte en breedte van het Stadhuis beſlaande, ſtak hier boven alles uit; en hadt tot wedergade, agter het Stadhuis, tegen de zogenaamde Raad Tooren, eene zeer zinryke Illuminatie, ter hoogte van honderd voeten, in den ſmaak van een Tent vervaardigd.

digd. Den dag in 't ontvangen van Eer- LXXXIX.
betooningen, in Onthaal, en 't bezigtigen BOEK.
der vervaardigde kostbaare Illuminatien ge- ——
ſleeten hebbende, vertrok zyne Hoogheid, 1766.
terwyl de *Zwollenaaren* den avond en nagt zich verluſtigden in de Vreugdelichten ter eere van den Vorst, van Stads wege, en door byzondere Perſoonen, ontſtooken.

Deventer wagtte het bezoek van den Erf- Te *Deventer.*
ſtadhouder op den tweeden van Herfſt-
maand, en werd van 't *Loo* derwaards ko-
mende op de Grenzen van *Overyſſel*, door
de twee oudſte Burgemeeſteren begroet,
reedt de Stad in tuſſchen de geſchaarde
Burgerye, en na de Stads weide om de
Wapenhandeling der Bezettinge te bezig-
tigen. Op 't Stadhuis toefde de Magiſtraat
den Stadhouder ten maaltyd, tot de val-
lende avond het affteeken van een over-
heerlyk Vuurwerk op den *Brink* begunſtig-
de; onder zyn vertrek werden de Illumina-
tien door de ganſche Stad aangevangen: en
was by deeze gelegenheid de Vreugde van
Deventers Ingezetenen niet minder, en wa-
ren de Eerbewyzingen niet geringer, dan
in eenige Stad van ons Vereenigde Ge-
meenebest, die zyne Hoogheid deezen
Zomer met zyn bezoek vereerde (*).

Fries-

(*) Wy hebben van alle die Eer- Vreugdebetooningen, met zo veel verſcheidenheids, als ons mogelyk was, eenig verſlag willen geeven. De Dagpapieren van dien tyd verleenen omſlagtige beſchryvingen, en kan men het voornaamſte vinden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 432. 438. 473. 571. 611. 681. 808. 849. 990.

LXXXIX. BOEK. 1766.

Friesland, als mede *Stad en Lande* morgten den achtſten van Lentemaand vrolyk gedenken; doch moeſten de ſtaatlyke betooning van het deel 't geen zy namen in deeze Gebeurtenisſe dit Jaar uitſtellen: dewyl geen Bezoek van zyne Hoogheid daar toe gelegenheid verſchafte. — In de Volkplantingen van den Staat, waar zodanig iets niet te wagten was, beyverde men zich in het vieren van de Meerderjaarigheid des Erfſtadhouders, ten eigenſten dage. *Batavia*, de Hoofdplaats van *Nederlandsch Indie*, kondigde denzelven aan, door 's morgens het Kanon van alle de Bolwerken, en het geſchut van alle de Schepen op de Reede leggende, te losſen, 't welk men 's avonds, naa dat den ganſchen Dag van de Schepen de Vlaggen en Wimpels gewaayd hadden, herhaalde. De geheele Stad was des nagts geillumineerd; en de Lusttuinen der Vermogendſten praalden met verlichtingen, die een zweem van *Ooſterſche* grootheid hadden; welke zich in Bloeimaand des volgenden Jaars, by de openlyke Voorſtelling van zyne Hoogheid, als *Opper Gouverneur* van *Nederlandsch Indie*, in vollen glans ten toon ſpreidde, met vorstlyke Staatſie ging zulks toe, en het Vreugdefeest hieldt, met alles wat fraay en kostbaar mogt heeten, eenige dagen aan. —— Zeer plegtig geſchiedde, ten dien zelfde dage, de Voorſtelling van zyne Hoogheid in die Waardigheid, te *Souracarta*, eene der Hofplaatzen van den Keizer van *Mataram*, gelegen op *Javas* Noord-

Vreugdebetooningen in de *Oost-* en *West-Indien* over de Meerderjaarigheid van den Prins.

Noord-Oost Kust, waar de *Oost-Indiſche* Maatſchappy een Kantoor en haare Bedienden heeft. De Keizer, deedt door den *Javaanſchen* Secretaris, de Voorſtelling aan zyn Volk bekend maaken, 't welk daar op, naar der *Chineeſen* wyze, vreugde betoonde, terwyl de Vorst, de Vorſtin, en hun Zoon, de Vrolykheden der *Nederlanderen* niet alleen bywoonden; maar 'er werklyk deel in namen. —— Op *Ceilon* deedt men, in Wynmaand diens Jaars, de Voorſtelling met veel plegtigheids (*). — Het handeldryvend Eiland *St. Euſtatius* vierde den achtſten van Lentemaand met alles wat de Geneigdheid voor den Meerderjaarig geworden Vorst aan den dag kon leggen; de Gouverneur ontving de Gelukwenſchingen van de Burgery, van de Capiteins der Schepen, en de Kooplieden; het draagen van Oranje Cocarden en Strikken was zo algemeen dat de Negerſlaaven zelfs 'er zich mede vertoonden (†).

De Prins tot Opperbeſchermer en Opperdeken van *Pictura* in *'s Gravenhaage* aangeſteld.

In *'s Gravenhaage*, het middelpunt der Feeſtvermaaken in onze Vereenigde Geweſten, mogt men nogmaals dit Jaar, in Wynmaand, een verluſtigend deel neemen aan eene Plegtigheid, die wel tot een bepaald Kunstgenootſchap behoorde; maar door een pragtig Vuurwerk aller oogen in de

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 1249. Voor 't Jaar 1767. bl. 1460. Voor 't Jaar 1768. bl. 562. 759.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 796.

LXXXIX. BOEK. 1766. de Hofplaats trok. 't Behaagde zyne Hoogheid het Kunstgenootſchap *Pictura*, 't welk, zints lang eenige Vertrekken boven het Koornhuis, ten gebruike heeft (*) voor de eerſte maal met zyne tegenwoordigheid te vereeren, om als Opperbeſchermer en Opperdeken der Teken Academie ontvangen te worden. De toebereidzelen tot deezen Vierdag waren groot. De Regenten en de Secretaris van het Genootſchap, ontvingen in hunne kamer de Burgemeeſters en Oudburgemeeſters van *'s Gravenhaage*, als gewoone Beſchermers en eerſte Raaden des Genootſchaps, vervolgens de gewoone Raaden en den Advocaat van 't zelve. Deeze Heeren, met den anderen de groote Regeering van die Broederſchap uitmaakende, hadden allen de beeldtenis van *Pictura*, aan een Oranje lind om den hals hangen. Eenige Heeren hielden zich in twee Vertrekken, gereed om zyne Hoogheid, en de gewoone Leden, te ontvangen, welke laatſten allen verſcheenen met het teken van *Pictura* aan een Oranje ſtrik voor de borst. Tot het bywoonen van deeze Plegtigheid waren als Gaſten genoodigd de Prins van *Nasſau Weilburg*, de Hertog van *Brunswyk*, de Griffiers FAGEL, Vader en Zoon, die 'er kwamen kort vóór dat zyne Hoogheid in ſtaatſie zich derwaard vervoegde, en onder veel eerbetoons binnen

(*) *Tegenwoordige Staat van Holland* VI Deel, bl. 70.

nen tradt. Verwelkomd zynde hing de Jr. FREDERIK HENDRIK Baron van *Wasſenaar*, den Prins het Gouden Orde-teken, of de Beeldtenis van *Pictura* om den hals, waar op hy door dien Heer, en de overigen, als Opperbeſchermer en Opperdeken van de Kunstkamer en Teken-Academie begroet werd. De Prins van *Nasſau Weilburg*, en den Hertog van *Brunswyk*, werden desgelyks het Orde-teken aangeboden. Een pragtige en vorstlyke maaltyd verving deeze plegtige inhuldiging. By het Naageregt deedt de Heer ELLINKHUIZEN, uit naam der Regenten, eene cierlyke aanſpraak, de Kunstmin van zyne Hoogheid in 't algemeen, en zyne zugt voor de Schilderkunst in 't byzonder, in top haalende. Door zyne Hoogheid werden, naa het uitdrinken van den zilver vergulden Beker van *Pictura*, de Hertog van *Brunswyk*, de Prins van *Nasſau Weilburg*, de Griffier FAGEL, en Opperſchenker BIGOT, de Kamerheer Baron *Voigt van Elſpe* en de Edelman Baron van *Heeckeren tot Kel*, tot Leden van de Broederſchap ingehuldigd. Een heerlyk Vuurwerk, door zyne Hoogheid zelve aangeſtooken, beſloot dit Feest. Het Gebouw daar toe vervaardigd droeg alleszins de merktekens van het vindingryk vernuft en de bekwaame hand der Leden van de Broederſchappe, die 't zelve geſpitst, en het uiterſte huns Kunstvermogens aangewend hadden, om het fraay en op de tydsgelegenheid toepaſſelyk te maaken;

LXXXIX. BOEK. 1766.

LXXXIX. BOEK. 1766.

ken; 't was dien avond, en vervolgens nog ééns, heerlyk verlicht (*).

De Tekenſchool te *Amſterdam* bloeit.

Zette de toevoeging van zulke aanzienlyke Leden der Teken-Academie van de Hofplaats luiſter by; de Tekenſchool te *Amſterdam*, die in den Jaare MDCCLVIII, het hoofd, naa eene lange kwyning, weder begon op te beuren, was, op 't einde des verloopen Jaars, door de keuze van bekwaame Beſtuurders en Meeſters, zo verre gevorderd, dat ze op de gemaakte Schikkingen de goedkeuring der Burgemeeſteren verzogten, en bekwamen, mits de Tekenſchool bleef onder het opzigt van den Burgemeeſter JONAS WITSEN, die, door het Genootſchap als Hoofdbeſtuurder verkooren, zich des niet onttrok, maar gunſtig die post ter kunstbevordering aanvaardde (†). Van dit alles gaf de Heer CORNELIS PLOOS VAN AMSTEL, één der Beſtuurderen, den Leden kennis. De vlyt der Kunstbeoeffenaaren, uitgelokt door de drie geſtelde Eerepryzen, welke 's Jaarlyks ſtonden uitgedeeld te worden, ontving in Grasmaand deezes Jaars, voor de eerſte keer, die Eerbelooning, met veel plegtigheids, by welke uitdeeling de Heer JACOB OTTEN HUSLEY eene gepaſte en aanmoedigende Redenvoering hieldt. Behalven den eer-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 1172.

(†) WAGENAAR *Beſch. van Amſterdam*, VIII Stuk, bl. 770.

eerſten Eerprys droeg de uitmuntende Jongeling JURIAAN ANDRIESSEN een Open Brief weg op pergament geſchreeven, met verlof om dien aan ieder, en overal waarhy het noodig zou oordeelen, en zyne Eer het vorderde, te vertoonen (*). De bloei en aanwasch deezer Kunſtſchoole was zo groot dat Burgemeeſters en Theſauriers van *Amſterdam*, als Beſchermers van alle nutte Kunſten en Weetenſchappen, eer dit Jaar ten einde liep, beſlooten, aan de Leden van de Tekenſchool eene Kamer te verleenen in het benedenſte gedeelte van het Stadhuis, in plaatze van het vertrek hun voorheen boven de *Leydſche* Poort toegeſtaan, en tot hier toe gebruikt (†). LXXXIX. BOEK. 1766.

De Maatſchappy der *Nederlandſche Letterkunde* te *Leyden* opgerigt.

Kunſten en Weetenſchappen gaan als hand aan hand, en Tyden, die de eerſte bevorderen, kweeken ook doorgaans de laatſte. Althans dit Jaar leverde hier van een voorbeeld op, daar in het Letterlievend *Leyden* eene Maatſchappy gebooren werd, die niet alleen den opbouw der *Nederlandſche* Taalkunde, Dichtkunst en Welſpreekenheid ten doel hadt; maar ook de Oudheid en Hiſtoriekunde beoogde bevorderlyk te zyn. De bedenking hoe veel invloeds de *Taal* op onze wyze van denken heeft, hoe veel derzelver beſchaaving en uitbreiding toebrengt tot de juiſte

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 367.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 29.

LXXXIX. BOEK. 1766.

te vorming, nette onderſcheiding en klaare uitdrukking onzer denkbeelden, als mede tot de wezenlyke vermeerdering onzer Kundigheden; dat de beoefening der Dichtkunst en Welſpreekenheid het vernuft aankweekt, dat zy beiden, door de gemoederen aangenaam te beweegen, dezelve te gelyk verleevendigen en verzagten, en zich rechtſtreeks den weg tot het menschlyk hart baanen; dat de Oudheidkunde allernoodzaaklykst is tot een recht verſtand onzer oude Vaderlandſche Wetten, van welke veele nieuwe Wetten niet zelden licht ontvangen; en dat de grondige Kennis der Hiſtorien, onontbeerlyk is voor allen, die zich in Staats- of Stadsbeſtuur geplaatst vinden, wees de nuttigheid eener Maatſchappye, die zich met de beoefening deezer Kunſten en Weetenſchappen, met een oog op 't Vaderland geſlaagen, zou bezig houden, ten overtuiglykſten aan by allen, die zich dermaate niet ingenomen vonden met een vooroordeel ten aanzien van de Weetenſchappen der Ouden en Vreemden, dat zy waanen deeze geene hulde te kunnen doen dan ten koſte en met veragting der Vaderlandſche Letterkunde.

Uit geringe beginzelen hadt deeze Maatſchappy haaren oorſprong. Een klein Gezelſchap van Letterminnaaren te *Leyden*, ten Zinſpreuk voerende *Minimâ creſcunt*, was, omtrent tien Jaaren geleden, gewoon ter beoefening der Taal- Dicht- Oudheid- en Hiſtoriekunde, zomtyds by een te komen, en noodigde, door ee-

eenen pryslyken yver voor de fraaye Letteren gedreeven, eenige Beminnaars der Vaderlandſche Letterkunde, waar onder de voornaamſte Leden van twee ſoortgelyke Gezelſchappen, het een te *Heorn* onder de Zinſpreuk *Magna molimur parvi*, en het ander te *Utrecht*, onder de Zinſpreuk *Dulces ante omnia Muſæ*, Letterkundige Byeenkomſten houdende, om elkanderen de vrugten van hunnen arbeid, ter meerdere uitbreiding, mede te deelen. In eene Vergadering van deeze Kunstgenooten werd het denkbeeld om eene Maatſchappy der *Nederlandſche Letterkunde* op te rigten, gebooren: en waagden zy het, dit, ſchoon van elders niet ondersteund, op eigen koſten, een daadlyk beſtaan te geeven. Het klein getal van Letterminnaaren, waar uit dit gezelſchap, in den beginne, beſtondt, ontdekte dit oogmerk aan anderen, met verzoek om in de volvoering hun de behulpzaame hand te bieden. En, ſchoon zommigen, bevooroordeeld tegen alle nieuwe Onderneemingen, anderen, om den geringen Oorſprong van het Ontwerp, aan eenen gelukkigen uitſlag wanhoopende, hun de verzogte hulp weigerden, ſtelde de gulhartige toetreeding van anderen, met eene zugt om dit Plan tot volkomenheid te brengen bezield, hun in ſtaat om een vry aanzienlyk getal van Leden, in Hooimaand deezes Jaars, by een te roepen, en de eerſte grondſlagen te leggen tot den opbouw eener Maatſchappye, die den naam van MAATSCHAPPY DER NEDERLANDSCHE LET- LXXXIX BOEK. 1766.

LXXXIX. BOEK. LETTERKUNDE zou voeren, en welker Zetel te *Leyden* zou geveſtigd blyven (*).

1766. Te dier zelfde Stede nam, in Slachtmaand van 't zelfde Jaar, een ander Kunstgenootſchap eenen aanvang, 't welk deels een dergelyk oogmerk hadt; doch zich meer tot de Dichtkunst en Toneel-poëzy bepaalde, en ter Zinſpreuk koos KUNST WORDT DOOR ARBEID VERKREEGEN (†).

Aanvang van het Kunstgenootſchap *Kunst wordt door Arbeid verkregen.*

Mogt Kunst- en Lettermin zich over zo veels genooten goeds, en met zulke gunſtige vooruitzigten, verheugen, dankbaare Vrolykheid ging ten reie in de *Amſtelſtad*, wanneer het kinderryk *Aalmoesniers Huis*, plegtige Gedagtenis vierde van de honderſte Verjaaring der betrekking diens zo veel bezorgenden Geſtigts. Regenten en Re-

Honderdjaarig Feest in 't Aalmoesniers Huis te *Amſterdam.*

(*) Hoe zeer deeze Maatſchappy in luiſter aanwiesch, de beſcherming niet alleen der *Leydſche* Regeeringe, maar ook van *Neerlandsch* Erfſtadhouder WILLEM DEN V, verkreeg, en eerlang met een Openbrief, door Staaten van *Holland* begunſtigd werd, is te zien in de Voorredens der *Werken van de Maatſchappy der Nederlandſche Letterkunde te Leyden*, I en III Deel. Men ſlaa ook, boven al wat den eerſten aanleg betreft, naa D. V. ALPHENS Vervolg op MIERIS *Beſchryving van Leyden* Byvoegzel, bl. 1 enz.

(†) In het boven aangehaalde *Byvoegzel* des Heeren VAN ALPHEN bl. 10. word de Herkomst en Voortgang van dit bloeiend Genootſchap opgegeeven; dit, en hoe het verder in aanzien is toegenomen vindt men breedvoerig, in de *Voorreden* van het I Deel der Taal- en Dichtlievende Oefeningen van het Genootſchap, *Kunst wordt door Arbeid verkregen.*

Regentesſen, met de regeerende Burgemeeſters, woonden deeze Feestviering by; en zaten, naa het onthaal van tusſchen de duizend en elf honderd Kinderen (*) bygewoond te hebben, aan eenen deftigen Maaltyd in 't Regenten vertrek aangerigt, waar elk der Gaſten een Gedenkpenning ontving, op deeze omſtandigheid betrekkelyk, door de Regenten en Regentesſen, op hunne koſten, vervaardigd. Den volgenden Zondag maakten de Stadspredikanten in alle Kerken dankbaar gewag van dit Eeuwgetyde, en werd deeze Weldaad, in de drie Kerken, waar de Kinderen uit dit Huis alle Zondagen hun Godsdienst verrigten, wel diep op 't harte gedrukt (†). LXXXIX. BOEK. 1766.

Twee Branden van meldenswaardig aanbelang wisſelden de Vreugdtooneelen deezes Jaars in tooneelen van Droefheid en kommer af. De eerſte dreigde, op den vyf-en-twintigſten van Zomermaand, het groot en welvaarend Dorp *Hilverſum* in 't *Gooiland*, uit zeven honderd en tien Huizen beſtaande, en door elf honderd Huisgezinnen bewoond, geheel in de aſche te leggen. Te midden van het Dorp ontſtondt dit verwoeſtend vuur ten huize eens *Joodſchen* Vleeschhouwers, omtrent den middag. De vlammen ſloegen, door een ſterken Ooſten wind gedreeven, ſchielyk tot Zwaare Brand te *Hilverſum*.

(*) WAGENAAR *Beſch. van Amſterdam* VIII Stuk, bl. 382.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 18.

LXXXIX. BOEK. 1766.

tot de andere Huizen over, zo dat de Brand op veele plaatzen als te gelyk uitborst. De afgebrande Huizen op derzelver puinhoopen nederſtortende, ſcheenen nieuwe vuurkolken te openen, die door den wind aangeblaazen, allerwegen verderf dreigden, en aanbragten.

Alles wat dienst kon doen was in de weer; maar wat vermogten de zwakke poogingen dier verlegene helperen, onder zulk een algemeenen Brand in Rieten Daken, by een onvermydelyk gebrek aan Water, op eene plaats, waar geen Gragten zyn, en reeds veele Pompen waren afgebrand. Zy deeden ondertusſchen alles wat zy, in deeze algemeene verwarring, doen konden, om den Brand te blusſen, of het voortſlaan te ſtuiten, terwyl anderen bezig waren om hunne Goederen, zo zy meenden, veilig te bergen in Huizen, welke, ſchoon op een verren afſtand van de brandende, en van ſteen opgehaald, een oogenblik daar naa, op 't onverwagtst, in vlam ſtonden, en met alles, wat 'er in was, verteerden. Dit was het noodlottig gevolg van het brandend Dakriet, van 't eene Huis op 't ander overwaaijende. Zulks vermeerderde de vrees van de Zieken door de doodlyke vlammen te zien verteeren; en verdubbelde de beweeging om de tilbaare Have heen en weder te voeren, na eene plaats, waar men ze 't eene oogenblik veilig en het volgende in gevaar keurde. De verwarring groeide aan, en byſtere wanhoop klom ten hoogſten top.

Men

Men werd eindelyk te raade de Zieken, de Kraamvrouwen, de Stokouden en Kinderen, na 't open veld te brengen. LXXXIX. BOEK. 1766.

De Kerktooren, reeds vroeg in brand geraakt, ſtortte ondertusſchen, met een yſelyk geweld, neder, vermeerderde de verſlaagenheid en 't gejammer van groot en klein. De Kerk, op een vry grooten afſtand van het Huis waar dit leed begon, was ter bergplaats van veele Goederen gebruikt; doch ſtondt eerlang in ligterlaaije vlam, welke in dit ſchoon Gebouw zulk een geweld baarde, dat niet alleen de geborgen Goederen daar aan ten prooije wierden; maar dat zelfs de Grafzerken borſten, en de Beenderen der Lyken den volgenden morgen nog even heftig brandden, tot ze tot asche verteert waren. — Verſcheide Menſchen werden, terwyl zy edelmoedigen byſtand beweezen, verzeerd en gekwetst. Eene blinde Vronw kwam deerlyk in 't midden der vlammen om; een onheil te deerlyker voor haaren Egtgenoot, terwyl hy haar uit een Huis, dat tegen verwagting geſpaard bleef, hadt overgebragt in 't geen waar zy, ondanks zyn yverig poogen om haar met het dreigendst leevensgevaar te redden, met een Kind dat ſchriklyk einde vondt.

In zo veel leeds eindigde de Dag, en ſchoon de Vlammen, met het vallen van den Avond, op de meeſte plaatzen, verwonnen waren, deeden de nog van tyd tot tyd opblaakende, het ergſte dugten, dat

LXXXIX. BOEK. 1766.

ook het gevolg zou geweest hebben, indien de Wind na 't Weſten geſchooten was en met dezelfde kragt hadt blyven aanhouden. Dan ſchoon men voor dat leed bewaard bleef, bragt de aankomende Nagt onvermydbaare elenden voort voor de Ongelukkigen, die, van Huis en Have beroofd, en geen hulp by Vrienden en Maagen kunnende vinden, als welken zelven of in de uiterſte rouwe gedompeld, of door de grootſte verlegenheid benard waren, door het open veld troostloos omzworven, aan de knaagendſte droefheid, zo niet aan byſtere wanhoop overgegeeven, te midden van de uitgebragte Kranken, even bevallene Vrouwen, Zuigelingen, Grysaarts, alle voorwerpen wier hulplooze ſtaat de akeligheid vermeerderde in 't oog der berooiden, die uit hun welvaard geſchopt, Kleederen, Voedzel en Dekzel misten. De Dorpleeraar, wiens Huis verbrand was en zich ten nauwen noode met zyne Huisvrouw uit de vlammen gered hadt, wel verre van troost aan de Gemeente te kunnen geeven, behoefde deeze balzem der Ongelukkigen. De Geneesheeren der Plaats waren, in den algemeenen ramp ingewikkeld, buiten ſtaat om den Zieken en Kranken den noodigen byſtand te bieden. De Huizen en Ovens der Bakkers vernield deeden het deezen onmogelyk worden om den Hongerigen brood te verſchaffen, en andere Eetwaaren vondt men niet voor handen.

Wan-

Redding dier ongelukkigen.

Wanneer de eerſte verwarring over was ruimden de Dorpgenooten, van't woedende Vuur vry gebleeven, een gedeelte hunner Huizen en Schuuren in, namen 'er tien, twintig, en meer, op. De Menschlykheid zegepraalde over Gezindheidsyver *Roomſchen* en *Onroomſchen* beſchouwden elkander niet anders dan als *Chriſtenen* en *Medeburgers*. Ontoereikend was hun Mededoogen om in alle, om zelfs in de dringendſte behoeften te voorzien. —— Welhaast kwam 'er byſtand uit het nabuurig *'s Graveland*, waar de Bezitters der Buitenplaatzen van dit bekoorelyk Dorp, grootlyks deel namen in dien ramp en dagelyks een wagen met Brood derwaards zonden; Mevrouw BIKKER wordt geroemd als die het eerſte voorbeeld van dit Liefdewerk gaf. Andere noodwendigheden werden welhaast van elders aangevoerd.

Dan dit reikte niet toe tot een eenigzins duurzaamen byſtand der Bewoonderen van twee honderd en drie afgebrande Huizen; welker ſchade men op één Millioen begrootte: dewyl de meeſte Fabrieken van Lakens, Baaien, en Streepten, in dit Dorp menigvuldig, geheel verdelgd waren; en zou dit verlies nog grooter geweest zyn, indien men geene byzondere en welgelukte zorg voor de Werkſtoffen gedraagen en een groot gedeelte daar van behouden hadt.

De Regenten en Armbezorgers van het Dorp lieten by eene ſchriftlyke en aangeſlaage Beede weeten, waar men, tot

LXXXIX. BOEK. 1766.

Leevensonderhoud en Lyfsdekking van veele honderden Menſchen zyne Liefdegaven kon beſteeden, verzekerd van eene evenmaatige uitdeeling. Schoon dit geene geringe baate aanbragt, vonden Regeerders van *Hilverſum*, om tot herſtel der geknakte welvaard te komen, het noodig Staaten van *Holland* aan te gaan met een verzoek tot de Vryheid om zich te mogen vervoegen by Burgemeeſteren en Regeerderen van zodanige Steden en Plaatſen, waar zy oordeelden met vrugt aanzoek tot het verrigten eener Inzameling te kunnen doen; 't welk werd ingewilligd onder zekere bepaalingen om de Penningen ten meeſten nutte der Ongelukkigen te beſteeden. Ook verwierven zy, op hun verzoek, verſcheide Gunstbetooningen, Kwytſcheldingen, en Ontlastingen, voor zekeren tyd van 's Lands wege, om Kerk, Paſtory en School te herbouwen, en weder in voorigen bloei te geraaken (*).

Deerlyke Brand te *Leyden*.

Kleinder van begrip, minder in ſchade; doch deerlyker in het omkomen van Menſchen, was eene tweede Brand, dien wy meldenswaardig keurden. Deeze viel voor te *Leyden* in den nacht tuſſchen den tweeden en derden van Wynmaand. In een Huis by de *Vischbrug* ontſtaan, ſtak dezel-

(*) *Brief van een Ooggetuigen, den Schryver van den Philoſooph toegezonden,* Zie het I Deel van dit Zedeſchrift bl. 209. *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 567. 675. *Reſol. van Holl.* 2. 4 July en 7 Nov. 1766. 30 July 1767.

zelve drie nevensſtaande Huizen aan, die het zelfde onheil ondergingen. Het holst van den Nacht, de ongereedheid der Brandſpuiten, de Brandſtoffen met welke deeze Huizen opgevuld waren, het digte verband waar in ze ſtonden, liep alles zamen om deezen Brand zo breed te doen uitſlaan, zich toorenshoogte in de lugt te verheffen, en een allervreeslykst gezigt te verwekken; 't geen egter min aandoenlyk was voor de Aanſchouwers dan het yſelyk geſchreeuw en gekerm der Ongelukkigen, die in het Huis, waar uit de Brand ontſtondt, omkwamen. Hun aanhoudend roepen om Hulp kon niet baaten: geene middelen konden die toebrengen. Alles liep zamen om dit akelig te maaken. De Bewoonder was met zyne Vrouw, door een Kelderdeur, het brandend Huis ontvlugt; doch het gejammer van vier zyner Kinderen hoorende, door die zelfde deur weder na binnen gekeerd, om, indien mogelyk, zyn Kroost te redden; dan de Muur inſtortende verſparde den weg langs welken hy met zyne twee Dogters meende te ontkomen, en verbrandde hy nevens haar op de Kelder trappen. Twee zyner Zoonen hadden de wyk na boven genomen, en, door doodlyken angst gedreeven, beſlooten, ſchoon onvoorzien van touw, of eenig ander gereedſchap, van de vorst langs de muur zich te laaten afzakken. De oudſte hielp daar toe den jongſten Broeder; doch beiden op den Vorsttop komende, geraakte de oudſte overwigtig;

LXXXIX. BOEK. 1766.

LXXXIX. BOEK. 1766.

dewyl hy zyn Broeder by de hand hadt, en vondt zich toen genoodzaakt hem los te laaten, die in den vuurgloed nederſtortende, in 't lot van Vader en Zuſters deelde; terwyl de Oudſte, met het uiterſte leevensgevaar, langs de muur afzakte, en behouden bleef. Ten nauwen noode ontoogen zich de overige Bewoonders en Huisgenooten aan den Brand, eene Dienſtmaagd met een Kind, nog in ſlaap toen de vlam hunne Kamer aantaſtte, zouden geſtikt geweest zyn, indien de deur niet gelukkig hadt opengeſtaan. Het keeren van den Wind, terwyl de Brand woedde, wendde het dreigend gevaar af van de aangelegene agterhuizen, meest met brandvoedende ſtoffen opgevuld, en daar onder eenige vaatjes Buskruid. Uit het eene Huis was niets, uit de twee andere eenig goederen geborgen, de Bewooneresſe van het vierde hadt het meeſte behouden.

De Weduw, die Goed en Bloed verlooren hadt, en twee haarer Gebuuren, die meest van alles beroofd waren, vervoegden zich by de Regeering, met ootmoedig verzoek, dat 'er in de Stad eene algemeene Inzameling, ten hunnen behoeve, mogt geſchieden; die dit gereedlyk inwilligden, en de vierde lotgenoot deeden aanbieden of zy deel wilde hebben aan de ingezamelde Penningen; doch deeze Weduwe van GYSBERT WALLER, wier naam verdient gemeld te worden, bedankte beleefd en edelmoedig voor dit aanbod, en verzogt, in tegendeel, wel ernſtig dat men

men liet Huis, waar in zy haar Winkel zou doen, terwyl haar Huis weder werd opgebouwd, by de Inzameling niet mogt voorby gaan. De Inzameling geſchiedde naa voorafgedaane Bekendmaaking ſtaatlyk door die van den Geregte, Vroedſchappen, Veertigen, Kerkendienaaren, Ouderlingen en Diakenen, mitsgaders de Meeſters van de Huis-Armen, en bedroeg de ſom van veertien duizend negen honderd zeven- en-vyftig Guldens (*). LXXXIX. BOEK. 1766.

De Grenſcheidingen tuſſchen *Gelderland* en *Munſter* bepaald.

Over de Grenſcheidingen van *Gelderland* en het Hoogſtift *Munſter* waren, in de voorgaande Eeuwe, eenige ſchikkingen by voorraad gemaakt, en de hervatte Onderhandelingen in het negen- en- twintigſte Jaar deezer Eeuwe vrugtloos afgeloopen. Men werd te raade dit te hervatten en benoemde in 't Jaar MDCCLXV van wederzyden Gelaſtigden om dit werk, op nieuw te onderneemen, die 't zelve met zo gelukkig een uitſlag volvoerden, dat men, in Wynmaand, de Grenſcheidingen volſtrekt bepaalde, en overeenkwam, om, tot wegneeminge van alle onzekerheden, en voorkoming van verdere onluſten, die ſcheidingen door ſteenen paalen af te perken. By het daadlyk zetten deezer Scheidpaalen in den Jaare MDCCLXVI kreeg al-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 1050. Deeze droeve Gebeurtenis is vereeuwigd door vier Afbeeldingen; met eene daar by gevoegde Beſchryving van dit Ongeluk te *Leyden* by C. VAN HOEVEEN Junior.

LXXXIX. BOEK. 1766.

alles de behoorelyke bekragtiging, en verëffende men een toen nog hangend Geſchil over zeker regt van Weide, *Koppelweide* of *Compaſcum* genoemd, waar uit niet zelden hooggaande onaangenaamheden tusſchen de Ingezetenen van wederzydſche Landen reezen. De *Gelderſche* Gelaſtigden lagen, ten beſluite van dit alles, een bezoek af, by den Keurvorst van *Keulen*, die ook tevens Bisſchop van *Munſter* was, en zich toen te *Ahaus* bevondt, die hun minzaam met groote eerbetooning, ontving en pragtig ter middagmaal onthaalde (*).

Geſchil in *Friesland* tusſchen het Hof en de Staaten ten voordeele van de laatſten door zyne Hoogheid beſlist.

Reeds in den Jaare MDCCLXI hadden verregaande moedwilligheden eeniger Jongelingen, Leden van de Hooge School te *Franeker* aanleiding gegeeven, dat het Hof den Procureur Generaal gelastte, tegen drie der ſchuldigſten in Regten te handelen, en dus de zaak der Academiſche Vierſchaar te onttrekken. De Senaat zyn Regtsdwang verkort agtende, beklaagde zich, over het gedrag van den Hove, zo in dit als in andere gevallen, ten zynen opzigte gehouden, by de Curatoren, die dit Beklag, vergezeld van een Vertoog by Gedeputeerde Staaten inleverden, met bede dat de Voorregten der Hooge Schoole mogten gehandhaafd worden; 't welk aanleiding gaf tot onderhandelingen tusſchen Gelaſtigden uit Gedeputeerde Staaten en uit den Hove; waar

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 14.

waar in zy het niet eens konden worden. LXXXIX.
Het Hof ſtelde den Staaten een Betoog- BOEK.
ſchrift ter hand, Gedeputeerde Staaten ——
bleeven niet in gebreke om 'er op te ant- 1766.
woorden, en te verſtaan te geeven, dat het Hof, zints een geruimen tyd, getragt hebbende zyn Regtsgebied verder uit te ſtrekken, en voornaamlyk zich in te mengen in zaaken het Collegie behoorende, ſchoon 't zelve daar over het ongenoegen van den Souverain te meermaalen hadt moeten ondervinden, nu ook den Academiſchen Senaat beſprongen hadt, en aan 't Collegie het wettig Regt omtrent de zorg en 't beſtuur, aan 't zelve toevertrouwd, zogt te ontwringen. De gevoelens der Staaten verdeeld zynde bleef deeze zaak ſleepende en onbeſlist tot de Meerderjaarigheid van den Erfſtadhouder, wien men, als *Curator Magnificentiſſimus*, dezelve ter beſlisſing opdroeg. Deeze deedt uitſpraak, dat de zaak zou gelaaten worden aan den Academiſchen Senaat, en gelastte het Hof zich daar in niet verder te mengen; die ook ieder der Studenten in eene Geldboete verwees. Zyne Hoogheid gaf wyders te kennen, dat, indien 'er, in 't vervolg, nieuwe Verſchillen van dien aart mogten ontſtaan, hy, als hun Ed. Mogenden zulks goedvonden, zich der beſlisſinge in zulke onverhoopte gevallen, niet zou onttrekken.

Schoon de Staaten dit Beſluit goedkeurden, oordeelde het Hof gegronde reden te hebben om zich daar over te beklaagen,

en

XXXIX. BOEK. 1766.

en de bezwaaren deswegen zyne Hoogheid onder 't oog te brengen, gelyk zy deeden by eenen breedſpraakigen Brieve. Het Antwoord behelsde de bevreemding van zyne Hoogheid over dit ſchryven; en dat hy, volgens verzoek, de zaak beſlist hebbende, zo als hij ten meeſten nutte van den Lande meende te behooren, zich gaarne buiten de noodzaaklykheid gezien hadt om den Hove te moeten voorhouden „dat, „ zo lang als Onderwerping aan de Uit„ ſpraake der Heeren Stadhouderen in den „ tyd, het bekwaamſte en toereikendſte „ middel tot Vereeniging der verſchillende „ gevoelens, en tot wegneeming van Ver„ ſchillen en Oneenigheden zyn zou, en „ zo lang het Reglement Reformatoir op „ de Regeering van één- en-twintig De„ cember MDCCXLVIII, de onwrikbaa„ re grondſlagen van zyn erflyk Regt en „ Gezag in *Friesland* zou uitleveren; het „ zo lang eene ontegenzeggelyke waarheid „ zou zyn en blyven, dat de *verbindende* „ kragt en *legislative* uitwerking van zyne „ Deciſien en Uitſpraaken by niemand min„ der dan bij de Raaden van een Hof van „ Juſtitie, aan welkes Hoofd hy geplaatst „ was, in twyfel moest getrokken wor„ den." — Te minder betuigde hy verwagt te hebben een aandrang van het Hof op eene intrekking van zyne Uitſpraak: dewyl 'er in dien Brief geen nieuwe redenen daar tegen waren aangevoerd; waar om hy zich aan de ééns gegeevene Uitſpraak hieldt, ter overboodige opheldering het

het Hof verwittigende „ dat aan den Aca- LXXXIV
„ demiſchen Senaat van 's Lands Univerſi- BOEK.
„ teit, ook in het Crimineele, eenige meer- ——
„ dere Jurisdictie, dan wel aan de Neder- 1766.
„ regters in de Steden en Landen, moest
„ worden toegekend."

Het Hof, in aanmerking neemende, dat het Staatsbeſluit, by 't welke de Uitſpraak van den Stadhouder bevestigd was, niet alleen eene Beſlisſing van de Zaak in geſchil; doch ook een Reglement voor het toekomende inhieldt, waar door het Regtsgebied van 't Hof voor altoos verminderd, en dat van den Senaat boven de aloude Vastſtellingen uitgebreid werdt, oordeelde zich verpligt deswegen een nader Vertoog by de Staaten te moeten doen, gelyk zy dit in Sprokkelmaand des Jaars MDCCLXVII, overleverden. De Staaten meenden een middelweg in te ſlaan, met het Geval, waar over zy in gevolge der Uitſpraake van zyne Hoogheid, beſlooten hadden, alleszins te laaten als zynde dit vonnis op eene wettige wyze geveld, —— doch verklaarden van gevoelen te weezen, dat, voor het toekomende, het Beſluit in den Jaare MDCCXVII omtrent de Academiſche Jurisdictie genomen, in volkomen kragt dienende te blyven, en de grondſlag, op welken de voorkomende gevallen moeſten worden beſlist.

Welhaast werd zyne Hoogheid van ter zyde onderregt, dat de Staaten, by het ontvangen zyner Uitſpraak, zich daar mede wel veréénigd; maar op een Vertoog door

LXXXIX. BOEK. 1766. door het Hof ingeleverd, ook van zich verkreegen hadden, om de Voorziening voor het toekomende in een gewigtig gedeelte te vernietigen, en door het inroepen van een door hem in dit geval, gewraakt Staatsbesluit, de Uitspraak, zo niet voor 't geheel, althans met betrekking tot een voornaam gedeelte, buiten kragt te stellen. Dit wekte 's Vorsten misnoegen, die by eenen Brieve antwoord verzogt op twee vraagen den Staaten van *Friesland* voorgehouden „ of zy van gevoelen waren, dat „ het Besluit van den Jaare MDCCXVII, „ tot een Regel en Rigtsnoer, in de behandelinge van zaaken en geschillen tusschen het Hof en den Senaat zou moeten strekken? - Maar voor al, of het hun „ ernst ware, om een Besluit, in 't gemelde Jaar genomen, en dat dus den „ oorsprong verschuldigd was aan de omstandigheden van die tyden, waar in de „ Stadhouderlyke Waardigheid over *Friesland* beroofd en ontbloot was *van de genoegzaame Authoriteit om de Regeering in haare wettige Constitutie te bewaaren*, — „ een Besluit, waarby aan den Hove Provinciaal, met opzigte tot *twyfelagtige* gevallen, de volkomene beschikking op de „ Uitlevering en te Regtstelling der Overtreederen wordt toegekend, tegen zyn „ Regt van *Cognitie* en *Decisie* te doen gelden?" —— Het antwoord op die vraagen was, gelyk men ligt kon denken, de Intrekking van het Besluit op 't Vertoog des Hofs genomen, en het volharden by het Staats-

Staatsbesluit des voorgaanden Jaars. —— Zyne Hoogheid kreeg hier van kennis en betuigde zyn genoegen over den uitslag der zaake, die aan zyne hoop, en verwagting voldeedt (*).

Zyne Hoogheid handhaaft de Magistraat te *Harlingen* tegen een Besluit van Gedeputeerde Staaten.

De Magistraat der Stad *Harlingen* vondt zich, zedert het Jaar MDCCLXII, ingewikkeld in geschil met Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, over 't gebruik der Stads gragten om 'er Hout in te leggen om tot verkoop gevoerd te worden onder het Regtsgebied der Grietenye *Barradeel*, 't welk dezelve onder zekere Geldboete, verboodt. De daar in belang hebbende vervoegden zich by Gedeputeerde Staaten, die de Magistraat bevel gaven, hun ongemoeid te laaten, onder bedreiging eener Geldboete, in gevalle zy anders handelden. Zy beklaagden zich, ten deezen Jaare, by den Meerderjaarigen Stadhouder over deezen indragt op hun wettig gezag, verzoekende dat het Besluit tegen hun genomen mogt werden ingetrokken.

Zyne Hoogheid verzogt de Overzending van Stukken, en Opening van zaaken by de Gedeputeerde Staaten. De Overlevering der Stukken was zeer onvolkomen, en de gevraagde Opening kon niet wel gegeven worden: dewyl meest alle Leden, die over deeze zaak geoordeeld hadden, reeds afscheid van het Collegie hadden genomen en hun-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 594. Voor 't Jaar 1767. bl. 909—958.

LXXXIX. BOEK. 1766.

hunne Zitting in 't zelve geëindigd was. — Uit de traaglyk ontvangene beſcheiden oordeelde zyne Hoogheid in Sprokkelmaand des volgenden Jaars, het daar voor te moeten houden „ dat de Heeren Gedeputeerden, door 't verleenen van het Straf-„ dreigend Verbod, zich *ten dien tyde* even „ dat zelfde Regt hadden aangemaatigd, en „ daadlyk uitgeoefend, 't welk door den „ Hove Provinciaal, in *politique* en *domeſtique zaaken*, voorheen te meermaalen was „ geuſurpeerd, dan tegen welke onderneemingen van den Hove, door eene uitdruklyke Landswet in *Friesland*, tot „ handhaaving van het *Politicq* Gezag van „ de Magiſtraaten in de Steden en Diſtricten op 't kragtdaadigst was voorzien. — „ Hadt de Magiſtraat van *Harlingen* zich, „ geduurende zyne Minderjaarigheid, beroofd gevonden om een voegelyk herſtel „ haarer bezwaaren te erlangen, het Regt „ en de Magt thans erflyk op hem gekomen, om de Regeering van *Friesland by „ derzelver wettige Conſtitutie te bewaaren*, „ en kennis te neemen en beſliſſende uitſpraak te doen in gevallen van Oneenigheid, gaf hem overvloedige en alleszins „ gewigtige redenen en beweegmiddelen „ aan de hand, die Hem niet toelieten „ onverſchillig te zyn omtrent zodanige „ Gebeurtenisſen, welke, afwykende van „ de wettige Conſtitutie der Regeeringe, „ en derzelver beſtaan alleen aan zyne Minderjaarigheid verſchuldigd waren, geenzins tot een Model van navolging moes-

„ ten

„ ten verſtrekken; maar als nu veel eer, LXXXIX.
„ door een gepast gebruik van zyn Gezag, BOEK.
„ herſteld en verbeterd behoorden te wor- 1766.
„ den."

Naardemaal den Stadhouder nergens gebleeken was, dat Gedeputeerde Staaten ooit het Regt bekomen hadden van eene Hoogere Kennisneeming wegens *Domeſtique Stedelyke* zaaken, waar van het Hof zo duidlyken last hadt zich te onthouden, bragt hy deeze zaak ter tafel van Staaten van *Friesland*, met verzoek dat Gedeputeerde Staaten zouden gelast worden het Stuk tegen de Magiſtraat van *Harlingen* weder in te trekken: ten waare zy meenden gegronde reden te hebben, om deezen zulk eene Oppermagt in het Huishoudelyke van Stedelyke zaaken toe te kennen. — De Staaten vonden zich, gelyk zy by wederſchryven betuigden, niet weinig verlegen, over het gedaane verzoek, aan den eenen kant wilden zy gaarne voldoen aan de begeerte en de aanbeveeling van zyne Hoogheid; doch vermeenden, aan den anderen kant, niet bevoegd te weezen om hunne Magt, als Staaten en Repreſentanten van den Souverain, te gebruiken, tot het veranderen of vernietigen van eene Beſtelling, door het Collegie, deels voor eenige Jaaren, verleend, dewyl zulks ſtreedt met de heilzaame Grondwetten, en het beſtendig nog in kragt zynde Gebruik, dat wie zich, wegens Bepaalingen van het Collegie, bezwaard vondt, daar van, binnen tien dagen moest beroepen en dit voort-

LXXXIX. BOEK. 1766.

zetten; eene zaak door de *Harlinger* Magistraat niet gedaan: weshalven die Bestelling begroeid was en door de Staaten niet kon vernietigd worden. Dit tegenspartelen om in de beslissinge mede te werken bleek geheel ydel te weezen. In eenen Brieve van den Stadhouder aan de Magistraat van *Harlingen*, waar in hy de gemaakte uitvlugten wederspreekt en zich op het hem toegekende Regt van Beslissing beroept, gelastte hy dezelve 't Verbod, wegens 't leggen van Hout in de Stadsgragten, te vernieuwen zonder zich daar van, door eenige Bevelen, verbiedende Bestellingen, of anderzins, te laaten aftrekken. Met dank werd deeze last door de Magistraat ontvangen en uitgevoerd (*).

Doet zulks ook de Magistraat van *Sneek*.

Op dezelfde wijze ging zyne Hoogheid te werk in een geval te *Sneek*, waar de Magistraat zich, zints den Jaare MDCCLX verkort oordeelde in de aanstelling van den Ontvanger der Eigenerfde Staats Floreen te dier Stede. Men hadt naamlyk eene Zamenroeping der Eigenaaren van de Floreenpligtige Landen van de Magistraat gevorderd, om eenen nieuwen Ontvanger te benoemen; deeze oordeelde dat de Begeeving van dit Ampt haar toekwam, en beklaagde zich over dien eisch by Gedeputeerde Staaten. Wel verre van 't gewenschte gehoor te verwerven, werd zy gelast die Zamenroeping binnen acht dagen te doen.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 959.

doen. Zy beriepen zich op de Staaten van *Friesland*; doch werden afgeweezen met het kort beſcheid „ dat in deezen niet ge„ treeden kon worden." Waar op zy zich genoodzaakt vonden tot die Zamenroeping, by welke, ſchoon onder tegenbetuiginge als eene ongehoorde nieuwigheid, die Stemming ondernomen, en uitgebragt werd op eene wyze, in twee voornaame opzigten ſtrydig met 's Lands Wetten: dewyl 'er zodanigen ſtemden, die daar toe niet geregtigd waren, en de geſtemde onbevoegd was, uit hoofde zyner Gezindheid, onder de *Doopsgezinden* behoorende, tot de waarneeming van dit Ampt. De Magiſtraat van *Sneek* hadt deezen Ontvanger moeten aanneemen, en in zyn post laaten blyven; doch vervoegde zich, het voetſpoor der *Harlingſche* betreedende, met het afloopen deezes Jaars, by den nu Meerderjaarigen Stadhouder, met verzoek dat het Gewysde der Gedeputeerde Staaten, met den aankleeve van dien, mogt vernietigd worden. LXXXIX BOEK. 1766.

Zyne Hoogheid verzogt aan Gedeputeerde Staaten een omſtandig verſlag van den ganſchen toedragt der zaake, te kennen geevende niet te kunnen verwagten, dat zy zich aan 't geeven der vereischte openinge zouden onttrekken door het bybrengen der veranderingen in de Zitting der Leden zints den Jaare MDCCLX voorgevallen: by ontſtentenisſe van zulk eene volledige openinge zou hy het daar voor moeten houden, dat hun Ed. Mogenden

LXXXIX. BOEK. 1766.

in 't bewyzen van de dugtigheid en grondheid der genomene Beſluiten, te kort ſchooten, en zich ten overvloede gewettigd oordeelen, om over de zaak van *Sneek* en *Harlingen* (*) zonder eenig verder verwyl, zodanige beſtelling te maaken, als hy oordeelde met de oorſpronglyke en wettige Regeerings geſteltenisſe overeen te komen. —— Geen volledig verſlag moeſten de Gedeputeerde Staaten erkennen te kunnen opleveren; doch gaven zyne Hoogheid, dit vermeldende, in bedenking, „of „ het hun wel geoorlofd was over eene „ questie, reeds in kragt van een gewysde „ overgegaan, op nieuw, te delibereeren; „ dan of hun de magt geſchapen was „ om het verband, dat uit hoofde van „ eene Reſolutie van den twaalfden May „ MDLXXXIX, op het Collegie lag, te „ ontduiken (†)." Zy voegden 'er by, dat het Hoofdverſchil hun zodanig voorkwam, dat zy, waren zy ten dien tyde 'er als Regters over geroepen geweest, ook eene andere uitſpraak zouden gedaan hebben; dewyl zy meenden, dat de Regten van de Stad *Sneek*, door de verleende Vaſtſtelling geen-

(*) Deeze Brief was den 2 van Jan. 1767 geſchreeven toen de zaak van *Harlingen* nog niet was afgedaan.

(†) By deeze Reſolutie verbieden de Staaten hunne Gedeputeerden, in geenerlei wyze te retracteeren, of te veranderen, 't geen by derzelver Voorzaaten in Officie, ééns gedisponeerd, geappointeerd of geordonneerd is.

geenzins gehandhaafd, doch zigtbaar verkort waren, 't welk zy erkenden mede plaats te vinden ten aanziene van het geval der Stad *Harlingen*. LXXXIX. BOEK. 1766.

Het wederſchryven van zyne Hoogheid aan Staaten van *Friesland* hieldt in, dat hy de Stad *Sneek* in haar wettig Regt verkort oordeelde, het gehouden gedrag van Gedeputeerde Staaten, als eene nieuwigheid wraakte, en uit kragte van de aan hem Erfelyk opgedraagen Magt en Gezag, het noodig keurde hun te verzoeken, dat Collegie te gelaſten, het bewuste Stuk in te trekken, in 't zelve met den aankleeve van dien, buiten werking te ſtellen; met verderen last om zich voortaan zorgvuldig te onthouden van alles, waar door aan de Regten in de Steden en aan de Grondwetten van den Lande, eenig nadeel kon worden toegebragt. —— Staaten van *Friesland* hoe zeer geneegen om gehoor te leenen aan de verzoeken van den Stadhouder, vreesden, gelyk zy, in hun antwoord te kennen gaven, dat het geval in geſchil tuſſchen de Magiſtraat der Stad *Sneek* en de Floreenpligtige Eigenaaren, niet in alle deszelfs omſtandigheden was voorgeſteld, en geene genoegzaame Opening gegeeven van de oude Bepaalingen in deezen, volgens welken, die Eigenaars beweezen, altoos en van onheuglyke tyden af, eene byzondere beſtuuring over de *Floreenen* ten hunnen laſte komende gehad te hebben, zonder dat de Magiſtraat zich daar mede bemoeide; eene openlyke erkentenisſe daar van, in den

LXXXIX. BOEK. 1766.

„ mag te breeken, of te renverſeeren;
„ maar een ieder by zyn regt en posſesſie
„ te laaten; zouden even daarom, tot
„ weeringe van verdere confuſie in den
„ Staat, en tot conſervatie van de liefde
„ en agting des Volks voor de Heeren
„ Staaten, en voor zyne Doorlugtigſte
„ Hoogheid, eene Misſive aan zyne
„ Doorl. Hoogheid laaten afgaan, en, in
„ dezelve, op eene zeer decente manier,
„ aan toonen zo als voorſchreeven is, dat
„ wy Volmagten, door de Procuratien,
„ niet bevoegd zyn, iemand, wie hy zy,
„ uit zyne Wettige Regten te ontzet-
„ ten, en dus de fundamenteele Wetten
„ des Lands te vertreeden; edoch, is het
„ noodig, dat 'er verandering in 's Lands
„ Regeering gemaakt worde, zou het nut
„ en dienſtig zyn, dat alle gequalificeerde
„ Ingezetenen by een geroepen wierden,
„ om de Volmagten, by ſchriftlyke Pro-
„ curatien, te authoriſeeren." De Min-
derheid dit Advis tegenſpreekende ver-
klaarde, „ geen deel te willen hebben
„ in een Advis dat haar toeſcheen alleen
„ te ſtrekken om de rust en de geveſtig-
„ de Regeering des Lands te turbeeren,
„ deszelfs Wetten te vertreeden." ——
De Meerderheid deedt eene ſcherpe Te-
genaantekening, boven al haare verwon-
dering betuigende „ dat 'er onder de
„ proteſteerende Leden veelen gevonden
„ werden, die, by het neemen des Be-
„ ſluits, ten grooten Landsdage over dee-
„ ze zaak, toen de yverigſten en ſterkſten

„ daar

„ daar voor waren (*).” —— *Weſtergo* hieldt de zaaken voor afgedaan, en trok de gewraakte Beſluiten op den dertienden van Lentemaand genomen in. —— *Zevenwouden* bragt geen Advis uit. —— De Gevolmagtigden der *Steden*, lieten niet alleen het verrigtte van zyne Hoogheid zich welgevallen, met intrekking der gemelde Staatsbeſluiten; maar werd, uit naam van dat Kwartier, een Brief aan zyne Hoogheid afgevaardigd vol betuigingen van de grootſte erkentenisſe en hartlykſte dankbaarheid voor de verleende beſcherming en handhaaving van de Regten en Voorregten der Steden. LXXXIX. BOEK. —— 1766.

De Stadhouder, door Staaten van *Friesland* onderregt van het voorgevallene op deezen buitengewoonen Landdag, en verzogt om zyne beſlisſing in de gevallen van *Harlin-* Oordeel van zyne Hoogheid over 't zelve.

(*) De Meerderheid beſtondt uit de Heeren Jr. J. H. U. V. BURMANIA; P. V. SCHELTINGA; Jr. H. D. E. V. AYLVA; Z. GERROLDSMA; C. V. SCHELTINGA; M. V. SCHELTINGA; D. B. V. HAERSMA; C. V. COENEN; H. W. V. ALTENA; J. V. SMINIA; L. V. HAERSMA; C. V. HAERSMA; C. V. SCHELTINGA (wegens *Tdaerderadeel*); Jr. L. V. BURMANIA; P. E. FRIESWYK; Jr. T. Æ. J. H. V. EYSINGA en W. V. GLINSTRA. —— De Minderheid uit de Heeren Mr. JO. HENR. VOORDA; E. J. DE SCHEPPER; Jr. H. L. V. HEEMSTRA; W. BERGSMA; Jr. W. H. V. HEEMSTRA; H. H. V. HAERSMA; Mr. B. SCHULTENS; A. C. VISSCHER; Jr. M. P. D. V. SYTZAMA; G. B. DE WENDT; Dr. JOH. GASP. BERGSMA en J. VOORDA.

LXXXIX. BOEK. 1766.

lingen en *Sneek*, beantwoordde dit in 't breede, verklaarende, de zaak dier twee Steden voor afgedaan te houden. Terwyl hy zyn genoegen betuigde, wegens de uitgebragte Raadslagen van *Westergo* en de *Steden*, en het stilzwygen des Kwartiers van *Zevenwouden* ten besten duidde, liet hy zyn ongenoegen over het Voorstel van *Oostergo*, op de sterkste wyze blyken; noemende 't zelve „ een hoogvliegend, „ alleszins verbaazend, en teffens op de „ onderwerpen van zyne verrigtingen „ gansch ontoepasselyk Voorstel;" het zegel zyner goedkeuring hangende aan de tegenverklaaring der Minderheid van dat Kwartier. „ Wy willen," luidde zyne taal, dien voorslag betreffende, „ niet ontveinzen, dat Wy, hartgrondig deel neemende in de bewaaring en vermeerdering „ van den alouden roem en luister, die eene „ Provincie, aan welke Wy met de tederste banden zyn verbonden, door de wysheid haarer Staatsbesluiten, en door het „ gewigt en de welgeschiktheid haarer Kamer-Advisen, zich heeft verworven, „ niet dan met smerte kunnen zien, dat „ dit Kamer-Advis van *Oostergo* in de Registers van U Ed. Mogenden geinsereerd „ blyvende, even daar door aan dien alouden roem en luister geene geringe atteinte en eene zigtbaare vermindering „ zal werden toegebragt: want wat zien „ onze oogen? —— Het Kwartier van „ *Oostergo* stelt voor eene Byeenroeping „ van alle de Gequalificeerde of Stem-

„ draa-

„ draagende Ingezetenen des Lands; en „ waar toe? *Om*, is het nood, verande- „ ring te maaken in de Regeering; *om* de „ Volmagten, by nadere ſchriftlyke autho- „ riſatie te geeven eene bevoegdheid, „ welke zy tot hier toe niet hebben, en „ welk eene bevoegdheid? Eene bevoegd- „ heid *om iemand uit zyne wettige Regten te* „ *ontzetten, en dus de fundamenteele Wetten* „ *des Lands te vertreeden.* — Wat mon- „ ſter is dit! Hoe vreemd, hoe wonder- „ baar klinkt die Voorſlag in de ooren? „ En welke toch vraagen Wy zyn de *Wet-* „ *tige Regten*, die in de onderwerpen van „ onze verrigtingen, nopens de beide zaa- „ ken der Steden *Harlingen* en *Sneek* ge- „ raakt zyn, en daar in belang zyn heb- „ bende? Dit vraagen Wy en doen deeze „ Vraag in 't volmaakſte vertrouwen op „ een met Ons eenſtemmig Antwoord van „ het kundig en onzydig Publiek, en van „ allen en een iegelyk, die door geene „ verkeerde driften gedreeven, niet ge- „ woon zyn hun oog voor 't licht der „ waarheid geſlooten te houden; het zyn „ de *Wettige Regten* van de Magiſtraat der „ Stad *Harlingen*, die door onze Brieven „ van authoriſatie zyn verdeedigd; het is „ het Stedelyk Gezag aan de Magiſtraaten „ in alle de Steden der *Vereenigde Neder-* „ *landen* ontwyfelbaar competeerende, dat „ door ons is gemaintineerd en gehand- „ haafd, met afdoening van alle turbatie „ en hinderniſe daar in by de Magiſtraat, „ geduurende Onze Minderjaarigheid, ge- „ le-

LXXXIX. BOEK. 1766.

LXXXIX. BOEK. 1766.

„ leden. Het is eene Politicque Dispoſi-
„ tie door het Collegie der Heeren Ge-
„ committeerde Raaden voormaals ver-
„ leend, waar aan Wy eene uitwerking
„ hebben benomen, die, door andere
„ voorbeelden gevolgd, de Burgers en In-
„ gezetenen der Steden van *Friesland* wel-
„ haast zoude hebben onttrokken aan de
„ betragtinge van alle, zelfs tot de minſte
„ der pligten, welke zy in alle gepoliceerde
„ Landen en Staaten aan de Burger-Over-
„ heid verſchuldigd zyn: het is eene Poli-
„ tique Dispoſitie, omtrent welke de Ge-
„ deputeerde Staaten, wel verre van de-
„ zelve als eene wettige daad van hunne
„ Predeceſſeurs aan te zien, of ſtaande te
„ willen houden, niet duiſter erkennen,
„ dat tot verkortig van de Stadsregten
„ ſtrekte: het is eene Dispoſitie door het
„ opgemelde Collegie geheel buiten eeni-
„ ge bevoegdheid gegeeven, en waar uit
„ die geenen, die dezelve hebben weeten
„ te verkrygen, nimmer zonder de groot-
„ ſte der ongerymdheden, een wettig Regt
„ kunnen afmeeten: het is dusdanig eene
„ Dispoſitie, die Wy, uit kragte van de
„ erflyke, onherroepelyke en onverander-
„ lyke delatie van de genoegzaame Autho-
„ riteit, tot bewaaring der wettige Conſti-
„ tutie van Regeering, aan wylen onzen
„ Heer Vader by 's Lands Staaten plegtig
„ opgedraagen, in haare verdere uitwer-
„ king hebben geſtuit en buiten effect ge-
„ ſteld."

Maar

Naa ten opzigte van het gebruik te *Sneek* dergelyke aanmerkingen gemaakt en beweerd te hebben, dat hy daar niet alleen de Stads Regten gehandhaafd; maar ook de Schennis van het *Reglement Reformatoir* in de verkiezing van een onbevoegd Perſoon, gewrooken hadt, vervolgt de Stadhouder; „ De Wet, geduurende onze Minderjaa„ righeid geinfringeerd, is door ons be„ ſchermd en verdeedigd; en tot dat einde „ alleen hebben Wy Ons bediend van het „ Gezag Ons wettiglyk opgedraagen; en „ het is op die wyze dat Wy, door de ver„ deediging en handhaaving van 's Lands „ Wetten, Ons kwytende van de verplig„ ting die op ons is liggende, Ons op den „ weg hebben geſteld, dien wy altoos on„ veranderlyk zullen betreeden, vaſtſtaan„ de in het vertrouwen, dat Wy dus „ voortgaande ſteeds meer en meer by den „ Volke van *Friesland* zullen verſterken „ die gevoelens van agting en liefde voor „ Ons en Onze Regeering, waar van de „ Conſervatie, langs dien weg, en dien „ weg alleen, Ons waardig en Ons dier„ baar zal zyn: en waarlyk het Volk van „ *Friesland*, de Gequalificeerde of Stem„ geregtigde Ingezetenen van die Provin„ cie, zyn te zeer verlicht nopens den aart „ hunner weezenlyke belangen, te wel „ bewust hoe dat in ons Erfſtadhouderlyk „ Gezag het ſterkſte Bolwerk ter beſcher„ minge van hunne Wettige en welver„ kreege Regten en Vryheden gelegen zy; „ ja, wat zeggen Wy? de Gevoelens van „ lief-

LXXXIX. BOEK. 1766.

LXXXIX. BOEK. 1766.

„ liefde en aankleeving voor Ons en Ons
„ Huis zyn in de Harten van alle edel-
„ moedige en regtgeaarte *Friezen* te diep
„ geworteld, dan dat wy anders dan met
„ veragtinge zouden aanzien de ſlinkſche
„ wegen, en Landverderflyke kunſtenaa-
„ ryen van zommigen, wien het aan geen
„ verkeerde lust en geneigdheid zou ont-
„ breeken, om den Volke van *Friesland*
„ tegenovergeſtelde gevoelens in te boeze-
„ men. —— Trouwens de Meerderheid
„ der Heeren Volmagten van *Ooſtergo*
„ houden het Ons ten beſten, dat wy de
„ Middelen *tot Conſervatie van de liefde en*
„ *agting des Volks voor de Heeren Staaten*
„ *en voor Ons*, by die Heeren voorgeſlaa-
„ gen, even zo weinig als hunne denk-
„ beelden omtrent den aart van *wettige en*
„ *welverkreege Regten*, ooit of ooit zouden
„ overneemen, of de Onze maaken: im-
„ mers het geheugt diezelfde Heeren van
„ *Ooſtergo*, en het geheugt Ons, hoe dat,
„ weinige dagen vóór het bepaalde Tyd-
„ ſtip wanneer Wy, onder het gunſtige
„ Beſtuur der Godlyke Voorzienigheid,
„ door de Wet geroepen wierden, om de
„ Erfſtadhouderlyke Digniteiten ook over
„ de Provincie van *Friesland* te aanvaar-
„ den, en te treeden in de daadlyke Ex-
„ ercitie van alle de Regten en Prerogati-
„ ven, met welke het Stadhouderſchap in
„ den Jaare MDCCXLVIII, was vermeer-
„ derd, hoe dat als toen werd onderno-
„ men om Ons voor te houden 't Ontwerp
„ van een Staatsbeſluit, by forme van In-
„ ſtruc-

„ ſtructie, waar by de vermeerderde Magt, en de genoegzaame Authoriteit aan wylen onzen Heer Vader en aan zyne Deſcendenten, by wettig Beſluit van 's Lands Staaten, den elfden Jan. MDCCXLVIII, gedefereert, van Ons werd afgetrokken, en waar door Wy dus van een wettig en welverkreegen Regt zouden zyn ontzet en verſtooken geworden; dan welke onderneeming, door een ernſtig en nadruklyk Vertoog, by Misſive van den dertienden Febr. MDCCLXVI is tegengegaan en verydeld (*). —— Dan wy ſchuiven het Gordyn agter de Voorwerpen, waar door wy meer dan ééns geleerd zyn, wat wy te wagten hebben van de zodanigen, by wien eene volſtrekte afkeerigheid van Ons, en van Onze wettige Regeering, zelfs midden onder 't genot van gediſtingueerde weldaaden, zo van onze Vorſtlyke Ouders als van Ons ontvangen, alle andere gevoelens heeft uitgedoofd (†)."

LXXXIX. BOEK. —— 1766.

Met dien Brief, zeer verſcheidenlyk beoordeeld, liep de netelige zaak in *Friesland* ten einde, en hebben wy, om alles wat dezelve aankleefde by een te voegen, als mede om te toonen op welk eene wyze de Erfſtadhouder zich, in dat Gewest, van den aanvang zyns Bewinds, deedt gelden, de

(*) Zie hier boven, bl. 1.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 981.

LXXXIX. BOEK. 1766.

de tyd orde eenigermaate vooruit gelooopen. Allen, die zich in hunne Regten herſteld rekenden, juichten; de misnoegden zweegen, of lieten zich alleen in een bepaalden kring hooren.

Handelingen tuſſchen *Friesland* en zyne Hoogheid, wegens het zenden van Grietslieden en Edelen.

Wanneer de jongst overledene Stadhouder, in zyn Nieuw Reglement op het Stuk der Regeering in *Friesland*, in den Jaare MDCCXLIX vastgeſteld, goedgevonden hadt te bepaalen, dat, naardemaal de Staat van *Friesland*, van alle oude tyden beſtaan hadt, en vertoond geweest was, door *Edelen*, *Eigenerfden* en *Steden*, zodanig dat uit de Grietenyen één Edelman en één Eigenerfden ten Landsdage werd afgezonden, zulks voortaan onverbreeklyk zou worden onderhouden; met affchaffing van de gewoonte, op een Staatsbeſluit gegrond, om een *Grietman* en een *Oud-Grietman*, ſchoon geen *Edelen*, by de verſchyning ten Landsdage, voor *Edelen* te houden, vonden zich de Eigenerfde Grietlieden, door deeze bepaaling, ten uiterſten bezwaard, vernederd, en van een voorregt, 't geen zy meenden hun wettig toetekomen, verſtooken: weshalven zy dien Vorst met een Verzoekſchrift aangingen, om dit ſtuk nogmaals in rype overweeginge te neemen; doch zyne Hoogheid bleef by 't eens bepaalde; teffens verklaarende, by voorraad, wel te willen toelaaten, dat de Eigenerfde Grietslieden voor Edellieden ten Landsdage verſcheenen mits nog één uit den Adel benevens hun tot Volmagt geſtemd werd: en niet ongenegen te

zyn

zyn om de zaak in nadere overweeginge te neemen. Hier van was, geduurende het leeven diens Vorſten, niets gekomen. — De Eigenerfde Grietslieden oordeelden eene bekwaame gelegenheid om dit ſtuk te verleevendigen gebooren met de Meerderjaarigheid van WILLEM DEN V, tot wien zy zich met een Verzoekſchrift keerden. Het Antwoord hieldt in, dat zyne Hoogheid wel wilde toelaaten, dat de Eigenerfde Grietslieden, by voorraad, en tot zyn kennelyk wederzeggen toe, als Edellieden ten Landsdage verſcheenen, zonder dat ten dien einde noodig was, van Jaar tot Jaar, zulks te verzoeken, onder beding, dat benevens dezelven, één uit den Adel daar toe mede gemagtigd werd. — Dit voldeedt de Grietslieden niet: zy verlangden, dat de zaak te eenemaal beſlist mogt worden; waar op zyne Hoogheid hun, in 't volgend Jaar, aanſchreef, dat hem ook gewigtige redenen waren voorgekomen om daartoe eerlang over te gaan, en verzogt, hun indien zy vermeenden nog eenige nadere bewyzen, tot ſtaavinge van hunne klagten, te kunnen inbrengen, zulks hoe eer hoe liever werkſtellig te maaken, 't geen zy deeden in een zeer breeduitgewerkt Geſchrift (*).

LXXXIX. BOEK. 1766.

Ten deezen Jaare werd de groote Viſcherye en Haringvaard door 's Lands Vaderen, op nieuw, voor drie Jaaren vry verklaard van

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 144—207.

LXXXIX. BOEK. 1766.

van de Uitgaande Regten; en ſtonden zy weder, voor twee Jaaren, den vryen en onbelaſten Uitvoer toe van Suikeren en Syroopen in Suiker-Rafinaderyen van deeze Geweſten gemaakt (*). Desgelyks keurden zy het noodig om, by een ſtreng Plakaat, de Wervingen van Krygs- en Scheepsvolk, ten dienſte van vreemde Mogenheden en Staaten, te verbieden, op dat het Land, van Perſoonen tot deezen dienst bekwaam, niet mogt ontbloot worden (†).

1767. Laagte der Rivieren.

Te meermaalen gewaagden 's Lands Jaarboeken, by 't ſlot, of het begin, eens Jaars, van deerlyk Waterwee, door de hooggezwolle Rivieren veroorzaakt, zeldzaam van gebrek aan water in dezelve, 't welk nogthans het geval was in 't laatstdes Jaars MDCCLXVI, en in den aanvang van het volgende. Berigten uit *Manheim* hielden in, dat de *Rhyn* niet alleen op ondiepe plaatzen doorwaadbaar was; maar zelfs dermaate uitgedroogd, dat het water naauwlyks, waar het omtrent die Stad op het diepſte was, den buik van een paard bereikte.

Te *Keulen* werden de grondſlagen van een Steenen Brug, tot nog onbekend daar ooit over de Rivier gelegen te hebben, zigtbaar. Overeenkomſtig hier mede was de laagte van die Rivier, en van de *Waal*, in de *Nederlanden*. —— In 't laatst van Herfst-

(*) *Reſol. General.* 21 Feb. 1766.
(†) *Reſol. General.* 17 Sept. 1766.

Herfstmaand des Jaars MDCCLXVI kon men te *Deventer*, door de laagte van den *Yſel*, met geene Schepen of Schuiten aan den wal komen; het daalde in Slagtmaand nog laager, de Scheepvaard ſtondt ſtil, de Kooplieden moeſten hunne Waaren met Wagens, of kleine platboomde Schuitjes, laaten afhaalen. —— De *Lek* was op zommige plaatzen boven *Vreeswyk*, gezegd de *Vaard*, weinig breeder dan een Weetering, en kon men met Rydtuigen daar door trekken. De Schepen en eenigzins belaaden Vaartuigen laagen op het drooge geklemd; zelfs was de vaard op deeze Rivier, beneden het gemelde Dorp, niettegenſtaande de Vloed der Zee tot niet verre van daar oploopt, ten uiterſte bezwaarlyk; en in 't begin van Louwmaand vondt men aldaar niet meer dan vyf- en- twintig of dertig duimen Waters; eene laagte, door geen Mensch, ten minſten zedert de graaving van het *Panderſche Kanaal*, op deeze Rivier waargenomen. LXXXIX. BOEK. —— 1767.

De zaak der Rivieren, die zo menigmaal verwoeſtende Overſtroomingen dreigen, bleef niet buiten bewerking, en werd, van de *Hollandſche* zyde, meer dan door andere belanghebbende aangebonden (*). In Bloeimaand des voorleeden Jaars vereenigden de *Stichtenaars* zich met hun in het doen eener Aanbiedinge aan de *Gelderſchen* om Onderhandelingen over de Rivieren.

(*) Zie het XXXIII Deel der *Vaderl. Hiſtorie* bl. 378.

LXXXIX. BOEK. 1767. om het verſchilpunt wegens *Herwen* te veréffenen; maar 't Kwartier van *Nymegen* verwierp dezelve (*). Dit gaf aanleiding tot den voorſlag, en het daar mede overeenkomſtig Beſluit der Staaten van *Holland*, om zyne Hoogheid te verzoeken, zyne veelvermogende poogingen aan te wenden tot vereeniging der ſtrydige gevoelens, ten einde *Gelderland* en *Utrecht* een toegeevend Beſluit op het Werk der Rivieren mogten neemen (†). De Landmeeters BEYERINCK en BOLSTRA werden gezonden om de geſteldheid der Rivieren naauwkeurig op te neemen: de Hoogleeraar LULOFS gaf zyne bedenkingen op het Verſlag deezer Heeren, en werd vervolgens in eigen Perſoon derwaards afgevaardigd om met eigen oog de geſchaapenheid der Rivieren, en de veranderingen daar voorgevallen, te bezigtigen. Zyn berigt, zo wel als dat der Landmeeteren, was van een ontzettenden aart. Men zag belemmering van Scheepvaard en Overſtrooming beide te gemoet (§). Andere middelen moeſten 'er aangewend om aan de Rivieren een beter loop te geeven. Deze werden aan Staaten van *Holland* voorgeſlaagen, die goedvonden hier over een Brief aan de Staaten van *Gelderland*, *Utrecht* en *Overyſſel* te ſchryven, en den voorſlag te doen

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 898.
(†) *Reſol. van Holl.* 14 July 1766.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 917. 935.

doen om de Onderhandelingen in *'s Gravenhaage* te houden, ten einde de Stadhouder, door zyne tegenwoordigheid en veelvermogende tusschenspraak, tot een gewenschte uitslag mogt medewerken (*). Dit vondt een gunstigen ingang. *Overyssel*, zich dus lang deezer Onderhandelingen onttrokken hebbende, stemde met de twee andere Landschappen in de Byeenkomst te *'s Gravenhaage*. Eene aanzienlyke Bezending van Gevolmagtigden kwam zamen, en vergaderde den twee- en-twintigsten van Wynmaand in de Treves-kamer. Eer men tot het overweegen der Middelen, die ter bereiking van het algemeen oogmerk zouden vereischt worden, overging, werd 'er een Brief ter tafel gebragt, van de *Kleefsche* Regeering aan die van *Gelderland*, behelzende een voorstel om een Schutdyk, tot bescherming van den *Millingschen Dyk*, en van de Water-werken aldaar, aan te leggen; 't zelve vondt zich ondersteund door de *Duffelsche* Geërfden, en een uitgewerkter voorslag van den Dykgraaf ERBERFELD. De gevoelens der Leden waren, op nieuw, zo verschillende, dat deeze Onderhandelingen, buiten het vaststellen van eenige punten, vrugtloos afliepen (†). Kundige Lieden vervoegden zich, op last der belanghebbende Gewesten, ter nadere bezigtiging van de Gesteldheid LXXXIX. BOEK. 1767.

(*) *Resol. van Holl.* 16 Sept. 1766.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 1064.

LXXXIX. BOEK. 1767.

heid der Rivieren, welker Verſlag den Hoogleeraar LULOFS ter hand geſteld, en met zyne Bedenkingen daar op by Gecommitteerde Raaden ingeleverd werd. Die van *Utrecht* keurden de door hem voorgeſlaagene middelen af, ſloegen anderen voor, en de Hoogleeraar gaf zyn tegen bedenkingen (*).

In Lentemaand deezes Jaars hervatten de Gemagtigden der vier Geweſten, by welker eerſte Zittinge ook de Stadhouder verſcheen, en dezelve met eene gepaſte Aanſpraak opende, hunne Onderhandelingen. Die van *Overyſſel* toonden zich min dan anderen gelast; om tot iets te beſluiten. Omſlagtig waren de Voorſtellen, en elk bl ef zyne gevoelens aankleeven. De Vergadering ſcheidende vastgeſteld hebbende, om op alles het Antwoord en de Bemiddeling van zyne Hoogheid af te wagten, die in Zomermaand aan de Staaten der vier Geweſten kennis gaf, hoe hy, uit aanmerking dat de verſchillende Gevoelens van des kundige Lieden te wederzyden te werkgeſteld, grootlyks de vertraaging van dit Werk der Rivieren veroorzaakten, geen veiliger en gepaſter weg meende te kunnen inſlaan, dan door een gelyk getal kundige Lieden uit *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht* te benoemen, die hy vervolgens gelast hadt, alles te bezigtigen, en aan hun toegevoegd twee van 's Lands Officieren, op wel-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 5. 634.

welker beproefde bekwaamheid, in het LXXXIX.
ſtuk der Rivieren en Waterwerken, hy zich BOEK.
volkomen verlaaten kon, naamlyk den Lui- ——
tenant Collonel Directeur der Fortificatien, 1767.
DE ROY, en den Capitein Ingenieur VAN SUCHTELEN. Deezen maakten met elkander een Plan om te ſtrekken tot eene Vereeniging in de verſchillen over de zaak der Rivieren, door zyne Hoogheid aan de vier Geweſten gezonden. Het voldeedt die van *Holland* dermaate, dat het een volkomene goedkeuring wegdroeg, en zy aan den Stadhouder in bedenking gaven of het niet dienſtig zou weezen, om, zo ras de Beſluiten der Staaten van de overige Geweſten waren ingekomen, eene Vergadering in *'s Gravenhaage* te beleggen om over de uitvoering te raadpleegen. Doch Staaten van *Holland* waren de eenigen, die het Ingeleverde Plan goedkeurden. *Gelderland* en *Utrecht* vonden 'er verſcheiden zwaarigheden in. Ter wegruiming hier van gelastte de Prins de twee gemelde Lands Officieren om de zes kundige Lieden weder te doen by een komen, en, op nieuw, te beproeven of zy geen ander algemeen ſmaakender Plan konden uitdenken. Dewyl op die zamenkomst de verſcheidenheid der gevoelens een weinig verminderd ſcheen, werden de Gelaſtigden, in Herfstmaand, weder in *'s Gravenhaage* beſchreeven. Van weinig meer vrugts dan de voorgaande waren deeze Onderhandelingen, alleen werd 'er vastgeſteld het ſchryven van een Brief aan den Koning van *Pruiſſen* om de behulp-

LXXXIX. BOEK. 1767.

zaame hand te bieden tot de werken, die op het *Kleefſche* Grondgebied zouden dienen gemaakt te worden, en de Voorziening van den Zomerdam, by *Herwen*, met het herſtellen van de twee Doorbraken in den *Kruisdyk*. De Beſteeding dier Verbeteringen aan de Gelaſtigden van *Gelderland* verzogt, liep zo hoog, dat die van *Gelderland* 'er niet in konden bewilligen, en daar over aan die van *Holland* en *Utrecht* ſchreeven. Eerstgemelden oordeelden, dat het werk, kon het vóór den aanſtaanden Winter worden uitgevoerd, om de hoogere ſomme dan men gedagt hadt daar toe te zullen moeten beſteeden, niet behoorde agter wege te blyven. Laatstgenoemden waren verre van in die hoogloopende eiſchen te willen toeſtemmen. In deezer voege bleef alles dit Jaar ſteeken (*).

Beſluit tot beteugeling van het *Haarlemmer Meer*.

Van ſpoediger voortgang ging vergezeld het raadpleegen over en het te Werk ſtellen van de middelen ter beteugelinge van het *Haarlemmer Meer*, die vervaarlyke en ſteeds toeneemende Waterplas in 't hart van *Holland* (†). Naa zo veele inzwelgingen van Dorpen en vrugtbare Landen lag het bloeiend en volk-

(*) *Reſol. van Holl.* 17 19 en 26 Juny en 26 Nov. 1767. *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 762. 819. 1213. 1397. 1401.

(†) J. L. F. V. BERKHEY, *Nat. Hiſtorie van Holland* I Deel, bl. 221.

volkryk Dorp *Aalsmeer* aan de beurt om een zelfde deerlyk lot te ondergaan. In Lentemaand des Jaars MDCCLXIV was de afneeming der Landen reeds tot op vyf- en- veertig Roeden aan de Kerkdeur genaderd. Thans bevonden zich de Waterſcheiding van *Rhynland* en *Amſtelland*, en de daar binnen gelegene Polders in het uiterſte gevaar; onuitoogelyk waren de rampen, indien, naa het verder wegſlaan der Oevers, het Meer, dat reeds ruim twintig duizend Morgens bevatte (*), zich met de daar aan gelegene uitgeveende Plasſen vereenigde. Staaten van *Holland*, op voorziening tegen die gevreesde onheilen bedagt, hadden in Bloeimaand des Jaars MDCCLXVI Dykgraaf en Hoogheemraaden van *Rhynland*, Opzienders van dit Meer, gemagtigd om, zo veel mogelyk, de gevaarlyke plaatzen, zo wel onder *Leimuiden* als onder *Aalsmeer* gelegen, tegen de woede te beveiligen. Zonder tydsverzuim werden 'er Lieden des kundig derwaards gezonden om die Oevers te bezigtigen, en opgave te doen van de geſchiktſte red- en hulpmid-

LXXXIX. BOEK. 1767.

(*) Volgens de opgave, van de Heer DAVID MEESE, in zyn Antwoord op de Vraage *Welke zyn de beſte en minst kostbaare middelen, om het afneemen der oevers van het Haarlemmer Meer te beletten?* door de *Haarlemſche Maatſchappye* in den Jaare 1764 eerst en in den Jaare 1766 ten tweede maale voorgeſteld. *Verhand. der Haarlemſche Maatſchappye* X Deel, bl. 1.

LXXXIX. BOEK. 1767. middelen (*): zy herhaalden dit gedurende dien Zomer, en hunne ingeleverde Stukken, door den Hoogleeraar LULOFS, als Inſpecteur van 's Lands Rivieren, onderſteund, werden gunſtig ontvangen. En kwamen de middelen ter voorzieninge, hoe hoog loopende in de koſten, Gecommitteerde Raaden, mitsgaders Dykgraaf en Hoogheemraaden van *Rhynland*, als de bekwaamſte, zo niet de éénigſte, voor tot beteugeling van dat invreetende Meer, waarom zy geene zwaarigheid maakten dezelve ten kragtigſten in Wintermaand aan te pryzen (†). Dan het eindelyk en gewigtig Beſluit van Staaten van *Holland* kwam eerst den twaalfden van de volgende Lentemaand, en hier op neder „dat de Voorzieningen, begroot op „ Zevenmaal honderd één- en- zeventig „ duizend vier honderd Guldens, ten „ koſte van den Lande zouden worden „ gemaakt, mits dat dezelve, door 't „ Hoogheemraadſchap van *Rhynland*, altoos „ in goeden ſtaat zouden worden gehouden. En dewyl alle Voorzieningen „ vrugtloos zouden zyn, zonder de be-

„ zor-

(*) De Landmeeter M. BOLSTRA, één der benoemden, hadt van den Jaare 1764 tot het voorjaar 1766, in een en ander ſtuk, een Clering der koſten opgegeeven. *N. Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 625.

(†) *Reſol. van Holl.* 7 Mey 4 Juny 12 Dec. 1766. *N. Nederl. Jaarb.* bl. 626. 632. 638. 646. 649. 1191. 1208. 1210.

„ zorging van den Oever van *Leimuiden* LXXXIX.
„ langs de *Grietpolder*, en de Bedykers BOEK.
„ van dien Polder en de *Vrieſekoopſche Poe-* ——
„ *len*, daar toe onmagtig waren, zou de 1767.
„ verzorging daar van mede ten koſte van
„ den Lande geſchieden, welke begroot
„ was op vyf- en- vyftig duizend acht
„ honderd en zeven- en- dertig Guldens,
„ mits die Bedykers aan Dykgraaf en Hoog-
„ heemraaden van *Rhynland* eene opge-
„ bragte en belegde ſomme van ruim vyf-
„ tien duizend Guldens in vollen eigen-
„ dom overdroegen. Gemelde Dykgraaf
„ en Hoogheemraaden werden gelast nog
„ dit Voorjaar de hand aan 't werk te ſlaan;
„ en Gecommitteerde Raaden om aan dee-
„ zen de benoodigde Penningen, van tyd
„ tot tyd, op te ſchieten en daar van 's Jaar-
„ lyks aan hun Ed. Groot Mogenden ken-
„ nis te geven, met verſlag hoe verre de
„ Werken gevorderd waren. Ook moes-
„ ten de Werken 's Jaarlyks door kundige
„ Lieden opgenomen en het gebrekkige
„ terſtond herſteld worden (*)."

Zo zeer voelden Schout, Schepenen en Ingelanden van het *Aalsmeerder* Ambagt zich getroffen, door dit gunſtig Staatsbeſluit, 't welk het kommerlyk vooruitzigt van 't verlies des overſchots hunner Bezittingen, in een bly vooruitzigt om dezelve, onder den Godlyken zegen, te behouden, veranderde, dat zy vastſtelden, op den

Dankdag deswegen in het *Aalsmeerder* Ambagt.

(*) *Reſol. van Holl.* 12 Maart 1767.

LXXXIX. BOEK. 1767.

den één- en- twintigſten van Grasmaand, dit Jaar, en vervolgens 's Jaarlyks op den Verjaardag des Erfſtadhouders, in 't geheele Ambagt, een plegtigen Dankdag te vieren, en 's Hemels zegen over de aangewende Middelen af te ſmeeken (*).

Droogmaakeryen in *Holland* toegeſtaan. Octroyen aan nieuwe Watermolens.

Lieten Staaten van *Holland* zich zo veel gelegen leggen om dit inknaagend landverderf, met groote koſten, te keer te gaan, zy leenden een gunſtig oor aan verzoeken tot eene en andere Droogmaakery ingediend; dit ondervonden de Regeeringen van *Engelen*, *Vlymen* en *Heedikhuizen*, omtrent de Bedyking van een Buitenpolder (†); de Schouten en Ambagtsbewaarders van *Zoetermeer*, *Stompwyk* en *Wilsveen*, ten aanzien van het droogmaaken hunner Bepoldering in 't eerstgemelde Ambagt (§); als mede de Regeering van *Berkel* en *Rodenrys* ten opzigte eener Droogmaakerye (§§). Allen deezen vonden zich, door gunſtige ſchikkingen op de ingeleverde Plans ten meeſten nutte hunner Plaatzen, in ſtaat geſteld om een arbeid aan te vangen, zonder deeze tusſchenkomst des Souverains niet te onderneemen.

De reeds drooggemaakte Meeren en Plaſſen moeten, door kostbaare Watermolens drooggehouden, en tot het uitmaalen der nieu-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 411.
(†) *Reſol. van Holl.* 24 Jan. 1767.
(§) *Reſol. van Holl.* 24 Jan. 1767.
(§§) *Reſol. van Holl.* 8 Dec. 1767.

nieuwe, ten aanwinst van Land, andere gebouwd worden. Meermaalen ſcherpte zich, gelyk wy optekenden, het vernuft der Werktuigkundigen om die hoogstnoodige Uitvindingen, ware het mogelyk, te verbeteren en tot grooter maate van volkomenheid te brengen, en nooit lieten Staaten van *Holland* dit vlytbetoon, wanneer de getoonde Proeven eenen gunſtigen uitſlag beloofden, van aanmoediging verſtooken, door het verleenen van Octroy aan den Uitvinder: zodanige Octroyen verwierven, ten deezen Jaare, JACOB JONGENEEL te *Rotterdam* en LAURENS SMIT te *Amſterdam*, voor de Watermolens door hun uitgedagt, en van welke men eene meerdere werking dan van de gewoone Scheprad-molens mogt verwagten (*). LXXXIX. BOEK. 1767.

Valſchheid en Bedrog, die dikwyls een kortſtondig voordeel geeven, berokkenen, in 't einde, den ondergang der Handwerken, waar in ze haar verderflyke rol ſpeelen. Dit voorzagen de Katoendrukkers deezer Landen: dewyl baatzugtige Perſoonen zich niet ontzagen, op eene heimlyke wyze Katoenelywaaten, met valſche en onbeſtendige kleuren te drukken, door 't oog van minkundigen niet te onderſcheiden van de met vaſte kleuren vervaardigden; 't welk deeze Fabriek, die zo veel Handwerkslieden aan de kost hielp, zo veel dienſt

Plakaaten ten voordeele der Katoendrukkeryen in deeze Gewesten.

(*) *Reſol. van Holl.* 18 Dec. 1767.

LXXXIX. BOEK. 1767.

diensts deedt aan 't vertier der Katoenelywaaten door de *Oost-Indiſche* Maatſchappye hier te lande ingevoerd, en aan de verkoop der Verfſtoffen, met een zwaaren ſlag dreigde. Zy vervoegden zich met verzoek om voorziening tegen dit onheil by Staaten van *Holland*; die een Plakaat daar tegen lieten afkondigen, beveelende, dat de Katoenen met valſche en onbeſtendige kleuren gedrukt, van die met egte en beſtendige moeſten onderſcheiden worden, door een zwart lystje aan de ongedrukte zyde langs de beide zelfkanten (*). Een ſoort gelyk Plakaat, ter voorkoming dier valschheid, lieten hun Hoog Mogenden uitgaan, op dat minkundigen in den Lande niet bedroogen wierden, en de Handel buitenslands, door die ſlinksheid, geen onherſtelbaaren krak kreege (†).

Maaking van P. MOGGE tot eene Hoogeſchool te *Zierikzee*.

Eene zaak, die, door 't lang verwyl, als in 't vergeetboek geraakt ſcheen, kwam dit Jaar weder ter baane, en aan een einde. De Heer PIETER MOGGE, die te *Zierikzee* de aanzienlykſte Stadswaardigheden, en wegens *Zeeland* in 's Lands hooge Vergaderingen de gewigtigſte posten met lof, bekleed hadt, ſchoon hy, in den Jaare MDCCXLVII, ten doel ſtondt aan de hoogstgaande tekenen van hoon en kleinagting van het dom Gemeen, die by zyne groote Middelen alléen een voorbeeld van

(*) *Reſol. van Holl.* 3 Nov. 1767.
(†) *Reſol. Gen.* 25 Nov. 1767.

van Zedigheid ſtrekte, der Geleerdheid en den Geleerden groote agting toedroeg, hadt, in den Jaare MDCCLVI, door zynen Dood een Uiterſtenwil bekragtigd, waar in hy de Uitvoerders van denzelven beval, Staaten van *Zeeland* te verzoeken om in *Zierikzee* eene Hoogeſchool op te rigten, met zodanige Voorregten als dezelve behoefde; in deeze zouden zes Hoogleeraaren, met bepaalde Jaarwedden van Achttien honderd tot Veertien honderd Guldens werden aangeſteld; in gevalle Staaten van *Zeeland* dit toeſtonden beſprak hy ten dien einde de aanzienlyke ſom van Viermaal honderd en twintig duizend Guldens (*). LXXXIX. BOEK. 1767.

De aangeſtelde Heeren tot het volvoeren van deezen Uiterſtenwil, doordrongen van het zelfde gevoelen als de Overledene dat dusdanig eene Inrigting tot *Zeelands* welweezen, en tot heil van *Zierikzee* in 't byzonder, zou ſtrekken, en begeerig om deeze Maaking, overeenkomſtig met de begeerte huns Burgerlievenden Stadgenoots uit te keeren, vervoegden zich, met dit Verzoek by Staaten van *Zeeland*. Deezen ſtelden het, in Grasmaand des Jaars MDCCLVII, in handen der Regeeringe van *Zierikzee* om te verneemen of zy van oordeel zouden zyn, dat de geſteldheid der Stad tot het oprigten van zulk eene Hoogeſchool geſchikt zou weezen. Hier toe, en teffens om na te gaan, op welke gron- Handelingen in *Zeeland* daar over.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 1191.

LXXXIX. BOEK. 1767.

gronden, men de zwaarigheid zou kunnen oplosſen, die daar tegen zou kunnen worden ingebragt, uit het Octroy van Koning PHILIPS DEN II, als Graaf van *Holland* en *Zeeland* aan die van *Leyden*, in den Jaare MDLXXV, verleend, werden eenige Regeeringsleden van *Zierikzee* gemagtigd, die in Zomermaand een Verſlag uitbragten, behelzende eene bekwaamkeuring der Stad tot de Hoogeſchool, als mede hoe, volgens hun inzien, het gemelde Octroy, tot geen beletzel kon ſtrekken, indien het den Staaten van *Zeeland*, uit de volheid van hunne Magt, behaagde *Zierikzee* met eene Hoogeſchool te begunſtigen; met nevensgaand verzoek, dat, tot het ſpoedig bevorderen der zaake, eenige Heeren, met den Heer VAN BORSSELEN, als Eerſte Edele, in onderhandeling zouden treeden, het gevoelen der Gouvernante in neemen, en de zwaarigheden, welke de Provinciaale Rekenkamer zou mogen maaken, oplosſen. De Raad van *Zierikzee* keurde deezen Voorſlag goed. Dan de Heeren der Rekenkamer van *Zeeland* bleeken, by eene gehoudene onderhandeling, in een ſtrydig begrip te ſtaan met het uitgebragte Verſlag, en beweerden in een breedſpraaking Vertoog, dat het voldoen aan het Verzoek rechtdraads zou ſtryden met het Octroy aan *Leyden* verleend. —— Het leedt tot in Herfſtmaand des Jaars MDCCLVIII eer de Regeering van *Zierikzee* gereed was met een Vertoog ter wederlegging van dat des Re-

Rekenkamers ingerigt, aan Staaten van *Zeeland* in te leveren. Dit Stuk by hun onderzogt zynde, gaven zy te verſtaan, dat, alvoorens men, in eene zaak van dat aanbelang, iets met vrugt zou kunnen doen, de gedagten van de Gouvernante daar over behoorden te worden ingenomen; weshalven zy die van *Zierikzee* verzogten hunne poogingen by deeze Vorſtinne aan te wenden, op dat zy mogt goedvinden haare bedenkingen daar over te verleenen. De Burgers van *Zierikzee*, veel voordeels uit zulk eene Hoogeſchool voor hunne Stad ſpellende, vervoegden zich by Burgemeeſteren met bede om een Verzoekſchrift te mogen opſtellen en aan de Gouvernante over te leveren, ten einde haar te bewegen om gunſtig de hand te willen leenen, en Staaten van *Zeeland* in het voldoen aan den Uiterſten wil van hunnen Burgervriend te ondersteunen. Dit werd toegeſtaan; het Verzoekſchrift opgeſteld, ingeleverd, en in Louwmaand des Jaars MDCCLIX goedgekeurd.

LXXXIX. BOEK. 1767.

Maar eer de Bezending van de Magiſtraat, reeds in den Jaare MDCCLVIII beſloten; doch, om redenen, agter gebleeven, en nu op nieuw beraamd, als mede de overlevering van het Verzoekſchrift, voortgang hadden, kwam de tyding des overlydens van haare Koninglyke Hoogheid, die al dit voorgenomene verydelde, en de Regeering van *Zierikzee* noodzaakte zich wederom by de Staa-

1767.

den te vervoegen: met zulk een gewenschten uitslag, dat de Eerste Edele, de Steden *Middelburg*, *Goes* en *Tholen*, eene volkomene toestemming verleenden, en de andere Staatsleden zich niet ongenegen verklaarden. *Zierikzee* zag niets anders dan een gunstig Staatsbesluit te gemoet; wanneer dit heuchlyk voornemen beneveld werd.

Beyden kant 'er zich tegen.

De Bezorgers der *Leydsche* Hoogeschoole hadden, reeds in den Jaare MDCCLVII, by Staaten van *Holland* verzogt, het oprigten van eene Hoogeschool te *Zierikzee* te beletten; zich voornaamlyk grondende op het Octroy, luidende, *sonder dat wy noghtans willen dat eenige andere gelyke Schoolen, tot eeniger tyd, in Holland of Zeeland, gefundeerd en opgerecht worden, het welk wy voor ons, of onse Successeurs, expresselyk verboden hebben*: en vonden deezen goed in Herfstmaand des Jaars MDCCLIX, een Brief aan Staaten van *Zeeland* af te vaardigen, en hun op 't ernstigst aan te maanen om van het opregten eener Academie in hun Gewest af te zien.

Onderhandelingen met Staaten van Holland.

In *Zierikzee* was men, middelerwyl voortgevaaren met het vervaardigen van een Plan, wegens den voet en wyze op welke de nieuwe Hoogeschool zou worden ingerigt, dit droeg de goedkeuring van den Raad weg, en leverde men 't zelve ter Staatsvergadering in. — 't Liep tot Oogstmaand MDCCLX aan eer Staaten van *Zeeland* gereed waren met een Antwoord aan hun

Ed.

Ed. Groot Mogenden, waar in zy ver- LXXXIX.
trouwden hun Regt ontwyfelbaar getoond BOEK.
te hebben; doch verklaarden vóór het ne- ——
men van een volſtrekt beſluit, gaarne de na- 1767.
dere bedenklykheden, van hun Ed. Groot Mogenden te willen afwagten; bereid om daarop zodanig agt te nemen, als zy oordeelden, behoudens 's Lands Hoogheid en Geregtigheden, te moeten doen. —— By het afzenden van dit Antwoord drongen die van *Zierikzee* aan, dat, indien de zaak by Staaten van *Holland* op de lange baan gehouden wierd, zulks aan de vrye Overleggingen der Staaten van *Zeeland* geen belet zou mogen toebrengen; waarom zy ook, tot in Grasmaand des Jaars MDCCLXI gewagt hebbende, die Staaten aangingen met een voorſtel om de raadpleegingen op het Plan te hervatten. Middelerwyl hadden die van *Holland*, de Bedenkingen ingenomen der Bezorgeren van de *Leydſche* Hoogeſchoole, en van Burgemeeſteren dier Stad, die redenen bybragten om het Uitſluitend Regt aan *Leyden* verleend, te handhaaven tegen allen, welken 't zelve in twyfel mogten trekken. Overeenkomſtig hier mede was de Brief van hun Ed. Groot Mogenden, de Staaten van *Zeeland* nogmaals aanmaanende van die zaak af te zien. Van de Leden der *Zeeuwſche* Staatsvergaderinge verklaarden zes derzelven den Raadſlag van *Zierikzee* te zullen afwagten; doch deeze Stad, toen ongelast, drong vervolgens op het houden

LXXXIX. BOEK. 1767.

van een *Commisſoriaal Beſoigne* ('t welk werd toegeſtaan,) onder aanbod van de noodige wederleggingen des Briefs van Staaten van *Holland* te zullen inleveren. Zy poogden ook de bygebragte bewysredenen tegen hun aangevoerd te ontzenuwen, in een breed uitgewerkt Vertoog aan de Staaten van *Zeeland* ingeleverd; doch deezen maakten geen haast om de zaak voort te zetten, tot dat zy ééns en andermaal ter afdoeninge aangedrongen, de overweeging en beantwoording van den Brief der Staaten van *Holland*, andermaal aan 't *Commisſoriaal Beſoigne* overlieten: waar in men weder een Vertoog, tot beveſtiging van *Zeelands* Regt ontwierp.

Door Staaten van *Zeeland* afgeſlagen.

In deezer voege bleef de zaak ſleepende, tot dat die van *Zierikzee*, in dit Jaar MDCCLXVII, wederom ter Staatsvergadering, op het afdoen aandrongen, en een breed Vertoogſchrift by Staaten van *Zeeland*, inleverden. De Leden oordeelden eenpaarig die van *Zierikzee* te moeten verzoeken, om van deezen hunnen zo dikwyls herhaalden aandrang af te zien, ſchoon de Afgevaardigden van *Middelburg*, *Goes* en *Tholen*, dien onverminderd, verklaarden, volkomen overtuigd te weezen, dat *Zeeland* het Regt tot het oprigten eener Hoogeſchoole toekwam. Zy gehoorzaamden, hoewel met betuiging van leedweezen, en zagen het Staatsbeſluit aan, dat in het Verzoek der Uitvoerderen des Laatſtenwils van wylen Mr. PIETER MOGGE, tot het oprigten

ten eener Academie binnen *Zierikzee*, niet kon getreeden worden (*).

De Menschlievenheid, die beminnelyke Hoofdtrek der *Nederlanderen*, vondt dit Jaar gelegenheid, om zich, in 't oog van geheel *Europa*, voorbeeldig te doen uitſchitteren, door het opregten eener Maatſchappye, welker wedergade nergens werd aangetroffen; *De Maatſchappy tot Behoudenis der Drenkelingen.* Zeker is het, dat in een Land zo vol waters als het onze, en van zo veel ſcheepvaards, 's Jaarlyks eene menigte Menſchen in 't water verdrinkt, en het gaat niet min vast, dat de meeſten dier ongelukkigen, by gebrek eener goede behandelinge, naa dat zy uit het water gehaald zyn, omkomen. De Ondervinding, hadt reeds veele Lesſen tot eene betere behandeling opgegeeven, en 'er verbaazende Voorbeelden van getoond. Dit bewoog eenige edelmoedige Menſchenvrienden, om, by de bekendmaaking der beſte Red- en Hulpmiddelen, den prikkel eener Eerbelooning en Schadeloosſtelling van de gemaakte koſten te voegen. De eerſte Aanleggers en Beſtuurders dier Maatſchap-

1767. Oprigting der Maatſchappy tot behoudenis der Drenkelingen.

(*) *Not. van Zeel.* 26 en 29 Oct. 1767. en Bylagen bl. 1. Zie alle deeze Stukken in de *N. Nederl. Faarb.* 1768. bl. 918—1093. Men vindt ze by een, en ten voordeele van *Zeeland* aangedrongen, in een Stuk getyteld *Betoog van Zeelands Regt tot het ſtigten eener Hoogeſchoole briefswyze voorgedraagen*, door PIETER PAULUS, te *Leyden* by Z. V. D. EYK en D. VYGH 1775.

LXXXIX. BOEK. 1767.

schappye, wier Naamen eene dankbaare vereeuwiging verdienen, waren CLAUDE NOORTWYCK, JACOB DE CLERQ, JEAN SCIPION VERNEDE, *Leeraar in de Walsche Gemeente te Amsterdam*, GYSBERT ANTWERPEN VERBRUGGE VAN FREYHOFF, PIETER MEYER, JOAN GOLL VAN FRANKENSTEIN, CORNELIS VOLLENHOVEN, CORNELIUS VAN ENGELEN, JOH. ALB. SCHLOSSER, *M. D. Lid der Kon. Maatschappy te Londen* en JOANNES LUBLINK *de Jonge*.

Het eerste berigt van dit menschlievend Plan zag de Landzaat met verrukking, in een Weeklyks Zedeschrift, onder den Tytel van den *Philosooph* uitgegeeven, en door een der Bestuurderen, VAN ENGELEN, naderhand voor zyn Werk erkend. In dit Vertoog werd voor allen, die met dugtige bewyzen, konden aantoonen, een Mensch of Kind, 't welk, zonder eenige Beweeging of tekenen van Leeven, uit het water was gehaald, weder tot zich zelven gebragt te hebben, een Gouden Penning beloofd met den Naam des Redders op den kant, en zou zich deeze uitbieding over de Zeven vereenigde Gewesten uitstrekken; ook kon de Redder, zulks liever verkiezende, zes Dukaaten ontvangen. —— Een daarby geroepen Genees- of Heelmeester kon, ingevalle hy niet ryklyk voor tyd en aangewende zorgen mogt beloond zyn, de Rekening by de Maatschappye inleveren. — En, by aldien er, in een Herberg of Huis, ee-

eenige Onkosten mogten gedaan zyn, zouden dezelve, mits niet meer dan vier Dukaaten beloopende, boven de Verbeloonning, door de Maatschappy betaald worden, 't zy de Verdronkene gered ware, of niet, wanneer men behoorelyk bewees, dat die Onkosten alleen ten nutte van den Drenkeling gemaakt waren.

Ter geruststellinge van een ieder, dat de Beloonning wel betaald en de verdere beloften wel nagekomen zouden worden verzekerde de Schryver van den *Philosoph*, een Papier in handen te hebben, waar op reeds eenige Duizenden, tot dit liefderyk Oogmerk waren ingeschreeven, daar by voegende; „ Meer zou ik in de daad „ vreezen, dat men, in weerwil van onze „ welmeenende poogingen, nog al met „ geen genoegzaamen yver handen aan 't „ werk mogt slaan; meer zou ik vreezen, „ dat men ons niet genoeg, dan dat men „ ons te veel Premien kwame afvraagen; „ want wanneer het gevolg van ons Plan „ aan onzen hartlyken wensch beantwoordt, „ en men dus hoopen kan, (zodanig immers is de aart eener blymoedige Liefde,) dat 'er meer Geldts zal noodig zyn, zo vlei ik my met eene volmaakte „ gerustheid, dat 'er onder de *Christenen* „ en *Nederlanders*, eene menigte weldenkende Harten zullen gevonden worden, waar in eene genoegzaame Edelmoedigheid en Menschliefde gloeit om „ een gering, een zeer gering gedeelte „ slegts van hunnen overvloed te willen

XXXIX. BOEK. 1767.

„ beſteeden om het Leeven hunner Mede-
„ menſchen, hunner Landgenooten, hun-
„ ner Broederen, te behouden. En, in
„ dit geval, 't welk wy nogmaal wen-
„ ſchen, dat gebeuren mag, zullen wy
„ onze Maatſchappy verder uitſtrekken,
„ en in tyds nadere Schikkingen bera-
„ men (*)."

Door Hoog Gezag ondersteund, en elders gevolgd.

Op den eigen naamiddag van den vier- en- twintigſten van Oogstmaand, dat dit Vertoog voormiddags, het licht zag, gaf de Redding van een braaf Man te *Amſterdam* den Beſtuurderen reeds gelegenheid om de eerſte Eerbelooning met hartlyk genoegen uit te deelen (†). —— Men begreep, ondertuſſchen, dat deeze Bekendmaaking in een Weekblad, 't welk alleen door lieden van Smaak geleezen werd, niet genoegzaam was om deeze zaak de noodige algemeene bekendheid by te zetten; en kende teffens het heerſchend begrip in ons Land, dat het, wanneer een Drenkeling uit het water gehaald, geene tekens van Leeven gaf, het niemand vry ſtondt, den zelven in huis te neemen, en zelfs niet aan te raaken, dan alleen om hem aan den wal, met 't hoofd boven 't water op te hangen, en dat de Drenkeling, in dier voege éénmaal vastgemaakt, van niemand dan door daar toe gemagtigde Perſoonen mogt los gemaakt worden.

(*) *De Philoſooph*, II Deel, bl. 265.
(†) *De Philoſooph*; ald. bl. 286.

den (*). Naardemaal dit vooroordeel, als een der ſterkſte hinderpaalen van den goeden uitſlag der Onderneeminge, elk in 't oog liep, beſlooten de Beſtuurders, naa des geraadpleegd te hebben met den Hoofdſchout der Stad *Amſterdam* J. SWEERS, dat verkeerd begrip te keer te gaan, door eene Bekendmaaking te laaten drukken, waar in het Ontwerp, de Bedingen, en Schikkingen in het redden der Drenkelingen vervat waren, en tot kennis van 't algemeen gebracht werden. Deeze Bekendmaaking werd wel eas het geheele Land door verſpreid. De Regeeringen der Steden wrogten hier in mede; en 't leedt niet lang, of meer dan zes duizend Afdrukken, waren in handen. In alle *Nederlandſche* Gewesten, in alle Steden, bevlytigden zich de Overheden om dit Menschlievend Werk te ondersteunen, en toonde men in eenige zo veel genoegen te neemen in deeze Inrigting, dat van Stadswegen, boven de uitgeloofde Eerbelooning, eene aanzienlyke Gifte werd toegezegd, en ook ten opzigte van de koſten zorge gedraagen (†). Voorts ſtelden de Beſtuurders der Maatſchappye, hoogst LXXXIX. BOEK. 1767.

(*) De Baljuw van *Amſtelland* hadt, in Louwmaand deezes Jaars, een Berigt ter weeringe van dit vooroordeel laaten aanplakken, en daar by eene Onderrigting hoe met de Drenkelingen tot derzelver herſtel te handelen. *De Philoſooph* II Deel, bl. 284.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 237. 361—372.

LXXXIX. BOEK. 1767.

hoogst verheugd en dankbaar over de begunstigende medewerking der Overheden, middelen voor en te werk om die Stigting beſtendig en van duur te doen zyn (*). Het nut deezer Inrigtinge bleef niet bepaald by ons Land, 't welk op derzelver eerſte Uitvinding en Invoer roem mag draagen; maar, gelyk ze de toeſtichting ontving van 't geheel beſchaafd *Europa*, zo diende ze ten voorbeelde van verſcheide Maatſchappyen op dergelyk een voet aangevangen, die éénpaarig een de Oorſprongelyke, de welverdiende Eer toekennen van haar opgewekt te hebben, om ook, waar 't mogelyk, verborge Leevensvonkjes aan te blaazen (†).

Lastontheffingen aan eenige door een zwaar Onweer getroffene Dorpen in de *Meyery* geſchonken.

De Ingezetenen van verſcheide Dorpen in de Meyerye van *'s Hertogenbosch* vonden zich in groote verlegenheid en behoefte gedompeld, door een Onweer, 't welk, met een alles overſtroomenden Stortregen, ſchriklyken Hagelſlag, en geweldigen Stormwind vergezeld, op den twintigſten van Hooimaand nadeezen. Behalven de ongelukken daarby aan Menſchen en Beeſten overgekomen, waren 'er eenige Huizen en Schuuren geheel, andere gedeeltlyk ingeſtort,

(*) *Hiſtorie en Gedenkſchriften van de Maatſchappy tot Redding der Drenkelingen.*

(†) Men vindt dit kortlyk by een getrokken in de *Schets van de Hiſtorie der Maatſchappy tot Redding der Drenkelingen*, door JOANNES LUBLINK de Jonge. *In de Verh. der Holl. Maatſchappy te Haarlem*, XVII D. II St. bl. 35. der Berigten.

ſtort, of zwaar beſchadigd; de hoop van den Landman, die een ryken oogst van Rogge, byna ryp, verwagtte, verdween eensklaps; andere Veldvrugten, als Boekweit, Erten, en Boonen, waren geheel, Haver en Gerst meerendeel, weg; buiten de Vrugtboomen by één Dorp vyf honderd Eiken en andere Boomen, uit den grond gerukt; de beëedigde ſchade deezer Dorpelingen beliep ruim 22062 Guldens. De Regenten vervoegden zich, in deezen deerniswaardigen toeſtand, by hunne Hoog Mogenden om eene Milde Gifte of Vrydom van 's Lands laſten voor eenige Jaaren. Hun klaagſtem werd verhoord, zy verwierven deels Ontſlag van Verpondingen, Beden en Gemeene Middelen, deels vrywillige Giften, naar de opgegeevene ſchaden uitgereikt, tot herſtel der Gebouwen, en geſchikt om onder de meest behoeftigen uitgedeeld te worden (*).

LXXXIX. BOEK. 1767.

(*) *N. Nederl. Faerl.* 1768. bl. 180.

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

NEGENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

XC. BOEK. WILLEM DE V *geeft kennis van zyn beoogd Huwelyk met* FREDERICA SOPHIA WILHELMINA. *Goedkeuring van hun Hoog Mogenden en van de byzondere Gewesten. Lyfrenten door Staaten van Holland voor haare Koninglyke Hoogheid beſtemd. Ondertrouw. Voltrekking des Huwelyks. 't Vorstlyk Paar onder den weg begroet. Op het Huis de Oranjezaal ingehaald en geluk gewenscht. Intreede in 's Gravenhaage. Openbaare Vreugdbetooningen deswegen in den Lande. Gedenkpenningen deezer Gebeurtenisse. 't Vorstlyk Paar te Haarlem begroet. Reis door Hollands Noordlyk Gedeelte. Water vermaak het Hooge Gezelschap op de Texelsche Reede aangedaan. In Amsterdam ingehaald. Vreugdeblyken. De*

Prins

Prins neemt zitting in de Admiraliteit. Zeil-party op het T. Als Opperbewindhebber der Oost- en West-Indiſche Maatſchappyen ontvangen. Vermaaken het Vorſtlyk Paar aangedaan. Vertrek uit Amſterdam. FREDERIK DE GROOTE *op 't Loo. Gouda door het Vorſtlyk Paar en Prins* HENDRIK *van Pruiſſen bezogt.* FREDERIK WILLEM *den Prins van* NASSAU WEILBURG *gebooren. Geſchil tuſſchen Dordrecht en Gornichem over het Stapelregt. Twist te Monnikendam over de Magiſtraatsbeſtelling. Geſchil tuſſchen de Vroedſchap, Burgemeeſteren en Schepenen van 's Gravenhaage. Den Raadpenſionaris van Zeeland de Plaatsbekleeding van Eerſten Edelen tot Admiraliteit door Middelburg betwist. De Aanſtelling van den Heer* VAN DER PARRE *dempt dit geſchil. Vordering van zyne Hoogheid deswegen. Uitvinding der Tekenprentkunſt van* C. P. VAN AMSTEL J. C. *Haare Koninglyke Hoogheid bevalt van een dooden Prins. De Heerlykheid Montfoort aan den Prins van* ORANJE *afgeſtaan. Bezending des Baſſas van Tripoli by de Staaten.* JAN HOP *legt het Theſaurier-Generaalſchap der Unie neder, en wordt hier in opgevolgd door* PAULUS ADRIAANGILLES. *De Raadpenſionaris* PIETER STEYN *vangt zyn vyfde vyfjaarigen dienſt aan. 's Geſchil wegens de Wedde van* FERDINAND VAN COLLEN, *als Repreſentant van zyne Hoogheid by de West-Indiſche Maatſchappy beſlist. De Stadhouder maakt een einde aan de tweedragt tuſſchen den Procureur Generaal van Gel-*

XC. BOEK.

XC. BOEK. *Gelderland en de Magiſtraat der Stad Nymegen, wegens het Lyffraſlyk Regtsgeding. Aanzoek van Zeeland om verbetering in het Muntweezen. Het Zeeuwſche Genootſchap der Weetenſchappen te Vliſſingen opgerigt. Het Bataafſch Genootſchap der Proefondervindelyke Natuurkunde te Rotterdam, ondanks de tegenpoogingen der Haarlemſche Maatſchappye, tot ſtand gebragt. De Sterfte onder het Rundvee ontſteekt met nieuw geweld. Voorzorgen daar tegen in onderſcheide Gewesten aangewend. Doorbraak in den Rhyndyk, als mede in den Lingedyk. Bezorging der Noodlydenden. Traage voortgang van het werk der Rivieren. Overeenkomst met den Koning van Pruiſſen tot herſtel des Rhyndyks. Dankzeggingen voor haare Koninglyke Hoogheid wegens de Herſtelling van de Kinderziekte. Voorbiddingen voor haar in Zwangerheid. Zy verlost van eene Prinſes. Zyne Hoogheid oordeelt de Illuminatien in 's Gravenhaage en Holland best agtergelaaten, met aanpryzing van Milddaadigheid aan den Armen. Dit voorbeeld in de meeſte Gewesten gevolgd. Doopplegtigheid van* FREDERICA LOUISA WILHELMINA. *Pillegiften en Geſchenken in de Kraamkamer. Den Prins van* NASSAU WEILBURG *eene Dogter, geboren en een Zoon ontſtorven. Een Marocaansche Afgezant verzekert den Staat van de vreedzaame Gevoelens zyns Keizers. Handelgeſchil met den Keurvorst van de Paltz. Staaten van Holland ſlaan voor, den Handel met diens Staaten voor zes weeken op te ſchorten. Hunne Hoog Mogenden be-*

beſtuiten hiervoe. 't Geſchil bygelegd. De Staat gerustgeſteld, wegens de Ruſſiſche Vloot in de Middellandſche Zee. Geſchil tuſſchen de Bewindhebberen der West-Indiſche Maatſchappye te Amſterdam en de Hoofddeelgenooten in Zeeland, over de Vaard op Eſſequebo en Demerary. Staaten van Holland dryven dit ſtuk hoog. Staaten van Zeeland kanten 'er zich tegen. Gevoelens der onderſcheidene Geweſten op dit ſtuk. Men ſtelt voor den Stadhouder tot Scheidsman te verzoeken. Op welk een voet Holland hier in bewilligt. Hoe Zeeland dit toeſtemt. Zyne Hoogheid neemt op zich Scheidsman te weezen. Uitſpraak. Nadere ſchikkingen hier op gemaakt. Bezending uit hun Hoog Mogenden en den Raad van Staaten na Zeeland. De Grietslieden en Magiſtraaten in Friesland gemagtigd om hunne Procureur Fiscaals af te zetten. Poogingen tot het beteugelen der Drukperſe. Ontworpen Plakaat tegen Godslaſterlyke Boeken en Geſchriften. Daar tegen ingeleverde Verzoekſchriften der Boekhandelaaren doen het agter blyven. Het Stedje Brenkhorst brandt geheellyk af. Inbreuken in de Rhyn- Yſſel- en Betuwedyken in het Naajaar van MDCCLXX. Watervloeden in 't Voorjaar van MDCCLXXI in Gelderland. Onderſtand aan de Behoeftigen. Holland met Waterwee gedreigd. Verdre gevreesde en ondervondene Waterelenden. Ruime Inzamelingen in Holland ten behoeve der verarmde Gelderſchen. Mindere Waterverhoilen dezes Jaars. Schaarsheid en Duurte. Vrees

XC. BOEK.

voor

XC. BOER. *voor Pestziekte, en voorzorgen daar tegen. De Verzameling van* BERNARD SIEGFRIED ALBINUS *door de Bezorgers der Leydſche Hoogeſchoole gekogt.* HERMANNUS NOORDKERK *gedagt.* ANDRIES GEORGE ECKHART *krygt Octroy voor zyn uitgevonden Waterſcheprad. Bepaalingen den Zuikerhandel betreffende. Vrugtlooze aandrang van Holland op de verbeteringe van het Zeeweezen.*

1767. WILLEM DE V geeft kennis van zyn beoogd Huwelyk.

Men hadt geenzins nagelaaten in de Begroetingen van den Stadhouder, by zyne Meerderjaarigheid en het aanvaarden der hoogaanzienlyke Staats- en Krygs-Ampten, de wenſchen uit te boezemen, dat eerlang eene Egtverbintenis zyn Geluk mogt voltooijen. De vervulling dier wenſchen aanſchouwde het tegenwoordig Jaar. Het voorwerp van 's Prinſen keuze was Mevrouwe de Prinſeſſe FREDERICA SOPHIA WILHELMINA van *Pruiſſen*, éénige Zuſter van zyne Hoogheid, den Prins van *Pruiſſen*, Nigt van Koning FREDERIK DEN GROOTEN. 's Erfſtadhouders Geheimraad en Requestmeeſter de Baron DE LARREY, aan wien hy het vraagen des Huwelyks aanbeyolen hadt, daar in gelukkig geſlaagd zynde gaf zyne Hoogheid van deeze eenpaarige Toeſtemming der Koninglyke Familie kennis aan hunne Hoog Mogenden, en de Staaten der byzondere Geweſten; in den Bekendmaa-

maakings Brief betuigende „ dat gelyk de alleszins voordeelige gesteldheid van eene Vorstinne, uit een der magtigste „ Huizen van *Europa*, met de uitneemendste hoedanigheden begaafd, en met Hem „ van een en denzelfden Godsdienst belydenis doende, de vaste waarborgen waren, die Zyn geluk in deeze Egtvereeniging, zouden verzekeren; zo durfde „ Hy zich ook vleijen, dat deeze Zyne „ Verbintenis, uit hoofde van eene gepaste overeenkomst met de belangen van „ den Staat, hun Hoog Mogenden niet „ onaangenaam zou weezen; en hoogstderzelver goedkeurende toestemming „ wegdraagen."

Van deeze gaven zy blyk in vyf Brieven, ingerigt om niet alleen den Erfstadhouder voor de Bekendmaaking te bedanken; maar ook den Koning, de Koninginne, de Prinses Douariere en de Prinsesse van *Pruisen*, wegens deeze Huwelyksverbintenisse, geluk te wenschen. Zy betuigen onder anderen, in den Brief aan zyne *Pruisische* Majesteit, „ dit Huwelyk „ niet alleen aan te zien als eene Zaak, „ die het hoogste genoegen moest geeven, „ aan den Prins, Hun zo dierbaar, en aan „ wiens Huis Zy zo groote verpligtingen „ hadden; maar ook als een Band van die „ Vriendschap, welken Zy zich vleiden „ dat daar door onverbreekelyk zou gemaakt worden, tusschen zyne Koninglyke Majesteit en Hunnen Staat." —

Goedkeuring van 't zelve.

De Afgezanten van vreemde Mogenhe-

XC. BOEK. 1767.

den, in *'s Gravenhaage* hun verblyf houdende, kreegen allen van Staatswegen kennis van dit beraamde Huwelyk; en de Dienaars van den Staat buiten 's Lands by eenen Brieve des kundschap, met last om 'er, daar 't behoorde, bekendmaaking van te doen. —— De Heer VERELST, Afgezant van deezen Staat aan 't Hof van *Pruisen*, ontving, by de overgave der Brieven, de hartlykste betuigingen van deelneemend genoegen der Vorstlyke Familie, waar mede de Brieven in antwoord geschreeven overeenstemden. De Brieven der onderscheide Gewesten aan zyne Hoogheid ademden niets dan gelukwensching en goedkeuring.

Lyfrente door *Holland* voor haare K. Hoogheid bestemd.

Tot meer dan genoegen betoon met woorden, en hartlyk gelukwenschen, kwamen eerlang Staaten van *Holland*. By hun was in overweeginge genomen, om, ten blyk van hun volkomen goedkeuring, voor ééns, zyne Hoogheid eene aanzienlyke somme te vereeren; doch onderrigt hoe het den Stadhouder aangenaamer zou weezen, dat men een Jaar of Lyfrente, ten behoeve van haare Koninglyke Hoogheid bepaalde, beslooten zy, eene Jaarrente van twintig duizend Guldens, in een gouden Doos, ter waarde van achttien honderd Guldens, deezer Vorstinne aan te bieden; gelyk by haare aankomst in de Hofplaats, en de gelukwensching, met veel staatlykheids geschiedde (*).

De

(*) *Resol. van Holl.* 28 Oct. 3 Nov. 1767.

De Ondertrouw van het Doorlugtig Paar werd, den zeven- en- twintigſten van Hooimaand, op 't Luſtſlot *Charlottenburg* voltrokken. Het behaagde den Koning die Plegtigheid zelve te verrigten. Het Hof was op 't feeſtſtaatlykſt uitgedoſcht. De Prinſſen en Prinſeſſen van 't Koninglyk Huis bevonden zich in een byzonder vertrek. In een ander, naast het zelve, waren de Baron DE LARREY, de Heer VERELST en eene menigte zo van Staats- en Buitenlandſche-Miniſters, als van verdere Perſoonen van den eerſten Rang. Zyne Majeſteit hadt den Heer VERELST genoodigd om de Plegtigheid by te woonen, en deedt, in 't vertrek der Koninglyke Familie gekomen, eene korte aanſpraak, ontving vervolgens van de Prinſes-Bruid haar Ring, ryklyk met Geſteenten omzet, voor den Prins haaren aanſtaanden Egtgenoot; en van den Baron DE LARREY, dien van zyne Hoogheid. Hy verwiſſelde die beide Ringen ſtak dien van den Prins-Bruidegom aan den vinger van haare Koninglyke Hoogheid, en ſtelde dien van de Prinſeſſe den Heere DE LARREY in handen. De Koning wenſchte, dat verrigt hebbende, onder eene tedere omhelzing, zyne Nigte geluk, en werd daar in gevolgd door de Koninglyke Familie, en alle de aanweezende Staatsdienaaren. De Heer DE LARREY boodt het Afbeeldzel van zyne Hoogheid, ryklyk met brillanten omzet, der Vorſtlyke Bruid aan, die hem het Haare, desgelyks met brillanten verrykt, voor den

XC. BOEK. 1767. Ondertrouw.

1767.

Voltrekking des Huweyks.

Prins, haaren Bruidegom, overhandigde.

Het Vorstlyk *'s Gravenhaage* ontving, onder veel Eer- en Vreugdbetoons, den Erfſtadhouder, toen hy, vóór zyn vertrek na *Pruiſſen*, eene keer derwaards deedt. Naa het tekenen der Huwelyks Voorwaarden, door de hier toe Gevolmagtigden, ving zyn Hoogheid de Reis aan, en kwam den eerſten van Wynmaand te *Potsdam*, waar de Koning hem met alle blyken van genegenheid ontving; deeze genoot hy ook te *Berlyn*, werwaards hy zich met het Hof begaf, en zyne Majeſteit, daags voor den Trouwdag, de hand zyner Nigte in die van haaren Prinſlyken Bruidegom lag. — Staatlyk en luiſterryk, was het geheele Hof, by de Huwelyks Inzegening, op den vierden van Wynmaand, verrigt door den Heer SACK, Opper-Conſiſtoriaal Raad en eerſten Hofprediker van zyne Majeſteit. Zyne taal drukte de hooge gevoelens uit, die hy koeſterde van eene Prinſes, door hem „ *Pruiſens* ſchoonſte Kleinood" geheeten, als mede van den Vorstlyken Bruidegom, „ *Oranjes* ſchoonſte Bloed" genoemd: van zyne lippen vloeyden de hartlykſte zegebeden over het Doorlugtig Paar. — Onder het verwiſſelen der Ringen werden, ter aankundiging twaalf Stukken Kanon in de Tuin van 't Koninglykſlot geplaatst, drie keeren afgebrand: waar op de Koning, de Koninglyke Familie, en alle Perſoonen van Rang by de Plegtigheid tegenwoordig, hunne Gelukwenſchingen uitſtort-

ſtortten. Een pragtige Maaltyd, gevolgd van den gebruiklyken Fakkeldans, beſloot den Trouwdag van het Vorstlyk Paar, door hunne Majeſteiten, de Prinſen en Prinſeſſen na 't Huwelyks bedde geleid. XC. BOEK. 1767.

't Vorstlyk Paar onder den weg begroet.

De weinige dagen, die de jonggetrouwden te *Berlyn* doorbragten werden in verluſtigingen en vreugdebedryven geſleeten. Teder was het affcheid. De Prins van *Pruiſſen*, en de geheele Vorstlyke *Brunswykſche* Familie, deedt hun uitgeleide tot het Lustſlot *Vechelde*. De Graaf VAN WASSENAAR OBDAM ontving het hooge Paar op het Huis *Twikkelo*, waar de Hertog van BRUNSWYK, uit *'s Gravenhaage* na 't *Loo* getrokken, om hunne Hoogheden te verwelkomen, hun op het aangenaamst verraste. Te *Deventer* was alles in gereedheid gebragt om den Stadhouder, met zyne Egtgenoote, in te haalen, te begroeten, en op de reis na 't *Loo* ververſchingen aan te bieden. Dit Lusthuis, fraay verlicht ontving de nieuw Getrouwden, die 'er tot den negen- en- twintigſten van Wynmaand vertoefden. De Steden *Utrecht*, *Woerden* en *Leyden*, op den weg na *'s Gravenhaage* doorgetrokken, zogten elkander in Eer- en Vreugdbetooningen de loef af te ſteeken, en waren deeze niet minder dan in Lentemaand des voorgaanden Jaars.

Op de *Oranje-Zaal* ingehaald en gelukgewenscht.

De Hertog van *Brunswyk* en de Prins van *Nasſau Weilburg*, wagtten in 't Huis de *Oranje-Zaal*, de nieuw Getrouwden op, die 'er den dertigſten van Wynmaand aankwamen. Van den volgenden dag af, tot den ze-

XC. BOEK. 1767.

zevenden van Slagtmaand, waren de hooge Staatsvergaderingen, en de laagere, die in *'s Gravenhaage* vergaderen, als mede de Gezanten der vreemde Mogenheden, de Magiſtraat der Hofplaatze, en de Kerklyken, bezig om het Vorstlyk Paar te begroeten en 's Hemels Zegen toe te bidden. Alles haakte intuſschen na den negenden dier Maand, beſtemd ter ſtaatlyke Intrede van hunne Hoogheden, om welke grootsch en luiſterryk te maaken alles zich vereenigd en men een toeſtel vervaardigd hadt van Eerepoorten, die, in fraayheid van Vinding en ſchoonheid van Schilderwerk, voor geene immer hier te Lande vertoond behoefden te wyken.

Intrede in *'s Gravenhaage.*

Het losbranden van één- en- twintig Stukken Geſchuts kondigde den Dag der Intrede den Ingezetenen der Hofplaats aan. Het Krygsvolk en de Schuttery verzamelde vroegtyds op de bepaalde plaatzen, om den Vorstlyken Trein van de *Oranje-Zaal*, na het Stadhouderlyk Kwartier te vergezellen; of onder den weg, in de voornaamſte Straaten, te begroeten. Op den voortocht, uit Krygsvolk en Hofbedienden te paard beſtaande, volgden acht Koetzen, ieder met zes paarden beſpannen, de vyfde, waar in het Doorlugtig Paar zat, werd voorgegaan en gevolgd, door een onderſcheiden ſtoet van meer en min aanzienlyke Hofbedienden, Lyfwagten, en de Trein door twee Esquadrons Guardes Dragonders beſlooten. Deeze door de prägtige Eerepoort van de Magiſtraat ver-

vaar-

vaardigd rydende, verwelkomde dezelve hunne Hoogheden, terwyl de in ryen geſchaarde Schuttery, onder het roeren der trommen, hun begroette. Geduurende dien optocht, onder den toevloed eener ongelooflyk groote menigte aanſchouweren van heinde en ver gekomen, om dien by te woonen, werd het kanon losgebrand, en dit gebalder vervangen door 't gelui en het ſpeelen der klokken. -- Groot en kostbaar waren de toebereidzelen om den Nagt, op dien Dag volgende, door een gloed van Kunstlicht, als in een dag te herſcheppen, en elkander voorby te ſtreeven in verlichte Schilderſtukken en Opſchriften tot deeze heuchlyke Gebeurtenis betrekkelyk. Een ſterke wind, 's naamiddags ontſtaan, dreigde het genoegen, 't welk men zich met grond van zo veel toeſtels beloofde, te zullen ſtooren; en kwam die ſtoorenis met de daad. Die wind aanhoudende, bluschte de Verlichtingen van den Tooren der groote Kerke, van de beide Eere Poorten, van het ganſche Muurwerk langs den langen en korten *Vyverberg*, van het Eilandje in den Vyver, 't welk een heerlyke achtkante zaal vertoonde, van de Hotels van den Hertog van *Brunswyk*, den Prinſe van *Naſſau Weilburg*, en verſcheide buitenlandſche Gezanten, en van de Huizen van veele andere Lieden van Rang, die een verrukkend gezigt zouden hebben opgeleverd, zodanig uit, dat zeer weinig gedeeltens van dezelve eenig zweemzel vertoonden van de cierlykheid, welke de kunst

XC. BOEK. 1767.

XC. BOEK. 1767.

daar aan hadt meenen by te zetten. Men besloot deeze grootendeels mislukte Illuminatien, weinig dagen daar naa, te hervatten; wanneer een gunstiger weer en wind toeliet dat ze zich in voller luister konden vertoonen.

Openbaare Vreugdebetooningen deswegen gehouden. Gedenkpenningen.

De openbaare Vreugdebedryven, waar mede de Regeeringen en Ingezetenen van de Vereenigde Gewesten hunne blydschap over deeze hooge Egtverbintenisse, zo op den dag der Voltrekkinge als op dien der Intrede van hunne Hoogheden in *'s Gravenhaage* betoond hebben, op te haalen loopt buiten ons plan: wy maaken ons aan geene grootspraak schuldig met te vermelden, dat 'er geen Dorp geweest is, of men vierde den Dag op welken WILLEM van *Oranje* zich aan WILHELMINA van *Pruisen* verbondt. —— Ook is dezelve vereeuwigd door Gouden en Zilveren Gedenkpenningen, van onderscheide Maakers, die in keurigheid van werk en gepastheid van zinnebeelden, met elkander om den voorrang dingen (*).

1768. Een gouden Gedenkpenning op dit Huwelyk werd, in 't volgend Jaar, door den Erfstadhouder, aan den Baljuw en Burgemeesteren van *'s Gravenhaage*, onder 't onthaal op een pragtigen Maaltyd uitgedeeld: en vervolgens aan de andere Heeren der Regeeringe van de Hofplaats ter handgesteld; en werd een Zilveren, op den zelfden

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 1273—1300, 1331—1350.

den ſtempel geſlaagen, niet alleen aan de Officieren, der Schutterye, maar ook aan alle Schutters en Brandmeeſteren geſchonken (*). — Een en ander Speelreisje van hunne Hoogheden maakten dit Jaar gedenkwaardig. De Dagpapieren en byzondere Beſchryvingen van het daar by voorgevallene in eenige Steden en Plaatzen, draagen getuigenis van de Eer en Vreugdbetooningen, het hooge Reisgezelſchap aangedaan, wy mogen niet meer doen dan het voornaamſte aanſtippen. XC. BOEK. 1768.

Haarlem, werwaards de Bloeityd der Hyacinthen 's Jaarlyks eene menigte van Menſchen lokt, om 't oog te onthaalen op een Bloemgezigt nergens in die uitgeſtrektheid, juistheid en fraayheid aan te treffen, 't welk zich ruim ter helfte van Grasmaand doorgaans in volle heerlykheid vertoont, mogt het Doorlugtig Paar, op den zes- en- twintigſten dier Maand, eerst in de Bloemiſteryen der voornaamſte Bloemiſten, en vervolgens in haare muuren ontvangen. Buiten de Stad van wegen de Regeering door Burgemeeſteren begroet, bezagen zy die pragtige vertooning der wederontluikende Natuur: en reeden met hun Gevolg, in vier koetzen met zes paarden beſpannen, door Dragonders begeleid, ter Stad in, door de in de wapenen geſchaarde Burgery, ontvingen ten Huize van den Burgemeeſter MATTHEUS WILLEM VAN VAL- 't Vorstlyk Paar te *Haarlem* begroet.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1768. bl. 324.

XC. BOEK. 1768. VALKENBURG, waar een ontbyt hun wagtte, de Begroetingen der Regeeringe, der Officieren van de Burgery, en der Predikanten van de *Nederduitſche* en *Walſche* Gemeentens. De eerſte Drukken van LAURENS KOSTER, op welke die Stad, met zo veel regts, roem draagt, vertoonde men aan hunne Hoogheden. Het heerlyk Orgel in de Groote Kerk liet zich, terwyl zy deeze bezagen, door een kunſtryke hand geroerd, hooren. Gelyk het Kanon van de Wallen gelost en het Klokkenſpel de aankomst aangeduid hadt, herhaalde men dit beide, toen het Reisgezelſchap, met twee binnen trekjachten, na *'s Gravenhaage* te rug keerde.

Reis door *Hollands* Noordlyk Gedeelte.

Een uitgeſtrekter Speelreisje, in 't laatst van Bloei- en 't begin van Zomermaand, door 't Vorstlyk Paar gedaan, verſchafte eenige Steden en Plaatzen gelegenheid om 't zelve, elk op zyne wyze, te vereeren. — *Waſſenaar*, *Katwyk* en *Noordwyk* mogten eerst dit Bezoek genieten; *Overveen*, op de Lustplaats van den *Amſterdamſchen* Burgemeeſter GUALTERUS PETRUS BOUDAAN, hunne Hoogheden ten Middagmaal onthaalen, en *Beekeſtein*, in 't verruklyk ſchoon Kwartier van *Velzen*, den Heer JACOB BOREEL JANSZ., Raad en Advocaat Fiscaal in 't Collegie ter Admiraliteit van *Amſterdam* toebehoorende, hunne Hoogheden ten nagtverblyve dienen. — *Alkmaar* had zich gereed gemaakt om, op de plegtigſte wyze, het hooge Gezelſchap te ontvangen. Onder 't losbranden des Ge-

Geſchuts, door de gewapende Burgery binnen gereeden, en op 't Stadhuis begeleid, begroette de Hoofd Officier RUTGERUS PALUDANUS hunne Hoogheden; en werd daar in gevolgd, door de Officieren van het daarliggend Krygsvolk, als mede door de *Gereformeerde* en *Lutherſche* Predikanten, ook hadden de Officiers der Burgerye gehoor. XC. BOEK. 1768.

Te *Alkmaar* ſtaatlyk uitgeleid zette het Reisgezelſchap de reis voort na *Hollands* Noordlykſten Uithoek, de *Helder*, om op de *Texelſche* Reede, een Watervermaak te neemen, 't geen van wegens de zonderlingheid eene eenigzins breeder beſchryving vordert. De Batteryen, by *Kykduin* en op 't Strand geplaatst, begroetten met Ereſchooten het Vorstlyk Paar, vergezeld van den Hertog van *Brunswyk*, en een maatig gevolg van Hofſtoet. Vyf Oorlogſchepen, waar over de Vice Admiraal ROEMER VLACQ het gezag voerde, lagen op de Reede, benevens zeven Admiraliteits Jachten. Zo ras hunne Hoogheden op een dier Jachten kwamen, woei de Vlag van den Admiraal Generaal van 't zelve; de Oorlogſchepen begroetten deeze met één- en- twintig ſchooten, met tweeën- twintig ſchooten van de Battery by het Jacht bedankt. Als in een oogenblik waaiden van alle de Oorlogſchepen te gelyk de Vlaggen van alle bekende Volken: welk vreemd, doch aartig gezigt tot zonneondergang duurde, wanneer die flodderende Vlaggen, zo ſpoedig als ze ontrold waren, Watervermaak op de Reede van *Texel*, het hooge Gezelſchap aangedaan.

XC. BOEK. 1768.

ren, weder werden ingehaald. Alles was in gereedheid om de Schepen in den avond op 't heerlykst te verlichten; doch, ter oorzaak van den ſterken wind, werd men te raade dit agterwege te laaten. —— De Vice Admiraal 's avonds bevel gekreegen hebbende van 's anderen daags 't Gezelſchap na *Texel* te brengen, vervoegde zich in den vroegen morgenſtond na 't Jacht, waar in de Hertog van *Brunswyk* overnagt hadt, en werd, kort daar op het Jacht, 't geen ten Nagtverblyf van hunne Hoogheden diende, by het Admiraal Schip *de Phenix* gebragt, zo dat zy ontwaakende zich reeds voor 't zelve bevonden. Aan boord getreeden waaide de Vlag des Admiraal Generaals van 't zelve, alle de Schepen deeden een welkomst groete uit het geſchut, en gingen met de Jachten onder Zeil. Onder het Ontbyt zag het hooge Gezelſchap de Schepen verſcheide verrigtingen doen, zo in 't zeilen, als in 't ſeinen, aan boord leggen, en jagtmaaken op een invallend Oorlogſchip. Aan boord van Capitein VAN REYNST hadt voor eenige weeken een Matroos zyn Makker een ſteek toegebragt, en zat deswegen gevangen. Men voerde den ſchuldigen na 't Admiraliteits-Schip, waar de Krygsraad, in welken zyne Hoogheid voorzat, hem ter Kielhaaling veroordeelde; doch bekwam hy, te deezer gelegenheid, uit monde van den Vorst, vergiffenis deezes misdryfs. Een Koopvaardyſchip, verzuimd hebbende zyne behoorelyke Vlag te laaten waaijen, werd

werd door een Kogel van het Admiraals-Schip daar toe genoodzaakt. Uit het zelve begaven zich hunne Hoogheden, den *Texelſchen* wal genaderd zynde, in het Jacht, om op dat Eiland de Battery, en eenige andere zaaken te bezigtigen. Van dezelve brandde, by 't aan land ſtappen, het Geſchut los, de Dorp Klokken luidden, de Schepen vlagden, de lugt weergalmde van vreugde geroep. Vreemd was het dat de verwelkoming, uit naam van Baljuw, Burgemeeſteren en Schepenen deezes Eilands, in zeer welgepaſte en ſchoone verzen geſchiedde; doch die bevreemding verdwynt als men weet dat de Heer BALTHAZAR HUIDECOPER Oudſchepen van *Amſterdam*, Baljuw van *Texel*, die verzen vervaardigd en zyne Eilanders die heuſche Groetenisſen in den mond gelegd hadt (*).

XC. BOEK. 1768.

Het Doorlugtig Gezelſchap, wel voldaan over dit alles, keerde na de Luſtplaats *Beekeſtein* te rugge, om naa een Dag ruſtens, en het bywoonen van den openbaaren Godsdienst, in de Kerk te *Velzen*, op 't woeligst tooneel, in 's Werelds Koopſtad, te verſchynen. In deeze Stad repte elk de handen om tegen den dertigſten van Bloeimaand in gereedheid te hebben wat kon dienen om hunne Hoogheden, by de hoogſte Eere, het meeſte Vermaak, geduu-

Amſterdam maakt zich gereed om het Vorſtlyk Paar te ontvangen.

(*) Medegedeelde Berigten. *N. Nederl. Faarb.* 1768. bl. 395. 691.

ren-

XC. BOEK. 1768.

rende het verblyf daar ter Stede, aan te doen. Het Stadshuis nooit tot zulk een einde gebezigd, was, om, dit hooge Paar te huisveſten, binnen weinig weeken, zodanig veranderd, dat het in een ruim en aanzienlyk Hof hervormd ſcheen. — De meeſte Kamers, tot de aanzienlykſte Stadsvergaderplaatzen geſchikt, werden tot eenig Hoflyk gebruik beſtemd, en, naar eisch, met kostlyk Huisraad opgepronkt. De Hofſtoet, die uit omtrent honderd Perſoonen beſtaan zou, kon in 't Stadshuis niet wel geborgen worden, voor deezen beſchikte men andere voeglyke verblyfplaatzen, naar den rang der Perſoonen. De Heeren van den Geregte droegen, by tyds, zorge om, door heilzaame Waarſchuwingen, Schikkingen, en ongewoone Bepaalingen over 't gebruik der Straaten, alle wanorde, verdringing en ongelukken, als mede om de gevaarlyke gevolgen van onverhoedſchen Brand te voorkomen. Desgelyks beraamden de Collonellen de Orde aan welke zich de Schuttery, by de plegtige Intrede, moest houden.

In *Amſterdam* ingehaald.

Op den beſtemden dag verliet het Vorſtlyk Paar, in den morgenſtond, het aangenaam *Beekeſtein*, en vondt by het *Tolhek* op den *Haarlemmerweg* de Staatſie koetzen gereed. Daar in overgetreeden, bereikten zy Stadsgrondgebied niet of het losbranden des Geſchuts van de Wallen en het luiden der Klokken, gaf hier van kundſchap aan de Inwoonderen. Twee Secretariſen DANIEL HOOFT en PIETER CI-

CIPRIAAN TESTART verwelkomden hunne Hoogheden. Dit werd binnen de Stad by de Slagboom, aan 't begin van den *Haarlemmerdyk* herhaald, door de twee jongſte Heeren Schepenen JOAN FREDERIK D'ORVILLE, ZACHARIAS HENRIK ALEWYN, den Penſionaris ENGELBERT FRANÇOIS VAN BERCKEL, en den Secretaris CORNELIS GRAAFLAND by monde van den Penſionaris VAN BERCKEL. Om deeze Begroeting, als mede die der Collonellen te dier plaatze te ontvangen, was zyne Hoogheid uit de Koets getreeden. Hier op volgde een tweede begroeting met het Geſchut. Door de Burgery, ten getale van zes duizend en ruim drie honderd man, op 't best uitgedoscht, langs de *Haarlemmer*- en *Nieuwendyken*, tot aan het Stadhuis geſchaard, kwam de ſtaatlyke Trein, voor dat ten hunnen dienſte geſchikt verblyf. Ten derdemaale brandde men 't Geſchut los; 't Gelui der Klokken werd door het Klokkenſpel vervangen, en dit weder door een Choor Muzikanten, die met keteltrommen, en trompetten van het bordes der Stadswage een keurlyk Veldmuzyk lieten hooren. By het in leiden en op treeden hief een ander Choor, op de groote Zaal, een treffelyk muzyk aan. In de Raadkamer verwelkomde de Hoofd-Officier IZAAK SWEERS, het Vorstlyk Paar uit naam des Magiſtraats. De Heeren van den Geregte en de Oudburgemeeſters, voor zo verre zy geen Vroedſchappen waren, verrokken, die

XC. BOEK. 1768.

XC. BOEK. 1768.

die tot de Vroedſchap behoorden vergaderden, en verzogten gehoor; waar in de Penſionaris VAN BERCKEL, van wegen de Vroedſchap, het verwelkomend woord voerde. Eene en andere Aanſpraak beantwoordde zyne Hoogheid met betuigingen van zyne onwankelbaare gezindheid om de welvaard van deezen Staat, en van *Amſterdam* in 't byzonder, naar zyn uiterſte vermogen, te bevorderen. Vervolgens verleenden hunne Hoogheden gehoor aan het Collegie der Admiraliteit, aan de Bewindhebberen der *Oost*- en *West*-*Indiſche* Maatſchappyen; aan de Directeuren der Societeit van *Surinamen;* aan het ganſche Lichaam der Kooplieden, verbeeld door eenigen daar toe uitgekoozene Heeren van de aanzienlykſte Koopkantooren, met den Heere HENDRIK BIKKER aan 't hoofd; aan de Collonellen, aan het Collegie van den *Levantſchen* Handel, en eindelyk aan de Leden van den Gereformeerden *Nederduitſchen* Kerkenraad, als mede aan die der *Waalſche*, *Engelſche* en *Remonſtrantſche* Kerken. De Afgezondenen der *Luterſche*, *Doopsgezinde* en *Roomſche* Gemeenten, benevens die der *Joodſche* Synagogen, werden, daar de tyd te verre verloopen was, tot een anderen dag uitgeſteld, op welke zy zich ook van hunne eerbiedenis kweeten. Een gezelſchap uit omtrent zeſtig Perſoonen beſtaande woonde den Middagmaaltyd by; de groote Zaal ſchonk in den avond een allerſchoonſt Concert, waar zich de bevallige Stemmen van een *Italiaanſchen* Zanger

ger en twee *Italiaanſche* Zangereſſen tuſſchen het geluid van veelerlei Speeltuigen lieten hooren. XC. BOEK.

Onder dit alles was het uur gekomen op 't welke alle Huizen van *Amſterdam*, op weinig minder dan dertig duizend geteld, volgens eene Waarſchuwing der Regeeringe, moeſten verlicht worden. De Openbaare Gebouwen, en boven al het Stadshuis, ſtaaken in die algemeene Verlichting met onverdoofbaaren glans uit; de Tooren van dit grootsch Gebouw en de Voorgevel leverden een allerverrukkendst gezigt op, een luiſterryke Zon in 't midden van duizenden van lichten flikkerende, maakte eene vertooning die alle beſchryving overtrof. Hunne Hoogheden bezagen, met een aanzienlyk Gevolg, vergezeld van Heeren en Dames uit de Regeering, deeze Verlichting, deels de Stad door rydende, deels in Jachten vaarende, om, naar de plaatslyke gelegenheid, alles op de best mogelyke wyze te zien, en te deelen in de vreugd, die langs de krielende Gragten en Straaten groot en klein vervulde. 1768. Vreugde blyken.

Den volgenden dag nam zyne Hoogheid, als Admiraal Generaal, Zitting in het Collegie ter Admiraliteit, op 't ſtaatlykst derwaards begeleid, ontvangen, en begroet met eene Aanſpraak van den Voorzitter MARIUS ANTHONY CAREL, VAN VOERST, TOT BORGEL. —— Het groot Jacht van de Admiraliteit met de De Prins neemt Zitting in de Admiraliteit. Zeilpartyop 't *T.*

XC. BOEK. 1768.

twee Jachten der *Oost-Indiſche* Maatſchappye lagen gereed om een Zeiltogtje op 't *Y* te doen: op deezen verdeelden zich de Heeren van de Admiraliteit, dien dag de Gastheeren van het hooge Gezelſchap. De Standaard van de Admiraliteit werd opgeheeſen op het groote Jacht, 't welk hunne Hoogheden voerde, en begroet door het Oorlogſchip *de Triton*. De Koopvaardyſchepen, op Stroom en in de Laag liggende, vuurden en vlagden om ſtryd. Het Koop-, Scheep- en Handelryk *Zaandam* was de bedoelde plaats van de Zeilparty; de Baljuw VAN BLOIS, de Regenten en Kerkenraaden van *West-* en *Oost-Zaandam*, verwelkomden het Vorſtlyk Paar, 't welk met den Stoet het merkwaardigſte van die aanzienlyke en na aan elkander verwante Dorpen bezigtigden. Een wakkerende wind voerde de Jachten, onder 't houden van den Middagmaaltyd, de *Zaan* uit, het *Y* door, de Stad voorby, na den mond van 't *Pamphs* tot aan de *Durgerdammer* Vuurtooren. *Y* en *Zaan* krielden van Jachten, Boeijers, Zeilſchuiten, die deel aan deeze verluſtigende Waterparty namen. De *Oost-Indiſche-Werf* begroette de Jachten onder 't voorby zeilen met Eereſchooten. 't Oorlogſchip *de Triton*, fraay verlicht, op Stroom liggende, verrukte de hooge Zeilgenooten, terwyl zy in 't vóór ankerliggend Jacht den Avondmaaltyd hielden, en tot overmiddernagt dien dag rekten.

Als

Als Opperbewindhebber der *Oost-Indi-* XC.
sche Maatschappye nam 's anderen daags BOEK.
zyne Hoogheid Zitting in het *Oost-Indi-* 1768.
sche Huis, in die hoedanigheid verwel-
komd door den eersten Advocaat CORNE-
LIS VAN DER HOOP: 't zelfde deedt
vervolgens de Advocaat der *West-Indische*
Maatschappye op het *West-Indische* Huis;
wanneer zyne Hoogheid daar de plaats van
Opperbewindhebber dier Compagnie be-
kleedde.

Neemt Zitting by de *Oost-* en *West-Indische* Maatschappyen.

Een luisterryk Cour op de Zaal van 't
Stadhuis, waar by alle Heeren van de Re-
geering en derzelver Vrouwen, andere voor-
naame Burgers, Ingezetenen en Vreemde-
lingen zelve, gelegenheid hadden van hun-
ne Hoogheden te zien, en hun hof by de-
zelven te maaken, gevolgd van een groote
Maaltyd, bragt dien dag ten avond, welke
geschikt was om ten Schouwburg te gaan.
Een prachtig gevaarte in dezelve bouwkun-
stig vervaardigd, bestaande in een groote
Vorstlyke Tent, van boven koepelswyze
gedekt, cierlyk vergold, en in de ope-
ningen van vooren behangen met roode flu-
weele gordynen, omzet met gouden kan-
ten en franje, wagtte op de tegenwoordig-
heid dier aanzienlyke Persoonadien, die
met eene grootschen stoet derwaards tree-
den. By het openen van 't gordyn aan-
schouwden zy het Tooneel het Zonnehof,
waar in de beroemde Tooneelspeeler JAN
PUNT, eene Aanspraak aan hunne Hoog-
heden en de verdere Regeering in Dicht-
regelen uitstortte. Een Treur- en Klugt-

Vermaaken het Vorstlyk Paar aangedaan.

XC. BOERK. 1768.

ſpel, voorgegaan en gevolgd van een Bal-
let hielt het hooge Gezelſchap tot Midder-
nagt bezig.

Een groot gedeelte van den volgenden dag werd beſteed in het bezigtigen van 't geen de *Amſtelſtad* als Koopvorſtinne doet uitmunten; het in 't water loopen van een voltimmerd *Oost-Indiſch* Schip, was bewaard om het Vorstlyk oog op dit bewonderenswaardig ſtuk der Werktuigkunde te onthaalen. — Men hadt den Avond bepaald tot het Vreugdefeest en 't uitmuntend Bal in de Zaal van 't Stadshuis. Op 't zelve verſcheenen, behalven de Vorstlyke Perſoonadien, ter welker Eere het Feest was aangelegd, de Prins van HESSEN, verſcheide Vreemdelingen van Rang, als de Prins VAN LAMBAISE, Groot-Stalmeeſter van *Frankryk*, de Marquis DEL PUENTE FUERTE, Afgezant des Konings van *Spanje* by onzen Staat, benevens andere Grooten en Heeren van aanzien, uit onderſcheide Gewesten deezer Landen herwaards gevloeid, de Leden der Regeeringe van *Amſterdam*, derzelver Vrouwen en Kinderen, en een groot getal der voornaamſte Ingezetenen, met elkander een getal van ruim elf honderd Perſoonen uitmaakende, allen op het kostbaarſte uitgedoscht, ſchitterende van Edelgeſteenten, een verſtommenden rykdom en luiſter ten toon ſpreidende, in eene Zaal door meer dan zevenduizend lampen, zo verrukkelyk verlicht, dat 'er aan de ſchoonheid en orde van 't Gebouw, door zo veel lichts niet te

kort

kort gedaan werd, maar dat dit ſterke licht zelve, en de byzondere kleuren der lampen, door elkander geſchakeerd, de evenredigheid en kunst van alles te treffelyker deeden uitkomen. De Dans begon ten tien, en eindigde omtrent één uuren, welken tyd, die niet danſten, noch zich met het aanſchouwen van den Dans verkoozen te vermaaken, met het Kaartſpel doorbragten. Hunne Hoogheden, derzelver Gevolg, de Gastheeren en de aanzienlyke Genoodigden, begaven zich ten Maaltyd in de Schepenskamer, het overige Gezelſchap in de Gaanderyen daar groote en kleine tafels gedekt ſtonden. Naa den Maaltyd werd de Dans hervat. Wanneer omtrent drie uuren hunne Hoogheden vertrokken, zweeg, op een gegeeven teken, de Muzyk, het danſſen hieldt op, en het Gezelſchap ſcheidde in alle ſtilte.

XC. BOEK. 1768.

De aatſte dag des verblyfs beſteedden hunne Hoogheden in 't bezien van nog onbeziene Geſtichten, van 't beroemd Kabinet des Heeren G. BRAAMKAMP. De *Jooden*, zo *Portugeeſche* als *Hoogduitſche*, hadden hunne Synagogen van binnen fraay vercierd, de Rabbis boezemden hunnen Zegen over den Vorst en Vorſtinne uit als zy in die Kerken getreeden waren. Naa het houden van den Maaltyd, met keur van aanzienlyke Gaſten, werd 's avonds de Schouwburg nogmaals bezogt, een Bly- en Klugtſpel, met een Ballet tuſſchen beiden, voerde men thans ten tooneele. Hadt de beroemde Tooneelſpeeler JAN PUNT de

XC. BOEK. 1768.

eerſte keer met eene Aanſpraak het Toneelvermaak geopend, zyn niet min beroemde Mededinger in het Treurſpel, de bejaarde IZAAK DUIM, ſloot thans 't zelve in 't Zinnebeeldig kleed van 't Schouwburg, met eene Dankzegging in Dichtmaat.

Vertrek uit *Amſterdam.*

Op den vierden van Zomermaand, den dag tot het vertrek beſtemd, kwamen de zeſtig Burger Compagnien vroegtydig in 't geweer, en ſchaarden zich langs den weg, dien 't Reisgezelſchap zou neemen van den *Dam* af tot de *Utrechtſche* Poort. Die van den Geregte, en anderen, benoemd om de Affcheidneeming by te woonen en 't Uitgeleide te doen, verſcheenen op 't Stadhuis. De Hoofd-Officier ſprak het Vaarwel uit. De Prins en Prinſes betuigden op 't ſterkst hun hoogſte genoegen over de wyze waar op zy van Stadswegen, ontvangen en onthaald waren. Het uitgeleide geſchiedde met een aanzienlyken trein van Koetzen tot buiten de *Utrechtſche* Poort, waar hunne Hoogheden, uit de koets getreeden, het laatſte affcheid van de Heeren der Regeeringe namen onder herhaalde dankbetuiging. In de Jachten gegaan, en na de *Weesper* zyde des *Amſtels* overgeſtooken zynde, hoorde de Stad de affcheid groete van 't Geſchut der Patterye omtrent de *Utrechtſche* Poort. —— Burgemeeſters hadden den Prins, kort naa zyne aankomst, verzogt, om, zo lang hy de Stad met zyne tegenwoordigheid vereerde, het Wagtwoord te willen geeven aan den Hoofd-

Of-

Officier van 't Guarniſoen, die de Wagt ſtondt te hebben. Het werd, door deezen, bekend gemaakt aan den Voorzittenden Burgemeeſter, op wiens last het, volgens gewoonte, door den Woordſchryver, aan de Capiteinen der vier Compagnien Burgers, die elken nagt waaken moeſten, werd rondgebragt.

XC. BOREL. 1768.

De Hertog van *Brunswyk* woonde alle deeze Eer- en Vreugdbetooningen in *Amſterdam* by; dan, gelyk hy, om, zonder Staatſie ontvangen te worden, op den dag der komſte, 's morgens vroeg derwaards was gereeden, en, onder 't naderen van hunne Hoogheden, uit het Huis des Heeren BOREL, zich na het Stadhuis vervoegd hadt, waar Burgemeeſters hem beleefdlyk ontvingen, zo vertrok hy, op den dag des Affcheids, in den vroegen morgen, in ſtilte na *'s Gravenhaage.*

Burgemeeſters betuigden, by de wederkomst op 't Stadshuis, hun genoegen aan de Collonellen, wegens den betoonden yver en goedwilligheid der Schutterye, by 't inhaalen, vergezellen, bewaaken en uitleiden van hunne Hoogheden. —— Zy lieten vervolgens Zilveren Gedenkpenningen vervaardigen, die van drie onderſcheide Grootens aan de Hoogere en Laagere Officieren en aan alle wagtgehouden hebbende Schutters, tot een altoos duurend aandenken, werden uitgedeeld (*). Groot was on-

(*) *N. Nederl. Faarb.* 1769. bl. 240.

XC. BOEK. 1768.

ongetwyfeld de begeerte der Burgeren en Ingezetenen, welke den toegang niet hadt opengeſtaan tot de Zaal van 't Stadshuis en de Vertrekken, die hunne Hoogheden ten verblyf en onthaal gediend hadden, om daar aan te voldoen werd toegeſtaan, dat ieder dezelve zou mogen bezigtigen.

Eenige Dames en Heeren, die hunne Hoogheden, geduurende derzelver verblyf, meest opgewagt en overal geleid hadden, ontvingen, ten betoon van genoegen, van den Prins fraaye en kostbaare geſchenken; dit viel ook eenige Amptenaars en Bedienden van 't Stadhuis ten deele. De milde Giften, in de bezigtigde Godshuizen, in den Schouwburg aan de Tooneelſpeelers, op Werven, en elders, uitgereikt, deeden de Ontvangers 's Prinſen Edelmoedigheid roemen (*).

FREDERIK DE GROOTE op 't *Loo*.

Het vermaak en genoegen te *Amſterdam* genooten, ſchakelde zich aan een ander, het Vorstlyk Paar op 't *Loo* beſchooren; werwaards zy gingen om het bezoek van FREDERIK DEN GROOTEN af te wagten. Deeze Vorst was reeds den negenden van Zomermaand, te *Wezel* aangekomen, vergezeld van den Prins van *Pruiſſen*, en de Prinſſen FREDERIK en WILLEM van *Brunswyk Wolfenbuttel*, en daar, door vier Afgevaardigden, uit naam van hun-

(*) WAGENAAR 't *Verheugd Amſterdam*, en medegedeelde Berigten.

hunne Hoog Mogenden, begroet (*). Zyne Hoogheid reedt zyn Koninglyken Oom op de grenzen, aan geene zyde van *Doesburg*, te gemoet, en geleidde hem na 't gemelde Lusthuis, waar zyne Majesteit drie dagen vertoefde, tot onuitspreeklyk genoegen zyner Nigte.

XC. BOEK. 1768.

Prins HENDRIK van *Pruisſen*, met regt voor een der grootste Krygshelden deezer Eeuwe gehouden, gaf in Oogstmaand een Bezoek aan zyne Nigte. Staaten van *Holland*, van diens komst verwittigd, benoemden eene Bezending om hem op 't *Huis in 't Bosch* te verwelkomen; doch by 't vraagen na den tyd, wanneer het zyne Koninglyke Hoogheid gelegen zou komen,

Gouda door het Vorstlyk Paar en Prins HENDRIK van *Pruisſen* bezogt.

(*) *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht* hadden ieder uit de haaren een Heer voorgedraagen om het begroetend Gezantschap uit te maaken; doch de Voorzitter ter Algemeene Staatsvergaderinge hadt kunnen goedvinden, een Afgevaardigden uit *Friesland*, met agterstelling van den door *Zeeland* voorgedraagenen, te benoemen. De Afgevaardigden van *Zeeland*, dit voor eene kleinagting van hun Gewest, het derde in den rang der Bondgenootschaplyke Gewesten, houdende, hadden zich tegen dit besluit verzet; en zich aan geene schikking of looting willen onderwerpen, en beklaagden zich over het ongelyk hun Gewest aangedaan, het regt vorderende der Staaten van *Zeeland* om des te raadpleegen, en nadere Aantekening te doen. Dan de overige Gewesten betuigden, dat 'er geen oogmerk geweest was om *Zeeland* met eenige kleinagting te behandelen. Staaten van *Zeeland* keurden het gedrag hunner Afgevaardigden goed. *Not. van Zeel.* 29 Aug. 1768.

XC. BOEK. 1768.

men, om die Bezending te ontvangen, bedankte hy voor dit bedoelde eerbetoon. Om dien Prins te vermaaken beraamde het Vorstlyk Paar een Spoelreisje na *Gouda*. De Regeering dier Stad, des verwittigd, en tevens verzogt dat de Schuttery niet in de wapenen zou verschynen, als by een staatlyk bezoek, wilde nogthans die Vorstlyke Persoonadien op eene voeglyke wyze ontvangen, en vergasten. De noodige ontwerpen werden daar toe vervaardigd en zodanige Bevelen aan de Burgery gegeeven als strekken konden om alle goede Orde te bewaaren, in eene Stad, die men voorzien kon dat, ten dien Dage, opgevuld zou weezen met Vreemdelingen uit de nabuurige Steden en Dorpen, door de maare dier Overkomste, derwaards gelokt, en door nieuwsgierigheid gedreeven. De groote Kerk was bestemd om de hooge Gasten te ontvangen. Zy naderden in vyf Koetzen, gedekt door een Ruiterwagt, op den middag, de Stad, het Klokkenspel gaf hier van kennis. De Trein, door de Stads Wagtmeester geleid, reedt staatlyk na de Kerk, waar hunne Hoogheden, door de Magistraat ontvangen en verwelkomd, de beroemde Kerkglazen in 't klein geschilderd, en voorts in 't groot, bezigtigden onder het speelen van het deftig Orgel. De Voorzittende Burgemeester verwittigde zyne Hoogheid, dat Burgemeesters de vryheid hadden genomen om, in de Stads Doelen, een Middagmaal te doen aanrigten, 't welk zy hoopten dat

dat hunne Hoogheden gunſtig zouden aanneemen; en voorts toeſtaan, dat by derzelver vertrek, de gewoone Eerbewyzing met het Stadsgeſchut gegeeven mogt worden. Het een en ander nam zyne Hoogheid aan. Naa het bezigtigen eener Pypenmaakerye, de Hoofdfabryk der Stad, en eenige andere byzonderheden, namen zy deel aan den vervaardigden Maaltyd; by het uittreeden van de Doelen, by het komen op de Markt, en by het uitryden van de Poort geſchiedden de vergunde begroetingen met het Geſchut van de Wallen der Stad, die zich met dit Bezoek zo zeer vereerd vondt, als hunne Hoogheden over 't onthaal voldaan waren (*).

FREDERIK WILLEM gebooren.

De Prins van *Naſſau Weilburg*, zag op den vyf- en- twintigſten van Wynmaand zyn Huis vermeerderd met een Zoon, die, by den Doop, met Vorſtlyke ſtaatlykheid verrigt, den naam van FREDERIK WILLEM ontving.

Geſchil tuſſchen *Dordrecht* en *Gornichem*, over het Stapelregt.

't Ontbrak in den Lande, waar de Vreugd en Vrolykheid zo by aanhoudenheid ten rye gingen, aan geene ruſtſtoorende Geſchillen, ſchoon dezelve niet van den belangrykſten aart of het verſte vooruitzigt waren: eene korte vermelding zal volſtaan kunnen. —— Een der uitſteekendſte voorregten van *Hollands* oudſte Stad

(*) *Reſol. van Holl.* 3 en 9 Aug. 1768. *N. Nederl. Jaarb.* 1768. bl. 654 en 906.

XC. BOEK. 1768.

Stad is het Stapelregt, onder de Graafly-ke Regeering geſchonken, uitgebreid, be-veſtigt, en tot den huidigen dag aan dezel-ve eigen gebleeven. Ingevolge van 't zel-ve kan men verſcheide Koopmanſchappen, die, voorby dezelve de Rivieren op of af komen, doen ontlaaden, eenige dagen te koop veilen, en van de verkogte zekere Regten vorderen. De overige *Hollandſche* Steden, als mede eenige Dorpen, hebben niet zelden, over dit Stapelregt, als een handeldrukkend bezwaar, geklaagd; de-wyl het haar niet flegts ongelegen kwam de voorby gevoerde Goederen te veilen; maar boven al om dat zy niet goedvonden, de Ongelden door de *Dordrechtſchen* op den Sta-pel geſteld, en allengskens verhoogd, te betaalen. 't Noodwendig gevolg hier van is geweest het maaken van overeenkom-ſten met verſcheide Steden; die, egter, plaats lieten tot veele hoogst onaangenaame ge-ſchillen (*). In den Jaare MDCCLXVI, ontſtondt 'er dus een tuſſchen *Dordrecht* en *Gornichem*, welke laatstgemelde Stad meermaalen hier over te kampen hadt. Drosſaart en Burgemeeſters deeden, ter Vergaderinge van hun Ed. Groot Mogen-den, by monde van de Afgevaardigden der Stad, een Voorſtel, wegens de druk-kende wyze op welken die van *Dordrecht*, het

(*) *Tegenw. Staat* IV Deel, bl. 327. J. KOK, *Vaderl. Woordenboek*, *Art.*. DORDRECHT. *Re-ſol. van Holl.* 5 Nov. 1766.

het Stapelregt, ten hunnen opzigte, uit- XC.
oefenden. Deezen verdeedigden het ge- BOEK.
houden gedrag in een verzogt Berigt aan
Staaten van *Holland*, beweerende, dat de 1768.
zaak door den gewoonen Regter, en niet door hun Ed. Groot Mogenden, behoorde afgedaan te worden. Die van *Gorinchem* hielden, in een breedſpraakig Tegenvertoog, ſtaande, dat het beſliſſen deezes geſchils den Staaten toekwam. 't Welk de *Dordrechtſchen*, in den aanvang deezes Jaars, op hunne beurt, tot handhaaving van hun Stapelregt tegen gingen. De zaak werd aan het groot Beſoigne overgegeeven (*).

Twist te *Monnikendam* over de Magiſtraatsbeſtelling.

Byſter hoog was een Twist over de Magiſtraatsbeſtelling in *Monnikendam* geloopen, die in dit Jaar, door tuſſchenkomst van 't Hoog Gezag, eindigde. De verkiezing tot de Ontvangers plaatze der Gemeene Middelen te dier Stede gaf aanleiding tot oneenigheden, en deeze wederom aan zommige Leden der Regeeringe gelegenheid om zich te ontſlaan van eene voorheen onderling aangegaane verbintenisſe, en te beſluiten om alle Ampten, Commisſien, en de gantſche Magiſtraatsbeſtellinge der Stad aan den Erfſtadhouder af te ſtaan, en op te draagen, en, zonder eenige bepaaling, aan dien vrye

(*) *Reſol. van Holl.* 28 Jan. 16 Sept. 1767. en 30 Jan. 1768. *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 64. Voor 't Jaar 1768. bl. 1278.

XC. BOEK. 1768.

vrye beſchikking aan te bevelen (*). Veele Papieren hier toe betrekkelyk zagen het licht, by welken men elkander over en weder van kwaade trouw en vervalſching in de verhaalen beſchuldigde, doormengd met eene menigte van haatlykheden.

In ſtede van de Eensgezindheid, door Staaten van *Holland*, den Regenten deezer Stad aangepreezen, te betoonen, zag men op nieuw den geest van Onmin heerſchen by de Verkiezing van Burgemeeſteren in Oogstmaand des Jaars MDCCLXVII. Het toen ontſtaande Geſchil beſtondt hoofdzaaklyk hier in, of de Boonlieden, die zwarte Boonen getrokken hadden, verpligt waren, de eerſte kiezing van drie Perſoonen tot nieuwe Burgemeeſteren te doen uit de overige Leden van de Vroedſchap, dan of dezelve vryheid hadden om ook andere Perſoonen, buiten de Leden der Regeeringe, te benoemen. Burgemeeſters en Vroedſchap hielden toen de eerſte Benoeming op drie Perſoonen, geen Leden van de Vroedſchap zynde, gevallen was, het eerſte; doch de Hoofdſchout der Stad, benevens nog drie Heeren uit de Regeering, het laatſte ſtaande. Elk leverde by Staaten van *Holland* de bewyzen in, welke zy meenden te hebben voor de Party door hun omhelsd. Het voorgevallene by

(*) *Berigt aangaande de Onenigheid ontſtaan tuſſchen de Regenten der Stad Monnikendam*, te Amſt. by J. SCHREUDER.

by het maaken der betwiſte Benoeming, werd door de Meerderheid in zodanig een licht geſteld, en by Staaten van *Holland* voorgedraagen, als of de Minderheid, niets minder bedoeld hadt dan om, door Opſtand en Geweld, haare zaak door te dryven, een der Vroedſchapsleden beſchuldigende van geroepen te hebben, *Wapent U Burgers, wy hebben eene vrye Verkiezing, en ziet hoe dat ons Privilegien gekrenkt worden!* Eene taal die van de andere Party ontkend en dat Lid der Vroedſchappen alleen in den mond gelegd wordt, dat hy, by 't uitgaan des Burgemeeſters VAN SANEN, zeide; *Ziet, Burgers, daar gaat hy, welke de Privilegien wilde overgeeven, en zo wordt met de Privilegien gehandeld; doch men hadde niet kunnen verwagten, dat de Kans* (*) *ons zo wel zou dienen!* Voorts zyn de wederzyds ingeleverde Berigten van het voorgevallene, ſchoon met Eede en aanbod van Eede geſtaafd, zo wyd verſchillende, dat men ze naauwlyks voor beſchryvingen van de toedragt eens zelfden gevals zou houden. Allerſterkſt weerden de drie Heeren CLAUS, NAHUIS en HOUTING, by Staaten van *Holland*, de beſtiging af als of zy hun best zouden gedaan hebben om de Burgery tot Oproer aan te zetten; daar omtrent verklaarende, dat die beſchuldiging uit loutere kwaadaartigheid voortſproot, en

XC. BOEK. 1768.

(*) Dit woord ziet op den *Kans* der Boontrekking.

XC. BOEK. 1768.

en de betigters niet geſchroomd hadden, door veele onbeſchaamde leugenen, den Souverain te misleiden; dat zy niets gedaan hadden dan het goed Regt hunner Stad en Burgerye te verdeedigen; dat dit alles alleen een gevolg was van het tegen hun opgevatte ongenoegen, dat zy eerst, tegen den zin van zommigen hunner Medeleden, zich zelven gelyk wilden handelen, in het bewyzen van behoorelyke agting aan het Eminente Hoofd der Regeeringe, dan, by vervolg, zo zy meenden op goeden grond, zwaarigheid hadden gemaakt, zich, zo als veele andere Leden, te voegen by den Voorſlag van den Heer Burgemeeſter VAN SANEN, om naamlyk de Stad, en alles wat tot de Magiſtraatsbeſtelling behoorde, aan den Erfſtadhouder op te draagen, en by eene byzondere Commisſie daar van overdragt te doen; welke handelwyze men gaarne hadt willen bedekt houden.

By Staaten van *Holland* werd de Benoeming op drie Perſoonen buiten de Vroedſchap, onbeſtaanbaar met de Privilegien der Stad *Monnikendam* gekeurd, en gehouden als niet gedaan; voorts Boonheeren gelast eene andere Benoeming te vervaardigen uit de overige Leden der Vroedſchap. Wordende aan Burgemeeſteren en Vroedſchappen onverlet gelaaten, om voor het vervolg, omtrent de Verkiezing van Burgemeeſteren, overeenkomſtig de Privilegien, zodanig een Verzoek aan hun Ed. Groot Mogenden te doen, als zy ten meeſten

ſten dienſte van hunne Stad en Burgery zouden te raade worden (*). Wyders kreegen de Leden der Regeeringe last zich voortaan te onthouden van eenige verdere Geſchriften betreffende de ontſtaane Verſchillen te verſpreiden, veel min met den druk gemeen te maaken. 1768.

Toen men, in gevolge van dit Staatsbeſluit, de Verkiezing van Burgemeeſteren hervatte, ontſtonden, op nieuw, hevige oneenigheden: dewyl een en dezelfde Perſoonen op twee onderſcheide Benoemingen gebragt wierden: beweerende de eene Party dat zulks beſtaanbaar, de andere dat het onbeſtaanbaar was, tot eindelyk, door de meerderheid beſlooten werd voort te gaan, en tot Burgemeeſters te ſtemmen, die op de derde Benoeming waren gebragt geweest. De drie meergemelde Heeren verklaarden 'er zich niet alleen weder tegen; doch leverden ook, op nieuw, een Verzoekſchrift aan Staaten van *Holland* over, zich beklaagende over de onwettigheid der Verkiezinge, met verzoek, dat hun Ed. Groot Mogenden dezelve voor onwettig zouden verklaaren; doch kreegen zy, in Sprokkelmaand deezes Jaars, ten antwoord, dat zy zich ten onregte tegen deeze Benoeming, en

(*) *Reſol. van Holl.* 14 Mey 25 Juny 4 Aug. 9 en 19 Sept. 28 Oct. 7 en 12 Nov. 1767. De Afgevaardigden van *Amſterdam* verklaarden, omtrent dit ſtuk der Vrylatinge, het Beſluit wel aan te zien; doch 'er zich niet mede te kunnen conformeeren. *Reſol. van Holl.* 16 Dec. 1767.

XC. BOEK. en daar uit gevolgde Verkiezing, aangekant hadden; en derhalven deeze beide in krágt zouden blyven (*).

1768. Wie zich in zyn Regt verkort agt, laat niet ligt eene gelegenheid, om 'er in herſteld te worden, voorbyglippen: dit oordeelden de Vroedſchap van *'s Gravenhaage*, dat zy gedaan was, door Burgemeeſteren en Schepenen, waar om zy, kort naa de Verheffing van den jongſt overleden Stadhouder, by hem om herſtel aanhielden. Naa 's Vorſten dood herhaalden zy haare klagten by Mevrouwe de Gouvernante; doch hun bezwaar, door geen van beiden afgedaan zynde, verleevendigden zy, vol hoope van een ſpoediger en gunſtiger uitſlag, in den voorleden Jaare, haare Verzoeken by den nieuwlings in zyne hooge waardigheden gekomen Erfſtadhouder. De Magiſtraat, verre van in 't begrip der Vroedſchap te ſtaan, of zich door de bygebragte redenen te laaten overtuigen, oordeelde dat de laatstgemelde, wel verre van in magt of gezag eenigzins verkort te zyn, thans meer genoot dan dezelve toekwam, gelyk zy zogt te betoogen in een wederleggend Geſchrift aan zyne Hoogheid overgeleverd. De Vroedſchap vatte de pen weder op, en zogt, in een nader Betoogſchrift, de Regten te ſtaaven, welke zy oor-

Het geſchil tuſſchen de Vroedſchap en Magiſtraat van *'s Gravenhaage* beſlist.

(*) *Reſol. van Holl.* 2 Feb. 1768. *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 1381. 1352—1382. Voor 't Jaar 1768. bl. 19. 52. 106. 141. 152.

oordeelden, dat hun als Medevertegen- XC.
woordigers der Burgeren toekwamen, met BOEK.
een volkomen vertrouwen de geheele
zaak overgeevende aan den Erfſtadhou- 1768.
der. Even dit zelfde deedt de Magi-
ſtraat, toen deeze het laatſte tegen hun in-
gelevérde ſtuk ten toetze bragten. Het
ſcheen, door 't lang verwyl, als of zyne
Hoogheid, zo min als zyne Heer Vader
en Vrouw Moeder, deezen twist tuſſchen
de Magiſtraat en Vroedſchap der Hofplaatze
zou beſliſſen. Maar de Magiſtraat, in Gras-
maand des volgenden Jaars MDCCLXIX,
onderrigt, dat zyn Hoogheid deeze zaak
ter hand genomen hadt, en gereed ſtondt,
die verſchillen eens geheel af te doen,
werd te raade eenige Regels vast te ſtel-
len, die voortaan in het zamenroepen der
Vroedſchap, in eene bepaalde ſoort van zaa-
ken, zouden werden waargenomen. Van doo-
ze leverden zy, door eene Bezending uit
hun midden, een Affchrift over met ver-
zoek, dat zyne Hoogheid, in het bepaa-
len der lang gehangen hebbende verſchil-
len, daar op zo veel agts zou ſlaan als
by oordeelde te behooren. Dit baande
den weg tot een Uitſpraak, te dierzelfde
maand, inhoudende, dat de Magiſtraat van
's *Gravenhaage*, met de ſtipte naakoming
der thans opgegeevene Regelen, gegrond
op het Octroy door Keizer KAREL
DEN V, in den Jaare MDXXV aan de
Vroedſchap verleend, nu, en ten allen
tyde, zou kunnen en mogen volſtaan, en dat
gevolglyk, in de verdere en andere Ver-

zoeken der Vroedſchap, niet kon worden getreeden (*).

Wanneer zyne Hoogheid, den Heer WILLEM VAN CITTERS zyn ontſlag als Vertegenwoordiger van Eerſten Edelen verleend hebbende, by eenen Brieve Staaten van *Zeeland* aanſchreef, dat hy goedgevonden hadt den Raadpenſionaris ADRIAAN STEENGRACHT, die deeze plaats tuſſchen beide bekleedde, te volmagtigen om, by voorraad, ook van zynen wege, in het Collegie der Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit van *Zeeland*, te verſchynen, en advys uit te brengen, namen de Steden het over. Dit bevreemde zyne Hoogheid, en hy agtte zich, op eene onwettige en ongehoorde wyze, te leurgeſteld van zyn regt, om een Vertegenwoordiger in dat Collegie te benoemen, met herhaalden eisch, dat zulks zou geſchieden. *Middelburg* en *Tholen* betuigden gereed te zyn om haaren raadſlag hier over uit te brengen, wanneer de Raadpenſionaris STEENGRACHT, geduurende de raadpleegingen over dit onderwerp, buiten ſtondt, en den Secretaris van het Land verzogt, het beſtuur der Vergadering te aanvaarden: waar toe de Raadpenſionaris niet bereid was; dewyl hy dan de plaats van Eerſten Edelen zou moeten laaten open-

1768. Den Raadpenſionaris van *Zeeland* de Plaatsbekleeding van Eerſten Edelen door *Middelburg*, betwist.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1767. bl. 265. 371. 1041. Voor 't Jaar 1767. bl. 209. Voor 't Jaar 1769. bl. 748.

openſtaan. *Tholen* viel *Middelburg* af, en wendde de Heer STEENGRACHT alle moeite aan om, ook die Stad over te haalen, tot het afzien van dien eisch; welken dezelve in eenen breeden Brief beweerde te ſteunen op het Reglement tot beleid van zaaken in *Zeeland* vastgeſteld. De Raadpenſionaris bragt hierop het zyne in, aanbiedende buiten te zullen ſtaan by de raadpleeging over dit ſtuk, wanneer zyne Hoogheid, dien hy aanmam kennis van al het voorgevallene te zullen geeven, een ander Heer zou gevolmagtigd hebben om diens ſtem en raadſlag, als Eerſte Edele, uit te brengen. Het antwoord des Erfſtadhouders behelsde eene volkomene goedkeuring des gedrags van den Raadpenſionaris, met bygevoegden last om, in de raadpleegingen over deeze zaak, zyne Stoel te blyven bekleeden, zonder daar toe een ander te mogen volmagtigen. XE. BOEK. 1768.

Eenige Steden bragten een raadſlag uit, overeenkomſtig met het voorſtel van zyne Hoogheid, en wilden de verzogte Brieven van voorſchryving aan den Raadpenſionaris verleend hebben; dan *Middelburg* hieldt deeze ſtemming van onwaarde: dewyl het verſchil, wegens het uitblyven van den Raadpenſionaris by de onderhandelinge, niet afgedaan was. De Heer STEENGRACHT verzogt die van *Middelburg*, op 't ernſtigst, om deeze Tegenaanteekening agterwege te laaten, en wanneer zy die in Geſchrifte overgeleverd hadden, voegden zich eenige Steden by den Raad-

XC. BOEK. 1768.

pensionaris met verzoek dat dezelve uit de Notulen mogt geligt worden. —— *Middelburg* stondt nu geheel alleen, alle de Steden waren gereed om, in 't byweezen van den Raadpensionaris, hun gevoelen uit te brengen: als deeze de plaats van Eersten Edelen bekleedde, en de Secretaris van het Land het bestuur der Vergadering op zich nam. Te deezer gelegenheid verklaarde de Raadpensionaris, door zyne Hoogheid in 't byzonder gelast te zyn om te verklaaren, dat deeze hoogstgevoelig was over de handelingen der Heeren van *Middelburg*, en het afwyzen van de voorgeslaagene schikking, niet anders kon aanzien, dan als een stap daar heen gaande om zyne Hoogheid, niet alleen in dit geval, maar ook by andere gelegenheden, in hoogstdeszelfs Regt, tot de vervulling van het vertegenwoordigen des Eersten Edelen, hem alleen toekomende, te stooren; doch dat hy niet gezind was daar van in 't minste af te staan. Voorts betuigde de Raadpensionaris deeze raadpleegingen niet langer te kunnen uitstellen, en, aangezien de Heeren van *Middelburg* niet te beweegen waren, verzogt hy, uit naam van de meerderheid der Leden van Staat, den Secretaris van het Land het bestuur der Vergadering, gedurende de verdere raadpleegingen over dit stuk, op zich te neemen, terwyl hy den Stoel van den Gecommitteerden van den Heer Eersten Edelen ging bekleeden. De Afgevaardigden van *Middelburg*, verlieten daar op allen de Vergadering; een Pensio-

na-

naris laatende om alleen te hooren en te zien.

XC. BOEK. 1768.

Een brief, vol klagten over deezen ſtap der *Middelburgeren*, werd aan hun afgevaardigd, en deeze door die van *Middelburg* met klagten over 't gedrag van den Raadpenſionaris, en den Secretaris van het Land, beantwoord. De Raadpenſionaris, voor de Eerſten Edelen ſtemmende, keurde het doen van den Secretaris van den Lande goed, en wilde eene Bezending aan die van *Middelburg* gedaan hebben; doch die van *Zierikzee*, het beklag der *Middelburgſche* over de kortheid van tyd aan hun vergund in opmerking neemende, wilden hun nog veertien dagen tyd geeven, om zich breeder te verklaaren. 't Welk zy deeden, aanhoudende op het buitenſtaan van den Heer STEENGRACHT, terwyl men over de Begeeving van een Ampt hem toegeſchikt handelde, daar hy, of den Stoel van Raadpenſionaris, of dien van Eerſten Edelen vervullende, altoos in Perſoon tegenwoordig was: betuigende gereed te weezen, om, zo ras zy hier van genoegzaame kennis of verzekering hadden, Afgevaardigden, naar gewoonte, ter Staatsvergaderinge te zenden.

Wanneer de zaak tot die hoogte geklommen was, ſtelde zyne Hoogheid, als Eerſte Edele van *Zeeland*, den Heer JOHAN ADRIAAN VAN DER PERRE aan, tot bewaaring van die plaats in de Staatsvergadering, in het Collegie van Gecommitteerde Raaden, en in de Admiraliteit van *Zeeland*.

De aanſtelling van V. D. PERRE dempt dit geſchil.

XC. BOEK. 1768.

land. Hier op leverde een Afgevaardigde van *Middelburg* eene ſchriftlyke verklaaring in, behelzende, dat de Heeren van *Middelburg* niet hadden willen afzyn, op het ontvangen berigt dier benoeming, hem af te vaardigen, ten einde geene vertraaging aan die zaak toe te brengen, en zyne Hoogheid eene ontwyfelbaare preuve te geeven, hoe verre hun Ed. Agtb. altoos geweest waren, om Hoogstdenzelven in het wettig Regt van voorſtelling in de Admiraliteit te ſtooren, en van het Regt van Vertegenwoordiging in dat Collegie, en andere Vergaderingen, zyne Hoogheid als Eerſte Edele van *Zeeland* ontegenzeggelyk toebehoorende, te ontzetten. Verder aanmerkende, dat zy hier door het voorgevallene tuſſchen hun en de Raadpenſionaris STEENGRACHT voor afgedaan rekenden, gereed om, als voor heen, op voorkomende zaaken de ſtem in te brengen, en als de Heer VAN DER PERRE in de Admiraliteit gezeeten zou zyn, hun Afgevaardigden, in genoegzamen getale, en behoorlyk gelast, wederom ter Staatvergadering te willen afzenden: moetende in allen gevalle verklaaren geen vryheid te hebben om van hun voorig geſtelde af te gaan; maar 't zelve nog in allen deele te blyven aankleeven.

Vordering van zyne Hoogheid deswegen.

De Aanſtelling van den Heer VAN DER PERRE kreeg haar volle beſlag, en ſcheen de zaak hier mede afgedaan; doch 't leedt niet lang of een Brief van zyne Hoogheid beſtrafte, aan den eenen kant, het gehou-

den

den gedrag der *Middelburgeren* ſcherplyk, en prees, aan den anderen kant, dat van den Raadpenſionaris STEENGRACHT. In deezen betuigde de Stadhouder, tot handhaaving van zyne Voorregten, zich onvermydelyk verpligt te agten, de Staaten te verzoeken, om, by een Staatsbeſluit, voor het toekomende, te verſtaan en vast te ſtellen „ dat Wy, en onzen Succesſeuren in „ den tyd, als Eerſte Edele, onverlet „ zullen zyn en blyven, om by eventuee„ le vacatures van de effective Repreſen„ tants Plaatze, den tydlyken Raadpenſio„ naris der Provincie, tot het uitbrengen „ van Stem en Advys, zo wel in het Colle„ gie van de Admiraliteit, als in de Staats „ Vergadering by de Heeren Gecommit„ teerde Raaden, te mogen employeeren (*). XO. BOEK. 1768.

't Was reeds in den Jaare MDCCLXIV dat het oog der Kunstkenneren, op eene aangenaame wyze, verrast wierd, door eene nieuwe uitvinding, om eene Tekening, in haare juiste grootte, en met alle haare kleuren, en met eene nauwkeurigheid, dat 'er geen het minſte ſtroepje aan ontbreekt, in Plaat te brengen. De Uitvinder was de kunstminnende Heer CORNELIS PLOOS VAN AMSTEL *Jacob Cornelisz.* te *Amſterdam.* Aanleiding hier toe kreeg hy door 't beſchouwen van eenige Uitvinding der Tekenprentkunſt van C. P. V. AMSTEL.

(*) *Not. van Zeel.* 2 Juny 1 Aug. 5. 8. 12. 19. 22. 23. 26 Sept. 13 en 31 Oct.

XC. BOEK. 1768.

ge *Fransche* Prenten, als Tekeningen van rood- en zwart-kryt in 't licht gekomen. Zyn werkzaame en vindingryke geest baarde eene kunst geheel verschillende van die der *Franschen*; en schoon zy in eenige opzigten gemeenschap mogt hebben, met die der in den smaak van Tekeningen gedrukte Kunstplaaten in *Engeland*, door KNAPTON en PONT uitgegeeven, egter, door hem uitgedagt en voltooid was, eer ooit het werk dier *Engelsche* Kunstenaaren hem onder 't gezigt kwam, en, naar 't algemeen oordeel der Kunstkenneren, door onzen Vaderlandschen Kunstenaar, verre overtroffen werd. Zo groot was de gelykheid tusschen deeze *Afdrukken* en de *Origineelen*, dat de Uitvinder, om alleen bedrog, zo omtrent Liefhebberen als Onkundigen, voor te komen, ze van agteren met zyn wapen tekende. —— Geen wonder dat hy, de moeite en kosten aan dit werk vast in aanmerking genomen zynde, het geheim dier Kunst aan niemand openbaarde; schoon hy openlyk verklaarde in geenen deele ten oogmerk te hebben de Naakomelingschap te berooven van eene zo bevallige als nutte kunstbewerking (*).

Doch daar deeze Prenten niets gemeens hadden, met alle andere soorten, dan dat ze even als deeze Plaatdrukken waren, zo kwamen zy de oorspronglyke Tekeningen zo veel nader, dat het onderscheid tusschen bei-

(*) *Vaderl. Letteroef.* V D. I St. bl. 467.

beide nauwlyks te beſpeuren zynde, de Prenten eigenlyke Tekeningen ſcheenen. 't Ontbrak aan geen gisſingen, ook niet aan kunst- en roembenyders, die in bedenking gaven, dat dit Kunstwerk niet enkel door Plaaten zou vervaardigd worden; maar dat de hand 'er boven dien behendiglyk, met rood- of zwart-kryt, Inkt, of Sappen, de eigenaartige gedaante eener Tekeninge aan gaf. Hoewel dit vermoeden moest wyken op de onbevooroordeelde beſchouwing van de eenſtemmigheid der Afdrukken eener Plaat met elkander vergeleeken, die onder zo veelen niet beſpeurd zou worden, indien de Hand, buiten de Plaat, 'er aan gewerkt hadt, nam de Uitvinder een middel te baat om allen twyfel, wegens het vervaardigen zyner Prenten, te verbannen. xc. BOEK. 1768.

Ten deezen Jaare Lid geworden van de *Hollandſche Maatſchappy der Weetenſchappen te Haarlem*, verzogt hy vier Heeren Directeuren, met den Secretaris VAN DER AA om, onder geheimhouding, het werktuiglyke zyner behandelinge in deeze Kunst te komen beſchouwen. In hunne tegenwoordigheid vervaardigde hy eene Kunstplaat, die hy tot hun volkomen genoegen, met alle kleuren, gelyk aan 't Origineele op zyne pers met olieverf drukte, waar van zy hem een volledig Getuigſchrift gaven: terwyl de Afdruk in tegenwoordigheid dier Heeren gemaakt, by de Maatſchappye, ten aandenken hier van, bewaard wordt. Zo beveiligde onze

Kuns-

XC. BOEK. 1768. Kunstenaar zyn' Kunstroem tegen alle verdonkeringen, en zette zyn Werk, waar door men anders nauwlyks verkrygbaare Prenten, voor een maatigen Prys bekomt, met lof voort (*).

1769. Haare Hoogheid bevalt van een dooden Prins. De wenschen van Vrugtbaarheid over het Huwelyk des Erfstadhouders uitgeboezemd, wagtte men dat, in Lentemaand des Jaars MDCCLXIX, vervulling zouden erlangen. Zyne Hoogheid hadt, in Wintermaand aan hun Hoog Mogenden en Ed. Groot Mogenden, kennis van de Zwangerheid zyner Gemalinne gegeeven, die het doen van Gebeden, te dier gelegenheid in de Kerken bevallen; en booden Staaten van *Holland* zyne Hoogheid het Gevaderschap aan over de verwagte Spruite (†). Overal, en byzonder by Staaten van *Holland*, waren de vereischte schikkingen gemaakt, om, op het hooren dier blyde maare, de deelneemende Vreugde der Landzaaten te betoonen. Eene verwagting te leurgesteld doordien haare Koninglyke Hoogheid, tusschen den drie- en vier- en- twintigsten, verloste van een wel voldraagen, doch doode, Vrugt. De droefheid hier over, ten Hove, en elders, hoe

(*) *Verh. der Holl. Maatschappy* XD. *Voorb.* bl. VIII. Medeged. Berigten. *N. Nederl. Jaarb.* 1768. bl. 1118. Veertig deezer Plaaten zien thans het licht. Naavolgers heeft hy verwekt, die hem naby komen; doch geenen die hem overtreffen.

(†) *Resol. van Holl.* 2 en 3 Dec. 1768. en 18 Maart 1769.

hoe zwaar ook, kreeg verligting door de gerustſtellende tyding, dat de Prinſes, ſchoon door eenen langduurigen, zwaaren en gevaarlyken arbeid, zeer verzwakt, naar gelange dier omſtandigheden, zich redelyk bevondt. Zyne Hoogheid liet van dit ſmertlyk geval aan de Staaten der onderſcheide Landſchappen kennis geeven, en werd overal bevolen, in de Kerken Dankzeggingen ten Hemel op te zenden voor de Bewaaringe dier Vorſtinne, en Gebeden uit te ſtorten voor haare Herſtellinge. Den dooden Prins bragt een klein gevolg, naa dat dezelve twee dagen op een Paradebed gelegen hadt, 's nagts na *Delft* over, om in de Stadhouderlyke Grafkelder te worden bygezet (*).

XC. BOEK. 1769.

De Heerlykheid *Montfoort* aan den Prins van *Oranje* afgeſtaan.

Alle de Heerlykheden in *Holland*, by de verdeeling der Naalaatenſchap van WILLEM DEN III, aan den Koning van *Pruiſſen* gekomen, waren, in den Jaare MDCCLIV, door de Gouvernante ANNA, voor haaren Zoon gekogt (†). Op het Grondgebied van den Staat in *Opper-Gelderland* werd de Heerlykheid *Montfoort*, by die Verdeeling den Koning van *Pruiſſen* toegeweezen, door hem tot nog ter leen bezeten van de Algemeene Staaten, aan welken de Oppermagt over dezelve, by het Barrierre Tractaat, was afgeſtaan: doch den

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 353.
(†) Zie het XXXII Deel der *Vaderl. Hiſtorie* bl. 131.

XC. BOEK. 1769.

„ tyd, betoond; dat zy nooit zouden na-
„ laaten te erkennen de uitſteekende dien-
„ ſten, welken hy aan den Staat en by-
„ zonder aan het Finantie wezen van de
„ Generaliteit hadt gedaan: dewyl de Raad
„ zich wel herinnerde de geſteldheid van
„ die Finantie, zo by den aanvang van
„ zyn Theſaurier Generaalſchap, welker
„ voorſpoediger en meer bloeiende ſtaat
„ zy aan zyne verlichte poogingen toe-
„ ſchreeven; en terwyl zy zich moeſten
„ beklaagen over het gemis van een zo
„ kundig en vaardig Staatsdienaar; be-
„ dankten zy hem op 't hartlykst voor alle
„ Dienſten den Vaderlande, in 't alge-
„ meen, en den Raad van Staaten in 't
„ byzonder, beweezen."

De Voorzitter gaf, uit naam zyner Hoogheid, in bedenking of men niet zou kunnen goedvinden, deezen Heere, tot erkentenis zyner Dienſten, en ten betoon van de agting des Raads voor zyn Perſoon, eene Gedagtenis aan te bieden; dit voorſtel behaagde en men beſloot tot het geeven eener Gedagtenisſe. —— De overgereikte Sleutels werden overgegeeven aan den Heer PAULUS ADRIAAN GILLES, Secretaris van den Raad van Staaten, die in Grasmaand, op voorſtellinge des Erfſtadhouders, de Opvolger was van den Heer HOP (*).

De

(*) *Reſol. General.* Ven. 31 Maart 1769. *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 507. 517.

De vierde vyfjaarige dienst van den Heer PIETER STEYN, als Raadpensionaris van *Holland*, liep met Hooimaand ten einde; schoon deeze, omtrent dezelfde Jaaren als de Heer HOP telde, toonde hy zich genegen en gereed, toen hy voor de dus verre gedaane dienſten bedankt en met eenpaarige ſtemmen verzogt werd, dat hoogwigtig Staatsampt, op den zelfden voet, weder, voor vyf Jaaren, te aanvaarden, om 't zelve op de ſchouderen te neemen, en zich met Eede, op nieuw, daar toe te verbinden.

XC. BOEK. 1769.

P. STEYN op nieuw tot Raadpenſionaris aangeſteld.

In Slachtmaand des voorleden Jaars hadden de Bewindhebbers der *West-Indiſche* Maatſchappye ter Vergadering van Tienen een Beſluit genomen om den Heer FERDINAND VAN COLLEN, Oud-Schepen en Raad van *Amſterdam*, in de hoedanigheid van Repreſentant van zyne Hoogheid, als Gouverneur Generaal en Opperbewindhebber der *West-Indiſche* Compagnie, eene Jaarwedde van zes- en- dertig honderd Guldens toe te leggen, in deeze ſomme begrypende alle de koſten, welken die Heer, in deeze hoedanigheid, ten dienſte der Maatſchappye, zou maaken, en daar op de goedkeuring by hunne Hoog Mogenden verzogt. De Hoofddeelgenooten dier Maatſchappye ter Kamer van *Amſterdam* ſtonden verſteld over dit Beſluit, genomen zonder agt te ſlaan op het daar van verſchillend begrip, door hunnen Bewindhebber, in hunnen naam, verklaard,

't Geſchil wegens de Wedde van F. v. COLLEN, als Repreſentant van zyne Hoogheid by de *West-Indiſche* Maatſchappy, beſlist.

XC. BOEK. 1709.

't welk Bewindhebbers, hoe zeer strydig met de gewoonte, in hunne Aantekeningen niet geboekt hadden; zy ſtonden niet minder verbaasd, dat men de goedkeuring van hunne Hoog Mogenden verzogt hadt, zonder dit Beſluit, zo als men gewoon was, hun onder 't oog te brengen; om dus 't zelve als éénpaarig genomen te doen voorkomen. Zy vaardigden, door hunne Hoog Mogenden om Berigt verzogt, een Brief aan die Hooge Vergadering af, den ganſchen toedragt der zaake blootleggende: waar op zy aanweezen, dat dit Beſluit op eene gansch onwettige wyze was genomen, en daar en boven zodanig tegen de Geſteltenisſe der Maatſchappye aanliep, als mede zo weinig met het belang der Deelhebberen over een te brengen was, dat het, huns oordeels, de goedkeuring van hunne Hoog Mogenden niet zou kunnen weg draagen.

De Hoofddeelgenooten hadden begreepen, dat men aan den Repreſentant niet alleen eene ſomme van zeven honderd en vyftig Guldens, tot betaaling van eenen Secretaris, moest toeleggen; maar ook zes honderd Guldens voor Reiskoſten; en dat men dien Heer geen beter erkentenis kon geeven voor de dienſten en zorgen, door denzelven reeds aan de Maatſchappye beſteed, en die men verder van hem verwagtte, dan zulk eene die geſchikt was naar de geſteltenisſe van de Compagnie, en gelykſoortig met het geen zyne Hoogheid zel-

zelve trok, en het *Honorarium* van Heeren Bewindhebberen; dat daar aan zyne Hoogheid vier ten honderd van de Uitdeelingen was aangeboden, het hun voeglyk toeſcheen den Repreſentant twee ten honderd van die Uitdeelingen aan te bieden (*).

XC. BOEK. 1769.

Zy gaven eene Schets van den tegenwoordigen geenzins voordeeligen Staat der Maatſchappye, en toonden, dat, in den Jaare MDCCLVI, de laatſte Afgifte van twee ten honderd geſchied was, en men twyfelde of men in de twee eerstkomende Jaaren tot dergelyk eene Afgifte wel zou kunnen komen: doch dat, die Uitdeeling volgende, het inkomen van zyne Hoogheid, voor den tyd van vier Jaaren, zich zou bepaalen tot zes duizend en vier honderd Guldens, terwyl de toeleg aan deezen Repreſentant, geduurende dat tydsverloop, veertien duizend en vier honderd Guldens zou uitmaaken. Eene in 't oogloopende ongerymdheid, door de Hoofddeelhebberen breeder ontwikkeld. —— Zy oordeelden en beweezen dat de bepaalde Toeleg aan den Repreſentant niet beſtaanbaar was met

(*) *Reſol. van Holl.* 14 Juny 1769. De Heeren JAN V. MARCELIS en THOMAS HOPE, door WILLEM DEN IV, tot zyne Repreſentanten by de *West-Indiſche* Maatſchappye aangeſteld, hadden nooit eenig *Honorarium*, ja zelfs geene vergoeding van Reiskoſten, genooten. Wel eens was in overweeging geweest, hun eene Uitdeeling, nevens Bewindhebberen, aan te bieden; doch zulks niet tot ſtand gekomen: dewyl door den dood van dien Vorst, hun Character ophieldt.

XC. BOEK. 1769.

met den daadlyken Toeſtand der Maatſchappye en het Belang der Deelhebberen; hier voor moeſten zy zorgen, en konden dus, door hun ſtilzwygen, of toeſtemmen, geen Beſluit doen ſtand grypen, 't welk de Compagnie zou drukken, de Actien in waarde doen verminderen, en de Maatſchappy zelve met den ondergang dreigen (*). Weshalven zy verzogten dat het gedaane verzoek van Goedkeuring, op het zo wraakbaare Beſluit der Vergadering van Tienen, mogt van de hand geweezen, en over dit ſtuk eene nadere Vergadering, overeenkomſtig met de Inrigting der Maatſchappye, gehouden worden.

Om dit verzoek te onderſchraagen hadden de Hoofddeelhebbers den Prins Erfſtad-

(*) In de blootlegging van den Staat der Maatſchappye, toonden zy, dat, zedert het Jaar 1748 tot heden toe, de Uitdeelingen niet meer dan twee- en-twintig ten honderd bedraagen hadden. En egter was dit Tydperk, zedert 1748, tot nu toe dat geen, in 't welk de Compagnie, by gelegenheid van den jongſten Oorlog tuſſchen *Engeland*, *Frankryk* en *Spanje*, het meest gebloeid hadt, zo als de kort op een volgende Uitdeelingen van drie ten honderd in 1758 en 1760, van vyf ten honderd in 1762, van vier ten honderd in 1764 en eindelyk van twee ten honderd in 1766 uitweezen; terwyl voor het overige alle de Afgiften, zedert dat in den Jaare 1730 de Vaard op de *West-Indie* was opengezet, tot 1748 toe, niet meer dan vyftien ten honderd en dus niet veel meer dan omtrent drie vierde ten honderd, het eene Jaar door het andere gerekend, bedraagen hadden.

ſtadhouder desgelyks eenen Brief toegeſchikt. Het leedt niet lang of deeze netelige zaak werd uit de wereld geholpen, door de verklaaring van zyne Hoogheid, dat hy, tot kennelyk wederzeggens toe, ten behoeve van zynen Repreſentant VAN COLLEN, afſtand deedt van 't geen Hem, by de Opdragt van het Opperbewindhebberſchap, was aangeboden. De Hoofddeelgenooten, hier van verwittigd, bedankten voor de Bekendmaaking. Van welk alles aan hun Hoog Mogenden werd kennis gegeeven (*).

Een einde gemaakt door den Stadhouder aan 't geſchil tuſſchen den ProcureurGeneraal van *Gelderland* en de Stad *Nymegen*.

Zedert langen tyd waren 'er geſchillen gereezen tuſſchen den Procureur Generaal van *Gelderland*, aldaar *Momber* genoemd, en de Magiſtraat der Stad *Nymegen*, wegens het uitoefenen van het Lyfſtraflyk Regtsgebied in het *Ryk van Nymegen*. De eerstgemelde hieldt ſtaande, dat de Hoogheid van den Lande daar in betrokken was; de Magiſtraat beweerde, dat Schepenen van de *Stad*, als Schepenen van het *Ryk*, de Regtsdwang aldaar toekwam, zonder dat derzelver Vonniſſen, aan den Hove, door den Burggraave des Ryks, behoefden medegedeeld te worden. Herhaalde keeren werd deeze zaak ter *Gelderſche* Staatsvergaderinge gebragt, en laatstlyk, in den Jaare MDCCLXVI, op nader aanzoek van den *Momber*, in die Vergaderinge behandeld. De ſtrydigheid der

(*) *N. Nederl. Faarb.* 1769. bl. 1026. 1349.

XC. BOEK. 1769.

der gevoelens in de Drie Kwartieren bragt te wege, dat men het Geschilstuk ter beslissinge aan zyne Hoogheid overliet; die eerst in Zomermaand deezes Jaars MDCCLXIX, daar aan een einde maakte, door een Uitspraak, in Slachtmaad van de Staaten goedgekeurd, met last dat men wederzyds zich stiptlyk zou gedraagen naar de Regelen door zyne Hoogheid ter nedergesteld, die wilde, dat Schepenen der Stad *Nymegen* de Crimineele Jurisdictie in het *Ryk van Nymegen* zouden blyven uitoefenen, onder het beleid van den Burggraaf, als Landelyken Officier van het zelve Ryk; voorts de noodige Punten in onderscheide Regtsgevallen bepaalende (*).

Aanzoek van *Zeeland* om verbetering in het Muntweezen.

Staaten van *Zeeland*, die reeds in den Jaare MDCCLV, een voorslag gedaan hadden om herstel in 't Muntweezen, by hun Hoog Mogenden te bewerken, van 't welk tot nog niets gekomen was, gelasteden hunne Afgevaardigden, ten deezen Jaare, op het hervatten en voortzetten van dit voor den Staat in 't algemeen, en voor *Zeeland* in 't byzonder, belangryk Onderwerp. Zy bragten in dit Staatsbesluit, ten naderen aandrang, by; hoe het Muntweezen een van de allergewigtigste Stukken der Staatkunde was, en van een oneindigen invloed op den Koophandel; hoe de groote verandering in de Muntspecien, door de schaarsheid en daar uit volgende steigering der Munt-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 62.

Muntmateriaalen, de ernſtigſte aandagt van den Souverain vorderde, ten einde de eerſtgemelden eens met de laatſtgenoemden in eene juiſte evenredigheid mogten gebragt worden; en hoe de voorbeelden van veele Mogenheden en Staaten in *Europa*, die, om boven gemelde omſtandigheden, deeze zaak ten onderwerp hunner Raadpleegingen genomen en veranderingen gemaakt hadden, de Souverainen der *Vereenigde Geweſten* tot naavolging aanſpoorden. De oorſprong van de verlegenheid in *Zeeland*, door het meer en meer toeneemend gebrek aan Zilver Kasgeld, zou ook, huns oordeels, de andere Geweſten, den eenen of anderen tyd, kunnen benaauwen. — De Afgevaardigden der zes Geweſten namen dit Stuk ter nader beraading over, en zonden hun Hoog Mogenden een Afſchrift des Voorſtels van *Zeeland* aan de Raaden en Generaal Meeſters van de Munten deezer Landen, om derzelver bedenkingen daar op te ontvangen. Deezen lieten ze niet lang agter blyven. Doch, ſchoon zy, in de groote hoofdzaak, het voorgeſlagene van Staaten van *Zeeland* moeſten toeſtemmen, en hun Hoog Mogenden op 't ernſtigſt aanraaden, de onderhandelingen, over de beſte middelen tot herſtel in 't gebrek aan Standpenningen, te doen hervatten, konden zy aan den aangepreezen Zilveren Standpenning van veertig Stuivers, en derzelver gedeeltens, zo als dezelve van Gehalte was voorgeſteld, hunne goedkeuring niet geeven; maar raadden

1769. XC. BOEK.

XC. BOEK. 1769.

veel eer tot het ſlaan van nieuwe Gouden Ryders, en van deeze ook vierde gedeeltens te minſten, 't welk het gebrek aan Zilveren Standpenningen zeer te gemoete zou komen; en oordeelden zy dit het beſte en vaardigſte middel om Staaten van *Zeeland* uit hunne verlegenheid te helpen (*).

't *Zeeuws* Genootſchap te *Vliſſingen* opgeregt.

Mislukte het in *Zeeland* de Stad *Zierikzee* eene bedoelde Hoogeſchool op te rigten (†), ten deezen Jaare mogt *Vliſſingen* het onbetwist voorregt genieten van eene Geleerde Maatſchappy, uit kleine beginzels aangegroeid, binnen haare muuren, te zien tot ſtand komen, die den Tytel voerde van het *Zeeuwsch Genootſchap der Weetenſchappen te Vliſſingen*. Eenige Liefhebbers van Kunſten en Weetenſchappen te dier Stede hadden een Genootſchap, onder Beſcherminge van den Prins Erfſtadhouder, opgerigt, en in Lentemaand deswegen eene openbaare Bekendmaaking gedaan, by het uitſchryven eener Prysvraage, op welker beſte Beantwoording zy een Gouden Eerprys uitloofden. Twee der Beſtuurderen IZAAK WINCKELMAN en ROBBERT HENDRIK DU PON, Regeerings Leden van *Vliſſingen*, vergezeld van den Eerw. JUSTUS TJEENK, Leeraar in de *Engel-*

(*) *Not. van Zeel.* 27 April 1 May 1769. *Rot. fol. Gener.* 17 July 1769. *N. Nederl. Jaarb.* 1771, bl. 20 en 74.

(†) Zie hier boven, bl. 94.

gelſche Gemeente, eerſte Secretaris van het Genootſchap, vervoegden zich by den eerſten regeerenden Burgemeeſter CLYVER, om, uit naam des Genootſchaps, aan de Regeering kennis te geeven van deszelfs oprigting, als mede de goedkeuring en beſcherming te verzoeken. Zulks bekwam het terſtond op de verpligtendſte wyze, met aanwyzing van eene Vergaderplaats, van Stadswege, tot zo lange het van eene bekwaamere zou voorzien weezen. Even gelukkig ſlaagden de bovengemelde Heeren in 't verwerven der verzogte beſcherming by Staaten van *Zeeland*, die het Genootſchap, onder en met den Tytel van het *Zeeuwsch Genootſchap der Weetenſchappen te Vliſſingen*, goedkeurden, als mede de Spreuk NON SORDENT UNDIS, door 't zelve aangenomen, beveſtigende ook het daar op zinſpeelend Zegel, verbeeldende de Zeven Vrye Kunſten op eene Rots in Zee, met het randſchrift *Sigillum Societatis Scientiarum Batavo Vlesſingenſis.* Het eerſte Stuk der Verhandelingen, door dit Genootſchap uitgegeeven, pronkt met een agtbaare Naamlyst van Beſtuurders en Leden (*).

XC. BOEK. 1769.

Schoon de oudſte Maatſchappy der Weetenſchappen hier te Lande, de *Haarlemſche*, de geboorte van die Zuſter, in een nabuurigheid

't *Batavaafſch Genootſchap te Rotterdam.*

(*) *Verhandelingen uitgegeeven van het Zeeuwsch Genootſchap der Weetenſchappen te Vliſſingen* I Deel. *Not. van Zeeland* 23 Maart 1769.

XC. BOEK. 1769.

rig Gewest, niet met het gunstigst oog aanzag, kon de Goedkeuring aan de *Hollandsche*, door den Souverain verleend, op geenerlei wyze in aanmerking komen, tot weêringe van eene dergelyke Maatschappy in *Zeeland*. Maar anders dagt deeze eerste Maatschappy, wanneer, in dit Jaar, door de zonderlinge edelmoedigheid eens Liefhebbers van 't welweezen zyns Vaderlands, die verkoozen hadt om, geduurende zynen Leeftyd, openbaar als Stigter des Genootschaps, niet bekend te staan (*), een Fonds geschikt was ter Oprigting eens Genootschaps, tot het voortzetten van de Proefondervindelyke Wysbegeerte, te *Rotterdam*; en de Bestuurders van 't zelve, de Heeren SALOMON DE MONCHY, LEONARD PATYN, LAMBERTUS BIKKER, CORNELIUS NOZEMAN en MARINUS SCHOUTEN, zich by Staaten van *Holland* vervoegden, om dit Genootschap, 't welk de Vroedschap van *Rotterdam*, als Mecenaaten begunstigd, en zyne Hoogheid in zyne veelvermogende bescherming genomen hadt, door de goedkeuring en 't gezag van 's Lands Souverain, te doen bekragtigen, en

(*) De Heer STEVEN HOOGENDYK, die de opkomst en bloei van dit Genootschap een reeks van Jaaren mogt aanschouwen, daar hy den derden van Hooimaand des Jaars 1788, in den ouderdom van één- en negentig Jaaren, te *Rotterdam* overleedt. *Algemeene Kunst- en Letterbode* I Deel bl. 13.

en met de *Haarlemſche Maatſchappye* in eenen rang te ſtellen. Immers Beſtuurders der laatstgemelde Maatſchappye bekwamen geen naarigt van deeze poogingen der *Rotterdammeren*, of zy leverden een Smeekſchrift by Staaten van *Holland* in, ophaalende de aanmerkelyke bezwaaren, en de nadeelige gevolgen, welke zy vermeenden, dit uit de Vergunning en Beveſtiging van dat Genootſchap, in één en het zelfde Gewest, zouden gebooren worden: gepaard met een verzoek, dat, noch aan dit *Rotterdamsch Genootſchap*, noch aan eenige andere Inrigting van dien aart, eenig Octroy mogt verleend worden, 't welk de verkreegene Voorregten der *Hollandſche Maatſchappye te Haarlem*, eenigzins zou kunnen verkorten. XC. BOEK. 1769.

De *Rotterdamſche* Beſtuurders kreegen geen kennis van dit betwiſten huns verzogten Voorregts, of zy betuigden by de Staaten hunne hooggaande verwondering over deeze handelwyze der *Haarlemſche Maatſchappye*, en leverden teffens breedvoerige *Aanmerkingen* over, ſtrekkende om te toonen, dat men, ten onregte, hun van het Octroy zogt te verſteeken, en dat de redenen van bezwaar, als zo gewigtig aangevoerd, op verre na dat gewigt niet hadden. In deezer voege oordeelden Staaten van *Holland* mede, waarom zy, in Hooimaand des Jaars MDCCLXX, met hun gezag bekragtigden *Het Bataafsch Genootſchap der Proefondervindelyke Wysbegeerte te Rotterdam*, onder de Zinſpreuk, CERTOS FERET EXPERIEN-

XC. BOEK. 1769.

RIENTIA FRUCTUS, een Zegelvoerende met dit opſchrift *Sigillum Societatis Philoſophiæ Experimentalis Batavo Rotterodamenſis.* 't Hoofdoogmerk deezes Genootſchaps was, het verbeteren van Kunst en Werktuigen, die ſtrekken konden ten voordeele van den Landbouw, Zeevaard, en alle werktuiglyke Kunſten en Fabrieken, ter inſtandhouding en verbeteringe van Rivieren, Dyken, Wegen en Landeryen, of ten nutte van eenige voornaame takken der Nationaale Huishoudinge. Wyders zou 't zelve zyn werk maaken van het ontdekken, en door ontwyfelbaare Proeven beveſtigen, van nieuwe waarheden of kundigheden in de Natuurkunde, Scheikunde, Natuurlyke Hiſtorie, practicaale Genees- en Heelkunde, het uitvinden van nieuwe Genees- en Heelmiddelen, en wat meer van dien aart mogt weezen. —— Aan deezen aanleg beantwoordde het Genootſchap volkomen; de uitgeſchreeven Prysvraagen ſtrekken hier van ten blyke; en de Verhandelingen, die vervolgens het licht zagen, beveſtigden het nog kragtiger. Terwyl de Naamlyst der Leden uitwees, dat dit Genootſchap met het *Zeeuwſche* en de *Hollandſche Maatſchappy te Haarlem*, om den voorrang dong (*).

Zag

(*) *Reſol. van Holl.* 5 July 1770. *Verhandelingen van het Bataafsch Genootſchap der Proefondervindelyke Wysbegeerte* te *Rotterdam*, I Deel.

Zag dit Jaar deeze twee Genootſchappen oprigten, waar van men zich veel goeds mogt belooven, de Yver, welke thans onze Landsgenooten, tot bevordering van Kunſten en Weetenſchappen bezielde, vertoonde zich ook te *Amſterdam*, waar verſcheide Liefhebbers, ſchoon in een kleiner kring werkende, hunne poogingen zamenſpanden, om als een Genootſchap, onder de Zinſpreuke, FLOREANT LIBERALES ARTES, het hunne tot bevordering van den Bloei der Vrye Kunſten toe te brengen, 's Jaarlyks een Eerprys van dertig Gouden Dukaaten ophangende voor een ieder die eene voorgeſtelde Vraage, naar hun oordeel, best beantwoordde (*).

XC. BOEK. 1769.

't Genootſchap *Floreant Liberales Artes* te *Amſterdam* geveſtigd.

De Ziekte en Sterfte onder 't Rundvee was in de Vereenigde Geweſten wel niet geheel opgehouden; maar in zo verre verminderd geweest, dat dezelve niet meer als eene Landplaage in 't oog liep; doch begon die Kwaale, in den voorleden Jaare, in de naby gelegene Geweſten, als mede in de Generaliteits Landen, en hier en daar in *Holland*, met nieuwe kragt, te woeden: waar om Staaten van *Holland* een ſtreng Plakaat tegen den Invoer van allerlei Rundvee, en wat kon dienen om de Beſmetting te verſpreiden, in Sprokkelmaand deezes Jaars, deeden afkondigen, en alle Magiſtraa-

De ſterfte onder het Rundvee ontſteekt met nieuw geweld. Voorzorgen daar tegen aangewend.

(*) *Verhandelingen van het Genootſchap onder de Zinſpreuk*, Floreant Liberales Artes, I Deel.

ste. straaten in de Steden, en Baljuwen ten
BOEK. platten Lande, aanschryven, de Leeraars te
——— gelasten, in hunne openbaare gebeden, den
1769. Hemel vuurig om de afwending en het ophouden dier Plaage te smeeken. Dit streng Plakaat gaf aanleiding tot verscheide verzoeken om verzagting, en nadere bepaalingen. De Sterflysten, in gevolge van een Staatsbesluit door de Schouten of Geregten ten platten Lande gezonden, leverden een droevig vertoon op van het woeden deezer Ziekte (*). —— Het Veeryk *Friesland*, hier door mede aangetast, poogde, door een en ander Plakaat, den voortgang te weeren, en deeden Staaten van dat Gewest, in Slachtmaand een Vast- en Bededag uitschryven, byzonder ingerigt om het afwenden dier Plaage af te bidden (†). —— *Gelderland* zugtte mede onder dien geesel. Om de verarming van veele goede Ingezetenen, zo in de Steden, als op 't platte Land, te gemoete te komen, bepaalden de Staaten des laatstgemelden Gewests eene somme van eenige duizenden Guldens, om aan de zulken, die door deeze Landplaage geleden hadden, en het begeerden, zo verre zulks geschieden kon, naar evenredigheid, uitgereikt te worden: terwyl zy niet verzuimden, door heilzaame Plakaaten, mid-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 183. 337. 505. 746. 778. 1054. 1087.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 1075. 1383. 1384.

middelen ter ſtuitinge van den verderen voortgang aan de hand te geeven (*). — In *Utrecht* en *Overyſſel*, als mede in *Stad en Landen*, maakte men de best geoordeelde ſchikkingen in deezen nood (†). — En ſchoon in *Zeeland* die Sterfte zich laater openbaarde, of althans ſpaader eene groote verwoeſting aanrigtte, was men aldaar mede op de gewoone beletmiddelen der verſpreidinge bedagt (§).

XC. BOEK. 1769.

By deeze Veeſterfte kwamen, ten zwaardrukkenden last van een gedeelte onzer Landgenooten, in den Winter deezes en des volgenden Jaars, herhaalde Overſtroomingen. Door de menigvuldige Regens in den Herfst des Jaars MDCCLXIX, was het water in onze Rivieren zo hoog gezwollen, dat, tegen het afloopen van Wintermaand, eene Doorbraak in den *Lekdyk* onvermydelyk ſcheen, en was de *Merwe* by *Gornichem*, tot zulk eene hoogte geklommen, dat een groot gedeelte dier Stad onder water ſtondt. De gevreesde Inbraak viel 's nagts, den acht- en- twintigſten van Wintermaand voor op eene plaats waar men dezelve minst verwagtte, in den *Rhyndyk* op het *Kleefſche* Grondgebied tuſſchen het Steedje *Huuſen* en het Dorp *Angeren*, één uur boven *Arnhem*. Door die In-

1770. Doorbraak in den *Rhyndyk*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 411. 835.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 62. 385. 515. 811. 820. 1355. 1392. 1468.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1769. bl. 1333. Voor 't Jaar 1770. bl. 143.

XC. BOEK. 1770.

Inbraak werden alle Landen, tusschen den *Rhyn* en de *Waal*, van *Huusen* en het *Panderſche Kanaal* af, ter wederzyde van de *Linge*, tot aan den *Diefdyk* en *Gornichem* toe gelegen, overſtroomd: eene uitgeſtrektheid van 55544 morgens lands. De *Diefdyk*, als mede de *Lingedyk*, zich in eenen goeden ſtaat bevindende, keerden het water, 't welk de *Vyf Heeren Landen*, nevens de *Alblasſerwaard*, anders met eene Overſtrooming dreigde, gelyk aan die deeze ſtreeken in dit Jaar MDCCXLI trof (*).

Doorbraak in den *Lingedyk*.

De Waterboden, die by hoog water, onophoudelyk langs de Rivierdyken ryden, maakten de Doorbraak des *Rhyns* by *Huuſen*, binnen weinig uuren, in dien geheelen oord bekend. Het gelui der Klokken, het gebalder der Seinſchooten van de wallen der Steden, kundigden den Landman het droevig onheil aan; hem waarſchuwende zich met Vee en Haave, by tyds, op Zolders, Hoogten of in de Steden, te bergen. Dewyl het Gat niet zeer diep, en de boezem, waar in het Vloedwater ſtortte, zeer groot was, vondt men, op de meeſte plaatzen, tyds genoeg ter berginge.

Waar men kans zag om het inbreekend watergeweld te keeren, ſtelde men alle pogin-

(*) WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* XIX Deel, bl. 329. *Verzameling van eenige geloofwaardige Bewyzen en Brieven, de overſtroomde Landen betreffende.* Te Amſt. by J. TIRION 1741.

Overſtrooming van den Rhijndijk in't Jaar MDCCLXX.

gingen, en op zommige plaatzen met veel vrugts, te werk. Dan den laatſten dag des Jaars hoorde men, in 't Graafſchap *Kuilenburg*, het water met groot gedruis van verre aanrollen, en zag het Land voor eenige maanden als in een Zee veranderen. De *Lingedyk* by *Rumpt* bezweek, waar door dat Dorp, en *Gellikum*, in de *Tielerwaard* gelegen, ondervloeiden. —— Om verdere gevreesde Dykbreuken voor te komen, en de met water overdekte Landen, eene ſpoedige verlosſing te bezorgen, maakte men Overlaaten, die eene gewenſchte uitwerking deeden. XC. BOEK. 1770.

De *Lek*, zo wel als de *Waal*, met vallen aanhoudende, voedde men hoope, dat het water ras geweeken en de geleede ſchade gering zou zyn; te meer daar noeſte vlyt de handen repte om de Doorbraak, by *Huuſen* te bekrammen, ten einde, by het wederwaſſen van den *Rhyn*, eene nieuwe Overſtrooming te verhoeden. Dan deeze hoop werd deerlyk verydeld, wanneer, op den zeven- en- twintigſten van Louwmaand des Jaars MDCCLXX, de nieuw gemaakte Beſlagkaden, op drie plaatzen, door het hooggereezen Rhynwater overweldigd werd. Onbeſchryfbaar was de neerſlagtigheid en druk onder de Bewoonders van meer dan dertig Dorpen, die, voor de tweede keer, in één maand tyds, hunne Landeryen geheel door den Vloed bedekt zagen. Thans rekende de Landman, by het verlies aan Vee, door de Sterfte in 't verloopen Jaar geleden, zyn

De *Rhyndyk* andermaal doorgebrooken.

zyn Wintergewaſſen onherſtelbaar bedor-
BOEK. ven, de Arbeider was verſtooken van het
——— werk 't geen hem anders, in 't behoeftig
1770. Winterſaiſoen, den mond open houdt; beiden voelden zy het nypen der bittere Koude, geſcherpt door Honger en Gebrek, in de laagſte Landen verleenden de armoedige Hutten ongeſlaagen, of dreigende voor 't geweld des waters te bezwyken, geen veilige ſchuilplaats. In beide de Vloeden, ſchoon de laatſte min hoogliep dan de eerſte, vertoonde zich het Land gelyk een wyde Waterplas, uit welke hier en daar Kerken en Huizen de kruin boven ſtaken. Dyken, Hoogten, Zolders van de beſte Woningen waren de Wykplaatzen voor Menſchen, de Bergplaatzen voor Vee en Have. Gevaar en Gebrek waarden rondsom hun heen. De zorg der Regeering van verſcheide Plaatzen voorzag in beide, door Schuiten na 't verdronken Land te zenden, om die zich onveilig vonden af te haalen, en in veiliger ſtede te brengen, en allen de volſtrekſte Leevensnoodwendigheden aan te voeren.

Bezorging der Noodlydenden.

Door deeze Ondersteuning werd de eerſte nypende Nood eenigzins vervuld, en de ſchreiendſte Behoefte geſtild. Doch de wyl, door de tweede Overſtrooming, de Elende grooter en 't Gebrek van langer duur ſcheen te zullen weezen, zag men uit na kragtdaadiger onderſtand, en wendde het oog op 't weldaadig *Holland*. Hoe daar welgeplaatſte Harten de hand diep in de beurſe deeden taſten, lag zo wel by,

&c.

eenigen der Ongelukkigen, als by hunne Bezorgers nog diep in geheugenisse. Brieven, derwaards afgevaardigd, bekwamen troostryk antwoord, en daadlyke hulpbetooning volgde. Drie Broeders RINK, te *Thiel* woonagtig, hadden reeds veel gedaan in de bezorging der Noodlydenden, en belasten zich byzonder met dien verderen arbeid der Liefde. De Heer H. J. RINK, Amptsontvanger in de *Neder Betuwe*, droeg den nood der *Betuweren* voor aan een zyner Vrienden te *Rotterdam*, zyn Brief kwam in handen van eenigen te dier Stede, die in de *Rotterdamsche* Uitdeelinge des Jaars MDCCXLI, werkzaam geweest waren, en zich weder opgewekt vonden om, ten nutte hunner ongelukkige Medevaderlanderen, eenige meer dan gemeene poogingen aan te wenden. Zy oordeelden, in den gemelden Amptsontvanger, den regten Man gevonden te hebben om eene uitgebreide Toereiking behoorlyk te besturen. Van hem verzekering bekomen hebbende, dat de Uitdeeling, zo onpartydig als mogelyk was, en zonder aanzien van Gezindheid, alleen naar evenredigheid der Behoeftens, zou geschieden, en dat zyne Broeders hem in dit Liefdewerk de behulpzaame hand zouden bieden, gingen zy te *Rotterdam* aan 't inzamelen, en bezorgden dat, in andere *Hollandsche* Steden, eenigen hunner Vrienden, iets onder hunne bekenden zouden zoeken te bekomen, om een Nood te vullen, die wel niet te noemen was by die van den Jare

XC. BOEK. 1770.

re MDCCXLI, doch eene meer dan gemeene milddaadigheid veeler handen eischte. Men kreeg uit *Rotterdam*, en elders, ruim negen- en- dertig honderd Guldens in geld by een, behalven 't geen door anderen in Geld, Eetwaaren, of Wollenstoffen, rechtstreeks aan den Heer RINK gezonden werd, die de op zich genomen Uitdeelig met veel lofs in de *Neder-Betuwe* verrigtte.

Middelerwyl kreegen de *Rotterdamsche* Inzamelaars aanschryvens van den nood der door 't Waterleed diep getroffene Inwoonderen te *Vuuren*, *Daalhem*, en *Spyk* by eenen Brieve van den Eerw. PETRUS PALUDANUS, toen Leeraar op de twee eerstgemelde Dorpen; zy werden te raade een gedeelte der Penningen te schikken tot onderstand dier Behoeftigen, byzonder tot het herstellen der Wooningen welke in deezen Oord, daar 't water hooger dan elders hadt gestaan, zwaar beschadigd waren. De Eerw. PALUDANUS nam, met de Heeren JAN HENDRIK BAKKER en WILLEM KOK, de bezorging op zich. Ruim negentien honderd Persoonen werden door deeze Liefde gaven, geholpen, verkwikt, en ondersteund (*).

Men

(*) *Verhaal, wegens de twee laatste Overstroomingen in de Betuwe enz.* bl. 7 enz. Te Rotterdam by R. ARRENBERG 1773.

Men hadt ondertusschen, in de dikmaals hervatte onderhandelingen over de Rivieren, die zo veel jammers te wegebragten, niet stilgezeten, schoon men weinig vorderde. De Koning van *Pruisen*, in den Jaare MDCCLXVII, over dit stuk geschreeven (*), antwoordde in 't volgende Jaar, het hervatten eener Onderhandelinge voorslaande; doch 't bleek, uit een bygevoegd Vertoog, dat hy, zo wel in de bronnen van het kwaad, als in de voorgeslagene middelen tot herstel, wyd en breed verschilde van de gedagten hier gekoesterd. Dit zag men nader uit de aanmerkingen op dat Antwoord, waar in men zich by Staaten van *Holland* beklaagde over de weinige eenstemmigheid der belanghebbende Landschappen, die alle vrugt eener nadere Onderhandelinge zeer onzeker maakte. *Gelderland*, *Utrecht* en *Overysfel* kreegen, egter, Staatswyze aanschryving van 't geen *Holland* over 't herstel der Rivieren dagt. *Gelderland* en *Utrecht* beantwoordden dit met bygevoegde Bedenkingen op het *Pruisisch* ontwerp. Te midden van deeze Briefswyze voortgezette Onderhandelingen overleedt de Vraagbaak der *Hollandsche* Heeren, de Hoogleeraar JOHAN LULOFS; waar op de Stukken hier toe betrekkelyk in handen gesteld werden, van den doorkundigen Heer CHRISTIAAN BRUNINGS, Opziender van het Hoogheemraad-

XC. BOEK. 1770. Traage voortgang van het werk der Rivieren.

(*) Zie hier boven bl. 87.

XC. BOEK. 1770.

raadſchap van *Rhynland*, door den overleden Hoogleeraar daar toe aangepreezen. Diens mede gedeelde en goedgekeurde Bedenkingen bewrogten eene nadere Byeenkomst in *'s Gravenhaage*, in Sprokkelmaand des Jaars MDCCLXIX, dan de Afgevaardigden der vier Geweſten bleeven even zeer verwyderd. Doch daar die van *Holland* beſlooten den Erfſtadhouder te verzoeken om die Geſchillen tuſſchen de Geweſten, en wel byzonder wegens de betwiſtte Byland-ſche Doorſnyding, door zyne uitſpraake, onder zekere voorwaarden, te beſliſſen, bewilligden die van *Gelderland* gereedlyk (*).

Overeenkomst met *Pruiſſen* over het herſtel des *Rhyndyks*.

Schoon de voorgeſlaagene Onderhandeling met die van de *Pruiſſiſche* zyde nog opgeſchort bleef, kon in het ſtoppen van de Doorbraak, en het herſtellen van den ingeſcheurden Dyk by *Huuſen* op het *Pruiſſiſch* Grondgebied, niets gedaan worden zonder bewilliging en medewerking des Konings. Dit leedt geen uitſtel. Weshalven hunne Hoog Mogenden aan zyne Majeſteit ſchreeven. Van wederzyden werden Gevolmagtigden benoemd. In 't eerſt was men bedugt voor vertraaging in dit noodzaaklyk werk, wegens de nog hangende Geſchillen over de Waterwerken en Rivieren. Maar de Onderhandelingen tuſſchen de *Gelderſche* en *Kleefſche* Gevolmagtigden, ſchikten zich

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1768. bl. 571. 615. Voor 't Jaar 1769. bl. 130. 263. 310. 394. 521. 568.

zich ras naar wensch. Zy slooten, met voorkennisse van den Erfstadhouder, in verwagte Goedkeuring van zyne *Pruisische* Majesteit op den negenden van Grasmaand, eene Overeenkomst zeer tot genoegen der *Gelderschen*. Hoofdzaaklyk kwam dezelve hier op neder. Zyne *Pruisische* Majesteit liet het maaken en herstellen van den *Rhyndyk* by *Huysen* geheel aan de *Gelderschen* over, om daar mede naar welgevallen te handelen, als of het hun eigen Dyk ware. De Gemagtigden tot de Dykschouwe, wegens het Ampt van *Overbetuwe* zouden met twee Gemagtigden van de *Kleefsche* zyde 's jaarlyks de Schouwe over deezen Dyk voeren, die door eene Scheidpaal, met het opschrift ANGEREN EN BETUWSCHOUW, van den anderen Dyk zou onderscheiden worden. 't Herstellen van de Wallen en de omgespoelde Muuren van *Huysen* bleef voor Rekening van die Stad. Hoe hoog de kosten van dit Dykherstel voor *Gelderland* ook liepen, waar in zy, door Staaten van *Holland*, wegens het aandeel dat de Landen van *Asperen*, *Heukelum* en *Spyk* hier in hadden, te gemoete gekomen werden, bewilligden zy daar in gereedlyk: dewyl 'er anderzins geen middel was om de *Betuwe* voor nieuwe Overstroomingen te dekken, dan beneden het *Kleefsche* Grondgebied, op den *Gelderschen* Bodem, dwars door de *Overbetuwe*, een zwaaren Dyk te leggen, die ter Borstweering voor de geheele *Betuwe*, en de verdere Landen tusschen de *Rhyn*-, *Lek*- en *Waalstroomen*

1770. BOEK.

XC. BOEK. 1770.

gelegen, zou verſtrekt hebben. Een werk dat, behalven de meerdere koſten, met groote zwaarigheeden vergezeld ging. In Slachtmaand was dit Werk voltooid (*).

Dankzeggingen voor de herſtelling der Prinſesſe van *Oranje* uit de Kinderziekte.

De herſtelling van haare Koninglyke Hoogheid de Prinſesſe van *Oranje*, in de laast verloopen Wintermaand door de Kinderziekte aangevallen, voor welke voorbiddingen bevolen waren (†), deedt niet alleen in de Hofplaatze, op bevel des Hofs van *Holland* en de Magiſtraat, maar ook in alle Kerken der *Vereenigde Gewesten*, in 't begin van Louwmaand, op aanſchryving der Overheden, Dankzeggingen uitſtortten (§).

Voorbiddingen voor haar in Zwangerheid.

Voorbiddingen voor die Vorſtinne verwingen, op hoog Bevel, dezelve, wanneer zyne Hoogheid, in Zomermaand, in de Hooge Vergaderingen, den gezegenden ſtaat zyner Gemalinne bekend gemaakt hadt (**).

Zy verlost van eene Prinſesſe.

Haare Koninglyke Hoogheid verloſte, op den acht- en- twintigſten van Slachtmaand, van eene Prinſesſe. De Oranje vlag van de *St. Jacobs Toorn* uitgeſtooken, het luiden en ſpeelen der Klokken, en het driemaal losbranden van eenige ſtukken Kanon, maakte deeze Geboorte in *'s Gravenhaage* bekend. Afgevaardigde Booden van aanzien bragten die tyding na den Koning van *Pruiſſen*, na

(*) *Verhaal, wegens de twee laatſte Overſtroomingen in de Betuwe enz.* bl. 27.
(†) *Reſol. van Holl.* 14 Dec. 1769.
(§) *Reſol. van Holl.* 17 Jan. 1770.
(**) *Reſol. van Holl.* 27 Juny 1770.

na de byzondere Vaderlandſche Geweſten, en de *Naſſauſche* Hoven. Zyne Hoogheid zelve, vervoegde zich, naa de Gelukwenſchingen van alle aanzienlyke Staats- en Standsperſoonen, in de Hofplaats ontvangen te hebben, na de Hooge Vergaderingen des Lands om dezelve van deeze Gebeurtenis kennisſe te geeven; en werd daar op, door Afgevaardigden uit dezelve, in 't Stadhouderlyk Kwartier ſtaatlyk begroet; biedende den Afgezondene uit hunne Hoog Mogenden, by de begroeting, het Peterſchap over de thans geboorene Prinſesſe aan (*). Van hunnen wege kreeg de *Groot-Brittanniſche* Afgezant, de Ridder YORKE, plegtige kennis geeving; terwyl deeze aan de overige buitenlandſche Afgezanten geſchiedde, door hunnen Agent. By aanſchryving deeden zy de weete aan de onderſcheide Geweſten. XO. BOEK. 1770.

In verſcheide Steden van *Holland* dienden Vlaggen en Klokkenſpel om deeze Gebeurtenis aan te kondigen; welke zy, wyders by Afkondiging bekend maakten, teffens de Ingezetenen aanzeggende, dat zy, by aldien, te deezer gelegenheid, eenige openbaare Vreugdebedryven zouden geſchieden, des nader berigt ſtonden te ontvangen. Staaten van *Holland* hadden den Doopdag, by het maaken van ſchikkingen tot de Doopplegtigheid, beſtemd, om in *'s Gravenhaage*, met Illuminatien, ten betoon van vreugde, ver-

Zyne Hoogheid oordeelde de Illuminatien in *'s Gravenhaage* en *Holland* bestagter gelaaten.

(*) *Reſol. van Holl.* 28 Nov. 1770.

XC. BOEK. 1770.

vereerd te worden; en zou zeker dit voorbeeld ten baak aan 't geheele Land geſtrekt hebben; doch by eene openbaare Afkondiging gaven zy te verſtaan, dat zyne Hoogheid, wel verzekerd van de bereidwilligheid en genegenheid met welke zulks zou geſchieden, uit aanmerking van tegenwoordige bezwaarende omſtandigheden, en in 't byzonder de groote duurte der meestbenoodigde Leevensmiddelen, van oordeel was, dat de Illuminatien zo in *'s Gravenhaage*, als die verder in dit Gewest zoude kunnen geſchieden, behoorden agter gelaaten, en daar door aan een ieder, zo hy het mogt goedvinden, aanleiding gegeeven worden, om de Koſten daar toe noodig, tot Liefdegaven aan Armen en Behoeftigen te beſteeden (*). Een oordeel van alle verſtandigen toegejuicht.

Dit voorbeeld in de meeſte Gewesten gevolgd.

Te *Utrecht* deedt men eene bekendmaaking, dat 'er, op den Doopdag, geene Illuminatien zouden geſchieden, en 'er veel min eenige Vuurwerken afgeſtooken worden. —— Staaten van *Friesland* ſtelden een Dank- Vast- en Bededag vast, te vieren zo ras men volkomen zeker berigt ontving van de Herſtellinge haarer Koninglyke Hoogheid, om daar door de meestgegoede Ingezetenen eene byzondere gelegenheid te verſchaffen tot het mededeelen van Liefdegaven aan hunne behoeftige Medemenſchen, en dus hunne erkente-

(*) *Reſol. van Holl.* 5. 7 en 18 Dec. 1770.

tenis met daaden te betoonen. Zullende de helft der Penningen, in zo verre die by de Diakens en voor de Weeshuizen werden ingezameld, alleen voor deezen Dag, aan de Buiten Armvoogden worden uitgekeerd. —— In *Groningen* vondt de Magiſtraat der Stad goed, in plaats van Illuminatien, en andere openbaare Vreugdebedryven, by gelegenheid van den Doop der Jonge *Prinſesſe*, daags te vooren eene buiten gewoone Inzameling, ten behoeve van de Diakonie der Stad, te laaten doen (*). — Gecommitteerde Raaden, der Staaten van *Zeeland*, de tyding der gelukkige Verlosſing verſtaan hebbende, gaven bevel tot openbaare Dankzeggingen in de Kerken. Te *Vliſſingen* bepaalde de Regeering een Dag tot openbaaren Vreugdebetoon, dien men in gulle vrolykheid vierde. XC. BOER. —— 1770.

Op den negentienden van Wintermaand aanſchouwde het Vorſtlyk *'s Gravenhaage* den grootſchen Trein der Doopplegtigheid, in welken Staaten van *Holland* den voorrang uit beleefdheid gegeeven hadden aan de Afgevaardigden uit hun Hoog Mogenden (†). Zyne Hoogheid zelve hieldt de Prinſesſe ten Doop, die de Eerw. MUNNEKEMOLEN verrigtte, haar den naam geevende van FREDERICA LOUISA WILHELMI- Doopplegtigheid van FREDERICA LOUISA WILHELMINA.

(*) De Verzamelde ſom was 8205 Guld. 19 Stuiv. uit 's Stads Kaſſe voegde men 'er 2500 Guld. by, en uit die der Provincie 1500 Guldens. Zo dat dit Liefdewerk de ſom van 12205 Guld. 19 Stuiv. belep.

(†) *Reſol. van Holl.* 4 Dec. 1770.

XC. BOEK. 1770.

MINA. De Liefdegaven, toen ingezameld, bedroegen 4352 Guldens. Op 't *Oude Hof* onthaalde de Erfſtadhouder alle de Heeren, die de Doopplegtigheid hadden bygewoond, en was 't zelve dien avond fraay verlicht. Het driemaal losbranden van één- en- twintig ſtukken Geſchut, het Klokkengeſpel en Gelui, behelsde al het uitwendig betoon van Blydſchap. Dan beſlooten de Diakens der *Nederduitſche Gereformeerde Gemeente*, ten betoon der Milddaadigheid zo van den Erfſtadhouder als van 's Lands algemeene en byzondere Vaderen aan de Armen, by de Doopplegtigheid beweezen, aan alle arme bedeelde Ledemaaten, één Gulden buiten gewoon, uit te reiken; de Oude Vrouwen en Kinderen in het Diakonie Huis op eene Maaltyd te onthaalen, en de kleine Kinderen, ten blyke dat men het oude Landsgebruik, by Kraamtyden nog niet vergeeten hadt, Wittebrood met Zuiker te doen geeven.

Pillegiften en Geſchenken in de Kraamkamer.

Op dien eigen dag dat de Armen deeze Liefde- en Vreugdeblyken genooten, kreegen de Heeren, die het Peterſchap by den Doop der Prinſesſe bekleed hadden, in de Kraamkamer, een plegtig Gehoor by de Vorſtlyke Kraamvrouwe. Zy overhandigden te dier gelegenheid, de Pillegiften voor de Jonggeboorene en de Geſchenken voor de Kraamkamer (*). —— Om deeze

(*) De aanzienlyke Pillegiften, zo van de Algemeene Staaten, als van de byzondere Gewesten, als

ze Geboorte te vereeuwigen ſpanden drie Medailleurs hun vindingryk kunstvermogen in, en vervaardigden Gedenkpenningen met toepaſſelyke Zinnebeelden en Opſchriften (†).

XC. BOEK. 1770.

Het

als mede van eenige *Hollandſche* Steden bedroegen 36300 Guldens, en de Giften in de Kraamkamer, die van zyne Hoogheid daarby gevoegd, 2025 Dukaaten. Ryke geſchenken en kostbaare gedagtenisſen werden door hunne Hoogheden toegelegd, aan den Lyfarts GAUBIUS, den Vroedmeeſter TITSING, den Leeraar VAN STAVEREN die de Redenvoering gedaan en MUNNEKEMOOLEN die den Doop verrigt hadt. Ook vereerden hunne Hoog Mogenden aan de Freule DANKELMAN, die in perſoon aan den Griffier FAGEL, wegens den toeſtand van haare Koninglyke Hoogheid berigt gegeeven hadt, een kostbaare Diamantring. *N. Nederl. Jaarb.* 1771. bl. 6. In de daar opgegeevene byzondere lyst, de bovengemelde ſomme der Pillegiften en Geſchenken in de Kraamkamer uitmaakende, is zeker een misſlag: dewyl *Zeeland*, in beide de gevallen op *niets* geſteld wordt, en de *Notulen van Zeeland* het tegendeel uitwyzen. Zie dezelve, wat de Gifte in de Kraamkamer betreft 13 en 24 Dec. 1770. Schoon het veel overweegens in *Zeeland* koſte de Pillegifte te bepaalen, ſchikte men daar toe 300 Ponden Vlaams 's Jaarlyks; doch zyne Hoogheid, *Zeelands* genegenheid gezien hebbende, en het onvermogen van dat Gewest overweegende, ſtelde voor, dat die Pillegift, welke, volgens Staatsbeſluit, op den Dag des Doops, een aanvang ſtondt te neemen, niet eer, dan wanneer de Prinſes achttien Jaaren zou bereikt hebben, zou aanvangen. De Staats Leden namen hier in een dankbaar genoegen. *Not. van Zeel.* 14. 21 en 13 Jan. 18 en 28 Feb. 1771.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 90. 748. 1251. 1315. 1450—1456.

XC. BOEK. 1770.

Het Huis des Prinsen van NASSAU WEILBURG, die, met zyn Gezin, over langs *'s Gravenhaage* verlaaten en zyn verblyf in zyne *Duitsche* Staaten genomen hadt, om, gelyk zommigen willen, verderlei onaangenaamheden hem hier aangedaan, en die hy te gemoet zag, te ontwyken (*), werd den veertienden van Sprokkelmaand vermeerderd met een Prinsesse, by den Doop CAROLINA LOUISA FREDERICA geheeten. De Plaats haarer Geboorte, *Kirchheim Boland*, strekte in Grasmaand ter Grafplaatze van WILLEM LODEWYK CAREL, Erfprins van *Nassau Weilburg*, Proost van *St. Jan* te *Utrecht*, en Collonel van een Regiment Voetvolk in dienst van deezen Staat, den ouderdom van ruim acht Jaaren bereikt hebbende (†).

Den Prins van NASSAU WEILBURG een Dogter geboren en een Zoon ontstorven.

Verzekerde, in den voorleden Jaare, een (§) Afgezant van *Tripoli* den Staat van de vreedzaame gevoelens der Regeering diens Ryks, thans kwam HAGDI MAHOMETH RESINI, door den Keizer van *Marocco* herwaards gezonden, hunne Hoog Mogenden verzekeren van de Vriendschap des *Maroccaanschen* Keizers. Te *Amsterdam*, door den Hofmeester van den Staat begroet, en met het binnen Jacht van den Raad van Staaten na *'s Gravenhaage* ge-

Een *Maroccaansche* Afgezant verzekert den Staat van de vreedzaame gevoelens zyns Keizers.

(*) *Hist. of the Dutch Republic.* Vol. I. p. 54.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 142. 627.
(§) Zie hier boven bl. 158.

Gehoor van den Marocaansfchen Afgezant, bij de Staaten Generaal.

gevoerd, gaf hy kennis van zyn aankomst aan eenige Leden van Staat, en leverde zyne Geloofsbrieven over. In een openlyk Gehoor by den Erfſtadhouder, boodt hy deezen, ten geſchenke aan een jongen Leeuw en een *Africaansch* Rheebokje. Op den zesden van Herfstmaand, tot de ſtaatlyke Gehoorverleening by hunne Hoog Mogenden beſtemd, verſcheen hy, door daar toe Gelaſtigden afgehaald, ter Staatsvergaderinge, waar zich zyne Hoogheid bevondt. In zyn Aanſpraake niet onopgemerkt laatende, dat hy thans voor de derde maal de eer genoot van, door zynen Heer en Meeſter, naa *Holland* gezonden te zyn, om 't Gemeene best te vergewisſen van de goede Verſtandhouding tuſſchen 't zelve en 't Keizerryk zyns Vorſten. Welhaast verliet hy de Hofplaats weder, en werd op dezelfde wyze als hy van *Amſterdam* gekomen was, derwaards gebragt, waar hy, de inkoop van verſcheide zaaken voor den Keizer, het hoofddoel zyner Reize na *Europa*, verrigtte (*).

1770. XC. BOEK.

In een allerongenaamſt Handelgeſchil wierd de Staat ingewikkeld met den Keurvorst van den *Paltz*. De aanhaaling van eenige Vaaten Zaaker, die gelegenheid gaf tot een lang Pleitgeding hier te Lande (†), aan

Handelverſchil met den Keurvorst van den *Paltz*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 1087.

(†) Alles wat tot dat Pleitgeding behoort, is omſtandig geboekt, in de *N. Nederl. Jaarb.* 1771. te vinden.

XC. BOEK. 1770.

aan een zyner Onderdaanen te *Duisseldorp* afgezonden, deedt hem de eenige Schepen; te *Dordrecht* en *Rotterdam* t' huis hooren-de, en den *Rhyn* met Koopgoederen bevaarende, aanhouden, en van dezelve zwaarder Tollen vorderen dan die van *Amsterdam* kwamen, of daar heen moesten. De Kooplieden der twee eerstgemelde Steden leverden by hunne Hoog Mogenden een Klaag en Verzoekschrift in over deeze partydige behandeling. De Graaf VAN WARTENSLEBEN, Gevolmagtigde Staatsdienaar van den Staat, by de drie Geestlyke Keurvorsten, mitsgaders by de *Opper-Rhynsche*, *Neder-Rhynsche* en *Westphaalsche* Kreitzen, kreeg last zich ten Hove des Keurvorsts van den *Paltz* te vervoegen, met beklag over dit onderscheidend bezwaar de Kooplieden deezer Steden opgelegd, en de noodige ophelderingen te vraagen of zyne Keurvorstlyke Doorlugtigheid, dergelyke bevelen gegeeven hadt, en, in dat geval, ten ernstigsten op de herroeping aan te dringen; met voordragt, dat hunne Hoog Mogenden, wanneer dit antwoord verwylde, niet zouden kunnen nalaaten deeze zaak met allen yver te vervorderen, om aan alle Ingezetenen van den Staat eene gelyke Vryheid in Vaard en Handel te doen bezorgen. 't Was, moesten zy bekennen, 't oogmerk van hunne Hoog Mogenden geenzins zich te mengen in de heffing der Regten en Tollen van Goederen, in de Staaten des Keurvorsts gelost, of van daar uitgescheept; maar zy meenden ten opzig-

te

te van overgevoerde Goederen regt te hebben om, zo veel mogelyk, alle willekeurige heffing der Tollen, te helpen keeren, en te zorgen, dat de Koophandel, reeds door de verhooging der Tolregten boven vermogen bezwaard, niet geheel en al verbannen wierd, en voor alles daar op het oog te houden, dat geene Ingezetenen van den Staat boven anderen gedrukt mogten worden. &c. BOEK. 1770.

Wanneer de Kooplieden van *Dordrecht* en *Rotterdam*, te hunner groote schade, vernamen, dat de poogingen tot herstel niets uitwerkten, gingen zy andermaal 's Lands Vaderen aan met een Verzoekschrift, ten betooge, dat de zaaken op dien voet blyvende, de Koophandel, uit hunne Steden, op *Duitschland* langs den *Rhyn*, in verscheide aanmerkelyke takken gedreeven, geheel zou verdorren.

In een voorgeslaagene Onderhandeling eeniger Leden uit hunne Hoog Mogenden met den Heer CORNET, Buitengewoon Gezant des Keurvorsts van den *Paltz* by onzen Staat, gaf deeze een Antwoord over van zyn Hof, om 't zelve te ontheffen van de ingebragte bezwaaren, in tegendeel beweerende, dat hunne Hoog Mogenden, om de Trasmolens en Zuiker-Raffinaderyen van dit Land te begunstigen, en die Fabrieken in *Duitschland*, en wel inzonderheid de Zuiker-Raffinadery in *Dusseldorp*, te verderven en te vernielen, goedgevonden hadden, om niet alleen eene gansch nieuwe Belasting te leggen op het inkomen van

XC. BOEK. 1770.

de gemaalen Tras uit *Duitschland*, maar zelfs toe te ſtaan dat men eenige Vaten Zuiker op 't alleronregtvaardigſte aanhaalde. Dit hadt hem bewoogen de Kooplieden van *Dordrecht* en *Rotterdam*, meer dan anderen op die Fabrieken in *Duitschland* gebeeten, de Tolregten ſtrenger, en volgens de oude Tollyſten, af te vorderen, als mede het vertoon hunner Vragtbrieven, om de bedriegeryen, aan welke die Schippers gewoon waren, te beletten.

De ernst met welken hun Hoog Mogenden zich de zaak der twee gedrukte Steden aantrokken, en 't verneemen dat het by hun in overweeging kwam, de ganſche Vaard uit dit Gemeenebest, langs den *Rhyn*, na *Duitschland*, te verbieden, om daar door het ſteeds verwyld herſtel van de verongelykte Ingezetenen te bewerken, bewoog verſcheide Kooplieden ter Beurze van *Amſterdam*, zich met een Smeekſchrift by die Hooge Vergadering te vervoegen; in 't zelfde voordraagende het deerlyk vooruitzigt op een volſtrekt bederf des *Duitſchen* Handels, indien zulk een Verbod mogt ſtand grypen; en hoe onbillyk het ware, aan 't belang der Steden *Dordrecht* en *Rotterdam*, dien ganſchen Handel op te offeren. —— Een hier tegen aangekant Verzoekſchrift, eerlang vergezeld van een verdeedigend Vertoog, leverden die twee Steden in (*).

Staa-

(*) *Reſol. van Holl.* 2 en 11 Mey 1770.

Staaten van *Holland*, het ſtuk in overweeginge genomen hebbende, verſtonden, dat, van wegen dit Gewest, ter Algemeene Staatsvergadering zou verklaard worden, „ hoe hun Ed. Groot Mogenden, met de „ uiterſte verbaasdheid vernomen hadden, „ de ſtoute en gansch onbehoorelyke han„ delingen van het Hof van den *Paltz*, 't „ welk niet alleen hadt kunnen goedvin„ den, zonder voorgaand beklag, feitlyk „ zich te wreeken op de Vaard en Handel „ der Ingezetenen van de Steden *Dord„ recht* en *Rotterdam*, ter oorzaake dat hun „ Hoog Mogenden, in den voorleden Jaare, „ een meerdere Belaſting op de ingekome„ ne gemaale Tras gelegd, en in den Jaa„ re MDCCLXVIII, Zuiker aangehaald „ hadden, welk laatſte geſchil nog hing; „ maar daar en boven, op de Vertoogen „ door den Staatsdienaar van hun Hoog „ Mogenden by het *Paltziſche* Hof gedaan, „ door den Gezant CORNET, alhier op een „ zeer hoogen toon die Wraakneeming „ was goedgekeurd, met betuiging dat in de „ geſtelde bevelen tot het heffen der meer„ dere Tollen van de Schepen uit de ge„ melde Steden, dan van die uit *Amſter„ dam*, geen verandering zou worden ge„ maakt, tot dat by hun Hoog Mogenden, „ de Belaſting op de Tras zou ingetrok„ ken, en wegens de aangehaalde Zuiker„ vaten voldoening zou gegeeven zyn.—Dat „ zy deeze behandeling, het volſtrekt be„ derf dier Steden medeſleepende onlyde„ lyk oordeelden, uit hoofde van het on-

XC. BOEK. 1770.

Staaten van *Holland* ſlaan voor dien Handel, voor zes weeken, op te ſchorten.

XC. BOEK. 1770.

„ regt, daar door deeze onſchuldige Inge-
„ zetenen aangedaan, die geen oorzaak
„ waren of van de Belaſting of van Aan-
„ houding, en buiten ſtaat om het bezwaar,
„ door het *Paltziſche* Hof hier over opge-
„ vat, af te weeren. Dat hier uit nood-
„ wendig zou moeten volgen verwarring
„ binnen 's Lands, en eene ſchandelyke
„ onteering van 't Gemeenebest in 't oog
„ van gansch *Europa*, in gevalle niet alle
„ middelen, die van eenigen klem en na-
„ druk zouden kunnen worden geoordeeld,
„ onverwyld by de hand genomen wier-
„ den, om deeze beledigde Ingezetenen
„ voor hun bederf te bewaaren, en de On-
„ afhanglykheid van het Gemeenebest te
„ handhaaven. —— Dat zy, ten dien
„ einde, beſlooten hadden alle Vaard langs
„ den *Rhyn* en *Maaze* na eenige Landen of
„ Plaatzen, gelegen onder het Gebied van
„ den Keurvorst van den *Paltz*, als mede
„ op alle Plaatzen, gelegen boven *Roeroort*
„ en *Duisburg*, uit dit Gewest te belet-
„ ten. —— En hun Afgevaardigden ge-
„ last, van dit alles hun Hoog Mogenden
„ opening te geeven, en met de gezamenly-
„ ke Bondgenooten de zaaken daar heen
„ te helpen ſtuuren, dat alle Vaard en
„ Handel uit deezen Staat op alle de Lan-
„ den en Plaatzen, als mede met alle On-
„ derdaanen van zyne Keurvorstlyke
„ Doorlugtigheid van de *Paltz*, en ver-
„ volgens ook met die van het Hertogdom
„ *Gulik* en *Berg*, voor den tyd van zes
„ weeken, mogt worden geſchorst en ver-

„ bo-

„ boden; en voor gelyken tyd ook alle
„ Vaard langs den *Rhyn* na eenige Landen
„ of Plaatzen, boven *Roeroort* en *Duis-*
„ *burg*." —— Naa het voordraagen, van
de Beſchikkingen daar toe noodig, en het verdeedigen van den gehouden Handel in 't Bezwaar van de Tras, en het Aanhaalen des Zuikers, en om deswegen het Hof te *Bonn* en dat van *Pruiſſen* te onderrigten, wilden zy eindelyk vastgeſteld hebben, „ dat,
„ indien 'er, binnen kort, geen voldoend
„ antwoord van het *Paltziſche* Hof mogt
„ in komen, als dan aan de Keurvorſten
„ van *Beyeren* en *Keulen* zou kennis gegeeven worden, dat hun Hoog Mogenden
„ den Heer CORNET, Staatsdienaar van
„ opgemelde Hoven, als mede Gezant des
„ Keurvorsts van den *Paltz*, niet lan-
„ ger in die hoedanigheid, uit hoofde
„ van zyn gehouden gedrag, konden er-
„ kennen (*)."

XC. BOEK. 1770.

Overeenkomſtig met deezen Voordragt der Staaten van *Holland*, viel het Beſluit der Hooge Vergaderinge; *Zeeland* zich in deeze zaak niet inlaatende. Welhaast hoorde men, by openbaare afkondiging, de Vaard en Handel op den *Paltz*, voor den tyd van zes weeken, verbieden (†). De Heer CORNET leverde een Vertoog over, nog op een hoogen toon geſtemd, waar in de Keurvorst de bevelen op de Tollen gee-

Hun Hoog Mogenden beſluiten hier toe.

(*) *Reſol. van Holl.* 11 Mey 1770.
(†) *Reſol. Gen.* 29 Mey 1770.

XC. BOEK. 1770.

geeven betuigde te zullen herroepen op 't zelfde oogenblik als hun Hoog Mogenden hem ter hand deeden ſtellen het Beſluit ſtrekkende tot vernietiging van de Tras-belasting en de Wedergave des Zuikers. Het antwoord hunner Hoog Mogenden, klonk geenzins zagt, zy noemden de wyze van handelen door den Keurvorst gehouden, „ ſtrydig met het Regt der Volkeren, by „ geene beſchaafde Natie gebruiklyk, deeze hadt hun genoodzaakt, tot het voor „ een tyd opſchorten van de Vaard en „ Handel op en met zyne Landen. Zy „ waren niet gezind daar in eenige verandering te maaken, zo lang Hy by de gedagten bleef om het gegeevene bevel, tegen de *Dordrechtſche* en *Rotterdamſche* „ Kooplieden, ſtand te doen houden; wanneer Hy goedvondt dit eerst in te trekken, dan zou Hy hunne Hoog Mogenden bereid vinden, om de bezwaaren „ die Hy tegen Hun of de Regtshandhaaving hier te Lande mogt hebben, te „ hooren, en in alle redelykheid daar aan „ te gemoete te komen; doch kon de „ Keurvorst volkomen verzekerd weezen, „ dat zy zich nimmer, door middelen van „ dwang, daar toe zouden laaten overhaalen (*)."

't Geſchil bygelegd.

De Keurvorſten van *Mentz*, *Keulen* en *Trier*, waren met Brieven hun Hoog Mogenden aan, om deeze bittere onaangenaamhe-

(*) *Reſol. Gen.* 8 Juny 1771.

heden, door eene minnelyke overeenkomst, uit den weg te ruimen, hunne tusſchenkomst en hulpe aanbiedende. Onze Afgezant VERELST hadt 'er ten Hove van *Berlyn* over geſprooken (*). — Ten einde van de bepaalde zes weeken geen antwoord van het *Paltziſche* Hof gekomen zynde, werd het Verbod verlengd. Doch 't leedt niet lang of de Heer CORNET verſcheen met een Vertoog, waar uit bleek, dat de Keurvorst niet meer ſtondt op de opheffing der Belaſting op de Tras, dat hy de zaak van de aangehaalde Zuiker vaten overliet aan de Beſlisſing des Regts hier te Lande, en bereid was om de Kooplieden van *Dordrecht* en *Rotterdam* op den zelfden voet te behandelen als anderen uit deeze Gewesten, die den *Rhyn* bevoeren. Dus verviel alle oorzaak van de onmin tusſchen den Staat en den Keurvorst gereezen; het gegeeven en verlengde Verbod werd ingetrokken (†). De Koning van *Pruiſſen*, als mede de Keurvorſten van Staatswegen onderrigt aangaande dit Geſchil, en die hunne goede dienſten ter vereffening aangewend hadden, kreegen by monde der Afgezanten, kennis van het herſtel der eensgezindheid, met dankbetuiging voor de genomen moeite. Van 't begin van Grasmaand, tot het einde van Hooimaand, hadt deeze oneenigheid, en van Bloeimaand

XC. BOEK. 1770.

(*) *Reſol. van Holl.* 28 Juny 1770.
(†) *Reſol. van Holl.* 6 en 7 July 1770.

XC. BOEK.

maand de opſchorting des Handels geduurd (*).

1770.

Eene *Ruſſiſche* Vloot ſtondt dit Jaar de *Middellandſche* Zee in te ſtevenen, om van dien kant de *Porte* te beſtooken. De Beſtuurders van den *Levantſchen* Handel zagen daar uit mogelyke onheilen te gemoet, zo voor de Onderdaanen van den Staat in de *Levant* woonende, als voor den Koophandel en Zeevaard. Om deeze te voorkomen vervoegden zy zich met een verzoek by 's Lands Vaderen, 't geen gunſtig gehoord en gevolgd werd van een Onderhoud onzes Gezants ten *Ruſſiſchen* Hove, die, by monde van den Geheimraad PANIN, alle verlangde gerustſtelling ontving, en deeze aan hun Hoog Mogenden overzondt (†).

De Staaten gerustgeſtelt wegens de *Ruſſiſche* Vloot in de *Middellandſche Zee*.

Het is eene uitgemaakte zaak, dat de Volkplantingen van den Staat in andere Werelddeelen, een hoogstgewigtigen tak van Koophandel en Zeevaard opleveren; en daarom geen wonder, dat dezelve, by aanhoudenheid, het oog des Souverains tot zich trekken. Meermaalen, gelyk 's Lands Geſchiedenisſen te over uitwyzen, reezen tusſchen de Bondgenootſchaplyke Geweſten deswegen Geſchillen. Een der langduurigſte, en tot nog toe door ons onopgetekend gelaaten, was, het Geſchil tusſchen

Geſchil tusſchen de *W. Ind.* Kamer te *Amſterdam* en *Zeeland* over *Eſſequebo*.

Be-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1771. bl. 358. 403. 442. 461.

(†) *Reſol. van Holl.* 18. 27 Jan. en 7 April. 1770.

Bewindhebberen der *West-Indiſche* Maat- XC.
ſchappye ter voorzittende Kamer *Amſterdam*, BOEK,
en Hoofddeelgenooten ter Kamer *Zeeland*, ——
ten opzigte van de Volkplanting aan de 1770.
Rivier *Eſſequebo*, en het daar aan onder-
hoorige, reeds voor twintig Jaaren aange-
vangen. —— Geen enkel Blad, maar een
geheel Boekdeel, zou het naauwkeurig ver-
ſlag van deezen twist beſlaan. 't Hoofd-
zaaklyke alleen ſtaat ons op te tekenen.
Het Hoofdverſchil was „ of de Ingezete-
„ nen van *Zeeland*, een afzonderlyk en
„ uitſluitend Regt tot de Vaard op *Eſſe-*
„ *quebo* zouden hebben?" en verder we-
gens de Aanbieding van Hoofddeelhebbers
der *West-Indiſche* Maatſchappye „ om *Eſſe-*
„ *quebo* met haare onderhoorige Rivieren,
„ op zekere voorwaarden, over te neemen:
„ of de Rivier *Demerary*, onder *Eſſequebo*,
„ in die overgave zou begreepen worden,
„ dan niet?" en eindelyk „ of gemelde
„ Hoofddeelhebbers, by de overgave, zou-
„ den verpligt zyn tot vergoedingen van
„ ſchade, of voldoeninge van zodanige
„ ſommen Gelds, als vóór of naa den Jaare
„ MDCCL, uit de algemeene kaſſe van de
„ Maatſchappye, tot verbetering van de
„ Volkplanting zouden beſteed, of ten
„ dienſte van dezelve, tot de eindelyke af-
„ doening der Geſchillen, zedert den elf-
„ den van Herfstmaand des Jaars MDCCL,
„ meer uitgegeeven dan ontvangen mogten
„ weezen?" De Hoofddeelgenooten der *West-*
Indiſche Maatſchappye ter Kamer *Zeeland*
beweerden het ſtellige der twee eerſte Vraag-

XC. BOEK. 1770.

ſtukken, en 't ontkennende van het laatſte. De Bewindhebberen der Maatſchappye waren van het tegengeſteld gevoelen.

Vervolgens hadden zich ook veele Kooplieden der Stede *Amſterdam* by Verzoekſchriften aan de Algemeene Staaten vervoegd, om in hun Regt tot de Vrye Vaard op *Eſſequebo* en *Demerary* gehandhaafd te worden; ten welken einde de Hoofddeelhebbers ter Kamer *Amſterdam* een Verzoekſchrift hadden ingeleverd; waar tegen de *Zeeuwſche* Kooplieden, de behoudenis en verdeediging van hun uitſluitend Regt op die Vaard verzogten; daar in gerugſteund door eenen byzonderen Brief der Staaten van *Zeeland* aan hunne Hoog Mogenden. Hier op volgde eene menigte van ingediende voor- en tegenſchriften. Naa veele vrugtlooze poogingen tot het treffen eener overeenkomst, bragten de Afgevaardigden uit hun Hoog Mogenden tot de zaaken over *Eſſequebo* en *Demerary* ter Algemeene Staatsvergadering, in Zomermaand des Jaars MDCCLXIX een breedvoerig Berigt en Verſlag in, behelzende den uitſlag hunner raadpleegingen over de Voorwaarden, op welken *Eſſequebo* aan de *Zeeuwſche* Hoofddeelgenooten zou worden over gegeeven (*).

Hier

(*) WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* XX Deel, bl. 385—405. Alle deeze Stukken verſchaffen ons de *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 252. 307. 436. 458. 460. 501. 636. 642. 653. Zie ook wegens het begin des Geſchils, KOK *Vaderl. Woordenboek Art.* ESSEQUEBO.

Hier op herleefde dit Geſchil. Staaten van *Holland* betuigden ten ſterkſten, daar in geen genoegen te mogen, noch te kunnen, neemen. Zy verklaarden „ dat „ hoe zeer, in den uiterlyken ſchyn, ten „ opzigte van de Vaard en Handel op de „ Rivieren *Eſſequebo* en *Demerary*, zich „ verſchillen hadden opgedaan tuſſchen Be„ windhebbers van de Algemeene *Weſt*„ *Indiſche* Maatſchappy deezer Landen ter „ eenere, en de Hoofddeelgenooten der ge„ melde Maatſchappy ter Kamer *Zeeland* „ ter andere zyde, nogthans in de daad „ door deeze Hoofddeelgenooten, onder„ ſteund door Staaten van *Zeeland*, by die „ gelegenheid, de Souverainiteit van hun „ Hoog Mogenden, als mede de weezen„ lyke belangens van 's Lands Ingezete„ nen, met betrekking tot de Vaard en „ Handel, voornaamlyk waren aange„ tast. —— Dat zy nooit zouden kun„ nen gedoogen, gelyk zy ook niet van de „ Staaten der andere Geweſten verwagt„ ten, dat, aan een Geregtshof, hoe on„ partydig het ook zou mogen weezen, „ werd overgelaaten, of wel aan de be„ ſlisſinge van eenige Leden uit een of meer „ Hoven van Juſtitie, uit deeze Vereenigde Geweſten, of wel van zodanige „ andere kundige en onpartydige Leden „ van Regeering of Regtsgeleerden, als „ de Erfſtadhouder daar toe zou verkie„ zen, de Vraag wegens het Regt der In„ gezetenen van *Zeeland* omtrent de uit„ ſluitende Vaard en Handel op *Eſſequebo* „ en

XC. BOEK. 1770. Staaten van *Holland* dryven dit ſtuk hoog.

XC. BOEK. 1770.

„ en *Demerary*, met alle de gevolgen en „ aankleeven van dien, zou worden voor- „ geſteld: dewyl het eene ongehoorde „ zaak zou weezen, dat een Souverain zy- „ ne onbetwistbaare Regten van Souverai- „ niteit, in geſchil zou laaten trekken, en „ ſtellen aan het oordeel van *Gedelegeerde* „ Regters. 't Beſlisſen van zodanig een „ Vraagſtuk werd nogthans, by het Ver- „ ſlag ter Vergadering van hun Hoog Mo- „ genden voorgedraagen."

Naa de onvoeglykheid hier van aangetoond, en de onbeſtaanbaarheid der bygebragte gronden voor het Regt der Ingezetenen van *Zeeland* in 't breede ontvouwd te hebben, merken hun Ed. Groot Mogenden, aan den eenen kant, op; „ dat, „ dewyl door Hoofddeelgenooten van de „ Kamer *Zeeland* niet hadt kunnen bygebragt worden eenige *Reſolutie*, *Privilegie* of *Octroy* van hun Hoog Mogenden, „ waar by aan de *Zeeuwſche* Ingezetenen „ het Regt vergund zou weezen om, met „ uitſluiting van alle andere Ingezetenen „ der Republiek, op die Volkplanting te „ vaaren en te handelen: en ook niets van „ dien aart aan hun Ed. Groot Mogenden „ was voorgekomen, en 't zelve, volgens „ den aart der zaake, ook niet beſtaan „ kon; maar dat, in tegendeel, by het Octroy van hunne Hoog Mogenden, met „ zamenſtemming der Staaten van *Zeeland*, in den Jaare MDCLXXIV aan de „ Algemeene *West-Indiſche* Compagnie „ verleend, en in den Jaare MDCCLXI „ ver-

„ verlengd, geheel anders was voorzien, &c.
„ zy, by noodzaaklyken gevolge, moeſten BOEK
„ beſluiten, dat de aanſchryving, op last ——
„ der Staaten van *Zeeland*, aan den Land- 1770.
„ voogd van *Eſſequebo* gedaan, *om geen*
„ *Schepen, komende uit de Havenen deezer*
„ *Landen, die niet voorzien waren met een*
„ *Hout- of Zoutbrief, afgegeeven by de Kamer*
„ *Zeeland, te Eſſequebo of aangelegene Ri-*
„ *vieren, toe te laaten om te laaden of te los-*
„ *ſen*, blykbaar van geene waarde was. —
„ Dat hun Ed. Groot Mogenden, aan den
„ anderen kant, in overweeging neemen-
„ de, de belangen van de Republiek; het
„ zy men 't oog veſtigde op de algemeene
„ nadeelen voor den Handel; 't zy men
„ agtſloeg op den elendigen Staat der
„ Volkplantinge en der Inwoonderen aan
„ de Rivieren *Eſſequebo* en *Demerary*, die
„ ongelyk meer in *Hollanderen* dan in *Zeeu-*
„ *wen* beſtonden, uit het ſluiten van gemel-
„ de Vaard ontſtaande; 't zy men in aan-
„ merking nam den ſlegten Staat der *West-*
„ *Indiſche* Maatſchappye, die door ver-
„ meerdering van Recognitien moest opge-
„ beurt worden; 'tzy men eindelyk bedagt
„ de verzekering welke aan *Zeeland* zou
„ kunnen gegeeven werden, om een ge-
„ deelte van de rechtſtreekſche Vaard en
„ Handel te behouden, en de meer dan
„ waarſchynlyke ja genoegzaame zekere
„ vermeerdering van de Vaard uit *Zeeland*
„ over *Africa* op gemelde Volkplanting,
„ niet anders konden beſluiten, dan dat
„ alle deeze belangen de openſtellinge van
„ de

XC. BOEK. 1770.

„ de Vaard en Handel voor alle de Inge-
„ zetenen van deeze Republiek onbetwist-
„ baar vorderden, en ten uiterſten nood-
„ zaaklyk maakten. Dat zy, overzulks,
„ oordeelden, dat hun Hoog Mogenden,
„ den bovengemelden Lastbrief buiten kragt
„ behoorden te ſtellen, de Vaard open te
„ zetten, hier van aan Directeur en Raa-
„ den der Volkplantinge aanſchryving, en
„ in de Vereenigde Geweſten openbaare
„ Afkondiging, te laaten doen. —— Al-
„ les nogthans met dien verſtande, dat de
„ Vaard en Verzending der Voortbrengzelen
„ en andere Goederen van en uit die Volk-
„ planting na deeze Landen, op dien voet
„ zou kunnen worden beraamd, dat dezel-
„ ve zou geſchieden met *Zeeuwſche* Sche-
„ pen van *Zeeland*, naar evenredigheid
„ van het aandeel der Kamer *Zeeland* in de
„ *West-Indiſche Compagnie.*"

Hun Ed. Groot Mogenden, betuigden, in 't ſlot, „ zich te verbeelden, dat de
„ verdere Bondgenooten, in eene zaak van
„ die billykheid, blykbaarheid, en belang,
„ met hun in dezelfde begrippen zouden
„ ſtaan, en niet te kunnen verwagten,
„ dat, daar zy zo veel toegeevenheids ge-
„ bruikt, en een zo lang en taay geduld
„ geoefend hadden, van wegen *Zeeland*,
„ 't geen deeze zaak nu omtrent twintig
„ Jaaren ſleepend hadt weeten te houden,
„ eenige zwaarigheden of vertraagingen in
„ den nu gedaanen billyken voorſlag zou-
„ den worden gemaakt. Dat zy, over-
„ zulks, het Beſluit der Bondgenooten,

„ om

„ om met hun tot het algemeene welwee- XC.
„ zen van de Ingezetenen en den Koop- BOEK.
„ handel van deezen Staat op de *West-In-* ——
„ *dien*, en om verligting toe te brengen 1770.
„ aan de *West-Indiſche Compagnie* deezer
„ Lande, welke zulks hoognoodig hadden,
„ mede te werken, hoe eer hoe liever te
„ gemoet zagen: terwyl zy niet konden
„ verbergen, dat, indien de raadpleegin-
„ gen daar over wederom, onder deeze of
„ geene voorwendzelen, op de lange baan
„ geſchooven wierden, en het Beſluit van
„ hunne Hoog Mogenden daar op niet
„ ſpoedig mogt volgen, zy zich naar de
„ wederregtlyke en blykbaar niets betekenende
„ aanſchryving door Bewindhebberen ter Kamer *Zeeland* aan den Bevelhebber van *Eſſequebo* gedaan, niet verder meenden te gedraagen; maar zich
„ genoodzaakt zouden vinden om daar tegen zodanige maatregelen te neemen,
„ als zy met het regt en de belangens van
„ hunne Ingezetenen, en, met den aart
„ en het gewigt der zaake overeenkomſtig zouden oordeelen."

By dit ſterk Beſluit, den negen- en- twintigſten van Lentemaand des Jaars MDCCLXX, ter Algemeene Staatvergadering ingeleverd, voegden Staaten van *Holland* een uitgewerkt Plan, ſchikkingen behelzende, welke hun bekwaam toeſcheenen om de Geſchillen uit den weg te ruimen, en *Zeeland* van een redelyk aandeel in de Vaard op en van *Eſſequebo* en *Demerary*, niet tegenſtaande de anders vrye Vaard op die

Staaten van *Zeeland* kanten 'er zich tegen.

XC. BOEK. 1770.

die Volkplantingen, te verzekeren. —— Noch het een, noch het ander, viel in den ſmaak der Staaten van *Zeeland*, die in Grasmaand gereed waren met een tegenſtreevend Beſluit, waar in zy beweerden, dat de Souverainiteit niet was aangetast, dat de zaak van dien aart, als het ſtuk in geſchil, door *Gedelegeerde* Regters, behoorde afgedaan te worden. Zy verklaarden „ zich te vleijen, dat de verdere „ Bondgenooten, in eene zaak van dit be„ lang, met hun zouden ſtaan in die begrip„ pen, dat van hunne zyde gehandeld was „ met die billykheid als ooit van eenig „ Bondgenoot zou kunnen gevergd of ver„ wagt worden, als inſtemmende met een „ Verſlag, door Gedeputeerden uit hun „ Hoog Mogenden met ryp overleg, en „ op zeer goede gronden ſteunende, uit„ gebragt; niet ſchroomende hunne zaak, „ ter beſliſſinge van een onzydig Geregts„ hof te laaten. —— Vondt men in *Hol„ land* nogthans goed zich zelven te reg„ ten, beſlooten hun Hoog Mogenden, „ niet ſpoedig tot den uitſlag deezer zaa„ ke; zagen de Bondgenooten ſtilzwygend „ aan, dat *Zeeland* deeze haar genoegzaam „ nog eenig overgeblevene tak van Handel, „ *via facti*, wierd ontnomen, zy zouden „ het moeten aanmerken als een kennely„ ken indragt, tegen de gronden van de „ *Unie*, en zich, met meerder regts dan „ Staaten van *Holland*, genoodzaakt vin„ den, in dat onverhoopt geval, daar te„ gen zodanige maatregelen te neemen,

„ als

„ als zy met het regt en de belangens van de Ingezetenen huns Gewests, en overeenkomſtig het gewigt der zaake, zouden oordeelen." —— Zy voegden by dit Beſluit eenige nadere aanmerkingen op het Voorſtel, om *Zeeland* een geëvenredigd aandeel in de meergemelde Vaard te geeven, 't zelve als onredelyk en onuitvoerlyk wraakende. XC. BOEK. 1770.

Op aanmaaning zo der Staaten van *Holland* als van *Zeeland*, die zo lyn recht tegen elkander ſtonden, leverden de Bondgenooten, van tyd tot tyd, hunne Raadſlagen in. *Friesland* was eerst gereed; doch gaf geen anderen last, dan om deeze zaak met de Gelaſtigden van *Holland* en der overige Bondgenooten, te ſchikken en af te doen. —— *Overyſſel* oordeelde, dat men deeze zaak behoorde te laaten verblyven aan een Onzydig Geregtshof binnen de *Vereenigde Geweſten*, en dat men de zaak, tot die regterlyke beſlisſing toe, in haar geheel zou laaten blyven; en wilde het bedreigende in 't ſlot van 't Beſluit der Staaten van *Holland* gevoegd, meer aanzien als een prikkel om de zaak ten einde te brengen, dan als een eigenlyk voorneemen, om 't zelve daadlyk uit te voeren. — *Utrecht* oordeelde, dat de Afgevaardigden van hunne Hoog Mogenden verzogt moeſten worden, nog ééns deeze zaak te hervatten, om middelen van verzoening te beraamen, voor te ſlaan, en langs dien weg dit verſchil, tot onderling genoegen, te vereffenen; of, indien zulks onverhoopt niet kon worden ge- Gevoelens der onderſchelde Geweſten op dit ſtuk.

XC. BOEK. 1770.

vonden, als dan hun Hoog Mogenden over deeze geheele zaak hunne Bedenkingen en Gevoelens op te geeven, volgens welke dit Verſchil, door hunne Hoog Mogenden, zou dienen beſlist te worden. —— *Staat en Lande* verklaarde eenvoudiglyk zich te voegen by het uitgebragte Gewyſde. —— *Gelderland* was, naa eenige voorloopige aanmerkingen over de gevolgen deezer Verſchillen, van oordeel, dat de Staaten der twee twiſtende Geweſten, den Stadhouder behoorden te verzoeken, gelyk zy by deezen deeden, ten einde het Hoogſtdenzelven mogt behaagen, tot vereffening van zodanige oneenigheden, zyne goede en veel vermogende dienſten te willen aanwenden. Dit te verneemen zou Staaten van dat Gewest hoogſt aangenaam weezen. —— Of ſlaagde dit niet, dan dienden, huns agtens, Staaten van *Holland* en *Zeeland* zyne Hoogheid te verzoeken, om als Scheidsman de beſlisſing dier Verſchillen op zich te nemen, in hoop en vertrouwen, dat deeze weg, als overeenkomſtig met de Unie, en ten opzigte van de tegenwoordige geſteltenis van de Republiek, de natuurlykſte en eenvoudigſte, by gemelde Geweſten zou worden ingeſlaagen. —— Ingevalle dit mede, vrugtloos mogt weezen, wilden zy onſchuldig gehouden worden aan de heillooze gevolgen, welke, tot laſt van den een of anderen, vermoedelyk daar uit zouden ontſtaan.

Bewindhebbers van de *West-Indiſche* Maat-

Maatſchappye ter Kamer *Amſterdam*, als mede de Hoofddeelhebbers ter Kamer *Zeeland*, werden, ingevolge deezer ingebragte gevoelens, aangeſchreeven om ten ſpoedigſten, ieder zodanige ſchikkingen te beramen, als zy de bekwaamſte oordeelden om de gereezene Geſchillen te vereffenen. De Onderhandelingen der Afgevaardigden van hun Ed. Mogenden, zo met de Gelaſtigden der Bewindhebberen als met die der Hoofddeelhebberen baarden weinig vrugts. 1770.

De Afgevaardigden tot de zaaken der *West-Indiſche* Maatſchappye de Beſluiten der Gewesten onderzogt hebbende, brugten in 't midden, dat deeze Verdeeldheid in de gevoelens der Bondgenooten, hun eenigzins in verlegenheid gebragt hadt, wegens den bekwaamſten weg, welken zy hun Hoog Mogenden zouden voorſlaan, om dit ſtuk ten einde te brengen. Wel hadden zy, voorheen, als hun raadſlag verklaard, dat, in gevalle hun Hoog Mogenden, deeze geſchillen niet door hunne eigene uitſpraak zouden willen beſlisſen, dezelve behoorden geſteld te worden ter beſlisſinge van een onpartydig Geregtshof, of ter beſchikkinge van eenige door zyne Hoogheid daar toe te verkiezene Scheidsmannen. Dat zy ook, deeze zaak op zich zelven beſchouwd zynde, geene reden zouden vinden om daar van af te gaan; maar dat dezelve, zedert den loop van één Jaar, zo door de behandeling, als door de zich daar mede paarende omſtandigheden, Men ſtelt voor om den Stadhouder tot Scheidsman te verzoeken.

XX. BOEK. 1770.

dermaate van gedaante veranderd was, dat zy vreesden geene geringe zwaarigheden, in het doen aanneemen dier voorgeslagene middelen, te zullen ontmoeten. Reeds hadden verscheide Gewesten getoond over te hellen, om die geschillen niet op eene regterlyke wyze af te doen. Anderen hadden begreepen dat ze niet zeer geschikt waren voor een Staatkundig onderzoek, en alzo ook weinig om by hun Hoog Mogenden te worden afgedaan. Dat daarenboven *Holland* en *Zeeland* zich over en weder als belanghebbende Partyen aanziende, zulks de overige Gewesten beschroomd zou maaken om haar oordeel te geeven in de raadpleegingen over zulk eene beslissing: 't welk wederom gelegenheid zou kunnen verschaffen tot onaangenaame twisten, en een merkelyk onvermydbaar ongenoegen. —— Hier om hadden zy bedagt moeten weezen op een middel van de voorige verschillende; doch 't geen hun, in zodanige omstandigheden en onder zulk een form van Regeeringe, als de tegenwoordige zeer gepast scheen: om naamlyk den Erfstadhouder als Scheidsman in te roepen. Hunne Hoog Mogenden behoorden, huns oordeels, zyne Hoogheid te verzoeken, om op zich te willen neemen deeze zaak, met alle de gevolgen en aankleeven van dezelve, door zyne hooge Uitspraak, te bepaalen; of wel daaromtrent zodanige Schikkingen te beraamen als hy de voeglykste oordeelde, om tot eene afkomst te geraaken. — Zy twyfelden niet aan de bereidwilligheid van den Erfstad-

ſtadhouder, en vertrouwden, dat alle de Bondgenooten met hun wel zouden overeenſtemmen, dat deeze voorſlag geheel onzydig en geveſtigd was op gronden van de Unie. Dat de Afgevaardigden, die niet genoegzaam op dit ſtuk gelast mogten weezen, aangemaand behoorden te worden, om ten ſpoedigſten dien last te bekomen; als mede dat men *Holland* en *Zeeland* in 't byzonder behoorde te verzoeken om, middelerwyl, de zaaken te laaten in dien ſtaat in welken zy zich tegenwoordig bevonden, en zich, zonder eenige vooringenomenheid voor de byzondere belangens hunner Ingezetenen, vooroogen te ſtellen de gevolgen, die uit een tegenovergeſtelde onderneeming zouden kunnen voortvloeijen, de verwydering, welke daar uit tuſſchen twee zo naauw verbondene Geweſten zou ontſtaan, de minagting, welke daar door aan de Republiek, zo binnen- als buiten 's Lands, zou worden toegebragt, en de onaangenaame beraadſlagingen tot welke de overige Geweſten, die dit zeker met geene onverſchilligheid zouden kunnen aanzien, tot behoud van hun Gezag in zaaken de Souverainiteit van het gemeene Land raakende, zouden moeten komen.

Gelderland, *Overyſſel*, *Stad en Lande* waren met hunne toeſtemming terſtond gereed, die van *Utrecht* en *Frieſland* volgden bewelhaast. Staaten van *Holland* betuigden „ niets liever te wenſchen dan om van hunne zyde alles toe te brengen, wat tot „ bewaaring en vermeerdering van de Eendragt tuſſchen de Bondgenooten kon„ ſtrek-

Op welk een voet *Holland* hier in bewilligt.

&c. BOER. 1770.

XC. BOEK. 1770.

„ ſtrekken, en bereid te weezen om alle
„ vooroordeelen, die men tegen hun zou
„ kunnen of willen opvatten, als of zy
„ Regters in hunne eigene zaak begeerden
„ te zyn, of aan hunne Bondgenooten wil-
„ den voorſchryven hoedanige Beſluiten in
„ dit geval moeſten genomen worden; zy
„ meenden geene gelegengeid te moeten
„ laaten voorbygaan om de zekerſte bewy-
„ zen van het tegendeel te geeven; waar
„ om zy geene de minſte zwaarigheid
„ maakten, deeze Geſchillen, met de volko-
„ menſte gerustheid, aan het onzydig oor-
„ deel van zyne Hoogheid te onderwer-
„ pen. ——. Zy waren voorts bereid om
„ alles in den tegenwoordigen ſtaat te laa-
„ ten, tot zo lang het zyne Hoogheid be-
„ hagen zou deeze zaak tot een gewenscht
„ einde te brengen: in die verwagting, eg-
„ ter, dat de Bondgenooten daadlyk, en ten
„ ſpoedigſten, den Erfſtadhouder in ſtaat
„ zouden ſtellen, om de geſchillen, door
„ zyne Uitſpraak te bepaalen; en met dien
„ verſtande, dat, by aldien onverhoopt
„ daar in door eenige Bondgenooten zwaa-
„ righeid zou worden gemaakt; en dat daar
„ door die Beſlisſing of niet ſpoedig plaats
„ zou kunnen hebben, of wel de uitvoe-
„ ring daar van worden gedwarsboomd, de
„ verdere Bondgenooten niet langer zou-
„ den marren om de Ingezetenen van de
„ gezamenlyke Gewesten de voordeelen te
„ doen genieten van een Vaard en Handel,
„ die, uit kragte van de Octroyen door het
„ Bondgenootſchap verleend, aan allen
„ en

„ en een iegelyk gemeen en eigen wa- &c.
„ ren." BOEK.

Zo ruimſchootig ſtemden Staaten van *Zeeland* niet in den gedaanen Voorſlag. Wel konden zy, ten blyk van hunne volkomene bereidwilligheid, om van hunne zyde nogmaals alles toe te brengen wat tot behoud en vermeerdering der zo noodige Eensgezindheid onder het Bondgenootſchap dienſtig kon zyn, mede het voorgeſtelde middel omhelzen; en met de overige Bondgenooten den Stadhouder verzoeken, „ om, door zyne hooge Uitſpraak, deeze „ zaak, met alle de gevolgen en aankleeven „ van dezelve, te bepaalen; zo als Hoogst- „ dezelve, naar de gronden van Regt en „ Billikheid, zou oordeelen te behooren." Doch zy hoopten, dat de Staaten der andere Geweſten, als mede zyne Hoogheid, het niet kwalyk zouden duidden, als zy zich niet wel konden ſchikken naar het ander voorgedraagene, om naamlyk zyne Hoogheid ook te verzoeken, „ daarom- „ trent zodanige Schikkingen te beraamen „ als Hoogstdezelve, om, tot een voegly- „ ke afkomst van zaaken te geraaken, „ meest dienſtig zou oordeelen." Zy zagen alle Schikkingen, voor al die zouden kunnen ſtrekken om de Vaard met de Ingezetenen van eenige andere Geweſten, 't zy in evenredigheid, of op eenige andere wyze, te deelen, voor hun Gewest als ten uiterſten gevaarlyk aan, ja ſchadelyker, dan eene nadeelige Beſlisſing; en beklaagden zich nogmaals bitter over

1770. Hoe *Zeeland*.

XC. BOEK. 1770.

het beſtaan van *Holland* om *Zeeland* een zo lang bezeete byzondere Vaard te betwiſten; met de gewoone beroeping op onvermogen. Genoegen namen zy in de bepaaling, dat inmiddels alles in den tegenwoordigen ſtaat zou blyven tot de Uitſpraak van den Vorst.

Zyne Hoogheid neemt op zich Scheidsman te weezen.

Van wegen de Algemeene Staaten werd zyne Hoogheid, in Oogstmaand, op 't nadruklykst verzogt, overeenkomſtig met den Voorſlag, Scheidsman in deeze zaak te weezen. Hy nam die post volvaardig op zich, en voldeedt 'er aan zonder lang verwyl. Binnen zes weeken vorderde hy het inleveren der benoodigde Stukken. Dezelve ontvangen hebbende verklaarde hy, by eenen Brieve in Wynmaand, gaarne gewenscht te hebben, dat hy, ingevolge van het eerſte Lid der aan hem gedaane opdragte, zyne goede dienſten, tot vereffening der ontſtaane geſchillen, door een of ander gepast middel, hadt kunnen aanwenden; doch 't geen hy wist van de gevoelens en geſchiktheden der beide hooge Partyen, gaf hem daar toe geen de minſte hoope: terwyl ook twee zo zeer tegen elkander overſtaande en rechtdraads ſtrydende begrippen, als die van een *byzondere* en *uitſluitende Vaard* der Ingezetenen van *Zeeland* op de Volkplanting, en die van de *vrye* en *gemeene Vaard* voor de gezaamlyke Ingezetenen der Republiek, aan de andere zyde, geen gevoeglyke overeenbrenging ſcheenen toe te laaten: hier uit ſproot voort, dat hy zich niet houden kon buiten de onaangenaame noodd-

noodzaaklykheid om dat hoofdverſchil, xc. door eene *beſliſſende uitſpraak*, te eindi- BOER. gen.

De Uitſpraak, gegrond op den onwrikbaaren grondſlag, dat het Regt tot de bysondere Vaard en Handel op eene Volkplanting, die over en weder erkend werd onder de Souverainiteit van het Bondgenootſchap gezamenlyk te behooren, door geen Lid van 't zelve *afzonderlyk*, en met *uitſluiting* der verdere Leden, anders dan uit kragte van eene Wet, Privilegie of Conceſſie, van hun Hoog Mogenden wettig verkreegen, en deugdlyk uitgeoefend kon worden, kwam hier op neder, „ Dat „ aan alle Ingezetenen deezer Republiek „ het Regt toebehoorde om op de Volk„ planting van *Eſſequebo* en *Demerary* vry „ en onverhinderd te mogen handelen; en „ dat dien volgens de bewuſte Aanſchry„ ving, van wegen de Kamer *Zeeland* aan „ den Bevelhebber van die Volkplanting, „ behoorde vernietigd te worden." —— Door deeze Uitſpraak zou de geheele zaak voor afgedaan hebben kunnen gerekend worden; dan het behaagde zyne Hoogheid het oog te veſtigen op de billykheid en redenen, dat aan de Ingezetenen van *Zeeland* een voegelyk en redelyk aandeel werd verzekerd in die vrye Vaard en Handel: waar om hy het dienſtig oordeelde, dat de volkomene uitwerking der gedaane Uitſpraake opgeſchort zou blyven tot den tyd, dat de middelen en maatregelen ter verzekering van dit aandeel be-

1770. Uitſpraak.

XC. BOEK. 1770.

raamd zouden weezen. En, ten einde intusschen de Ingezetenen der overige Gewesten niet langer verstooken zouden blyven van hun onbetwistbaar Regt, stondt zyne Hoogheid toe, dat, tot nader order, drie Schepen, uit andere Havenen der Republiek, buiten die van *Zeeland*, en niet voorzien van een *Hout- of Zout-brief*, afgegeeven by de Kamer van *Zeeland*, na *Essequebo* zouden mogen worden afgezonden.

Nadere schikkingen hier op gemaakt.

Zyne Hoogheid voor den betoonden yver en gedaane moeite bedankt en het noodige tot bekendmaaking aan de hier in betrokkene Vergaderingen en Personen, bewerkstelligd zynde, hadt hy, in 't begin van Wintermaand, een Reglement op die Vaard en Handel in gereedheid, behelzende de Bepaalingen onder welken dezelve, met den eersten van Louwmaand des Jaars MDCCLXXI, zou werden opengesteld voor alle Handeldryvende Ingezetenen van den Staat. — Hoe zeer ook de Uitspraak den *Hollanderen* voldeedt waren deeze nadere Bepaalingen van dien aart, dat de Handel zich daar door te zeer belemmerd oordeelde: althans zo dagten 'er verscheide aanzienlyke Kooplieden ter Beurse van *Amsterdam* over, die zich deswegen, met een breedspraakig Verzoekschrift, by den Erfstadhouder vervoegden: en in Zomermaand des volgenden Jaars eenigen een Verzoekschrift by de Bewindhebberen der *West-Indische* Maatschappy ter Kamer *Amsterdam* inleverden, om Paspoorten voor hunne gereed liggende Schepen, welke zy verkree-

kreegen, in gevolge waar van eenige Schepen, in Oogstmaand van 't gemelde Jaar, rechtſtreeks uit *Texel* na *Eſſequebo* en *Demerary* vertrokken. 't Liep aan tot het begin des Jaars MDCCLXXII eer de noodige veranderingen in het Reglement, van wegen zyne Hoogheid, in gereedheid waren, met welke deeze zo lang ſleepende zaak, vol onaangenaamheden, geheel was afgedaan (*). 1770.

Bezending uit hun Hoog Mogenden en den Raad van Staaten na *Zeeland*.

Zints lang hadt *Zeeland*, by veelvuldige gelegenheden, geklaagd over het te hoog aandeel, 't welk dat Gewest droeg in de Laſten des Algemeenen Bondgenootſchaps, en, niet te vrede met de verligtingen door de andere Geweſten, in veele gevallen, toegebragt, aangedrongen op eene daadlyke Vermindering van het gezegde Aandeel. Thans over dit onderwerp met nieuwen ernst handelende, hadden hun Hoog Mogenden Staaten van *Zeeland* getragt over te haalen, om met de andere Bondgenooten, zyne Hoogheid te verzoeken, van door zyne beſlisſing te willen bepaalen, hoe„ danig, en op welk eene wyze, *Zeeland*, „ in den tegenwoordigen toeſtand, by „ voorraad, door de Bondgenooten, be„ hoorde te gemoet gekomen te worden en „ in ſtaat geſteld om nevens dezelven aan „ de verpligting, in het draagen der laſten „ van de Unie, te kunnen voldoen." Gereed

(*) Men zie alle de wydloopige Stukken, hier toe behoorende, in de *N. Nederl. Jaarb.* 1774, bl. 628—738.

XC. BOEK. 1770.

reed was *Zeeland* om zyne Hoogheid tot Scheidsman te neemen; doch verſchilden de Beſtuurders van dat Gewest in 't bepaald voorwerp 't geen den Stadhouder ter beſlisſinge zou worden aangeboden; zy wilden hem verzogt hebben, te bepaalen, „ welke vermindering van *Quota*, of an„ der temporeel Soulaas proviſioneelyk aan „ de Provincie van *Zeeland*, in haare te„ genwoordige ſituatie, zou behooren te „ worden geaccordeerd." — Veel verſchilde wel ingezien het een en ander. Alle de Geweſten ſtemden zamen, en hadden, by breedberedeneerde Beſluiten, zulks ter Vergaderinge van hun Hoog Mogenden te verſtaan gegeeven, dat *Zeelands* begrip onaanneemelyk was. Gedeputeerden tot de zaaken van de Financien werden te raade om een voorheen meer en met goed gevolg betreeden weg in te ſlaan om een Gewest, van de andere verſchillende, te overtuigen, naamlyk het doen eener Bezendinge.

Hun Hoog Mogenden oordeelden dit middel niet onbeproefd te moeten laaten, en door eene Bezending by Staaten van *Zeeland* op 't ernſtigst aan te houden, dat zy zich, zonder verder uitſtel, vervoegden by het éénparig gevoelen der zes andere Geweſten. En in gevalle zy onverhoopt, daar toe niet waren te beweegen, hun aan te kundigen, dat hun Hoog Mogenden zich niet langer konden onthouden om de zaaken des Gemeenen Bondgenootſchaps, naar de Orde der Regeeringe, te behandelen, en genoodzaakt zouden zyn den gedaanen

voor-

voorſlag, volgens de neiging der zes Ge- XC.
weſten ten uitvoer te brengen, en de uit- BOEK.
ſpraak van zyne Hoogheid, op zyn tyd, ——
door alle bekwaame en kragtdaadige midde- 1770.
len, te ondersteunen en uitwerking te doen erlangen.

Tot het waarneemen deezer Bezendinge benoemde men uit hun Hoog Mogenden, de Heeren BRANTZEN, wegens *Gelderland*, QUARLES wegens *Holland* en D'ABLAING VAN GIESSENBURG wegens *Utrecht*, uit den Raad van Staaten den Heer PESTERS, en den Theſaurier Generaal GILLES, die in Louwmaand des volgenden Jaars, met twee Jachten, te *Middelburg* kwamen, en, naar de gemaakte ſchikkingen, op 't ſtaatlykst en vriendlykst ontvangen, gehoor kreegen in de *Zeeuwſche* Staatsvergadering. Naa veele traag voortgaande en in 't einde vrugtloos afloopende onderhandelingen, die omtrent dertien weeken aanhielden, eindigde deeze den Lande kostbaare Bezending (*). Wanneer de nog gebleevene drie Heeren der Bezendinge ſtaatlyk uitgeleid werden, onder aanbod van twee Oxhoofden Eerewyn voor ieder der Afgevaardigden (†).

Veel bezwaars vondt zyne Hoogheid, om de hem opgedraagen Beſliſſing der zes Ge- Uitſpraak van zyne Hoogheid.

(*) *Reſol. van Holl.* 31 Maart 23 Aug. 28 Sept. 7 Nov. 1 en 21 Dec. 1770. en 6 July 1771. *Not. van Zeel.* 7 en 12 Jan. 1771.
(†) *Not. van Zeel.* 9 April 1771.

XC. BOEK. 1770.

Geweſten op zich te neemen. Dan by nadeeren aandrang, op den voorſlag van *Gelderland* aanvaardde hy dezelve, en verklaarde, by wege van Uitſpraak. „ Dat de „ Provincie van *Zeeland*, proviſioneelyk, „ voor den tyd van Zeven eerſtkomende „ Jaaren, een aanvang neemende met het „ Jaar MDCCLXXII en eindigende met „ het einde des Jaars MDCCLXXVIII, „ by de verdere Bondgenooten zou worden geſoulageerd en te gemoet gekomen, „ door middel van het Jaarlyks profyt van „ de volle post voor de Fortificatien buiten „ de Provincien, ter ſomme van driemaal „ honderd duizend Guldens, op den ordinaris Staat van Oorlog voorkomende, „ met dien verſtande, dat de Provincie van „ *Friesland*, ter zaake van den minvoordeeligen toeſtand haarer Financien, van „ de reëele contributie in het opgemelde „ ſoulaas zou blyven geëximeerd, en by „ continuatie haar aandeel in de voorſchreeve post ter ſomme van 34638 Gl. „ zou profiteeren. En dat diens volgens, „ by het formeeren der Staaten van Oorlog „ voor de gemelde Jaaren, waar in dit ſoulaas by *Zeeland* zou worden genooten, „ de post voor de Fortificatien buiten de „ Provincien tot de ſom van 334638 Guldens zou worden verhoogd; en dat van „ deeze alzo verhoogde Post eene ſomme „ van *driemaal honderd duizend Guldens* op „ de Provincie van *Zeeland*, en het overige tot *vier- en- dertig duizend zes honderd „ acht- en- dertig Guldens* op de Provincie

„ van

„ van *Friesland* zou gerepartitieerd wor- XC.
„ den." —— Voorts zouden Staaten van BOEK.
Zeeland alles moeten aanwenden ten beste ——
van den Staat der Geldmiddelen huns Ge- 1770.
wests; en van deeze hunne verrigtingen, naa verloop dier Zeven Jaaren, aan Gedeputeerden van hun Hoog Mogenden, en den Raad van Staaten, opening geeven, en den Staat der Geldmiddelen bloot leggen. Geschiedde dit, tot genoegen der overige Bondgenooten, ten bestemden tyde, dan zou, voor nog Zeven andere Jaaren, en dus tot den Jaare MDCCLXXXV, by *Zeeland* dit zelfde voordeel, op den zelfden voet, genooten worden. —— *Zeeland* berustte in deeze Schikking, schoon onder veele tegenverklaaringen, wegens het gehouden gedrag der Zes Gewesten. Ook aanvaardde het met dankbaarheid het aanbod des Stadhouders van honderd duizend Guldens, uit zyne eigene Gelden te verstrekken, zonder daar voor eenige Intrest te begeeren, en alleen onder voorwaarde van wedergave, wanneer de kas des Gewests zulks zou toelaaten (*).

Hier deeze beslissing des Stadhouders inkwam, hadden de Zes Gewesten, op de zeer onvoldoende toestemming van *Zeeland* in den gewoonen Staat van Oorlog, een redmiddel beraamd, om ten laste van *Zeeland*,

(*) *Resol. van Holl.* 6 July 30 Aug. en 28 Nov. 1771. *Res. van Zeel.* 4. 7. 11. 18. 22 Nov. en 16 Dec. 1771.

XC. BOEK. 1770.

land, zo veel als het te kort komende bedroeg, ten Comptoire Generaal van de Unie, tegen de gewoone intresſen, op te neemen, en daar uit de betaalingen te doen; welke Gelden *Zeeland*, vóór het einde des Jaars, weder moest bezorgen, onder bedreiging van het anders by Executie op dat Gewest te verhaalen (*). Dit verwekte by de Staatsleden van *Zeeland* geene geringe aandoening, en zy beklaagden zich zo over de gemaakte Schikking als wegens de gedaane Bedreiging ten hoogſten (†).

De Grietslieden en Magiſtraaten in *Friesland* gemagtigd om hun Procureur-Fiscaals af te zetten.

Meermaalen zagen wy den Erfſtadhouder, in *Friesland*, de gerezene Oneenigheden tuſschen de Regeeringsleeden beſlisſen (§), thans maakte hy een einde aan den twist wegens het Regt en de Bevoegdheid der Grietslieden en Magiſtraaten, om hunne Procureur-Fiscaals af te zetten, en anderen in derzelver plaatze aan te ſtellen. Het Hof Provinciaal hadt de zaak eens Procureur-Fiscaals, tegen den Grietman en diens Medeleden, in dit geval, gehandhaafd. Deezen zich daar over beklaagende en het Hof Provinciaal beſchuldigende van het te buiten treeden der paalen van deszelfs wettig gezag, tradt zyne Hoogheid, des verzogt, tuſschen beiden, aan de Grietslieden en Magiſtraaten het Regt en de

(*) *Reſol. van Holl.* 16 en 18 Oct. 1771.

(†) *Not. van Zeel.* 21 Oct. 7. 11. 18 en 22 Nov. 1771.

(§) Zie onder anderen hier boven bl. 58. 63. 66. 73 enz.

de Bevoegdheid toekennende, om de Procureur-Fiscaals, die, alleen als Lasthebbers, uit naam van de Grietenyen en Steden in Regtzaaken handelden, by bloote opzegging en intrekking van hunnen Last, af te zetten, en anderen in derzelver plaats te benoemen, zonder dat het den dus afgezetten eenigermaate vry zou ſtaan, om, langs den weg van Regten, herſtel in zyne Bediening te zoeken, en werd het Hof Provinciaal onbevoegd verklaard, om zich dusdanig eene zaak aan te trekken. Overeenkomſtig met deeze verklaaring was het Staatsbeſluit der Staaten van *Friesland*, in Sprokkelmaand bekend gemaakt (*).

XL. BOEK. 1770.

De verlichtendſte aller Kunſten, op welker Vinding ons Vaderland, en *Haarlem*, in 't byzonder, met zo veel regts, roem draagt, en de grootſte nuttigheden het Menſchdom aanbragt, kan niet ontkend worden, ook zomtyds naadeelige uitwerkingen te baaren. Niet zelden meende daarom de Regeering in de noodzaaklykheid te weezen, om deeze en geene Boeken te verbieden, welker verſpreiding zy den Godsdienſt of den Staat nadeelig keurden, of welke zy oordeelden den goeden Naam van byzondere Genootſchappen, of Perſoonen, te krenken. Kon 'er een algemeen en altoos werkend middel ter weeringe des Misbruiks, zonder indragt op het Nut te maaken, uitgevonden worden, zulks zou

Poogingen tot het bepaalen der Drukperſſe.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1771. bl. 208.

XC. aller braaven lof verdienen en wegdragen.
BOEK. Reeds van den aanvang onzes Gemeenebests af, was men hier op bedagt, ten bewyze hier van ſtrekken het Plakaat, in den Jaare MDLXXXI uit gegeeven, als mede dat van Prins WILLEM DEN I (*). Dan de moeilykheid om het eene kwaad te ſtuiten, zonder een grooter te veroorzaaken, toonde de Magiſtraat van *Leyden*, in een Vertoogſchrift, twee maanden naa de bekendmaaking des Plakaats van den Jaare MDLXXXI, aan Staaten van *Holland* overgeleverd, onder anders voordraagende, dat dit Plakaat in veele Steden wel was afgeleezen, doch door geene Vroedſchappen, uitgevoerd: dewyl dit laatſte onmogelyk was (†).

In het Dertigſte Jaar deezer Eeuwe werden Staaten van *Holland* te raade Gelaſtigden te benoemen om, wat 'er in den Lande tegen de ongebondenheid der Drukperſſe bepaald was, na te zien, en te overweegen of zulks niet behoorde vernieuwd en welke veranderingen, of bywoogzels, 'er dienden gemaakt te worden. Zy ontwierpen een Plakaat; maar des verſlag gedaan zynde, hadt deeze zaak geen ander gevolg dan dat de Staatsleden 'er Afſchriften van verzogten, en het Beſluit tot eene nadere raad-

(*) *Groot Plakaat Boek* I Deel, bl. 211, als mede bl. 213. 451 enz.

(†) BOR *Nederl. Oorlogen.* Bylagen van het II Deel, bl. 115.

Aadpleeging werd uitgesteld. — Op nieuw werd het denkbeeld, om de vryheid der Drukpersse te beteugelen, in den Jaare MDCCLXV weder leevendig (*) en gaande gehouden, tot het Jaar MDCCLXIX, toen 'er een Plan ter baane kwam, om door middel van aangestelde *Censores Librorum*, of *Keurmeesters van Boeken*, het verkoopen van schadelyke Boeken te beletten. Dit Plan maakte veeler Pennen gaande, om het voor te staan, dan nog meer om het te bestryden; doch de menigvuldige bezwaaren door de Boekverkoopers en Boekdrukkers Gilden, in verscheide Steden aan de Magistraaten by geschrifte overgeleverd, deeden het als onaanneemelyk ter zyde leggen.

XC. BOEK. 1770.

Ontwerpen Plakaat tegen Godslasterlyke Boeken en Geschriften.

Het Hof ontwierp, dit Plan afgekeurd zynde, een nieuw Plakaat tegen Godslasterlyke Boeken en Geschriften, in 't zelve verbiedende „ het maaken, drukken, en „ uitgeeven van alle zodanige Boeken en „ Geschriften, waarby de Gronden van „ den Christlyken Godsdienst aangetast of „ de Heilige Schrift, als mede de waare „ Gereformeerde Religie, op eene spotagtige wyze behandeld wierden, gelyk ook „ alle zodanige Boeken, Geschriften en „ Prenten, van wat natuur dezelve zouden mogen zyn, die door hunne obscoenen inhoud geschikt waren om inbreuk te „ doen

(*) Zie het XXIII Deel der *Vaderl. Historie* bl. 356.

XC. BOEK. 1770.

„ doen op de goede zeden, en ſtrekken „ tot bederf der jeugd." Onder bedreiging van Geldboete, Ban, of Gevangenisſe, naar maate de Boeken meerder of minder ſchadelyk zouden geoordeeld worden en het boosaartig opzet der Overtreederen zou verdienen. — Wyders zouden „ geen „ Boekverkoopers, of Drukkers, eenige „ Boeken drukken of doen drukken, zonder in handen te hebben een blyk wie de „ Maaker of Uitgeever was, en zy gehouden zyn diens Naam, des gelast zynde, „ aan den Procureur Generaal, of Officier „ hunner woonplaatze, te openbaaren, op „ verbeurte van Zes honderd Guldens voor „ de eerſte en van Twaalf honderd Guldens voor de tweede reize: zo nogthans „ dat hier van zouden uitgezonderd zyn, „ de Boekdrukkers en Boekverkoopers, „ welke eenig Boek of Geſchrift, buiten „ 's Lands gedrukt, en hier openlyk verkogt, zouden herdrukken. —— Op „ gelyke verbeurte zou ook niemand eenig „ Boek, of Geſchrift, mogen drukken, of „ hier te Lande gedrukt uitgeeven, dan op „ welks Tytelblad de Naam en Woonplaats van den Boekdrukker of Verkooper voor wiens Rekening, en het Jaartal, waar in het zelve gedrukt was, geſteld ware; doch, ingevalle de Naam „ van een Boekdrukker of Verkooper door „ een ander voor eenig Geſchrift valſchlyk „ mogt zyn geplaatst, zou die geen, wiens „ Naam valſchlyk daar voor mogt geplaatst

„ wee-

„ weezen, gehouden zyn, ten tyde zulks tot zyne kennisse mogt komen, hier van aan den Procureur Generaal, of den Officier zyne Woonplaatze, aangeevinge te doen, of by gebreke van dien verantwoordelyk zyn, even als of hy het Werk zelfs gedrukt en uitgegeeven hadt; en zou dezelve ook gerekend worden kennis daar van gehad te hebben, indien hy zodanig een Boek of Geschrift zou verkogt en verzonden hebben, schoon hy mogt voorgeeven daar van onkundig geweest te zyn: die eens anders Naam valschlyk voor eenig Boek of Geschrift hadt doen stellen, zou Zes honderd Guldens verbeuren, als het niet onder de by dit Plakaat verbodene behoorde; doch Twaalf honderd, wanneer het blykbaar daar onder moest gesteld worden."

1770.

Dusdanig een Plakaat oordeelden de Heeren Gecommitteerden tot het Besoigne dat van hun Ed. Groot Mogenden vastgesteld en afgekondigd behoorde te worden; doch de Heeren van de Ridderschap en de verdere Leden der Vergaderinge verzogten een affchrift ter nadere overweeginge, en het Besluit bleef gevolglyk, voor een tyd, agter. Van deezen tusschen tyd wilden, onder anderen de *Leydsche* Boekhandelaars, C. VAN HOOGEVEEN *Junior*, P. VAN DER EYK en D. VYGH, die met zo veel vrugts, nevens hunne Medeboekhandelaaren te dier Stede, zich verzet hadden tegen

Daar tegen ingeleverde Verzoekschriften der Boekhandelaaren doen het agter blyven.

XX. BOEK. 1770.

gen het Plan der *Keurmeesteren van Boeken*, gebruik maaken, om dien nieuwen slag der Vryheid van de Drukpersse gedreigd af te weeren, maar vonden hunne Medehoofdlieden van het Boekverkoopers Gilde daar toe niet geneegen. Zy vernamen intusschen, dat drie der voornaamste Boekhandelaars te *Amsterdam* ARKSTEE en MERCUS, P. MEYER en Z. CHATELAIN *en Zoon*, goedgevonden hadden, tegen dit Ontworpen Plakaat hunne Bedenkingen aan het Boekverkoopers en Boekdrukkers Gilde over te geeven, ten einde dezelve in handen der Vroedschapp te stellen; door dit voorbeeld bemoedigd vervoegden zy zich met een Verzoekschrift by de Regeering van *Leyden*, om te bewerken, dat ook dit Plakaat by hun Ed. Groot Mogenden niet tot stand kwame: 't zelve ondersteunende met een meesterlyk Vertoog, door de Heeren ELIAS LUZAC *Adv.* en IZAAK ELIAS LUZAC *Proc.* op de rug geteekend. De Tegenbedenkingen der *Amsterdamsche* Boekhandelaaren waren zeer klemmende; en dit Opstel, door de *Leydsche* by hun Verzoekschrift gevoegd, was een Meesterstuk, strekkende ten betooge, dat aan het Ontworpen Plakaat, behalven verscheide gebreken, welken 'er in voorkwamen, twee weezenlyke vereischtens ontbraken, die in eene strafdreigende Wet moesten gevonden worden. — Dat het, behalven meer andere onvoeglykheden, als uitvoerelyk veronderstelde zodanige dingen,

gen, welke de Inleveraars des Verzoek- XC.
schrifts onuitvoerelyk oordeelden. — Dat BOEK.
het in 't werkſtellen van het Plakaat, de
ruïne van den Boekhandel naa zich zou 1770.
ſleepen, en de Boekdrukkers en Boekverkoopers aan oneindige plaageryen blootſtellen. —— Dat dus een Plakaat zou ſtryden met de Natuurlyke Vryheid der Ingezetenen zo wel als met de Burgerlyke, die, onder de zagte en billyke Regeering van hun Ed. Groot Mogenden, elk toekwam. — Dat het onbeſtaanbaar zou weezen met de Geſteltenisſe van ons Land ten aanzien van den handel, en byzonder ten opzigte van het aankweeken der Weetenſchappen. — En, eindelyk, dat het, wel verre van 't heilzaam uitwerkzel, 't welk 'er van ſcheen verwagt te worden, te wege te brengen, weinig of geene uitwerking zou baaren, en eerder het tegendeel bewerken (*). —— Deeze Vertoogen, gepaard met den blykbaaren weerzin der verlichtſten in den Lande, in verſcheide leezenswaardige Geſchriften ten toongeſpreid, hadden zo veel invloeds by Staaten van *Holland*, dat van dit bedoelde Plakaat even weinig kwam als van de aangeprieezen *Keurmeeſters der Boeken*.

Het Steedje *Bronkhorſt*, een der vier Banneryen in het Graafſchap *Zutphen*, 't welk niet meer dan zeſtig Huizen telt, 't Steedje *Bronkhorſt* brandt gedeeltlyk af.

(*) Men vindt deeze Stukken in de *N. Hedw. Jaarb.* 1779. bl. 789—896.

XC. BOEK. 1770.

telt (*), zag tusschen den negen- en twintigsten van Bloeimaand, door een zwaaren Brand, één- en- twintig van dezelve, nevens twee Schuuren en één Koornberg vernielen, en dertien stuks Hoornvee, in de vlamme, omkomen. Dit bykans ontebovenkombaar onheil werd verzagt, doordien de toenmaalige Heer *van Bronkhorst*, ZENO DIDERIK WALRAVEN, *Baron van Tengnagel*, wanneer de tyding van deezen Brand kwam, zich te *Nymegen* op de Staatsvergadering bevondt, en zulks gelegenheid gaf, dat onder de Leden, die doorgaans talryk zyn, eene aanzienlyke inzameling voor de Ongelukkigen gedaan werd. De Staaten des Graafschaps *Zutphen* stelden op hunne Kwartiers Vergadering den Grondheer van *Bronkhorst* zeven honderd Guldens ter hand, om uit te deelen aan de meest beschadigden. Deeze voorbeelden wekten anderen op, om, tot weder instandbrenging dier ongelukkigen, milde uitreikingen te doen (†).

Inbreuken in de Gelderſche *Rhyn-* en *Ysseldyken*.

Vingen wy de Gebeurtenissen deezes Jaars aan met het vermelden van een deerlyken Watervloed, wy moeten dezelve eindigen, en aan die des volgenden Jaars hegten, met het ophaalen van dergelyken Nood, deels dezelfde oorden, deels andere treffende. De aanhoudende Regens in den Zomer, en boven al in de Herfst, dee-

(*) *Tegenw. Staat* III Deel, bl. 396.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 755.

deeden reeds vroeg nieuwe zorg voor Win- XO.
tervloeden by veelen opkomen: eene vrees BOEK.
welker gegrondheid eene droeve uitkomst
maar al te gevoelig leeraarde. De eerſte 1770.
aanſtoot leedt het Kwartier van *Zutphen*, door twee Inbraken van de *Gelderſche Rhyn-* en *Yſſeldyken*. Den tweeden van Wintermaand viel 'er een Gat in den *Lymerſchen Dyk* boven de Schans by *Weſtervoort*, en den volgenden dag een ander in den *Yſſeldyk* by *Lathum*. Door deeze Inbraken overſtroomden alle de laage Landen des geheelen Kwartiers van *Zutphen*, en het aangrenzende gedeelte van *Overyſſel*: den vyfden der gemelde maand beefde men te *Deventer* van vreeze voor Inbraak van den hooggezwollen Yſſelſtroom; doch kwam met vreeze vry.

De zwaarſte ramp trof de *Betuwe-Dyken*, In de *Be-*
die voor den aandrang des Waters bezwee- *tuwe-Dy-*
ken. Verſcheide Verzinkingen, gelukkig *ken*.
gekeerd, deeden hoop ſcheppen van dezelve te behouden, wanneer, op den eerſten van Wintermaand, tuſſchen *Lakemond* en *Opheusden*, ter plaatze waar men geen gevaar vermoedde, en dus geen wagt hieldt, de *Rhyndyk* doorbrak. Op nieuws werden, door deeze Inbraake, de geheele *Neder-Betuwe*, de Graafſchappen van *Buuren* en *Kuilenburg*, de Baronny van *Acquoy*, en alle verdere laage landen tuſſchen de *Lek-* en *Lingedyken*, tot aan den *Diefdyk* toe, die het water keerde, overſtroomd; ook liep de Polder de *Marsch* onder. De Landen van *Asperen*, *Heukelum* en *Gellikum*,

XC. BOEK. 1770.

schoon door den Vloed niet bedekt, stond den onder het kwelwater, 't geen ook de *Tielerwaard*, de Dorpen *Everdingen* en *Zyderveld* zeer deedt lyden.

Aller drukkendst viel deeze Watervloed den Inwoonderen van het Graafschap *Kuilenburg*, nevens die van de Ampten *Acquoy*, *Beest* en *Renoy*, in den zak der Overstroominge gelegen. De grootste helft, ja veelligt twee derden, der Landeryen in deeze Oorden, waren niet droog geweest zints den jongsten Vloed in Wintermaand des Jaars MDCCLXIX; maar hadden een geheel Jaar onder water gestaan. Onbeschryflyk nypende was de armoede ten platten Lande; de hooggaande duurte der Leevensmiddelen, deedt het getal der Behoeftigen zeer toeneemen; de meest gegoede Ingezetenen vonden zich buiten staat der aangroeiende schamele Gemeente eenigen onderstand van belang te bezorgen; aanhoudende Veesterfte vergrootte de akeligheid van dit tooneel. —— Wanneer de Doorbraak by *Lakemond* de Landen wedet in barre zee veranderde, dreng de bitterè nood veelen tot bedelen; hun geringe voorraad was bedorven; de vóór de Vorst in de aarde bedolven Veldgewassen werden door het water ten onbruike, die men, by 't aankomen des waters, op de zolders tragtte te beveiligen geraakten verlooren door de harde Vorst, die, weinig weeken, op den Vloed volgde, het ondergeloope Land met Ys bedekte, en onnoemelyke schade toebragt aan het jonge Kaphout en

in de Vrugtboomgaarden. Ook vondt men naderhand by deezen Watervloed, gelyk ook by de voorigen, in de laage Landen, het meeſte Winter-Graan en Zaad, of weggeſpoeld of verdronken en verſtikt; het weinige 't geen opkwam leverde niet veel uit. 1770.

Terwyl het Water, of liever het Ys, op de Landen ſtondt, voegde, in Louwmaand des Jaars MDCCLXXI, een harde Stormwind ſchade aan deeze ſchade toe, niet alleen aan de Huizen of Hutten, die in 't veld ſtonden; maar boven al aan Schuuren en Hooibergen, als mede aan de Appel- en Kerſe-Boomen, die door de weekheid van den grond, tegen het geweld des Winds niet beſtand, door de golving des Waters ontworteld, of door het driftig Ys afgeſneeden en weggeſleept werden. 1771. Watervloeden in *Gelderland*.

Het geheele Graaffchap *Buuren*, de Stad alleen uitgenomen, lag onder 't water bedolven. Veele Inwoonders namen uit de Huizen de vlugt in de Kerken. De vroege Vloed hadt in deeze ſtreeken de meeſte te veld ſtaande Wintergraanen bedorven; en het voornaamſte voortbrengzel van deezen oord, de Aardappelen, waren bevroozen, en rotten by den Dooi.

In deezen nood moest de Weldaadigheid, op nieuw, de hand toeſteeken. De Heeren des Ampts van de *Neder-Betuwe* kweeten zich, ter vervullinge der onmiddelyk dringende behoeften; en deelden in twee keeren, de een in Wintermaand des Jaars MDCCLXX, en de ander in Sprok- Onderſtand aan de Behoeftigen.

kel-

XC. BOEK. 1771.

kelmaand des volgenden Jaars, ruim zes- en- dertig honderd Guldens aan behoeften uit. —— In de Stad *Thiel* geſchiedde, van huis tot huis, eene Inzameling; doch de Penningen ſtrekten niet meer dan acht dagen lang, wegens de toevloeiende menigte van Behoeftigen, die alleen onder het Regtsgebied van *Thiel* en het Dorp *Zandwyk* woonden. De Graaf VAN WELDEREN, Afgezant van onzen Staat te *Londen*, Amptman, Regter en Dykgraaf des Ampts *Neder-Betuwe*, vergat zyne lydende Landgenooten niet en maakte ten hunnen behoeve eenige honderd Guldens over, by welke zyn Vrouw Moeder eene goede gifte voegde.

Deeze redmiddelen dienden wel om de Ongelukkigen eenigzins te helpen; doch konden, op den duur, den door en door verarmden, geen genoegzaamen onderſtand bieden. Op de meeste plaatzen waren de Diakonie-kasſen in ſlegten ſtaat, en veelen, die tot nog zonder onderſteuning hadden kunnen leeven, vonden zich thans gedrongen die te verzoeken. Verſcheiden onder de *Gelderſchen* ſchreeven aan hunne vermogende en liefdaadige Vrienden in *Holland*. Onder anderen, bevlytigde zich de Menſchenvriend H. J. RINK, die gelukkig ſlaagde, om by dezelfde Vrienden die, in den voorleden Jaare MDCCLXX, zo veel ten nutte hunner *Gelderſche* Medevaderlanderen gedaan hadden, aan te houden, tot het vernieuwen hunner milddaadigheid.

Schoon

Schoon het deezen aan geene welwillenheid mangelde, zagen zy op tegen het hervatten van een werk, welks last zy zo even ondervonden hadden, en 't geen, zou het geregeld geſchieden, thans van veel grooter uitgeſtrektheid zou worden. Dit alleen nogthans zou hun niet hebben doen marren; de voornaame rede, die hun, in den beginne, te rug hieldt om de hand aan dit Liefde werk te ſlaan, was de hachlyke ſtaat der Rivier-Dyken in *Holland* zelve, door verſcheide zwaare Ysdammen, die, in 't laatst van Louwmaand, in de *Lek* en de *Waal*, een dreigend vooruitzigt baarden (*). Het grootſte gevaar was naby *Schoonhoven*. Beneden die Stad, van *Lekkerkerk* tot *Krimpen*, hadt zich een Ysdam ge-

XCI BOEK. 1771. *Holland* daar mede gedreigd.

(*) Dit dreigend en hoogklimmend gevaar der Ysdammenzette OLAUS NICOLAI DEGERMAN, Onderluitenant in de Artillerie deezer Landen, aan, om een middel tot verbreeking derzelven uit te denken, beſtaande in dezelve, op verſcheidene plaatzen en op verſchillende dieptens, te ondermynen, met Kruidbuſſen te vullen, en te laaten ſpringen, of zulks door met Buskruid gevulde Waterkogels te verrigten. Hy ſtelde 't zelve aan Staaten van *Holland* voor, met verzoek, om 'er, by voorkomende gelegenheid, de proeve van te mogen neemen, en tot goedmaaking der koſten zes honderd Guldens uit 's Lands kaſſe te ontvangen. Schoon de Algemeene Opzigter van 's Lands Rivieren BRUINING'S, hier over geraadpleegd, geen gunſtig denkbeeld van dit middel vormde, beſloot men egter, om niets, in een zaak van dat aanbelang, onbeproefd te laaten, en wegens de geringheid der gevorderde ſomme, dit verzoek toe te ſtaan. *Reſol. van Holl.* 17 Oct. 1771.

XC. BOEK. 1771.

gezet, welke de *Alblasserwaard*, zo wel als de *Krimpener*- en *Loopikerwaarden*, in het uiterſte gevaar van Overſtroominge dompelde. Alle waakzaamheid en voorzorge was werkzaam in de weer, en voorkwam, ondanks verſcheide Verzinkingen, het doorbreeken der Dyken. De Ysdam brak los, en deedt het Gevaar der Doorbraake te dier plaatze wyken.

Verdere gevreesde en ondervondene Waterelenden.

Omtrent deezen tyd geraakte in de *Waal*, voor *Bommel*, het Ys desgelyks vast, met eene Hoogte der Riviere, die de oudſte Lieden niet geheugden; doch wanneer het water als tot de lippen geklommen was, ſchoot het Ys na beneden en de *Bommelerwaard* kwam met de vreeze vry. De Ysgang alleen wierp te *Brakel* eenige Wooningen, en Boomen aan den Dyk ſtaande, om verre, en beſchadigde op veele plaatzen den Dyk zelve. Door dien Ysgang ſtootte by *Lith* in den *Maasdyk* een Gat; hier ſpoelden negen groote Wooningen weg, en een uitgeſtrekte ſtreek Lands in de Meyerye van *'s Hertogenbosch* liep onder. — Ook deedt eene Yskropping in de *Linge*, by de Stad *Gornichem*, die Rivier zo hoog zwellen, dat, op den eerſten van Sprokkelmaand, de Dyk tuſſchen de Dorpen *Spyk* en *Daalhem* bezweek; nogthans kwam 'er, ten dien zelfden tyde, gelukkig ſchot in het Ys, en val in de Riviere: waar door men de gevalle Inbraak ſpoedig kon bevangen. Anders ware ook de *Tielerwaard* overſtroomd, en de *Neder-Betuwe*, nevens het *Buurenſche* en *Kuilenburgſche*, door de In-

Inbraak van den *Rhyn* by *Lakemond* reeds ondergeloopen zynde, zou dit gedeelte in *Gelderland*, tusschen de *Lek* en *Waal*, ter weder zyde van de *Linge* gelegen, op gelyke wyze als by den voorigen Vloed, door de Inbraak van den *Rhyndyk* by *Huusen*, van de Vloedwateren geheel zyn overdekt geworden. XC. BOEK. 1771.

Het gevaar der Ysdammen, door het afdryven, en de vrees voor Overstroomingen door het volgende Dooiweer, van *Holland* afgeweerd zynde, lieten de *Rotterdamsche* Menschenvrienden de gedagten nader gaan op eene Inzameling voor de *Gelderschen*, die het leed, van hun gunstigst afgeweerd, in zulk eene groote maate proefden. Doch zy verkoozen niet zich tot eene Inzameling in te laaten, of dezelve moest eene Uitdeeling ten gevolge hebben, die niet, gelyk in den voorleden Jaare, over een gedeelte, maar over de geheele uitgestrektheid der overstroomde Landen liep. Alle Behoeftigen waren hunne Liefde even na; ook verdierden zy, gelyk toen, dat de Uitdeeling onpartydig, zonder aanzien van Gezindheid, alleen naar gelange van de behoefte, geschiedde. De *Gelderschen* stemden in de voorgeschreevene Schikkingen, en werden overal vertrouwde Persoonen benoemd. De Inzameling ving aan, en de voldoende Rekeningen van voorgaande welbesteedde Uitdeelingen, grooten deels door de Bezorging derzelfde Lieden geschied, openden de handen der verstandig Liefdaadigen dermaate, dat men in Bloeimaand bevondt, Acht- Ruime Inzamelingen in *Holland* voor de *Gelderschen*.

KC. BOEK. 1771.

Achttien duizend zes honderd een- en- negentig Guldens verzameld te hebben. Van tyd tot tyd waren Geldſommen na de onderſcheide Uitdeelers afgezonden, en door hun op de beſte wyze beſteedt. Niet alleen werden zy gevoed en gekleed; maar de ruimte der penningen deedt beſluiten tot de aankoop van Aardappelen, aan de behoeftigſten uitgedeeld, ten einde zy, hunne landen droogwordende, dezelve terſtond zouden kunnen beteelen met een Gewas 't welk daar 't gewoone Winter voedzel is der gemeene Lieden, en thans tot een buitenſpoorig hoogen prys geſteegen, zonder nieuw gewas, op eigen grond geteeld, den ſchamelen Landman een derden Winter dreigde nog armoediger dan de twee voorgaande. Zo zoekt welgeregelde Mildadigheid het meeſte nut met het aanvertrouwde Geld te doen. En de uitgegeevene Verantwoording ſtrekt tot lof van allen, die deel in dit Liefdewerk hadden. Buiten de Inzameling door de *Rotterdammers* geſchiedt, kwamen van elders aanzienlyke Giften, in de regte handen; die Uitdeelers gingen met de anderen te raade, om alle dubbele Bedeeling voor te komen, en de Liefdegaven, overeenkomſtig met het oogmerk der Schenkeren, te beſteeden (*).

Van

(*) *Verhaal, wegens de twee laatſte Overſtroomingen in de Betuwe enz.* bl. 32 enz. Te Rotterdam by K. ARRENBERG 1773.

Van veel minder aanbelangs, doch niet geheel onmeldenswaardig, was het hoogwasſen des *Lekwaters* in Zomermaand, de heerlyk met Gras en Graan bewasſe Uiterwaarden overſtroomende, tot groot ongeluk der Ingezetenen des Lands van *Vianen*, die voor hun Vee, niet dan ſchaars, voedzel konden bekomen; als mede de Doorbraak, die in Oogstmaand viel in de westzyde des *Nauwernaaſchen Dyks*, en het Noordlykst gedeelte van het Veeryk *Aſſendelft*, onder water zette, de Boeren met hun Vee in groote ongelegenheid bragt, het Hooi, nog te velde leggende, in deezen duuren tyd bederf (*).

XC. BOEK. 1771. Mindere Water onheilen.

Een hevige brand, in 't holst van den nagt, in Louwmaand te *Harlingen* ontſtaan, vernielde het Admiraliteits-Huis van *Friesland* zo verre dat de muuren enkel ſtaan bleeven, en de geheele Secretary behevens alle de Papieren een prooy der vlammen wierden, zonder dat men iets kon redden; de Pakhuizen, te wederzyden van 't zelve ſtaande, met Zeilen, Touwwerk en andere Scheepsbehoeften vervuld, brandden tot den grond toe af. Groot was deeze ſchade, en de vrees voor veel grooter greep den ontzetten Burger aan: dewyl de brand in de Huizen, als mede in de Schepen, thans in de winterlaage liggende, dreigde over te ſlaan, in welk geval de halve Stad gevaar

Het Admiraliteits-Huis te *Harlingen* brand af.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1771. bl. 1146.

XC. BOEK. 1771.

vaar liep. Veel bragt aan de afwending van dit onheil toe, dat de Schepen met Sneeuw bedekt lagen, ſchoon anders de ſtrenge Vorst het brandblusſen en ſtuiten zeer moeilyk maakte: om de Brandſpuiten aan den gang te houden, kookte men groote Ketels met water, 't geen men van tyd tot tyd bezigde om de anders onbruikbaar wordende Spuiten te ontdooijen. Het Huis *Leeuwenburg*, aan *Frieslands* Admiraliteit toebehoorende, werd vervolgens tot eene Vergaderplaats en Secretary aangelegd en vertimmerd; men bouwde op de plaats der afgebrande Huizingen ruime Magazynen, die thans, benevens de vlak daartegen overſtaande Admiraliteits Scheepstimmerwerf, eene deftige vertooning maaken (*).

Schaarsheid en Duurte.

De ſchaarsheid en duurte van Veld- en Aardgewasſen in alle de Geweſten des Bondgenootſchaps bragt te wege, dat, in meest allen, bepaalingen, op den Uitvoer geſteld of volſtrekte Verboden deswegen afgekondigd wierden; gelyk ook de aanhoudende Veeſterfte nadere Voorzieningen omtrent het Vee deedt maaken.

Vrees voor Pestziekte en voorzorgen daar tegen.

By zo veel drukkenden ramp van binnen dreigde, reeds in 't verloopen Jaar, van buiten een nog veel erger. In *Podolien*, *Volhynien*, en daar omſtreeks gelegene Plaatzen, was, zints eenigen tyd, een beſmettende Pestziekte ontſtooken. Om,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1771. bl. 56. *Tegenw. Staat van Friesland* III D. bl. 15.

Om; zo veel menschlyke Voorzigtigheid kan toebrengen, tot het afweeren dier Plaag, te werk te ſtellen, diende een Plakaat door hunne Hoog Mogenden in Oogſtmaand diens Jaars verzonden; in Bloeimaand deezes Jaars vernieuwd, met eenige bepaalingen, wegens de goederen uit de *Oostzee* komende, en in Wynmaand by het weder ontſteeken in *Poolen*, en het verſpreiden tot *Moscow*, nader aangebonden (*). —— Staaten van *Zeeland*, deeze drukkende en dreigende Lands onheilen in ernſtige opmerking neemende, hadden reeds in 't voorgaande Jaar een voorſtel gedaan om een Algemeenen Dank- Vast- en Bededag te houden, en van Bedeſtonden in *Zeeland* geſprooken. Het houden van Maandlykſche Bedeſtonden werd in Wintermaand deezes Jaars aldaar geboden (†).

XC. BOEK. 1771.

Heeft niet zelden den Vaderlanderen het verwyt naagegaan, dat zy Kunstverzamelingen, die den Lande tot een cieraad, en nut, ſtrekten, met oneindige moeite en groote koſten, op hun grond, by een gebragt, in de handen van Vreemdelingen by koop lieten overgaan; te veel Geld- en te weinig Kunst-mins betoonende; de Bezorgers der *Leydſche* Hoogeſchoole hebben zich voor dat verwyt gedekt, door, by

De Verzameling van B. S. ALBINUS door de *Leydſche* Hoogeſchool gekogt.

open

(*) *Reſol. van Holl.* 27 Sept. 2 en 5 Oct. 1770. *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 999. Voor 't Jaar 1771: bl. 520. 1021.

(†) *Not. van Zeel.* 15 Oct. 20 Dec. 1770. *N. Nederl. Jaarb.* 1771. bl. 145.

XC. BOEK. 1771.

openbaare opveiling, voor een hoogen prys, aan te koopen de Verzameling der Ontleedkundige Bereidzels van den wydvermaarden Hoogleeraar BERNARD SIEGFRIED ALBINUS (*), die met zo veel lofs de voetſtappen van T. RUISCH drukte en verder tradt; eene Verzameling, welke het oog der Vreemdelingen trok, en de grootſte nutheid opleverde aan allen, die het geluk hadden, om de leſſen diens grooten Mans by te woonen. Thans kan dezelve, daar zy de Gedagtenis diens Ontleedkundigen op de beſte wyze leevendig houdt, een beſtendig nut doen aan de Beoefenaaren deezer zo verre gebragte Weetenſchap.

NOORDKERK gedagt.

't Verwyt van hoogstverdienstlyke Mannen te vergeeten zou ons Geſchiedblad aankleeven, indien wy den Naam onvermeld lieten van den Heere HERMANNUS NOORDKERK, den zesden van Slachtmaand deezes Jaars in *Amſterdam*, zyne Geboorte Stad, overleden, en te *Haarlem* begraaven. Hoewel met geene dubbelverdiende Eertytels pronkende, noch tot hooge Eeretrappen opgevoerd, (waar toe zyne Belydenis der *Luterſche Leere* hem vermoedelyk den weg ſloot,) bezat hy zulk een voorraad van Verdienſten, en deelde zo diep in de Agting zyner Tydgenooten, dat

(*) B. S. ALBINUS overleedt den 9 van Herſtmaand 1770. *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 123. Voor 't Jaar 1771. bl. 1129.

dat geen Regtsgeleerde hier te lande hem immer daar in evenaarde. Eenige trekken van zyn Character als Regtsgeleerden kunnen wy zyne Naagedagtenisse niet weigeren hier plaats te geeven. De roem zyner Kundigheden, de klaarheid zyner Antwoorden, de heilzaamheid zyner Onderrigtingen, en zyne onkreukbaare Eerlykheid, maakten hem ten algemeenen Vraagbaak. Wel verre van de Pleitzugt te voeden, zogt hy dezelve te dempen, en zonder de waarheid te kort te doen heeft hy meer zaaken uit de Pleitzaal gehouden dan 'er ingebragt. „ Hoe veele Kinderen," dit is de taal van WAGENAAR, die hem van naby kende, „ leeven 'er niet, die de „ door eerlyke en recht edelmoedige „ NOORDKERK met hunne, met regt „ vertoornde, Ouderen bevredigd heeft! „ Hoe veele Egtgenooten, door 't wangedrag van beiden, of één van beiden, op „ elkanderen verbitterd, heeft zyn beſcheide en Christlyke raad niet voor „ verdere verwydering, en zelfs voor volſlaagene Egtſcheiding, behoed! Onder „ hoe veele twiſtende Medeërfgenaamen is „ hy geen onzydige Bevrediger der gereezene geſchillen geweest! Hoe veele oneenigheden, onder maatſchappyen van „ twee of meer Koophieden, zyn, door „ hem, niet tot wederzyds genoegen weggenomen! Hoe veele twiſten in Kerklyke Genootſchappen heeft hy niet weten „ te beſliſen!" —— Godsdienſtige Geſtigten allerlei Gezindheden diende hy om

xc. BOEK. 1771.

XC. BOEK. 1771.

niet; nimmer ontving hy eenige belooning van Lieden, die hy voor behoeftig aanzag. Voor geringe Weduwen, voor verdrukte Weezen, en andere elendigen was hy altoos een trouwe Raadsman en een vlytig Voorſtander voor de Regtbank: in 't pleiten muntte hy niet minder uit. „De „*Amſterdamſche* Pleitzaal," om de woorden van den zelfden Schryver te bezigen, „heeft altoos, op verſcheide geoefende „Advocaaten, mogen roemen; maar nooit „heeft 'er zich een laaten hooren, die „NOORDKERK, in Zedige vrymoedigheid, in heuſche beſcheidenheid, in „minzaame deftigheid, overtrof (*)."

A. G. ECKHART krygt Octroy voor zyn uitgevonde Waterſcheprad.

De Heer ANDRIES GEORGE ECKHART, reeds door verſcheide Werktuigkundige Uitvindingen in den Vaderlande bekend, deedt, in den voorleden Jaare, eene pooging om de Watermolens, die hoogſtnoodige Werktuigen, te verbeteren, door een Hellend Waterſcheprad voorteſtellen, 't welk de gewoone Schepraaden, naar zyne

(*) *Schets van het Leeven, den Aart, en het Gedrag van den Heere Mr.* HERMANNUS NOORDKERK, *Advocaat te Amſterdam*, door WAGENAAR. Een Stukje waar in de Braafheid de Braafheid prees. Aan den Heere B. J. YERNEDE wordt een *Eloge de Monſieur l'Avocat* NOORDKERK toegeſchreeven, en de Dichtkundige Hoogleeraar PETRUS BURMANNUS SECUNDUS verëerde hem, die in Geleerdheid beide en Deugd het cieraad zyner Eeuwe was, terwyl hy der Regtsgeleerdheid eenen byzonderen luiſter byzette, met een *Latynſch* Graffchrift.

ne berekening en proeven in 't klein, in veele opzigten zou overtreffen; hy verzogt deswegen, gelyk zyne Voorgangers in die Uitvindingen, by Staaten van *Holland* Octroy, 't welk hem, de Proeve in 't groot met een voordeeligen uitflag onder 't oog van daar toe benoemde Heeren genomen zynde, in deezen Jaare verleend werd, terwyl hem eene ſom van Duizend zilveren Dukatons tot goedmaaking van door hem gedaane koſten van 's Landswege werd toegeteld (*). XC. BOEK. 1771.

De aanhaaling eeniger Vaaten Zuiker, die deels ten oorzaake ſtrekte van het Handelgeſchil met den Keurvorst van den *Paltz*, (†) gaf gelegenheid tot eene menigte Vertoogen den Zuiker handel betreffende, zo van Zuiker-Rafinadeurs, als van Kooplieden in deeze Waare handelende; die op dit ſtuk hunne wydverſchillende gedagten aan de Staaten der byzondere Geweſten als mede aan hunne Hoog Mogenden voordroegen. Laatstgemelden gaven, naa alle die ſtukken ryplyk overwogen te hebben, in Herfstmaand eene Publicatie, ſtrekkende om het onderſcheiden verſtaan en uitvoeren van 't geen in den Jaare MDCCXXV op de Lyst der gemeene Bepaalingen den Zuikerhandel betreffende.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1771. bl. 1143. De voordeelen aan dit Hellend Waterſcheprad verbonden zyn door veelen betwist: doch, door den Heer ÆNEÆ, op Wiskundige gronden beweerd.

(†) Zie hier boven bl. 191.

XC. BOEK. 1771.

ne Middelen te Water ten aanzien van den Zuikerhandel vastgeſteld was, wat onderſcheide ſoorten betrof, te vernietigen, en voor den tyd van zes Jaaren de inkomende en uitgaande Regten te bepaalen (*).

Vrugtlooze aandrang van *Holland* op de verbetering van het Zeewezen.

Wanneer, in Lentemaand deezes Jaars, Staaten van *Holland*, ter Vergadering der Algemeene Staaten, in de Gewoone en Buitengewoone Staaten van Oorlog bewilligden, betuigden zy „ hun leedweezen, „ over de ſteeds aanhoudende flaauwheid „ en agterlykheid der meeſte Geweſten omtrent alles wat tot verbetering van 's „ Lands Zeemagt voor lang benoodigd „ was geweest, en nu vooral vereischt „ werd, om het Zeeweezen van den Staat „ voor een geheelen Ondergang te behoeden: en hoe zy niet zonder aandoening „ gewaar werden den traagen voortgang „ der Raadpleegingen over de middelen, „ waar van de verbetering der Zeemagt „ geheel moest afhangen. Op eene gedaane Petitie tot den aanbouw van een „ voegelyk getal Linieſchepen, was by „ verre de meeſte Geweſten, niettegenſtaande den herhaalden aandrang, zo „ van zyne Hoogheid en van den Raad van „ Staaten, als van zyne Hoogheid afzonderlyk, tot dus verre geene toeſtemming ingekomen. Zy wilden dat de „ Bondgenooten zich herinnerden den ernst „ en nadruk, waar mede door zyne Hoog„ heid,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1772. bl. 87.

„ heid, gebruik maakende van eene gele- XC.
„ genheid, welke zich daartoe in Lente- BOEK.
„ maand des voorleden Jaars hadt opge- ——
„ daan, was aangedrongen, ten einde de Ad- 1771.
„ miraliteits Collegien, door de toeſtem-
„ mingen en daadlyke opbrengingen van
„ de gezamenlyke Bondgenooten, de voet-
„ ſtappen drukkende der twee voorzitten-
„ de Provincien, in ſtaat mogten worden
„ geſteld om Schepen van Linie aan te
„ bouwen, met verderen aandrang van de
„ hooge noodzaaklykheid, om met geen
„ minder yvers dan voorheen te zorgen
„ voor het behoud der Zeemagt, *op dat*
„ *de Naam van Zeemogenheid, van ouds*
„ *aan dit Gemeenebest toebehoorende, niet*
„ *wierd een bloote tytel; maar de Vlag van*
„ *den Staat over al ontzien mogt blyven!*

„ Ondanks dit alles konden zy zich niet
„ genoeg beklaagen, dat hier op door de
„ Bondgenooten zo weinig agts was ge-
„ ſlaagen, dat niet alleen geen Beſluit op
„ de gemelde Petitie was gevallen; maar
„ dat ook de loop der Raadpleegingen over
„ het in ſtandhouden van de buitenge-
„ woone Uitruſtingen ter Zee, in 't ver-
„ loopen Jaar voorgeſlaagen, en waar om-
„ trent *Gelderland* aan de andere nalaatige
„ Gewеſten een pryzenswaardig voorbeeld
„ gegeeven hadt, doch door geen derzel-
„ ven gevolgd, niet dan al te zigtbaar uit-
„ wees met hoe weinig yvers de zaaken
„ van de Zee by de meerderheid van
„ het Bondgenootſchap ter harte genomen
„ wierden, en hoe gegrond de klagten wa-

„ ren, welke zyn Hoogheid en de Raad „ van Staaten thans moeſten hernieu„ wen."

1771. Zy gaven wyders te kennen, „ dat zy „ niets verzuimd hebbende om de Gewes„ ten, door hun voorbeeld, aan te moedi„ gen tot het in tyds beraamen, en daad„ lyk in 't werk ſtellen, van alle zodanige „ maatregelen, als men tot beveiliging van „ 't Gemeenebest noodig en dienſtig oor„ deelde, zich by hunne Bewilligingen in „ de Staaten van Oorlog, voor de drie „ laatſte Jaaren, niet ongeneegen hadden „ betoond om de *Verbetering der Zeemagt* „ met eene *modique Verſterking der Militie* „ gepaard te doen gaan: dat zy nog in die „ zelfde gevoelens ſtaande, en byzonder „ ook in de tegenwoordige tyds omſtan„ digheden, niet nalieten op de Verſter„ king der Landmagt hunne aandagt te ver„ dubbelen; doch dat de veiligheid der Re„ publiek te vergeefsch alleen daar in zou „ worden gezogt, en dat, in allen geval„ le, door eene zamengevoegde voorzor„ ge omtrent de Verdeediging zo te Water „ als te Lande, de gemeene belangen van „ het Bondgenootſchap bevorderd en de „ zekerheid van den Staat gehandhaafd „ kon worden; dat het verval van de Zee„ magt merkelyk grooter was dan dat van „ de Landmagt, die daarenboven de ge„ wigtige voordeelen genoot van den on„ vermoeiden arbeid en zorge zyner Hoog„ heid: en al wilde men de redenen, die „ in 't algemeen en op zichzelven 'er voor

„ plei-

„ pleiten dat aan de Voorzieninge op de XXI
„ Zeemagt den voorgang boven die op de BOEK.
„ Landmagt wordt gegeeven, ter zyde ——
„ ſtellen; dan nog zou men moeten toe- 1771.
„ ſtemmen dat de zaaken van *Europa* zich
„ zodanig op deeden, dat de Republiek
„ eerlang genoodzaakt zou kunnen worden,
„ om den Handel en Zeevaard haarer On-
„ derdaanen in meer dan éene Zee te ge-
„ lyk te moeten beſchermen; terwyl ook
„ de Ondervinding nog onlangs geleerd
„ hadt, hoe ligt de aanzienlyke en vrugt-
„ baare Bezittingen van den Staat, in een
„ ander Werelddeel, zich in het geval
„ konden bevinden van eene buitengewoo-
„ ne hulp te vereiſchen."

Zy voegden 'er nevens, „ dat het in-
„ tuſſchen met de Zeemagt zodanig gele-
„ gen was, dat, zonder eene onverwylde
„ en toereikende voorziening, het minder
„ zou aankomen op de bewaaring van den
„ Naam van Zeemogenheid, van ouds
„ met zo veel roems en luiſters verkree-
„ gen, dan op 't behoud van 't Gemeene-
„ best zelve, daar men te laat zou onder-
„ vinden, dat de middelen tot inſtandhou-
„ ding en verzekeringe van de eenigſte
„ bronnen, waar aan het Vaderland zyn op-
„ komſt en beſtaan verſchuldigd was, niet
„ verwaarloosd of verzuimd konden wor-
„ den, zonder het Vaderland, met al het
„ dierbaare in 't zelve, aan een onvermyde-
„ lyk bederf bloot te ſtellen. — Zy verhoop-
„ ten en vertrouwden, dat de Bondgenooten,
„ de nadeelige en ſchroomlyke gevolgen,

„ uit

XC. BOEK. 1771.

„ uit het verder verval der Zeemagt oogſchynlyk te dugten, weegende, niet „ langer zonden vertraagen, om door de „ voldoening aan deezen aandrang daadlyke bewyzen te geeven van een ernſtig „ voorneemen, om de verbetering der „ Zeemagt, ten minſten *pari paſſu* (of op „ gelyken voet) met die van de Landmagt „ te behartigen. Zy waren in dat vertrouwen bereid om met de verdere Bondgenooten zamen te ſtemmen, om zyne „ Hoogheid en den Raad van Staaten te „ verzoeken om een Plan tot Verſterking „ van de Troepen van den Staat, zo als by „ de Petitie voor den Jaare MDCCLXX „ was voorgeſteld, aan hun Hoog Mogenden open te leggen, om, naa genomen „ Beſluit door den Raad van Staaten, daar „ toe eene Petitie gedaan, en verder, overeenkomſtig de orders van den Lande, „ daar op beſlooten te worden, onder uitdruklyk beding nogthans, dat hun Ed. „ Groot Mogenden eene vrye Raadpleeging zouden hebben over 't plan zelve, „ en om in de Petitie, naar de omſtandigheden, waar in de raadpleegingen over „ 's Lands Zeemagt zich zouden bevinden, „ al of niet toe te ſtemmen.

„ Ten ſlot, betuigden zy te moeten verklaaren, dat, byaldien de gedaane aandrang en aanbiedingen by de verdere „ Bondgenooten, tegens alle billyke verwagting, geen ingang mogten vinden, en dezelve weigerig mogten blyven, om, tot het „ zo noodig herſtel der Zeemagt, op eene

„ kragt-

„ kragtdaadige wyze mede te werken, zo- XC.
„ danig eene onverhoopte weigering een BOEK.
„ noodwendigen invloed zou moeten baa-
„ ren op de *Consenten*, welke in 't vervolg 1771.
„ van hun zouden kunnen verwagt wor-
„ den."

Overeenkomstig met deeze dringende taal kwam 'er een Plan ter tafel van hunne Hoog Mogenden, tot den aanbouw van Vier- en-twintig Schepen van Linie, te weeten Zes Schepen van zestig, en Achttien van vyftig Stukken; de daar by gevoegde begrooting der kosten beliep 4178508 Guldens. De Gewesten naamen dit over. *Gelderland* alleen stemde eenige dagen naa de Inlevering in den aanbouw dier vier- en- twintig Schepen toe, teffens aandringende op eene voeglyke vermeerdering der Landmagt. Voorts werd deeze zaak van zo veel aanbelang, even als voorheen, sleepende gehouden (*).

(*) *Verzameling van Authentyke Stukken betreffende de Augmentatie der Land- en Zeemagt van de Republiek*, 1782. *Memorie van zyn Hoogheid*, bl. 10.

VA-

XCI. BOEK. *wegen de Stad geopend. De Koophandel weder aan den gang geholpen. Zyne Hoogheid trekt door Noord-Holland. Steekt na Friesland over. Aan de Lemmer begroet. Inhaaling te Leeuwaarden. Begroetingen. Vreugdebedryven. Zittingneeming in de Hooge Vergaderingen. Bezoekt Franeker, als mede Harlingen. De Prins trekt na Groningen. Inhaaling aldaar. Neemt zitting in de Staatsvergadering van dat Gewest. Verrigtingen in de Hoogeſchool. Vreugdebedryven op den Verjaardag van haare Koninglyke Hoogheid.. In 't Landſchap Drente begroet en onthaald. Keert weder na 't Loo. Alkmaar viert het Tweede Eeuwfeest van 't Ontzet. Gedenkteken voor* JOANNES VAN MIGGRODE *te Veere opgerigt. Eene andere Pſalmberyming in de Kerk voorgeſteld. Poogingen in Holland en Friesland daar toe onlangs aangewend. Overleggingen daar op by de Algemeene Staaten. Voorſlag van Holland omtrent dit werk. Beſluit der Algemeene Staaten in de benoeming der daar toe Gelastigden. Het werk voortgezet en voltrokken. De Nieuwe Pſalmberyming ingevoerd. Geſchillen ter gelegenheid van* MARMONTEL'S *Beliſarius ontſtaan. Plakaat tegen Boeken, die den Chriſtelyken Godsdienst, of de Kerkleer deezer Landen, beledigden. Onluſten over den Hoogleeraar* FREDERIK ADOLPH VAN DER MARCK *te Groningen ontſtaan. Zyne zaak tot kennis der Stadhouders gebragt, dienſ Voorſlag. Regtsvordering door* VAN DER MARCK *gedaan. Levert eene nadere Verklaring zyner ge-*

gevoelens in. Door den Academie-raad ſchuldig verklaard omtrent eenige Stellingen. Biedt aan eene nadere Verklaaring te geeven. Beſluit om hem een Opſtel ter tekeninge voor te leggen. 't Zelve niet kunnende onderteekenen van zyn Hoogleeraarampt vervallen verklaard. Te Lingen tot Hoogleeraar beroepen en tot Ouderling aangeſteld. Afſcheid van den Groningſchen Kerkenraad. Redenen welke hy van zyne Afzetting geeft. Den Jeſuiten Maaſtricht ontnegd, en hunne Goederen in beſlag genomen. Nieuwe geſchillen met Zeeland over Eſſequebo. Groote Indyking in Zuidbeveland. De Zeeweeringen aan de Helder herſteld. WILLEM GEORG FREDERIK gebooren. De Inenting der Kinderziekte krygt, twee Kinderen van zyne Hoogheid gelukig ingeënt zynde, hier meer opgangs. Leyden viert het Tweehonderd Jaarig Feest van 't Ontzet. J. LE FRANCQ VAN BERKHEY gedenkt in 't openbaar in Dichtmaat aan Leydens Ontzet. Nieuwe Schouwburg te Amſterdam ingewyd. Het Genootſchap Servandis Civibus aldaar opgerigt. Vrees voor den ondergang der Aarde uit den ſtand der Planeeten gebooren. In Friesland te keer gegaan door een Berigtſchrift van hooger hand. Ongemeen hoog Water in Meymaand. Middelen tot verbetering van Frieslands Inkomſten beraamd. Het Regt van Aubaine tuſſchen deezen Staat en Frankryk, als mede Zweeden, geheel afgeſchaft. Engelands verzoek dat de Noord-Amerikaanſche Volkplantingen met geene Krygsbehoeften van hier mogten voorzien worden. De

XCI. BOEK.

XCI. BOEK. *Oorlog tusschen Engeland en Frankryk dreigt te zullen uitbarsten. Staaten van Holland dringen in den Jaare* MDCCLXXII, *op de Versterking der Zeemagt aan. Redenen waarom de andere Gewesten niet vaardig bewilligen. Nadere aandrang door Staaten van Holland, in den Jaare* MDCCLXXIII. *Raadslagen der andere Gewesten. Plan tot vermeerdering der Landmagt in dat Jaar. Staatsbesluit van Holland deswegen, 't zelve in overweeging genomen. Berigt daar op ingebragt. Alles loopt vrugtloos af. Kommerlyke gesteldheid van deezen Staat.*

1772. Het Twee honderd jarig Feest der *Nederlandsche* Vryheid in den *Briel* gevierd.

Was het Jaar MDCCLXXI meest in Druk gesleeten; het daar op volgende gaf stoffe tot Vreugde, zo van wegen de herdenking der vóór Tweehonderd Jaaren eerst opdaagende Vryheid der *Vereenigde Nederlanden*, als uithoofde van het wyken der geheerscht hebbende Schaarsheid, die nu in milden Overvloed veranderd was: dan het deelde nogthans, volgens 't lot der ondermaansche zaaken, ook in rampspoed van verscheidenerlei aart. 't Een en ander maakt dit Jaar aanmerkelyk, en levert ruime schryfstoffe op.

Ongevoeliger en ondankbaarder, dan hy in de daad is, moest de *Nederlander* weezen, wanneer hy de Grondvesting zyner Vryheid, dat onschatbaar Volksheil, in vergetelnisse stelde, en zich, by het ver-

jaa-

jaaren der groote Gebeurtenisſen, daar toe aanleidelyk, en met de daad medewerkende, niet opgewekt voelde tot eene dankbaare Gedagtenisviering. Naardemaal dit Jaar den Tweehonderſten Jaardag van het heuchlyk aanbreeken des dageraads van *Nederlands* Vryheid voor den geest herriep, betoonde men zich bykans allerwegen met hartlyke Dankbaarheid vervuld. Eigenaartig moest deeze kragtdaadigst werken, en 't zigtbaarst zich vertoonen, op die Plaatzen, waar het lang gedraagen Juk der *Spaanſche* Slavernye, eerst werd afgeſchud, en de Vryvegters van dit Gemeenebest, met dien zegen opdaagden. Niemand der Geſchiedenisſe kundig zal dit voorregt aan den *Briel* betwiſten. Hoe klein en oogſchynlyk gering de eerſte grondſlagen der Vryheid, daar gelegd, ook mogen weezen, op dezelve is dat grootsch Gebouw, tot verbaazing van de geheele Wereld, op getrokken. 't Was ook deeze Stad, die andere voortradt in het gedenken aan deeze groote Staats-omwenteling. De Regeering beſtemde den eerſten van Grasmaand, den Dag op welken vóór tweehonderd Jaaren, de *Briel*, onder het beleid van WILLEM *Graave van der Marck*, *Heer van Lumey*, en andere Hoofd-Officieren der zogenaamde *Watergeuzen*, ingenomen, den *Spanjaarden* ontweldigd en aan de zyde van WILLEM DEN I, Prins van *Oranje*, overgebragt werd, tot eene Gedenkdag van de grondlegging der Vryheid van dit Gemeenebest. Wayende Vlaggen van de

XCI. BOEK. 1772.

XCI. BOEK. 1772.

Kerktoorens en andere Gebouwen, van de Schepen op Stroom of in die Maaslandſche Haven liggende, het losbranden van 't Geſchut der Wallen, gevolgd van 't Klokkenſpel, afgewisſeld door 't Gelui, kundigde deezen blyden Dag aan: en werd dit wydklinkend vreugdebetoon verſcheide keeren, op voeglyke tydperken, herhaald. De groote Kerk ontſloot de deuren om de dankbaare Schaare te ontvangen, de Heer WILLEM LODEWYK, Baron *van Wasſenaar*, Baljuw der Stad, vergezeld door alle Regeeringsleden, vervoegden zich in ſtaatlyken optocht derwaards, de Oudſte Leeraar CORNELIS CLEYN tradt op, en hieldt eene Kerkreden over dit groot Onderwerp. een Zilver Schenkbord met Stadswapen en een gepast Byſchrift werd hem uit erkentenis, door de Magiſtraat geſchonken. By een deftigen Middagmaaltyd voor de Leden der Regeering, de Staf-Officieren der Bezetting, de Predikanten zo der *Nederduitſche* als *Walſche* Kerken, in de Stads Doelen aangerigt, verſcheen op 't Naageregt een fraaye Tempel met het Beeld der Vryheid, welker verkryging men gedagt met, op de Oud *Hollandſche* wyze, uit een daar toe vervaardigd en vereerd Glas te drinken. In *Latynſche* en *Nederduitſche* Verzen werd deeze heuchlyke Gebeurtenis middelerwyl opgehaald. De Inwoonders, met de Vreemdelingen derwaards toegevloeid, herdagten aan hunne Tafels dit Geluk; en gaven door Verlichtingen in den avond zo van de vervaardigde Eereboogen,

gen, als van hunne Huizen, hunne blydſchap voor het opdagen van het Licht der Vryheid te verſtaan. Een treffelyk Vuurwerk van de Major der Plaatſe zette aan dit Vreugdbetoon luiſter by. XCI. BOEK. 1772.

Grooter toeſtel, om die Gedagtenis te vieren was te *Vliſſingen* gemaakt, als welker Burgery, toen ALVA, op de ontvangene kundſchap van het gebeurde in den *Briel*, eenige Vaandelen *Spanjaarden* derwaards zondt, om die Stad, voor den ſleutel der *Nederlanden* gehouden, te bezetten, de Baniere der Vryheid opgeſtooken, het Vaandel *Waalen*, daar in Bezetting liggende, ter poorte uitgedreeven, en het beſluit genomen hadt, om de aannaderende *Spanjaarden* buiten te houden. Een beſluit 't geen dezelve, wat ook de Gouverneur ANTHONIS VAN BOURGONDIEN, mogt vleijen, belooven, of dreigen, met een onverzettelyken moed, volvoerde en den toegang opende voor de Grondveſters der Vryheid, met de ſcheldnaamen van *Zeeroovers*, *Lediggangers*, *Kwaadgeboefte*, *Weerſpannigen*, *Voortvlugtigen* en *Gebannenen* betyteld. De zesde van Grasmaand was door de Regeering bepaald tot dit Tweehonderdjaarig Jubelfeest. Gaarne zou dezelve gezien hebben, dat zyne Hoogheid dit Vryheidsfeest met zyne tegenwoordigheid vereerde, waarom zy twee Heeren na *'s Gravenhaage* afzonden om den Prins uit te noodigen: dan deeze Vorst vondt zich genoodzaakt voor die uitnoodiging te bedanken. Beter ſlaagden

Te *Vliſſingen* ſtaatlyk gedagt.

XCI. BOEK. 1772.

zy in hun verzoek by Staaten van *Zeeland*, dat Afgevaardigden uit hun midden, met den Heer VAN DE PERRE, als vertegenwoordigende den Eerſten Edele, na *Vliſſingen* mogten overkomen, om dit Feest mede te vieren (*).

Deeze Heer, met de eerſte Regeerende Burgemeeſters der zes Stemmende Steden, den Raadpenſionaris, en Secretaris van *Zeeland*, vervoegden zich, ten gemelden Dage, na *Vliſſingen*. Dit aanzienlyk gezelſchap werd ſtaatlyk ontvangen en ingehaald in de *Middelburgſche Poort*, op welke men, onder 't aannaderen van 't zelve, den Standaard der Vryheid, behangen met een Vlag, beſchilderd met een geharnaſten Arm, met een Sabel in de vuist, naast het Beeld der *Vliſſingſche* Maagd plantte, terwyl, by die Plegtigheid, en onder het binnenryden hunner Edel Mogenden, een helderklinkend Veldmuzyk zich liet hooren. Die Poort was voorts met toepaſſelyk Schilderwerk en Opſchriften voorzien: binnen dezelve rees een plegtige Eeretempel met Zinnebeelden en Byſchriften, den hachlyken toeſtand en het moedig bedryf der *Vliſſingſche* Burgeren ſchetzende: op dezelfde wyze was de Puye van het Stadhuis, en de Ingang der groote Kerke vercierd. Behalven een Vry Compagnie van wakkere Jongelingen ſtondt de Burgery en de Krygsbezetting der Stad in de wapenen.

Van

(*) *Not. van Zeel.* 30 Maart 1772.

Van het Stadshuis begaven zich hun Edel Mogenden met de Magiſtraat na de Groote Kerk, om, ingevolge der gemaakte Schikkingen, het Godsdienſtig deel deezer Plegtige Gedagtenisviering by te woonen, 't welk de Eerw. JOHAN JACOB BRAHÉ aldaar met eene Leerreden verrigtte, terwyl diens Amptgenoot de Eerw. JONA WILLEM TE WATER, in de Kleine Kerk, eene Hiſtoriſche Redenvoering hieldt (*).

XCI. BOEK. 1772.

De Magiſtraat, onthaalde de Afgevaardigden van hun Ed. Mogenden, de Oud Raaden, eenige aanzienlyke Officieren, de Leeraars der *Nederduitſche*, *Walſche* en *Engelſche* Kerken: 't losbranden van 't Geſchut gaf heinde en verre het drinken der hooge Gezondheden te kennen, en boodt de Penſionaris SONSBEEK, uit naam der Magiſtraat, alle de aanzittende Gaſten een Gedenkpenning aan, op Stads koſten, te deezer gelegenheid geſlaagen, aan de Heeren Staaten in Goud, aan de overigen in Zilver.

't Ont-

(*) Beide deeze zien het licht, en behelst de Redenvoering van de Eerw. TE WATER, in de Aantekeningen en Bylagen, veele weetenswaardige byzonderheden het gevierde Tydperk betreffende. In welk opzigt de Schriften van de Heeren VAN DER SLOOT, 'S GRAVESANDE en VAN IPEREN, ter gelegenheid van dit tweede Eeuwgetyde uitgegeeven, desgelyks verdienen gemeld te worden, en voege men daar by VAN DE SPIEGELS *Hiſtorie der Satisfactie van de Stad Gots.*

XCI. BOEK. 1772.

't Ontbrak der Stad niet aan Eereboogen op koſten der Burgerye vervaardigd. De Poort, waar men de *Spaanſche* Bezetting, meest *Waalen*, voor Tweehonderd Jaaren, hadt uitgezet, praalde boven andere met toepaſſelyke cieraaden. Het Stadshuis, veele Eerepoorten, en Huizen, waren 's avonds cierlyk verlicht; het branden van Pektonnen, het affteeken van eenige Vuurwerken, beſloot dit Jubelfeest. De Binnen-armen werden in Huis onthaald, de Buiten-armen genooten eene dubbele uitdeeling. De genoodigde Staatsleden hadden, van wegen de Staaten, eene Liefdegave gedaan (*). De Rector der *Latynſche* Schoole, DIDERICUS VAN CRUISSELBERGEN, verleevendigde twee dagen laater dit herdenken, door eene cierlyke Redenvoering, gelyk ook de Conrector JOANNES JACOBUS WAGENAAR, dit onderwerp in fraaye *Latynſche* Verzen bezong.

Als mede te *Middelburg* en *Veere*.

Te *Middelburg* hadt de Eerw. 's GRAVESANDE, by gelegenheid van het houden der Maandlykſche Bede-uure, op den Derden van Grasmaand, de Gedagtenis van *Neerlands* Tweehonderd Jaar geledene Verloſſing van 't *Spaanſche* Juk, en de Grondlegging van dit Gemeenebest gevierd. — De Magiſtraat van *Veere* beſtemde den derden van Bloeimaand om Godsdienſtig deezen Vryheidsſtond te gedenken; de Eerw.

(*) *Nat. van Zeel.* 3 en 9 April 1772.

Eerw. J. VAN IPEREN ging zyne Gemeente voor.

Enkhuizen, 't geen nu Twee Eeuwen geleden zich zelven, zonder magt of byſtand van buiten, der *Spaanſche* Dwangregeering onttrokken, en aan 't Bewind des Prinſen van *Oranje*, WILLEM DEN I. vrywillig overgegeeven hadt, ontving van de Magiſtraat last, om den één-en-twintigſten van Bloeimaand, den dag dier groote Gebeurtenisſe, Godsdienſtig te vieren, gelyk voor en naa den middag geſchiedde. 't Ontbrak hier zo min als in den *Briel* en in de gemelde *Zeeuwſche* Steden, aan vreugdbetoon by dit ſtaatlyk bedryf, het Klokkengelui en Spel, het losbranden van 't Stadsgeſchut, het in de wapenen verſchynen der Burgerye, waar van een gedeelte optrok, onder een nieuw *Oranje* Vaandel, waar op de Stedemaagd was afgebeeld, leunende met den ſlinker arm op den Bybel, met de regte hand een Speer vasthoudende, waar op de Hoed der Vryheid ſtondt, met het gewoone Byſchrift der Vryheids Maagd, HAC NITIMUR, HANC TUEMUR; *Op deezen ſteunen wy, deezen beſchermen wy.* Voorts was het Raadhuis, waar de Heeren der Regeeringe eene deftige Maaltyd gaven, op welke de Kerkenleeraars der Hervormde Gemeente genoodigd waren, fraay verlicht.

1772. Ook te *Enkhuizen.*

Het Twee honderſteverjaaren eener zo gewigtige Gebeurtenisſe, bleef elders niet ongedagt, ſchoon het voegelykst geſchied-

XCI. BOEK. 1772.

de op de gemelde Plaatſen, toen ten tyde op eene byzondere wyze daar in betrokken, en, om zo te ſpreeken, Drempels waar over de Vryheid binnen tradt. De Dichters lieten dien Heildag niet onbezongen.

Aardenburg herdenkt aan de voor honderd Jaaren betoonde dapperheid.

In *Staats-Vlaanderen* kon het geringe *Aardenburg* niet nalaaten prat te weezen op den moed, in Zomermaand, nu Honderd Jaaren geleeden, betoond; wanneer dit Steedje, door den Koning van *Frankryk* belegerd en beſtormd, eene groote overmagt, met een handvol Volks, wederſtand boodt, afſloeg, en noodzaakte te wyken; een getal van Gevangenen binnen brengende, 't geen bykans het dubbel haalde van 't getal der weerbaare Manſchap binnen de Veste. De Eerw. P. MOENS hieldt hier over eene deftige Leerreden; en werdt voorts de Dag in Feesthouden, Krygsbedryf, en Vreugdbetoon geſleeten; de Avond getuigde van deeze Hendenking, door Verlichtingen en Vuurwerken.

Groningen doet het op geene byzondere wyze.

Vreemd deedt het veelen, dat *Groningen*, 't welk nu Honderd Jaaren geleeden, den Biſchop van *Munſter*, die, als Bondgenoot van LODEWYK DEN XIV. en CAREL DEN II, naa het te onderbrengen van *Overyſſel*, en het veroveren van *Koeverden*, met eene gedugte Krygsmagt, deeze Stad benaauwde en aantaſte, dien Overwinnaar in zyn loop geſtuit en afgekeerd hadt, niet goedvondt het eerſte

Eeuw-

Eeuwgetyde dier heuglyke Gebeurtenisse, op eene byzonderder en plegtiger wyze te vieren. De Staaten van dit Gewest, welke redenen zy daar voor mogen gehad hebben, lieten het beruſten by de Uitſchryving van een Dank- en Bededag, op den agt-en-twintigſten van Oogstmaand in de Stad, en op den volgenden Zondag door 't geheele Landſchap, om dus het Eeuwfeest te houden der Verlosſinge, en de Inwoonders, door 't herdenken aan de dagen van ouds, op te wekken tot Dankerkentenisſe (*). XCI. BOEK. 1772.

De Erfſtadhouder, gaf in Lentemaand, aan de Hooge Vergaderingen kennis, van den gezegenden ſtaat zyner Gemalinne, voor wier gelukkige Verlosſing, op bevel der Algemeene Staaten, en die der byzondere Geweſten, in alle de Kerken gebeden werden uitgeſtort (†). Zy verloste, den vier-en-twintigſten van Oogstmaand, zeer voorſpoedig, van een Prins. Een drievoudige vuuring der Krygsbende, in de Maliebaan ter wapenoeffening verzameld, gaf reeds in den vroegen morgen te kennen, dat dezelve van *'t Huis in 't Bosch*, deeze tyding ontvangen hadt. 't Losſen van het Geſchut breidde deeze maare wyder uit; het WILLEM FREDERIK geboren.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1772. bl. 317—330. 617. 743.

(†) *Reſol. van Holl.* 10 Maart 1772.

XCI. BOEK. 1772.

het luiden en ſpeelen der Klokken, en het uitſteeken der Oranje-Vlaggen in *'s Gravenhage*, verzelde deeze openlyke bekendmaaking. De Erfſtadhouder deedt dezelve in de Hooge Vergaderingen, en ontving daar op uit dezelve de plegtige Gelukwenſchingen. Hun Hoog Mogenden en Gecommitteerde Raaden, by afweezigheid der Staaten van *Holland*, booden, agtervolgens een genomen beſluit, zyne Hoogheid het Peterſchap over den jongen Prins aan, die dit aanbod vriendlyk omhelsde (*). Men maakte terſtond de noodige Schikkingen, om, zo van wegens de Staaten, als van zyne Hoogheid, deeze Gebeurtenis by de Hoven aan 't Stadhouderlyk Huis vermaagſchapt, en aan de byzondere Gewesten, hoogſtſtaatlyk te doen bekend maaken. Eerlang kwamen de Afgevaardigden uit dezelve om den Erfſtadhouder, wegens de Geboorte van den Erfprins, te begroeten.

Illuminatien in *Holland* verboden.

Groot was de begeerte van het meerendeel der Ingezetenen om hun inwendig genoegen over deeze Gebeurtenis, door uitterlyke bedryven, aan den dag te leggen, en hadden Staaten van *Holland* den Dag des Doops daar toe beſtemd; doch, dezelfde redenen, die zyne Hoogheid bewogen om, by de Geboorte der Prinſeſſe, de Illuminatien af te raaden (†), nog ſtand hou-

(*) *Reſol. van Holl.* 13 Aug. 9 Sept. 1772.
(†) Zie hier boven bl. 185.

houdende verzogt hy, dat dezelve ook nu niet mogten geſchieden, waarom gemelde Staaten, by openbaare Afkondiging, zulks den Ingezetenen lieten weeten (*). XCI. BOEK. 1772.

Allervorstlykst was de Trein, die de Doopplegtigheid, op den zeventienden van Herfstmaand, vergezelde, en de toeſtel in de Kerk zeer pragtig. De Eerw. J. MUNNEKEMOLEN deedt de Redenvoering, zyn Amptgenoot PETRUS NIEUWLAND verrigtte den Doop, by welken de jonge Prins, door deszelfs Heer Vader zelve onder den Doop gehouden, de Naamen van WILLEM FREDERIK bekwam. De ingezamelde Liefdegaven beliepen 4927 Guldens. Zo ras de Doop volvoerd was brandden een- en- twintig ſtukken Kanon drie maalen los; gelyk het ſchieten uit dezelve deezen Dag hadt aangevangen zo beſlooten het zelve dien 's avonds; wanneer het Oude Hof, waar zyne Hoogheid de aanzienlyke Afgevaardigden op een pragtig Middagmaal onthaald hadt, fraay verlicht was. — In dezelfde orde en rang als de Afgevaardigden by den Doop van den jongen Vorst in agtgenomen hadden, begaven zy zich om de Pillegiften voor den Erfprins, en de Geſchenken voor de Kraamkamer, te overhandigen (†). Doopplegtigheid, Pillegiften en Kraamgeſchenken.

Op

(*) *Reſol. van Holl.* 9 Sept. 1772.

(†) De Pillegiften bedroegen dezelfde ſomme als voorheen aan de Prinſeſſe geſchonken; Zie hier bo-

XCI. BOEK.

Op den Dag der Doopplegtigheid bepaalde zich, in de meeste *Hollandſche* Steden,

1772.

Vreugdbetooningen in *Holland.*

boven bl. 189. de verdeeling wordt in deezer voege opgegeeven.

De Algemeene Staaten	*f* 10000
Holland	*f* 7000
Zeeland	*f* 3000
Utrecht	*f* 2000
Friesland	*f* 5000
Overyſſel	*f* 1500
Stad en Lande	*f* 2000
Drente	*f* 800
Amſterdam	*f* 2500
Rotterdam	*f* 1500
Middelburg	*f* 1000
Te zamen	*f* 36300 Gulden

De Geſchenken in de Kraamkamer beliepen 1870 Dukaten, hier van gaven

De Algemeene Staaten	400
Gelderland	300
Holland	300
Zeeland	150
Utrecht	100
Friesland	150
Overyſſel	80
Stad en Lande	100
Drente	60
Amſterdam	100
Rotterdam	80
Middelburg	50
Te zamen	1870 Duk.

N. Nederl. Jaarb. 1772. bl. 772. *Not. van Zeel.* 1 Sept. 1772.

den, uit hoofde der gedaane Afkondiging tegen de Illuminatien, en andere der Gemeente geldkoſtende uitwendige Vreugdbetooningen, alles tot het losbranden van 't Geſchut, het Klokkengelui en Spel, en het laaten waayen van Vlaggen. Dit laatſte hadt inzonderheid plaats te *Amſterdam*, waar, op de Admiraliteits Werf en het Magazyn, op alle de Oorlogſchepen in 't Dok liggende, als mede op de Magazynen der *Oost-* en *West-Indiſche* Maatſchappyen, die Vreugdetekenen zich vertoonden, de Schepen in de Laag, op 't Y, en op Stroom, volgden dit voorbeeld. XCI. BOEK. 1772.

Schoon men in 't *Sticht*, zo wel als in *Holland*, de aanduiding zyner Hoogheid, om de Gemeente van noodlooze gelduitgiften te verſchoonen, het doen van Illuminatien verbooden hadt, belette zulks niet dat het Gemeen in *Utrecht*, op den Dag der Doopplegtigheid, en vervolgens, onder voorwendzel van Vreugdebedryven, zich dermaate te buiten ging, in 't ſchieten met Snaphaanen, het afſteeken en werpen van Vuurwerken, en het pleegen van daar mede maar al te dikwyls verknogte baldaadigheden, dat de Magiſtraat dier Stad het noodig vondt daar tegen door eene ſtrenge Waarſchuwinge te voorzien. Ongereldheden te *Utrecht*.

Staaten van *Friesland* maakten aan de Steden bekend, dat men, wegens de omſtandigheden des tyds, en naar 't voorbeeld by de Geboorte der Prinſeſſe FREDERICA LOUISA WILHELMINA, de Penningen, die ter gelegenheid van de Geboor- Schikkingen in *Friesland* op het Vreugdbetoon gemaakt.

te

XCI. BOEK. 1772.

te des Prinſen zouden beſteed worden tot het doen luiden der Klokken, en het geeven van Bier aan de Ingezetenen, zou ſtellen in de handen der Geregten, ten einde dezelve aan de Armen in de Dorpen en Steden, te hunner onderhouding, zouden geſchonken worden. Zy hadden, op de ontvangene tyding der Bevallinge van de Prinſeſſe, een Bevel na de Steden afgevaardigd, om de Gebeden, voor haar uitgeſtort, in Dankzeggingen te verwiſſelen.

Zeelands gedrag in deezen.

De vreugde in *Zeeland*, wegens de Geboorte van den Erfprins klom zeer hoog. De Staaten, onlangs van de Pillegifte aan de Prinſes, voor eenigen tyd, ontſlaagen (*), vonden nu ruimte om eene aanzienlyke te geeven, en teffens goed den Doopdag des jongen Vorsts te beſtemmen tot een Dag van openlyke Dankzegging, en by die gelegenheid, een einde te maaken aan de Bedeſtonden, in den voorleden Jaare, ingeſteld en dus lang maandlyks gehouden (†).

Schaarsheid en Veeſterfte verminderen.

De redenen, die Staaten van *Zeeland* bewoogen hadden tot het beveelen dier Bedeſtonden, hielden grootendeels op. Schaarsheid van Leevensmiddelen en Veepest, troffen dit Gewest, en drukten ook de andere, ſchoon de laatſte in zeer ongelyke maate; alle waren zy gedreigd met het

(*) Zie hier hoven bl. 189.
(†) *Not. van Zeel.* 31 Aug. 1 en 3 Sept. 1772.

het gevaar eener beſmetlyke Ziekte onder de Menſchen. Een voordeelige Oogst en ryke teelt van Veldvrugten, deedt thans het kommerlyk uitzigt van gebrek wyken, en de bepaalingen op 't verzenden van Graanen en Aardappelen, op veele plaatſen, intrekken. De Sterfte onder de Runderen verminderde, en hielt hier en daar geheel op. Het verbod des uitvoers werd, onder andere in *Friesland*, uit hoofde van het groot aantal Runderbeeſten in dit Gewest, voor een tyd, en onder zekere bepaalingen, opengeſteld. De gedugte Peſtplaage hadt, onder 's Hemels Voorzienigheid, door het aanwenden van gepaſte voorzorgen, in onze Landen, geene vernieling onder de Menſchen aangerigt. Dit alles opende blyde vooruitzigten. XCI. BOEK. 1772.

Middelerwyl was het Huis des Prinſen van NASSAU WEILBURG, die zich nog te *Kirchheim Boland* onthieldt, vermeerderd met eene Manlyke Spruite, den drie-en-twintigſte van Hooimaand geboren; doch acht dagen daar naa overleden (*). Den Huize van *Nassau Weilburg* een Zoon geboren en ontſtorven.

Reeds vroeg in den Voortyd was men niet vry van te dugten voor onaangenaame ontmoetingen met de *Maroccaanen*; waar om het Admiraliteits Hof van *Amſterdam* en *Friesland*, de Ingezetenen deezer Landen, die hunne Schepen zonden na Plaatzen, De vrees voor een Oorlog met de *Maroccaanen* wykt.

(*) *Reſol. van Holl.* 23 July & Aug. 1772.

XCI. BOEK. 1772.

zen, waar dezelve in 't geval zouden kunnen komen van eenige Kruisfers des Keizers van *Marocco* te ontmoeten, waarschuwden, die Schepen te voorzien van *Turkſche* Paspoorten, ten einde alle onaangenaame gevolgen, die uit gebrek aan dezelve zouden kunnen ontſtaan, te vermyden. De reden van bekommernis voor deeze Zeeroovers groeiden dermaate aan, dat hun Hoog Mogenden, in Bloeimaand, eene Waarſchuwing na alle de Geweſten rond zonden, bekend maakende, dat de Keizer van *Marocco* genoegzaam den Oorlog tegen deezen Staat verklaard hadt, waarom een ieder op zyn hoede moest weezen tegen de *Maroccaanſche* Kaapers, en alle omzigtigheid gebruiken, op dat, aan den eenen kant, de Koopvaardyſchippers geene vyandlykheden mogten beginnen, en, aan den anderen kant, zorge draagen, tegen onverhoedſche overrompeling. Dan, in 't einde van Zomermaand, kwam de gerustſtellende tyding, dat de verſchillen tusſchen de Staaten der *Vereenigde Geweſten* en den *Maroccaanſchen* Keizer gereezen, vry veel verminderd waren, en 'er zich een middel opdeedt om ze uit den weg te ruimen. 't Geen ook verandering maakte in de bedoelde uitrusting van eenige Fregatten na de *Middelandſche Zee* (*). Dan op,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1772. bl. 193. 430. 623. *Reſol. van Holl.* 29 April 2 en 15 Mey 9 en 23 Sept. 1772. 30 Juny 7 July 1 Sept. 3 Nov. 1773.

op nieuw overgezondene ontrustende tydingen, in het volgende Jaar, noodzaakten den Staat om op sterker maatregelen bedagt te zyn, die egter mede niet behoefden uitgevoerd te worden. XCI. BOEK. 1772.

Het plan der Ryksverdeeling van *Poolen*, door den Koning van *Pruisen* ontworpen, met overleg des Keizers vervorderd, en door de toetreeding van de Alleenheerschappy der *Rusſen* voltooid, eene geruime wyle in het duistere der Kabinetten voortgezet, kwam thans aan den dag (*). De Afgezant der *Rusſiſche* Keizerinne, des Konings van *Pruisen*, als mede die van het *Weener-Hof*, deelden de Vertoogen dier Mogenheden, raakende de regten en eischen op *Poolen*, aan onzen Staat mede. Koning STANSLAUS AUGUSTUS beklaagde zich over den ongelukkigen toestand van zyn Ryk, welks beste en grootste Landschappen, door de Krygsmagt der drie Nabuur-Vorsten overstroomd, voor het drukkend Regt des Magtigsten hadden moeten bukken; hy verzogt hun Hoog Mogenden, om het verlegen *Poolen* te hulp te komen, en het werkstuk van Onregt en Verdrukking, gelyk hy het tytelde, te verbreeken. Teffens een Antwoord zendende door

De Koning van *Poolen* vervoegt zich by den Staat om hulp.

(*) Zie over deeze Ryksverdeeling WILLIAM COXE *Travels* in to *Poland*, *Ruſſie*, *Sweden* and *Denmark* Vol. I. p. 43. In 't *Nederd. de Beſchouwing der Maatſchappy en Zeden* in *Poolen*, *Rusland*, *Zweeden* en *Denemarken* door W. COXE I Deel. bl. 130.

XCI. BOEK. 1772.

door het Hof van *Warſchau*, op de gedaane eiſchen der Nabuur-Vorsten. Deeze ongelukkige Vorst liet het hier by niet berusten; hy ſmeekte, by een' naderen Brieve, om de Tusſchenſpraak van hun Hoog Mogenden by de Hoven van *Weenen*, *Petersburg* en *Berlyn*, om de wedergaave van het hem ontnomene te bewerken, in denzelven de dienſten ophaalende, welke dit Gemeenebest, in vroegeren dage, aan dat van *Poolen* beweezen hadt, en het wederzydsch Koopbelang ten dien einde aandringende (*). Men nam het een en ander in beraadſlaaging: waar uit niets ten baate van *Poolen* ſproot. En moest dit Ryk, ſchoon de Hoven van *Londen*, *Parys*, *Stokholm* en *Koppenhaagen*, zich tegen deeze overweldigingen verklaarden, zonder eenigen byſtand te verleenen; zich aan de gemaakte Verdeeling onderwerpen.

Het Hof beklaagt zich over Militaire Jurisdictie.

Het dikmaals gereezen, en nooit ten vollen afgedaan geſchil over het Regtsgebied des Militairen en Burgerlyken Regters, kwam thans weder ter baane. De Voorzitter en Raaden des Hofs van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, bragten hun Ed. Groot Mogenden onder 't ooge, hunne verlegenheid omtrent dit ſtuk; dewyl de Regtsdwang, welke hun toekwam, uit den boezem van den Souverain zelve voortvloeijende, zich belemmerd vondt, als dee-

(*) *Reſol. van Holl.* 19 Sept. 6 en 27 Nov. 1772.

deezen moest geoeffend worden omtrent Militairen, door het ſterk onderſteund begrip, dat den Burgerlyken Regter, ten dien opzigte, geenerhande Gezag zou toekomen; maar de Militaire, daar en tegen, over dezelve een algemeene en byzondere Jurisdictie zou hebben; in zo verre, dat hooge of laagere Krygsraaden, zo in Burgerlyke als in Lyfſtraflyke Misdaaden, zonder onderſcheid van Gemeene of Militaire Misdryven, de eenige bevoegde Regters van de Militairen zouden weezen. — Een begrip, zints eenigen tyd, zo verre gedreeven, dat niet alleen de Militairen zelfs, maar ook hunne Vrouwen, Kinderen en Dienstboden, als maakten zy eene geheel andere orde van Menſchen uit, aan den Burgerlyken Regter werden onttrokken. Terwyl nimmer, door den Souverain, zodanig een Regtsgebied aan den Militairen Regter was opgedraagen, en zy zich beriepen op het Staatsbeſluit van den Jaare MDCLIV. Dan zy vonden zich verlegen in het verdeedigen van dit hun begrip; naardemaal zy in verdenking vielen als of zy daar door eenig nadeel zouden toebrengen aan de Regten en Preëminentien van den Capitein Generaal. —— Dit denkbeeld ten verſten van zich verwyderd hebbende, als geheel ongegrond, verzogten zy; „dat, by aldien hun Ed. Groot „ Mogenden mogten verſtaan, dat de Ju„ risdictie omtrent de Militairen, door „ den Politieken Regter, niet meer op „ denzelfden voet behoorde geoeffend te

XCI. BOEK. 1772.

XCI. BOEK. 1772.

„ worden, als vóór het heuchlyk Evenement der verheffinge van WILLEM „ DEN IV, het als dan Hoogstderzelver welbehaagen mogt zyn, by een Staatsbesluit te verklaaren, hoe verre de Jurisdictie van den Politieken Regter ten „ deezen opzigte bepaald zy; en hoe verre hun Ed. Groot Mogenden goedvonden, dat door den Militairen Regter „ Jurisdictie geoefend wierd." —— Zy voegden 'er by een Brief door WILLEM DEN III. aan 't Hof geschreeven, met het Antwoord des Hofs op den zelven. Men vondt goed den Brief met de Bylagen aan den Capitein Generaal toe te schikken, en 'er diens bedenkingen op in te nemen (*).

Antwoord van zyne Hoogheid.

Welhaast kwamen deeze ter tafel van Staaten van *Holland*. Zyne Hoogheid betuigde in dezelfde begrippen te staan omtrent dit stuk als zyn Heer Vader geuit hadt aan Commissarissen van den Hove hem, kort naa zyne Verheffing, hier over onderhoudende: welken hy te gemoet voerde, dat het Staatsbesluit van den Jaare MDCLIV, 't welk men weder inriep, door hem werd aangezien als zeer nadeelig voor het Gezag en de Magt der Stadhouderen en Capiteins Generaals; dat deeze by den Hove genaamde Landwet, in een Stadhouderloozen tyd gemaakt, met de oprigting van het Stadhouderschap van WILLEM DEN III vervallen, en dat hy zeer ver-

(*) *Resol. van Holl.* 7 Maart 1772.

verre was om te treeden in een Plan van ſchikkingen door WILLEM DEN III ontworpen; doch toen door het Hof niet aangenomen. —— Op het voorneemen van het Hof om by Staaten van *Holland*, nu vier- en- twintig Jaaren geleeden, zich met dergelyk een Vertoog te vervoegen, als men thans gedaan hadt, was door zyn Vader verklaard, „ dat, wat aanging het „ te doene Addres over deeze zaak, door „ het Hof, by hun Ed. Groot Mogenden, „ hy 't zelve aan het Hof niet konde of „ wilde beletten; maar evenwel het zelve „ ook niet zou aanmerken als een blyk van „ Vriendlykheid en Attentie van het Hof „ voor Hem."

XCI. BOEK. 1772.

Dan de tegenwoordige Stadhouder liet het niet berusten by het eenvoudig verhaal van de gevoelens en begrippen zyns Vaders, en de betuiging dat hy diens voetſtappen drukte; maar voegde 'er een Vertoog nevens, waar in hy, zyns oordeels, aantoonde, dat de Militaire Jurisdictie, gegrond was, op het *Roomſche Regt*, 't welk reeds van den tyd van CAREL DEN V af, door den Souverain van den Lande, by deszelfs Plakaaten uitdruklyk was ingeroepen, en tot een *Landregt* gemaakt; op de *Crimineele Ordonnantie van den Jaare* MDLXX, welke, van dien tyd af, tot heden, als een *Landwet* aangemerkt en beſtendig in agtgenomen was; op de *Primitive Conſtitutie van de Republiek, agtervolgens de Unie van Utrecht*; en op de *verdere Wetten en Plakaaten van den Lande*. Inzonder-

XCI. BOEK. 1772.

heid zouden hun Ed. Groot Mogenden daar in aangeweezen vinden, hoe het Staatsbesluit van den Jaare MDCLIV, als in het eerste Tydperk der Stadhouderlooze Regeering genomen, en met de Regten van den Capitein Generaal weinig bestaanbaar, ook telkens, by de herstelling der Stadhouderlyke Regeeringsvorm, geslaapen hadt, en buiten kragt was gebleeven. — Eindelyk zouden zy zien, wat 'er te denken ware van de bybrenging, die zyne Hoogheid, niet zonder verwondering in de pen van Voorzitter en Raaden van den Hove ontmoet hadt, als of de waarneeming van den inhoud des gemelden Staatsbesluits, ook in een tyd, dat de Republiek een Capitein Generaal aan 't hoofd der Militie hadt, van hun Ed. Groot Mogenden zou bevolen zyn. Hy betuigde in 't verzekerd vertrouwen te staan, dat hy, die de Waardigheden van Stadhouder en Capitein Generaal op geen anderen voet dan zyne Voorzaaten aanvaard hadt, ook door hun Ed. Groot Mogenden, zou gehandhaafd worden, en gevestigd blyven in alle de Voorregten en Eeren, waar mede zyne Voorzaaten die Waardigheden bekleed en uitgeoefend hadden, waar onder hy, als het Hoofd van de Militie van den Staat, het doen oefenen van eene *Universeele Militaire Jurisdictie* over de Officieren en het Volk van Oorlog geenzins voor het minste kon houden (*).

De

(*) *Resol. van Holl.* 15 Mey 1772.

De Raadpenſionaris PIETER STEYN, met den Jaare MDCCLXIX, in zyn vyfden vyfjaarigen dienſt van *Holland* gegetreeden (*), mogt dit laatſte gedeelte van een vierde eener Eeuwe op die gewigtige post niet ten vollen ſtaan, de dood rukte hem den vyfden van Slachtmaand weg. De Heer BENTINCK, *Heer van Rhoon*, Voorzittend Lid by Gecommitteerde Raaden, kennis van dit overlyden gekreegen hebbende, deelde die der Vergadering mede, welke hem, benevens twee andere Heeren, benoemde om het Rouwbeklag by de Weduwe en Naastbeſtaanden af te leggen, de afzondering van 's Lands papieren van die des Overledenen, en het zenden der inkomende Brieven aan deezen als Raadpenſionaris gerigt, te verzoeken, en om het Groot Zegel van den Lande te rug te vraagen. Dit werd alles ſtaatlyk volvoerd.

De Raadpenſionaris STEYN ſterft.

In de Vergadering van *Holland* ſtelde de Heer BENTINCK, by het bekendmaaken des overlydens van den Raadpenſionaris, voor, of hun Ed. Groot Mogenden, niet by voorraad iemand zouden benoemen en magtigen, om diens post ter hooge Vergaderinge waar te neemen. —— Zints de Ziekte van den Raadpenſionaris hadt de Heer BENTINCK, daar toe verzogt door de Staatsleden, diens plaats bekleed, en benoemden zy hem, om, geduu-

De Heer BENTINCK benoemd om de poſten des Overledenen, by voorraad, te bekleeden.

(*) Zie hier boven bl. 161.

XCI. BOEK. 1772.

duurende het openſtaan van dit Ampt, hier in te volharden: ook zouden 's Lands Zegels hem worden toevertrouwd, tot men in het Ampt van Groot Zegelbewaarder zou hebben voorzien, en hy ook het Ampt van Stadhouder en Regiſtermeeſter der Leenen waarneemen (*).

De Inſtructie van den Raadpenſionaris aan zyne Hoogheid ter naazieninge overgeleverd.

Eer men tot het begeeven dier hoogwigtige Ampten overging, beſloot de Vergadering van *Holland*, de Inſtructie voor den Raadpenſionaris, van den Jaare MDCCXLIX, benevens de vroegere Inſtructien van de Jaaren MDCLXXII en MDCLXXXIX, aan zyne Hoogheid ter hand te ſtellen, met de vraage of hy eenige aanmerkingen op de eerstgemelde hadt, en welke die mogten weezen? Op 't voorſtel van den Heer BENTINCK, zouden de Gelaſtigden om zyne Hoogheid dit voor te draagen, hem teffens van het openvallen der Ampten van Groot-Zegelbewaarder, mitsgaders van Stadhouder en Registermeester der Leenen van *Holland* en *West-Friesland*, kennis geeven om diens raad daar op in te neemen.

BENTINCK tot Groot-Zegelbewaarder en Stadhouder der Leenen van *Holland* en *Westfriesland* aangeſteld.

In de Inſtructie voor den Raadpenſionaris, zo als dezelve in den Jaare MDCCXLIX opgeſteld, en door den overledenen opgevolgd was, oordeelde de Erfſtadhouder dat geene verandering behoefde gemaakt te worden. Maar wat de Ampten van Groot-Zegelbewaarder, als mede Stadhou-

(*) *Reſol. van Holl.* 4 en 6 Nov. 1772.

houder en Regiſtermeeſter der Leenen van *Holland* en *West-Friesland* aanbelangde, die de Heer STEYN, door zyn dood, desgelyks ontruimd hadt, betuigde zyne Hoogheid dat het hem aangenaam zou weezen, deeze te zien opdraagen aan den Heere BENTINCK, reeds by voorraad door hun Ed. Groot Mogenden tot het waarneemen dier Poſten gemagtigd. Zulks geſchiedde (*).

XCI. BOEK. 1772.

Uit een overgeleverd Drietal pryst zyne Hoogheid den Heer VAN BLEISWYK aan.

Tot het Raadpenſionarisſchap benoemden hun Ed. Groot Mogenden een Drietal, de Heeren PIETER VAN BLEISWYK, Raad en Penſionaris van *Delft*, ENGELBERT FRANCOIS VAN BERCKEL, Penſionaris van *Amſterdam*, en DANIEL RAS, Raad in de Vroedſchap en gewoon Afgezondene der Stad *Alkmaar*, ter Vergadering van *Holland*. Vier Leden der Staatsvergaderinge werden, met dit Drietal, na zyne Hoogheid gezonden, met verzoek, dat hy zou gelieven te verklaaren of hy, omtrent iemand der benoemde Heeren, eenige twyfeling hadt, of zwaarigheid maakte. Het behaagde hem te erkennen, dat, zyns oordeels, in ieder der voorgeſtelde Heeren de hoedanigheden gevonden wierden, tot het bekleeden van een zo zwaarwigtig Ampt vereiſcht; doch dat het hem niet onaangenaam zou weezen, in-

(*) *Reſol. van Holl.* 25. 26 en 27 Nov. 1772. Naa den dood van BENTINCK, werden, op aanpryzen van zyne Hoogheid, aan den Raadpenſionaris BLEISWYK deeze Ampten opgedraagen. *Reſol. van Holl.* 17 en 18 Nov. 1774.

XCI. BOEK. indien de keus op den eerstbenoemden mogt vallen.

1772. Op dit ingebragte antwoord begaf zich de Penſionaris VAN BLEISWYK uit de Vergadering, en met éénpaarige ſtemmen verkoos dezelve dien Heer tot Raadpenſionaris; hier van kennis ontvangen hebbende verzogt hy, eenige weinige dagen om zich, op een ſtuk van dat aanbelang, te beraaden, en te ſpreeken met de Regeering van *Delft*, in wier Eed en Dienst hy ſtondt. Dit tydsuitſtel werd hem vergund, met verzoek om, 't zelve zo kort mogelyk te neemen, en was men teffens de Afgevaardigden van *Delft* aan, om ter bevorderinge van het oogmerk hunner Ed. Groot Mogenden, het ontſlag van den Penſionaris te willen uitwerken.

Daar toe verkoozen.

Op welke voorwaarden hy 't zelve aanvaart.

De Heer VAN BLEISWYK oordeelde zich verpligt het opgedraagen Raadpenſionarisſchap te aanvaarden, indien de Staaten in drie voorwaarden bewilligden. Te weeten, dat het hem geoorlofd zou weezen, om zich, van dat Ampt te ontſlaan, wanneer hy, geduurende het bekleeden van 't zelve, zulks mogt goedvinden. — Ten anderen, dat hy den Eed op de Inſtructie hem overgeleverd zou mogen doen op dezelfde wyze als de voorige Raadpenſionarisſen gedaan hadden; naamlyk dat hy zyne Inſtructie zo nauwkeurig na zou komen, als een eerlyk en trouw Miniſter die kon nakomen, en als de voorige Raadpenſionarisſen, en die welken de nauwkeurigſten daar in zouden mogen geweest zyn, de-

zel-

Mr PIETER VAN BLEISWYK,
A: L: M: et Philos: Doctor.
Raadpensionaris van Holland, enz.

zelve nagekomen hadden. —— Eindelyk, dat hem zou vergund worden het Curatorſchap van 's Lands Hoogeſchool te *Leyden*, waar toe hy in den Jaare MDCCLXIX was aangeſteld, te mogen behouden. Geene zwarigheid maakte de hooge Vergadering om deeze voorwaarden in te willigen; waar op de Heer VAN BLEISWYK het Raadpenſionarisſchap aanvaardde, en naa het doen eener zeer nadruklyke Aanſpraak aan hun Ed. Groot Mogenden, en aan zyne Hoogheid, den Eed aflei in handen van den Heer van BENTINCK, die de dankzegging der Leden ontving, voor de moeite, yver en waakzaamheid, in het waarneemen van het nu wederom bekleedde Ampt, geduurende het openſtaan, betoond. Ook werd, door dien Heer, uit naam der Ridderſchap, de Raadpenſionaris, volgens oude gewoonte, voor Penſionaris der Ridderſchap verklaard (*). XCI. BOEK. 1772.

Zeevaard en Koophandel, verdienen het altoos oplettend oog van 's Landsvaderen, en kan aan de inagtneeming van dezelve niet getwyfeld worden, als men nagaat de gemaakte Schikkingen om de gevaaren, waar aan ze op onze Kuſten zyn blootgeſteld, zo veel mogelyk te verminderen, en in allen nood onverwylde hulp en byſtand te bieden. Hier toe dient de aanſtelling van bekwaame Lootslieden op de Zeeplaatzen, hier toe ſtrekken de Regle- Nieuwe Schikking op de *Zeevonden* in *Holland*.

(*) *Reſol. van Holl.* 27 Nov. en 1 Dec. 1772.

XGI. BOEK. 1772.

glementen omtrent het bergen van Goederen uit verongelukte Schepen, de Ordonnantien op het ſtuk der Pilotage, benevens eene menigte van Plakaaten, van tyd tot tyd, daar omtrent, naar vereisch van omſtandigheeden, afgegeeven. Dan hoe veelvuldig ook de bepaalingen ter onderſcheiding der gevallen mogen weezen, zyn deeze, met de bykomende byzonderheden, meerder dan de Wetgeever voorzien kan, of bepaald uitdrukken: dit veroorzaakt menigmaal duiſterheden in de toepaſsing en geeft aanleiding tot geſchil over den zin der Wet. Hier van hadden Staaten van *Holland* eene moeilyke ondervinding. Zints den Jaare MDCCLXX. gaf het verongelukken van zeker Schip, aanleiding tot een hoogloopend geſchil over het XII. Artykel van de Ordonantie op het Stuk der Pilotage benoorden de *Maaze* de *Zeevonden* betreffende, en 't geen by Plakaaten deswegen was vastgeſteld (*). Tuſchen beiden ko-

(*) De Plakaaten op de *Zeevonden* bragten mede „ dat de Goederen, welke uit Zee opgevischt „ werden, binnen zekeren bepaalden tyd, aan de „ Rentmeeſters der Epargnes of hunne Subſtituten „ gebragt moeſten worden. Het XII Artykel van „ de Ordonantie op de Pilotage benoorden de „ *Maaze* behelsde, dat de opgevischte Goederen „ met de daad gebragt en gezonden moeſten wor„ den ter Plaatze daar die t'huis behoorden, of „ waar zy den wil hadden die te losſen, en zulks „ in de handen der Eigenaaren overgeleverd," zonder dat by eenige Wet of Staatsbeſluit bepaald was, in welke gevallen, de Bergers en Hel-

komende gevallen van ſoortgelyken aart verleevendigden 't zelve. Naa het afdoen dier Geſchillen, werd men thans te raade eene algemeene bepaaling te maaken, wegens de wyze op welke de geborgene Goederen uit gezonkene Schepen voortaan zouden worden behandeld. Gelaſtigden tot deeze zaake benoemd leverden een Ontwerp in, 't welk grootendeels gevolgd werd in een Plakaat, den twee- en- twintigſten van Hooimaand vastgeſteld, ſtrekkende tot voorkoming van dergelyke moeilykheden, en om de Goederen, of Schepen, die zodanig een noodlot hadden moeten ondergaan; doch egter geborgen of gered hadden kunnen worden, zo ſpoedig en zo min kostbaar, als mogelyk, den Eigenaaren over te geeven; en teffens om de Ordonantien op de Pilotage benoorden de *Maaze*, op de Berging en Overgifte dier Goederen en Schepen ook bezuiden de *Maaze*, en dus over geheel *Holland*, te doen ſtand grypen (*). De Steden van het *Noorderkwartier* leverden een breede Tegenverklaaring in, door de Ridderſchap en de Steden van het *Zuiderkwartier* beantwoord (†).

XCI. BOEK. 1772.

De

Helpers zich naar het voorſchrift der Plakaaten, of wel naar dat der Ordonantie moeſten gedraagen.

(*) *Reſol. van Holl.* 22. 23 en 29 Jan. 5 Feb. 14 Mey 18 en 22 July 1772.

(†) *Reſol. van Holl.* 30 July en 24 Sept. 1772.

XCI. BOEK. 1772.

De ontheffing der Laſten van de Groote Viſchery of Haringvaard deezer Landen, in den Jaare MDCCLXIX verleend, en thans ten einde loopende, werd, zo verre die van hunne Hoog Mogenden afhing, op nieuws, tot het Jaar MDCCLXXV, verlengd. — Dan Staaten van *Holland* en *West-Friesland* vonden het noodig, ter onderſchraaging van 's Lands Finantien, een honderdſten en twee honderdſten Penning te heffen (*).

Schuifſluizen door C. REDELYKHEID uitgevonden en belooning hem toegelegd.

By zo veele poogingen van Werktuigkundigen, als wy, tot in gedagtenishouding hunner Naamen, en teffens tot lof der aanmoediging van nutte Kunſten door 's Lands Vaderen verleend, in ons Geſchiedblad hebben opgetekend, moeten wy thans voegen, dat het den Heere CORNELIS REDELYKHEID, die reeds Jaaren lang in Waterwerken den Lande ten dienſte geſtaan en veele blyken van vindingrykheid en onvermoeiden yver gegeeven hadt, gelukt was eene ſoort van Sluizen, door hem *Schuifſluizen* geheeten, uit te denken. Deeze waren noch in, noch buiten 's Lands bekend, en konden in veele gevallen, waar in andere Sluizen en Waterwerken te kort ſchooten, gebruikt worden, en den Vaderlande, in veele gewigtige opzigten, van de grootſte nuttigheid weezen. Zonder verbaazende koſten kon hy in 't groot geen Model van deeze

(*) *Reſol. van Holl.* 22 en 23 Jan. 1772.

ze Sluizen maaken: weshalven hy zich met deeze Vinding, door plans, tekeningen, en beſchryvingen opgehelderd, by hun Ed. Groot Mogenden vervoegde, onder aanbod, om op zekere bepaalde grootte, dusdanig eene Sluis te laaten vervaardigen, met verzoek, dat, in gevalle deeze Uitvinding aan de verwagting ten vollen mogt beantwoorden, hem eene Belooning, tot vergoeding der koſten, mogt worden toegelegd: te meer daar eene Uitvinding van dien aart, het voordeel van een uitſluitend Octroy niet wel kon verwerven. XCI. BOEK. 1772.

Het plan deezer wonder vernuftig bedagte Schuifſluizen kwam Staaten van *Holland* voor het neemen der voorgeſtelde Proeve waardig. En ſlaagde dezelve zo gelukkig, dat zy den Uitvinder één duizend Gouden Dukaaten vereerden, zo tot vergoeding der koſten, als tot een Geſchenk voor zyn aangewenden vlyt in 't naſpeuren van 't geen den Lande kon dienen.

Hier door aangemoedigd bragt hy eerlang het Ontwerp van een ander Werktuig zyner Vindinge, geſchikt tot uitdieping van opgeſlykte Wateren, tot verbetering der Rivieren, welker beddingen, door den tyd, boven maate verhoogd waren, onder 't oog van hun Ed. Groot Mogenden, met verzoek om Octroy op dit Werktuig van alle andere Diepmachines verſchillende en dezelve, naar zyne voordragt, overtreffende. De Gelaſtigden tot de Nieuwe Uit- Octroy aan hem op eene Diep-machine verleend.

XCI. BOEK. 1772.

vindingen vonden deeze het verzogte Octroy waardig (*).

In *Haarlem*, dat zo wel op eerſte Lichten in de Schilderkunſt (†) als op Uitvinding der Drukkunſt roemen mag, was deeze met de Tekenkunſt in diep verval geraakt. Kunſtmin van veele Leden der Regeeringe en andere Lieden van Aanzien, ſtrekte de hand ter opbeuringe van de Tekenkunſt uit, en zag men te dier Stede, op gezag, en onder goedkeuring der Magiſtraat, thans eene Academie der Tekenkunſt veſtigen, geſchikt om den grondſlag te leggen, op welken *Haarlems* Schilderroem weder kon opgebeurd worden (§).

Een Academie der Tekenkunſt te *Haarlem* tot ſtand gebragt.

Een klein Gezelſchap van Beoefenaaren der *Nederlandſche* Dichtkunde in *'s Gravenhaage*, groeide tot een Kunſt-Genootſchap aan. Door aanzienlyke Heeren beſchermd, met een reeks lofwaardige Leden vereerd, en onder zeer regelmaatige ſchikkingen, de bevordering der *Nederduitſche* Dichtkunſt bedoelende, koos het ten Zinſpreuk KUNSTLIEFDE SPAART GEEN VLYT, en hieldt de eerſte Vergadering den vyftienden van Wynmaand, in een

'tKunſtgenootſchap *Kunſtliefde ſpaart geen vlyt*, in *'s Gravenhaage* opgeregt.

(*) *Reſol. van Holl.* 8 Sept. 7 Oct. 1773. *N. Nederl. Jaarb.* 1772. bl. 974. Voor 't Jaar 1773. bl. 1170. 1291. Zie ook de *Nieuw uitgevondene Sluis- en Diep-Machine afgebeeld en beſchreeven door* C. REDELYKHEID. Te Amſt. by YNTEMA en TIEBOEL.

(†) Zie A. LOOSJES P. Z. *Haarlems Schilderlof.* 1788.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1773. bl. 815.

een der Zaalen van 't Gebouw onder den naam van het *Huis van Prins Maurits van Nassau* bekend: de Opzienders van 't zelve hadden die plaats aan 't Genootschap vergund (*). XCI. BOEK. 1772.

Schaars ontmoet men in ons Vaderland Eergraftekenen, voor Vernuft of Geleerdheid opgerigt; en verwylt het niet zelden lange voor dat men ze vervaardigt, als moetende de Tyd het Zegel zyner goedkeuring op behaalden Letterroem drukken. Dit althans is het geval geweest van VONDEL, niet ten onregte met den naam van den *Vader der Nederduitsche Dichteren* vereerd. Drie Jaaren lag hy in de Nieuwe Kerk te *Amsterdam*, onder een onbekenden Steen: wanneer de Heer JOAN SIX op 's Dichters Grafzerk liet houwen: Grafteken voor VONDEL vervaardigd.

HIC JACET VONDELUS
PHOEBO AC MUSIS AMICUS.

Een opschrift niet zeer in 't oog vallende, en nu door den tyd reeds meest verfleeten. Een *Amsterdamsch* Kunstgenootschap, ten Zinspreuk voerende DILIGENTIÆ OMNIA, keurde zyner Dichterlyke Verdiensten eene openlyker ten toon gestelde Gedag-

(*) *Proeve van Poetische Mengelstoffen, door het Dichtlievend Kunst-Genootschap*, Kunstliefde spaart geen vlyt. I Deel, 1773.

XCI. BOEK. 1772.

dagtenisse waardig, en liet, met goedkeuring der Burgemeesteren van *Amsterdam*, tegen een Pylaar, weinig treden van 's Mans Grafstede, een Marmeren Gedenkteken ten deezen Jaare, bykans eene Eeuw naar zyn overlyden, oprigten. 't Zelve bestaat in een Tombe, van wit en zwart Marmer, naar de *Dorische* Orde gehouwen, en voert enkel den naam van VONDEL, duidt het Jaar zyns overlydens aan, en teffens het Jaartal met de Spreuk des Kunst-Genootschaps, 't geen dit Gedenkteken vereerde. Op de Tombe staat een deftige Lykbusch van wit Marmer, waar uit, als uit derzelver ingeslootene asche, een reeks Lauweren schynt te groeijen, en het dekzel op te ligten, terwyl zy zydelings tot op en over den Gedenksteen afhangen. — Dit bedryf des Kunst-Genootschaps werd, door veelen ongunstig beoordeeld; doch met hoe weinig gronds toonde een der Leden, in eene Redenvoering *Voor het opregten van een Gedenkteken aan* JOOST VAN DEN VONDEL (*).

De Schouwburg te *Amsterdam* brandt af.

Dit zelfde Jaar, 't welk VONDELS Naam openlyk vereeuwigde, zag door den brand een Gevaarte vernielen, aan welks oprigting hy zo veel deels hadt, en waar de stukken van zyn verheeven Dichtgeest, van den aanvang af, tot deezen tyd toe, zo

(*) *Letteroefeningen van het Kunst-Genootschap, onder de Spreuk*, Diligentiæ omnia, Amst. by MAGERUS, 1774.

zo dikmaals met voldoening gehoord en toegejuichd werden, den *Amſterdamſchen Schouwburg*, naamlyk. Een ongeluk 't welk ons, van wegen den roep, dien 't verwekte, en de deerlyke gevolgen, wat breeder ſtaat te boeken. De *Vlaamſche Operiſten* op deezen Schouwburg, den elfden van Bloeimaand, een Stukje vertoonende, 't welk zeer veel aanſchouwers trok, hadden, naar eisch van 't zelve, het tooneel moeten donker maaken, en dus de lichten door ſchuiven gedekt; dit veroorzaakte damp en ſtank; doch, zulks meer gebeurende, dagt men geen kwaad, tot dat een zwarte rook, onmiddelyk van vlam gevolgd, verſchrikking baarde, en het akelig geroep, *Brand! Brand!* den Schouwburg doorklonk. De herhaalde verzekeringen, dat men maar bedaard zou weezen; dewyl alles ſpoedig gered zou zyn, betekenden luttel in de reeds ontſtaane verwarring, welke toenam, wanneer by de poogingen om den brand te blusſchen, de vlam met meer hevigheids uitborst, met gedruis na de zoldering ſteeg, 'er door heen ſloeg, de bovenſte Schermen, en als in een oogenblik het geheele Tooneel in ligterlaye vlam zette. Vrugtloos poogde de yver een brandende Scherm om ver te werpen en het overſlaan des vuurs tot de overige te beletten, zy hadden 't reeds gevat, en het Tooneel vertoonde een vuurgloed.

XCI. BOEK. 1772.

Onbeſchryflyk was de verbaasdheid, ſchrik, angst en verwarring onder eene

XXI. BOEK. zo groote menigte Menſchen van allerlei Stand, Ouderdom en Kunne; elk poogde dit vreeſlyk Schouwſpel, vol leevensgevaar, te ontvlugten. Eenigen beneden digt by den ingang, ontkwamen het vroegtydig, en met zo veel gemaks, dat zy, naderhand bevraagden, zich nauwlyks te kunnen verbeelden, hoe dit gevaal anderen op zo veel angſt, gevaars, en 't leeven zelf, te ſtaan kwam. De verbyſterdheid geen gereed open vindende Deur herwaards en derwaards. Op het vallen van het brandend Gordyn vloodt men ſterker na de deuren. Het heftig voortſchuiven van den Brand, de ſtinkende damp welke de togt van het Tooneel, met vlammende ſtukken doeks, over de Schouwplaats joeg, de kommer van Ouders voor hun Kinderen, van Kinderen voor hun Ouders, van Egtgenooten, Vrienden en Naastbeſtaanden voor elkanderen, vervulde het geheele ruim met een erbarmlyk gekerm en naar geſchreeuw. Ongelukkig bragt de Schikking by het Speelen eener Opera mede, dat verſcheide uitgangen, anders een gereed open verleenende, geſlooten waren, 't welk veel verlegenheids, verwarrings, gedrangs, en onheils baarde. De deuren van het Voorportaal na de Plaats, waar de doodbeangſte menigte een uitkomst meende te vinden geraakten toe, en zogt men die door een gangje, waar in de op elkander dringenden elkander perſten, kneusden, en verpletten. In dit angstvallig oogenblik van wanhoope, namen zommigen het beſluit,

sluit, om hier en daar een venster te zoe- XCI.
ken, het glas in stukken te slaan en 'er zich BOEK.
uit te werpen. De gesloote deuren wer- ——
den eindelyk geopend, tot veeler behoud; 1772.
maar anderer verderf: dewyl de zugt tot Lyfsbêrging de agterſten zo zeer drong, dat zy de voorſten onder den voet liepen, en vertrapten: dewyl anderen, in onmagt gevallen, buiten staat waren zich zelven te redden, of van anderen gered te worden. De Kroonen, een voor een nedergestort, bragten het vuur daadlyk beneden in de Bak, terwyl de vlam van boven het Tooneel zo ylings na vooren, over de Schouwplaats heen en ten dak uitsloeg, dat, in minder dan twee minuuten tyds, het ganſche Gebouw van vooren tot agteren in vollen brand stondt.

Ondanks dit gevaar der overweldigende vlamme hadden eenigen, nog weinig tyds vóór het uitbarſten, hunne poogingen aangewend om, ware het mogelyk, den brand te keeren, en met alles na beneden te doen stooten, het voortslaan te beletten. Onder deezen waren de eerſte Stadsbouwmeester RAUWS, de Tooneelmeester BRINKMAN, de Opzigter der Werktuigen TEFFERS, en twee vaste Timmerlieden: dan buiten de twee laatstgemelden, die nog even by tyds een veilig heen komen zogten en vonden, hebben de anderen hunnen yver ten algemeenen beſte, met hun leeven moeten bekoopen. Van een der twee ontkomene Timmerlieden wordt verhaald, dat hy het doodsgevaar ontworſteld, de

XCI. BOEK. 1772.

trouwhartigheid betoonde om terſtond voor in den Schouwburg te gaan, verſcheide Menſchen te redden, en zich, eene kaars ontſtooken hebbende, na de Bak te begeeven, om daar ook hulp te bewyzen; doch de ſterke rook verſtiktë zyn kaarslicht, waar om hy een Lantaarn te baat nam, en weder na binnen ſpoedde; doch ook dit licht werd door den damp uitgedoofd, zo dat hy, niets kunnende zien, riep of 'er nog iemand was om geholpen te worden? Maar de ſtem der overgebleevenen was reeds door damp, rook en hette geſmoord; hy hoorde alleen het donderend geluid der Evenwigten van de Schermen, die afgebrand met geweld in den vuurgloed plofften.

Het ganſche Gebouw ylings in volle vlam gezet, braakte een geweldig vuur, en baarde een ontzachlyke vertooning. Niet alleen verlichtte het de toppen der Gevels en de Toorens der Stad in zulker voege dat men op de Uurwyzers gemaklyk kon zien, dat zy het uur van Negen aanweezen; maar in verſchelde *Noord-Hollandſche* Dorpen, vreesde men, dat in een naby gelegen Dorp, een vreeslyke Brand woedde, en zondt derwaards hulp: ja men verzekert dat op *Texel* en de *Helder* de Brand zeer duidelyk is waargenomen.

Gansch *Amſterdam* was in rep en roer. Het verlegen oog opwaards geſlaagen aanſchouwde met verbaasdheid de hoogſtygende flikkering, men wrong de handen, zugte, kermde; het gerugt breidde het overſlaan

slaan van den brand uit, en vergrootte het getal der verstikten, vertrapten of verbrandden. Onverbeeldlyk was de verlegenheid en kommer der geenen, die wisten, dat hunne Ouders, Kinderen, Egtgenooten, of andere dierbaare Panden, dien avond ten Schouwburg gegaan, en wegens derzelver lot onzeker waren, zich het ergste voorstellende. De nieuwsgierigheid om het te weeten, werd bykans door de schrik voor de ontdekking gestuit. XCI. BOEK. 1772.

Geen geringe vrees, dat de Brand in hunne Huizen zou overslaan, vervulde allen de omstreeks woonende. Veelen borgen hunne Goederen; doch waren 'er trouwlooze helpers, die zich met het geborgene verrykten: ja ging de verzaaking van Menschlykheid by eenigen zo verre, dat zy, onder voorwendzel van hulpe te willen toebrengen, in het Voorportaal van den Schouwburg ingedrongen, de verlegene Vrouwen, naauw den dood ontkomen, Hals en Oorcieraaden afrukten, en de des klaagenden stoutlyk in die verwarring te gemoet voerden; „Zy behoorden wel te „ vrede te zyn het leeven maar te behouden, en weinig om Ringen en andere „ Kostlykheden te geeven!"

Een-en-veertig aangevoerde Brandspuiten, wel geplaatst, en meesterlyk beheerd, dienden, de onbluschbaarheid van den Schouwburg zelve in aanmerking genomen zynde, om de Huizen, die in oogenblikly gevaar stonden, en telkens werden aangestooken, te bluschen: waar door van

XCL BOEK. 1772.

wel dertig beſchaadigde Wooningen, ſlegts twee Huisjes en een Stal geheel afbrandden, en ten twee uuren naa middernagt de Brand beteugeld was, ſchoon de puinhoopen nog ettelyke dagen ſmeulden, waar om 'er eenige Brandſpuiten by bleeven.

Schoon het gerugt het getal der Omgekomenen by ſter vergrootte en deswegen de ſchrikbaarendſte vertellingen, door de Stad en verder liepen, vondt men by het opruimen, ſlegts zeſtien Lyken, door de verſchroeiende hitte ingekrompen en onkenbaar, dan alleen uit het een en ander, 't welk men by dezelve vondt. Deeze werden, op de ſtaande gebleeven Regenten-kamer gebragt, en aan de Naastbeſtaanden, zo veel zy kenbaar waren, ter begraavinge uitgeleverd. —— De ontſteltenis, de verſlaagenheid, de deelneeming in den ramp der ongelukkige Gezinnen, onder welken eenigen van 't eerſte Vermogen gevonden werden, was den volgenden Dag te *Amſterdam* zo algemeen, dat eene luſtloosheid allen ſcheen bevangen te hebben; de woelige Beurs bleef ledig en onbezogt, en men ſcheen zo zeer door dit onheil getroffen dat men vergat Koophandel te drijven. —— Duizenden van Aanſchouwers vloeyden toe om het jammerlyk overſchot te zien van een Schouwburg, die vyf en dertig Jaaren meer dan eene Eeuw, de Vermaakplaats der Inwooneren en Vreemdelingen, de Oefenſchool van Vernuft en Kunst, en de verwondering van Uitheemſchen geweest was; die boven al de kunſtig geſchil-

der,

derde Schermen, door de hand der eerſte Meeſteren vervaardigd, preezen, en betuigen moeſten, dat het *Amſterdamſch* Tooneel, in dit opzigt, de voornaamſte Schouwtooneelen van *Europa* overtrof. Dit nauwlyks boetbaar gemis lag met alle de verdere pragt, pronk, en praalcieraaden, en kostlykheden, geene geringe waarde bedraagende, in puin en aſche. De Dichters betreurden het verlies eener Plaatze, waar het Kunstvermogen ten hoogſten top geklommen, zich in Treur- en Bly-Spel, vertoonde. Geenen, dan Tegenſtanders van den Schouwburg, bleeven hier ongevoelig; ook lieten eenigen, zelfs hun genoegen zo in Geſprekken als in Geſchriften blyken over het verbranden van die School der Ydelheid, Ligtvaardigheid en Tydſpillinge, gelyk zy den Schouwburg betytelden; terwyl de Voorſtanders van dat Vermaak, 't welk wel ingerigt zo leerzaam is, by het beklag over 't verlies, de geoorlofdheid en 't nut verdeedigden, (*).

XCI. BOEK. 1772.

Het droevig Noodlot van Brand trof, in Oogstmaand het Steedje *Heukelum*. Een ontaart Mensch hadt de boosheid om, op klaaren dag, 's voormiddags, het Huis door iemand zyner Naastbeſtaanden bewoond, in brand te zetten. Geen der Bewooneren

Heukelum brandt voor geen gering gedeelte af.

(*) Uit verſcheide Papieren deswegen uitgeeeven en mede gedeelde Berigten. Een aantal bekende Kunstplaaten vereeuwigt dit droevig Voorval.

XCI. BOEK. 1772.

ren t'huis en 't zelve geflooten zynde ontdekten de Buuren het ongeval zo laat, dat de beginzels niet konden geſtuit worden, en de uitgeborſte vlam welhaast het eene Huis voor het andere naa aanſtak: de wind joeg dezelve in de ligt ontvlambaare rieten daken; zes- en- dertig Huizen van ruim Honderd, 't geheel getal der Huizen in dit Steedje (*), verteerden, nevens eenige Hooibergen, de Kerktooren ſtak boven in den appel aan, brandde van binnen geheel uit, de Klokſprong en het Uurwerk werd bedorven. Een volkomen ondergang dreigde het geheele Steedje, zeer veelen der Inwoonderen waren, ter oorzaake der *Gornichemſche* Jaarmarkt, van huis, hier door ging het blusſchen traaglyk toe, en was het bergen der Goederen niet noemenswaardig. De nabuurige Steden *Leerdam*, *Aſperen* en *Gornichem* bragten alle mogelyke hulpe aan: de Glasblaazers der eerstgemelde Stad, aan hevig vuur gewoon, gingen de woedende vlammen in de rieten daken te keer, rukten 'er het vuur met de hand uit; aan haare wakkerheid hadt men 't overblyfzel, grootendeels dank te weeten (†). De Inwoonders, die onlangs, door de overſtrooming der Landeryen, zo veel geleden hadden, vonden zich op nieuw in de uiterſte armoede gedompeld,

(*) *Tegenw. Staat van Holland* VII Deel, bl. 550.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1770. bl. 724.

peld, en waren rechte voorwerpen van 't hulpryk mededogen, 't geen hun de hand boodt, toen die ongelukkige Stad by Staaten van *Holland* verlof tot het doen eener Inzamelinge, bekomen hadt (*). XCI. BOEK. 1772.

Ontrustende tydingen uit *Suriname*, wegens een opstand der Negeren, liepen deezen Zomer in, en verwekten grooten kommer by allen, die belang hadden in deeze Volkplanting van den Staat. De Souverain vondt zich opgewekt tot het beraamen van middelen om het dreigend gevaar af te weeren. Twee Fregatten, ieder van vieren-twintig Stukken, werden, door de Admiraliteit van *Amsterdam*, met goedvinden van den Admiraal Generaal, terstond in dienst gesteld, en derwaards bestemd, als mede door den Staat eene Bende Krygsvolk geworven, om de Muitelingen te beteugelen. Schoon men in Wynmaand vernam, dat de Regeering van *Suriname*, door het afzenden van Krygsvolk, ondersteund van vrye Negers, gelukkig geslaagd was in het bemagtigen van een Burgt, opgeworpen door de Muitelingen, van welken eenigen gedood, en veel meer gevangen genomen waren, met weder verovering van 't Krygstuig, en den Voorraad, door hun van de geplunderde Plantadien weggevoerd, en men de veiligheid weder hersteld rekende: dewyl in den Regentyd de Leevensmiddelen, den ontvlugtte en steeds

Opstand op *Suriname*, en hulp derwaards gezonden.

(*) *Resol. van Holl.* 7 Nov. 1772.

XCI. BOEK. 1772.

ſteeds naagezette Oproerigen, afgeſneeden waren, vertrokken nogthans de gemelde Schepen van Oorlog, en het tot dien Tocht geworven Krygsvolk; voor 't welk zyn Hoogheid, by de wederkomst in 't Vaderland, 't zelfde verwierf, 't geen, in vroegere tyde, den Demperen der Onlusten op *Berbice* was toegeſtaan (*): *Zeeland*, door het niet bewilligen van *Middelburg*, kwam ſpaade, en met veel moeite, tot toeſtemming (†).

Onluſten te *Eſſequebo* en *Demerary* gedempt.

Brieven uit *Berbice*, *Eſſequebo* en *Demerary*, vermeldden van afgeloopene Plantaden; doch teffens dat ons Volk, door de *Caraïbiſche Indiaanen* geholpen, de Muitelingen bedwongen hadt. Een daar liggend Oorlogſchip van den Staat, gaf hoope dat de rust ſpoedig geheel herſteld zou weezen (§).

Orkaan op *St. Euſtatius*.

Op *St. Euſtatius* hadt een vreeslyke Orkaan, in Oogstmaand woedende, eene allerſchriklykſte verwoesting aangerigt; het grootſte gedeelte der Gebouwen op 't Gebergte ter neder geworpen; op de Plantadien waren alle Huizen, op vier na, geſlegt; het Zuikerriet lag ter aarde geſlaagen en bedorven; de Vesting, de Kerk en de *Joodſche* Synagoge, hadden groote ſchaade, het Gebouw der Griffie was ingeſtort. Vee-

(*) Zie het XXIII Deel der *Vaderl. Hiſtorie* bl. 317.

(†) *Not. van Zeel.* 14 Feb. 17. 24 en 31 Maart 18 April 2 en 5 Mey 1774.

(§) *Reſol. van Holl.* 14 Juny en 18 Dec. 1773.

Veelen verlooren in dien nood het leeven, en den overblyvenden ontbraken de noodigſte behoeftens; alle de Schepen deelden ryklyk in dit onheil. XCI. BOEK. 1772.

Troffen deeze onheilen, van verſcheidenerlei aart, in de *Weſt-Indiſche* Volkplantingen, by wederſlag voornaamlyk de zodanigen in den Lande, die 'er Bezittingen hadden, of Handel dreeven, eer dit Jaar ten einde liep, werd ons geheel handeldryvend Gemeenebest geſchokt, door een ſtoot, niet ongelyk aan dien 't zelve, in den Jaare MDCCLXIII., deedt ſchudden (*). Even als toen, verklaarde zich een voornaam Huis van Koophandel te *Amſterdam*, meer dan eene Eeuw, met een bykans onbepaald vertrouwen, zo binnen als buiten 's Lands, vereerd, en langen tyd voor een der geagtſte en grootſte in *Europa* aangezien, op een maal buiten ſtaat om te betaalen. De Beurs beefde op dit ontzettend nieuws, de Handelkunde bevroedde, dat die ſlag zich wyd en zyd zou doen gevoelen, en, ſchoon in de eerſte plaats het Vaderland treffen, zich tot het zelve niet bepaalen; maar uitſtrekken tot meest alle handeldryvende Volken in *Europa*, en in andere Werelddeelen. Veelen waren over zich zelven, nog meer wegens anderen, in eene vertwyfelende ongerustheid. —— Men herinnerde zich het voor den Handel ſchrik- Zwaare Bankbreuken.

(*) Zie het XXIV Deel der *Vaderl. Hiſtorie* bl. 231.

XCI. BOEK. 1772.

eerstvallend Huis hadden, als mede de sterke Wisſel- en Actiehandel, die dit Volk dryft, deedt het diep deelen in dit ongeluk. Het eerlyk gedrag van veelen hunner, te midden van dien ramp, heeft hun tot roem geſtrekt. De gevolgen van deeze Bankbreuken verſchilden met die van het noodlottig Jaar MDCCLXIII., daar in, dat toen zo veele min aanzienlyke Burgers in de ongelukken niet medegeſleept wierden, en door 't verlies van met moeite gewonne, lang beſpaarde, en met veel gerustheid vertrouwde, Gelden, in geen nypenden nood kwamen. Ook werden, in die dagen, de Buitenlandſche Geldopneemingen, onder 't beſtuur van voornaame Huizen, niet zo zeer gekrenkt als tegenwoordig.

Anderzins deeden zich ſoortgelyke verſchynzels op. Niet vreemd was het dat de Rentenier, onkundig hoe dit alles zich zou ontwarren, zich traag en ongenegen betoonde om Geld te ſchieten. Dit konder bedagtzaamheid niet euvel geduid worden: dan kwalyk nam men het en ſprak met ſchande van veelen, die, ruimte van ledigliggend Geld hebbende, zich zo weinig 't algemeen welzyn bekreunden, dat zy weigerden voldoende Panden, op welken geen hag liep, te beleenen, en door woekerzugt gedreeven, de Geldkisten geſlooten hielden, om dus de verlegenen te dwingen, tot een verkoop verre beneden de waarde.

In

1773.

In deeze ſtremming van den omloop des Gelds ontbrak het niet aan Plans, tot weering van dit kwaad, en het herſtel van den kwynenden Handel, door zommigen voor bekwaame Redmiddelen gekeurd; doch door anderen als onvoldoende en ſchadelyk gewraakt. —— De vrees, dat de Handelongelegenheden in 's Wereldskoopſtad, een heilloozen invloed zouden hebben op buitenlandſche Handelhuizen, bleek binnen kort maar al te gegrond te zyn. Men vernam uit *Engeland*, dat verſcheide aanzienlyke Kantooren met betaalen moeſten ophouden; maar teffens dat men, in dit Ryk yverig uit was op maatregelen om redding te verleenen. De Bank van *Engeland* verklaarde, dat dezelve, hoe zeer tegen de vaſte bepaalde inrigtingen ſtrydig, ook op den dag aan den Godsdienſt geheiligd, zou openſtaan, om aan een ieder, die het begeerde, alle vreemde Geldſpecien ter verzendinge uit te leveren. Hier door kwam eene menigte van Gemuntgeld uit *Londen* herwaards over. Te *Parys* en elders zonden de aanzienlykſte Kooplieden aan de *Hollandſche* Huizen, tot welke zy betrekking hadden, gereed Geld om dezelve in dit hachlyk tydsgewricht ſtaande te houden. Een daadlyk werkend redmiddel voor veelen. De nieuwspapieren ſchreeven uit geen Koopſtad van *Europa* of ze gewaagden van de bekommering der Kooplieden, en teffens van de opletteheid en zorge der Regeerderen om den Koophandel en 't vertrouwen te handha-

Redmiddelen voorgeſlaagen, en toegebragt.

XCI. BOEK. 1773.

ven. Veelen, buiten de daadlyk ongelukkigen, bedienden zich van dit Tydsgewricht om de ſchelmagtigſte Bankbreuken te maaken. Het Hof van *Holland* ontwierp een ſtreng Plakaat daar tegen, 't welk hun Ed. Groot Mogenden in overweeging namen (*).

Beleeningsbank te *Amſterdam*, van wegen de Stad, geopend.

Geen wonder dat dit ſtuk het bepaald en beſtendig onderwerp wierd der gewigtige raadpleging van *Amſtels* Raad, op middelen bedagt om het algemeen aangroeijend wantrouwen te weeren, de vrees der Rentenieren weg te neemen, en hun te noopen, om, door het opſchieten van gereede Penningen, den noodigen omloop des Gelds te herſtellen, en den Koophandel voor een geheel verval te behoeden. Geen gebrek aan Goederen van weezenlyke waarde, maar mangel aan gereed Geld, deedt den Handel ſtil ſtaan. Hier om werd de Regeering van *Amſterdam* te raade, uit 's Stads Schatkist, twee Millioenen te neemen, om 'er goede Panden voor te beleenen; en werd die Beleeningsbank, den vyftienden van Louwmaand des Jaars MDCCLXXIII, ter Regenten-kamer van het Burgerweeshuis geopend, onder het beſtuur van acht Heeren, twee uit den Raad, en zes uit het Lichaam der Kooplieden. De eerſte waren VOLKERT VAN JEVER en P. HARTSINK, de laatſte ADRIAAN FLORIS RAAP, ABRAHAM

(*) *Reſol. van Holl.* 14 July 1773.

HAM DEBEL, JAN CAREL VAN NOTTEN, JAN NICOLAAS VAN EYS, FRANCOIS LILAAR en CORNELIS JACOB GILLES. XCI. BOEK. 1773.

Hoewel Twee Millioenen op zichzelven beſchouwd, geenzins genoegzaam waren om het verſtramde rad van den omloop des Gelds weder in beweeging te brengen, op eene Beurs, die zo veele Millioenen ſchats omzet; hoewel de volkomene zekerheid, welke de Stad voor de uitgeſchootene Penningen behoorde te hebben, de Beleening bezwaarlyk maakte; hoewel het disconteeren der Wisſelbrieven, waar aan het 'er zeer haaperde, hier door niet kon herſteld worden, hadt dit middel eene gewenschte uitwerking. Niet alleen konden veele Kooplieden, anders verlegen zittende, op hunne Goederen, de benoodigde Gelden by die Beleeningsbank bekomen; maar veele ſchatryken, vonden zich uitgelokt om dat voorbeeld te volgen, als mede om de voor eene wyl geſlootene Kiſten te openen, en de ingehoudene Penningen, op eene redelyke Rente, uit te zetten. Dit bragt veele Millioenen by die twee te *Amſterdam* in beweeging, en dit Geld, met het van buiten ingevoerde, door de aderen des Koophandels ſtroomende, gaf denzelven een nieuw leeven. —— Gelukkig hadt de ſchrik en verſlaagenheid de tydingen, wegens de waggelende Huizen buiten 's Lands, hoe veelen 'er ook, boven al in *Engeland*, vielen, zeer vergroot, en de daadlyke na-

De Koophandel weder aan den gang geholpen.

XCI. BOEK. 1773.

deelen haalden niet by de gevreesde. Naa het wyken der eerſte verwarringe, toen men bykans allen uitſtel van betaaling weigerde, vergunde men dit weder, en gaf zulks gelegenheid aan veele Kooplieden, die eer overrompeld dan daadlyk in 't geval waren van niet te kunnen betaalen, om hunne zaaken weder te regelen, en op den ouden voet te dryven. Burgemeeſters van *Amſterdam* handhaafden, te deezer gelegenheid, het Wisſelregt, op eene manlyke wyze, ten ſteun des Handels (*).

Zyne Hoogheid trekt door *Noord-Holland.*

Friesland, *Groningen en Ommelanden* en het Landſchap *Drente* hadden in Hooimaand het genoegen om den Erfſtadhouder op eigen bodem te begroeten. Haare Koninglyke Hoogheid in den Zomer eene reis na *Berlyn* doende, ving de Prins, in Hooimaand, den tocht na opgemelde Gewesten aan, den weg neemende over *Noord-Holland*. Het beroemde *Hartekamp*, de Lustplaats van den *Amſterdamſchen* Burgemeeſter P. CLIFFORT ontving hem op 't Ontbyt, *Beekenſtein*, het Buiten van den Raad en Advocaat Fiscaal BOREEL, boodt hem het Middagmaal aan, Jachten beſtemd om den Vorst het Y over te voeren, namen hem te *Spaarendam* in, en zeilden na het Tolhuis, onder 't losbranden des Geſchuts van drie Batteryen der Stad *Amſterdam*, door 't Jacht van den Prins

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1773. bl. 79. 208. 246. Voor 't Jaar 1774. bl. 85.

Prins beantwoord. By het Tolhuis aan land geſtapt kon de Schout, en de Secretarisſen eeniger *Waterlandſche* Dorpen, het bezwaarlyk eens worden, wie de eer zou hebben zyne Hoogheid met eene Aanſpraak te verwelkomen. 't Zindelyk *Broek* werd in 't voorbygaan bezogt; *Monnikendam* ontving hem ſtaatlyk; gelyk ook *Edam* en *Purmerende*. Hadden de Boeren in de *Purmer* het hunne gedaan, om met vreugdebetoon den Vorst te ontmoeten, niet minder bevlytigden zich hier in die van *Noord-Hollandſch Tempe*, de *Beemſter*, waar naar zyne Hoogheid aftradt om door den Eerw. Kerkleeraar WOLFF begroet te worden. Uit handen van diens Huisvrouwe, de bekende *Beemſter Dichteresſe*, ELISABETH BEKKER, aanvaarde hy een Dichtſtuk te dier gelegenheid vervaardigd. *Hoorn*, *Medemblik* en *Enkhuizen*, weeken niet voor de andere Steden van het *Noorder-Kwartier*, thans opgetoogen van vreugde, waar de Stadhouder, gelyk elders, het voornaamſte bezigtigde. XCI. BOEK. 1773.

Van de laatstgemelde Stad ſtak zyne Hoogheid na *Friesland* over. De Eerbetooningen Hem in dit Gewest aangedaan, moeten wy wat breeder vermelden: op dat ons Geſchiedblad, deeze zo wel bewaare als die in andere Gewesten, by zyne aankomst in dezelve plaats greepen (*). De Staaten, van 's Prinſen oogmerk verwittigd, Steekt na *Friesland* over.

(*) Zie hier boven bl. 25 enz.

XCI. BOEK. 1773.

tigd, hadden, by eene openbaare *Afkondiging*, de Ingezeetenen tot openbaare Vreugde-betooningen over die langgewenschte tegenwoordigheid opgewekt, en bepaald dat de Illuminatien alleen in *Friesland* Hoofdſtad zouden geſchieden.

Aan de *Lemmer* begroet.

De *Lemmer* ontving de Stadhouder in haare Haven. De Grietman van *Lemſterland* REGNERUS LIVIUS ANDRINGA DE KEMPENAAR, met het Geregt, als mede de Kerkleeraar G. VAN BLEISWYK, met den Kerkenraad, hadden gehoor by zyne Hoogheid, hem met de behoudene aankomst in *Friesland* gelukwenſchende, Eereboogen, Vlaggen en Wimpels van Huizen en Schepen, duidden de Vreugd der Inwoonderen van de *Lemmer* aan, van waar de Vorst zyne reis na zyn Lusthuis het *Oranje-woud* voortzette.

Inhaaling te *Leeuwaarden*.

Groot was de toeſtel te *Leeuwaarden*, thans het middelpunt der Eer- en Vreugdbewyzen. De Burgery verſcheen, op den vier- en- twintigſten van Hooimaand, met Oranjeſtrikken op de hoeden, ten beſtemden dage der aankomſte, in de wapenen. Voor eenige Vaandels gingen Kinderen, die eene byzondere vertooning maakten, door de verſcheidenheid hunner Kleedingen, zynde deeze als een oude *Friesch*, geene als een *Huzaar*, anderen op zyn *Romeinsch*, *Spaansch* en *Turksch*, gekleed. Grootſcher vertoon leverden een elftal Perſoons verbeeldingen op, die in 't *Romeinsch* gewaad, de *Zeven Vrye Kunsten* verbeeldden, door de *Eer* geleid, door

Naar-

Naarſtigheid en *Verſtand* vergezeld, en door de *Onſterflykheid* gevolgd. Welke zinnebeeldige Stoet de Burgery voorging, als dezelve zich na de Poort vervoegde, om den Prins op te wagten; by welke opwagting de Burgers uit de Voorſtad, het *Vliet*, zich mede lieten vinden. — De Afgevaardigden van de Staatsleden der onderſcheidene Vergaderingen, en de Regeering der Stad, ieder op hunne gewoone plaatzen vergaderd, begaven zich, op de tyding der aannadering van zyne Hoogheid, in hunne Koetzen, en werden voorgegaan door eene Bende Ruitery. De Vorst tot 's Stads grondgebied genaderd zynde, traden de Afgevaardigden uit de Koetzen, verwelkomden Hoogstdenzelven, en reeden, met een gansch grootſchen trein, ter Stad in, onder het luiden der Klokken, het losbranden des Geſchuts; van een pragtige Eerepoort liet zich een verrukkend Muzyk hooren. Aan 't voorplein van 't Prinſenhof, waar mede eene ſtaatlyke Eerepoort was opgeregt, ontvingen de Afgevaardigden zyne Hoogheid, die daar binnen tradt, waar op zy affcheid namen en te voet na hunne Vergaderkamer gingen. Voorby het Prinſenhof zag de Vorst de zinnebeeldige Staatſie, de Burgery, en 't Krygsvolk, heenen trekken, en ontving de begroetingen. XCI. BOEK. 1773.

De Hooge Staatsvergaderingen en andere van de aankomst zyner Hoogheid verwittigd, verzogten, en verwierven, naar rang, Gehoor, om hem te verwelkomen, Begroetingen.

XCI. BOEK. 1773.

Zy toogen, ſtaatlyk begeleid, omringd van alles wat luiſter kon byzetten aan die begroeting na 's Vorſten verblyf.

Vreugdebedryven.

Op 't Landſchaps-Huis hadt de Hooge Regeering een kostbaaren Maaltyd doen vervaardigen, werwaards zyne Hoogheid zich te voet begaf; onder denzelven ſtreelde een aangenaam Muzyk, gemaakt in een Tent tot dat einde in 's Lands-Tuin vervaardigd, het oor. 's Avonds ten tien uuren ving de verlichting der Stad aan, en waren de Huizen als in een oogenblik verlicht. Onder alle ſtaaken uit het Stadshuis, de Oldenhoof, de Nieuwe Tooren, de Hoofdwagt, en de twee Eerepoorten. Met een klein gevolg van Heeren en Hovelingen bezigtigde de Erfſtadhouder deeze Verlichtingen, de ganſche Stad doorwandelende, onder den toevloed van een zo groot aantal Buitenlieden, dat *Leeuwaarden* nooit zulk eene meenigte binnen de muuren bevatte.

Zittingneemingen in de Hooge Vergaderingen.

Naa dat zyne Hoogheid den Godsdienst op Zondag daar aan volgende hadt bygewoond, nam hy 's anderen daags Zitting, in de Vergadering der Staaten van *Friesland*, voorts by de Gedeputeerde Staaten, en in het Hof van *Friesland*. Alles met de Plegtigheden by zulke gelegenheden gebruiklyk.

Bezoekt *Franeker*.

Franeker en *Harlingen* verbeidden de komst des Erfſtadhouders. Het Dorp *Belkum* muntte onder het doortrekken na de Academie-ſtad in Eerbetooningen uit. *Franeker* begroette den aankomenden Vorst met

met het Geſchut van de Wallen. Eene bezending van wegen de Regeering reedt hem te gemoete, geleide hem binnen tot in de Raadkamer, waar de Heer OUWENS, zyne verwelkoming herhaalde. Hier leende de Prins, naa dat de Regeering de Raadkamer verlaaten hadt, gehoor aan het Gerecht van *Franekeradeel*, aan den Breeden Raad der Hoogeſchoole en den Kerkenraad. —— De Rector Magnificus, de Curatoren, de Hoogleeraars en Secretarisſen der Hoogeſchoole haalden zyne Hoogheid af, en geleidden hem door de geſchaarde Burgers na de Academie. —— Ter oorzaake van de Groote Vacantie zou, zonder de genomene voorzorge der Beſtuurderen van *Friesland's* Hoogeſchool, *Franeker*, op dien tyd meest van Academie-Burgers ontbloot geweest zyn, dan hadden deezen de Letteroefenende Jeugd verzogt by de plegtige Inhaaling van den *Curator Magnificentisſimus* tegenwoordig te weezen. Zy was verſcheenen, en de Student VAN BEYMA begroette hem uit aller naam. De Hoogleeraar J. SCHRADER huldigde met eene plegtige Redenvoering in de Academie-Kerk, den Vorst in tot *Curator Magnificentisſimus*, die alles wat tot de Academie behoord bezigtigd hebbende, de Reis na *Harlingen* voortzette. —— Op den weg na die Havenſtad, moest zyne Hoogheid *Groot-Lankum* voorby ryden; hier hadt de Grietman en Raad Fiscaal VAN WYDENBURG een pragtige Eereboog met Wapens, Zinne-

XCI. BOEK. 1773.

XCI. BOEK. 1772.

nebeelden en Opſchriften vercierd, vervaardigd, en praalde dit Buiten 's avonds met eene Illuminatie, die den volgenden avond, hoe veel aanſchouwers zy de eerſte keer ook gelokt hadt, op verzoek van veelen, herhaald werd.

Als mede *Harlingen.*

Te *Harlingen* was de Burgery, niet min dan te *Leeuwaarden*, toegerust tot die opwagting. Twee Compagnien Burgers te paard waren 'er opgerigt, die de Burgemeeſters, afgezonden om zyne Hoogheid aan de Poort op te wagten, onder het geſchal van twee voor uit rydende Trompetters, begeleidden. Het grof Geſchut van de Wallen maakte de aannadering bekend, de Burgemeeſters VAN PLETTENBERG en VAN DER MEULEN ſpoeden zich hem te gemoete, en reeden, naa eene korte Aanſpraak, weder ter Koetze ingeſtapt, hem voor en ter Stad in, van welker Wallen, zich een aangenaam Muzyk liet hooren. Op 't Stadshuis hadden, behalven de Regeering, de Bevelhebbers der Burgerye, de Kerkenraaden der *Hervormden*, *Luterſchen* en *Doopsgezinden* gehoor. Van daar begaf zich zyne Hoogheid na de Admiraliteit, waar hy Zitting genomen hebbende, dezelve, met alles wat 'er toebehoorde, en ook het voornaamſte der Stad bezigtigde, waar in het aan geen Eerepoorten ontbrak. Het Admiraliteits-Huis *Leeuwenburg* onthaalde hem op 't Middagmaal, voor 't welk de Burger-Ruitery op 't Plein de wagt hieldt. 's Avonds verliet de Prins

met

met een Jacht het verheugd *Harlingen*, waar de vlaggende Admiraliteits Jachten, en de Uitleggers op Stroom, het ſchieten van 's Stads Wallen beantwoordden. — Kort hieldt zich zyne Hoogheid, met het Jacht weder in *Frieslands* Hoofdſtad gekomen, aldaar op, en vertrok, onder herhaald Eerbetoon, affcheid van de Hooge Vergaderingen genomen hebbende, na *Groningen*. XCI. BOEK. 1773.

Zyne Hoogheid trekt na *Groningen*.

Niets, 't geen eenigermaate kon ſtrekken, om de Vreugd- en Eerbewyzen der Ingezetenen van dat Gewest aan den dag te leggen, was verwaarloosd. De Academiſche Raad hadt, by tyds, zorge gedraagen om de Academie Burgers, wegens den Jaarlykſchen grooten Viertyd afweezig, by brieven te verzoeken ten ſpoedigſten derwaards te komen: om het hunne toe te brengen aan het inhaalen van den *Rector Magnificentiſſimus* en *Curator Primarius* der Hooge School van *Stad en Lande*. De Burgemeeſters en Raad van *Groningen* hadden, by openbaare afkondiging, doen weeten, dat ten tyde wanneer zy zich eerſtdaags vereerd zouden vinden, met de tegenwoordigheid des Erfſtadhouders, de Verjaardag van haare Koninglyke Hoogheid, 's Vorſten Gemalinne, inviel, waarom zy het gevoegelykſt oordeelden dien Dag te beſtemmen tot het betoon der byzondere Vreugdetekenen en het verlichten der Voorgevels van der Burgeren en Ingezetenen Huizen.

De

XCI. BOEK. 1773.

De Burgery, en het daar gelegerd Krygsvolk, was, op den derden van Oogstmaand, den dag der Inkomſte, vroeg in de wapenen, en elk op zyn hoofdlag. Gedeputeerde Staaten verwelkomden, in vier Koetzen uitgereeden, den naderenden Vorſt, die onder hun geleide, en omfluwd met een grootſchen trein, in een pragtige Staatſie Koets gezeten, binnen reedt, en zyn bewelkomden Intrek nam in 't Stadhouderlyk Hof. *Groningen* daverde door het losbranden van één- en- vyftig ſtukken Geſchuts op de Wallen, en werd dit vervangen, door het ſpeelen en 't luiden der Klokken, afgewisſeld door het Stads-Muzyk. De Gedeputeerde Staaten, de Burgemeeſters en Raad der Stad *Groningen*, de Gecommitteerde Raaden der *Ommelanden*, de Leden van het Hof Provinciaal, van de Provinciaale Rekenkamer, van het Jagtgeregt, de Curatoren en Hoogleeraars der Hoogeſchoole, de Taalmannen en Gezwoore Gemeente, de Deputaten en Gecommitteerden der zeven Claſſen, de Overſte en andere Officieren der Burgerye, de hooge en laage Officieren van het Land- en Zee-Krygsvolk, de Kerkenraaden der Hervormde *Nederduitſche* en *Franſche*, als mede der *Luterſche* en *Doopsgezinde* Gemeentens, lagen hunne Gelukwenſchingen af.

Inhaaling aldaar.

Neemt zitting in de Vergadering van dat Gewest.

's Daags naa zyne aankomst nam zyne Hoogheid, door Afgezondenen der Heeren Staaten van het Hof afgehaald, Zitting in de Vergadering der Staaten van

Lande en bezag vervolgens het geen de Stad merkwaardigs opleverde. De Krygsoefeningen der Bezettinge, en het pleitgeding in de Hooge Gerigts Kamer, verſchafte hem den volgenden dag bezigheid. Terwyl de woelige drukte de ganſche Stad vervulde, daar elk zich om 't zeerst toeruſte in 't vervaardigen van toebereidzelen tot het vieren van den Verjaardag van 's Prinſen Gemalinne, die den zevenden ſtondt aan te breeken. De Magiſtraat den buitenman, op de gemaklykſte wyze willende doen deelen in de Vreugd der Stad, en het beſchouwen der Illuminatien, liet aankondigen, dat, op dien nagt, een ieder, voor 't gewoone ſluitgeld, tot één uuren de Stad in en uit zou kunnen komen. XCI. BOEK. 1773.

't Geſchut kondigde deezen Verjaardag aan. Zyne Hoogheid verleende openbaar Gehoor om de Gelukwenſchingen te ontvangen. Byzonder ſtaatlyk en eene voorbereiding tot een andere Plegtigheid was de begroeting der Curatoren en Hoogleeraaren, die benevens de Studenten, van de Academie na het Stadhouderlyk Hof trokken, waar de breede Raad der Hooge-School in een Zydvertrek en de Studenten in de Eetzaal geplaatst werden. De eerstgemelde ter gehoor binnen gelaaten, deedt de *Rector Magnificus*, G. KUIPERS, de Gelukwenſchings Aanſpraak, waar op zyne Hoogheid voor 't Vertrek verſcheen, in 't welk zich de Academie Jeugd bevondt, die by monde van Jr. ALBERDA VAN BLOEMERSMA, de Zegenwenſchen uitte. Verrigtingen in de Hooge-School.

XCI. BOEK. 1773.

te. Een hoogstſtaatlyk Geleide bragt, onder een ongelooflyken toevloed van aanſchouweren, den Prins in 't Gebouw der Hoogeſchoole, waar hy, in de Raadkamer als Voorzitter zich zette in een pragtigen Stoel. De Hoogleeraar 'S GRAUWEN, als Secretaris, de Vergadering, met het gewoon gebed, geopend hebbende, verwelkomde de *Rector Magnificus* den Vorst. Van de Raadkamer begaf hy zich, wederom deftig begeleid na de Academie-Kerk, onder een uitvoerig Muzyk nam hy plaats in zyn Geſtoelte, en hoorde de plegtige Gelukwenſchings Redenvoering van den *Rector Magnificus* KUIPERS. De Heer MARTINUS VAN MARUM verdeedigde, in tegenwoordigheid dier luisterryke Vergadering een Wysgeerig Verſchilſchrift; in de Raadkamer wedergekeerd, deedt de *Rector Magnificentiſſimus* de gewoone omvraage, liet daar op den Heer VAN MARUM binnen komen, hem betuigende dat de Breede Academie Raad hem toeliet de waardigheid, van Leeraar in de Wysbegeerte en Meeſter in de Vrye Kunſten te aanvaarden, met welke de Hoogleeraar BRUGMANS hem voorts vereerde, en de Vergadering beſlooten werd.

Vreugdebedryven op den Verjaardag der Prinſeſſe.

Een tweede losbranden van 't Geſchut, op den Middag, diende om de voortzetting van het Vreugdebetoon aan te duiden. De Studenten trokken, met Vaandel en uitgetoogen Zydgeweer, het Stadhouderlyk Hof voorby, en begroetten zyne Hoogheid in de Voorpoort ſtaande; zo dee-

deeden de achttien Burgervaandels in den avond wanneer de Vorst op de Markt in 't *Heeren Wynhuis*, dit aanschouwde, en deezen herhaalde keeren afvuurden. 't Geschut liet zich ten acht uuren weder hooren. Twee uuren laater vingen de Illuminatien aan, waar onder de *St. Martens Tooren*, met meer dan vyfhonderd Lantaarnen verlicht, uitstak. Het *Wynhuis* was met veele cieraaden en toepasselyke Zinnebeelden voorzien; zo ook het Gebouw van 't *Gerechts-Hof*; de *Academie*, en het Toorntje van het *Provincie*- en het *Ommelander-Huis* waren pragtig verlicht. Naa een kostbaar Avondmaal reedt zyne Hoogheid in een Koets het verlicht en juichend *Groningen* door, 't welk ten deezen stonde meer Menschen bevatte, dan de oudste Lieden ooit heugden er binnen gezien te hebben. —— Der *Jooden* Rabbi en Parnasyns gedagten, naa zyne Hoogheid gelukgewenscht te hebben, wegens de Verjaaring zyner Gemalinne, in hunne pragtig opgepronkte Synagoge, deeze Gebeurtenis op hunnen Sabbath invallende, en verlichtten hun Kerk dien avond cierlyk. —— Des Zondags hoorde zyne Hoogheid in de Groote- en in de Academie Kerk twee Leerredenen op de tydsomstandigheden gepast.

XCII. BOERE. —— 1773.

In 't Landschap *Drente* begroet en onthaald.

Verscheide volkryke plaatzen in de *Ommelanden* hadden het genoegen om zyne Hoogheid te ontvangen, en blyk van Eerbetoon te geeven, toen hy, den laatsten dag zyns verblyfs in *Groningen* besteedde

XCI. BOEK. 1773.

om de *Bourtagne*, *Delfzyl* en andere Schanssen, te bezigtigen.— Afscheid van die Stad genomen en dezelve, onder 't losfen van 't Geschut, door de geschaarde Burgery trekkende, verlaaten hebbende, bereikte hy, op den elfden van Oogstmaand, de grenzen van het Landschap *Drente* niet of eene Bezending uit de Ridderschap en Eigenerfden, Staaten deezes Landschaps, wagtte hem op, en verwelkomden hem by monde van den Graaf VAN HEYDEN, Drosfaart van *Drente*, en booden onder eenige Tenten, bewaakt door eene bende Ruitery, van wegen het Landschap, een Ontbyt aan. 't Mogt gemelden Landdrost gebeuren het hooge Gezelschap op zyn Landgoed te toeven en te onthaalen, zo dat het den avond te *Assen* medebragt, welke Hoofdplaats in 't midden des Landschaps gelegen, ten zetel der Regeeringe strekt, en zich toegerust hadt tot het ontvangen van dit ongewoon bezoek. 't Onthaal was pragtig, het vreugdbetoon in den smaak van Landlieden. Naa gehoorverleening op den volgenden Dag aan de tegenwoordig zynde Amptenaaren, Leden van Staat, of Krygsdienst, en de Afgevaardigden van de *Drentsche* Synode, geleidden benoemde Afgezondenen den Vorst na de Hooge Vergaderinge des Landschaps, om daar zyne plaats te bekleedden.

Keertweder na 't *Loo*.

Onder veel vreugdbetoons verliet hy *Assen*, en werd te *Koeverden* plegtig ingehaald. Hier een nagt verbleeven, de Wallen, 's Lands Tuighuis, Kruid Magazyn, en

en de Krygsoefening der Bezettinge bezigtigd hebbende, zette hy zyne reis door *Zwolle* na 't *Loo* voort. Geen Gewest nu of het hadt de tegenwoordigheid des Erfstadhouders genooten. En dongen dezelve, by die gelegenheden, om elkander te evenaaren, of te overtreffen, in alles wat kon dienen om de zugt voor Hem en zyn Huis, op het spreekendst, aan den dag te leggen (*).

Vierde, in den voorleden Jaare, *Briele*, *Vlissingen*, *Middelburg*, *Veere* en *Enkhuizen*, het tweede Eeuwfeest der Vryheid (†), op den achtsten van Wynmaand deezes Jaars, mogt *Alkmaar*, 't welk vóór twee Eeuwen, naa een benauwd Beleg zeven weeken lang van de *Spanjaarden* te hebben doorgestaan, dit Krygsgeweld zag wyken; dien roemryken Dag dankend en juichend vereeren; zich het roemrugtig getuigenis, 't welk zy in 's Lands Gedenkboeken verworven heeft, „ dat *Alkmaar*, „ eene Stad in *Noord-Holland*, de eerste „ geweest is, die, door een onverwinne„ lyke tegenweer, 't geweld en den aanval „ der *Spanjaarden* gebrooken heeft," herinnerende. Dewyl de groote en drukke Week-Markt juist op dien Dag inviel, verschikte de Regeering denzelven op den voorgaan-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1773. bl. 946—961. 1309—1406. En eene menigte van Berigten deeze Reis betreffende.

(†) Zie hier boven bl. 258. enz.

XCI. BOEK. 1773. gaanden, ten einde de Godsdienstoefeningen, waar in die Gedenkdag grootendeels zou beſteed worden, gerust en ongeſtoord den gang mogten gaan. Van de zo roemryk verdeedigde Wallen brandde men drie herhaalde keeren het Geſchut los, de ſtilte van den met veel hartlykheids bygewoonden Godsdienst, wisſelde af met eene algemeene Vreugdbetooning, die de gewoone Jaarlykſche Herdenking verre overtrof, verſcheide Vuurwerken droegen getuigenis van der Ingezetenen blydſchap; doch werden alle overtroffen door 't geen op de *Kaasmarkt* vervaardigd was en uit een Tempel beſtondt met gepaſte Beelden, Cieraaden en Zinſpreuken (*).

Wanneer, by het Tweede Eeuwgetyde van *Neerlands* Vryheid, de Eerw. J. VAN IPEREN zyne *Veerſche* Gemeente voorging (†) gaf hy te kennen, dat 'er, aan 't Noorderhoofd der Stad, onder de ruwe keien en lompe zinkſteenen, onagtzaam weggeſmeeten lag eene brok der Grafzerke, pronkende met het Wapen en den Naam van den Edelen en Eerwaardigen JOANNES VAN MIGGRODE, wiens Naagedagtenis, als *Zeelands* eerſte Hervormer, aan die verſchoovenheid verdiende ontrokken, en met meer luiſters bewaard te worden. Een genoegzaame wenk voor de Regeering van *Veere*, om, zon-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1773. bl. 1109. 1200.
(†) Zie hier boven bl. 264.

zonder uitſtel, dit ter hand te neemen: 's anderen daags reeds werd dit overſchot van die onvoegelyke plaats weggenomen en in de Stadsſchuur gebragt. Dan deeze vergeete brok ſteens was grooter eer beſchooren. Men beſloot eene deftige en gepaſte Gedenknaalde te ſtigten, dat gedeelte der Grafzerke in derzelver voet kunſtig in te werken, en deeze Praalnaalde, ter gedagtenisſe van dien beroemden Man, in de groote Kerk te plaatzen ter Stede waar hy reeds, in den Jaare MDLXXII, den dienst van gewoon Leeraar waarnam; uit *Engeland*, werwaards hy gevlugt was, terſtond overkomende naa het veroveren van den *Briel* en het opſteeken van de Vryheids baniere te *Vliſſingen* en *Kampveere*. Gemelde Kerkleeraar, die zich des vergeetenen zo zeer aantrok, hieldt, den eerſten van Wintermaand deezes Jaars, wanneer dit pragtig Gedenkſtuk voltrokken en voor aller oogen ontdekt was, op verzoek der Regeerderen van *Veere*, eene Redenvoering de Afkomſt en Verrigtingen van dien Man vermeldende (*). XCI. BOEK. 1773.

Eene andere Pſalmberyming in de Kerk ingevoerd.

Langen tyd waren 'er allergegrondſte klagten uitgeſtort over de Pſalmberyming by de Hervormde Kerk deezer Landen in gebruik: en in de daad was dezelve, ſchoon de eerſt gereede en daarom met een eer-

(*) J. v. IPEREN *Hiſt. Redeny. by het ontdekken der Gedenknaald opgerigt tot eere van* JOANNES VAN MIGGRODE.

XCI. BOEK. 1773.

eerprys van 's Lands wege bekroonde Berijming, de ſlegtſte, en ſtrekte tot ſchande van den Openbaaren Eerdienst. Veele Dichters hadden, kort naa dat DATHENUS zyn Rymelwerk overgeleverd hadt, en 't zelve ten gebruike aangenomen was, en vervolgens, de hand aan het berymen van DAVIDS *Pſalmen* geſlaagen, en allen hem verre overtroffen; inzonderheid wisten de laatere Dichters, onze Taal zo veel beſchaafd en onze Dichtkunst tot zo hoog een trap verbeterd zynde, die verheevene en Godvrugt ademende Zangſtukken, in een *Nederduitsch* Dichterlyk Gewaad te kleeden, 't welk aan dezelve voegde, en de goedkeuring van alle verſtandigen wegdroeg. Eenige Gemeentens in ons Vaderland, niet verbonden aan de van Staatswege ingevoerde Pſalmberyming, hadden die voor betere verwisſeld. Geenzins hadt het ontbrooken aan poogingen om ook die verandering, in de Hoofdkerk te wege te brengen; eene verandering die noodzaaklyk gekeurd moest worden: dewyl Zangſtukken in den Godsdienst te gebruiken, die vol onzin waren, alle kenmerken van verkaaſte zamenſtansſing droegen, alles wat Dichtkunst mag heeten volſtrekt ontbraken, en daar om der openlyke beſpotting ten doele ſtonden, de grootſte onvoeglykheid was, om het geen erger naam te geeven; deeze aanſtoot en ergernis groeide met den tyd aan, en was thans ten hoogſten top geklommen.

De

De dus lang mislukte poogingen, om de oude paalen te verzetten, waar aan men, reeds van den aanvang deezer Eeuwe, gearbeid; doch telkens onoverkomelyke hindernisſen aangetroffen hadt, werden omtrent het midden van dezelve hervat, en gaven aanleiding tot de gewenschte verandering, welke dit Jaar mogt zien tot ſtand brengen. In den Jaare MDCCLVIII leverden de Synodens van *Zuid-* en *Noord-Holland* aan de Staaten van dat Gewest een Verzoekſchrift over, om verandering of verbetering in de Rym Pſalmen. Kort te vooren hadt de Synode van *Friesland*, by de Staaten diens Gewests door Afgevaardigden, de verwisſeling van DATHENUS Beryming voor die van HALMA, of van GHYZEN doen voordraagen. 't Leedt tot het Jaar MDCCLXI eer de Gecommitteerden van hun Ed. Groot Mogenden tot de Kerklyke zaaken, een Beſluit uitbragten, by 't welk zy verklaarden wel te mogen lyden, dat de Pſalmen van DATHENUS of geheel voor andere verwisſeld, of anderzins verbeterd wierden: onder voorwaarden dat die verandering, of verbetering, onder hun oog gebragt en ter beoordeeling overgeleverd zou worden. Voorts gaven zy te verſtaan, beſlooten te hebben de zaak ter Algemeene Staatsvergaderinge daar heen te wenden, dat een dergelyke Volmagt, onder dezelfde bepaaling, mogt verleend worden aan alle Kerklyke Vergaderingen by de Bondgenooten.

XCI. BOEK. 1773.

Poogingen in *Holland* en *Friesland* daar toe onlangs aangewend.

XCI. BOEK. 1773.

Gereeden ingang vondt die voorſlag by de Algemeene Staaten. Eenpaarig was, in den Jaare MDCCLXII de bewilliging, en het verzoek dat elk zich zou toeleggen op het uitdenken van de bekwaamſte middelen om dit heilzaam oogmerk te volvoeren.

Overleggingen daar op by de Algemeene Staaten.

Friesland merkte te recht op, dat men 'er eene gemeene zaak van behoorde te maaken: dewyl elk Gewest eene nieuwe Beryming inleverende, de overeenbrenging zeer moeilyk zou vallen, langen tyd duuren, of misſchien wel geheel onafgedaan blyven. Het benoemen der beſte middelen hadt veel werks in. Dan liep, op voorgang van *Gelderland*, het gevoelen van zes Gewesten daar heen, dat de Pſalmberyming door den Dichter J. E. VOET ontworpen, ten grondſlag van de verandering der Rym-Pſalmen behoorde gelegd, of daar aan de voorkeure gegeeven te worden, dat die van VOET, GHYSEN, HALMA en het Kunstgenootſchap LAUS DEO SALUS POPULO, eene Keurpoëzy, ten dienſte der *Nederlandſche* Kerke zou kunnen opleveren. Zo verre hadt men het in 't Jaar MDCCLXV gebragt, en ſcheen dit werk, met zo veel yvers begonnen, door eene en andere hinderniſen, geheel te ſluimeren.

Voorſlag van *Holland* omtrent dit Werk.

Staaten van *Holland* hadden den uitſlag hunner beraadſlaagingen alleen nog niet ingeleverd. De Afgevaardigden van *Utrecht* gaven in Wynmaand des Jaars MDCCLXIX ter Vergaderinge van hun Hoog Mog. te kennen, last te hebben, om de zaak der Pſalmberyminge, met algemeene ſtemmen

van

van de hoogſte noodzaaklykheid gekeurd, XCI.
weder leevendig te maaken, en by Staaten BOEK.
van *Holland* aan te dringen, om derzelver ——
goeddunken, nevens dat van de andere 1773.
Geweſten, in te brengen. De agterlykheid van *Holland* ontſtondt geenzins uit onverſchilligheid omtrent de groote zaak, of traagheid in het bewerkſtelligen; maar hadt men dit verwyl toe te ſchryven aan een ryp onderzoek en nauwkeurig agt geeven op alles, wat het gewigt dier omſlagtige zaak vorderde, en om teffens de middelen te kunnen voorſlaan, die een gewenschten en ſpoedigen uitſlag aan het werk konden geeven, wanneer het werd ter hand genomen. Dit alles liep aan tot in Bloeimaand des Jaars MCCLXXII, wanneer Staaten van *Holland* ter Algemeene Staatsvergadering in bragten. „ Dat „ alle Geweſten deezer Landen hier in „ overeenſtemmende, dat geene Verbete„ ring van DATHEENS Pſalmen; maar „ eene geheel nieuwe Beryming van dezelve „ in *Nederlands* Kerken behoorde te wor„ den ingevoerd, het thans alleenlyk hier „ op aan kwam, of uit de Berymingen, „ die voor handen waren, of aan ééne (by „ voorbeeld aan die van J. E. VOET) de „ voorrang moest gegeeven, dan wel uit de „ verſcheide Berymingen eene keuze ge„ maakt worden. Dat hun Ed. Groot Mo„ genden gemeend hadden, in dit verſchil „ zich voor het laatſte te moeten bepaalen; „ dewyl hier door natuurlyker wyze de „ beſte Beryming zou worden ingevoerd;

XCI. BOEK. 1773.

„ dewyl onder verſcheide Pſalm-Dichters „ de een deeze, de ander geene Pſalm be„ ter zou berymd hebben; te meer ook „ daar beide de Kerkvergaderingen in „ *Zuid*- en *Noord-Holland* tot zulk eene „ keuze hadden overgeheld. Hoe zy „ verder oordeelden, dat de keuze moest „ gedaan worden, uit de Berymingen van „ J. E. VOET, H. GHYZEN en van 't „ Kunstgenootſchap LAUS DEO SALUS „ POPULO; zodanig, egter, dat uit dee„ ze drie Berymingen geheele Pſalmen van „ een en denzelfden Dichter zouden moe„ ten worden overgenomen, en niet ſtuks„ wyze uit de eene Beryming een gedeel„ te, en uit de andere Beryming weder „ een ander gedeelte. Dat, wyders, een „ zeker getal van Predikanten, de ver„ eischte bekwaamheid van Taal- en „ Dichtkunde hebbende, tot dit werk be„ hoorden te worden benoemd. Dat, ten „ dien opzigte wel in overweginge was „ genomen, om, volgens de gedagte der „ Kerkvergaderinge van *Gelderland*, daar „ toe de gewoone *Cœtus Hagienſis* of „ *Haagſche Vergadering* tot het naazien „ van de *Autographa* of Oorſpronglyke „ Geſchriften, te magtigen; maar, dat be„ halven nog andere zwaarigheden, het ge„ tal der Leden van die Vergaderinge hun „ te groot was voorgekomen. Dat het, ver„ volgens, aanneemelyker hadt toege„ ſcheenen, dat tot zodanig eene verrig„ tinge, door de Heeren Staaten der Pro„ vincien zelve, uit ieder Provincie één,

„ en

„ en wegens het Landſchap *Drente*, ook
„ één Kerkenleeraar, de gemelde bekwaam-
„ heid bezittende, wierd benoemd, (met
„ dien verſtande nogthans, dat hun Ed.
„ Groot Mogenden aan zich het vermogen
„ behielden om, wegens hunne Provincie,
„ naardien in dezelve twee onderſcheide
„ Kerkvergaderingen werden gehouden,
„ twee Kerkenleeraars te benoemen,) wel-
„ ke ter bevordering deezer zaake, zo dra
„ hunne raadſlagen eenen aanvang zouden ge-
„ nomen hebben, met de aanweezende Leden
„ zouden moeten voortgaan en beraaden,
„ zonder naa de afweezigen te wagten.
„ Dat zodanig een benoemd getal van Ker-
„ kenleeraaren vaſtgeſteld zynde, dezelve
„ hunne Vergadering in *'s Gravenhaage* zou-
„ den behooren te houden, en aan ieder
„ der Predikanten, tot deeze verrigting be-
„ ſtemd, voor tydverzuim en verdere on-
„ koſten, zou toegelegd worden zo veel daags
„ als ieder der Provincien, en 't gemelde
„ Landſchap *Drente*, zou oordeelen te be-
„ hooren, te betaalen, uit de afzonderly-
„ ke Kas van ieder der voorz. Provincien
„ en 't Landſchap, die daar toe eenen Ker-
„ kenleeraar gemagtigd hadden. — Dat,
„ door hun Hoog Mogenden twee Heeren
„ behoorden te worden benoemd om, uit
„ Hoogstderzelver naam, voorgemelde
„ Vergadering by te woonen, en te weeg te
„ brengen, dat aan het oogmerk, zo ſpoe-
„ dig mogelyk wierd voldaan, die voor
„ tydverzuim en moeite daags eene te be-
„ paalene ſomme zouden trekken: doch

„ waar

XCI. BOEK. 1773.

„ waar toe, in gevalle de Beraadſlaaging in „ in *'s Gravenhaage* mogt gehouden wor- „ den, zy meest geſchikt oordeelden de „ Heeren Commisſarisſen Politiek, die de „ twee Kerkvergaderingen in *Holland* 's „ Jaarlyks gehouden wordende van wegen „ hun Ed. Groot Mogenden bywoonden.— „ Dat, eindelyk de Keuze der Rym-Pſal- „ men voltrokken zynde, daar van aan „ hun Hoog Mogenden kennis behoorde „ gegeeven te worden, met inleevering „ van die gekoozene Pſalmen, om, naa on- „ derzoek van dit Werk, een Beſluit te „ neemen."

Beſluit der Algem. Staaten, en Benoeming der Gelaſtigden.

Overeenkomſtig met dit gevoelen door *Holland* geuit, viel het Beſluit ter Algemeene Staatsvergadering; alleen moesten, in ſtede der twee Commisſarisſen Politiek, door dit Gewest voorgeſlaagen, twee Heeren uit de Vergadering hunner Hoog Mogenden gevolmagtigd worden. Gelyk ook daar toe, in Wintermaand des Jaars MDCCLXXII, benoemd werden WILLEM, Baron *van Lynden* tot *Hemmen*, Afgezonden wegens *Gelderland* ter Algemeene Staatsvergadering, en THOMAS HOOGH, Raadsheer in den Hooge Raade over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, die, ieder voor zich eenen Affchryver mogende kiezen, op de Advocaaten J. VISSER en P. L. VAN DE KASTEELE, de keuze lieten vallen. De Kerken Leeraars tot die Pſalmverbetering aangeſteld, waren AHASUERUS VAN DEN BERG, wegens *Gelderland*; JOANNES VAN SPAAN

en

en RUTGERUS SCHUTTE, wegens *Holland*; JOSUA VAN IPEREN wegens *Zeeland*; JACOBUS HINLOPEN wegens *Utrecht*; GEORGIUS LEMKE wegens *Friesland*; DIRK SEMEINS VAN BINNEVEST, wegens *Overysſel*; THEODORUS LUBBERS, wegens *Stad en Lande*, en HENRICUS JOHANNES FOLMER wegens het Landſchap *Drente*. De wyze van 't beſtuur deezer Vergaderinge was Heeren Commisſarisſen aanbevoolen. Het zogenaamde *Huis van Prins Maurits* in *'s Gravenhaage* zou ter Vergaderplaats dienen, en men hier mede een aanvang maaken op den twaalfden van Louwmand des Jaars MDCCLXXIII. XCI. BOEK. 1773.

Ten geſtelden tyde lieten zich de benoemde Heeren in *'s Gravenhaage* vinden. De Vergadering werd, op eene ſtaatlyke wyze geopend, en door Afgezondenen uit de *Zuidhollandſche* Kerkvergadering begroet. Zy bragten, in honderd en een-en-twintig zittingen, dit lang gewenſchte werk, binnen den tyd van zes maanden, op den negentienden van Hooimaand, ten einde. Minzaame eendragt heerſchte, ſtaande dien arbeid, onder de Ampt- en Kunstgenooten. De Hoofdregels, welke zy zich voorſtelden, waren om uit die drie bepaalde Pſalmberymingen, de zodanige te kiezen, welke den zin des Heiligen Dichters best trof; die der Staaten Overzetting het naast bykwam; die meest voldeedt aan de begrippen van den Gereformeer- Het werk voortgezet, en volbrokken.

XCI. BOEK. 1773.

meerden Godsdienst, die de klaarſte en bevatbaarſte was voor de Gemeente; die meest beantwoordde aan de keurigſte wetten der zuivere Vaderlandſche Taal en Dichtkunde; die in de verdeeling der Zangverzen met die der oude Pſalmberyming meest overeenkwam; die de minſte ſmeltingen en affnydingen in de woorden hadt, die het hart en de verbeeldingskragt het ſterkst aandeedt; die de minſte aanvulligen of uitweidingen gebruikte; of, daar ze noodig waren, dezelve uit de Heilige Schryveren ontleende; die eindelyk in de woordſchikkingen minst gedwongen was en 't gladst vloeide.

De nieuwe Pſalmberyming ingevoerd.

Naar deeze welbedagte regelen kreeg de Kerk van ons Vaderland een Pſalmboek, 't welk, ſchoon niet onverbeterlyk te noemen, egter, de goedkeuring van de meesten wegdroeg. Dwaas vooroordeel, zotte verkleefdheid aan 't oude, mogt deeze hoogstnoodige verandering, in een zo weezenlyk gedeelte van de openbaare Godsdienstoefening wraaken, en op eene wyze, dier verkeerdheden eigen, zich daar tegen verzetten, het hoog Bevel der Invoeringe ſtopte den mond. En werd met den druk en verſpreiding zulk een ſpoed gemaakt, dat men, in eenige Gewesten, reeds in het volgende Jaar dezelve aanhief, en de laatst gereede, met den aanvang des Jaars MDCCLXXV, hier mede begonnen. Terwyl veele Leeraars, by de Invoering in hunne Gemeentens, zich be-

bevlytigden, om hunne Toehoorders tot een verſtandig en God verheerlykend zingen op te wekken (*).

1773.

Een kleine vonk kan eene groote hoop houts aanſteeken; dit zag men bewaarheid door de gevolgen der uitgave van een klein Werkje, in *Frankryk* gevloeid uit de meesterlyke pen van den ſchranderen MARMONTEL, wiens bekwaamheid in 't opſtellen van treffende verhaalen, naauwlyks wedergade kent. Een Boekje, *Beliſarius* getyteld, verwierf hem grooten roem by veelen in zyn Vaderland, en 't werd voor een puikſtaal van vernuft gehouden; ſchoon anderen het vernuftige wel preezen, doch eenige daar in ingevlogte ſtellingen wraakten, en de *Sorbonne* te *Parys* 't zelve daar om veroordeelde. 't Leedt niet lang of eene *Nederduitſche* Vertaaling zag het licht. Kort daar op reezen 'er in *Holland* hoogloopende geſchillen, die eerst, het Lot der Vroome *Heidenen* naa dit leeven, en vervolgens de Kerklyke Verdraagzamheid in 't algemeen betroffen. Ten opzigte van het eerſte poogden eenigen den goeden naam der grootſte Mannen, die voor omtrent twee duizend jaaren leefden, te verdonkeren, en

Geſchillen ter gelegenheid van MARMONTELS *Beliſarius* ontſtaan.

(*) Zie dit alles in 't breede *in 't Kunſtkeurig Pſalmboek* 1776, en J. V. IPEREN *Kerklyke Hiſtorie van het Pſalmgezang der Chriſtenen* 1778 als mede de *Kerkreden van* J. VAN SPAAN *ter inwydinge van de nieuwe en verbeterde Pſalmberyming* 1774.

XCI. BOEK. 1773.

en hunne naagedagtenis met den vuilſten zwadder te bevlekken, terwyl anderen hunne verdeediging op zich namen, en alles aanwendden, om hun vry te pleiten van de ſchendigſte misdaaden, hun ten laste gelegd. Ten aanzien van het laatſte ontſtak de *Beliſarius*, op eene bykans onbegrypelyke wyze, een yver in 't betwisten en voorſtaan van de Verdraagzaamheid in 't ſtuk van den Godsdienst, die veelen, wegens de ontydigheid en ongepastheid, leed deedt. Schoon een en ander geſchil, onder eene menigte gansch verwerpelyke ſtukken, Schriften ter baane bragt, die de merktekens van Geleerdheid, Oordeelkunde, Schranderheid en Vernuft droegen, verlooren veelen daar in gemengd de groote hoofdzaaken uit het oog, lieten zich in tot andere twistvraagen, gepaard met bittere verwyten en perſoonlyke verongelykingen.

Plakaat tegen Boeken, die den Chriſtl. Godsd. of de Kerkleer deezer Landen beledigden.

't Gevolg van dit alles was een Plakaat van Staaten van *Holland*, by 't welk men de Schryvers, Drukkers en Verſpreiders van zodanige Boeken of Geſchriften, waar in den Christlyken Godsdienst in 't algemeen, of de Leerſtukken van denzelven, welke in de Openbaare Kerken deezer Landen geleerd en beleden worden, in 't byzonder, op eene veragtlyke wyze tegengeſprooken of op eene beſpottende wyze werden voorgeſteld, aanmerkt als lieden, die zich tegen de Hooge Overheid vergreepen en aan ſtoorenis der gemeene rust ſchuldig gemaakt hebben, die naar bevind

vind van zaaken, zelfs met Bannisſement zouden geſtraft worden; terwyl zy een Belooning van duizend Guldens beloofden aan den Ontdekker van een Overtreeder deezer Afkondiginge, met ſtraffloosheid voor den Aanbrenger, indien hy medepligtig mogt weezen (*)

XCI. BOEK. 1773.

Onluſten over den Hoogleeraar F. A. v. D. MARCK ontſtaan.

Onder dit woelend twistſchryven, ter gelegenheid van MARMONTELS *Beliſarius*, groeide een onweer over 't hoofd van den *Groningſchen* Hoogleeraar, FREDERIK ADOLPH VAN DER MARCK, geſtadig aan, en borst met een fellen ſlag, ten deezen Jaare, op zyn hoofd uit. Zints twaalf Jaaren hadt hy aan de Hoogeſchool van *Stad en Lande*, door Mevrouwe de Gouvernante tot Hoogleeraar in het Regt der Natuur, der Volken en het algemeene Staatsregt aangeſteld, die post met veel luiſters bekleed, in gemelde Weetenſchappen, met grooten toeloop, onderweezen, en een meer dan gewoon aantal Kweekelingen gevormd, wier uitſteekende kundigheden, tot lof van hunnen Leermeester ſpraaken. Zyne Leertrant, niet alzins op den ouden leest geſchoeid, berokkende hem het misnoegen van Regts- en Godgeleerden, daar in beiden overeenſtemmende, dat hy van het *Natuur Regt* te grooten ophef maakte, voor 't zelve te ſterk pleitte, en op alles invloed liet hebben. De Regtsgeleerden meenden, dat hy te kort

(*) *Reſol. van Holl.* 1 Mey 1773.

XCI. kort deedt aan het *Romeinſche Regt*, by hun
BOEK. hoogst bewonderd, geëerbiedigd, en met
——— diep ontzag bejegend. De Godgeleerden
1773. vreesden, dat hy door te veel aan de Reden en de Natuurleere toeteſchryven, het gewigt en de Noodzaaklykheid der Christlyke Openbaaring verkleinde, en althans ten deezen aanziene uitdrukkingen bezigde, welke zyne aankleeving aan de Leer der Hervormde Kerk in verdenkinge bragt. 't Was reeds in den Jaare MDCCLXX, dat eenige Kerkenleeraars te *Groningen*, in hunne openbaare Leerredenen, ſterk uitvoeren tegen den verbaazenden en buitenſpoorigen ophef der Natuurwet, zeer geſchikt om den bekenden Voorſtander van dezelve, den haat op den halze te ſchenden. De Hoogleeraar, wel verre van den ſtorm te ontwyken, zeilde 'er op in, en liet openlyk Stellingen verdeedigen, die niet miſſen konden het ontſtooken misnoegen nog meer op te wekken. Die de Heer J. CAMPSTEDE onder zyne Voorzittinge beweerde, bewoog den Predikant DE BLAU om 'er in de Kerklyke Acten eene aantekening over te doen. Hier by kwam, dat hy byzondere Leſſen gaf over 't Natuurlyk Regt op de Godgeleerdheid toe gepast, bepaald ten dienſte der Studenten in de Godgeleerdheid; en in uitgegeeven Stellingen het Algemeen Kerklyk Regt der *Hervormde Chriſtenen*, naar het oordeel der Godgeleerden, binnen te enge perken omſchreef, en zich alzins een volyverig voor-

ſtan-

stander betoonde van Godsdienstige Vryheid en Verdraagzaamheid. XCI. BOEK.

VAN DER MARCK tradt, in het Jaar MDCCLXXI, openlyker te voorschyn, door de uitgave zyner *Academieſche Leſen*, in welken eenige uitgeleezene hoofdzaaken van de oefenende Wysbegeerte, het Natuurlyk Regt en voornaamlyk de Pligten omtrent GOD behandeld werden. Vier Kerkenleeraars, leverden, uit naam van de Clasſis van *Groningen* en het *Gorecht*, een Geſchrift by Curatoren en Hoogleeraaren der Hoogeſchool van *Stad en Lande* in, behelzende eenige bezwaaren en bedenkingen over dit Werk; met de aanhaaling van Leeringen uit het zelve, die, huns oordeels, van de aangenomene Leere der Hervormde Kerke, en de Formulieren van Eenigheid, ſcheenen af te wyken. — Curatoren oordeelden, dat deeze zaak ter kennisſe van den Prins Erfſtadhouder, als Eerſten Curator, moest gebragt en diens antwoord afgevraagd worden: waar van zy de Hoogleeraars kennis gaven. In Slachtmaand kwam het antwoord, behelzende, aan den eenen kant, „ dat het ingeleverd „ Geſchrift der Clasſis een gansch vryen „ en onverhinderden loop behoorde te ge„ winnen;" en, aan den anderen kant, „ dat aan den Hoogleeraar VAN DER „ MARCK niets behoorde te worden ont„ houden, 't geen tot zyne verdeediging, „ en *plenaria defenſio*, zou kunnen verſtrek„ ken." Verder „ dat, indien by de „ eindelyke beoordeelinge eenig verſchil 1773. Tot kennis des Stadhouders gebragt. Diens voorſlag.

XCI. BOEK. 1773.

„ van gevoelens onder de Leden van den „ *Senatus Amplisſimus* mogt op ryzen, „ het als dan volſtrekt dienſtig en noodig „ zou weezen, vóór de eindelyke beſlis„ ſing, de Schriftlyke Adviſen van de Theo„ logiſche Faculteiten der vier overige „ Academien van deeze Republiek, over „ die zaak te verzoeken en in te nee„ men."

Regtsvordering door V. D. MARCK gedaan.

De daar op vergaderde *Senatus Amplisſimus*, beſloot een behoorelyk Affchrift der Bezwaarenisſen en Bedenkingen, en van het Antwoord des Erfſtadhouders, aan den Hoogleeraar VAN DER MARCK overteleveren, en hem drie Maanden tyds te gunnen, om 'er by Geſchrift het zyne tegen in te brengen. Hy merkte op, dat de woorden *een Vrye en Onverhinderde Loop*, aan de Claſſis door den Vorst toegeſtaan, geen *Buitenſpoorigen Loop*, maar een *Loop met het Regt beſtaanbaar* betekende; en dat de *Plenarie Defenſie* hem verleend, alle *Exceptive Middelen*, (gelyk men in Regten ſpreekt,) die tot zyne Verdeediging konden ſtrekken, bevatte: waar om hy geene zwaarigheid maakte, by den *Senatus Amplisſimus*, in Lentemaand MDCCLXXII, een Schriftlyk *Antwoord Exceptioneel* in te leveren, en teffens eene Verklaaring op en tegen de Bezwaaren in 't licht te geeven. In 't eerstgemelde antwoord merkt hy aan, dat de Bezwaaren der vier Kerkenleeraaren, zo min wat de vorm of wyze van dezelve in te dienen, als wat de ſtoffe en inhoud aanbelangde, geſchikt waren om,

om, daar over, in den *Senatus Amplisſimus*, tusſchen Partyen, by een volkomen beſlisſend Vonnis, regt te doen. Weshalven hy eerbiedig verzogt, in de eerſte plaats, van die *Bedenkingen* en *Bezwaaren*, by volkomen vonnis, ontheeven te worden, en in de tweede plaats, dat de Academiſche Raad, desgelyks by vonnis geliefde te verſtaan, dat de Vier Predikanten ſchuldig en gehouden waren, binnen zekeren bepaalden tyd, de Bedenkingen, uit naam der Clasſis van *Groningen* en het *Gerecht* overgegeeven, in eenige vaſte Stellingen te vervatten, hunne bevoegdheid daar by aan te toonen, en dezelve naar genoegen regtens te bewyzen: vermids het geenzins verantwoordelyk was met *Bloote Bedenkingen* tegen iemands beledene Regtszinnigheid in regten te verſchynen, en wel byzonder tegen iemand door den Souverain aangeſteld om openbaar te leeren, enkel om daar door zyn goeden naam en faam te bezwalken. Verzoekende, eindelyk, ingevolge der gunſtige voorſchryvinge van zyne Doorlugtige Hoogheid, hem toe te ſtaan een gewoon Pleitgeding ter *Plenarie Defenſie*; of dat anderzins die Heeren, by gebrek van de in te leveren Bezwaaren in *forma*, naa verloop van het te bepaalen Tydsbeſtek, als *Diffamanten* zouden worden veroordeeld, en vervolgens, wegens de ingebragte *Bedenkingen* tegen zyne uitgegeevene Leſen, een eeuwig Stilzwygen opgelegd, met de koſten.

XCI. BOEK. 1773.

XCI. BOEK. 1773.

De *Breede Academieraad* oordeelde, dat de twee uitzonderingen des Hoogleeraars moesten van de hand geweezen en in de gedaane verzoeken niet getreeden worden; maar hem gevraagd, of hy zyne gedrukte Verklaaring begeerde gehouden te hebben, voor het gevorderde Berigt, en zyne volkomene Verdeediging, in welk geval hy 't zelve, binnen den tyd van acht dagen, hadt in te leveren; of dagt hy deeze te moeten vermeerderen, of iets anders, te zyner verdeediging te mogen en te moeten inbrengen, en daar toe nog eenigen tyd noodig te hebben, van hem te vervorderen, dit binnen den geſtelden tyd by den *Senatus Amplisſimus* te moeten verzoeken. — Hy gaf te kennen, de Gedrukte Verklaaring ter uitrooying van nadeelige opgevatte vooroordeelen aan 't gemeen medegedeeld en 'er verſcheide ſtukken in gemengd te hebben, die niet ter beoordeeling van den *Senatus Amplisſimus* ſtonden; dat hy, zo tot bevordering van den luister der Academie, als tot zyne volkomene Verdeediging, meende verpligt te zyn tot het inleveren eener nadere Verklaaringe, waar toe hy tyd verzogt. Drie maanden werden hem vergund; dan deeze ten einde loopende moest hy, wegens onpaſſelykheid, nog vier, drie, of ten minſten twee weeken uitſtels verzoeken; men willigde den tyd van vier weeken in; ten einde van welke hy met zyn nader Berigt gereed was, 't geen hy ſchriftlyk indiende, en teffens met den druk gemeen maak-

VAN DER MARCK levert eene nadere Verklaaring zyner Gevoclens in.

maakte; waar in hy de tegen hem inge- XCI.
bragte *Bedenkingen* en *Bezwaaren* ſtap voor BOEK.
ſtap naging, en wederſprak, het geſtelde
in zyne Leſſen verdeedigde, en verzogt 1773.
van alle verdenking wegens Onregtzinnig-
heid, vrygeſprooken te worden.

Dit Berigt, met veel naauwkeurigheids geſteld, en vol vuurs, beſlooten met een eisch om de Verklaarder zyner eigene woorden te weezen, met de betuiging van nooit den minſten toeleg gehad te hebben om iets te leeraaren eenigzins ſtrydig met de aangenomene Hervormde Kerkleere, en aandringende op het voorregt van de Hoogleeraaren der Academie van *Stad* en *Lande* om, in gevalle van afwyking, *wettig vermaand*, en buiten zulks niet, als *hardnekkig* en *onverbeterlyk* veroordeeld te worden; terwyl hy nog opregt kon verzekeren tot heden niet te weeten, in welke ſtukken zyne Leſſen eigenlyk zouden afwyken van de Kerkleere, door hem, by 't aanvaarden van zyn Ampt, ondertekend. Dit Berigt, veroorzaakte den Leden der Vergaderinge geene geringe zwaarigheid. Zy namen den noodigen tyd om deeze zaak, van zo veel gewigts, van welker beſliſſing de welvaard afhing van een geleerd en eerlyk Man, aan wien de Hoogeſchool groote verpligting hadt, en wiens talryk Huisgezin in zynen ramp ſtondt ingewikkeld te worden, te overweegen; ja wil men dat zommige Hoogleeraars eenige dagen hunne Leſſen hebben opgeſchort om

XCI. BOEK.

te meer tyds te hebben tot derzelver onderzoek.

1773. Door de Academieraad aan eenige Stellingen schuldig verklaard.

De vast bepaalde tyd, om des te raadpleegen, en te stemmen, verscheenen zynde, werd zulks uitgesteld, om de afweezigheid van twee Curatoren; en schoon die zelfde Heeren zich afweezig bevonden op een nader bestemden tyd, verklaarde de Breede Academieraad, by meerderheid van twee stemmen, naamlyk negen tegen zeven; „ dat de Bedenkingen en Bezwaaren der „ Clasis van *Groningen* en het *Gorecht* „ tegen de Lesſen des Hoogleeraars welgegrond waren, zo veel de drie volgende „ Stellingen betrof. Dat de wyze op welke hy zich in zyne Schriften uitgelaaten „ hadt, I. Omtrent het oorspronglyk en „ algemeen bederf van den gevallen „ Mensch, deszelfs aangeboorene Blindheid in Geestlyke en Godlyke zaaken, „ en doodlyk onvermogen, om door eigene natuurkragten, zyn waaragtig en eeuwig heil te bevorderen; —— II. Omtrent de Wedergeboorte en de volstrekte „ noodzaaklykheid der kragtigwerkende „ verlichtende en vernieuwende Genade „ van den Heiligen Geest, om in de genieting van het hoogste goed gesteld te „ worden; —— III. en omtrent de Byzondere Genade en toepassing der Verdienſten des Middelaars, en den aart der „ Voldoeninge zelve, onbestaanbaar was „ met en rechtstreeks aanloopende tegen „ de Leer der Hervormde Kerke van *Ne-*

„ *der-*

„ *derland.*" 's Hoogleeraars Berigt hieldt dezelve onvoldoende, en ontzeide hem alle eiſchen in 't zelve gedaan, voor zo verre die hem, in voorige Regtshandelingen, niet reeds geweigerd waren. XCI. BOER. 1773.

VAN DER MARCK nam geen genoegen in deeze Uitſpraak, als geenzins bepaald opgeevende in welke gevallen zich de vermeende ſtrydigheid tuſſchen de Leere der Hervormde Kerke en zyne Stellingen op deedt; eene ſtrydigheid van welke hy, by aanhoudenheid, betuigde onbewust te zyn. Hierom leverde hy aan Curatoren, den zesden van Louwmaand deezes Jaars, een Verzoekſchrift in, waar in hy onder andere verklaarde, „ des vereiſcht wor„ dende, vaardig te zyn om over de drie „ opgenoemde Stukken, zo verre ze tot „ zyne gedrukte Leſſen, Verklaaring en „ Berigt betreklyk mogten weezen, zyne „ waare meening verder, duidlyker, ja, „ zo hy hoopte, voldoende, op te gee„ ven; zelfs aanbiedende, als men dit „ vorderde, nooit op de Hoogeſchool „ over deeze drie ſtukken iets te zullen „ leeraaren, of door anderen te laaten be„ weeren." Biedt aan eene nadere Verklaaring te geeven.

Op dit Verzoekſchrift beſloot men geen agt te neemen; en verder, dat, indien hy mogt goedvinden by zyne Gevoelens te volharden, als mede by het begrip, dat hy geene Onregtzinnigheid in zyne Stellingen kon zien; of weigeren mogt een Opſtel, zo als het hem zou worden voorgelegd, toe te ſtemmen, en te onder- Beſluit om hem een Opſtel ter onderteekening voor te leggen.

XCI. BOEK. 1773.

tekenen, of daar in verandering begeerde gemaakt te hebben; het dan daar voor zou gehouden worden, dat zyne Doorlugtige Hoogheid en de Heeren Curatoren, aan den Hoogleeraar VAN DER MARCK, alles hadden gedaan, wat de menschlievenheid vorderde, om hem te behouden, dat hy derhalven aan zich zelven zou te wyten hebben, het geen hem verder overkwam. — Te weeten dat, in zulken geval, hem zou worden aangezegd, dat zyne Stellingen, by Besluit van zynen Bevoegden Regter, onbestaanbaar en strydig met de Leer der Hervormde Kerke, verklaard zynde, hy te houden was voor iemand, die niet voldaan hadt aan de Voorwaarde van zyne Beroepinge, en daaren boven geweigerd, dat Besluit goed te keuren, en zyn Dwaalingen te herroepen; en, ingevolge daar van, ontzet van zyn Hoogleeraarschap.

't Zelve niet kunnende ondertekenen, van zyn Hoogleeraarsampt verstallen verklaard.

Het Opstel, den Heer VAN DER MARCK ter ondertekening voorgelegd, was van dien aart dat hy niet besluiten kon, 't zelve, zo als het daar lag, te onderschryven; echter deedt hy een naderen stap, en toonde zich daar toe bereid, indien men hem slechts in twee Artykelen eene kleine verandering vergunde. Om deeze hieldt hy aan by een Verzoekschrift, aan zyne Hoogheid en de Curatoren ingeleverd, gepaard met een Afschrift zyner Geloofsbelydenisse, omtrent die drie Stukken, in welke de Breede Academieraad hem veroordeeld hadt, om

dus

dus alle verdenking van Onregtzinnigheid te voorkomen. Hoe veel hy zich hier van ook mogt belooven, 't was vrugtloos. Men liet hem aanzeggen, dat in dit verzoek, beſtaanbaar met het reeds genomen Beſluit, niet kon getreeden worden. —— Op den tyd ter Ondertekeninge bepaald, verſcheen de Heer VAN DER MARCK. Op de vraag of hy 'er toe gereed ware? antwoordde hy zich te houden aan 't laatst ingediende Verzoekſchrift, en als dan bereid te weezen; doch dat hy anderzins, behoudens Eer en Geweeten, het nooit zou doen: aandringende dat Heeren Curatoren Zyne Hoogheid daar van gunstig zouden berigten, ten einde deeze daar in genoegen mogt neemen, en hy met den voorigen yver zyn post volvoeren; vermeenende dat hy door de Gouvernante tot zyn Ampt aangeſteld zynde, daar van, zonder een byzondere toeſtemming van zyne Hoogheid, niet behoorde ontſlaagen te worden. —— Naa beraadſlaaging vonden zy goed op het gedaane Voorſtel geen de minſte agt te ſlaan; dewyl de Hoogleeraar zich juist in het geval bevondt van het Beſluit met goedvinden van zyne Hoogheid onlangs genomen; men las het voor en voegde 'er deeze uitſpraak by. „ En alzo wordt, uit naam van zyn Door„ lugtigſte Hoogheid, en Heeren Curato„ ren, aan U Edele Hooggeleerde Heer „ Profeſſor F. A. VAN DER MARCK, „ de *Profeſſio Juris Publicæ Naturæ &* „ Ge-

XCI. BOEK. 1773.

XCI. BOEK. 1773.

„ *Gentium* op de Academie van *Stad en* „ *Lande* opgezegd, en dezelve Vacant „ verklaard." — De Heer VAN DER MARCK mogt antwoorden, dat hy op zyn Verzoek bleef aandringen, en verlangde, dat zyn Verzoekſchrift mogt verzonden worden, de oudſte Curator voerde hem te gemoet, „dat hy, een Beſluit ge„ vallen zynde, wel begreep, dat men „ geen Verzoek of tegen Verklaaring kon „ aanneemen, dat zyn Edele afgedaan „ hadt (*)."

Te *Lingen* tot Hoogleeraar beroepen.

De Hoogleeraar VAN DER MARCK, van zyn Ampt dus ontzet, verliet *Groningen*, en zette zich neder te *Nymegen*, om door het beoefenen der Regtsgeleerdheid zyn beſtaan, en 't onderhoud zyns talryken Gezins te zoeken. Veelen beklaagden zyn lot, en het gemis, 't geen de Hoogeſchoole by dit vertrek leedt. Doch 't liep niet lang aan of de Regeering der Stad *Lingen* beriep hem, onder goedkeuring des Konings van *Pruiſſen*, tot Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid op het *Atheneum* daar ter Stede. Een roepſtem die hy bereidvaardig volgde.

Tot Ouderling aangeſteld. Afſcheid van den *Groningſchen* Kerkenraad.

Maakte de Kerkenraad te *Groningen* zwaarigheid hem een Getuigſchrift te geeven, om ten Avondmaal toegelaaten te worden, die van *Lingen* liet hem, op het overleveren van zyn voorheen gedrukt Ver-

(*) F. A. V. D. MARCK *Waaragtig Verhaal*, 1755. *N. Nederl. Jaarb.* 1773. bl. 965—1086.

Verzoekſchrift en Brief aan den *Groninger* Kerkenraad met de Bylage, in ſtede van een Kerklyk Getuigſchrift, niet alleen ten Avondmaal toe; maar verkoos hem, uit eigen beweeging, met eenpaarige ſtemmen tot Ouderling der Gereformeerde Gemeente. In den ſtyl van een beledigd en zegepraalend Man, nam hy daar op openlyk afſcheid van den *Groninger* Kerkenraad, dezelve ontſlaande van de onaangenaame moeite om over zyne Recht- of Onrechtzinnigheid verder te handelen, verklaarende, „ Geene *Groningſche* Kerklyke Atteſtatie, ten bewyze zyner Regtzinnigheid, „ ooit te zullen begeeren; dewyl hy die „ te *Lingen* niet noodig hadt, daar hy „ geen het minſte *Odium Theologicum* tegen hem beſpeurde; maar in de Kerk „ en met de Kerklyken in gewenschte rust „ en vrede leefde, zonder dat zyne Tolerante Grondbeginzelen in het Kerklyk „ Regt aan de braave en uitmuntende „ Godgeleerden daar ter Stede eenig ongenoegen gaven, en zonder dat zy „ hem vergden, om de *Politia Eccleſiaſtica* van den anders voortreffelyken „ GYSBERTUS VOET te moeten helpen handhaven (*)."

XCI. BOEK. 1773.

In Wintermaand deezes Jaars deedt hy te *Lingen* zyne Openbaare Intree-redenvoering, in welke hy de redenen opgaf, waar

Redenen welke hy van zyne Afzetting.

(*) *Afſcheids Brief* van F. A. V. D. MARCK *aan den Kerkenraad te Groningen*, 1774.

XCI. BOEK. 1773.

waar aan hy zyne Afzetting te *Groningen* toeſchreef. Met dankbaarheid gedenkende aan de weldaaden, hem door het *Huis van Oranje* geſchonken, en zyn Eerbied voor *Neerlands* Erfſtadhouder WILLEM DEN V. betuigende, geeft hy te kennen niet te vermoeden, dat eenige Staatkundige inzigten zynen Val bewerkt hadden. „ 't Is," zegt hy, „ geheel iets anders, „ dat my den Nyd ten doel geſteld heeft. „ Te weeten, een ligtgeraakt ſlag van „ Geeſtlyken, heeft myne Grondbeginzels van 't Kerklyk Regt ten kwaade „ opgenomen: voornaamlyk, om, dat ik „ het ſchoonſchynende blanketzel van de „ zonderling opgeſtelde *Politia Eccleſiaſtica* van den anders hooggeagten Godgeleerden GYSBERTUS VOET, afgewiſcht, en 'er de franje afgetrokken „ heb. Hier uit is dit ongeval ontſtaan! „ Voor myne Leerſtellingen hadden zy „ niet te vreezen; als die, ſchoon nieuw „ naar 't hun toeſcheen, myns oordeels, „ egter ſtrekten, ter bevordering van al „ wat eerlyk is, ter afweending van Overheerſching in 't Godsdienſtige, en ter „ aanſpooringe van gewillige Onderwerping aan de Burgerlyke Overheid. „ Dan de nydige Onderzoekers myner „ Schriften, zogten, terwyl zy de opgemelde oorzaak verborgen hielden, een „ voorwendzel van Onregtzinnigheid, op „ dat zy my mogten doen vallen. Het „ kwaad my hier door, op de Hooge„ ſchoole van *Groningen* en *Ommelanden*,

„ toe-

„ toegebragt, ſchryf ik in geenen deele toe aan zyne Doorlugtige Hoogheid, die den grootſten lof waardig is; maar geheel en al aan anderen, van welken, ik zulks geenzins verwagtte (*)."

XCI. BOEK. 1773.

De lang voorbereidde val der *Jeſuiten* was eindelyk in Oogstmaand deezes Jaars gekomen, als wanneer de Paus die Orde geheel vernietigde. In geen der *Vereenigde Geweſten* waren de Leerlingen van LOYOLA geduld (†); alleen was te *Maaſtricht*, in de Generaliteits Landen, die Orde toegelaaten. De Affchaffing deezer Geestlyken allerwegen daar zynde, verklaarden de Algemeene Staaten zich onvermydelyk verpligt om, uit kragte hunner Souveraine Magt, zonder eenig agt te ſlaan op Pauslyke Bullen of Bevelen, de noodige voorzieninge te doen omtrent allen van die Orde, welken zich in *Maaſtricht* mogten bevinden, ten einde zy, door het voortzetten van hunne Geestlyke Amptsverrigtingen, en het onderwyzen der Jeugd, van geen ſchadelyken invloed zouden weezen. De Leden dier door alle *Romeſche* Mogendheden verdreevene, en door den Paus vernietigde, Maatſchappye, moesten die Stad, waar hun dus lang de Inwooninge vergund was, verlaaten, en wer-

De *Jeſuiten Maaſtricht* ontzegd, en hunne Goederen in beſlag genoomen.

(*) F. A. V. D. MARCK *Oratio Inauguralis, de Gloria Dei ſuprema Naturæ Lege* 17 Decemb. 1773.

(†) MOSHEIM *Kerklyke Geſchied.* X Deel, bl. 21. Vergeleeken met bl. 66.

XCI. BOEK. werden de onroerende en roerende Goederen dezelve toebehoorende in beslag genomen (*).

1773. Nieuwe Geschillen met *Zeeland* over *Esſequebo*.

Naauwlyks waren de Geschillen, wegens de Vrye Vaard en Handel op *Esſequebo*, door tusschenkomst van zyne Hoogheid, geëindigd (†), of 'er reezen nieuwe tusschen Bewindhebberen der *West-Indische* Maatschappye te *Amſterdam* en in *Zeeland*, zo over het verleenen van een Octroy tot het graaven van een Kanaal tusschen de Rivieren *Esſequebo* en *Demerary*, en het toestaan van den eigendom van alle de Landen daar aan gelegen, als wegens het vervullen of splitzen eeniger opengevallene Bedieningen in die Volkplanting, en 't verkoopen van de Plantadien der Maatschappye. De Kamer van *Zeeland* hadt zich, met uitsluiting der andere Kameren, het regt tot het doen van dit alles aangemaatigd. Hier in vondt dezelve sterken tegenstand, en ontbrak het nu zo min als in het voorgaande geval, aan voor- en tegenschriften, ter Algemeene Staatsvergadering ingeleverd, die de Kamer van *Zeeland* in 't ongelyk stelden. Waar op Staaten van *Zeeland* zich zeer beklaagden over eene zonderlinge en verhaastte handelwyze, en het meerdere gezag, 't geen de andere Gewesten zich over *Zeeland* aanmaatigden, te dier gelegenheid eene menigte van bezwaaren ophaalende, die

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1773. bl. 1227.
(†) Zie hier boven bl. 219.

die hun zouden kunnen dringen om zich zelven regt te verſchaffen, door zulke middelen; als ieder onafhangelyk Souverain natuurlyk en geoorlofd waren. Weshalven zy om opſchorting en overneeming van dit Staatsbeſluit aandrongen. Zulks werd geheel van de hand geweezen (*).

XCI. BOEK. 1773.

Terwyl het voorgaande ſtuk nog hing rees 'er ſtoffe tot nieuw misnoegen voor de Kamer *Zeeland*: dewyl de Vergadering van Tienen, onaangezien de Tegenverklaaring van derzelver Afgevaardigden, met de meerderheid, geoordeeld hadt, dat *Demerary* eene Volkplanting was op zich zelve, geheel van *Eſſequebo* afgezonderd, en de Bevelhebber van die Riviet niet meer onderhoorig aan den Algemeenen Bevelhebber over de Volkplanting van *Eſſequebo*; en ook aan *Zeeland* ontnomen hadt, het beſtuur der verzorginge van *St. Euſtatius*, *St. Martin* en *Saba*. Hun Hoog Mogenden hielden, het eerſte voor afgedaan by het Staatsbeſluit op den vyf-en-twintigſten van Louwmand genomen, en het tweede voor eene Huishoudelyke ſchikking der Maatſchappye, waar in zy zich niet behoorden in te laaten. Hoe veel beweegings *Zeeland* hier tegen maakte, bragt zulks geene verandering te weege (†).

Aan

(*) *Reſol. Gen.* 25 Jan. en 28 April 1773. *Not. van Zeel.* 2. 6. 8. 11 en 18 Maart 1773.

(†) *Reſol. Gen.* 25 April 1773. *Not. van Zeel.*

XCI. BOEK. 1773. Groote Indyking op *Zuidbeveland.*

Aan geſtaage verandering is ons Land, waar 't aan Zee paalt, en door geene de Zee afweerende Zanddúinen of zwaare Dyken beſchut wordt, bloot geſteld. 't Geen de eene Eeuw neemt geeft de ander niet zelden weder, bovenal wanneer de hand der kunst zich uitſtrekt om 't geen zich aanbiedt aan te grypen. Nergens doet dit verſchynzel zich merkbaarder op, dan op het vrugtbaar Eiland van *ter Goes* of *Zuidbeveland.* Een gedeelte van 't zelve, waar de beroemde Stad *Reimerswaal*, met veele ſchoone Dorpen, gelegen was, bleef naa herhaalde zwaare Watervloeden, in de *Zestiende* Eeuw, overſtroomd (*). Thans werd men te raade veele Schorren en verdronken Landen op die hoogte, onder de naamen *Bath*, *Maire* en *Riiland* bekend, te zamen twee duizend Gemeten of duizend Morgens groot, te beverſchen, en in te dyken. By de drie duizend Werklieden arbeidden daar aan; het drooge Voorjaar begunſtigde deeze Droogmaakerye. Doch in Zomermaand werd het vertraagd, door een geweldig optoer onder de Werklieden, meest uit *Oost-Friesland* derwaards overgekomen; waar toe, zo men meent, de onmaatig hoog geſteegе prys

22 en 29 Maart 8 en 13 April 17 Mey 28 Juny 2 Aug. 1773.

(*) *Tegenwoord. Staat van Zeeland* bl. 265 en 269.

prys der Eetwaaren aanleiding gaf. Twaalf Soldaaten, gezonden om 't zelve te ſtuiten, konden, onder zulk een aantal misnoegden, niets uitvoeren, welhaast werden zy overweldigd; ſterker arm was daar toe noodig. Honderd vyftig Man uit *Bergen op Zoom* dempten den opſtand, die een veragtering in 't werk te wege bragt; en een geheel ſtaaken dreigde. De Belhamels werden gevangen genomen. De Hoog Baljuw en Rentmeester bewesten de *Schelde*, met eenige Schepenen van *Middelburg*, ſpanden 'er als 's Graavenmannen de Vierſchaar. Op een opgeregt Schavot werd, onder een daar op geplaatſte galg, een der voornaamſte Oproermaakeren gegeeſſeld, en een getal van omtrent drie honderd in Schepen, onder 't geleide van Krygsvolk, na *Oost-Friesland* te rug gezonden. De Krygsbende bleef den ganſchen Zomer in die Polder leggen, het werk werd hervat, voltooid, en hadt ſtevigheids genoeg om de ſtormen en hooge vloeden van het Najaar te kunnen wederſtaan (*).

XCI. BOEK. 1773.

Groot was het gevaar, ſchroomlyk het vooruitzigt van den ſtaat der Zeeweeringen aan de *Helder*. De verzakkingen en wegvallingen der benedenſte gronden dreigden eene Overſtrooming, die, naar allen ſchyn, nooit zou kunnen herſteld worden, en ten ge-

Zeeweeringen aan de *Helder* herſteld.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1773. bl. 351. 795. Voor 't Jaar 1774. bl. 44.

XCI. BOEK. 1773. gevolge zou hebben niet alleen eene gansch nadeelige verandering in den loop der Stroomen van het *Texelſche* Zeegat, maar ook eene groote onveiligheid voor de *Texelſche* Reede, aan welke de *Helderſche* Wal ter beſchutting verſtrekt. Gecommitteerde Raaden in *West-Friesland* en 't *Noorderkwartier* bragten dit, by 't afloopen deezes Jaars, hun Ed. Groot Mogenden onder 't oogen. Gelaſtigden daar toe benoemd trokken, in 't volgend Jaar, derwaards, en volvoerden met groote koſten het noodige: teffens opgeevende hoe zeer veel nog benoodigd bleef om eene gewenſchte vaſtigheid aan dien Noordlyken uithoek onzes Lands, van zo veel aanbelangs voor de Zeevaard, te geeven (*).

1774. WILLEM GEORG FREDERIK gebooren. Door de Bekendmaaking, in Herfstmaand des Jaars MDCCLXXIII, van zyne Hoogheid aan de Hooge Staatsvergaderingen, dat zyne Gemalinne, zich weder in eenen gezegenden Staat bevondt, in gevolge van welke aanſchryvens gedaan was der gebruiklyke Voorbiddingen, leefde men in de verwagting van eerlang het Vorſtlyk Huis, op nieuw, met eene Spruite vermeerderd te zien. De gelukkige verloſsing van een Prins, op den vyftienden van Sprokkelmaand, van 't Jaar MDCCLXXIV, werd in *'s Gravenhaage*, op dergelyk eene wyze als wy by voorgaan-

(*) *Reſol. van Holl.* 10 Dec. 1773. 21 Mey en 20 Dec. 1774.

gaande Bevallingen vermeld hebben, bekend gemaakt; gelyk ook de Gewesten, de Steden, en de Afgezanten der Vreemde Mogenheden des kundschap kreegen. Den zeventienden verscheen de Stadhouder in de Hooge Vergaderingen, om daar van mondeling berigt te doen; en ontving de Gelukwenschingen. De Afgezondenen van *Gelderland* begaven zich na het Stadhouderlyk Hof, om, van wegen dat Gewest, het Peterschap over deeze tweede Manlyke Spruite aan te bieden; een aanbod door zyne Hoogheid aanvaard. Met den gewoonen grootschen trein geschiedde de Doopplegtigheid, door den Eerw. P. NIEUWLAND verrigt, en ontving de Prins de naamen van WILLEM GEORG FREDERIK. De Afgezondenen van *Gelderland*, als Gevaders over den Doopling gestaan hebbende, hadden eerlang gehoor by haare Koninglyke Hoogheid, wanneer zy de Pillegift voor den jongen Vorst en de Geschenken voor de Kraamkamer overhandigden.

XCI. BOEK. 1774.

De thans woedende Kinderziekte deedt de Vorstlyke Ouders beeven voor het drietal Kinderen, en besluiten om de toevlugt te neemen tot de Inenting der twee Oudsten; dewyl men den jongsten tot het ondergaan daar van nog niet geschikt oordeelde. De Hoogleeraar VAN DOEVEREN, een yverig voorstander en gelukkig toediender van dit Kunstmiddel, verrigtte zulks met eenen gewenschten uitslag, voor welken, in alle Kerken van *'s Gravenhaage*,

Twee der Vorstlyke Kinderen de Kinderziekte ingeënt. Dit werk krygt hier meer opgangs.

XCI. BOEK. 1774.

plegtige dankzeggingen werden uitgeſtort. Dit voorbeeld, gevolgd door verſcheide Perſoonen van den eerſten rang, en anderen, deedt de Inenting, die langen tyd met veel wederſpraaks en hindernisſen, hier te Lande, hadt moeten kampen, algemeener dan ooit worden; waar aan niet weinig toebragt dat veele Kerkleeraars, die Voorbehoedende Kunstbewerking aanpreezen, en de zwaarigheden, uit Godsdienſtige beginzelen, daar tegen ingebragt, uit de gemoederen zogten te dryven. De Inenting, als een vry algemeen middel, mag van dit Jaar in deeze Geweſten, haar tydſtip rekenen (*).

Leyden viert het Tweehonderd Jaarig Feest van 't Ontzet.

Hadt *Leyden*, op den derden van Wynmaand, zints twee Eeuwen, beſtendig gedagt aan de gedenkwaardige Verlosſing van het benauwend Beleg, met eene bykans gadelooze ſtandvaſtigheid verduurd, en der getrouwe Burgery tot onſterflyken roem ſtrekkende, toen deeze dag dit Jaar ſtondt aan te lichten, kon die Stad niet in gebreeke blyven, om het Tweehonderſte Verjaaren van denzelven, met meer dan gewoone plegtigheid te gedenken, en de voetſtappen van andere Steden onzes Vaderlands, die, in de twee laatst verſtreeke Jaaren, elk op haare beurt, Vryheid en Verlosſing met Tweehonderd Jaarige Feeſten vereerden (†), te drukken.

't Los-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1774. bl. 83. 189. 401.
(†) Zie hier boven bl. 83—86. 109.

't Losgebrand Geſchut van Stads Wallen, het Klokkenſpel en Trompetgeſchal van de Stadshuis Tooren, onderſcheidde deezen Gedenkdag. De Heeren van den Geregte, gevolgd door den Krygsraad der Schutterye, begaven zich, in ſtaatlyke orde, van het Stadshuis na de *St. Pieters Kerk*, waar, gelyk in alle Kerken, ten tien uuren, de openbaare Godsdienstoefening eenen aanvang nam, de hartlykſte Dankzeggingen met de vuurigſte Gebeden paarde, en *Leydens* Verlosſing vrolyk vermeldde. —— Het losſen van 't Kanon, het Klokkenſpel en Trompetgeſchal werd ten twee uuren voor de tweede en ten vyf uuren voor de laatſte keer herhaald. Ongelooflyk groot was de toevloed niet alleen van de veelvuldig na by liggende Dorpen en Steden; maar ook uit wyder afgelegene Plaatzen onzes Vaderlands. Deeze propte Kerken en Straaten met Menſchen op, boven al in den Avond om 't gezigt te neemen van de Verlichtingen der hier in uitſteekende Logementen. Het eene, het *Zwynshoofd* geheeten, hadt den in 't Beleg zo beroemden Burgemeeſter P. A. VAN DER WERF ten woonhuis gediend, en vondt de tegenwoordige Bewoonder het zeer gepast dit Gebouw, by deeze gelegenheid, te doen uitblinken, met gepaſte Zinnebeelden en Opſchriften te vercieren; het ander de *Burg*, welke van boven tot beneden met een groot aantal Lampions verlicht was, en op een doorſchynend

XCI. BOEK. 1774.

XCI. BOEK.

1774.

J. LE FRANCQ V. BERKHEY gedenkt in Dichtmaat openlyk *Leydens* Ontzet.

Scherm de *Leydſche Maagd* met Byſchriften vertoonde.

Met deezen Dag was de Herdenking niet afgeloopen, maar de volgende beſtemd om zulks te hervatten, en door de betoverende kragt der Dichtkunst, der harten die Vereeuwiging in te drukken. J. LE FRANCQ VAN BERKHEY, M. D. en Lector in de Natuurlyke Hiſtorie aan de *Leydſche* Hoogeſchoole, bekend door zyne weelderige dichtader, hadt zich toegerust om in *Nederduitſche* Dichtmaat eene Redenvoering te houden. Na de *St. Catharina Gasthuis Kerk*, de daar toe benoemde plaats, geleidden de Beſtuurders van het *Leydſche* Dichtlievend Genootſchap *Kunst wordt door Arbeid verkreegen*, als mede die van het *'s Gravenhaagſche*, *Kunstliefde ſpaart geen vlyt*, den Dichterlyken Redenaar. Regeerings- Krygs- en Kerkenraads-Leden, te gemelder Kerke gekomen zynde, onthaalde een keurlyk Muzyk, onder 't geſchal van Pauken en Trompetten, beſtuurd door den beroemden Muzykmeeſter C. VERMEULEN, de zamenvloeijende menigte, die het Gebouw tot verdringens toe vervulde. Hoe groot de verwagting ware voldeedt de Redenaar aan dezelve volkomen, en ſlaagde in de uitvoering zo gelukkig, dat hy zich niet alleen van aller aandagt; maar ook van aller harten, volkomen meeſter maakte. Ieder was, naar 't eenſtemmig getuigenis der oorgetuigen, onder de taal, die van

zyne

zyne lippen rolde, enkel gehoor en gevoel; de hartstochten van Droefheid en Medelyden over den veegen ſtaat der Stad, van Verontwaardiging over de *Spaanſche* Dwinglandy en 't onderdrukken der Vryheid, of van Blydſchap op het heuchlyk Ontzet van *Leyden*; deeze en dergelyke hartstochten tekenden zich op ieders gelaad, naar maate dat de Redenaar verſchillende voorwerpen voordroeg; de aandoeningen van aller harten volgden op zyne klanken. Men ondervondt toen zo zeer als immer het vermogen eener kunstlooze Welſpreekenheid. Op het eindigen was het een verrukkend tooneel te zien, hoe ſterken indruk zulks gemaakt hadt, aller monden juichten tot des Redenaars lof, een ieder verſpreidde denzelven langs de ſtraaten, gansch *Leyden* weergalmde, toen de Dichter, begeleid door die zelfde Kunstgenooten, na huis tradt. En treffend Muzyk liet zich tusſchen de tydperken, in welken de Redenvoering verdeeld was, en by 't eindigen, hooren. De overgifte eener nieuw gegraveerde Afbeelding van den nooit volpreezen Burgemeester VAN DER WERF, aan *Leydens* Magiſtraat, door den Redenaar, beſloot zeer eigenaartig deeze Feestlyke plegtigheid. En hadt het Kunstgenootſchap *Kunst wordt door arbeid verkreegen*, den voorgaanden avond, die groote Gebeurtenis vrolyk gedagt, een ander daar ter Stede, bekend onder de Zinſpreuk *Veniam pro laude*, vierde dit

XCI. BOEK. 1774.

XCI. BOEK. 1774.

Eeuwgetyde dien avond. Twee Gedenkpenningen ſtrekten tot beſtendige herdenkings middelen aan den zegeryken Dag van *Leydens* Verlosſing. Wat hand dichtſnaaren roeren kon, ſpande dezelve om ze dien ter eere te tokkelen (*).

Nieuwe Schouwburg te *Amſterdam* ingewyd.

Wanneer de Brand den *Amſterdamſchen* Schouwburg in asch en puin verkeerd hadt (†) hing het by de Regeering dier Stad in beraad of men eene nieuwe zou oprigten. Gewigtige redenen bewoogen dezelve om weder een Kweekſchool van ſchuldloos vermaak, en een Oefenperk der dichterlyke bekwaamheden, zo in het hooge Treurſpel, als in 't vrolyk Blyſpel, en de boertende Klugt, te doen bouwen. De bekrompe plaats, waar de oude geſtaan hadt, wilde men gaarne voor eene ruinere verwisſelen: bezwaarlyk was die in eene zo volkryke en digtbebouwde

(*) *Beſchryving der Plegtigheden en Vreugdebedryven, by het tweede Eeuwgetyde van de Stad Leyden. Gevierd op 3 en 4 van Wynmaand* 1774, by C. V. HOGEVEEN JUNIOR, die mede eene keurige Verzameling van Verzen op *Leydens* Tweede Jubelfeest in 't licht gebragt heeft. Ook ontving men het *Verheerlykt Leyden* van den Dichter LE FRANCQ VAN BERKHEY, waar mede den *Nederlander* niet weinig te vrede en ingenomen was, en waar door zy, die geene gelegenheid gehad hadden om deeze Redenvoering te hooren, hier in eenige ſchavergoeding verkreegen.

(†) Zie hier boven bl. 292.

de Stad te vinden, zonder dat 'er zich eenige ongelegenheden opdeeden. Eindelyk bepaalde men op het *Leydſche Plein*, by de *Leydſche Poort*, naar 't plan van J. E. DE WITTE, Directeur Generaal van Stads Werken en Gebouwen, een nieuwen Schouwburg van hout te ſtigten. Het werk werd aangevangen in Grasmaand des Jaars MDCCLXXIII., en was in Herfstmaand des volgenden Jaars voltooid, en de noodigſte Schermen waren door de bekwaamſte meesters geſchilderd. Op den vyftienden dier maand werd het nieuw Tooneel plegtig ingewyd, door een klein ſtukje van BARTHOLOMEUS ROELOFS, Capelmeester van het Orchest; gevolgd van het Treurſpel *Jacob Simonszoon de Ryk*, gevloeid uit de pen der beroemde Vaderlandſche Dichteresſe LUCRETIA WILHELMINA VAN WINTER, *geboore* VAN MERKEN. Dit geſchiedde in tegenwoordigheid der Regeeringe en van verſcheide daar toe genoodigde perſoonen. Dit zelfde Treurſpel opende, twee dagen laater, den nieuwen Schouwburg voor allen, en werd dezelve, even als de oude, waar men eerst den *Gysbrecht van Amſtel*, VAN VONDEL geſpeeld hadt, eerst geopend met een oorſpronglyk *Hollandſch* Tooneelſtuk, uit de Vaderlandſche Geſchiedenis ontleend, en tot *Amſterdam* betrekkelyk. Eene enkele vertooning kon den verbaazenden toeloop van nieuwsgierigen en Tooneelliefhebberen niet voldoen, verſcheide keeren herhaalde men voor

XCI. BOEK. 1774.

XCI. BOEK. 1774.

voor een opgepropten Schouwburg, die gevoeglyk plaats verleent aan zestien honderd Toekykeren, dit Stuk. — Schoon 'er altoos lieden gevonden worden aan het oude dermaate gehegt, en daar mede, zo ingenomen, dat zy ſteeds daar aan de voorkeus geeven, voldeedt deeze nieuwe Schouwburg, zo in deszelfs aanleg, als in de Tooneel-cieraaden, en pragtige Kleederen aan den ſmaak van kundige en onbevooroordeelde Tooneelminnaaren, die zich verheugden over het herbouwen eener plaatze, waar zy hun lust konden boeten (*).

Het Genootſchap *Servandis Civibus* aldaar opgerigt.

Te dier zelfde Stede nam thans een nieuw Genootſchap, tot opbouw der Geneeskunde, 't welk ten Zinſpreuk voerde SERVANDIS CIVIBUS, eenen aanvang, en maakte zich bekend, door de uitgave van eene openbaare Aankondiging, by welke zy verklaarden, dat een klein Gezelſchap van bekwaame Mannen, overtuigd van het nut, 't welk Geneeskundige Genootſchappen, in andere Landen, hadden te wege gebragt, zich reeds voor eenigen tyd vereenigd hadt, om alle de waarneemingen van hunne wyduitgeſtrekte Praktyk met elkander te vergelyken, en dikwyls, hoewel nooit dan met de uiterſte voorzorge, nieuwe Proeven ter uitbreidinge van de Kunst te neemen. De ruime verſtandhouding der Leden van dit Gezelſchap, met ver-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1774. bl. 1276.

verſcheide Geneesheeren van den eerſten rang, gaf gelegenheid, om nu en dan deszelfs Lichaam met nieuwe en voortreffelyke Leden te vergrooten. Aan de volkomenheid ontbrak, dat het zich, ten meerderen nutte, als een Genootſchap, wereldkundig maakte, hoe wel de byzondere Leden, voor eerst niet konden goedvinden hunne Naamen te doen kennen, gelyk zulks by andere Genootſchappen gebruiklyk is. Zy wilden zich eensdeels aan geen afgunst blootſtellen, en dagten anderdeels, dat het geenzins de Naamen, maar wel deegelyk de Zaaken waren, die het Gemeen beoordeelen moest. Die geheimhouding der Naamen beloofden zy, dat een einde zou neemen, zo ras de meerderheid der Leden, om gewigtige redenen, zulks dienstig keurde. Jaarlyks loofde dit Genootſchap een Gouden en Zilveren Penning uit, aan het beste en daar aan naastkomende Antwoord, op eene Vraag de Geenees- of Heelkunst betreffende (*).

XCI. BOEK. 1774.

Ramp en onheil uit de Letteren der Lugt te ſpellen, of uit ongewoone verſchynzelen, in den loop en ſtand der Hemellichten, de akeligſte gebeurtenisſen te voorzeggen, was, van onheugelyke tyden af, het bedryf des ſchroomvalligen Bygeloofs, dat van eenen beſmettenden aart, altoos veele zwakke gemoederen ontrustte, en

Vrees voor den ondergang der Aarde uit den Stand der Planeeten gebooren.

(*) Verhandelingen van het Genootſchap *Servandis Civibus* I Deel.

XCI. BOEK. 1774.

en om welks aangevangen werk te voltooijen eene onkundige, of niet zelden bedrieglyke, Priesterschap de hand leende. Hoe gedugt was altoos in 't oog des Bygeloofs, de verschyning van Staartsterren: dan, waar de fakkel der Weetenschappen ontstooken is, doet dezelve de duisternissen van Waan- en Bygeloof, met de daar door verwekte vreeze, verdwynen. Kunde van den loop der Hemellichten, de berekening van de verschyning der zelzaam zich vertoonende, door de uitkomst gestaafd; heeft dien ydelen schroom verbannen by elk oplettenden, en zou men naauwlyks in een Land, waar de kundigheden zo algemeen verspreid zyn als in het onze, verwagten, eene ongerustheid uit den stand der Hemellichten te zien geboren worden, welke beter voegde aan de diepe onweetenheid dier Eeuwen, waar in Onkunde met Bygeloof ten zetel zaten. Dit was nogthans het geval. De Starrekundigen hadden waargenomen, dat de Planeeten *Mercurius* en *Mars*, in dit Jaar, zeer na voorby onzen Aardbol zouden loopen: zommigen hadden zich uitgelaaten over de mogelykheid, dat de nabyheid van een deezer Dwaalsterren aan onze Aarde op dezelve eenigen invloed zou kunnen hebben. Dit ontrustend gerugt waaide uit *Frankryk* welhaast in andere Ryken, en ook in ons Vaderland, over; 'er ontstond veel bekommerings onder 't Gemeen, 't welk den achtsten van Bloeimaand met schrik zag naderen, als 's Aardbols jongsten dag. Dan ner-

nergens in onze Gewesten liep die benardheid tot zulk een uiterste als in *Friesland*, waar een dweepend Schoolmeester den Propheet speelde, en de akeligste Gebeurtenissen voorspelde. Zo veel geloofs vondt hy by zommigen, dat zy hunne Broodwinningen lieten stilstaan, in het denkbeeld dat zy, naa den achtsten van Bloeimaand, des niet zouden behoeven.

In *Friesland* te keer gegaan door een Berigtschrift van hooger hand.

De hooge Regeering oordeelde het aldaar noodig, ter bedaaringe van de zo zeer ontrustte Gemoederen, en tot voorkoming van meerder verwarringe, een Berigt te doen opstellen en wereldkundig te maaken, 't welk, om der zeldzaamheids wille, verdient afgeschreeven te worden.

— „ Men is van eene kundige hand on-
„ derrigt, dat de beweegingen van *Mercu-*
„ *rius* en *Mars* geenen invloed op de *Aar-*
„ *de* hebben; dat de Conjunctie van *Venus*
„ met de *Zon* reeds den 22 van Maart is
„ geschied (zonder dat men haar, wegens
„ derselver groote Noorder Breedte, voor
„ de Zon, gelyk in de Jaaren MDCCLXI
„ en MDCCLXIX heeft gezien), en dat
„ de Conjunctie van *Mercurius* met de *Zon*
„ den 11 *April* voorgevallen is. Bygevolg dat beide deeze Planeeten, op de
„ gemelde tyden, het allernaast aan de
„ *Aarde* zyn geweest, en zich nu wederom dagelyks van dezelve verwyderen.
„ Voorts dat het zeer klein vermogen van
„ *Jupiter* op de *Aarde*, den 8 May byna
„ op het allerkleinste is, en op dien Dag
„ niets byzonders staat te gebeuren aan-
„ gaan-

XCI. BOEK. 1774.

„ gaande de Planeeten, dan dat men 's
„ morgens vóór den Opgang der Zonne,
„ by helder weer, *Jupiter*, *Mars*, *Venus*,
„ *Mercurius* en de *Maan*, in het Zodiaks
„ Teken van *Aries* zal zien; daar naa, met
„ het begin van *Juny*, in *Taurus*, en ver-
„ der in zeer verschillende Tekens van den
„ Zodiak, volgens den bestendigen loop
„ der Planeeten, zal waarneemen; en dat
„ daarom zulken, die vermoeden dat, op
„ den *achtsten Mey*, waarschynlyk eenige
„ veranderinge in de beweeginge der *Aar-*
„ *de* en Planeeten zou ontstaan, in de
„ daad hunne onkunde belyden in de wet-
„ ten der beweeginge van dezelven: naar-
„ dien deeze Lichaamen, ieder in 't by-
„ zonder, hunnen loop, in hunne eigene,
„ en zeer van elkander verschillende, Krin-
„ gen, zonder daar uit te wyken, vol-
„ brengen. Zo dat de Starrekundigen,
„ vóór honderden van Jaaren, wat het
„ zaaklyke betreft, indien zy ooit hadden
„ gedagt, dat eene vertooning aan den
„ Hemel, als die van den gemelden Dag,
„ nadeelige gevolgen in het Zamenstel-
„ der Planeeten zou maaken, dezelve
„ hadden kunnen voorzeggen (*).

Dusdanig eene verklaaring veroorzaakte wel eenige gerustheid in de gemoederen; doch de vrees verliet de beklemdste harten niet te eenemaal, dan naa dat de angstig te gemoet geziene achtste van Bloeimaand,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1774. bl. 414.

maand, zonder dat 'er op denzelven iet zonderlings, door de werking der Dwaalſtarren veroorzaakt, ten einde geloopen was; wanneer het Bygeloof, naar gewoonte, zweeg, en het gegrond belachen van kloeker Verſtanden, met geduld, moest verdraagen. XCI. BOEK. 1774.

Een ongewoone Voorjaars-ramp, geheel geene gemeenſchap hebbende met dien ydel gevreesden ſtand der Hemellichten, trof, in 't einde van Bloeimaand, eenige plaatzen in onze Geweſten. Naa dat de Lugtsgeſteltenis in 't midden dier Maand, ten aanziene van Hette en Koude, zeer ongelyk geweest was, zo dat, op één dag de Thermometer een onderſcheid van twintig tot acht- en- twintig Graaden tekende (*) ſtak den zeven- en- twintigſten een harde Storm uit het Noord-Weſten op, die het *Y*-water voor *Spaarendam* tot zulk eene hoogte deedt ryzen als de oudſte Lieden, in een zo ver gevorderd Voorjaar, nooit beleefd hadden. De *Slaaperdyk* ſtroomde over, op eene wyze in den Winter niet ongewoon, en deedt de hoop op een gunſtigen Hooibouw, welken het weelig ſtaande Gras in die ſtreeken beloofde, in den vloed verdwynen. De *Zuider-Zee* zwol, door deezen Storm, op onze kuſten dermaate dat geen menſchen geheugen daar van Ongemeen hoog water in Meymaand.

(*) *Weerkund. Waarn.* van A. W. SCHAEF in de *Hedend. Vaderl. Letteroefeningen* III Deel II Stuk. bl. 320.

XCI. BOEK. 1774.

van kennis droeg. Op het *Koegras* by *Kalantsoog* verdronk, door 't opzetten der *Noord-Zee*, veel Vees. De Visschers die Zee bevaarende leeden niet alleen groote schade; maar ook één *Katwyksch* Visschuitje sloeg, op de hoogte van *Ter Heyde* om, geen der Manschap bragt 'er het leeven af (*).

Middelen tot verbetering van *Frieslands* Inkomsten beraamd.

Reeds zints den Jaare MDCCLXVIII waren 'er in *Friesland*, op voorstel des Erfstadhouders, door de Staaten van dat Gewest, eenige bekwaame Leden benoemd, tot het onderzoek van den toestand der Lands Inkomsten. Zy leverden, in den voorleeden Jaare, berigt in van hunne Bevindinge, als mede van de Middelen, van spaarzaamheid en andere, welke zy tot herstel der Geldmiddelen bekwaam en noodig oordeelden. Staaten van *Friesland* zonden 't zelve aan den Stadhouder, die, in Sprokkelmaand deezes Jaars, zyn gevoelen daar over bekend maakte, 't welk het beraamen en vaststellen van verscheide Plakaaten en Publicatien, des betreffende, ten gevolge hadt (†). Of dezelve alle van dien aart waren, dat zy het kwaad in de beginzels aantasten, en 'er dus geneezing van te verhoopen was, werd verscheidenlyk beoordeeld.

Al-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1774. bl. 525. 587.
(†) Ze zyn te vinden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1774. bl. 542. 579. 590—616. 853.

XCI. BOEK.

1774.

Het *Regt van Aubaine* tusschen deezen Staat en *Frankryk*, als mede *Zweeden*, geheel afgeschaft.

Allen, die over de *Albis* of de *Elve*, de Grensscheiding van het oude *Fransche* Grondgebied, gebooren waren, en van daar *Albani* en *Aubenæ* genaamd werden, 't welk zo veel zegt als *Vreemdelingen*, mogten, volgens eene Wet van CAREL DEN GROOTEN, geene Goederen in *Frankryk* erven: de naalaatenschappen, die anderzins hun zouden hebben moeten aankomen, vervielen aan 's Lands Schatkist. Dit Regt werd *Jus Albinatus*, *Jus Albinagii*, en *Jus Aubaniæ* geheeten, in 't *Fransch Droit d'Aubaine*, by ons het *Regt van Aubaine*. Andere Volken, door dit Regt, in *Frankryk* stipt uitgeoefend, gedrukt, lieten 't zelve, volgens de Wet van Wedervergelding, tegen de *Franschen* gelden, en was dit vry algemeen onder de Volkeren. Beschaafder tyden en heuscher Zeden deeden 't zelve hier en daar afschaffen. Ook werd het reeds, by den *Kamerykschen* Vrede, in de Jaare MDXXIX, voor de *Nederlanders* in *Frankryk*, en voor de *Franschen* in de *Nederlanden*, vernietigd; en deeze vernietiging bekragtigd door een byzonder Verdrag in den Jaare MDCXCVII (*). — Doch men vondt in *Frankryk* niet goed, omtrent de *Fransche* Vlugtelingen, die den haatlyken Geloofsdwang ontweeken, deeze Godsdienst-vryheid ademende Gewesten ter schuil en verblyfplaatze genomen hadden, zich aan

(*) *Groot Plakaat Boek* II Deel, bl. 2223, ook nader 1634. *Ald.* II Deel, bl. 2360. En in een Tractaat van Vriendschap 1662. *Ald.* bl. 2011.

XCI. BOEK. 1774.

aan dat Verdrag van Vernietiging te houden, zelfs niet wanneer die Vlugtelingen, in deeze Landen als Inboorelingen aangenomen waren, gelyk een Plakaat des Jaars MDCCLIX dit Regt van Inboorlingſchap aan die Vlugtelingen verleende (*). Menigmaalen vielen hier over klagten, welker vrugtloosheid de Staaten in 't einde bewoog te verklaaren, dat men, ter wedervergelding, den *Franſchen* ook niet zou toe laaten tot de Erfenisſe der Goederen van Vlugtelingen hier ter Lande (†). In deezen voor de Menschlykheid onvoeglyken ſtand bleef dit ſtuk tot dat, in Lentemaand deezes Jaars, de Kroon van *Franryk* en deeze Geweſten, ten voordeele der wederzydſche Onderdaanen, een Verdrag ſlooten, by 't welk het *Regt van Aubaine* volkomen afgeſchaft en vernietigd werd. — Een zelfde Verdrag werd ook tusſchen het Ryk van *Zweeden* en deezen Staat, om deezen tyd, aangegaan (§).

Engeland verzoekt dat de *Noord-Americaanen*, uit deeze Landen, met geen Krygsbehoeften

Schreef men de gemaklykheid, waar mede het Hof van *Frankryk* zich daar toe liet beweegen, misſchien niet zonder grond, toe aan *Frankryks* oogmerk, om, door dit betoon van hoogagting voor 't Gemeenebest, 't zelve aan zyne belangen te verbinden, 't welk de welwikkende Staatkunde van veel gewigts moest oordeelen by het toeneemen van den dagelyks aanwakkerenden

(*) *Groot Plakaat Boek* V Deel, bl. 73.
(†) *Groot Plakaat Boek* V Deel, bl. 74.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1774. bl. 527 en 864.

den twist tusſchen *Engeland* en de *Noord-Americaanſche* Volkplantingen, waar in *Frankryk*, vroeg of laat, ſtondt deel te neemen. Het gedrag des *Engelſchen* Hofs was, by den aanvang dier onluſten, by lange zo vriendlyk niet, en diende, het voorſtel des Afgezants YORKE by de Algemeene Staaten geenzins om de gemoederen in een handeldryvend Gemeenebest ten zynen voordeele in te neemen. 't Zelve behelsde, dat de Koning zyn Meeſter zich vleidde, dat hun Hoog Mogenden, uit hoofde van de aanhoudende Oneenigheden tusſchen *Groot-Brittanje* en de *Engelſche* Volkplantingen, in *America*, aan derzelver Ingezetenen wel ernſtig zouden willen verbieden, deeze oproerige Volkplantingen, 't zy middelyk of onmiddelyk, met Geweer of Krygsbehoeftens te onderſteunen; dat zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit, uit aanmerking van de Vriendſchap en goede verſtandhouding, welke zo gelukkig tusſchen *Engeland* en 't Gemeenebest plaatze hadt, verwagtte, dat hun Hoog Mogenden de noodige voorzieningen zouden doen tot het beletten van dusdanige verzendingen. —— Men wil dat *Engeland* het by dit verzoek, niet liet beruſten; doch dat 'er daadlyk op 't T' tweé *Engelſche* Vaartuigen lagen, om een waakend oog te houden, op 't geen van daar verzonden werd en welke Schepen, zo ras zy vermoede. kreegen eener verzending van Oorlogsbehoeften na *Boſton*, gereed waren onze Koopvaarders in het uit-

XCI. BOEK. 1774. mogen voorzien worden.

XCI. BOEK. zeilen te volgen, misschien met oogmerk om dezelve in Zee te onderzoeken.

1774. De Oorlog tusschen *Frankryk* en *Engeland* dreigt uit te zullen barsten.

De toestand der zaaken in *Noord-Amerika*, *Frankryks* blykbaare genegenheid, om die Volkplantingen, in het Vryheids-pleit te ondersteunen, en *Engelands* bepaald oogmerk om alles op te zetten by het onderwerpen der Volkplanteren, deedt elk eenigzins vooruitzienden, vaststellen, dat het Twistvuur, in de *Nieuwe Wereld* eerst ontstooken, dat des Oorlogs in de *Oude Wereld* zou doen ontvlammen. De betrekking, waar in onze Staat stondt tot de twee Mogenheden, die eerlang tegen elkander het harnas zouden aangorden, spelde ten minsten het vertoon derzelfde tooneelen, als in den laatstgevoerden Kryg tusschen *Frankryk* en *Engeland*, zich opdeeden, en by de meesten nog in versche geheugenisse lagen. Twyfelingen of de Onzydigheid, toen met zo veel Staats beleids gehouden, door de *Vereenigde Gewesten* zou kunnen bewaard worden, bekroopen veelen, die den tegen elkander werkenden invloed des Hofs van *Versailles* en van *Landen*, in den Lande kenden, en berekenden hoe hoogst bezwaarlyk het zou vallen, buiten eenen Oorlog te blyven, waar in men den Staat gaarne zag ingewikkeld; schoon men van den kant dier ten Oorlog gereede Mogenheden, niet naliet op Onzydigheid van onzen kant aan te dringen.

Staaten van *Holland* dringen aan op

Niets kan beter tot opheldering van de inwendige Staatsgesteltenisse, ten deezen opzigte, hier te Lande, dienen dan een na-

nader verslag van 't geen 'er, omtrent de versterking der Land- en Zeemagt, ten deezen tyde, voorviel. In den Jaare MDCCLXXII hadden Staaten van *Holland* niet nagelaaten aan te dringen op de hoogstnoodige Verbetering van 's Lands Zeemagt, en wel byzonder, dat de overige Gewesten de Aandeelen in de Petitien van de Jaaren MDCCLXX en MDCCLXXI tot buitengewoone Uitrustingen ter Zee zouden opbrengen, als mede tot den verzogten aanbouw der vier-en-twintig Schepen van Linie (*); doch zy vonden de Bondgenooten min bereid dan zy verlangden om de Zeemagt tot die hoogte te brengen. „ Zy waren misschien," dus drukt zyne Hoogheid zich over deeze agterlykheid uit, „ niet gezind om *al* hun vermogen aan „ de Zeemagt te besteeden, en wilden, in „ de toestemming tot dezelve, niet *al te* „ *schootig* zyn, uit vreeze dat, wanneer „ die Zeemagt, op de door *Holland* be„ doelde hoogte, zou gebragt zyn, min„ der gelegenheids voor hun zou overbly„ ven, om zich ook van de Landzyde, „ de zo lang gewenschte, en by hun zo „ noodig geoordeelde, zekerheid, te be„ zorgen (†).

XCI. BOEK. 1774.

de versterking der Zeemagt. Waarom de andere Gewesten niet gereed bewilligden.

Hier door bleeven de zaaken in den zelfden staat tot den Jaare MDCCLXXIII. *Holland*, de langs hoe grooter wordende noodzaaklykheid bezeffende om die Versterking

Nader aandrang door Staaten van *Holland* gedaan.

(*) Zie hier boven bl. 248.

(†) *Memorie van zyn Hoogheid* 6 Oct. 1782. bl. II.

XCI. BOEK. 1774.

king ter Zee ot ſtand te brengen, herhaalde toen den tot nog vrugtloozen aandrang by hunne Hoog Mogenden, die beſlooten by alle de overige Geweſten, het hunne te zullen aanwenden om in de billyke eiſchen van *Holland* te ſtemmen; en verder goedvonden zyne Hoogheid, en den Raad van Staaten, te verzoeken om een Plan tot verſterking der Troepen van den Staat ter Algemeene Staatsvergadering te willen openleggen, om daar op, overeenkomſtig de Orde van den Lande, te beſluiten.

Overyſſels raadſlag.

De raadſlagen der onderſcheidene Geweſten konden nu niet wel agterwege blyven; zy kwamen in. *Overyſſel* zou met genoegen een Plan tot eene maatige Vermeerdering der Landmagt te gemoet zien. Wat de vervallen Staat van 's Lands Zeemagt betrof, was het aangemerkte, zo van hun Hoog Mogenden, als van Staaten van *Holland*, niet ongegrond; doch dat daar omtrent geen meerder voorziening hadt plaats gegreepen, moest aan Ridderſchap en Steden niet geweeten worden, en mogten zy zich op voorgaande toeſtemmingen in die Laſten, boven al van den Jaare MDCCLXXI, beroepen. Zy wilden niet ontveinzen, dat ze nu nog agterlyk waren in zich te verklaaren over de Petitie tot den aanbouw van Vier- en- twintig Oorlogſchepen; doch, behalven dat dit hun geval niet in 't byzonder was: dewyl de meeſte Geweſten 'er nog niet in toegeſtemd hadden, waren zy hier in voornaamlyk wederhouden, door de Onregelmaatigheid en Onbillykheid, waar me-

mede dit gedeelte van het ſtuk der *Conſenten* werd behandeld, op welker verbetering zy aandringende by deezen betuigden „ dat, indien de gezaamlyke Bondgenoo- „ ten, in de Petitie tot den aanbouw van „ vier- en- twintig Oorlogſchepen een „ gaaf *Conſent* geliefden te draagen, dat „ *Conſent* op zyn tyd met *reële preſtatie* te „ agtervolgen, en daar van ter Vergade- „ ringe van hun Hoog Mogenden verklaa- „ ring te doen, zy mogten lyden, dat „ nimmermeer eenige aandrangen herhaald „ wierden by de Geweſten, die in de Pe- „ titie tot den aanbouw van Schepen van „ den Jaare MDCCLXXI, of in 't geheel „ niet, of maar ten deele toegeſtemd had- „ den, maar zy des geheel ongemoeid ge- „ laaten: zy hoopten dat deeze Verklaa- „ ring, door de overige Geweſten, mogt „ worden gevolgd, en de gebrekkige Ge- „ weſten aanmoedigen om te beſluiten op „ en toe te ſtemmen in de Petitie tot de „ Vier- en- twintig Oorlogſchepen." Dan konden zy niet voorby aan de Bondgenooten voor te houden, dat, zouden de vervalle zaaken van de Zee zodanig behartigd en verbeterd wórden als noodig ſcheen, zulks voor een groot gedeelte behoorde gezogt te worden in den ſtaat der middelen ten laſte van de Collegien ter Admiraliteit.

XCI. BOEK. 1774.

Utrecht was voor de verbetering van Zee- en Landmagt, beriep zich, om zyne bereidwilligheid tot het toebrengen van zyn aandeel aan het Zeeweezen te toonen, *Utrechts* gevoelen.

XCI. BOEK. 1774.

op de gedraagene toeſtemming in de Peti-
tie van den Jaare MDCCXLI, op de
reeds daarvan opgebragte Penningen, ter-
wyl andere Geweſten of niets, of merke-
lyk minder, hadden betaald; op de laatere
betooningen van bereidwilligheid om het
gemeene Vaderland, en deszelfs afgelege-
ne Bezittingen, zo wel ter Zee als te Lan-
de, te helpen beſchermen. Verklaarden
Staaten van *Utrecht* zich omtrent eenige
voorgeſlaagene buitengewoone pooging tot
vermeerdering van de Land- of Zeemagt
der Republiek niet overeenkomſtig den
wensch van zommige Bondgenooten, dit
moest aan geen gebrek van bereidwilligheid;
maar aan de bekrompenheid van Geld-
middelen, worden toegeſchreeven, welke,
zonder het bezwaaren der Ingezetenen,
die veel eer verligting behoefden, in geen
beter ſtaat konden geraaken. „ Zy ver-
„ trouwden dat de Bondgenooten, den toe-
„ ſtand van hun Gewest behoorelyk over-
„ weegende, het verlangen van hun Ed.
„ Mogenden niet vreemd zouden vinden,
„ dat eindelyk eens met ernst wierd ge-
„ dagt, om door eene gelyke en geregelde
„ heffing van de Middelen te Water, en
„ door het betragten eener behoorelyke
„ Oeconomie by de Admiraliteits Colle-
„ gien, het Fonds, tot de Zeemagt ge-
„ ſchikt, zo veel mogelyk te bevoordee-
„ len, en dat de onderhandelingen daar
„ over, voormaals begonnen, niet ernst
„ voortgezet en tot een ſpoedig einde ge-
„ bragt wierden, bereid zynde om, op

„ het

„ het bekomen der noodige onderrigtingen van het geen tot verbetering der Zee- magt van den Staat, en de beſcherming des Handels, zo uit de Inkomſten der Admiraliteit, als anders, zou kunnen gevonden worden, op de Petitie van den Jaare MDCCLXXI tot den aanbouw van vier- en- twintig Schepen van Linie, zodanig te beſluiten als de omſtandigheden der Geldmiddelen eenigzins zouden toelaaten. Gelyk zy ook by herhaaling betuigden bereid te zyn, om op gelyke wyze te beſluiten, op eene voeglyke Verſterking van de Landmagt, zo ras zyn Hoogheid en de Raad van Staaten eene nadere Petitie en Plan ter overweeginge der Bondgenooten, zouden ingeleverd hebben: voor de Verbetering van de Land- en Zeemagt, waren huns oordeels dezelfde redenen."

XCI. BOEK. 1774.

Gelderland, terſtond in de Petite tot meergemelden aanbouw van Oorlogſchepen geſtemd hebbende (*), herhaalde die toeſtemming, deeze gelegenheid aangrypende om by hunne Bondgenooten, die tot nog hier in niet bewilligd hadden, aan te dringen, dat zy 'er zich toe zouden laaten beweegen, ten einde men ſpoedig met eenpaarigheid daaromtrent een Beſluit mogt neemen; dan teffens oordeelden zy het tegenwoordig aantal van 's Lands Krygsvolk

Gelderlands denkbeeld.

(*) Zie hier boven bl. 253.

1774. op de gedraagene toeſtemming in de Peti-
BOEK. tie van den Jaare MDCCXLI, op de
reeds daarvan opgebragte Penningen, ter-
wyl andere Geweſten of niets, of merke-
lyk minder, hadden betaald; op de laatere
betooningen van bereidwilligheid om het
gemeene Vaderland, en deszelfs afgelege-
ne Bezittingen, zo wel ter Zee als te Lan-
de, te helpen beſchermen. Verklaarden
Staaten van *Utrecht* zich omtrent eenige
voorgeſlaagene buitengewoone pooging tot
vermeerdering van de Land- of Zeemagt
der Republiek niet overeenkomſtig den
wensch van zommige Bondgenooten, die
moest aan geen gebrek van bereidwilligheid;
maar aan de bekrompenheid van Geld-
middelen, worden toegeſchreeven, welke,
zonder het bezwaaren der Ingezetenen,
die veel eer verligting behoefden, in geen
beter ſtaat konden geraaken. „ Zy ver-
„ trouwden dat de Bondgenooten, den toe-
„ ſtand van hun Gewest behoorelyk over-
„ weegende, het verlangen van hun E
„ Mogenden niet vreemd zouden vind
„ dat eindelyk eens met ernst wierd
„ dagt, om door eene gelyke en geregelde
„ heffing van de Middelen te Water, en
„ door het betragten eener behoorelyke
„ Oeconomie by de Admiraliteits Colle-
„ gien, het Fonds, tot de Zeemagt ge-
„ ſchikt, zo veel mogelyk te bevoordee-
„ len, en dat de onderhandelingen daa-
„ over, voormaals begonnen, met erns
„ voortgezet en tot een ſpoedig
„ bragt wierden, bereid

[illegible]

[illegible]

(*) [illegible] gt-
de
toe-

XCI. BOEK. 1774.

volk niet toereikende om tot beveiliging van den Staat de noodige gerustheid te geeven; waarom zy ook bleeven aandringen op eene maatige vermeerdering, en het Plan daar toe te gemoet zagen.

Zeelands beſluit.

Geheel anders klonk de taal door *Zeeland* geuit. Staaten van dat Gewest, „ zouden geene zwaarigheid maaken, om, „ ten aanzien van de Zee- en Landmagt, „ het gevoelen van Staaten van *Holland* „ te omhelzen; waare het niet, dat zy daar „ in verhinderd wierden, door de bekrompene geſteldheid hunner Provinciaale „ Finantien; die niet toereikten, om de „ gewoone uitgaven te kunnen draagen, „ en veel min inſtaat waren, om aan „ eenige buitengewoone uitgaven te gemoet te komen, en wel inzonderheid „ aan een zo merklyke ſomme, als het „ aandeel van *Zeeland* in de Petitie tot „ den aanbouw van vier- en- twintig Oorlogſchepen; als mede in het geene een „ voeglyke vermeerdering der Landmagt zou beloopen, waar om zy, „ hoewel met leedweezen, moesten betuigen, geheel buiten ſtaat te zyn, om „ tot zodanig eene Toeſtemming te komen, welke zy met geen daadlyke „ Geldopbrengingen zouden kunnen bekragtigen, ten ware de Bondgenooten „ konden overgehaald worden, om Staaten van *Zeeland*, daar toe meer inſtaat „ te ſtellen, dan tot heden was geſchied."— Voorts bragten zy een ganſche lyst van bezwaaren, van verkortingen, en van veron-

ge-

gelykingen, in 't midden, zich over de behandelingen der overige Zes Gewesten beklaagende. XCI. BOEK.

Staaten van *Friesland*, schoon zy mede 't bezwaar der Geldmiddelen van hun Gewest, in 't breede ophaalden, „ twyfelden niet, gelyk zy zich uitdrukten, „ of hun Hoog Mogenden zouden daar „ uit ligtlyk opmaaken, in welk eene verlegenheid zy zich thans bevonden; aan „ den eenen kant gedrongen wordende „ door de nuttigheid, en meerdere of mindere noodzaaklykheid, der voorgeslaagene maatregelen, en aan den anderen „ kant schroomende, in dezelve te treeden, uit hoofde van onmagt en het voor„ uitzigt, dat op zulk eene wyze hun „ Gewest nimmer tot verhaal zou komen, „ of instaat gesteld worden, om het gemeene Bondgenootschap, ingevalle van „ nood, met eenige nadruk, ter hulpe te „ verstrekken, dat zy dus tusschen beiden „ staande, hun Hoog Mogenden, konden verzekeren van hunne geneigdheid, om met „ de overige Bondgenooten zamen te stemmen, in het beraamen van maatregelen, „ die men ter beveiliging van den Staat, „ herstelling van de Zeemagt, en bescherming van den Koophandel, noodig zou „ oordeelen: hier om zouden zy het Plan „ en de Petitie, wegens de vermeerdering „ der Landmagt afwagten, en daar over, „ zo wel als over den aanbouw der Schepen van Oorlog, raadpleegen en vrugtbaare Besluiten uitbrengen; zo veel de „ toe- 1774. *Frieslands* raadslag.

XCI. BOEK. 1774.

„ toeſtand der Geldmiddelen van het Ge-
„ weſt eenigzins zou toelaaten. Terwyl
„ zy tevens, met de andere Gewesten,
„ wel wenschten, dat de Onderhandelin-
„ gen, wegens het onderzoeken van de
„ middelen der onderſcheide Admiraliteï-
„ ten aangevangen, van zulk een goed ge-
„ volg mogten weezen, dat ten minſten
„ een gedeelte van de Buitengewoone
„ Uitrustingen, daar uit konden worden
„ goedgemaakt."

Gevoelen van *Stad en Lande*

Stad en Lande keurde de redenen voor den Aanbouw der Oorlogſchepen bygebragt onwederleggelyk; doch kwam het Staaten van dit Gewest niet min ontegenſprekelyk voor, dat men even zeer bedagt moest zyn, op de middelen, om dien aanbouw te volvoeren. Zy gaven hun misnoegen, over het agterblyven van herſtel by 's Lands Admiraliteiten, op eene ſterke wyze te kennen. Bleeven de zaaken in dien ſtand, dan hadt men grond om te dugten, dat de kosten tot dien Aanbouw op de ſchouders der Gewesten geſchooven, eene voorgewende onmagt zommige zou te rug houden van toe te ſtemmen, of aanleiding geeven, om de hulp van andere Bondgenooten te verzoeken, of dat zy, gaar toegeſtemd hebbende, de Betaaling zeer traaglyk zouden laten volgen. —— Het aandeel 't geen *Stad en Lande* tot dien aanbouw zou moeten opbrengen, de kosten van de bedoelde vermeerdering der Landmagt, en het in dienst houden der Zes Fregatten, zou-

de

de Geldmiddelen van hun Gewest ten gronde helpen.

Naa een beklaaglyk tafereel gemaald te hebben van den bezwaarden Staat van *Stad en Lande*, zints het zeventiende jaar deezer Eeuwe, van de Lasten op de Ingezetenen, en de verkoop van Goederen, om ſchulden afteloſſen, bragt de bedenking, dat hun niets overbleef, dan uit twee kwaaden het minſte te kiezen, en het onbetwistbaar veiliger was, zich vroegtydig te wapenen, en daar toe alles op te brengen wat men kon, dan bloot te ſtaan voor de begeerte van ieder, die lust hadt den Lande te beſpringen, hun tot de volgende verklaaring. —— „Dat zy „ zouden toeſtemmen in den aanbouw „ van een zodanig getal Oorlogſchepen „ als, in 't Jaar MDCCLXXI, door den „ Raad van Staaten hun Hoog Mogenden „ was overgegeeven, en aan de Geweſten „ verzonden, of zo veel minder als waar „ over de Bondgenooten het zouden ééns „ worden, onverkort de vrye raadpleegingen van *Stad en Lande* omtrent „ de Plans, welke men deswegen zou „ voorſtellen. Dat zy, zo ras alle Geweſten zuiver zouden hebben toegeſtemd, daadlyk daar toe zouden betaalen den eerſten Termyn en verder „ hunne Toeſtemming, zo veel zy eenigzints vermogten, met de daadlyke „ voldoeningen zouden beveſtigen, zelfs „ door de Penningen uit de verkoop van „ hunne laatſte *Domeinen* daar toe (des „ noods)

XCI. BOEK. 1774. „ noods) te beſteeden, onder de volgende „ voorwaarden. —— Dat alle Bondge„ nooten in gemelde Petitien gaaf, en zon„ der eenige bedingen, of bepaalingen, toe„ ſtemden, en zulks daadlyk agtervolg„ den; in voege dat zy zich ontſlaagen „ hielden van de betaalinge van een twee„ den Termyn, indien alle Bondgenooten „ den eerſten, op den verſchyndag van „ den tweeden, nog niet betaald mogten „ hebben, en zo vervolgens met de an„ dere Termynen." —— Ten anderen, „ dat zy inmiddels overtuigd wierden van „ de ernſtige en daadlyke genegenheid van „ hun Hoog Mogenden en de Bondge„ nooten om de Geldmiddelen der Admira„ liteiten te verbeteren." —— En eindelyk „ dat zy, naa afloop van het beloop „ van den toegeſtaanen onderſtand, aan „ één der Bondgenooten, de volduuring „ daar van, of eenig ander middel in diens „ plaatze, mits deezen weigerden, en „ voor nu en als dan van de hand weezen; „ tot zo lange de Staaten van zodanig Ge„ west, niet gekomen waren tot dergelyke „ middelen van onderzoek en beſchikking „ over hunne Financien, als zy zelve, en het „ by uitſpraak bleeke, dat de Ingezetenen „ van dat Gewest, naar evenredigheid „ zwaarder belast waren dan die van *Stad* „ *en Lande*, en de Geldmiddelen in 't „ zelve met gelyke naauwkeurigheid be„ ſtuurd wierden; ten einde daar uit, als „ zynde de eenige redelyke oorzaak om „ hulp van anderen te verzoeken, de

„ on-

„ onmogelykheid om zich zelven te kun- XCI.
„ nen redden, openbaar werd. BOEK.
„ Dat zy, belangende de Vermeerde- ——
„ ring der Landmagt zich daar omtrent 1774.
„ nooit ongenegen betoond hadden, en
„ nog, niet ongenegen waren. Het Plan
„ daar toe verwagtende om'er nader op te
„ besluiten."

Het leedt niet lang of dit Plan was gevormd, en in Hooimaand des Jaars MDCCLXXIII aan de Gewesten rond gezonden; ten einde, zo in 't zelve, als in den Aanbouw van vier- en- twintig Linie Schepen, toe te stemmen. Volgens 't zelve zou 's Lands Krygsmagt met 1368 Paarden, en 8927 Hoofden, vermeerderd worden. De kosten van het Jaarlyks onderhoud hadt men begroot op 1560654 Guldens, en de Recruut en Aanritsgelden daar en boven op 653987 Guldens. Plan tot vermeerdering van de Landmagt.

Hoewel, eer Wynmaand ten einde liep, *Stad en Lande*, *Friesland*, *Overyssel*, *Gelderland* en *Utrecht*, in de beide Plans zuiverlyk bewilligden, duurde het, tot bevreemding veeler Bondgenooten, tot Grasmaand MDCCLXXIV. eer *Holland* deswegen zyn gevoelen te kennen gaf. Dit Staatsbesluit, van alle de voorige verschillende, en de bron van veele andere Raadpleegingen, verdient een breeder verslag. Staaten van *Holland* verklaarden, „ dat, „ naa lang en kragtig aanhouden by de „ Bondgenooten op het geeven van daad„ lyke bewyzen, om de verbetering der „ Zeemagt, ten minsten met gelyken Staatsbesluit van *Holland* deswegen.

XCI. BOEK. 1774.

„ tred, met die van de Landmagt te be-
„ hartigen, hun niets aangenaamer zou ge-
„ weest hebben, dan de blyken van zoda-
„ nig een ernſtig voorneemen by de Bond-
„ genooten te ontmoeten, als wanneer
„ voor hun het tydſtip zou gebooren zyn,
„ waar in zy niet langer zouden vertraagen
„ met de verklaaring om hunne bereidwil-
„ ligheid, tot eene voeglyke vermeerdering
„ der Landmagt, daadlyk geſtand te doen;
„ doch 't was verre van daar dat dit ge-
„ wenſchte tydſtip zou genaderd weezen:
„ want zy moeſten, tot hun leedweezen,
„ betuigen, in de uitgebragte Beſluiten der
„ Geweſten, vergeefsch gezogt te heb-
„ ben, 't geen vereiſcht zou worden om
„ hun de noodige gerustheid te geeven,
„ dat de Bondgenooten de verbetering der
„ Zeemagt zodanig ter harte namen, als
„ eenigzins overeenkwam met den aart en
„ het gewigt der zaake: van welke niets
„ minder dan de welvaard of het verderf
„ van *Holland*, en by onvermydelyken
„ gevolge, het behoud of de ondergang
„ van 't Gemeenebest, moest afhangen.

„Wel was waar de meeſte Geweſten had-
„ den tot den Aanbouw van vier- en-
„ twintig Oorlogſchepen geſtemd; doch
„ hoe zeer zulks door hun gaarne werd
„ aangenomen, als eene waarborge voor
„ de daadlyke voldoening der aandeelen in
„ gelde, het nogthans zeker ging, dat de
„ verbetering der Zeemagt door den Aan-
„ bouw alleen niet kon uitgewerkt wor-
„ den; maar dat het Jaarlyks in Zee

„ bren-

„ brengen van een bekwaam getal Oorlog- XCI.
„ schepen het middel was om de zwakke BOER.
„ en kwynende Zeemagt te herstellen, het ——
„ handeldryvend gedeelte der Ingezetenen 1774.
„ van den Staat, naar behooren, te be-
„ schermen, en de steeds afneemende
„ Vaard en Handel voor een geheel verval
„ te behoeden.

„ Welke begrippen men ook, over de
„ Gesteldheid en 't Bestuur van de Admi-
„ raliteits Collegien, veeltyds mogt vor-
„ men, het was eene bewysbaare waar-
„ heid, dat die Collegien, buiten behulp
„ der Bondgenooten, aan den Zeehandel
„ de noodige bescherming niet konden ver-
„ leenen; en even onbetwistbaar, dat de
„ gebrekkige opbrengingen der Gewesten
„ tot de buitengewoone Uitrustingen,
„ voor eene der beklaaglyke oorzaaken
„ gehouden moesten worden, waar aan
„ men het onvermogen dier Collegien hadt
„ toe te schryven.

„ Te deezer oorzaake hadden zy, by
„ voorgaande gelegenheden, aan de Bond-
„ genooten vertoond, de hooge noodzaak-
„ lykheid tot het vaststellen van een
„ Fonds, waar uit de kosten van eene
„ Jaarlykssche Uitrusting, door de tigti-
„ ge Onderstandgelden der gezamenlyke
„ Bondgenooten, konden komen; doch
„ die vertoogen, hoe billyk ook en regt-
„ maatig, waren, tot hier toe, van geen de
„ minste uitwerking geweest.

„ Met het verval der Zeemagt van den
„ Staat, en het daar uit afneemen des Han-

XCI. „ dels, was het, ondertusschen tot dat ui-
BOEK. „ terste gekomen, dat zy zich zelven, en
——— „ hunne Bondgenooten zouden misleiden,
1774. „ wanneer zy het akelig vooruitzigt, in 't
„ welke de waare geschapenheid der zaa-
„ ken zich vertoonde, langer wilden ver-
„ bergen; daar immers de geringe over-
„ blyfzels van eenen voorheen bloeyenden
„ Koophandel, welke zonder Bescherming,
„ en zonder vertooning van 's Lands Vlag,
„ in die Oorden, waar toe dezelve zich
„ voornaamlyk uitstrekte, niet behou-
„ den, veel min opgewakkerd en bewaard
„ konden worden, eerlang na elders zou-
„ den verhuizen, en geheel tot niet loo-
„ pen, daar het Lichaam van den Staat,
„ door inwendige kwaalen aangetast, by
„ verzuim en verwaarloozing der hulp-
„ middelen, welke daar tegen in tyds
„ hadden kunnen aangewend worden, den
„ oever zyns ondergangs, zelfs zonder
„ den minsten aanstoot van buiten, zou zien
„ genaaken; en daar *Holland*, ontzet en be-
„ roofd van de medewerking der Bondge-
„ nooten, tot bewaaring en bescherming der
„ eenige bronnen van den bloei en wel-
„ vaard, haast zou ophouden, met die in-
„ vloeden van zyn finantieel vermogen
„ over het Bondgenootschap te versprei-
„ den, welke, in bezwaarende tyden, door
„ de Bondgenooten zo menigmaal, ten
„ hunnen nutte en welzyn, waren onder-
„ vonden.

„ Nimmer zouden hun Ed. Groot
„ Mogenden, zo lang tegen die gedugte

„ on-

„ onheilen niet op eene kragtdaadige en voldoende wyze, door de verbetering der Zeemagt, zo in den Aanbouw als in de jaarlykſche Uitrusting zou voorzien weezen, in de tegenwoordige geſteldheid der zaaken, van zich kunnen verkrygen, om hunne Provinciaale Finantien, door eenigen verderen of meerderen last, voor en ter zaake van de verdeediging te Lande te bezwaaren; doch veel eer in de onaangenaame, maar teffens onvermydelyke, verpligting gebragt worden, om de verklaaringen, by 't ſlot der laatst gedraagene Toeſtemming, daadlyk werkſtellig te maaken."

XCI. BOEK. 1774.

„ De Gemeene Verdeediging van de Republiek, zo te Water als te Lande, kon nimmer op vaste gronden gevestigd worden, zo lang de middelen, daar toe dienende, niet met eenpaarige ſchouderen gedraagen werden; en zo lang men die zelfde, en vooral geen minder zekerheid voor de opbrenging der toegeſtaane Lasten tot het werk van de Zee niet invoerde en vast ſtelde, als omtrent het toegeſtaane voor de Verdeediging te Lande.

„ Van ouds waren *Staaten van Oorlog, te Water*, bekend geweest, by welken het beloop der Penningen, die de Admiraliteiten te kort kwamen, over de Gewesten geſlaagen werden, dit hadt opgehouden, en waren de Buitengewoone Petitien in ſtede gekomen, die veel tyds geen beter of voordeeliger lot had-

XCI. „ den ondergaan, dan dat het zeer groote
BOEK. „ en beſchreienswaardig verſchil tuſſchen
——— „ de toegeſtaane en de daadlyk opgebrag-
1774. „ te Lasten te zigtbaar was daargeſteld,
„ en de zaaken der Zee in een verval
„ geraakt waren, over 't welk men zich
„ thans niet genoeg kon beklaagen. ——
„ Dat, tot herſtel van dit verval, geen an-
„ der middel voor handen was, dan de
„ byzondere Beſtemming van een genoeg-
„ zaam Fonds voor de kosten van eene
„ Jaarlykſche Uitrusting, gepaard met dus-
„ danige Schikkingen, waar door de over-
„ betaalingen en in gebrekeblyvingen,
„ die in de toelagen der Gewesten op
„ het Fonds mogten vallen, met andere
„ posten, op den Staat van Oorlog, de
„ verdeediging te Land betreffende, on-
„ derling vereffend wordende, aan de
„ Collegien ter Admiraliteit, zo veel ge-
„ rustheids verſchaften, als dezelve noo-
„ dig hadden, om Schepen uit te rusten,
„ zonder aan de nadeelige en verderflyke
„ gevolgen van gebrekkige Opbrengingen
„ blootgeſteld te blyven."

„ Zy konden niet nalaaten dit middel
„ den Bondgenooten ten ſterkſten aan te
„ pryzen; op dat het eens vast geſteld zyn-
„ de, even daar door de weg mogt gebaand
„ worden, om de Raadpleegingen, over
„ het herſtel van de Zeemagt, te gelyk
„ met eene voeglyke Verſterking van de
„ Landmagt, tot eene gewenſchte afkomst
„ te brengen. —— Niets liever wenſch-
„ ten hun Ed. Groot Mogenden, dan dat

„ zy

„ zy hunne eigene Provinciaale Finanti- XCI.
„ en, en die hunner Bondgenooten, in BOEK.
„ dien ſtand konden beſchouwen, dat
„ eene meerdere Jaarlykſche uitgave van 1774.
„ ver over de *Vyftienmaal honderd duizend Guldens*, gevoegd by het geen
„ uit het boven gemeld Fonds voor de
„ Zeemagt vereischt zou worden, een
„ niet al te bezwaarend aanzien kreeg;
„ waar door dan ook de raadpleegingen,
„ omtrent het voorgeſtelde Plan zich zou-
„ den bepaalen tot een onderzoek over
„ de meerdere of mindere noodzaake,
„ om, in de tegenwoordige tydsomſtan-
„ digheden, tot eene zo aanzienlyke ver-
„ meerdering van Troepen te komen;
„ doch dat, het Finantieweezen zich geen-
„ zins in eene zo voordeelige gedaante
„ opdoende, zy het uit dien hoofde ge-
„ heel ongeraaden zouden vinden, om,
„ tot de beide voorwerpen, zo van de
„ begrooting van het voornoemde 's Jaar-
„ lyks Fonds ten behoeve van de Zee-
„ magt, als tot de verſterking der Land-
„ magt, de gemelde ſomme te boven te
„ gaan."

„ Niet te hoog zou men het ſtellen als
„ men de begrooting, van 't geen de Col-
„ legien ter Admiraliteit in Vredes tyd
„ noodig zouden hebben, om 's Jaarlyks
„ een bekwaam getal Schepen, tot dek-
„ king van den Koophandel en Zeevaard,
„ in Zee te houden, op *Zevenhonderd en tachtig duizend* Guldens bepaalde; terwyl
„ het overige gedeelte der bovengemelde

XCI. BOEK. 1774.

„ meerde Uitgaave toereikende zou wee-
„ zen, om tot eene maatige Verſterking
„ der Landmagt aangewend te worden."

Zy vorderden „dat hunne Afgevaardig-
„ den, voor eerst en voor alles, en als
„ een voorwaarden, zonder welke niet,
„ zouden aandringen op de Beſtemming
„ van een Jaarlyks Fonds van *Zevenhon-*
„ *derd tachtig duizend Guldens* tot den Zee-
„ dienst. —— En voorts, om de zo noo-
„ dige gerustheid wegens de daadlyke op-
„ brengingen daar te ſtellen, wilden zy tef-
„ fens bepaald hebben, dat de Geweſten
„ op zich zouden neemen hunne aandeelen
„ vroegtydig te bezorgen aan 't *Comptoir*
„ *Generaal der Unie* om vervolgens aan de
„ Collegien der Admiraliteit te worden
„ uitgedeeld. — Dat door den Raad van
„ Staaten, uiterlyk voor den eerſten van
„ Wynmaand van ieder Jaar aan hun Hoog-
„ Mogenden zou over gezonden worden
„ een netten ſtaat zo der gedaane Opbren-
„ gingen, als van de gebreken en niet be-
„ taalingen daar opgevallen; en dat tot
„ zuivering der laatſtgemelden, Staaten van
„ *Holland* zich zouden verbinden om die
„ gebreken te verhelpen; zodanig nogthans
„ dat, by het opmaaken van den Staat van
„ Oorlog voor 't volgend Jaar, zo veel
„ meer Krygsvolks op den Staat der inge-
„ breke gebleevene Geweſten zou moeten
„ gebragt en met het beloop van de ver-
„ ſtrekte Penningen *Hollands* Staat ont-
„ last worden; als mede dat zyn Hoog-
„ heid en de Raad van Staaten, telkens

„ in

„ in dat Jaar, waar in die Gebreken en Wanbetaalingen zouden vallen, tot het doen dier Gelykmaakinge, op den Staat van Oorlog, zouden worden gelast." XCI. BOEK. 1774.

Ten laatſten hieldt dit Beſluit der Staaten van *Holland* in, „ dat zy, wanneer „ op al 't voorſchreevene, in dier voege „ volſtrekt beſlooten zou weezen, als „ dan bereid zouden zyn, om toe te „ ſtemmen, dat de overſchietende ſom „ tot de Verdeediging te Lande en ten behoeve van den Krygsdienst werd beſteed; „ als mede, dat men zyne Hoogheid, „ met den Raad van Staaten, verzogt „ een nader Plan, ten dien einde op te „ maaken, en 't zelve derwyze in te rigten, dat de meerdere Jaarlykſche Uitgave, het laatstgemelde beloop der „ ſomme niet te boven ging. —— Zy „ vleiden zich met de hoop, dat de Gewesten, die reeds, in het volle beloop „ van 't Plan der vermeerderinge, toeſtemming gedraagen hadden, te minder zwaarigheids zouden maaken in eenen voorſlag, „ welke voor die Gewesten, geen meerder „ bezwaar, maar alleen een nuttige en „ hoognoodige ſchikking medebragt, omtrent het gebruik van de geheele ſom, „ waar in zy bereids voor hun aandeel „ toegeſtemd hadden."

't Zelve in overweeging genomen.

De Afgevaardigden der andere Gewesten namen dit Beſluit van *Holland*, aangedrongen door de bedenking, dat de banden, welke de Leden van het Bondgenootſchap onderling vereenigen, nooit

XCI. BOEK. 1774.

minder gevaars loopen van gekreukt of verbrooken te worden, dan wanneer aan 't meest opbrengend Lid, het genoegen niet werd onthouden van zyne poogingen, tot redding en herſtel van vervallene zaaken, welken op het Lichaam des Bondgenootſchaps van eenen algemeenen en zo weezenlyken invloed moesten zyn, door de zamenſtemming zyner Bondgenooten, ondersteund te zien, over, om 't zelve hunnen Magtigeren mede te deelen, en zich nader te verklaaren. Middelerwyl werden de Gedeputeerden van hun Hoog Mogenden tot de zaaken van den Oorlog verzogt dit Beſluit te onderzoeken, het Advis van den Erfſtadhouder in te neemen, en des de Vergadering te berigten.

Berigt daar op ingebragt.

Dit Berigt kwam hier op neder, „dat „ in de verſchillenheid van begrippen, „ tusſchen vyf Gewesten en *Holland*, „ hun niets wenschlyker was voorgekomen, dan dat men een Middel kon uitvinden, om dit verſchil uit den weg „ te ruimen; dat zyne Hoogheid ook „ met dat oog de zaak ingezien hebbende, tot een nieuw blyk van Hoogstdeszelfs aanhoudende waakzaamheid en „ yver voor de belangen van den Staat, „ en tot bevording van de noodige eensgezindheid, tusſchen de Bondgenooten, „ omtrent eene zaak van zo veel aanbelangs, als een bekwaam redmiddel tot „ vereeniging van de verwyderde Gevoelens, wel hadt willen opleveren, „ een

„ een Plan en Conſiliatoir, waar by hy gemeend hadt te moeten voorſlaan, of de Heeren Staaten der Vyf Gewesten niet zouden kunnen beſluiten, om derzelver Toeſtemmingen in de Vermeerdering der Landmagt en Aanbouw van Schepen te vernieuwen; doch teffens derzelver Toeſtemming in de Landmagt zo verre te veranderen, dat zy verklaarden wel te mogen lyden, dat de ſom daar toe voorgeſlaagen, verminderd werd, op omtrent *Negen Tonnen Gouds*, en een post gebragt op den Staat van Oorlog van *Zes Tonnen Gouds*, om te dienen tot Uitrusting van Schepen, door zyne Hoogheid en den Raad van Staaten te verdeelen, zodanig als zy oorbaar zouden agten, om alle vreeze van niet betaaling, of immers voor klagten van niet betaaling, te voorkomen; doch in verwagting, dat de eene post zonder de andere niet zou verminderd worden, en wel naar evenredigheid in dier voege, dat, wanneer de beſlootene Vermeerdering met *eenhonderd en vyftig duizend Guldens* verminderd wierd, als dan de post voor de Zeemagt *met honderd duizend Guldens* zou moeten worden verminderd, en zo ook omgekeerd; mitsgaders, dat men alle poogingen zou aanwenden, om door eene behoorelyke bezuiniging en afſchaffing van alle onnoodige Uitgaven by de Admiraliteiten, en door een rigtiger invordering van Middelen te Water, die Collegien in-

„ ſtaat

XCI. BOEK. 1774.

XCI. BOEK. 1774.

„ ſtaat te ſtellen, om, boven den gegeeven onderſtand, uit derzelver middelen „ Jaarlyks eenige Fregatten uit te rusten, „ tot Beſcherming van den Handel deezer Landen.

Alles loopt vrugtloos af.

Gelderland, *Friesland*, *Overyſſel*, *Stad en Lande*, lieten zich door zyne Hoogheid overhaalen, om uit inſchikkelykheid, dat Plan te omhelzen. *Zeeland* en *Utrecht* namen het over, *Holland* kon men 'er geen ſmaak in doen vinden. Ingevolge waar van dit alles bleef haperen; en de geringe meerderheid van nog geen Twee Tonnen Gouds, waar in *Holland* alleen vyf negende deelen moest draagen, deedt dit Ontwerp in duigen vallen (*).

Kommerlyke geſteldheid van deezen Staat.

De tyd ging zwanger van de grootſte, en voor onzen Staat hachlykſte, Gebeurtenisſen, wier geboorte alle Liefhebbers des Vaderlands met ſchroom te gemoete zagen. Een ſchroom gegrond op de bewustheid van de zwakheid onzes Lands, om op eenigerlei wyze deel te neemen in een Kryg, die binnen kort, alles rondsom

(*) *Verzameling van Authentyke Stukken, betreffende de Augmentatie der Land- en Zeemagt van de Republiek* 1782. *Memorie van zyne Hoogheid* bl. 11. 12. *N. Nederl. Jaarb.* 1775. bl. 845—877. 1229—1252. Zeven Jaaren verliepen 'er eer op de Petitie tot den Aanbouw der vieren- twintig Oorlogſchepen, in den Jaare 1771. gedaan, een Beſluit viel.

om ons in rep en roere zou ſtellen. 't Gebrek aan Zee- en Landmagt was zigtbaar; aan de zo dikmaals gebleeke Partyſchap, om het verſterken van een en ander te vertraagen, of geheel te beletten, ſtondt het niet te ontbreeken; de oude zaaden van Tweedragt, die zo vaak een oogst van rampen teelden, waren gereed uit te botten, en de wrangſte vrugten op te leveren. De Koophandel en Zeevaard zagen dagen van doodlyke kwyning en volſlagen onheil te gemoet. Met één woord alles liet zich aanzien, dat wy vast naderden tot een Tydſtip, 't geen in 's Lands geſchiedenisſen een altoos gedenkwaardig Tydperk zou opleveren. —— De ondervindig heeft hier aan haar zegel gehangen, en zullen wy, in een *Nieuw Werk*, ten Vervolge van het *Tegenwoordige* geſchikt, 's Lands Lotgevallen, in dat Tydperk, boeken.

XCI. BOEK. 1774.

Einde van het Vier- en- twintigſte Deel.

BLAD-

BLADWYZER

DER

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

A.

Aalsmeer in hoe groot gevaar XXIV. 8, 9. Dankdag in het Aalsmeerder Ambagt ingeſteld, 91.

Aardbeeving te *Helmond* gevoeld XXII. 236. Met eene Waterberoering in de Nederlanden, op den 1 Novemb. MDCCLV. 237. Op Bededag den 18 van February MDCCLVI. 278.

——— hier in 't Jaar MDCCLX. gevoeld XXIII. 91. Twee Aardbeevingen in 't Jaar MDCCLXI, 192.

Aardenburg gedenkt aan de vóór Honderd jaaren betoonde Dapperheid XXIV. 266.

Admiraliteit. De *Hollandſche* en *Zeeuwſche* hebben geſchil over de Verlofgelden XXII. 68. Door de Gouvernante beſlist, 69.

AFFRY (D') ſteit de Staaten gerust wegens een Leger op de grenzen XXII. 311 Verklaart zich by den Staat, wegens het leggen van *Franſche* Bezetting in *Oostende* en *Nieuwpoort*, 319.

——— Levert een Vertoog in om den Staat tot Onzydigheid aan te maanen XXIII. 71. Klaagt over de beletzelen in den uitvoer van Krygsbehoeften, 76. Neemt afſcheid van den Staat, 206

Africa (De vrye Vaard op) verlengd XXII. 167.

ALBINUS (B.S.) diens Verzameling door de *Leydſche* Hoogeſchool gekogt XXII. 243.

Algerynen (Voorzorgen van den Staat om den Vrede met de) te bewaren XXII. 180. Vermoorden van den Dei, 181. Gerugten en Tydingen eener Vredebreuke met hun, 182. De Dei ver-

verklaart den Oorlog, 183. Hoop dat de Porte hun tot den Vrede zou beweegen, 187. Oorlogstoeruſtingen, tegen hun, 189. Verpligtende Convoyverleening der *Spanjaarden* in de *Middellandſche Zee* aan onze Schepen, 191. Ontmoeting van ADRIAAN VAN DER KAM met de *Algerynen*, 192. Vrede met hun geſlooten, 332.

Algerynen ('t Vredesverdrag met de) nader opgehelderd XXIII. 102. Zeven Fregatten tot beteugeling der *Algerynen* beſtemd 380.

Alkmaar begroet de Gouvernante XXII. 142.

America (Vyandlykheden in) tuſſchen *Frankryk* en *Engeland* XXII. 249.

AMSTEL (C. P. v.) Uitvinding zyner Teken prentkunſt XXII. 153.

Amſterdam Oproerige Schriften aldaar verboden en verbrand XXII. 165. De *Franſche* Schouwburg buiten de Stad verbrandt, 175. De Koornkoopers leveren hunne bedenkingen in op het ontworpen Plakaat om den Uitvoer der Graanen te verbieden, 361. Aantekening deezer Stad in 't geval der Regeeringsbeſtellinge te *Haarlem*, 352. 't Honderdjaarig Feest van het *Diaconiehuis* gevierd, 359. Raadſlag dier Stad op het voorſtel der vermeerdering van de Landmagt, 376. Tegen aantekening der Ridderſchappe, 382. De vermeerdering der Landmagt gaat niet door, 386. Hunne Klagten over *Engelſchen* Zeeroveryen, 387. De Kooplieden leveren een Lyst der ſchade door de *Engelſchen* geleeden in, 390.

Amſterdam (Brand in het Stadhuis van) XXIII. 220.

——— De Tekenſchool aldaar bloeit, Eerepryzen daar eerst uitgedeeld, en verplaatzing van die School in 't Stadhuis XXIV. 44. Viert het honderdjaarig betrokken *Aalmoesniers Huis*, 48. Maakt toeſtel om WILLEM DEN V. met zyne Gemalinne te ontvangen, 125. Inhaaling aldaar 126. Wat 'er ten tyde van diens verblyf voorvalt 129—134. Vertrek uit de Stad, 134. Gedenkpenningen den Burgeren geſchonken, 135. 't Genootſchap *Floreant Liberales Artes* aldaar gevestigd, 173. Grafteken voor VONDEL aldaar opgerigt, 291. De *Nederduitſche* Schouwburg brandt af, 292. Beleenings kas van Stads wegen opgerigt, 303. Nieuwe Schouwburg aldaar opgerigt, 362. Ingewyd en geopend, 363. Het Genootſchap *Servandis Civibus*, aldaar tot ſtand gebragt, 364.

ANDRIESSEN (J.) door de Teken School te Amſt. met een Prys en Openbrief begiftigd XXIV. 45.

ANNA neemt, als Gouvernante, Zitting in de Hooge Ver-

Vergaderingen XXII. 17. Voorſtel by Staaten van *Holland* tot vermindering 't Krygsvolk, 18. Waarom zy voor de Landmagt zorgt en het Zeeweezen onaangemerkt gelaaten wordt, 23. Beſlist een Geſchil tusſchen de *Hollandſche* en *Zeeuwſche* Admiraliteit over de Verlofgelden, 69. Ondersteunt de Staaten van *Friesland* tegen het Hof Provinciaal, over het te regtſtellen van Misdaadige Militairen, 79. Benoemt Perſoonen om dit geſchil te onderzoeken, 80. Beſlist het zelve, 82. Ontvangt de nieuwe Stedepenning van *Friesland*, 85. Stelt der Haagſche Schuttery een Gouden Beker van wylen haaren Egtgenoot ter hand, 92. Begunstigt de Inlandſche Fabrieken, 93. Reist met haar Gezin na *Friesland*, 136. Te *Haarlem* begroet, 140. Onder den weg op de Dorpen vereerd, 141. Te *Alkmaar* ontvangen 142. Eerbetooningen te *Hoorn*, 144. In de *Streek* en te *Enkhuizen*, 145. Steekt na *Friesland* over, Onthaal te *Leeuwaarden*, *Ald.* Neemt op haare te rugreize Zitting by Gecommitteerde Raaden van 't Noorderkwartier, 148. Als mede by de Admiraliteit, 153. Komt in den *Haag* te rug, 154. Beziet de Kabinetten van de Heeren BISSCHOP te *Rotterdam*, 155. Haar antwoord wegens de verkiezing van Burgemeesteren te *Haarlem*, 339. Meerderheid der Vroedſchappe handhaaft haar Regt, 343. De Meerderheid van de Leden der Vergaderinge vallen haar toe, 351. Steden die met *Haarlem* van haar verſchillen, 351. Afloop deezer zaake, 354. Dringt by Staaten van *Holland* op vermeerdering van Landmagt aan, 372. Herhaalt dien aandrang, 375. Raadſlag der Regeeginge van *Amſterdam* op dit ſtuk, ſtrekkende om 't zelve te wraaken, 376. Door de Ridderſchap geholpen, 382. De vermeerdering gaat niet door, 386. Kooplieden vervoegen zich by haar met klagten over de *Engelſche* Zeerooveryen, 388. Die van *Amſterdam* leveren een lyst van ſchade in, 390. Gaan ter derde maale tot haar, 392. Inhoud van hun Vertoog, 393. Haar antwoord, 395. Zes Kooplieden by haar in in den *Haage* ontboden, verſlag hun gegeeven, 397. Talryke Bezending aan haar afgevaardigd, 399. Inhoud huns Vertoogs, en 't antwoord op 't zelve, 400. Haar misnoegen over deeze Bezending, 410. Zy dringt op het vermeerderen der Land- en Zeemagt, *Aldaar* veelen tegen haar misnoegd, 425. Haar gehouden gedrag in de verkiezing van s. v. ECHTEN tot Burgemeester te *Haarlem*, 425. Zie verder *Haarlem*.

ANNA Geschil met haar wegens het plaatzen van P. J. v. BORSSELE onder de Geëligeerden in 't *Stichts*, 444. Haare ziekte en Dood XXIII. 4. Haar Peersoon en Charakter, 5. Bekendmaakingen van haar Overlyden, 8. Rouwbeklagen ten Stadhouderlyken Hove, 15. Beschikkingen op haare Begraafenisse, 17. De Begraafenisse zelve, 20. Wapenkas te haarer Gedagtenisse, 23. Lykredenen over haar gehouden, 25. Welke Voogden zy over de Vorstlyke Spruiten benoemd hadt, 26. Haar toestemming in het Huwelyk van CAROLINA met den Prins van NASSAU WEILBURG en verzoek om toestemming van de Staaten, 33.

Aubaine (Het Regt van) tusschen deezen *Staat* en *Frankryk*, als mede *Zweden* geheel afgeschaft XXIV. 371.

B.

Bankbreuken (Zwaare) in MDCCLXIII. Waar door veroorzaakt XXIII. 231. In den Jaare MDCCLXXII. XXIV. 303. Ongelegenheden daar door veroorzaakt, 305. Redmiddelen voorgeslaagen en toegebragt, 307. Beleenings-bank te *Amsterdam*, van wegen de Stad, geopend. 308. De Koophandel weder aan den gang geholpen, 309.

Batavia Schouwburg aldaar opgerigt XXII. 358.

Bengale zie *Oost Indien*

BENTINCK by het overlyden van STEYN benoemd om diens Posten, by voorraad, te bekleeden XXIV. 281. Tot Groot Zegelbewaarder, en Stadhouder der Leenen van *Holland* en *Westfriesland* aangesteld, 282.

Berbice gevaarlyke opstand in die Volkplanting XXIII. 307. Hoe gedempt, 313. Schriklyke strafoefening aan de Muiters, 316. Beraadslaging tot herstel dier Volkplantinge, 317.

Bergen op Zoom (De nieuwe Kerk te) ingewyd XXII. 62. Begroet WILLEM DEN V. naa diens Meerderjaarigheid XXIV. 23.

BERKHEY (J. L. F. v.) gedenkt openlyk in Dichtmaat aan *Leydens* Tweehonderd jaar geleden Ontzet XXIV. 360.

Beroeringswerk in de Kerken door een Besluit in de Classis van *Schieland* tegengegaan en gestuit XXII. 99.

BETTING (A. L.) Moedbetoon tegen de *Engelsche* XXIII. 68.

BINKES (J.) redt twee Koopvaarders uit handen der *Engelschen* XXII. 420.

BLEISWYK (P. v.) door zyne Hoogheid uit een Drietal tot Raadpensionaris aangepreezen XXIV. 283. Daar toe verkooren 284. Op wel-

welke voorwaarden hy het aanneemt. *Ald.*

BLOM (C.) Predikant te te *Leeuwaarden*, zyn zonderling gedrag in een geſchil met de Magiſtraat XXIII. 252. De zaak loopt ten zynen nadeele af, 258. De Claſſis van *Leeuwaarden* wraakt zyne Stellingen, 259.

Boeken (*Keurmeesters van*) beoogde aanſtelling van dezelve gaat niet door XXIII. 356.

——— (Twee *Franſche*) verbrand XXIII. 355.

BOERHAVE Grafteken voor hem opgeregt XXIII. 218.

Bommelerwaard Onheilen derzelve in den Watervloed van MDCCLVII overgekomen XXII. 297.

——— Breekt op nieuw door in Jaar MDCCLXIV. XXIII. 269.

Bommel (Geſchil tuſſchen de Magiſtraat en de Gilden te) XXIV. 373. Ten voordele der Gilden uitgeweezen, 374.

BONAC (de) *Franſche* Afgezant, legt een Bezoek by WILLEM DEN V. af XXII. 40. Ontvangt een tegenbezoek 41. Zyne ſtaatlyke Intreede als Afgezant, 85. Heeft het eerſte openbaar Gehoor by hunne Hoog Mogenden, 89. Eindigt zyn Gezantſchap en neemt afſcheid van hun Hoog Mogenden, 266.

BOREEL (J.) tot een Gezantſchap na het Hof van Londen benoemd XXIII. 56. Begroet GEORGE den III. 168.

BORSSELE (J. v.) Dooppligtigheid van zyn Zoon WILLEM BEELANDUS XXII. 355. Vreemde Pillegifte door Staaten van *Zeeland* aan dien Zoon geſchonken, 356. Zyne Dogter CAROLINA MEDIOBURGENSIS geheeten, 356.

——— (P. J. v.) Geſchil met de Gouvernante wegens het plaatze van dien Heer, onder de *Geeligeerden* in 't *Sticht* XXII. 444.

Bovenkerker Polder Bedykt XXIII. 281.

Breda Burgerweeshuis aldaar begiftigd XXII. 65. Begroet WILLEM den V. naa diens Meerderjaarigheid XXIV. 29.

Britten (*Het Huiſte*) vertoont zich by zeer laage Zee XXII. 63.

Briel (Het Tweehonderd jaarig Feest der Vryheid in den) XXIV. 258.

Bronkhorſt Brandt af XXIV. 231.

BRUNSWYK (LOD. *Hertog* van) Legt den Eed af ten opzigte van het Krygsvolk van den Staat geduurende de Minderjaarigheid van WILLEM DEN V. XXIII. 19.

——— ——— Uit naam der Algemeene Staaten bedankt, en verzogt in dienst van den Staat te blyven XXIV. 17. Erkentenisſen geſchonken, door

door de Staaten en door zyne Hoogheid 19. Vergezelt den Prins op zyn Reis door *Noordholland*, 123 en is nevens hem te *Amsterdam*, 135.

C.

CANDIA (Overwinningen op den Koning van) op *Ceylon* behaald XXIII. 300.

Canunnik te *Utrecht* te weezen sluit iemand niet uit om Lid ter Vergaderinge van hun Ed. Groot Mogenden te zyn XXIV. 375.

CAROLINA door den Prins van *Nassau Weilburg* ten Huwelyk verzogt XXIII. 32. Zie voorts *Nassau Weilburg*.

CHARDON opent in 's *Gravenhaage* een MilitairKweekschool XXII. 98.

CITTERS (W. V.) tot Plaatsbekleeder van WILLEM DEN V. als Eerste Edelen van *Zeeland* aangesteld XXIV. 28.

CLERC (P. LE) geeft aanleiding tot het houden eer Kerkvergadering der *Jansenisten* te *Utrecht* XXIII. 246. Aldaar veroordeeld, 249. Zyn gedrag in deezen, 250.

COCK (G. C. DE) van Onregtzinnigheid verdagt en beschuldigd XXIII. 356. Besluit der Gedeputeerde Staaten van *Friesland* ten zynen voordeele, 358. Beklaagschrift tegen hem ingeleverd, 360. Volharding in dit Staatsbesluit, 361. De Leden van de *Leeuwaardsche* Classis vinden by zyne Hoogheid geen heul, 362. Beweegnisfen over deeze zaak op de Classis van *Schieland*, 365.

COLLEMA (J. V.) begiftigt het Burgerweeshuis te *Breda* XXII. 65.

COLLEN (F. V.) Geschil wegens zyne Wedde by de *West Ind. Maatschappy* beslist XXIV. 161.

COLETY (D.) Consul te *Marocco*, met de Keizer in ongenoegen XXIII. 320. Verzoend, 324.

Convoyen traaglyk verleend XXII. 274. Verzoek om dezelve by den Staat, 275. Verworven, 277.

——— beter verleend XXIII. 67.

D.

DAM (JAN V. D.) vervaardigt eene *Sphera Perfecta* XXII. 173.

DEDEL (S.) Capitein weigert den *Engelschen* het doortzoeken zyns Convoys XXIII. 203. Vegt, moet overmand zich overgeeven, 204. Hoe men zyn Gedrag beoordeelde. 205.

DEGERMAN (O. N.) Voorslag om de *Tsdammen* te doen springen XXIV. 247.

DEKKER (J.) een Koopvaardy Schipper, redt zich moedig XXIII. 70.

Delft door WILLEM DEN V

naa zyne Meerderjaarigheid bezogt XXIV. 26.
Demerary Verdeedigiooze ſtaat deezer Volkplantinge XXIII. 318.
—— —— Onluſten aldaar gedempt XXIV. 302.
Doorbraaken in de *Rbyn- Waal-* en *Maasdyken* XXII. 296.
—— —— in de *Rbyn-* en *Lingedyken* XXIV. 175. 176. De *Rbyndyk* andermaal doorgebrooken, 177. Bezorging der Noodlydenden, 178.
—— —— in de *Rbyn-* en *Yſſeldyken* XXIV. 232. In de Betuwedyken, 233.
Dordrecht Geſchil over de Regeeringsbeſtelling XXIII. 169. Door WILLEM DEN V, naa zyne Meerderjaarigheid bezogt XXIV. 26. Geſchil van deeze Stad met *Cornichem* over het Stapelregt, 139.
Drente zeldzaame oude Grafſtede aldaar gevonden XXII. 294.
Drukperſſe (Poogingen tot het bepaalen der) XXIV. 225. 't Plan van Keurmeeſters der Boeken ter zyde gelegd, 226. Ontworpen Plakaat tegen Godslaſterlyke Boeken en Geſchriften, 227. Daar tegen ingeleverde Verzoekſchriften der Boekhandelaaren doen het agter blyven. 229.
Duitſchland (Oorlog in) Verwekte hier Staatsbekommernisſen XXII. 309. Verzoeken, Klagten en Schadeboetingen, wegens de Oorlog op de grenzen, 371.
Dykwerkers (Bepaaling by *Holland* omtrent de) XXII. 25.

E.

ECHTEN (S. VAN) wat 'er wegens diens verkiezing tot Burgemeester te *Haarlem*, te doen viel XXII. 425. Zie verder *Haarlem*.
Eckbart (*A. G.*) Krygt Octroy voor zyn uitgevonden Waterſcheprad XXIV. 246.
ELIZABETH Keizerin van Rusland ſterft XXXIII. 195.
Emigranten (Bepaaling omtrent de) XXIII. 336.
Engeland ('t Beginzel des Oorlogs tusſchen) en *Frankryk* XXII. 248. Welke goederen dit Ryk, in de Oorlogs verklaaring aan *Frankryk*, voor Contrabanden rekent 259. Ongunstig verſlag uit dit Ryk wegens de klagten van hier den Koophandel betreffende, 396. Onderhandeling daar over aangevangen, 413. Eiſchen des Konings, 414.
—— (Schepen van *St. Euſtatius* en *Curaca* komende en in) opgebragt op 't punt om verbeurd verklaard te worden XXIII. 45. Het vonnis uitgeſteld, 47. Verbeurtverklaaring der Laadingen, 48. Een Gezandſchap des wegen na *Engeland* benoemd, 50. Ontwerp van overeenkomst door *Engeland* voorgeſlaagen, 57. — Verklaart den Oorlog aan Spanje, 194.
—— verzoekt dat de *Noord-Ame-*

Americaanen uit deeze Landen met geene Krygsbehoeften mogen ondersteund worden XXIV. 372. De Oorlog tusschen *Engeland* en *Frankryk* dreigt uit te zullen barsten, 374.

Engelsche hunne Zeerooveryen in den Jaare MDCCLXI XXII. 261. Gaan in MDCCLVII den ouden gang, 321. Verbeurtverklaaring der genomene Schepen, 322. Vertoogen en klagten des wegen ten Hove gedaan, 324. Vrugtloosheid deezer klagten, 331. De Zeeroo-veryen blyven in MDCCLVIII aanhouden, en zyn byzonder op de *West-Indievaarders* gemunt, 387. Gaan in MDCCLIX op den ouden voet voort XXIII. 43. De Beroovingen en verbeurtverklaaringen onzer Schepen houden in MDCCLX aan, 97. Valsche Betichtingen onzer Zeehandelaaren, 98. Hun Krygsvolk den Doortocht over 't grondgebied van den Staat toegestaan, 199.

——— Geschillen met de *Nederlanderen* over 't voorgevallene in *Oost-Indien* XXIII. 285. Zie verder *Oost-Indien.*

Enkhuizen viert het Twee honderdjaarig Feest des Vryheid XXIV. 263.

Esfequebo Verdeedigloose staat deezer Volkplantinge XXIII 316. (Geschil tusschen de W. I. Kamer te *Amsterdam* en in *Zeeland* over) XXIV. 200. Staaten van *Holland* dryven dit stuk hoog, 203. Staaten van *Zeeland* kanten 'er zich tegen, 207. Gevoelens der onderscheide Gewesten op dit stuk, 209. Men stelt voor om den Stadhouder tot Scheidsman te verzoeken, 211. Op welk een voet *Holland* hier in bewilligt, 213. Hoe *Zeeland*, 215. Zyne Hoogheid neemt op zich Scheidsman te weezen, 216. Andere schikkingen hier opgemaakt, 218. Onlusten aldaar gedempt, 302. Nieuwe Geschillen met *Zeeland* over *Esfequebo*, 352.

F.

Fabrieken (Vrugtlooze pooginging om de Inlandsche) te begunstigen XXII, 93.

Franeker (De Senaat der Academie te) door WILLEM DE V. tegen het Hof gehandhaafd XXIV. 58. Door zyne Hoogheid bezogt, Eerbetooningen hem aangedaan, 314.

Frankryk (Beginzel des Oorlogs tusschen) en *Engeland* XXII. 248. Vyandlykheden in *America*, 249. Deeze hadden invloed op onzen Staat. 251. Vraagt wat de Staat in dat geval zal doen, 252. Beantwoord, 253. Vordert een nader Antwoord, 254. Neemt genoegen in der Staaten verklaaring van Onzydigheid, 265.

BLADWYZER.

Frankryk Verzamelt een Leger aan den *Neder-Rhyn* XXII. 310. Stelt de Staaten wegens dit Leger op de Grenzen gerust, 311. Verzoekt door toecht voor Krygstuig door *Namen* en *Maastricht*, 312. Het eerste toegestaan en 't laatste, na eenige wederspraak bewilligd, 313. Klagten, over het schenden des Grondgebieds door *Fransch* Krygsvolk, krygen gehoor, 314. Kaaperyen der *Franschen*. 332. Geeft vier aangehoudene Wagens met geld te rug, 366. Verdeedigt het bezetten van *Oostende* en *Nieuwpoort* 369. Verleent den vryen invoer van gezouten Haring, 456.

——— Sluit met *Spanje* eene allernaauwste Verbintenis XXIII. 194. Verklaart *Portugal* den Oorlog. *Ald.*

——— (Het *Regt van Aubaine* tusschen) en deezen Staat geheel afgeschaft XXIV. 371. Staat gereed om deel te neemen in den twist tusschen *Engeland* en *America*, 373. De Oorlog met *Engeland* gereed om uit te barsten, 374.

FREDERIK DE GROOTE hoe uit den Zevenjaarigen Oorlog gered XXIII. 195.

——— Staatsbesluit op zyn Voorstel der Handel betreffende 239.

——— Bezoek door hen op *'t Loo* afgelegd, en door eene Bezending van hun Hoog. Mogenden verwelkomd XXIV. 136.

FREDERICA LOUIZA WILHELMINA gebooren XXIV. 184. Doopplegtigheid, 187. Pillegiften en Geschenken in de Kraamkamer, 188, 189.

Friesland (Twist tusschen de de Staaten van) en het Hof-Provinciaal, over het te regt stellen van Misdaadige Militairen XXII. 71. De Staaten door de Gouvernante ondersteund, 79. Zy benoemt Personen om dit stuk te onderzoeken, 80. Staatsbesluit volgens haar gevoelen genomen, 82. Nieuwe Stedepenning aldaar vervaardigd, 85. De Gouvernante reist na *Friesland*, 139. Onthaal haar te *Leeuwaarden* aangedaan, 145. Voorziening op de *Voogdy* schap, 199.

——— (Wat in) geduurende de Minderjaarigheid van WILLE DEN V. aan MARIA LOISA wordt opgedragen XXIII. 26. Den Prins zitting in de Provinciaale Staatsvergaderingen vergund 229. Eenigen willen de Meerderjaarig Verklaaring van WILLEM DEN V. één Jaar vervroegen, 364. Tegenverklaaring der Prinses Douariere van *Orange* en *Nassau*, 365. De yveraars verzogt dit voorstel in te trekken, 367. 't Wordt als niet gedaan aangemerkt, 368.

——— (Eenigen in) willen WILLEM DEN V., by zyne Meerderjaarigheid, eene In-

Inſtructie geeven XXIV. 4. Geſchil tusſchen het Hof en de Staaten ten voordeele der Staaten door WILLEM DEN V. beſlist, 58. De *Harlinger* Magiſtraat tegen de Gedeputeerde Staaten gehandhaafd, 63. Zo ook die van *Sneek*, 66. Voorſtel des Kwartiers van *Oostergo*, in deeze zaak, 71. Hoe door zyne Hoogheid beantwoord, 73. Handelingen tusſchen zyn Hoogheid en *Friesland* wegens het zenden van Grietlieden en Edelen ten Landsdage, 80. De Grietslieden en Magiſtraaten gemagtigd om hunne Procureur-Fiscaals af te zetten, 224, *Friesland* door zyne Hoogheid bezogt, 311.

Friesland Middelen tot verbetering van de Inkomſten van dat Gewest XXIV. 370.

G.

GEERTZEMA (J.) te *Groningen* in zyne Eer herſteld XXII. 112.

Gelderland (Overſtroomingen in) in den Jaare MDCCLIV. XXII. 124. Maakt ſchikking op de Voogdy in gevalle van het overlyden der Gouvernante, 158. Yzerhutte aldaar aangelegd, 292.

——— (Geſchillen in) over de uitvoering van het Reglement van Voogdyſchap XXIII. 135. Bedeſtonden in den Jaare MDCCLVI ingeſteld in MDCCLXIII geeindigd, 228.

Gelderland Watersnood *Ald.* in 't Jaar MDCCLXIV, XXIII. 270.

——— (WILLEM de V in) als Stadhouder ingehuldigd XXIV. 32. De grensſcheiding tusſchen *Gelderland* en *Munſter* bepaald, 57. Geſchil tusſchen den Procureur Generaal van *Gelderland* en de Stad *Nymegen* beſlist, 165.

——— (Watervloeden in) MDCCLXXI, XXIV. 235. Onderſtand aan de Behoeftigen *Ald.* Ruime Inzamelingen in *Holland*, 239.

GENNETE (L.) Doet zich als een Waterwerktuigkundige kennen XXIII. 180. Overeenkomst met hem aangegaan, 181. Zyn werk verwylt, hy vertrekt en blyft uitlandig, 183. De Proef beantwoordt in geenen deele, 185. De gemaakte overeenkomst vernietigd, 186.

GEORGE de II. Koning van *Engeland* ſterft XXIII. 96. GEORGE de III. volgt hem op *Ald.* Met zyn komst op den Throon, van wegen den Staat, gelukgewenscht. 168.

GILLES (P. A.) volgt J. HOP op als Theſaurier Generaal XXIV. 160.

Goes Bepaaling van een Artykel in het Regeerings Reglement te dier Stede XXIII. 135.

Gouda door Prins HENDRIK *van Pruiſſen* met hunne Hooghed. bezogt XXIV. 137.

Graanhandel Optiepartyen in den

den zelven verbooden XXII. 287. Beraamd Plakaat by de Algemeene Staaten tegen den Uitvoer van Graanen, 301. De Koornkoopers te *Amſterdam* leveren hunne tegenbedenkingen in, 301. 't Gaat egter door, 306. Weder ingetrokken, 307. Het Plakaat tegen de Optiepartyen opgehelderd, 309.

's Gravenhaage (WILLEM DE V voegt zich aan 't hoofd der Schuttery in) XXII. 91. Gouden Beker van wylen WILLEM DE IV aan dezelve geſchonken, 92. Militaire Kweekſchool aldaar opgerigt, 98. De Eed der Schutterye aldaar vermeerderd met dien aan den Stadhouder, 219. Brand op de Kermis, 450.

——— ——— (Zyne Hoogheid tot Opperbeſchermer van *Pictura* in) aangeſteld XXIV. 41. Geſchil tusſchen de Vroedſchap, Burgemeeſteren en Schepenen door zyne Hoogheid beſlist, 146. Het Kunstgenootſch *Kunstliefde ſpaart geen vlyt* aldaar opgerigt, 290.

's Graveſande (Gevegt, van een *Engelsch* en *Franſch* Schip by) van eenige aanmerkelyke omſtandigheden vergezeld, XXIII. 167.

GROENEWEGEN (J.) met Octroy voor zyn Waterwerktuig begiftigd XXIII. 188.

Groenland aldaar gelaateneSchepen door de Staaten in beſcherminge genomen XXII. 51.

Groningen (De Hoogeſchool te) herſteld XXII. 60.

——— 't Genootſchap *Pro excolendo Jure Patrio* aldaar opgerigt XXIII. 190.

——— hoe het aan de honderd Jaaren geleden Verloſſing gedenkt XXIV. 266. Door zyne Hoogheid bezogt, 317. Zyne Verrigtingen aldaar 316.

H.

Haarlem begroet de Gouvernante XXII. 140. De Fabryken aldaar aangemoedigd, 292. Geſchil over het aanſtellen van Burgemeeſteren, 335. Gelaſtigden tot het onderzoek deezer zaake door de Gouvernante benoemd, 336. De meerderheid der Regeeringe beſluit dezelve voor Staaten van *Holland* te brengen, 337. De Meerderheid doet een voorſtel ter Staatsvergaderinge, wegens het niet beſchryven eener verzogte buitengewoone Vergaderinge, 338. Zy heft by een tweede, de ingebragte zwaarigheden op, 339 Antwoord der Gouvernante, 339. De Meerderheid handhaaft haar Regt, 343. Wat deswegen ter Staatsvergaderinge voorviel, 349. *Haarlem* wordt, wegens den eisch tot eene buitengewoone Vergadering, in 't gelyk geſteld, 350. Doch de Meerder-

derheid der Vergaderinge is, wat de Verkiezing betrof, op de zyde der Gouvernante, 351. Steden welke met *Haarlem* 'er van verſchillen, 351. Aantekening van *Amſterdam*, 352. Van *Rotterdam* 353. Afloop deezer zaake, 353. De Gouvernante verkiest s. v. ECHTEN, die niet op het achttal ſtondt, tot Burgemeeſter aldaar, 425. Bezending aan haar om zich deswegen te beklaagen, 427. Zy laat eene Waarſchuwing te *Haarlem*, tot bekragtiging der Verkiezing van VAN ECHTEN, afkondigen 429. De Meerderheid der Vroedſchap vervoegt zich by Staaten van *Holland*, 430. Brief der Gouvernante aan Staaten van *Holland* over het gedrag der *Haarlemſche* Vroedſchap, 431. Die van *Haarlem* verzoeken Uitſtel van hun gedrag te verdeedigen, 436. Hunne Verantwoording, 437. Afloop deeze zaake, 442.

——— Ontvangt WILLEM DE V met zyne Gemalinne XXIV. 121. Een Academie der Tekenkunst aldaar tot ſtand gebragt, 290.

Hamburg (Voorſlag van) om een voornaam Handelhuis te helpen niet aanvaard XXIII. 233, 235.

HAREN (O. Z. v.) Aanzienlyke Poſten door hem bekleed XXIII. 207. Beſchuldiging tegen heminge bragt, 208. Vertrek uit *Holland*, wederkomst. Uit de Staatsvergadering geweerd, 210. Openbaare Twistſchriften, 211. Voortzetting des Geſchils en Uitſpraak des Hofs van *Friesland*, 215.

HARINGSMA bewaart zyn Convoy voor 't onderzoek der *Engelſche* XXIII. 179.

Haringviſſchery (De voordeelen aan de) geſchonken, verlengd XXII. 289. Bevoordeeld door het verlof den vryen Invoers in *Frankryk*, 456.

——— ——— Plakaat wegens het onvermengd houden van den Haring na *Frankryk* gevoerd, XXIII. 77.

——— ——— voorregten van dezelve verlengd XXIV. 81, 288.

Harlingen (De Magiſtraat van) door zyne Hoogheid gehandhaafd tegen een Beſluit van Gedeputeerde Staaten XXIV. 63. 't Admiraliteitshuis brandt af, 241. Door zyne Hoogheid bezogt, 316.

Helder (Zeeweeringen aan de) herſteld XXIV. 355.

's Hertogenbosch ontvange WILLEM DEN V. naa dien Meerderjaarigheid XXIV. 30. Laſtontheffingen eeniger Dorpen in de Meyerye. 106.

Heſſen-Caſſel Geſchillen met den Staat, wegens den Afgezant den Graaf van WARTENS-

TENSLEBEN. Zie WARTENSLEBEN.
Heukelum brandt voor geen gering gedeelte af XXIV. 299.
Hilversum zwaare brand aldaar XXIV. 49.
HOOGENDYK (S.) de grondvester van het *Betaafsch Genootschap te Rotterdam* XXIV. 170.
Hoorn Ontvangt de Gouvernante, XXII. 144. Zy neemt 'er Zitting by Gecommitteerde Raaden van het *Noorderkwartier*, 148. By de Admiraliteit, 153.
Holland (Voorziening by Staaten van) gemaakt, indien de Gouvernante, ſtaande de Minderjaarigheid eens Opvolgers, overleedt XXII. 5. Voorſtel van de Gouvernante tot vermindering van 't Krygsvolk by de Staaten van *Holland*, 18. Plakaat tegen Oproerige Schriften, 165. De zaak der Verkiezing van Burgemeeſteren te *Haarlem* voor deselve gebragt, 337. De toedragt hier van: zie *Haarlem*. De Gouvernante dringt by Staaten van *Holland* op de vermeerdering der Landmagt, 372. Herhaalt dien aandrang, 375. Raadſlag van *Amſterdam* op dit Stuk, 376. Tegen aantekening der Ridderſchappe, 382. De Vermeerdering gaat niet door, 386. De Kooplieden van *Amſterdam* en *Rotterdam* vervoegen zich by hun, 412. De Gouvernante beklaagt zich by hun over 't Gedrag der *Haarlemſche* Vroedſchap, 431. Die zich by de Staaten verantwoordt, 437. Doen deeze zaak af. 443.
——— Neemen, by het Overlyden der Gouvernante, de voorheen gemaakte Schikkingen aan XXIII. 9. Doen den Hertog van *Brunswyk*, ten aanzien van het Krygsvolk, den Eed afleggen, 10. Aanſchryving aan de Steden &c wegens de Magiſtraatsbeſtellingen by het overlyden der Gouvernante, 12. Aanvaarden met de Bondgenooten de gemaakte Voorzieningen, 12.
——— (Geſchil van) met die van *Stad en Lande* over de Lyfrenten XXIII. 138. Neemen de Goederen en Schepen der *Groningeren* in beſlag, 141. Verdeedigen hun gehouden Gedrag, 144. De zaak ter bemiddeling aan hun Hoog Mogenden geſteld, 145. De hardigheden verzagten, het Geſchil bygelegd, 147. Vraagen *Groot Brittanje* Voldoening wegens de Schennis van het Grondgebied by *'s Gravesande*, 167. Geeven een Plakaat wegens het uitgeeven der Godgeleerde Schriften, 180. Bewilligen in eene vermeerdering van Landmagt; doch willen een vaſte post op den Staat van Oorlog voor den Zeedien-

dienſte gebragt hebben, 325.
Holland (Commisſie door de Staaten van) aan WILLEM DEN V. opgedraagen XXIV. 10. Beſluiten tot het betengelen van het *Haarlemmer Meer*, 88. Begunſtigen verſchelde Droogmaakeryen, 92.
——— (Staaten van) dringen aan op de verſterking der Zeemagt, waar in andere Staaten niet gereed bewilligen XXIV. 374. Nader aandrang, 375. Staatsbeſluit van *Holland* wegens de Plans tot vermeerdering der Zee- en Landmagt, 385. Op welke voorwaarden zy in beide bewilligen, 390, 392. 't Zelve door de Andere Bondgenooten in overweeginge genomen, 393. Berigt daar op ingebragt en Conſiliatoir Plan, 394. 't Zelve ſmaakt *Holland* niet, 396.
HOLTIUS over zyne Schriften door den Raadpenſionaris onderhouden, XXIII. 179.
HOP (J.) legt het Theſaurier Generaalſchap, met veel lofs, neder, en werdt door P. A. GILLES opgevolgd XXIV. 159.
HOPE (THOMAS) tot Repreſentant van zyne Hoogheid, by de O. I. Maatsch. XXIV. 24.
Houtbandelaaren hun Verzoek vindt ingang by de Staaten XXIII. 206.
Houtzaagery (De uitvoer van 't geen tot de) behoort verbooden XXII. 25.

I.

Jaagermeeſterſchap. Zie *Opperbouwmeeſterſchap*.
Janſeniſten. Hoe zy de Waardigheid hunner Kerke hier te Lande poogen ſtaande te houden XXIII. 243. By welk eene Gelegenheid zy in den Jaare MDCCLXIII eene Kerkvergadering te *Utrecht* hielden, 246. Hoe het op dezelve toeging, 247. Beſluiten daar genomen, 248.
Jeſuiten (Den) wordt *Maaſtricht* ontzegd, en hunne Goederen in beſlag genomen XXIV. 351.
Inenting (Proeve van) op het Rundvee genoomen XXII. 237.
——— der Kinderziekte krygt hier te Lande meer opgangs XXIV. 357.
JONGENEEL (J.) krygt een Octroy op een Watermolen van van zyne uitvinding XXIV. 93.
JORIS (Ridder Orde van St.) WILLEM DE V en veele andere tot dezelve ingehuldigd XXII. 136.
Jurisdictie Militaire (Het Hof van *Holland* beklaagt zich over de) XXIV. 276. Antwoord van zyne Hoogheid, 278.

K.

KAMERLING (JOH. C.) Schelmſtukken, en Straf

deezes Bedriegers XXIII. 348.

Kampen. De Meente aldaar verzet zich tegen het Reglement der Vroedſchappe XXII. 210. Het invoeren ontmoet aldaar heftigen wederſtand XXIII. 27. Geſchil aldaar over de Regeerings beſtelling, 122. De Magiſtraat zegepraalt op de Meente, 132.

——— (Inhaaling van WILLEM DEN V te) *Cadetten-* en *Vry-Corps* aldaar op nieuw in train gebragt, 35.

Katoendrukkeryen Plakaaten ten voordeele van dezelve XXIV. 93.

Kazilotten (Groot aantal van) op onze Stranden XXIII. 221.

Keurmeeſters van Boeken beoogd aan te ſtellen, gaat niet door XXIII. 356.

KNIPHAUSEN behaalt in de *Oost-Indien* veel Eers en Voordeels XXII. 119.

Koophandel kwynt in 't Jaar MDCCLXIII Oorzaaken hier van, 229. Het Handel verloop neemt toe. 235. Middelen van herſtel vergeefsch voorgeſlaagen, 237. Herleeft, 238. Staatsbeſluit op een voorſtel des Konings van *Pruiſſen* den Handel betreffende, 239.

Kooplieden (De) van *Dordrecht*, *Rotterdam* en *Amſterdam* leveren Klagten in by de Staaten en de Gouvernante, wegens de *Engelſche* Zeerooveryen XXII. 387. Die van *Amſterdam* leveren by den Staat Lyſten van de ſchade in, 390. Schade der *Rotterdamſche*, 391. De Kooplieden der drie Steden vervoegen zich ten derde maale by de Gouvernante, 392. Inhoud van hun Vertoog, 393. Antwoord der Gouvernante, 395. Weder in *'s Gravenhaage* ontbooden, 397. Verſtaan een ongunſtig verſlag uit *Engeland*, 398. Beraamen een talryke Bezending uit Veertig Perſoonen beſtaande, 400. Inhoud huns Vertoogs by de Gouvernante, *Ald.* Hoe beantwoord, 407. Verder na DE LARREY verzonden, 408 Ontmoeting by deezen Geheim-Raad, 409. Misnoegen der Gouvernante over die Bezending, 410. Vervoegen zich by Staaten van *Holland*, 412. De *Zeeuwſche* ſtorten hunne Klagten uit, 429.

Kooplieden Leveren by de Algem. Staaten klagten in wegens de in *Engeland* opgebragte *St. Euſtatius* en *Curacaos* Vaarders XXIII. 47. 't Vonnis uitgeſteld, 48. Verbeurtverklaaring der Laadingen, 49. Zy klaagen deswegen by den Staat en krygen beloften van Voorziening, 50. Gezantſchap na 't Hof van *Londen* over deeze zaak benoemd. *Ald.* Gedagten der *Amſterdammerſche* Kooplieden

den over een ingeleverd Ontwerp van 't *Engelſche* Hof, 58. Valſche Betichtingen in *Engeland*, 98.

Kopplieden te *Dordrecht* en te *Rotterdam* beklaagen zich over den Keurvorst van den *Paltz* XXIV. 192.

Kouſeband (Ridder Orde van de) welke XXII. 28. Plegtigheden by de Inhuldiging, *Ald.*

Krygsvolk (Voorſtel van de Gouvernantente tot vermindering van 't) XXII. 18. Beſluit daar op genomen Voordeelen gehegt aan dit Plan, 19. Schikking op de Kleeding, 23. Zie verder *Landmagt*.

Krygsvoorraad hoe ſterk allerwegen heen uit deeze Landen gevoerd, XXIII. 77.

Kuilenburg Oude Munten aldaar ontdekt XXII. 230.

L.

Landloopers Plakaaten in verſcheide Geweſten tegen dezelven XXIII. 346.

Landmagt voorſtel der Gouvernante om dezelve te vermeerderen by *Holland* XXII. 372. Breedvoerige Raadſlaag van *Amſterdam* op dit ſtuk, 376. Tegenaantekening der Ridderſchappe, 382. De vermeerdering gaat niet door, 386.

——— (Staaten van *Holland* bewilligen in de vermeerdering der) doch willen een vaſte post op den Staat van Oorlog voor den Zeedienst gebragt hebben XXIII. 325.

Landmagt (Plan tot vermeerdering der) XXIV. 385. Door *Stad en Lande*, *Friesland*, *Overyſſel*, *Gelderland* en *Utrecht* aangenomen *Ald.* Staatsbeſluit van *Holland* deswegen, 385. 't Zelve in overweeging genomen, 393. Berigt daar op ingebragt, met een Plan Conſiliatoir, 394. Alles loopt vrugtloos af, 396.

Leenregt (Het Hooge) te *Zutphen* onder een Eikenboom gehouden XXIII. 337.

Leeuwaarden Onthaal aldaar de Gouvernante aangedaan XXII. 145. 't Landſchaps Tugt- en Werkhuis verbrandt, 176. Herbouwd, 179.

——— (Vreugdebetooningen) by de komst van zyne Hoogheid en diens verrigtingen aldaar XXIV. 312.

LEK (NASSAU LA) Staatlyke Doopplegtigheid zyner Dogter CAROLINA WILHELMINA TRAJECTINA, XXII. 357.

Leyden door WILLEM DE V naa zyne Meerderjaarigheid bezogt XXIV. 25. De Maatſchappy der *Nederlandſche Letterkunde* aldaar opgerigt, 45. 't Genootſchap *Kunst wordt door Arbeid verkreegen* neemt te *Leyden* een aanvang, 48. Zwaare Brand aldaar, 54. Viert het Tweehonderdjaarig Feest van het

Ontzet, 358. J. L. B. VAN BERKHEY gedenkt 'er in Dichtmaat openlyk aan, 369.

LIGNIERE (F. X. d'AD.) met Octroy voor zyne uitvindingen begiftigd XXIII. 188.

Luik (De Prins Bisschop van) krygt by den Staat den Tytel van Doorlugtige Hoogheid XXII. 96.

M.

Maatschappy (*Hollandsche*) *der Weetenschappen te Haarlem* opgerigt XXII. 53. Eerste kleine beginsels van dezelve, 56. Hoofdbedoelingen, 58.

——— Met opene Brieven der Staaten van *Holland* vereerd XXIII. 188.

——— *tot behoudenis der Drenkelingen* opgerigt XXIV. 101. Door Hoog Gezag ondersteund, en elders gevolgd, 104.

MARCH (F. A. v. D.) Onlusten tegen dien Hoogleeraar ontstaan XXIV. 337. Tot kennis des Stadhouders gebragt en diens Voorslag, 339. Regtsvordering door hem gedaan, 340. Hy levert eene nadere Verklaaring zyner gevoelens in, 342. Door den Academieraad aan eenige Stellingen schuldig verklaard, 344. Biedt aan eene nadere Verklaaring te geeven, 345. Besluit om hem een Opstel ter ondertekening voor te leggen, 345. 't Zelve niet kunnende ondertekenen van zyn Hoogleeraarsampt vervallen verklaard, 346. Te *Lingen* tot Hoogleeraar beroepen, Tot Onderling, aldaar aangesteld, 348. Afscheid van de *Groningen* Kerkenraad. *Ald.* Redenen, welke hy van zyne Afzetting geeft. 349.

MARIA LOUISA komt in 's *Gravenhage* XXIII. 25. Wat haar in *Friesland*, geduurende WILLEM DEN V. Minderjaarigheid, was opgedraagen, 26. Levert eene Tegenverklaaring in toen eenigen in *Friesland*, de Meerderjaarigheid van WILLEM DEN V. één jaar wilden vervroegen 365. Sterft, haar Charakter, 369.

Marrecaanen (Vrede met de) geslooten XXII. 51. Dezelve bevestigd, 277. De vrees voor een Vredbreuk met de *Marrecaanen* verdwynt XXIII. 320.

——— (Vrees voor een Oorlog met de) wykt XXIV. 273.

Mastenbroek onderwater gezet, hoe liefdaadig geholpen, XXII. 129.

MAURICIUS (J. J.) wat hem in zyne Landvoogdye op *Surinaame* wedervoer XXII. 114. Keert na 't Vaderland, verdeedigt zich, 116. Legt geregtvaardigd zyn Ampt neder, 117.

MEERMAN (G.) tot een Gezant-

zaantſchap na *Londen* benoemd XXIII. 50.
Meer (*Haarlemmer*) groote kosten tot beteugeling van het zelve aangewend XXIV. 88.
MERKES (Het geval der Broeders) die tot de Vrymetzelaars behoorden XXII. 101.
Middelburg (De Haven te) verbeterd XXII. 97.
——— (Geſchil van) met zyne Hoogheid over de Plaatsbekleeding van Eerſten Edelen by de Admiraliteit door den Raadpenſionaris XXIV. 148. Viert het Teehonderd jaarig Feest der Vryheid, 264.
Monnikendam (Twist te) over de Magiſtraats beſtelling XXIV. 141.
Montfoort (De Heerlykheid) aan WILLEM DEN V. afgeſtaan XXIV. 157.
MOSSEL (J.) word Gouverneur Generaal van *Neerlandsch Indiën* XXII. 16. Voorſpoed der O. I. Zaaken, onder zyn Bewind, 119. De zaaken gaan min voorſpoedig, 168. Pragt bepaalende Wetten aldaar gegeeven, 169. Pragtig Huwelyks-Feest zyner Dogter, 357.
MULLER (P. L. S.) Kerktwist met hem te *Leeuwaarden* XXII. 225.

N.

NASSAU WEILBURG (De Prins van) verzoekt CAROLINA ten Huwelyk XXIII. 32. De Gouvernante hadt het toegeſtemd, en de bewilliging der Staaten verzogt, 33. Zwaarigheid om daar in te bewilligen, uit hoofde dat die Prins de *Lutherſche* Leer omhelsde, 34. Drie Geweſten bewilligen. De Ridderſchap in *Utrecht* maakt zwaarigheid, *Ald.* In *Holland* is men het over dit ſtuk niet eens, en omhelst het bemiddelend Plan van *Delft* niet, 39. *Zeeland* als mede *Stad en Lande* draagen toeſtemming, 40. Het Huwelyk voortgezet, 104. Bekendmaaking daar van in onderſcheidene Geweſten, 105. Hoe *Holland* zich in deeze zaak gedroeg, 106. Hoe *Utrecht*, *Holland* kant zich ter Algemeene Staatsvergadering aan tegen het doen eener Gelukwenſching, die egter geſchiedt, 107. Zwaarigheid by *Holland* gemaakt om, wegens dit Gewest, een Gelukwenſching te doen, 108. Gelukwenſchingen, 110. Tot Generaal der Infantery van den Staat verheeven, 111. Huwelyks gaven van *Friesland* en *Overyſſel* aan CAROLINA, 112. Voltrekking des Huwelyks, *Ald.* Vreugdebedryven, 113. Gelukwenſching der Staaten van *Holland*, 114. Begroetingen der Nieuwgetrouwden, *Ald.* Twee Maaltyden door dien Prins gegeeven, 115.

NASSAU WEILBURG (De Prinſes van) bevalt van WILLEM GEORGE BELGICUS, 121. Pillegift van hun Hoog Mogenden, 121. Diens dood, 223. WILLEM CAREL LODEWYK gebooren, 222. Aanvaart de Magiſtraats beſtelling in de *Frieſche* Steden, naa den dood van MARIA LOUISA, 372.

——— Verlost van FREDRIK WILLEM XXIV. 139.

——— Naa zyne *Duitſche* Staaten getrokken, 190. CAROLINA LOUIZA WILHELMINA gebooren, en WILLEM LODEWYK CAREL geſtorven. *Ald.* Een Zoon dit Huis gebooren en ontſtorven, 273.

NOORDKERK (H.) gedagt XXIV. 244.

Noord-plasſe by *Hazaardswoude* drooggemaakt XXIII. 83.

Nyenburg (Het O. I. C. Schip) afgeloopen XXIII. 302. Straf de Muitelingen, zo in *Surinaame*, als aan de *Helder*, 304.

Nymwegen (Geſchil tuſſchen de Stad) en den Procureur Generaal van *Gelderland* beſlist, XXIV. 165.

O.

Oost-Friesland (De zwaarigheid wegens de Inkomſten van) uit den weg geruimd XXII. 364.

Oostende en *Nieuwpoort* met *Fransch* Krygsvolk bezet XXII. 315. Klagten van YORK des wegen *Aldaar*. Verklaaringen van het *Weener* en *Franſche* Hof op dit ſtuk, 319. Verdeediging hier van 369.

Oost-Indieſche Maatſchappy deezer Landen in Geſchil met de *Engelſchen* XXIII. 285. Klagten van YORKE over de Handelwyze der *Nederlanderen* in *Bengale*, 286. Verdeediging der Bewindhebberen, 287. Verdere klagten van de zyde der *Nederlanderen*, 290. De Bewindhebbers door de Staaten verzogt de bezwaarpunten op te ſtellen, 292. Antwoord der *Engelſchen*. Ald. Gelastigden trekken ter Onderhandelinge na *Engeland*, 293. Nieuwe verongelykingen der *Engelſchen*, 294. De wederkomst der *Nederlandſche* Gelastigden vergund, 294. Verſlag, 295. Verſchil over den zin der uitſtaande Verdragen, 265. Nieuwe klagten over de mishandelingen der *Engelſchen*, 296. Wegens ſtoornisſen in den Handel, 297. Last aan VAN WELDEREN gegeeven om op afdoen van zaaken aan te dringen, 298.

——— ——— (het Opperbewindhebber-, Gouverneur- en Generaalſchap der) Maatſchappy aan WILLEM DEN V opgedraagen XXIV. 23.

Ommelanden Ongeregeldheden by het Inwyen van een *Roomsch Kerkhuis* aldaar gepleegd XXII. 105.

Opperhoutvesterſchap en *Jaager meeſterſchap* aan WILLEM DEN V. opgedraagen XXIV. 18. Onder welke bepaalingen in het *Noorderkwartier*, 19.

Oranjewoud (Het Schip) zinkt, XXII. 417.

OURYKS (J. DOL VAN) Moedbetoon tegen de *Engelſche* XXIII. 68.

Overyſſel (Dykbraaken in) in 't Jaar MDCCLIV XXII. 127. Aangezogt om op de Voorziening der Voogdyſchappe bedagt te weezen, 204. Dit werk haapert te *Zwolle*, waar de Meente 'er geen genoegen in nam, 285. Te *Haſſelt* en *Steenwyk* is de Meente niet te vrede. De Ridderſchap heeft ook eenige bedenkelykheden, 212. De Gouvernante geeft eene verzagting op de Bedenkelykheden der Ridderen. De Voorziening vaſtgeſteld, 214. Een der Ridderen doet een Tegenaantekening *Ald.* Volkomen Beſluit daar op genomen, 216.

—— —— Watervloed in het Jaar MDCCLXIV, XXIII. 271.

P.

Palts (Handel verſchil met den Keurvorst van den) XXIV. 190. Staaten van *Holland* ſlaan voor den Handel op de Landen van dien Keurvorst voor zes weeken op te ſchorten, 196. Hun Hoog Mogenden beſluiten hier toe, 197. Het geſchil bygelegd, 198.

Patenten Schikking daar op door hun H. Mogenden gemaakt by de Meerderjaarigheid van WILLEM DEN V. XXIV. 16.

PERRE (J. A. VAN DER) tot Plaatsbekleeder van Eerſten Edelen benoemd XXIV. 151.

Peſtziekte (Vrees voor) en voorzorg daar tegen XXIV. 242.

PETER III beklemt de *Ruſſiſchen Throon* XXIII. 195. Zyne vooringenomenheid met FREDERIK DEN GROOTEN, wordt diens Bondgenoot, 196.

Planeeten (Vrees voor den Ondergang der Aarde uit den ſtand der) gebooren XXIV. 365. In *Friesland* te keer gegaan door een Berigtſchrift van hooger hand, 367.

Poolen (De Koning van) vervoegt zich, by de Ryksverdeeling, by de Staat om hulp XXIV. 275.

POL (J. v. D.) tot een Gezantſchap na *Londen* benoemd XXIII. 50.

Portugal, door *Frankryk* en *Spanje*, in de Engte gebragt, vraagt Onderſtand by deezen Staat XXIII. 194.

BLADWYZER.

R.

REDELYKHEID (C.) Schuifsluizen door hem uitgevonden, en belooning hem daar voor toegelegd XXIV. 288. Octroy aan hem op eene Diepmachine verleend, 289.

Renswoude (Stigting der Vrouwe van) XXII. 170.

Rivieren (Handelingen over de) tusschen *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht* XXIII. 272. Klagten des Konings van *Pruisfen* over het plan hier tot verbetering der Rivieren gemaakt XXIV. 377. Door *Holland* beantwoord, 378.

——— (Buitengewoone laagte der) in MDCCLXVI en MDCCLXVII XXIV. 82. Onderhandelingen over de Rivieren in 't laatstgemelde Jaar 83. Traage voortgang van het werk der Rivieren, 181. Overeenkomst met der Koning van *Pruisfen* tot herstel des Rhyndyks, 182.

ROLDANUS Burgemeester te *Kampen* hoe behandeld, 133.

Rotterdam (De Gouvernante beziet te) de Kabinetten van de Heeren BISSCHOP XXII. 155. Sterke Aantekening dier Stad ten opzigte van de Regeeringsbestelling van *Haarlem*, 353. Kooplieden van daar leveren klagten in, wegens de Zeerooveryen der Engelschen. Zie *Kooplieden*. Lyst der *Rotterdamsche* schade 391.

——— (WILLEM DE V. komt naa zyne Meerderjaarigheid te) XXIV. 28. *Het Batavasch Genootschap der Proefondervindelyke Wysbegeerte* aldaar, ondanks het tegenstreeven der *Haarlemsche Maatschappye*, opgerigt, 170.

ROUSSEAU het drukken en uitgeeven zyner *Emile* verbooden XXIII. 217.

Rundvee (De Sterfte onder het) begint op nieuw te woeden. Voorzorgen daar tegen aangewend XXIV. 173.

Rusland stelt de Staaten gerust wegens de Vloot na de *Middellandsche Zee* gezonden XXIV. 200.

S.

Schieland (De Classis van) gaat door een Besluit het Beroeringswerk in de Kerken te keer, en stelt dezelve XXII. 99.

Schermerhorn het voorgevallen aldaar wegens een Eereboog in de *Beemster* XXII. 142.

SCHRYVER (J. F.) *Oost-Indische* Schipper zyn moedig gedrag XXII. 263.

Schouwburg (De *Fransche*) buiten *Amsterdam* brandt af. XXII. 174. Herbouwd, 176.

——— (De *Nederduitsche* te) *Amsterdam* brandt af. XXIV. 292. Herbouwd, 362.

SELS (J.) moedbetoon tegen de *Engelsche* XXIII. 67.

SENSERF (WALTER) zyne Instelling te *Rotterdam* ten voordeele van den Godsdienst, XXII. 61.

Siellien (Handelverdrag met den Ko-

Koning der beide) XXII. 91.
Sneek (De Magiſtraat van) door zyne Hoogheid gehandhaafd tegen Gedeputeerde Staaten XXIV. 66.
SMIT (L) krygt Octroy op een Watermolen van zyne vindig XXIV. 93.
Sollenburg (De Kruidmaakery) aan den *Overtoomſchen weg* ſpringt XXII. 453.
Spanje (Vryheden aan de Handelaars op) verleend XXII. 26. Schenkt op eene verpligtende wyze Convoy aan onze Schepen in de *Middelandſche Zee*, 191.
——— Verklaart *Engeland* den den Oorlog XXIII. 193. Sluit met *Frankryk* een naauwe Verbinteais en verklaart den Oorlog aan *Portugal*, 194. Schent ten onzen opzigte het Tractaat van Marine, 202.
Speelkaarten en Dobbelſteenen Oogmerk om dezelve te belasten niet volvoerd XXII. 98.
SPIEGEL (L.P.v.d.) tot Raad van *Gees* aangeſteld, wat des te doen viel XXIII. 135.
Staaten (*Algem.*) beantwoorden de vraag van *Frankryk*, wat dezelve in den ontſtaane Oorlog tuſſchen *Frankryk* en *Engeland* zouden doen, XXII. 253. Door *Engeland* om Hulpbenden verzogt *Ald.* De *Franſchen* zoeken zulks te ſtuiten, en vorderen een nader antwoord, 254. Verklaaren Onzydig te zullen blyven, 256. *Frankryk* neemt 'er genoegen in, 265. Geeven een Reglement wegens de vreemde Kaapers en Commisſievaarders, 271.
——— ontrust wegens den Oorlog in *Duitſchland* ontſtooken XXII. 310. Gerustgeſteld door *Frankryk* wegens het Leger op de grenzen verzameld, 311. Verleenen doortogt aan Krygstuig door *Namen* en *Maaſtricht*, 312. Krygen gehoor op hunne klagten, wegens het ſcheiden des Grondgebieds door *Franſch* Krygsvolk, 314. Laaten klagten ten *Engelſchen* Hove doen, wegens de Zeeroveryen en het prysverklaaren der Schepen, 324. De Gouvernante dringt by dezelve aan op 't vermeerderen der Land- en Zeemagt, 410. Dit Voorſtel by de Gewesten rondgezonden, 412.
——— verbieden de Wervingen van Krygs- en Zee-volk voor vreemde Mogendheden XXIV. 82.
Stad en Lande ſtelt de Voorziening op de Voogdyſchap vast XXII. 217.
——— (Geſchil tuſſchen) en Staaten van *Holland* over de Lyfrenten XXIII. 138. Houden de *Hollandſche* Schepen en Goederen aan, 142. Vervoegen zich by de Bondgenooten, 143. Verantwoordden zich. De zaak aan hun Hoog Mogenden ter bemiddeling voorgeſteld,

145. 't Geſchil bygelegd, 147.
STEENBRACHT (A.) word Raadpenſionaris van *Zeeland* XXIV. 28.
——— Raadpenſionaris van *Zeeland*, geſchil, wegens hem, tuſſchen zyn Hoogheid en de Stad *Middelburg* zie *Zeeland*.
Steenen aan de Zeedyken van Wormen doorgeknaagd XXIII, 78. De Vrees des wegen bedaard, 79.
STENIS (H C.) Verzeilt zyn Fregat op de *Moorſche* Kust XXII. 46. Ellendige Staat der Schipbreukelingen, 47. Verlost nevens andere Gevangenen, Losprys, 48. Wederkomst in 't Vaderland 50.
STEYN (P.) voor de vyfde keer tot Raadpenſionaris aangeſteld XXIV. 161. Sterft 281.
STOLP (J.) Inſtelling van dien Heer, en opgaave van zyn Character XXII. 107.
Stryen (Het Dorp) brandt meerendeels af XXIII. 81.
Suriname Verandering der Regeeringe XXIII. 118.
——— Men zoekt 'er te vergeefsch het getal der *Blanken* te vermeerderen XXII. 318.
——— Opſtand aldaar, en hulp derwaards gezonden XXIV. 301.

T.

Texel, een *Franſche* Kaaper neemt aldaar een *Engelſch* Schip XXII. 267. YORKE klaagt deswegen 268. De Staaten vorderen dien Prys van *Frankryk* te rugge en verkrygen denzelven *Ald.*
——— (aan) agter de *Horst* vinden de Schepen eene veilige Legplaats XXIII. 148. Dezelve wordt verwaarloosd, 151.
——— (WILLEM DE V met zyne Gemalinne op) begroet XXIV. 125.
Tripoli (Een Gezant van) komt met Geſchenken in *'s Grave haage* XXII. 333. MAHMOUD BEGI als Gezant aan deezen Staat gezonden XXIV. 158.

U.

Utrecht maakt ſchikking op de Voogdy, ingevalle van het Overlyden der Gouvernante XXII. 157.
——— (Geſchil tuſſchen de Staaten van) en Directeuren van de Societeit van *Suriname* XXIII. 240. Kerkvergadering der *Roomſche Geestlykheid* te *Utrecht* gehouden, 242.
——— (WILLEM DE V als Stadhouder van) ingehaald XXIV. 30.

V.

Vaals (Oproerige beweegingen en Godsdienstſtoorenisſen der Proteſtanten) van Staatswegen tegengegaan en geſtuit XXIII. 328.
Veere. Geval aldaar met een *Fran-*

Franſche Kaaper, en een *Schotsch* Scheepje XXIII. 270.

Veere (WILLEM DE V tot Markgraaf van) ingehuldigd XXIV. 28 Viert het Tweehonderdjaarig Feest der Vryheid, 264.

Veilgeld (het buitengewoon) verdubbeld XXII. 100. De *Deenen* 'er zich tegen verzettende moeten het egter betaalen, 191.

VOLTAIRES Verhandeling over de Verdraagzaamheid in *Friesland* verboden XXIII. 356.

Vlisſingen (het Dok te) herſteld XXII. 96. Geval van een *Franſche* Kaaper met een *Engelſch* Scheepje aldaar 269.

——— (WILLEM DEN V tot Markgraaf van) ingehuldigd XXIV. 27 en 28. *Zeeuwsch Genootſchap der Weetenſchappen* aldaar opgerigt, 168. Het Tweehonderdjaarig Feest der Vryheid aldaar gevierd, 261.

Vlugtelingen (Liefdaadige Onderſteuning aan de *Franſche*) XXII. 42. Inzamelingen ten hunnen behoeve gedaan, 45.

VONDEL (J. v.) Grafteken voor hem te *Amſterdam* opgerigt XXIV. 291.

Vorst (Strenge) in het Jaar MDCCLVII XXII. 96.

Vrede (Voorſlag van) van de *Engelſche* en *Pruisſiſche* zyde beantwoord, 94. Van geen gevolg, 95.

——— (Nieuwe Voorſlag van) aan de Hoven van *Londen* en *Berlyn* XXIII. 156. *Frankryk* wil een byzondere Vrede ſluiten, 157. Wederzydſche Gezanten afgevaardigd, 158. De Onderhandelingen begonnen, en voortgezet, 159. Geſtremd, 160. Afgebrooken, 163. Tuſſchen de Oorlogende Mogenheden geſlooten, 198.

W.

WARTENSLEBEN (De Graaf van) te *Caſſel* verongelykt, XXIII. 260. De Algemeene Staaten trekken zich zyns aan en vorderen voldoening, 261. De Landgraaf van *Heſſen Caſſel* zoekt het te ontduiken, 262. De Staaten blyven op voldoening aandringen, 263. De Landgraaf geeft dezelve, 265. Nadere bepaaling omtrent de Graaf van WARTENSLEBEN, 265.

Water (Ongemeen hoog) in Meymaand MDCCLXXIV XXIV. 369.

Waterberoering op den 1 Nov. MDCCLV. XXII. 237.

Watervloed van 't Jaar MDCCLX. XXIII. 87.

——— van 't Jaar MDCCLXIII. XXIII. 269.

——— van het Jaar MDCCLXX en LXXI in *Gelderland* XXIV. 232. *Holland* daar mede gedreigd, 237.

West-Indie. De Handel daar op door de *Engelſchen* gedrukt XXII. 387. De Compagnie beklaagt zich daar

over by YORKE, wordt door hem in 't ongelyk geſteld, 388.
——— Het Octrooy der *West-Indiſche Maatſchappy* verlengd XXIII. 191.
——— het Opperbewindhebberſchap der *West-Indiſche Maatſchappy* aan WILLEM den V. opgedraagen, XXIV. 24.
Weersgeſteltenis in den Jaare MDCCLV. XXII. 234. Vol ſtorm en Onweer in den Jaare MDCCLVI. 285. Zeer natte in den Jaar MDCCLVIII. 455.
WILLEM C. H. FRISO Schikking op de Regeering naa diens dood XXII. 4. Beſluit om hem op kosten des Lands te begraaven, 9. Begraafenis bepaald; waarom noch de Buitenlandſche Afgezanten, noch de Raad van Staaten, in de Lykſtatie komen, 10. De Begrafenis en kosten van dezelve, 11. Rouw hier, en vervolgens tot op *Batavia* aangenomen, 16.
WILLEM DE V. tot Ridder van den Kouſeband verheeven XXII. 27. Door den *Franſchen* Afgezant *de Bonac* bezogt, zyn tegen bezoek, 40, 41. Vervoegt zich aan het hooft der *Haagſche Schuttery*, 91. Koopt eenige Heerlykheden van den Koning van *Pruiſſen*, 131. Derzelver Bezitneeming, 133. Geſchenken te dier gelegenheid, 135. Wordt Ridder van *St. Joris* 136. De Leden der *Haagſche Schuttery* met dien aan den Stadhouder vermeerderd, 219. Woont de Schutters maaltyd in den *Haag* by, vereert aan dezelve zyn Pourtrait en dat zyner Zuster, 334. Vreugde bedryven toen hy in zyn Elfde jaar tradt, 450. Wordt op zyn Elfden Jaardag ter Vergadering van hun Hoog Mogenden ingeleid XXIII. 41. Visch en Jagtvermaak hem aangedaan, 42. De tyd dat hy ter Hooge Staatsvergaderingen Zitting zou neemen nadert, 223. Schikkingen daar toe gemaakt *Ald.* By de Algemeene Staaten ingeleid, 224. In den Raad van Staaten verwelkomd, 225. Maaltyd en Vreugdbetooning te dier gelegenheid, 227. *Friesland* en *Holland* verleenen den Prins Zitting in de Vergaderingen, 229. Van de Kinderziekte herſteld, 228. Tot Lid der Hervormde Kerk aangenomen, 332. Eenigen in *Friesland* willen zyne Meerderjaarigverklaaring één Jaar vervroegen, 364. Tegenverklaaring van de Prinſes Douariere van *Orange* en *Naſſau*, 365. De inleveraars verzogt dit voorſtel in te trekken, 367. 't Wordt als nooit gedaan aangemerkt, 368.
WILLEM DE V. Eenigen in *Friesland* willen hem eene Inſtructie, by zyne Meerderjaa-

jaarigheid, geeven XXIV. 4. Wensch van den Raad van Staaten by het Tydperk van die Meerderjaarigheid, 5. Schikkingen by de Algemeene bepaald tot den Meerderjaaringverklaaring, 6. De Uitſchryving van den Algemeenen Dank- Vast- en Bededag maant de Ingezetenen aan om des te gedenken, 7. Bezweert de Commisſien van zes Gewesten, 9. Legt den Eed by de Algemeene Staaten af. *Ald.* In den Raad van Staaten ingeleid, 10. Commisſie van Staaten van *Holland* aan zyne Hoogheid opgedragen *Ald.* Hy legt daar den Eed af, 15. Ten Hove van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* ingeleid, *Ald.* Schikking by hun Hoog Mogenden op de Patenten, 16. Staaten van *Holland* draagen hem de Begeeving der Krygsampten, als mede het Opperhoutvester of Jaagermeesterſchap op, 18. Vreuede bedryven in den *Haage* by zyne Meerderjaarigheid, 20. De *Joden* naamen 'er byzonder deel in, 21. Gelukwenſchingen en bevorderingen in Krygsbedieningen, 22. Het Opperbewindhebberſchap in de *Oost en West-Indiſche Maatſchappyen* aan hem opgedraagen, 23. Legt een Bezoek te *Leyden*, *Delft*, *Rotterdam* en *Dodrecht* af, 25. 26. Neemt Zitting in de Staatsvergadering in *Zeeland*, 27. Tot Markgraaf van *Veere* en *Vlissingen* ingehuldigd, 28.

WILLEM DE V. Te *Bergen op Zoom*, *Breda* en *'s Hertogenbosch* verwelkomd XXIV 29. Te *Utrecht* ingehaald, 30. In *Gelderland* ingehuldigd, 32. Pragtig onthaald op *Rosendaal*, 33. Bezoekt *Nymegen* en *Zutphen*, 35. In *Overyssel* ontvangen. Inhaaling te *Kampen*, 35. Te *Zwolle*, 38. Te *Deventer*, 39. *Oost-* en *West-Indien* vieren zyne Meerderjaarigheid en Verheffing, 40. Tot Opperbeſchermer en Opperdeken van *Pictura* in den *Haage* aangeſteld, 41. Beſlist een geſchil tusſchen 't Hof en den Senaat der Academie in *Friesland* ten voordeele van den laatſte, 58. Handhaaft de Mag. van *Harlingen* tegen het beſluit van Gedeputeerde Staaten, 63. Zo ook die van *Sneek*, 66. Voorſtel der Meerderheid des Kwartiers van *Oostergo*, deswegen, 71. Zyn oordeel hier over ter handhaving zyns Gezags, 71. Handelingen tusſchen *Friesland* en hem wegens het zenden van Grietslieden en Edelen ten Landsdage, 80. De zaak der Rivieren aan zyne bemiddeling opgedraagen, 84 Geeft kennis van zyn beoogd Huwelyk met FREDERICA SOPHIA WILHELMINA, 112. Goedkeuring van 't zelve, 113.

Staaten van *Holland* beſtemmen eene Lyfrente voor haare Koninglyke Hoogheid, 114. Ondertrouw, 115. Voltrekking des Huwelyks, 116. 't Vorſtlyk Paar onder den weg begroet, 117. Op de *Oranje Zaal* ingehaald, en geluk gewenscht, 117. Intrede in *'s Gravenhaage*, 118. Openbaare Vreugdebetooningen deswegen gehouden. Gedenkpenningen, 120. 't Vorſtlyk Paar te *Haarlem* begroet, 121. Reis door *Hollandsch* Noordlyk gedeelte, 122. Watervermaak op de Reede van *Texel*, 123. In *Amſterdam* ingehaald, 126. Neemt Zitting in de Admiraliteit, 129. In de *Oost-* en *West Indiſche* Maatſchappy 130. Vermaaken het Vorſtlyk Paar aangedaan, 131. Vertrek uit *Amſterdam*, 134. Bezogt door FREDERIK DEN GROOTE, 137. Met Prins HENDRIK *van Pruiſſen* na *Gouda*, 136. Beſlist een geſchil tuſſchen de Vroedſchap, Burgemeeſteren en Schepenen van *'s Gravenhaage*, 146. Geſchil tuſſchen hem en de Stad *Middelburg*, wegens de Plaatsbekleeding van den Raadpenſionaris STEENGRACHT, 153. Een dood de Prins hem gebooren, 156. FREDERICA LOUISA WILHELMINA geboooren, 184 Hy oordeelde de Illuminatie in *'s Gravenhaage* en *Holland* best agter gelaaten, 184. Welk voorbeeld de meeſte Geweſten volgen, 185, 186. Doopplegtigheid, 187. WILLEM FREDERIK geboooren, 267. Zie verder WILLEM FREDERIK. Doortrekt *Noord-Holland*, 310. Steekt over na *Friesland*, 311. Begroet aan de *Lemmer Ald.* Begroetingen, Vreugdebedryven, en Zittingneemingen in de Hooge Vergaderingen, 313, 314. Bezoekt *Franeker*, 314. Als mede *Harlingen*, 316 Trekt na *Groningen*, 317. Inhaaling aldaar en Zittingneeming in de Vergadering van dat Gewest, 318. Verrigtingen in de Hoogeſchool, 319. Vreugdebedryven op den Verjaardag der Prinſeſſe, 310.

WILLEM FREDERIK geboooren XXIV. 267. Doopplegtigheid, Pillegiften en Kraamgeſchenken, 269. Vreugdebetooningen in *Holland*, 270. Ongeregelde in *Utrecht*, 271. Schikking in *Friesland* daar op gemaakt, *Ald. Zeelands* gedrag in deeze, 272.

WILLEM GEORG FREDERIK geboooren XXIV. 357.

Winter (Strenge) des Jaars MDCCLXIII, 266.

Wyvenplaagers zonderlinge Volksſtrafoefening in de *Meyery* van *'s Hertogenbosch* denzelve aangedaan XXIII, 345.

Y.

YORKE verzoekt om Hulpbenden XXII. 253. Dringt niet

niet meer op Hulpbenden aan 257. Zyn verzoek om Oorlogſchepen afgeſlaagen, 273 Stelt de Klaagers, wegens de mishandelingen in de *West-Indien*, in 't ongelyk, 388. Vangt een Onderhandeling aan, 412 Eiſchen des Konings door hem voorgeſteld, 414.

YORKE (Voorſlag door) by hun Hoog Mogenden, wegens de Geſchillen over de Vaard XXIII. 52. Ontwerp van Overeenkomst door hem ingeleverd, 57. Levert een Vertoog in, wegens de Krygsbehoeftens aan *Frankryk* verſchaft, 73. Tot *Buitengewoon Gezant* by deezen Staat benoemd, 169.

Z.

Zaandam door het Vorſtlyk Paar bezogt XXIV. 130.

Zeedienst (de vyfde Man der Koopvaarders en de Tiende voor de *Groenlandsch* Vaarders tot den) genomen XXIII. 67. Dit Plakaat weder in getrokken, 102.

Zeeland ſtelt het Reglement van Voorziening vast XXII. 219. Beſteunt eene vreemde Pillegifte voor den Zoon van VAN BORSELE, 355. De *Kooplieden* aldaar klaagen by de Staaten over de Rooveryen der *Engelſchen*, 420.

——— (Kerktwist in) tuſſchen J J BRAHÉ en v. D. SLOOT XXIII. 174. De Staaten treden met hun gezag tuſſchen beiden, 178.

Zeeland (Vreugde in) op den 8 Maart MDCCLXVI; WILLEM DR V neemt Zitting in de Hooge Vergaderingen van dat Gewest XXIV. 26, 27, 28. Handelingen in *Zeeland* over de Hoogeſchool te *Zierikzee*, 95. Staaten ſlaan dit verzoek af, 100.

——— (Staaten van) oordeelen zich met kleinagting bejegend in de Vergadering van hun Hoog Mogenden XXIV. 137.

——— (De Raadpenſionaris van) de plaatsbekleeding van Eerſten Edelen in de Admiraliteit door *Middelburg* betwist, 148. De aanſtelling van v. D. PERRE dempt dit geſchil, 151. Vordering van zyne Hoogheid hier op gevolgd, 152. Aanzoek van *Zeeland* om verbetering in het Muntweezen, 166.

Zeeland (Geſchil tuſſchen *Holland* en) over *Eſſequebo*, Zie *Eſſequebo*.

——— (Bezending na) uit hun Hoog Mogenden en den Raad van Staat over de *Quota* XXIV. 219. Uitſpraak van zyne Hoogheid, 221.

Zeemagt waarom deeze min dan de Landmagt, door de Gouvernante bezorgt XXII. 23 De Gouvernante dringt op 't vermeerderen der Zeeen Landmagt aan en wil dit ſtuk ten einde gebragt hebben, 411. Traage toerusting, 117.

BLADWYZER.

Zeemagt ('s Lands) verſterkt XXIII. 66. Poogingen va *Holland* in MDCLXII om de Zeemagt te verſterken, 200. Hoe andere Geweſten daar op dagten, 201.

——— (Vrugtlooze aandrang van *Holland* op de verbetering der) XXIV. 248.

——— (Staaten van *Holland* dringen aan op verſterking der) XXIV. 374. Nadere aandrang van *Holland*, *Overyſſels* raadſlag, 376. *Utrechts* gevoelen, 377. *Gelderlands* denkbeeld, 379. *Zeelands* beſluit, 380. *Frieslands* raadſlag, 381. Gevoelen van *Stad en Lande*, 382. Op welk eene wyze *Holland* de *Zee-* en *Landmagt* beide wil verbeterd hebben 391. Dit ſtuk in overweeging genomen door de Bondgenooten, 393. Berigt daar op ingeleverd, en een Plan Conſiliatoir voorgeſteld, 394. Alles loopt vrugtloos af, 396.

Zeemacht veelen willen dezelve kragdaadiger beſchermd hebben XXII. 272.

Zeewanden (Nieuwe ſchikking op de) in *Holland* XXIV. 285.

Zierikzee (P. MOGGE maakt een ſomme om te) eene Hoogeſchool op te regten XXIV. 94. Handelingen daar over, 95. *Leyden* kant 'er zich tegen, 98. Onderhandelingen met Staaten van *Holland Afd.* Door Staaten van *Zeeland* afgeſlaagen, 100.

Zuidbeveland groote Indyking aldar XXIV. 354.

Zuikerhandel (Bepaalingen den) betreffende XXIV. 247.

Zwolle. De Meente neemt 'er geen genoegen in het Reglement van Voorzieninge XXII. 205. Ernſtige betuiging van dezelve, 206. Neemt geen genoegen in het Antwoord der Gouvernante, 211.

DRUKFEILEN.

D. XXII. Bl. 68. in de kanttekening ſtaat *Verlofgangers* lees *Verlofgelden*.

D. XXIV. Bl. 199. reg. 18. ſtaat VAN DER BARRE lees VAN DER PERRE.

BERICHT VOOR DEN BINDER.

De Plaaten moeten tegen over de volgende Bladzyden ingevoegd worden.

De Overſtrooming van den Rhyndyk, over bl. 176

Gehoor van den Maroccaanſchen Gezant by hun Hoog Mogenden, 190

De Raadpenſionaris VAN BLEISWYK, 284

OCT 1 0 1933